

שבוע פרשת יתרו

(8 - 14 February 09)

י"ד - כ' שבט ה'תשס"ט

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אד חשוב להניחו מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהדר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּטָף בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְּהָ אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבִהֲמֹתֶךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתָּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּ אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתְּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּטָף בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבֵר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם. (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּ בְּמוֹד מַצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כִּפִּי שֶׁנֶּחֱלַק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתית ביות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה, כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גֵאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצְלָם: ז וַיְדַרְכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָאֵל לֵלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֶקָה וּנְפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרוֹל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לֶבָם כְּשָׁלוֹ וְאִין עֹזֹר: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת וּמִסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁפַר דִּלְתוֹת נַחֲשֶׁת וּבְרִיתִי בְרוֹל גִּדָּע: יז אוֹלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁע וּמַעֲוֹתֵיהֶם יִתְּעֲנוּ: יח כָּל־אֶכָּל תִּתְּעַב נֶפֶשָׁם וַיִּנְעֻ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְרֵי הַיָּם בִּאֲנִיּוֹת עָשִׂי מְלָאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד תִּמְהָ רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֶם גִּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יַחֲזֹגוּ וַיִּנְעֻ בַּשָּׁפּוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְבַּלַּע: כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחֲזוֹ חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְוּהוּ בַקֵּהל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יַחֲלֹוּהוּ: לג יֵשֶׁם נִתְרוֹת לַמִּדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרֻעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּמְעֻ בְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְרִי תְבוּאָה: לח וַיִּבְרַכֵם וַיִּרְבוּ מְאֹד וּבִהְמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֻטוּ וַיִּשְׁחֻ מַעֲצָר רָעָה וַיִּגְזֹן: מ שָׁפַךְ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹחוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֶאֱן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֵלָה וַיִּתְּבוֹנְנוּ חֲסִדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עוֹרָה הַגָּבֹל וּכְזֹר אֲעִירָה שָׁחַר: ד אוֹדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלֵאמִים: ה כִּי־גִדַל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמַתְךָ: ו רִוְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יַחֲלִיצוּ יְיָדֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דַּבֵּר בַּקֹּדֶשׁ אֲעֹלָה אַחֲלָקָה שְׂכָם וְעַמֶּק סִבּוֹת אֲמַדֵּד: ט לִי גִלְעָד | לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מַעֲזוֹ רֹאשֵׁי יְהוּדָה מְחַקְקֵי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָה אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עַלִי פִלֶּשֶׁת אֲתָרוּעַע: יא מִי יִבְלִנִי עֵיר מִבְּצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָוָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים וְנַחֲתָנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֵתֵינוּ: יג הִבְהִלְנוּ עוֹרֹת מִצָּר וְשׂוֹא תְשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ז ק"ח	ג
ג	מאמר ד"ה אנכי הוי' אלקיך אור לה' סיון, ערב חג השבועות, ה'תשמ"ט	ה
ד	שיחת ליל חמשה עשר בשבט ה'תשמ"ב	יב
ה	שיחת יום ד' פרשת בשלח יו"ד שבט, ה'תשט"ו	לב
ו	לקוטי שיחות פרשת יתרו (בלה"ק)	לט
ז	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת יתרו	מו
ח	לוח "היום יום" לשבוע פרשת יתרו	נו
ט	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	נח

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

י	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת יתרו	סא
יא	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת יתרו	עט
יב	– ספר המצוות לשבוע פרשת יתרו	פו
יג	נביאים וכתובים שופטים פרק ט, דברי הימים-ב פרק ד	פח
יד	מסכת בבא קמא קמא עם ביאורים מדף מב עד דף מט	צב

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

טו	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קכ
טז	שולחן ערוך הלכות קריאת שמע - אדמו"ר הזקן	קכ
יז	לקוטי תורה - ד"ה את שבתותי תשמרו - אדמו"ר הזקן	קכא
יח	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קכה
יט	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קכו
כ	המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש	קכז
כא	קונטרס התפלה - אדמו"ר מוהרש"ב	קכח
כב	ספר המאמרים ה'תש"ב - אדמו"ר מוהרי"צ	קכח
כג	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קכט
כד	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קלא
כה	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קלג
כו	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת יתרו	קלד
כז	לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו	קנ
כח	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קנא

בס"ד. אור לה' סיון, ערב חג השבועות, ה'תשמ"ט*

1 אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים¹, דפסוק זה הוא דיבור הראשון דעשרת
2 הדברות שניתנו במתן תורה בו' סיון², לאחר שהקדימו ישראל נעשה לנשמע [ובאו
3 מלאכי השרת וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע]³
4 בחמישי בסיון⁴. ומובא בכמה דרושים דרבותינו נשיאינו⁵ השאלה הידועה דגדולי ישראל⁶,
5 הרי בריאת שמים וארץ הוא פלא גדול יותר מיציאת מצרים. דביציאת מצרים, אף שהיו
6 כמה נסים, הרי נוסף לזה שאין זה ביאור מספיק על זה שאומר אשר הוצאתיך מארץ
7 מצרים דווקא, מכיוון שגם קודם יציאת מצרים וכן לאחר יציאת מצרים היו כמה וכמה
8 נסים⁷, הנה ענין הנס הוא שינוי מיש ליש, ובריאת שמים וארץ הוא יש מאין. ונוסף לזה
9 שבריאה יש מאין הוא פלא גדול יותר, הנה גם הכח האלוקי שבריאה יש מאין הוא כח
10 נעלה יותר, כידוע⁸ שבריאה יש מאין היא רק בכח העצמות שמציאותו מעצמותו. [ויש
11 לומר, דזה שהמציאות דיש הנברא היא מציאות אמיתית⁹, הוא מפני שהתהוותו היא
12 מהעצמות, יש האמיתית¹⁰]. ולמה אומר אשר הוצאתיך מארץ מצרים, דלכאורה הווה ליה
13 למימר אשר בראתי שמים וארץ.

14 (ב) ויש להוסיף, דזה שלכאורה הווה ליה למימר אשר בראתי שמים וארץ, הוא גם לפי
15 שבריאת שמים וארץ ומתן תורה (דאנכי הוי' אלוקיך הוא הפתיחה דמתן תורה)
16 שייכים זה לזה. דבריאת שמים וארץ מתחדשת בכל רגע ורגע, כתורת הבעל-שם-טוב על
17 הפסוק¹¹ לעולם הוי' דברך נצב בשמים (הובא בספר תניא קדישא¹²) שכוח האלוקי מהווה
18 תמיד את הנברא מאין ליש. ומכיוון שבריאה והתהוות יש מאין היא בכוח העצמות, מובן,
19 שהבריאה שבכל רגע ורגע היא יש מאין ממש מהעצמות. ועל דרך זה הוא בתורה¹³, שנתנתה
20 (והמשכיתה) היא מהעצמות (אנכי), והמשכיתה מהעצמות היא בכל רגע¹⁴ כמו שאומרים¹⁵ נותן
21 התורה לשון הווה, שלכן אמרו רז"ל¹⁶ בכל יום¹⁷ יהיו בעיניך חדשים, חדשים ממש.

(9) ראה בארוכה סה"מ תרכ"ט ע' קמח ובכ"מ, שהעולם הוא מציאות ולא דמיון.

(10) וראה ביאורו¹¹ לאדהאמ"צ בשלח מג, ג.

(11) תהלים קיט, פט.

(12) שעהיזה"א בתחלתו.

(13) ראה סה"מ עטר"ת ע' תלח"ט וסה"מ ה'ש"ת ע' 116

ואילך, דזה שהתורה מתחדשת תמיד היא דוגמת ההתחדשות דמע"ב.

(14) ראה סה"מ עטר"ת שם (וראה גם שם ע' תמו), שהתורה "צריכה להתחדש תמיד מן העצמות".

(15) בברכת התורה.

(16) פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז. וראה גם

המכתב דר"ח סיון שנה זו (נדפס גם בהתוועדויות תשמ"ט ח"ג ע' 236. ובכ"מ). וש"נ.

(17) ראה סה"מ ה'ש"ת שם ע' 117 בענין המחדש בטובו

בכל יום תמיד מע"ב, ד"בכל יום" הוא לאו דוקא אלא בכל

(*) יצא לאור בשעתו, "בזה הננו מוציאים לאור . . . מוצחה"ש וש"ק תשמ"ט".

(1) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(2) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תצד.

(3) שבת פח, א.

(4) פרש"י משפטים כד, ד.

(5) ד"ה למען תזכור בס' מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' תא ואילך (וראה בהנסמן בהערות שם). ד"ה אנכי ה' אלקיך תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' ס). עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' שם ואילך). ד"ה החודש ה'ש"ת פ"ב ואילך (סה"מ ה'ש"ת ע' 20 ואילך). ועוד.

(6) ראב"ע עה"פ יתרו שם, ד"ה שאלני ר"י הלוי.

(7) כמו שמדייק בד"ה אנכי תרכ"ו בתחלתו.

(8) אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב). וראה בארוכה סה"מ תש"ז ע' 238 (וראה גם אגה"ק שם), דנוסף לזה שהתהוות היש היא בכח העצמות, הנה גם בהיש עצמו יש דוגמת הענין דמציאותו מעצמותו.

והנה הכוח על זה שבכל יום יהיו בעיניך חדשים, ניתן במתן תורה. וכידוע¹⁸ בפירוש
הכתוב¹⁹ וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר, שהפירוש דתיבת לאמר בפסוק
זה הוא לא לאמר לאחרים (כמו כל לאמר שבמקרא) שהרי (נשמות) כל ישראל היו במעמד
הר סיני ושמעו הדברות מהקב"ה עצמו, ופירוש לאמר כאן הוא שבשעת מתן תורה ניתן
הכוח לכל אחד ואחת מישראל שבכל הדורות לאמר את כל הדברים האלה (שקאי גם על
כל התורה כולה²⁰), שלימוד התורה שלו יהיה באופן דלאמר, שאומר הדברים שהקב"ה
אומר עכשיו, כמו בשעת מתן תורה. שלכן מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן
כו'²¹. ועל-פי-זה מודגש עוד יותר השייכות דענין ההתחדשות למתן תורה, כיוון שהכוח
על זה שיהיו בעיניך חדשים ניתן במתן תורה.

(ג) והנה על-פי הידוע שגם שְׁאֵלָה בתורה היא תורה, תורת אמת, מובן, דזה שמוכא בכמה
דרושים שההתחלה דמתן תורה היה צריך להיות בבריאת שמים וארץ הוא גם
אליבא דאמת. דנוסף לזה שהתחלת כל התורה היא בראשית ברא אלקים את השמים ואת
הארץ²², וכן התחלת משנה תורה (להרמב"ם)²³ היא לידע שיש שם מצוי ראשון והוא
ממציא כל נמצא וכל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו [ולהוסיף, שבהתחלה
דמשנה תורה מבואר לא רק ענין הבריאה בכללות (כבהתחלת תורה שבכתב) אלא גם שכל
הנמצאים נמצאו מאמיתת המצאו, היינו שהבריאה היא בכוח העצמות יש האמיתי, וכן –
שהבריאה היא בכל רגע ורגע כמו שכתוב בהמשך הענין שם²⁴ דאם יעלה על הדעת שהוא
אינו מצוי אין דבר אחר יכול להמצאות, שהכוונה בזה היא שגם לאחר ששנמצאו הנמצאים
– באם לא יהיה מצוי (בהם), תיבטל מציאותם. דשני עניינים אלו שבתורת החסידות,
שהבריאה היא בכוח העצמות ושהבריאה היא בכל רגע, כתבם הרמב"ם בסגנון דהלכה],
הנה נוסף לזה – גם בהתחלה דמתן תורה ישנו הענין דבריאת שמים וארץ, אלא שענין
זה הוא בהחלק דתורה שבעל פה דפסוק ראשון דמתן תורה²⁵, הפירוש דתורה שבכתב²⁶.
ויש לומר הביאור בזה, דעל ידי עסק התורה באופן דיהיו בעיניך חדשים, מגלים גם
החידוש בהבריאה²⁷ שהיא מתחדשת בכל רגע מאין ליש. ועל-פי המובא לעיל דתיבת
לאמר שבהתחלת מתן תורה הוא הנתינת כוח על יהיו בעיניך חדשים, שעל-ידי זה מגלים
(כנ"ל) החידוש דהבריאה, הרי, שבהתחלה דמתן תורה (עוד לפני עשרת הדברות) יש
(ברמז על-כל-פנים) הענין דחידוש הבריאה.

(25) ועד"ז הוא לאידך, דזה ש"לא הי' צריך להתחיל את
התורה אלא מהחדש הזה לכם" (פרש"י ר"פ בראשית), ענין
יציאת מצרים – הכוונה בזה היא, שהתורה מתחלת בהחדש
הזה לכם, אלא שענין זה הוא בתושבע"פ דהתחלת התורה.
(26) דתורה בפירושה ניתנה (הקדמת הרמב"ם לספר היד
בתחלתה).

(27) דכיון שכל הענינים שבעולם נמשכים מענינים בתורה
(זח"ב קסא, סע"א ואילך) – לכן, ע"י גילוי הענין בתורה,
נתגלה גם הענין בעולם, שמשתלשל ממנו.

רגע. ולהעיר שכן הוא במד"ל בכל יום יהיו בעיניך חדשים,
שהכוונה היא בכל רגע.

(18) תו"א יתרו סז, ב. לקו"ת שה"ש מב, א. ובכ"מ.
(19) יתרו כ, א.
(20) ראה חגיגה ג, ב ובכמה מדרשי רז"ל – הובאו בלקו"ת
במדבר טו, ג.

(21) ברכות כב, א.
(22) בראשית א, א.
(23) הל' יסוה"ת פ"א ה"א.
(24) שם ה"ב. וראה בה"פירוש" שם ה"ג.

אלא שאף-על-פי-כן ההתחלה דמתן תורה בגילוי (בתורה שבכתב) היא אנכי ה' אלוקיך
 אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי הכוונה דבריאית העולם ודמתן תורה היא בשביל
 ישראל, אז זיי זאלן דורכגיין הענין דמצרים מלשון מיצר וגבול ושיהיה אצלם היציאה מכל
 מיצרים וגבולים, הוצאתיך מארץ מצרים, ואפילו מבית עבדים, שיהיו מושללים מעבדות
 לבשר ודם ואיזו שהיא, כי לי בני ישראל עבדים²⁸, לי לעצמות ומהות, ושטרי קודם²⁹. ויש
 לקשר זה עם הענין שמתן תורה היה לאחר שהקדימו ישראל נעשה לנשמע³⁰, דהגם
 שהגילוי דמתן תורה היה מצד למעלה, ואני המתחיל³¹, היה צריך להיות תחלה הקדמת
 נעשה לנשמע, הביטול לבעל הרצון, ועל-ידי-זה דווקא ניתנה התורה ונמשכה מהעצמות.
 כולל גם הנתינת כוח שהיה במתן תורה ("לאמר", כנ"ל) שבכל יום יהיו בעיניך חדשים.
 (ד) והימים האלה נזכרים ונעשים³², שבכל שנה ושנה חוזרים ונמשכים אותם העניינים כמו
 שהיו בפעם הראשונה, ויתירה מזו, שבכל שנה הם בדרגא נעלית יותר, דמעלין
 בקודש³³. וכיוון שכל העניינים תלויים במעשינו ועבודתינו³⁴, לכן, בכל שנה צריך להוסיף
 ולהעלות בקודש גם בההכנות למתן תורה, הוספה בהענין דויחן לשון יחיד כאיש אחד בלב
 אחד שהיה בראש חודש סיון³⁵, וכן בההכנות שהיו לאחר ראש חודש סיון (שמיד אחר ראש
 חודש התחיל משה להתעסק עמהם בענין קבלת התורה³⁶), ועל אחת כמה וכמה בההכנה
 דהקדמת נעשה לנשמע, שהיא ההכנה העיקרית למתן תורה כמובן גם מזה שהכנה זו
 דהקדמת נעשה לנשמע היא בחמישי בסיון שהוא הערב של שישי בסיון שבו ניתנה התורה.
 והוא, שבמשך היום יתבוננו בהענין דהקדמת נעשה לנשמע, התבוננות המתאימה שמביאה
 לידי פועל, שבכל ענין דעבודת ה', צריך לכל לראש לקיימו בפועל (נעשה), ולאחרי זה
 להבין את הענין בחכמה-בינה-דעת שלו (נשמע). ואף שיום זה (חמישי בסיון) הוא ערב יום
 טוב שישנם בו כמה טרדות דהכנות צרכי החג, הרי ידועה תורת כ"ק מורי וחמי אדמו"ר³⁷
 שבחג השבועות ועל-דרך-זה בערב (ומעין) חג השבועות אין שליטה (כל-כך) להצד שכנגד,
 ולכן הוא זמן המוכשר לעשות הכול לטובת לימוד התורה והעבודה כו'.
 ומובן בפשטות, דנוסף להכנות הנ"ל ששייכים להימים שלפני חג השבועות, מתחיל מראש
 חודש סיון, צריך להיות ובמכל-שכן השתדלות מיוחדת בנוגע להעניינים השייכים
 לחג השבועות עצמו, מתחיל מההשתדלות שכל אחד ואחת מישראל, אנשים נשים וטף,

(28) בהר כה, נה.

(35) יתרו יט, ב ובפרש"י.

(29) פרש"י שם.

(36) שו"ע אדה"ז סוף הל' פסח (סו"ס תצד). וע"פ מ"ש

(30) ראה אוה"ת במדבר ע' קסד, שע"י שהקדימו נעשה לנשמע "עוררו למעלה בחי' גילוי רעד"ר כו' גרמו ענין מ"ת".

(31) תנחומא וארא טו. שמור"ר פ"ב, ג. ועוד.

(32) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם, הובא

ונתבאר בס' לב דוד להחיד"א פכ"ט.

(33) ברכות כח, א. וש"נ.

(34) לשון אדה"ז בתניא רפ"ז.

בפנים יומתק מה שמאריך בשו"ע שם בפרטי העניינים שהיו בהימים שלפני מ"ת – אף שענינו דהשו"ע הוא הלכות ופסקי דינים ושעמיהם – כי גם זה הוא הלכה, שבכל יום (בכל שנה) צריכה להיות העבודה בהענין שהי' ביום זה בפעם הראשונה. [אלא שעפ"ז צע"ק שאינו מביא שם הענין דהקדמת נעשה לנשמע].

(37) "היום יום" ג' וד' סיון.

1 יהיו בבית הכנסת בעת קריאת עשרת הדברות, וכמדובר כמה פעמים³⁸, דזה שבכל שנה
2 בחג השבועות ניתנה התורה מחדש על דרך כמו שהיה בפעם הראשונה מתגלה בעיקר
3 בהקריאה דעשרת הדברות, כמאמר רבותינו ז"ל³⁹ אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה
4 הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדין לפני הר סיני ומקבלין את התורה,
5 שלכן צריך לשמוע פרשה זו באימה וביראה וכו' כאילו עומדים לפני הר סיני, וזהו גם
6 מהטעמים על גודל ההשתדלות שכל בני ישראל, גם הקטני קטנים (ות) יהיו בבית הכנסת
7 בעת קריאת עשרת הדברות, כמדובר כמה פעמים בארוכה ולהוסיף, שההשתדלות שהטף
8 יהיו בבית הכנסת בעת קריאת עשרת הדברות שייך גם להכנה דבנינו עורבים אותנו⁴⁰,
9 שיש לומר שכולל גם הפירוש דעורבים מלשון תערוכת שכל ישראל מעורבים זה בזה,
10 ועורבים מלשון עריבות ומתיקות שכל ישראל ערבים ומתוקים זה לזה⁴¹. ועל-דרך-זה
11 החלטות טובות להוסיף בלימוד התורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה, ועד שיפוצו
12 מעינותיך חוצה, כולל גם ההשתדלות לארגן כינוסי תורה באסרו חג השבועות זמן מתן
13 תורתנו או בימים הסמוכים לזה⁴². וכאמור לעיל, שבכל שנה צריך להוסיף בכל עניינים
14 אלו ביתר שאת וביתר עוז, הן בנוגע להכנות השייכים להימים שלפני זמן מתן תורתנו,
15 והן בנוגע להחלטות טובות (וההשתדלות) בנוגע להעניינים השייכים לזמן מתן תורתנו
16 והימים שלאחריו.

17 **וכאמור לעיל**, שבכל שנה צריך להוסיף בהכנות למתן תורה ובפרט בהכנה דהקדמת
18 נעשה לנשמע (בערב חג השבועות), ועל-ידי-זה גם הענין דמתן תורה וקבלת
19 התורה בחג השבועות הוא בדרגא נעלית יותר, ועד באין ערוך. ועד שבכל שנה, כל עניינים
20 אלו (מתן תורה וקבלת התורה, וכן ההכנות לזה) הם חדשים ממש. ובפרט בשנה זו
21 (תשמ"ט), ערב שנת תש"נ שיש לומר – רמז ראשי-תיבות תהא שנת נסים (וגם בשנה זו,
22 ערב תש"נ, טועמים כבר מהנסים בתש"נ⁴³), צריכה להיות ההכנה ביתר שאת וביתר עוז.
23 ועל-ידי ההוספה מדי שנה בשנה בהכנות למתן תורה, מיתוסף גם בהענין דמתן תורה,
24 ועד להוספה שבאין ערוך ובאופן של חידוש. דהגם שהענין דמתן תורה, ובאופן של
25 חידוש, הוא במשך כל ימי השנה (כנ"ל סעיף ב), הרי עיקר הענין דמתן תורה (באופן
26 חדש לגמרי) הוא בחג השבועות זמן מתן תורתנו.

27 **ה) והנה**, כמו שבמתן תורה בפעם הראשונה נעשה תוקף בקיום העולם כמאמר חז"ל⁴⁴
28 על הפסוק⁴⁵ ארץ יִרְאָה וְשָׁקָטָה, שעד יום השישי בסיון ארץ יראה, וביום השישי
29 בסיון, כשישראל קיבלו את התורה, שקטה, על-דרך-זה הוא בכל שנה ושנה, שעל-ידי

(42) ראה גם שיחת ש"פ אחרי שנה זו (תשמ"ט) ס"ט ואילך

(התוועדות תשמ"ט ח"ג ע' 68 ואילך). וראה גם שם ע' 72 ואילך (בקשר לעריכת כינוסי תורה בהמשך לחגה"פ).

(43) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס רנ.

(44) שבת פח, א.

(45) תהלים עז, ט.

(38) לקו"ש חכ"ג ע' 250 ואילך.

(39) פסיקתא דר"כ (הובא ברוקח סרצ"ו) עה"פ בחודש השלישי.

(40) שהש"ר פ"א, ד.

(41) ראה ס' השיחות תש"א ע' 144. אגרות קודש אדמו"ר

מהוריי"צ ח"א ע' שפד. ע' תפא.

ההוספה במתן תורה ובקבלת התורה נעשית הוספה בהתוקף דקיום העולם. ועל-דרך מה¹ שנתבאר לעיל (סעיף ג) שעל-ידי עסק התורה באופן דיהיו בעיניך חדשים מגלים גם² החידוש שישנו בעולם, שהוא מתחדש בכל רגע מאין ליש בכוח העצמות. דיש לומר³ שענין זה [גילוי כוח האלוקי שמהווה את העולם מאין ליש] הוא אמיתית הענין דשקטה. ועל-פי-זה יש להוסיף, דזה שבכל שנה צריך להוסיף בהכנות למתן תורה וקבלת התורה,⁴ נכלל בזה גם הוספה בג' העמודים שעליהם העולם עומד, תורה עבודה וגמילות חסדים⁴⁶. ובפרט בצדקה, דנוסף לזה שהוא אחד העמודים דהעולם, הוא (גם) כללות כל התורה,⁷ כמבואר בתורה-אור "דיבור המתחיל: בחודש השלישי"⁴⁷. ולכן נוסף על הסיום (כנהוג)⁸ בעשיית כל אחד ואחת לשליח במצות צדקה – צריך להיות בערב חג השבועות, ערב זמן⁹ מתן תורתנו, הוספה מיוחדת בנתינת הצדקה, ועד שנתינת הצדקה ביום זה תהיה באופן¹⁰ של פתיחה חדשה, דעל-ידי פתיחה זו נעשה גם הוספה בההשפעה מידו הפתוחה (המלאה¹¹ הפתוחה הקדושה והרחבה⁴⁸) בנוגע לכל העניינים, ובפרט בהענין דמתן תורה, מתחיל¹² מהדיבור הראשון אנכי גו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים, שיוצאים מכל המיצרים וגבולים,¹³ ונעשים חד עם אנכי נותן התורה.¹⁴

וענין זה (דיציאה ממיצרים וגבולים) בא בהנשמה כמו שהיא מלובשת בגוף, לאורך ימים¹⁵ ושנים טובות, גוף בריא ונשמה בריאה. ועל ידי לימוד גליא דתורה (הגוף דתורה⁴⁹)¹⁶ ופנימיות התורה (נשמתא דאורייתא⁴⁹) ששניהם הם תורה אחת, נעשים גם הגוף והנשמה¹⁷ של האדם הלומד מציאות אחת, מציאות שהיא חד עם אנכי, נותן התורה.¹⁸

ועל-ידי שמכריזים על עניינים אלו בבית גדול, בית שמגדלין בו תורה⁵⁰ ובית שמגדלין¹⁹ בו תפלה⁵¹, דתפלה הוא בקשת כל צרכיו, הן צרכיו הרוחניים והן צרכיו²⁰ הגשמיים, הנה על ידי זה ניתוסף עוד יותר בכל הנ"ל, שהקב"ה עוזר לקיים את כל²¹ ההחלטות (שהם גם בקשה ותפלה) דההכנות למתן תורה, וגם ממלא הבקשות בנוגע²² לההמשכה דמתן תורה [ובפרט שנמצאים בבית שמגדלין בו תורה], שהמשכת התורה תהיה²³ בשלימות ובאופן חדש לגמרי כנ"ל, ועד לתורה חדשה מאתי תצא⁵² בגאולה האמיתית²⁴ והשלימה על ידי משיח צדקנו. ולהוסיף, דענין מתן תורה הוא – נתינת התורה למטה²⁵

(46) אבות פ"א מ"ב.

(47) סז, ג.

(48) ברכה השלישית דברכת המזון.

(49) זח"ג קנב, א.

(50) דע"י שמגדלין בו תורה שנקראת בשם בית, גם הבית (כפשוטו) נעשה בית גדול. דזהו גם מהטעמים שהקיום דבית בישראל הוא* כשהבית קשור עם תורה.

(* להעיר מהל' ת"ת לאדה"ו פ"ד ה"ח (מסנהדרין צב, א) כל בית כו'.

(51) מגילה כז, א.

(52) ישעי' נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

להעיר מהמבואר בד"ה צאינה וראינה עזר"ת (ע' רכה) וד"ה בשעה שהקדימו תשי"ב (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ס"ע 228 ואילך), דנוסף לשני הכתרים שכנגד נעשה וכנגד נשמע – יש גם כתר שלישי כנגד שהקדימו נעשה לנשמע. ושם, שזהו"ע ג' העטרות שבויק"ר פ' קדושים (פכ"ד, ח), שנים נתן בראש בניו [כתר שכנגד נעשה וכתר שכנגד נשמע] ואחד נטל לעצמו [הכתר דהקדמת נעשה לנשמע]. וע"פ הידוע (סה"מ עטר"ת ע' שפז, שצה. ובכ"מ) שג' העטרות שבויק"ר שם הם ג' הקוין דתורה עבודה וגמ"ח – מובן, שג' קוין אלו שייכים לחמישי בסיון (שאו הקדימו נעשה לנשמע ונמשכו כל הג' כתרים).

- 1 בארץ, ובאופן שלא בשמים היא⁵³. וכמאמר חז"ל⁵⁴ שהקב"ה אומר למלאכי השרת אני
2 ואתם נלך אצל בית דין של מטה כו'.
- 3 ועל-פי-זה כשישראל למטה פוסקים פסק דין על פי תורה שהגיע כבר זמן הגאולה (כי כלו
4 כל הקצין⁵⁵ וישראל כבר עשו תשובה⁵⁶) – כן יקום ותיכף ומיד באה הגאולה.
- 5 ו) ולהוסיף שחג השבועות שייך למשה רבינו⁵⁷, דמשה⁵⁸ קיבל תורה מסיני ומסרה וכו'
6 עד לאנשי כנסת הגדולה שהם אמרו הַעֲמִידוּ תלמידים הרבה, שבזה
7 (תלמידים הרבה) נכלל כל אחד מישראל, אנשים נשים וטף. [ויש לומר דפירוש העמידו
8 תלמידים הרבה הוא גם שכל אחד מהתלמידים (היינו כל אחד מישראל) נעשה עמוד, שעל
9 ידו מתקיימים כל ג' העמודים שעליהם העולם עומד].
- 10 וחג השבועות שייך לדוד המלך ולהבעל-שם-טוב⁵⁷ שיום ההילולא שלהם הוא בחג
11 השבועות. ומכיוון שהענין דחידוש הבריאה הוא פירוש הבעל-שם-טוב על הפסוק
12 לעולם ה' דברך נצב בשמים, פסוק בתהלים שנאמר על ידי דוד נעים זמירות ישראל, לכן,
13 ימי חג השבועות הם מסוגלים ביחוד ללימוד והפצת התורה באופן דהעמידו תלמידים
14 הרבה, ושהלימוד וההפצה בכל יום, ועל-אחת-כמה-וכמה בכל שנה, יהיו באופן דמעלין
15 בקודש ועד באופן של חידוש, שעל-ידי החידוש בתורה נתגלה (כנ"ל) החידוש דהבריאה,
16 שכל הנבראים מתחדשים מאין ליש בכל רגע.
- 17 ועל-דרך-זה הוא לאידך, שעל-ידי לימוד והפצת הענין דחידוש הבריאה בכל רגע, שהוא
18 מהענינים העיקריים דתורת החסידות, על-ידי-זה מקרבים וממהירים את
19 הגאולה העתידה, שאז יהיה אמיתית החידוש בתורה, תורה חדשה מאתי תצא. ויש לומר,
20 דזהו גם הקשר דהתחלת התורה עם ההתחלה דמתן תורה, דהתחלת התורה הוא בראשית
21 ברא אלוקים את השמים ואת הארץ, ומזה באים לוידיבר אלוקים את כל הדברים גו'
22 להתחלה דמתן תורה אנכי ה' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצרים שבזה נכלל גם גאולה
23 העתידה דכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות⁵⁹. ועל-דרך-זה הוא במשנה תורה
24 (להרמב"ם) שהתחלה היא שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים
25 משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו [דיש לומר שמשמים וארץ
26 ומה שביניהם הוא על-דרך את השמים ואת הארץ, את השמים לרבות צבא השמים ואת

(55) סנהדרין צז, ב.

(56) כפס"ד כ"ק מו"ח אדמו"ר שאנחה של יהודי היא
תשובה גדולה ("היום יום" ג' תמוז. אגרות קודש שלו ח"ג ס"ע
תקנא. סה"מ תרפ"ז ע' ד).

(57) ע"ד השייכות דחגה"ש למשה רבינו, לדוד המלך
ולהבעש"ט – ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 21 ואילך. ע' 249
ואילך. ועוד.

(58) אבות רפ"א.

(59) מיכה ז, טו.

(53) שלכן אין משגיחין בבית קול (ב"מ נט, ב), דענין זה
נתחדש במ"ת. ולהעיר משבת פט, א "תורה היכן היא כו' נתתי'
לארץ", שלכאורה, מכיון שתורה היא דבר רוחני, הרי ע"י
נתינתה לארץ אין הכרח (לכאורה) שתנטל מהשמים ואפשר
להיות כמדליק מנר לנר. וע"פ הנ"ל מובן, כי נתינת התורה
לארץ היתה באופן ש(בנוגע לפס"ד) ניטלה מן השמים. וע"ד
וכמארז"ל "אמר להם הקב"ה לישראל, לשעבר הי' בידי כו'
מכאן ואילך הרי מסורה בידכם כו'" (שמו"ר פט"ו, ב).
(54) דב"ר פ"ב, יד. וראה שמו"ר שבעה ערה הקודמת.

- הארץ לרבות צבא הארץ⁶⁰], ומזה באים להסיום דמשנה תורה – ענין הגאולה, ועד להסיום
 והחותם דמשנה תורה⁶¹ – כי מלאה הארץ דיעה את הוי' כמים לים מכסים⁶².
 ז) ועל-ידי מעשינו ועבודתינו, ובפרט בההכנות למתן תורה וקבלת התורה, ובפרט לאחר
 שסיימו כבר ספירת העומר וביררו כל המידות מחסד שבחסד עד מלכות
 שבמלכות, דספירת העומר היא הכנה למתן תורה שמתחלת באנכי גו' אשר הוצאתיך מארץ
 מצרים (ענין הגאולה), ובפרט שבהמשך לספירת העומר אומרים עלינו לשבח כו' עד
 להסיום והיה הוי' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד⁶³, [דענין והיה
 הוי' למלך על כל הארץ שייך לספירת המלכות ובפרט מלכות שבמלכות], ולאחרי זה
 אומרים אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך⁶⁴, וכל זה הכריזו בצבור במקום
 שמגדלין בו תורה ומגדלין בו תפלה, הרי בודאי שמיד תבוא הגאולה, ותהיה השלימות
 דמלכות – מלכות בית דוד, וגם מלכותו של משה⁶⁵ וכן דהבעל-שם-טוב ודכל הנשיאים
 שלאחרי, ודמאן מלכי רבנן⁶⁶, וכל זה יהיה מיד, דלא עיכבן אפילו כהרף עין⁶⁷, ומתוך
 שמחה וטוב לבב, ולמטה מעשרה טפחים, ותיכף ומיד ממש.

65) ויהי בישורון מלך זה משה (מדרש תהלים בתחלתו.
 שמו"ר פמ"ח, ד. הובא ברמב"ן ברכה לג, ה).
 66) ראה גיטין סב, א. נדרים כ, ב.
 67) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

60) ראה פרש"י עה"פ בראשית א, יד.
 61) סוף הל' מלכים.
 62) ישעי' יא, ט.
 63) זכרי' יד, ט.
 64) תהלים קמ, יד.

אגרות קודש

ב"ה, י"א שבט, ה'תשכ"ב
 ברוקלין, נ. י.

הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'
 מו"ה יצחק שי'

שלום וברכה!

... במענה לשאלותיו מאז: א) בלקו"ת בהביאור דולא תשבית באות ד': יש בתורה דברים שלא
 נתנו להתלבש למטה בחכ' ושכל כלל וכמו יוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר כו' - למה תפס דוקא דבר
 זה.

- י"ל דזהו אותו הענין ממש, דויקנהו (קנין שהתורה מעידה על תקפו) פוטיפר ליוסף ובכ"ז לא
 נתלבש יוסף שם כלל ולא בלבלוהו עניני מצרים כלל (ראה תו"ח ס"פ ויחי).

ב) בתו"א ד"ה חייב איניש לבסומי השני (צח, סע"ד): שע"י שכפה עליהם הר כגיגית באו להקדמת
 נעשה לנשמע, ובמדרש תנחומא ובתוס' (שבת פח, רע"א) מוכח דהקדמת נעשה לנשמע הי' קודם כפיית
 ההר.

מדרשות חלוקות הן. וכמש"כ בתו"א כן הוא במדרש תהלים א, ד. ובמכילתא דרשב"י.

בס"ד. שיחת ליל חמשה עשר בשבט ה'תשמ"ב.

- 1 א. אע"פ שהתוועדות בחמשה עשר בשבט לא היתה נהוגה בקביעות כמו ההתוועדויות הקשורות עם זמנים
- 2 אחרים - הרי ידוע מ"ש בשו"ע בנוגע למנהג טוב שנהגו בו שלשה פעמים, אין לשנות בזה ח"ו.
- 3 ונוסף לזה:
- 4 ידוע ביאור אדמו"ר הזקן בספרו תניא קדישא (פכ"ו-כז) בנוגע לגודל מעלת השמחה, תוך כדי שלילת וגימוד
- 5 הענין דהיפך השמחה לגמרי, וכמבואר שם בארוכה שאפילו כאשר נדמה לו שישנן סיבות המצדיקות את
- 6 התנועה דהיפך השמחה, הן בנוגע לענינים גשמיים, והן בנוגע לענינים רוחניים, ואפילו כאשר כן הוא באמת
- 7 (לא רק שנדמה לו כך) - אעפ"כ, שולל אדמו"ר הזקן את ענין העצבות בפשטות ובהחלטיות.
- 8 ולכן, כאשר נופל לאדם איזה הרהור (אפילו "שמץ מנהו") בקו של היפך השמחה - עליו לחפש עצה כיצד
- 9 להפוך זאת לענין טוב, ובדרך ממילא - לענין של שמחה, שמחה רוחנית, ועי"ז - שמחה אמיתית בגשמיות
- 10 ("שנשתלשלו מהן"). ועפ"ז מובן שכאשר ישנם כאלו שרוצים לגרום לענין של עצבות, מצד היפך הבטחון
- 11 בשלימות ובתכלית הוודאות כו' - מתעורר הצורך והכרח גמור להוסיף בכל הענינים המביאים לידי שמחה
- 12 אמיתית (כי גירוש וביטול החושך נעשה ע"י הוספה באור), ובאופן דכל המרבה הרי זה משובח.
- 13 ב. עפ"ז מובן בפשטות גודל העילוי שבהתוועדות זו - כי עי"ז נוסף בכללות ענין השמחה.
- 14 ובפרט כאשר מדובר אודות התוועדות במעמד עשרה מישראל - כמרו"ל "אכל בי עשרה שכינתא שריא".
- 15 ונוסף לזה: כאשר עשרה מישראל מתאספים ומתאחדים ביחד, "כולנו כאחד" - הרי זה פועל הוספה בברכת
- 16 ה', כמ"ש "ברכנו אבינו כולנו כאחד" (ראה תניא פל"ב).
- 17 ועאכ"כ כאשר מדובר אודות התוועדות הנערכת במעמד כמה וכמה עשירות מישראל - מאה, אלף, ובצירוף
- 18 כל אלו השומעים את ההתוועדות (בשאר המקומות) מגיעים בודאי ל"רבבה".
- 19 ובפרט כאשר ההתוועדות נערכת במקום קדוש - בית כנסת ובית המדרש, בית שמגדלין בו תפלה, ובית
- 20 שמגדלין בו תורה.
- 21 ומכל זה מובן גודל העילוי שבהתוועדות זו - המביאה לידי שמחה אמיתית ברוחניות, למעלה מעלה עד
- 22 אין קץ, ושמחה אמיתית זו נמשכת למטה מטה עד אין תכלית - ככל הפירושים בלשון זה (למעלה מעלה עד
- 23 אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית) המבוארים בהמשך מאמרי ההילולא (ד"ה באתי לגני ה'שי"ת פ"ב ואילך).
- 24 [ולהעיר - שחמשה עשר בשבט הוא בתוך שבעת הימים - למעליותא - מיום ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר].
- 25 וכמדובר כמ"פ שצריכים להוסיף בכל עניני טוב וקדושה - בהתאם לציווי "מעלין בקודש", ובימינו אלו
- 26 במיוחד - באופן של שמחה, שמחה הקשורה עם קבלת החלטות טובות בנוגע ללימוד התורה וקיום מצוותי,
- 27 ואשרי חלקו של כל מי שפועל בכיוון זה ומשתתף בזה.
- 28 ג. כוונת הדברים היא גם לאלו הנמצאים (בגופם) בשאר המקומות - שגם הם יעשו כדברים הנ"ל (כאו"א
- 29 במקום בו הוא נמצא) - לארגן התוועדויות של שמחה במשך המעט-לעת דחמשה עשר בשבט.
- 30 ואפילו אם במקום מסויים לא יצליחו לארגן התוועדות במשך המעט-לעת דחמשה עשר בשבט (מסיבות
- 31 שונות ומשונות) - הנה מכיון שההחלטה אודות פעולה זו היתה ב"יום זכאי" דחמשה עשר בשבט, הרי אע"פ
- 32 שפעולת ההתוועדות תהי' בימים שלאח"ז, יחשב הדבר כאילו הי' זה בחמשה עשר בשבט, כי "מחשבה טובה
- 33 הקב"ה מצרפה למעשה".
- 34 ובפרט כאשר יעשו גם פעולה גשמית בקשר לארגון ההתוועדות (נוסף על כללות ההחלטה אודות ענין זה),
- 35 ולדוגמא: הכנת ממון או פירות וכיו"ב עבור ההתוועדות, או זירוז והשתדלות בפירסום הענין, כדי שההתוועדות
- 36 תערך "ברוב עם הדרת מלך" - שאז נפעל צירוף המחשבה למעשה ("מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה")
- 37 ביתר שאת וביתר עוז.
- 38 ד. האמור לעיל שייך גם לילדי ישראל - "צבאות השם" - שקודם גיל בר-מצוה ובת-מצוה. ובהקדים:
- 39 זה כבר משך זמן רב שמרעישים ומזעיקים בנוגע לעריכת כנסים עבור "צבאות השם" - ילדי ישראל שלפני
- 40 בר-מצוה ובת-מצוה.

- 1 ולאחרי כל זה - קויתי שיערכו כנס כזה בחמשה עשר בשבט, למרות שלא שמעו ממני "מאה פעמים ואחד"
- 2 אודות עריכת כנס ל"צבאות השם" בט"ו בשבט.
- 3 ובפרט ע"פ המנהג הידוע שבחמשה עשר בשבט היו מקדימים לסיים את הלימודים ב"חדרים" וב"תלמודי
- 4 תורה", והיו עורכים כמין התוועדות עבור הילדים (באופן המתאים אליהם, כמובן), והיו נותנים להם מיני פירות
- 5 - מהפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל, כדי שיאמרו ברכות (ובשמחה) על פירות אלו, ועי"ז יחזק הקשר
- 6 שלהם עם ארץ הקודש, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".
- 7 [ועי"ז נפעל הענין ד'והשיב לב אבות על בנים", "על ידי בנים" - כפי שראו בפועל שע"י עריכת חגיגה
- 8 בט"ו בשבט עבור ילדי ה"חדר" וה"תלמוד תורה", נפעלה תוספת שמחה בכל הבית כולו, גם אצל הורי הילד,
- 9 ואפילו אצל זקניו].
- 10 אבל אעפ"כ, מאחר שלא הזכרתי בפירוש שגם בחמשה עשר בשבט השתא צריך להעריך כנס עבור "צבאות
- 11 השם" - אין קול ואין עונה, ואין פוצה פה ומצפצף!
- 12 יתכן שיודיעו לי שבאיזה "פנה נדחת" נערך אמנם בט"ו בשבט כנס עבור "צבאות השם" - הנה אע"פ
- 13 שעריכת כנס עבור "צבאות השם" במקום אחד הרי זה גם דבר הכי גדול, אעפ"כ, כוונת ותביעת נשיא דורנו
- 14 היא - שכל אחד ואחת ישתדל להיות "נר להאיר", היינו, שממנו יראו וכן יעשו - בנוגע לכל פעולה טובה.
- 15 ועד"ז בנוגע לענינו - מאחר שבמקום מסויים נערך כנס עבור "צבאות השם", צריכים להשתדל שמהם יראו
- 16 וכן יעשו - לערוך כנסים עבור "צבאות השם" בחמשה עשר בשבט, בכל מקום ומקום שידם מגעת.
- 17 ה. והנה, כל האמור לעיל בנוגע לחמשה עשר בשבט שייך לכל בני - הן אשכנזים והן ספרדים, הן חסידים
- 18 מזרם זה והן חסידים מזרם אחר, והן אלו שלעת עתה עדיין אינם חסידים.
- 19 וכמפורש במגן אברהם (או"ח סתקע"ג) בנוגע לשלילת התענית בחמשה עשר בשבט אצל חתן ביום חופתו
- 20 - "ובט"ו בשבט אינו מתענה כיון שמוזכר בגמרא".
- 21 [במג"א מובא הענין דשלילת התענית בנוגע לאסרו חג, ט"ו באב, וט"ו בשבט. והנה, מ"ש "כיון שמוזכר
- 22 בגמרא" - מצינו זאת בנוגע לאסרו חג (ראה סוכה מא, ב) ובנוגע לט"ו באב (ראה סוף תענית), אבל בנוגע
- 23 לט"ו בשבט - לא מצינו שנזכר בגמרא שהוא "יום טוב", מלבד מ"ש במשנה (ריש ר"ה) "ארבעה ראשי שנים
- 24 הם . . באחד בשבט ר"ה לאילן כדברי ב"ש, ב"ה אומרים בחמשה עשר בו".
- 25 וכידוע השקו"ט באחרונים מהי כוונת המג"א באמרו שט"ו בשבט "מוזכר בגמרא" בתור "יום טוב" (ראה
- 26 "המועדים בהלכה" (לרש"י זיון ז"ל) ע' רכב-ד)].
- 27 ומאחר שכללות הענין דשלילת התענית בט"ו בשבט (מפני היותו "יום טוב") מובא במג"א להלכה - מובן,
- 28 שענין זה שייך לכאו"א מישראל, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימך".
- 29 זאת אומרת: אע"פ שבנוגע לכמה ענינים ישנם חילוקי מנהגים - "נהרא ונהרא ופשטי", אשכנזים, ספרדים,
- 30 תימנים, וכיו"ב - אעפ"כ, כללות ענין ה"יום טוב" דט"ו בשבט הוא בשוה אצל כל בני".
- 31 ו. והנה, מבואר בכ"מ שחמשה עשר בשבט, "ר"ה לאילן", שייך לכאו"א מישראל - ע"פ מש"נ "כי האדם
- 32 עץ השדה". וכשם שענינו של "אילן" הוא - לעשות פירות, כמו"כ ענינו של כאו"א מישראל לקיים תומ"צ,
- 33 שזהו בדוגמת ענין הפירות, כמרז"ל (ב"ר פ"ל, ו. וראה סוטה מו, סע"א) "פירותיו של צדיק (ועמך כולם
- 34 צדיקים)" מצוות ומעשים טובים".
- 35 ויה"ר שכאו"א מישראל יתן פירות באופן נעלה יותר - ביתר שאת וביתר עוז - מאשר נתינת הפירות עד עתה.
- 36 ובקרוב ממש נזכה לקיום היעוד "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל גו'" - כמרז"ל
- 37 (סנהדרין צח, א) ש"אין לך קץ מגולה מזה", היינו, "כשתתן ארץ ישראל פרי" בעין יפה, אז יקרב הקץ, ואין
- 38 לך קץ מגולה יותר" (פרש"י שם).
- 39 ויה"ר שנזכה לראות זאת בעיני בשר - בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, וכפס"ד הרמב"ם -
- 40 "מיד הן נגאלין".
- 41 ונזכה לקיום היעוד "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים" (כמוזכר כמה פעמים בהתוועדויות שלפנ"ז) -
- 42 בירושלים עיר הקודש, "קרית חנה דוד", ושם גופא - בבית המקדש השלישי.

1 וכידוע מארז"ל (ירושלמי יומא פ"ד ה"ד (הובא בפי' הרא"ש לתמיד כט, סע"א)) "גפן של זהב היתה עומדת
2 על פתחו של היכל כו" - שהיתה מוציאה פירות של זהב בכל שנה - הנה יה"ר שנזכה לראות נס זה (בתוך
3 כל שאר הנסים שבביהמ"ק) בעיני בשר, נשמות בגופים, ובאופן ד"מיד", מתוך שמחה וטוב לבב, "בנערינו
4 ובזקנינו בבנינו ובבנותינו".

5 וכל זה נפעל עי"ז שכאו"א מישראל הוא בדוגמת "עץ נחמד למראה" (למעליותא), "עץ פרי עושה פרי
6 למינו אשר זרעו בו", היינו, שעושה פירות כאלו שבהם נמצא הזרע והגרעין מהם יצמחו אילנות ופירות כמותם
7 - פירות ופירי-פירות עד עולם, שזהו הענין דגילוי כח הא"ס בפועל למטה בעוה"ז.
8 וכל זה - מתוך שמחה וטוב לבב, במהרה בימינו ממש.

* * *

9 ז. בנוגע לחמשה עשר בשבט - איתא במג"א (או"ח סקל"א סקט"ז) שנוהגים "להרבות במיני פירות של
10 אילנות". וכן הובא ב"השלמה לשו"ע רז"ל" לר' נחמי' מדובראוונא (סקל"א ס"ח) ש"נוהגין להרבות בו במיני
11 פירות של אילנות".

12 והנה, אכילת פירות האילנות בט"ו בשבט קשורה עם פירות א"י - אותם הפירות שבהם נשתבחה ארץ ישראל
13 [ומזה מובן הקשר דחמשה עשר בשבט לגאולה העתידה במהרה בימינו ממש - שאז יבואו כל בניי לארץ
14 ישראל].

15 ולכאורה צריך להבין:

16 בנוגע לשבעת המינים שנשתבחה בהם א"י, איתא בגמרא (ברכות מא, א): "כל המוקדם בפסוק זה מוקדם
17 לברכה, שנאמר ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש". ולכן, כאשר מונחים לפניו ב' מיני
18 מאכל - הרי הסדר והקדימה בזה נקבע ע"פ סדר הכתוב - "ארץ חטה ושעורה וגו".

19 ועפ"ז אינו מובן: מדוע לא מצינו מנהג מיוחד (בחמשה עשר בשבט) בנוגע לדברי מאכל הנעשים מ"חטה
20 ושעורה", שהם קודמים בפסוק לפירות האילנות - "גפן ותאנה ורימון גו"?!

21 ואע"פ שבהתוועדות זו מונחים על השולחן מיני מזונות העשויים מ"חטה" (וישנם מקומות שבהם עושים
22 מיני מזונות גם מ"שעורה") - אעפ"כ, לא מצינו בשום מקום (כולל ספרי האחרונים) שישנו חיוב (או "מנהג")
23 לאכול בחמשה עשר בשבט סעודה הכוללת "פת" (או מיני מזונות) מ"חטה ושעורה".

24 וכאמור לעיל - במג"א ועד"ז בספר "פרי עץ הדר" (סדר ט"ו בשבט) מודגש רק המנהג לאכול פירות של
25 אילנות - "גפן ותאנה ורימון", "זית שמן" - זיתים, "ודבש" - תמרים, אבל לא "חטה ושעורה" (למרות שלדיעה
26 א' - "אותו אילן שאכל אדה"ר ממנו חטה הי" (סנהדרין ע, ב)).

27 ח. מאמר המוסגר:

28 הוזכר לעיל שהמנהג לאכול בט"ו בשבט פירות של אילנות, מובא גם ב"השלמה לשו"ע רז"ל" לר' נחמי'
29 מדובראוונא [שהי' א' מהתלמידים החריפים של אדמו"ר הזקן - הן בנגלה והן בחסידות]. ולהעיר מהמובא
30 בספרים (אף שלא מצאתי זאת בסיפורי רבותינו נשיאינו) שה"יארצייט" של ר' נחמי' מדובראוונא חל בחמשה
31 עשר בשבט.

32 ומובן גודל זכותו - שזכה להוסיף ולהשלים כמה סימנים בשו"ע של אדמו"ר הזקן. וזכות זו לא מצינו אצל
33 אחרים (מלבד אצל ר' נחמי' מדובראוונא). ובהקדים:

34 ידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכאשר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע הי' בן שלש שנים, לקחו
35 סבו הצ"צ על ידו, ושם את ידידי הקטנות על זקנו, ואמר לו: הברש אותי (בארשט מיר פאנאנדער"). וסיים
36 כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: התיגעתי רבות כו' והשי"ת זיכה אותי והברשתי היטב (סה"ש תש"ד ע' 95). ועד"ז
37 ידוע הסיפור שאדמו"ר הזקן אמר על הצ"צ שהוא יברש את זקנו וכו'.

38 ולכן, מצינו שכתבי הצ"צ בנגלה דתורה, פסקי דינים ושו"ת בנוגע להלכה - הם רבים יותר בכמות, שלא
39 בערך, לגבי הכתבים בנגלה דתורה שמצינו אצל שאר רבותינו נשיאינו שלאחרי אדמו"ר הזקן.

ומזה מובן שישנו קשר מיוחד בין אדמו"ר הצ"צ לאדמו"ר הזקן בנוגע לפסקי הלכות בנגלה דתורה - כי
 אע"פ שישנם כתבים בנגלה (פסקי דינים כו') גם מאדמו"ר האמצעי (וחלק מהם כבר נדפסו), אעפ"כ, כתבי
 הצ"צ בנגלה דתורה הם רבים יותר בכמות.

[ובודאי ישנם טעמים בקודש על ענינים אלו, ואין לנו ענין ורשות לחקור בזה - מלבד כאשר רוצים ללמוד
 מענין זה הוראה שתוסיף חיזוק בעבודת ה', שאז מותר לומר פירוש מסוים גם כאשר אין וודאות שפירוש זה
 הוא באמת לאמיתו, כי עי"ז יתוסף חיזוק בלימוד התורה וקיום מצוותי' בהידור].

ולכן מצינו שהצ"צ כתב "שולחן ערוך", היינו, "הסימנים שהיו חסרים בשו"ע רבינו הגדול - כתב הוא",
 אלא שלאח"ז הם נשרפו בהשריפה כו'" (סה"ש תו"ש ע' 82).

אבל לאידך - מאחר שהשלמת הצ"צ לשו"ע אדמו"ר הזקן לא הגיעה לידינו, מפני השריפה כו' - ובודאי
 שענין זה הוא בהשגחה פרטית - הרי בפועל (בנוגע ללימוד כאו"א מישראל) לא נשלם שו"ע אדמו"ר הזקן
 ע"י הצ"צ.

ומזה מובן גודל זכותו של ר' נחמי' מדובראוונא - שזכה שהשלמת השו"ע שהשלים הוא תגיע לידינו,
 ובאופן שהשלמה זו נדפסה לדורי דורות ביחד עם שו"ע אדמו"ר הזקן (וכמובן - בדיעת רבותינו נשיאינו, וגם
 הם למדו בשו"ע אדמו"ר הזקן שבו נדפסה השלמה הנ"ל).

ונוסף לזה:

יש לחקור מהי הכוונה בתיבות "השו"ע אשר כתב הוא, היינו הסימנים שהיו חסרים בשו"ע רבינו הגדול
 כתב הוא" - האם הכוונה שהצ"צ השלים את כל חלקי השו"ע, כולל חלק "חושן משפט" (שבחלק זה כתב
 אדמו"ר הזקן רק "הלכות הצריכות מלוקטות"), וכן חלק "אבן העזר" (שבחלק זה לא נמצא כלל שו"ע של
 אדמו"ר הזקן), או שהכוונה להשלמת "הסימנים שהיו חסרים" באמצע השו"ע, בדוגמת השלמת ר' נחמי'
 מדובראוונא.

והנה, אם נאמר שהצ"צ השלים רק את הסימנים החסרים באמצע חיבורו של אדמו"ר הזקן (בדוגמת השלמת
 ר' נחמי') - יש לומר שהצ"צ לא רצה להשלים את חיבורו של אדמו"ר הזקן על שאר חלקי השו"ע, ויתכן
 שאדמו"ר הזקן גילה לו את הטעם מדוע לא השלים את שאר חלקי השו"ע, וטעם זה הי' גם טעמו של הצ"צ.
 ואם נאמר שהצ"צ השלים את כל חלקי השו"ע - אפשר לומר שהקב"ה סיבב את הסיבות באופן שחיבורו
 של הצ"צ על השו"ע לא יתפרסם וכו' (ע"י השריפה כו') - מאותה סיבה שאדמו"ר הזקן לא השלים את חיבורו
 על השו"ע (מאחר שהצ"צ ואדמו"ר הזקן ענינם אחד).

ובכל אופן צ"ל כן בנוגע להשלמת הסימנים החסרים באמצע השו"ע (שסימנים אלו בודאי כתבם הצ"צ) -
 שהקב"ה סיבב את הסיבות שהשלמת הצ"צ לא תגיע אלינו, מאותה סיבה שסימנים אלו נאבדו מחיבורו של
 אדמו"ר הזקן,

[דהרי אע"פ שהיו סיבות גשמיות לדבר - מפני טלטול הדרכים וצוק העתים בעת שברחו מפני נפוליון וכו'
 - הרי בודאי שזהו בהשגחה פרטית כו'].

ועפ"ז מובן גודל זכותו של ר' נחמי' מדובראוונא - שהשלמתו לשו"ע אדמו"ר הזקן (חלק ממנה עכ"פ)
 נתפרסמה ונדפסה ביחד עם שו"ע אדמו"ר הזקן, לכל הדורות.

[ומה שמצינו פסקי דינים בהלכות סוכה (או"ח סתר"ל - נדפסו ב"פסקי דינים" להצ"צ הוספות ע' תכא
 ואילך) - הרי לא ברור מי המחבר דפסקי דינים אלו. ופסקי דינים אלו נדפסו רק בדורנו זה (ולא בדורות
 שלפנ"ו).

ובדורנו זה בכלל - הרי משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך" - התחילו להדפיס בשופי את כל האוצרות
 של מאמרי רבותינו נשיאינו באופן של בזבז האוצרות, זאת אומרת: גם אותם דרושים שעד עתה היו בבחי'
 "תורה שבעל-פה", או ב"קופיר", שזהו מעין ובדוגמת "בעל-פה", הנה דוקא בדורנו זה התחילו להדפיס באופן
 של דפוס את כל האוצרות דמאמרי רבותינו נשיאינו - החל מאדמו"ר הזקן, ורבותינו נשיאינו שלאחריו, עד
 נשיא דורנו. ואין כאן המקום להאריך בזה].

- ט. ונחזור לעניננו - ביאור המנהג לאכול בט"ו בשבט פירות האילנות דוקא, ולא "חטה ושעורה" (אע"פ ש"חטה ושעורה" קודמים בכתוב לפירות האילנות). ובהקדים:
- בתורת חג ("יום טוב") לא מוזכר חמשה עשר בשבט בתושב"כ (בדוגמת ג' הרגלים פסח שבועות וסוכות, וכיו"ב), וגם לא בתושבע"פ כחננוכה ופורים, הנקראים בשם יו"ט, ואומרים בהם "על הניסים" וכו'.
- במשנה נזכר רק שחמשה עשר בשבט הוא "ראש השנה לאילן" (לדעת ב"ה, או "אחד בשבט" - לדעת ב"ש), אבל לא מוזכר דבר במשנה בנוגע לחשיבות של ט"ו בשבט בתורת "חג" - כשם ש"אחד באלול" לא נחשב ל"חג" מפני היותו "ראש השנה למעשר בהמה" (לדעת ת"ק).
- ועפ"ז מובן שכללות ה"חג" דחמשה עשר בשבט הוא בתור "מנהג ישראל". ועד"ז המנהג דאכילת פירות האילנות דט"ו בשבט - "נוהגין להרבות בו במיני פירות של אילנות".
- והנה, ידוע ביאור אדמו"ר הזקן בלקו"ת (סוכות עט, ד ואילן) בנוגע למעלה דניסוך המים לגבי ניסוך היין, אע"פ שניסוך היין מפורש בתושב"כ, וניסוך המים הוא רק הלכה למשה מסיני - שמצד גודל העילוי דניסוך המים אין ענין זה יכול לירד ולהתגלות באותיות הכתב דתושב"כ. ועד"ז מובן בנוגע למעלת "מנהג ישראל" (בדוגמת המנהג ד"הקפות" וכיו"ב) - שמצד גודל העילוי שבה הרי זה מתבטא באופן של "מנהג" בלבד (לא בתושב"כ, וגם לא בתור הלכה למשה מסיני, וכיו"ב).
- ועד"ז מובן בנוגע לעניננו - מעלת ה"מנהג" דחמשה עשר בשבט, כולל - המנהג דאכילת פירות האילנות. י. והנה, כל ענין בתורה (כולל האמור לעיל בנוגע לגודל מעלת "מנהג ישראל") צריך להיות מובן גם בדרך הפשט, כדי שכאו"א מישראל יוכל להבין זאת - כי דרך הפשט שוה לכל נפש, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציץ ושואב מימין".
- דהנה, הלימוד ע"ד הסוד שייך לאלו העוסקים ב"חכמת האמת", ועד"ז בנוגע ללימוד ע"ד הרמז והדרוש; אבל הלימוד ע"ד הפשט - שייך לכאו"א מישראל, היינו, שזהו דבר השוה לכל נפש.
- ולאידך - דוקא בחלק הפשט ("אין מקרא יוצא מידי פשוט") ישנה מעלה יתירה [ע"ד המדובר לעיל (מאמר ושיחת יו"ד שבט) בנוגע לעילוי שב"פירוש הפשוט" ב"אליו ולא למדותיו", ש"אליו" קאי על עצמות ומהות. וענין זה שייך לכאו"א מישראל, אפילו פשוט שבפשוטים, כי בכל תפלה הרי הוא פונה "אליו", לעצמות ומהות]. ועד"ז בנוגע לעניננו - ישנה דוגמא פשוטה שממנה אפשר להבין בפשטות את גודל העילוי שב"מנהג ישראל", ומזה יובן גם טעם המנהג שבט"ו בשבט מרבים באכילת פירות האילנות דוקא, ולא "חטה ושעורה", כדלקמן.
- יא. והביאור בזה:
- כללות החילוק שבין "חטה ושעורה" לפירות האילן ("גפן ותאנה גו") הוא - שמ"חטה ושעורה" עושים לחם, שהוא דבר המוכרח לקיום האדם, ואילו פירות האילן (עיקר) ענינם - לפעול הנאה ותענוג אצל האדם. וכמבואר בכ"מ בביאור לשון הברכה "בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי" - ש"חסרונן" קאי על הדברים המוכרחים לקיום האדם, ו"להחיות בהם כו" קאי על דברים הגורמים להנאה ותענוג (בהוספה על המוכרח לקיום האדם).
- וכפי שרואים בפועל שכאשר האדם רעב - הרי הוא סועד את לבו ב"לחם", וכמ"ש "ולחם לבב אנוש יסעד", ולאחרי ששבר את רעבונו עד כדי שביעה, אוכל הוא גם פירות האילן - (בעיקר) לשם הנאה ותענוג.
- ועפ"ז מובן שאע"פ ש"חטה ושעורה" הם דברים המוכרחים לקיום האדם (משא"כ פירות האילן, שיכול להתקיים בלעדם) - אעפ"כ, ישנה מעלה יתירה בפירות האילן, מאחר שהם גורמים הנאה ותענוג לאדם (משא"כ "חטה ושעורה" שענינם רק למלא את החסרון - שלא יהי' רעב).
- ועד"ז מובן בנוגע למעלת "מנהג ישראל" (לגבי ענין המפורש בתושב"כ או בתושבע"פ):
- כאשר מדובר אודות ענין המפורש בתושב"כ (שאפילו הצדוקים מודים בה) ובתושבע"פ, כולל "מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש" (היינו, חידוש שנכלל בתושבע"פ בתור "דין", ולא רק "מנהג" בעלמא) - הרי קיום ענין זה אינו גורם תענוג מיוחד אצל הנה"א, כי בהיותו יהודי, שעליו נאמר "ועמך כולם צדיקים", הרי הוא מוכרח לקיים את כל ציווי התורה, ואדרבה: כאשר הנהגתו אינה באופן המתאים - הרי זה גורם תמיהה ופליאה, כמאמר הזהר "ונפש כי תחטא - תוהא"!

אבל כאשר מדובר אודות קיום "מנהג ישראל" (שאינו מובא בתור "דין"), וב"מנהג ישראל" גופא - לא רק מנהג שכבר נתקבל בכל תפוצות ישראל (כי אין כל פלא שמקיים "מנהג" זה - בהיותו בן אברהם יצחק ויעקב, ובת שרה רבקה רחל ולאה), אלא "מנהג" שנתחדש בזמננו (קודם שיודע ש"מנהג" זה עתיד להתפשט ולהתקבל בכל תפוצות ישראל) - הנה מאחר שאין זה דבר המוכרח (בדוגמת "דין" בתושבע"פ), הרי קיום ענין זה מביא וגורם תענוג אצל הנה"א.

ובפשטות: הסיבה לקיום "מנהג" זה (אפילו קודם שנתפשט ונתקבל בכל תפוצות ישראל) היא - בראותו שזהו ענין של הוספה בלימוד התורה וקיום מצוותי' בהידור (יותר מכפי המוכרח), ולכן, עי"ז נפעל תענוג מיוחד אצל הבורא, נותן התורה ומצוה המצוות, כמאמר "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני", ובדרך ממילא נפעל גם תענוג אצל האדם (תענוג של נברא) - כי ידיעה זו שזכה לגרום תענוג אצל הבורא, "נחת רוח לפני", פועלת אצלו תענוג הכי גדול (כמבואר בארוכה בהמשך "וככה" תר"ז).

ועפ"ז מובן שמאחר וכללות ה"חג" דחמשה עשר בשבט הוא "מנהג ישראל" (הקשור עם ענין התענוג, כנ"ל) - לכן, נוהגים לאכול בו פירות האילנות דוקא (ולא "חטה ושעורה"), שענינם לגרום הנאה ותענוג לאדם, בדוגמת כללות ענין ה"מנהג".

יב. ההוראה מזה בנוגע לעבודת האדם: כאשר מגיע חמשה עשר בשבט - אומרים לו ליהודי: נותנים לך - באופן של "מנהג" - יום שמחה נוסף, ובו מנהגים מיוחדים, כולל המנהג דאכילת פירות האילנות, כדי להורות שכללות העבודה צריכה להיות לא רק בנוגע לעניני התומ"צ שמוכרח לקיים, אלא באופן של הוספה בעבודתו, שע"ז נפעל תענוג הבורא, ועד שתענוג הבורא נעשה תענוג הנברא.

ובפשטות: כאשר יהודי אוכל פירות האילן בחמשה עשר בשבט ("ראש השנה לאילן"), וקודם אכילת הפירות מודה ומברך להקב"ה שברא פירות אלו, ולאחרי אכילתו מסיים ב"ברכה אחרונה" - הנה בידעו שאכילת הפירות אינה דבר המוכרח לקיומו (ע"ד הלחם), אלא ענין של הנאה ותענוג ("להחיות בהם נפש כל חי"), זאת אומרת, שבנוגע לגופו ישנם דברים המוכרחים וישנם דברים שהם לשם תענוג - הרי מעצמו מובן שכן הוא (ובמכ"ש וק"ו) בנוגע לנשמתו.

ולכן, מסקנת הדברים היא - שאין לו להסתפק באופן עבודתו בלימוד התורה וקיום המצוות שעד עתה, אלא עליו להוסיף בזה ביתר שאת וביתר עוז - הוספה שתביא ותגרום לענין התענוג ("להחיות בהם נפש כל חי" - בדוגמת הענין דפירות האילנות), תענוג של הנברא, ולמעלה מזה - תענוג של הבורא.

"והמעשה הוא העיקר" - כאשר יהודי מקיים את ה"מנהג" דאכילת פירות האילנות בחמשה עשר בשבט, הרי קיום מנהג זה פועל נחת רוח דבורא - "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני", ותענוג הבורא חודר את מציאותו של הנברא, היינו, שהנברא מתענג בתענוג הבורא (שנעשה על ידו), ועד שזה מתבטא בתענוג גשמי - תענוג הגוף כפשוטו.

וכמובן בפשטות שכדי שיוכל לברך ברכה אחרונה על הפירות צריך לאכול כשיעור, ועד"ז מובן שכאשר אומר בברכה אחרונה "להחיות בהם נפש כל חי", שזהו ענין התענוג - הרי זה קשור עם תענוג הגוף כפשוטו. וזוהי ההוראה בנוגע לפועל - שבנוגע לכל עניני טוב וקדושה, אין להסתפק במעמדו ומצבו בהוה, גם כאשר מתנהג ע"פ השו"ע בשלימות, אלא עליו להוסיף בעבודתו יותר מכפי המחוייב, שע"ז נפעל כללות ענין התענוג (כנ"ל בארוכה).

ומובן בפשטות שכאשר עבודתו היא מתוך תענוג - הרי עבודתו היא באופן שלמעלה מכל מדירה והגבלה, היינו, שמוסיף יותר ויותר בכל הענינים הפועלים תענוג - תענוג של הבורא, הנמשך גם בתענוג של הנברא.

יג. הביאור בזה - בעבודת האדם - בעומק יותר: כללות העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות יכולה להיות גם באופן ד"מצוות אנשים מלומדה" - ללא כוונות כו'. וגם כאשר קיום התומ"צ הוא מתוך כוונה כו' - יתכן שהעבודה תיעשה בקרירות (ולזה אין "עמלק" מתנגד כלל, כי הוא עשה את שלו - "אשר קר"). וגם כאשר העבודה נעשית מתוך חמימות והתלהבות - ישנם כמה וכמה דרגות בזה, ו"כל המוקדם כו' מוקדם לברכה".

- ובפשטות: גם כאשר העבודה נעשית מתוך חמימות והתלהבות - ישנם בזה כמה דרגות: אהבה סתם, אהבה רבה, אהבה כרשפי אש, ואהבה ורצוא הכי גדול - עד שרק הלימוד בדרושי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע המבארים את שלילת הענין ד"רצוא" ללא "שוב" [כמבואר בד"ה אחרי מות תרמ"ט - מיוסד על דברי האוה"ח הקדוש] הוא הדבר היחידי המונע את כליון נפשו ועלייתה השמימה מפני גודל הצמאון להקב"ה!
- ועד"ז מובן שכאשר מדברים אודות עבודה מתוך תענוג, כדבעי לי' למיעבד, שלמות התענוג - הרי בודאי שבענין זה ישנם ריבוי דרגות.
- ולכן, גם כאשר מדובר אודות "ראשיכם" (שנקראים בתואר זה ע"פ תורה) - ישנו החיוב ד"מעלין בקודש", מבלי הבט על גודל מעלת עבודתם עד עתה.
- ויתירה מזו: החיוב ד"מעלין בקודש" הוא לא רק ב"יום הקדוש", ולא רק בג' הרגלים ובשאר הימים טובים, ולא רק בשבתות, אלא החיוב ד"מעלין בקודש" הוא חיוב תמידי - בכל יום ויום (גם בימי החול), וביום זה עצמו לא מספיק מה שהעלה בקודש בבוקר (בהתחלת היום), אלא זהו חיוב תמידי - במשך כל היום.
- ובפרט כאשר נמצאים בחמשה עשר בשבט - שביום זה ישנה המעלה ד"קיימא סיהרא באשלמותא", ועד שבין כל ה"ארבעה ראשי שנים" הרי ט"ו בשבט ("ראש השנה לאילן" - לדעת ב"ה, שכן היא ההלכה) הוא "ראש השנה" היחיד שישנה בו המעלה ד"קיימא סיהרא באשלמותא" - הרי מובן בפשטות באיזה אופן צריכים לקיים ביום זה את הציווי ד"מעלין בקודש"!
- ובפרט ע"פ המבואר לעיל (שיחת ש"פ וארא ס"ז) שבר"ח שבט, "בעשתי עשר חודש באחד לחודש", "הואיל משה באר את התורה הזאת", "ענין זה נמשך במשך כל חודש שבט, עד לשבעה באדר. ועפ"ז נמצא שהיום היחידי בכל תקופה הנ"ל (מר"ח שבט עד שבעה באדר, שאז "הואיל מלה באר את התורה הזאת") שבו "קיימא סיהרא באשלמותא" הוא - חמשה עשר בשבט.
- נואע"פ שכללות ענינו של משה רבינו הוא בדוגמת ה"חמה", כמרז"ל "פני משה כפני חמה", וא"כ, מהו הקשר שבין העילוי ד"קיימא סיהרא באשלמותא" לכללות הענין ד"הואיל משה" ("פני חמה") באר את התורה הזאת" - הרי מה ש"הואיל משה באר את התורה הזאת" הרי זה בשביל המקבלים (השומעים את דבריו של משה רבינו), וכללות ענינו של המקבל הוא בדוגמת ה"לבנה" - "פני יהושע כפני לבנה".
- ובפרט ע"פ המבואר בלקו"ת ש"משנה תורה" (ספר דברים) לגבי ד' הספרים שלפנ"ז, הרי זה בדוגמת ספירת המלכות, "לבנה", לגבי הספירות שלמעלה ממנה].
- ומכל זה מובן באיזה אופן צריכים לקיים את הציווי ד"מעלין בקודש" - כאשר מדובר אודות חמשה עשר בשבט.
- וזהו הטעם (בפנימיות הענינים) לאכילת פירות האילן בחמשה עשר בשבט - כדי להורות שהעבודה צריכה להיות באופן ד"מעלין בקודש", היינו, הוספה בכל הענינים הפועלים תענוג הבורא (בדוגמת התענוג הנפעל ע"י אכילת פירות האילן) כנ"ל (סי"ב).
- יד. והנה, כאשר יהודי מתעורר (בחמשה עשר בשבט) להוסיף בעבודתו באופן של תענוג כו' (למעלה מכפי החיוב ע"פ שו"ע) - מתנהג עמו הקב"ה באופן של "מדה כנגד מדה", היינו, נוסף לזה שהקב"ה נותן לו את כל צרכיו בבני חיי ומזוני רויחא, שבזה מחוייב הקב"ה ע"פ דין, כמ"ש "שארה כסותה ועונתה לא יגרע" - מוסיף הקב"ה בברכותיו באופן של תענוג ("להחיות בהם נפש כל חי"), שלא בערך לגבי אופן המשכת הברכות שלפנ"ז, ובפשטות - הרחבה ו"רויחא" בברכת בני חיי ומזוני רויחא גופא.
- ועד שבאים לתכלית השלימות שבענין התענוג - "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", בגאולה העתידה, כמבואר בארוכה בהמשך תרס"ו שאז יהי' שלימות ענין התענוג.
- וע"פ פס"ד אדמו"ר הזקן בשו"ע (הל' שבת סו"ס רנ) "יש לטעום התבשילים בערב שבת, וטוב לטעום מכל תבשיל ותבשיל" - מובן, שגם כאשר נמצאים בימי הגלות האחרונים ("ערב" הגאולה העתידה - "יום שכולו שבת") טועמים כבר מענין התענוג דלעתיד לבוא, היינו, נוסף על זה ש"לכל בני ישראל הי' אור במושבותם", "אורה ושמחה", הן בגשמיות והן ברוחניות - נפעל גם המשכת ענין התענוג, ובאופן נעלה יותר מאשר המשכת התענוג עד עתה.

ובפרט בבואנו מיום השבת שלאחרי יום ההילולא, שאז נפעל כללות הענין ד"ויכולו" - כליון ותענוג -
 בנוגע לכל עניני יום ההילולא (ראה שיחת ש"פ בשלח, י"ג שבט ס"א), והרי שבת ענינו תענוג, כמ"ש "וקראת
 לשבת עונג" - ומזה מובן שביום השבת ישנה נתינת כח מיוחדת בנוגע לכללות הענין ד"מעלין בקודש", כולל
 גם העילוי בענין התענוג.
 וכאמור לעיל שכאשר יהודי מעלה בקודש בנוגע לכללות העבודה דלימוד התורה וקיום מצוותי' מתוך תענוג
 - הרי גם הקב"ה מעלה בקודש בנוגע להמשכת ברכותיו באופן של תענוג (נוסף על מילוי צרכיו ההכרחיים)
 - "רויחא", ובאופן של עשירות.
 טו. והנה, בנוגע לכללות העבודה דכאו"א מישראל - ישנו הציווי והנתינת כח ובקשה נפשית מכ"ק מו"ח
 אדמו"ר נשיא דורנו - להיות "נרות להאיר".
 וענין זה נפעל - במיוחד - עי"ז שכאו"א מוסר את עצמו להתעסק בכל המבצעים: אהבת ישראל, חינוך,
 תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים - יבנה וחכמי,
 וכן המבצעים השייכים במיוחד לנשי ובנות ישראל - הנשים הצדקניות שבדורנו שבזכותם נזכה להמשכת
 התענוג בשלימותו, בגאולה האמיתית והשלמה, במהרה בימינו ממש - שהם: נרות שבת קודש, כשרות האכילה
 ושתי', וטהרת המשפחה.
 והמבצע המיוחד לדורנו זה, ובדורנו זה גופא - המיוחד לימי הגלות האחרונים: לאחד את כל בני' בכתיבת
 ספרי תורה כלליים, עי"ז שכאו"א מישראל קונה בממונו - "חיי נפשו" - אות א' בספר תורה.
 וכמדובר כמ"פ שענין זה שייך לכאו"א מישראל ממש, "מקטנם ועד גדולם", "בנערנו ובזקנינו", מ"ראשיכם
 שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימך". ואפילו תינוק שנולד זה עתה (בחמשה עשר בשבט) - צריכים לקנות
 עבורו אות א' בספר תורה.
 וכללות הענין דקניית אותיות בספר תורה קשור עם המדובר לעיל בנוגע לענין התענוג - כי התורה היא
 "שעשועים גו' לפניו".
 טז. והנה, ע"י כללות העבודה באופן האמור לעיל - נזכה לקיום היעוד "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו
 ופריכם תשאו לעמי ישראל גו'", כמבואר במסכת סנהדרין [שכללות ענינם של ה"סנהדרין" לפסוק דינים בנוגע
 לבני',
 ועל ידם - בנוגע לעולם כולו] בסוגיא העוסקת בפרטי הענינים הקשורים עם ביאת משיח צדקנו - "אין לך
 קץ מגולה מזה", היינו, "כשתתן ארץ ישראל פרי' בעין יפה, אז יקרב הקץ כו'" (כנ"ל ס"ו).
 וזוהי לביאת משיח צדקנו "נאו", בעגלא דידן, במהרה בימינו ממש - שהוא יקח את כאו"א מבני' (בכל
 מקום שהם) "על כנפי נשרים", "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם" - לארצנו הקדושה, "ארץ אשר
 גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה",
 "שלימות העם", "שלימות התורה", ו"שלימות הארץ" - בגאולה השלימה, ע"י משיח צדקנו.

* * *

יז. הוזכר לעיל (ס"ה) שישנה שקו"ט באחרונים מהו המקור לזה שחמשה עשר בשבט נחשב ל"חג".
 ומבארים בזה (ראה "המועדים בהלכה" שם) שהמקור הוא במרדכי ובהגהות מיימוניות, ולפנ"ז - בשו"ת מהר"ם
 מרוטנבורג (נסמנו שם), ונקודת הענין - היות שכל ה"ארבעה ראשי שנים" כתובים "בהדי הדדי", הנה כשם
 שלא מצאנו תענית בראש השנה (א' בתשרי), "ילפינן אהדדי" שגם בחמשה עשר בשבט ("ראש השנה לאילן")
 אסור להתענות, מאחר שנחשב ל"חג".
 והנה, הנקודה האמורה (שכאשר כמה ענינים כתובים "בהדי הדדי", דינם שוה) שייכת גם להמדובר לעיל
 (שיחת דיו"ד שבט, וש"פ בשלח) בנוגע לסיום מסכת שבת - לדעת הירושלמי:
 היות שבמשנה נאמר "פוקקין ומודדין וקושרין בשבת" - ג' ענינים "בהדי הדדי" - מובן, שדינם שוה, ולכן,
 לדעת הירושלמי "פוקקין ומודדין וקושרין בשבת" אפילו שלא לצורך מצוה.

1 לדעת הבבלי - אי אפשר לומר שדינם שוה, כי בגמרא מפורש שמדידה מותרת רק לשם מצוה ("אימר דאמרי
2 רבנן מדידה דמצוה, דלאו מצוה מי אמור"), ובנוגע לפקיקה - מפורש בתוספות (ד"ה מדידה) ש"בפקיקה לא
3 בעינן של מצוה", ובנוגע לקשירה - הנה מלשון התוספות והרע"ב משמע שרק במדידה בעינן של מצוה, ולא
4 בקשירה, אבל לדעת הפוסקים [הרמב"ם (הל' שבת פ"י ה"ו), טוש"ע (או"ח סשי"ז), וכן הוא בשו"ע אדה"ז
5 (שם)] גם בקשירה בעינן של מצוה דוקא.

6 ובנוגע לדעת הירושלמי - הנה מאחר שלא הביא דברי הגמרא "אימר דאמרי רבנן מדידה דמצוה כו" - יש
7 לומר שהירושלמי פליג על דברי הבבלי, וס"ל שבמדידה לא בעינן לצורך מצוה.

8 ועוד - ועיקר: מאחר שישנם כמה שאלות על הסוגיא דבבלי ונלדוגמא: לשם מה מביאה המשנה ב' דוגמאות
9 בנוגע למדידה - "מודדין את המטלית ומודדין את המקוה", מדוע לא מספיק דוגמא א', ושאלות אלו נשארות
10 ב"צריך עיון" - לכן מסתבר לומר שהירושלמי פליג על דברי הבבלי, וס"ל ש"פוקקין ומודדין וקושרין בשבת"
11 אפילו שלא לצורך מצוה, היינו שדינם שוה, מאחר שכתובים "בהדי הדדי", ולשיטת הירושלמי מובנים כל
12 השאלות הנ"ל וכי בהבאת ב' הדוגמאות מודגש שמדובר לא רק בנוגע לצורך מצוה - "מודדין את המקוה",
13 אלא גם בנוגע לעניני חול - "מודדין את המטלית", כנ"ל בארוכה (שיחת יו"ד שבט סל"ט).

14 יח. ושאלו על זה (ראה שיחת ש"פ בשלח סכ"ז) - מהמובא באחרונים שישנם כמה ענינים בתלמוד ירושלמי
15 שלא הגיעו לידינו, מפני ה"שמדות ורדיפות מהרומיים כו", ובנוגע לענינו - "חסרה הגמרא לארבעה פרקים
16 האחרונים במסכת שבת", וא"כ, כיצד אפשר להוכיח שלדעת הירושלמי לא בעינן מדידה של מצוה דוקא מזה
17 שביירושלמי לא הובאו דברי הגמרא "אימר דאמרי רבנן מדידה דמצוה כו" - הרי הגמרא דארבעת פרקים
18 האחרונים שבמסכת שבת לא הגיעה לידינו?

19 ונתבאר - דנוסף לזה שאין זו ההוכחה היחידה שהירושלמי פליג על הבבלי, כאמור לעיל שההוכחה היא
20 גם מזה שישנם כמה שאלות על הסוגיא דבבלי, שיתבארו לשיטת הירושלמי כאשר נאמר שהירושלמי פליג על
21 הבבלי - הרי מצינו ראשונים ואחרונים המפלפלים בחילוקי הדעות שבין הבבלי לירושלמי בכמה סוגיות, וע"פ
22 הנ"ל - אין מקום לשקו"ט בזה, כי אפשר לומר על כל ענין וענין שבאותם חלקי הירושלמי שלא הגיעו אלינו
23 (מפני כל ההשמדות והרדיפות כו') מבואר כשיטת הבבלי!

24 אבל לכאורה אין זה דמיון כלל:

25 כאשר מצינו פלוגתא מפורשת בין הבבלי לירושלמי, בודאי שלא נאמר שנאבד חלק מסויים באמצע סוגיא
26 זו בירושלמי, ובחלק זה (אולי) נאמר שהירושלמי סובר כהבבלי (כי זהו דבר שלא שכיח וכו'); אבל כאשר
27 רואים שחסרים ארבעה פרקים האחרונים דמסכת שבת (לא רק חסרון של שורות אחדות בסיום המסכת), מסתבר
28 בפשטות לומר שפרקים אלו לא הגיעו לידינו, וא"כ, אין להוכיח מזה שהירושלמי פליג על דברי הבבלי, שאז
29 נצטרך לומר שהירושלמי פליג על כל הענינים המובאים בבבלי בכל ארבעת הפרקים האחרונים דמסכת שבת
30 - שזוהי סברא עקומה ביותר!

31 והביאור בזה:

32 בנוגע לענינים המבוארים בגמרא בארבעת הפרקים האחרונים דמסכת שבת - ישנם כמה ענינים המובאים
33 בירושלמי במק"א, ולכן אין צורך לחזור ולפרש ענינים אלו גם במסכת שבת. וכפי שמצינו בכמה מקומות
34 בש"ס שכאשר ענין מסויים מתבאר במקום אחד, אפילו בדרך אגב בלבד, אין צורך לבאר זאת עוד הפעם אפילו
35 במקומו העיקרי.

36 וכדי לחסוך את הגיעה בחיפוש המקומות בירושלמי שבהם מובאים ענינים המבוארים בגמרא דארבעת
37 הפרקים האחרונים דמסכת שבת - ישנם מפרשים על תלמוד בבלי המציינים היכן מבואר ענין זה בתלמוד
38 ירושלמי, וכאשר יעיינו במפרשים הנ"ל בארבעת הפרקים האחרונים דמסכת שבת, ימצאו כמה ענינים המובאים
39 בתלמוד ירושלמי.

40 אבל דברי הגמרא שבסיום המסכת - "אימר דאמרי רבנן מדידה דמצוה כו" - אינם מובאים בירושלמי כלל
41 (גם לא במק"א), ולכן, אתי שפיר ההוכחה שהירושלמי פליג על דברי הבבלי בענין זה, וס"ל שלא בעינן מדידה
42 דמצוה דוקא.

והעיקר - כאמור לעיל שאין זו ההוכחה היחידה (והעיקרית) שהירושלמי פליג על הבבלי, אלא עיקר ההוכחה היא מזה שג' הענינים "פוקקין ומוודין וקושרין" כתובים "בהדי הדדי", שמזה מוכח שדינם שזה - שבכולם לא בעינן צורך מצוה, וכן מוכח מהקושיא הנ"ל על דברי הבבלי, שתתיישב (לדעת הירושלמי) רק אם נאמר שהירושלמי פליג על דברי הבבלי.

יט. כאן המקום לבאר ולתרוץ את השאלה שנשאלה בהתוועדות הנ"ל (שיחת ש"פ בשלה סכ"ו) - כיצד מתאימים דברי רבה בר רב הונא "מתעסק בעלמא אנא", עם פס"ד המשנה והשו"ע "כל מעשיך יהיו לשם שמים"?

דהנה, רבה בר רב הונא הוא "אמורא" שהנהגתו מובאת בגמרא כדי שילמדו ממנה כו'. וידוע גם שהשם "רבה" הוא שם מקוצר - במקום "רבי אבא", זאת אומרת, שמדובר אודות אמורא המכונה בתואר "רבה".

ועפ"ז הקושיא גדולה ביותר: כיצד יתכן שהנהגתו של "אמורא" תהי' באופן ד"מתעסק בעלמא", ובפרט ביום השבת קודש?!

והנה, שאלה הנ"ל מתבארת בכמה ספרים [ומאחר שאין זה ענין הנוגע להלכה בפועל - ישנו הכלל ש"כל פיטטיא בישין ופיטטיא דאורייתא טבין" (ירושלמי סוף ברכות)]:

בספר "יד אליהו" מבואר: "החכמים ע"ה אחר כל השתדלותם שלא להרהר בד"ת במקומות האלה שאסור להרהר בהם בד"ת, מ"מ אגב אונסי' יוכל להיות שיהרהר לפעמים בד"ת בלא נתכוין לכך. לכן אמר לו רבה שמתוך שרצה להעתיק דעתו מד"ת בעת שרחץ במרחץ שאין להרהר שם בד"ת, והעמיק דעתו במדידת המים שבאמבטי להעביר ד"ת מדעתו. ולכן א"ל לעולא מתעסק בעלמא אנא, פי' לא כשאר מתעסק שבש"ס שנתכוין לעשות מלאכה של היתר ומתוך כך עשה מלאכה של איסור, אבל אני לא נתכוונתי לשום מלאכה בעולם, ואפילו של היתר, רק להעביר דעתי מד"ת, ומתוך כך עלתה בידי מדידה בלא מתכוין".

ועד"ז מבואר בספר "בן יהיודע": "להיותו יושב ערום בתוך המים שהיו צלולין, לא הי' אפשר שיעסוק בתורה אפילו בהרהור. . וחושש פן יעבור בלבו הרהורים של חול, לכן הוכרח להיות מתעסק בעלמא במדידה שאינה צריכה, כדי שיפנה לבו לזאת עד שיעבור זמן ישיבתו במים".

וממשיך לבאר שם ע"ד המוסר - "דגופו של אדם נקרא עולם, וכמ"ש בתיקונים. . ולז"א מתעסק בעלמא אנא, פירוש מתעסק בגופי דנקרא עלמא וכו'".

אבל - במחילת כבוד תורתם - תירוצים אלו אינם מובנים:

הגדר ד"מתעסק" בהלכה הוא - שעשיית המעשה היא ללא כל כוונה, היינו, אע"פ שעושה תנועות בידי כו', אין כוונתו לעשות מעשה זה.

ולדוגמא: "מתעסק בחלבים ועריות", "מתעסק בקדשים", וכיו"ב - שהכוונה בזה היא למעשה ופעולה בעלמא, ללא כל כוונה.

והנה, אם נאמר שמדידה זו נעשתה כדי שלא ירהר בדברי תורה - לא מספיקה פעולה באופן ד"מתעסק בעלמא", פעולה ללא כוונה, כי כאשר מדובר אודות יהודי שכל מעיינו בלימוד התורה, "תורתו אומנתו", ולכן צריך הוא לחפש עצות שלא ירהר בדברי תורה בשבתו ב"אוונא דמיא" - הרי בהכרח שיעסיק את מחשבתו בענינים אחרים (ולדוגמא: עניני חשבונות, וכיו"ב), ואילו פעולה באופן ד"מתעסק בעלמא", ללא מחשבה, לא תסייע להשגת המטרה שלא יבוא להרהר בדברי תורה?!

ושאלה זו היא גם בנוגע לביאור ע"ד המוסר "מתעסק בגופי הנקרא עלמא כו'", בנוגע לתיקון גופו כו' - כי כללות הענין דתיקון גופו אינו באופן ד"מתעסק", ללא מחשבה כו', אדרבה: זוהי כללות עבודתו במשך כל ימי חייו, ובזה הי' מונח בכל מהותו, הן חיצוניות נפשו והן פנימיות נפשו, ובאופן כזה התנהג גם בעת ישיבתו ב"אוונא דמיא", וא"כ, כיצד אפשר לקרוא לפעולה זו בשם "מתעסק"?!

יתירה מזו: בשו"ע (או"ח רספ"ה) ישנה עצה כיצד להזהר שלא יבוא להרהר בדברי תורה באותם מקומות שאסור להרהר בהם בד"ת - "לחשוב חשבונותיו". וביום השבת שגוזרים שמא יכתוב - העצה היא לחשוב בעניני חשבונות שאינו צריך להם כלל (או"ח סש"ז ס"ג).

1 וא"כ, נשאלת שאלה פשוטה: לשם מה הי' רבה בר רב הונא צריך לעשות בידיו פעולה של מדידה, שבזה
2 גרם שעולא יחשוד בו שהוא מודד בשבת שלא לצורך מצוה, ולכן אמר לו "אימר דאמרי רבנן מדידה דמצוה,
3 דלאו מצוה מי אמור", והי' צריך לענות לו "מתעסק בעלמא אנא" - לכאורה, היתה לו עצה פשוטה ביותר
4 שלא יבוא להרהר בד"ת - ע"י שיחשוב בענינים של חשבונות?!

5 כ. והביאור בזה:

6 "מתעסק בעלמא" פירושו - ככל "מתעסק" שבש"ס - שעושה מעשה ופעולה מסויימת בידיו כו', ללא כל
7 כוונה. ועד"ז י"ל בנוגע לעניננו - שאע"פ שרבה בר רב הונא עשה בידיו פעולות הנראות כמדידה, לא היתה
8 כוונתו למדוד כלל, אלא "מתעסק בעלמא" - פעולה סתמית.

9 ובנוגע לשאלה כיצד יתאים הדבר עם דבר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" - הביאור בזה בפשטות:
10 רבה בר רב הונא עשה פעולה זו "לשם שמים" - כדי שילמדו מזה דין בנוגע למעשה בפועל, שכאשר עושים
11 את פעולת המדידה ללא כל כוונה (למדוד), אלא באופן ד"מתעסק בעלמא" - הרי זה מותר.

12 זאת אומרת: מסיפור הנ"ל למדים שמותר לעשות בשבת פעולה של מדידה באופן ד"מתעסק בעלמא" (ללא
13 כוונה למדוד), וזו היתה כוונת רבה בר רב הונא בפעולה הנ"ל - "לשם שמים" - כדי שילמדו דין זה.

14 ומובן בפשטות שמחשבתו של רבה בר רב הונא (בפעולה זו) שילמדו דין זה, אינה סותרת לענין ד"מתעסק
15 בעלמא", פעולה ללא מחשבה וכוונה למדוד - כי האיסור דמדידה קשור עם מחשבה למדוד דוקא, ולא עם
16 מחשבה ד"לשם שמים" (ללמוד מזה דין מסויים).

17 כא. דוגמא לדבר:

18 ידוע מארז"ל (הובא בתוד"ה אפילו - ב"ב קיט, ב) "מקושש עצים לשם שמים נתכוין", היינו, היות ש"ידוע
19 הי' משה רבינו שהמקושש במיתה . . אבל לא הי' ידוע באיזו מיתה" (ב"ב שם, א), לכן חטא "כדי שיהי' מת'
20 וידעו באיזה מיתה דנין המחלל שבת" (חדא"ג מהרש"א שם).

21 ומבאר ע"ז בחדא"ג מהרש"א: "ויש שאלו בזה בת"י היאך חטא באיסור שבת כדי לידע באיזה מיתה דנין
22 המחלל שבת. וי"ל כיון שלא הי' צריך למלאכה זו אלא לידע באיזו מיתה כו', ה"ל מלאכה שאינה צריכה
23 לגופה, כמו חופר גומא וא"צ אלא לעפרה, שהוא פטור לר"ש נותירה מזו: לא זו בלבד שאין לו תועלת
24 ממלאכה זו (כי אין לו צורך בעצים), אלא הוא מצטער מזה, וא"כ, הרי זה גרוע יותר ממקלקל, ומקלקל בשבת
25 פטור². ומיהו הוא ודאי דהי' חייב מיתה בדיני אדם, שלא ידעו העדים שהתרו בו שהוא עשה על דעת זו,
26 ואינן אלא דברים שבלב, ודנין היו אותו למיתה ע"פ העדות³.

27 ולכן, כשם שמצינו בנוגע למקושש עצים שכוונתו היתה כדי "שידעו באיזה מיתה דנין המחלל שבת" -
28 ללמד דין בנוגע לפועל, כמו כן אפשר לומר שרבה בר רב הונא עשה את פעולת המדידה באופן ד"מתעסק
29 בעלמא", כדי שילמדו את הדין שפעולה הנראית כמדידה הנעשית באופן ד"מתעסק בעלמא", ללא כוונה למדוד
30 כלל - הרי זו פעולה מותרת.

31 וכמובן שישנם כמה חילוקים ואופנים בנוגע לכללות הענין ד"מתעסק"

32 - ולדוגמא: "מתעסק בעלמא אנא" בנוגע למדידה, שבמעשה זה אין איסור כלל וכלל, כי עצם עשיית
33 התנועות הנראות כמדידה אינה מעשה של איסור ורק כאשר כוונתו למדוד הרי זו פעולה של מדידה⁴, ולכן,
34 מאחר ש"מתעסק בעלמא אנא" אין בזה איסור כלל; משא"כ בנוגע למקושש עצים - הרי המעשה והפעולה
35 שלו היו מתוך כוונה לקושש עצים (דאל"כ, לא תהי' זו מלאכה גמורה המחייבת מיתה), אלא שלא הי' צריך
36 למלאכה זו, מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולכן, אע"פ שכלפי שמיא גליא שמלאכה זו היתה מלאכה שאינה
37 צריכה לגופה, הרי אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות.

מלאכה שאינה צריכה לגופה - כי אם חוששים לזה, הרי זה שייך בכל
דבר, ופטור הכל (לבד מהמיעוט דמיעוט שחייב גם במתעסק).
(4) ואף שבעיני עולא הי' נראה כמודד ממש - הרי ברוב "מתעסק"
שבדין החילוק רק בנוגע לכוונת האדם.

(1) לדעת כמה פוסקים מותר למסור נפשו בפועל - ע"ד ב"הרג
ואל יעבור" - על כל ענין שבתורה (נסמן בנו"כ שו"ע יו"ד ר"ס קנז),
ולכן, אין זה שייך לענין דמאבד עצמו לדעת.
(2) ראה גם שו"ת אור המאיר (למהר"ם שפירא מלובלין סי"ב).
(3) ואין לומר דהוי התראת ספק - אולי אינו צריך לעצים, והוי

- 1 ויש להוסיף בזה - בהמשך למ"ש בספר "בן יהודע" ע"ד המוסר - ש"מתעסק בעלמא" פירושו שהתעסק
2 לפעול פעולה של תיקון בעולם ("בעלמא"), כי עי"ז נוסף בעולם בירור בדבר הלכה.
- 3 כב. בהמשך להמדובר לעיל אודות מסכת שבת - הרי כאן המקום להזכיר אודות לימוד ספר התניא מעל
4 גלי הרדיו (באופן שהלימוד מגיע וחודר בכל קצוי תבל ברגע כמימרא, כדלקמן), שלומדים בכל מוצאי שבת,
5 ועתה אוחזים בסיום ספר התניא (קונטרס אחרון) - ששם מדובר גם אודות לימוד הלכות שבת.
6 ובהקדים:
- 7 דובר כמ"פ אודות גודל החשיבות והעילוי דלימוד התורה בכלל, ובפרט לימוד פנימיות התורה, ובמיוחד
8 בדורותינו אלו - שישנה דרישה מיוחדת בנוגע לכללות הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה".
- 9 והנה, דובר כמ"פ אודות הדיוק ד"יפוצו מעינותיך חוצה" - שתכלית הכוונה היא להפיץ ולהביא את ה"מעין"
10 עצמו ל"חוצה", היינו, לא רק שמי המעיין יגיעו ל"חוצה", אלא גם ה"מעין" עצמו יגיע ל"חוצה", מבלי
11 להתחשב בריחוק המקום ובמשך הזמן הנדרש להגיע למקום הרחוק - "חוצה".
- 12 וענין זה מתבטא בלימוד החסידות - "מעינותיך" (ובענינו - ספר התניא) - מעל גלי הרדיו:
13 כללות החידוש של "רדיו" הוא - שבו מתגלה התכונה שהטביע הקב"ה בעולמו שיכולים לדבר במקום
14 מסויים, וישמעו את הדברים בכל קצוי תבל, אפילו "בקצה השמים" - מבלי להתחשב בריחוק המקום, ושמיעת
15 הדברים היא ברגע כמימרא - ללא שהיית זמן כלל (ולא צריכים להמתין אפילו דקה אחת - ששים שניות).
- 16 ועפ"ז מובן שכאשר לומדים חסידות מעל גלי הרדיו - הרי עי"ז נפעל הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה" באופן
17 הכי נעלה, כי ה"מעיינות" תורת החסידות מגיעים וחודרים (ע"י גלי הרדיו) בכל העולם כולו, וברגע כמימרא,
18 מבלי להתחשב בהגבלות דזמן ומקום.
- 19 [וכמדובר כמ"פ שאע"פ שבנוגע לאותם ענינים שבהם נוגע שמיעת קול אדם, אי אפשר לצאת י"ח ע"י
20 השמיעה ברדיו, טלפון, וכיו"ב, כי הקול הנשמע ממכשירים אלו אינו קול אדם, אלא קול המתכת המתנענעת
21 ע"י כח כחו - הרי בנוגע לענינו, לא נוגע שמיעת קול אדם דוקא, אלא שמיעת עניני חסידות - "מעינותיך",
22 ולכן, ע"י הרדיו נפעל ענין זה באופן הכי נעלה].
- 23 כג. וישנה מעלה נוספת בדבר:
24 כאשר פועלים את הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה" ע"י כתיבת עניני חסידות במכתב וכיו"ב - הרי ידוע
25 מארז"ל ש"לבא דאינשי לא כתיבי" (סנהדרין לה, א), היינו, שבכתב אי אפשר להעביר את ההתלהבות שבלב
26 וכו', שיהי' ניכר שהדברים יוצאים מן הלב וכו'.
- 27 ועד"ז כאשר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה" נעשה ע"י שליחו או שליחו, תלמידו ותלמיד תלמידו,
28 באופן דכלי ראשון, כלי שני וכו' - הרי זה תלוי באופן התלהבותו של השליח כו', ואין זה תלוי באופן
29 ההתלהבות של המשלח, הנמצא במקום ה"מעין".
- 30 ועפ"ז מובן גודל העילוי שבהפצת המעיינות חוצה ע"י גלי הרדיו - כי ע"פ התכונה שהטביע הקב"ה מסוגל
31 המתכת (שבמכשיר הרדיו) להעביר (לא רק את תוכן הדברים, אלא) גם את אופן אמירת הדברים, כך שיכולים
32 לשמוע ולהרגיש בכל קצוי תבל שהדברים יוצאים מן הלב, ונאמרים מתוך התלהבות גדולה,
- 33 ועד שגודל ההתלהבות היא עד כדי כך (כפי שהוזכר לעיל (סי"ג)) שלולי הציווי דכ"ק אדמו"ר מהורש"ב
34 נ"ע שלאחרי ה"רצוא" צריך להיות "שוב" (כי זה תפקיד הנשמה למטה כו') - מי יודע מה הי' עלול להיות!
35 ורק מפני הציווי דכ"ק אדמו"ר נ"ע - אין לו ברירה, ולכן נשאר נשמה בגוף, ובמוצאי שבת הבא ממשיך
36 באמירת שיעורי תניא על גלי הרדיו!
- 37 ומאחר שכל עניני טוב וקדושה הם אין-סופיים - הרי ככל שאמירת השיעור תניא תהי' באופן הכי נעלה,
38 מובן, שבמוצאי שבת שלאח"ז הרי זה באופן נעלה יותר - "מעלין בקודש".
- 39 כד. וכאמור לעיל שעומדים עתה לסיים את לימוד ספר התניא על גלי הרדיו (באופן שהלימוד חודר בכל
40 העולם כולו, וברגע כמימרא) - בפעם הראשונה,
41 וסיום לימוד ספר התניא יהי' באופן ד"מתכיפין התחלה להשלמה", היינו, שתיכף לאחר סיום ספר התניא
42 בפעם הראשונה, יתחילו ללמוד עוד הפעם מהתחלת ספר התניא.

- 1 ויה"ר שפעולה זו תמהר ותזרז את כללות הענין דלימוד תורתו של משיח צדקנו מפיו של משיח צדקנו.
2 ויקויים היעוד "הקיצו ורגנו שוכני עפר", ואדמו"ר הזקן, ורבותינו נשיאינו ממלאי מקומו, עד כ"ק מו"ח
3 אדמו"ר נשיא דורנו - בתוכם, ובראשינו.
4 ונזכה ללמוד תורתו של משיח בארץ הקודש - כמרוז"ל "אין תורה כתורת ארץ ישראל".
5 וכל זה - מתוך שמחה וטוב לבב, "כמצות רצונך".

* * *

- 6 כה. כאן המקום לבאר ענין בהמשך למאמר דיום ההילולא (ד"ה באתי לגני דיו"ד שבט) - המיוסד על פרק
7 י"ב שבהמשך מאמרו של בעל יום ההילולא (באתי לגני ה'שי"ת):
8 בפרק י"ב הנ"ל מדובר אודות הצמצום שהי' באור א"ס ב"ה, שגם לאחר הצמצום נתהוו עולמות בל"ג
9 ובלי שיעור.
10 ובמאמר שנאמר ביום ההילולא (ד"ה באתי לגני השתא) הובאה בקשר לזה תורת הבעש"ט (כש"ט אות רצב)
11 "הקב"ה עשה כמה צמצומים דרך כמה עולמות כדי שיהי' אחדות כו" - שזהו בדוגמת המבואר בפרק י"ב
12 הנ"ל שגם לאחר הצמצום נמשך האור באופן דא"ס ובל"ג.
13 ונתבאר גם שמ"ש בתורת הבעש"ט ש"הקב"ה עשה כמה צמצומים . . כדי שיהי' אחדות כו" - הכוונה בזה
14 להמשכת "עצמות ומהות" למטה. ובקשר לזה הובא גם הפירוש הפשוט של אדמו"ר הזקן במ"ש "אליו ולא
15 למדותיו", ש"אליו" קאי על "עצמות ומהות".
16 ובקשר למ"ש בתורת הבעש"ט "כמה צמצומים דרך כמה עולמות" - הובא המבואר במאמרי כ"ק אדמו"ר
17 מהורש"ב נ"ע (ד"ה ושבתה תרס"ו) שישנם ג' צמצומים.
18 ושאלו בזה - האם ג' הצמצומים המבוארים במאמרי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע הוא ענין אחד עם מ"ש
19 בתורת הבעש"ט "כמה צמצומים" - דלכאורה, מהמבואר במאמר משמע שענינם אחד, שלכן הובאו ב' ענינים
20 אלו במאמר.
21 כו. והביאור בזה:
22 הלשון "עשה כמה צמצומים דרך כמה עולמות" מורה שמדובר אודות ריבוי צמצומים בלי מספר, כי אם
23 כוונתו למספר מסויים של צמצומים - שלשה, מאה, אלף, וכיו"ב, הי' צריך לכתוב את המספר, ומאחר שנאמר
24 "כמה צמצומים דרך כמה עולמות" (ללא ציון מספר מסויים), מובן, שכוונת הדברים הוא לריבוי צמצומים
25 שאין להם מספר.
26 וטעם הדבר - מאחר שישנם עולמות בלי גבול ובלי שיעור, כמרוז"ל (זח"ג עא, ב) "ועלמות אין מספר -
27 אל תקרי עלמות אלא עולמות", והתהוותו של כל עולם היא ע"י צמצום - נמצא שישנם "כמה צמצומים דרך
28 כמה עולמות" בלי גבול ובלי שיעור.
29 ולעומת זאת - בפרק י"ב הנ"ל מובא הלשון "צמצום" - לשון יחיד. וטעם הדבר: במאמר הנ"ל לא נחית
30 לבאר את פרטי הצמצומים, אלא לבאר את גודל העילוי דא"ס שהוא נמשך למטה עד אין תכלית, היינו, אע"פ
31 שהתהוות המטה היא דוקא ע"י הצמצום (הפועל שהאור יבוא במדה וגבול), אעפ"כ, גם לאחר הצמצום האור
32 הוא באופן דא"ס ובל"ג. וכדי לבאר זאת - לא נוגע פרטי הצמצומים.
33 ויתירה מזו: לא זו בלבד שאינו מבאר את פרטי הצמצומים (כנ"ל), אלא אפילו בנוגע לצמצום הראשון
34 (שאודותיו מדובר במאמר) אינו מזכיר את ענין הסילוק מה שסילק את אורו הגדול על הצד (פרט הא' שבצמצום
35 הראשון), אלא רק מה שצמצם את האור שיהי' במדה וגבול (פרט הב' שבצמצום הראשון, הנעשה לאחר
36 הסילוק) - למרות שאמיתית ושלמות הצמצום הוא הסילוק (ורק לאחר"ז בא פרט הב' דצמצום האור) - כי
37 בנוגע לביאור הענין דהמשכת אוא"ס למטה עד אין תכלית נוגע רק פרט הב' שבצמצום הראשון.
38 דהנה, הצמצום דסילוק (פרט הא') אינו פועל בהקו ובהאור שבהמטה, ואינו קובע ומכריח שיהי' בגבול,
39 ולזה צ"ל פרט הב' שבצמצום - מה שצמצם את האור שיהי' במדה וגבול. וזהו החידוש שבמאמר: הגם
40 שהצמצום (פרט הב' שבו) פועל מדידה והגבלה, אעפ"כ, לא צמצם את הבל"ג שבו.

- ועפ"ז - הרי המבואר בתורת הבעש"ט שישנם "כמה צמצומים דרך כמה עולמות", צמצומים בלי גבול, והמדובר במאמר אודות כללות ענין הצמצום, לשון יחיד - הרי זה באופן דמן הקצה אל הקצה!
- ולכן נתבאר במאמר (דיו"ד שבט השתא) שישנם בכללות ג' צמצומים - שזהו הממוצע בין המבואר בתורת הבעש"ט שישנם צמצומים בלי גבול, להמדובר במאמר ההילולא אודות עצם ענין הצמצום, לשון יחיד.
- וכמבואר בתניא (פמ"ט) שישנם "שלשה מיני צמצומים עצומים כלליים, לשלשה מיני עולמות כלליים. . והם שלשה עולמות ב"ע". וכן מבואר בתניא בהגה"ה (ראה שעהיוה"א פ"ט בהגה"ה). ועד"ז מבואר בכ"מ שישנם ג' פרסאות כלליים, אע"פ שבפרטיות ישנם ריבוי פרסאות כו'. ועד"ז בנוגע לעולמות שאע"פ שישנם "עולמות אין מספר", הרי הם מתחלקים לג' עולמות כלליים - בריאה, יצירה, עשי', כמ"ש "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו".
- כז. והביאור בזה בעבודת האדם:
- כללות עבודת האדם היא - לעשות לו ית' דירה בתחתונים, באופן של עשי' דוקא - "המעשה הוא העיקר", "ועשו לי מקדש גו'".
- והנה, ענין המעשה הוא בדוגמת כללות ענין הצמצום, לשון יחיד - שעי"ז נפעל כללות ענין התהוות המטה. ואע"פ ש"המעשה הוא העיקר" - הרי שלימות העבודה היא כאשר בכל מצוה ישנם כל ג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה, כמבואר בכ"מ.
- וג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה שבעבודת האדם - הם בדוגמת ג' הצמצומים הכלליים, הקשורים עם ג' עולמות ב"ע, "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו".
- ולכן הובא במאמר (דיו"ד שבט השתא) שישנם ג' צמצומים - כי במאמר דיום ההילולא מדובר אודות כללות העבודה דלעשות לו ית' דירה בתחתונים, ושלימות העבודה היא כאשר בכל מצוה ישנם ג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה, בדוגמת ג' הצמצומים, ג' עולמות ב"ע.
- והנה, נתבאר לעיל (סי"א ואילך) שכללות העבודה צריכה להיות חדורה בכח התענוג, היינו, שענין התענוג חודר ונמשך בכל פרטי הכחות הפנימיים, עד למחשבה דיבור ומעשה, שזהו כללות הענין ד"נחת רוח לפני", כנ"ל בארוכה.
- וכללות ענין התענוג (כחות מקיפים) שבעבודת האדם הוא בדוגמת העיגול הגדול (שבו הי' הסילוק) שהוא מקיף על הקו (אע"פ שממנו נמשך הקו), כמבואר בכ"מ בארוכה.
- כח. ההוראה מזה בנוגע לפועל:
- אין להסתפק בענין התענוג בלבד, אלא התענוג צריך לחדור בכל פרטי הענינים שבעבודת האדם, עד למעשה בפועל, ש"המעשה הוא העיקר".
- ובפשטות: יתכן שיהודי יתענג בלימוד תורת החסידות (במאמרי ההילולא, וכיו"ב), ודביקותו בלימוד החסידות תהי' עד כדי כך שישכח אודות המעשה בפועל - לדבר עם יהודי נוסף ולהשפיע עליו שיתחיל ללמוד חסידות!
- ולכל היותר טוען הוא - שפלוני אינו שייך עדיין ללימוד תורת החסידות! אמנם כל יהודי שייך ללימוד תורת החסידות, כי לכל יהודי יש בחי' המקיף דיחידה, ולכן יש לו שייכות ללימוד פנימיות התורה (הקשור עם בחי' יחידה שבנפש), אבל אעפ"כ, בשעה זו אינו שייך עדיין ללימוד תורת החסידות!
- זאת אומרת: התענוג שלו בלימוד תורת החסידות אינו נמשך וחודר בבחי' "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" - במעשה בפועל אצלו, או עכ"פ בנוגע למעשה בפועל שצריך לפעול אצל הזולת.
- ועל זה באה ההוראה דחמשה עשר בשבט:
- בחמשה עשר בשבט נוהגים להרבות באכילת פירות האילנות, שענינם - הנאה ותענוג לאדם, "להחיות בהם נפש כל חי", כנ"ל בארוכה. זאת אומרת: ביחד עם זה שמדובר אודות ענין התענוג, "להחיות בהם נפש כל חי", הרי התענוג חודר ונמשך גם למטה, עד למעשה בפועל - אכילת פירות האילנות כפשוטו. וכמובן בפשטות שכדי שיוכל לברך על הפירות (לפניהם ולאחריהם), מוכרח הוא לאכול פירות גשמיים כפשוטו, ואינו יכול להסתפק באכילה ותענוג רוחניים (כי אז אסור לו לברך ברכות אלו).

זאת אומרת: ביחד עם זה שתובעים ממנו שעבודתו תהי' בבחי' התענוג, "נחת רוח לפני כו'" נוכאמור לעיל
 בנוגע ל"מנהג ישראל", הפועל תענוג בכללות העבודה (כנ"ל סי"א) - שלאחרי שהמנהג נתפשט ונתקבל בכל
 תפוצות ישראל, יש בו את התוקף ד"מנהג ישראל תורה הוא" - בנוגע לכאו"א מישראל] - תובעים ממנו עבודה
 במעשה בפועל, כי "המעשה הוא העיקר". ואדרבה: תכלית הכוונה הוא - לעשות לו ית' דירה בתחתונים,
 בעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, ובו גופא - בענינים של מעשה בפועל.

כט. האמור לעיל (בנוגע ל"המעשה הוא העיקר") קשור גם עם הסיפור הידוע אודות אדמו"ר הצ"צ ובנו
 אדמו"ר מהר"ש בנוגע לגילוי ד"משיח נאו":
 כאשר אדמו"ר הצ"צ אמר בקשר להדפסת ה"לקוטי תורה" שזהו ענין ה"קץ" כו' - נענה אדמו"ר מהר"ש
 ואמר: אנו צריכים את משיח צדקנו למטה בפשטות!

והנה, מובן וגם פשוט שאדמו"ר הצ"צ ידע בעצמו שבנ"י צריכים את משיח צדקנו כפשוטו (ולא יכולים
 להסתפק בהדפסת ה"לקוטי תורה") - אבל אעפ"כ, אדמו"ר הצ"צ רצה לשמוע זאת מבנו ותלמידו - מקבל שלו,
 ועל ידו יומשך ענין זה לחסידים שבכל הדורות, ועל ידי החסידים - לכל בני ובנות ישראל בכל הדורות -
 שכולם רוצים "משיח נאו"!

ודוקא כאשר שומעים זאת ("משיח נאו") ע"י "קול גדיא" - הרי זה פועל את ביטול כל הגזירות, היינו,
 הגזירות דמדירות והגבלות דזמן ומקום.

דהנה, בנוגע לכל שאר הגזירות - הרי כבר נתבטלו כולם, ולא נשאר אפילו שמץ מהם ח"ו. אבל עדיין ישנה
 הגזירה הקשורה עם המדידה וההגבלה דזמן ומקום: ישנם יהודים הנמצאים בארץ הקודש, וישנם יהודים
 הנמצאים בחוץ לארץ, וביניהם ישנו מקום המפסיק ונהגבלה זו היא ע"פ שו"ע - כפי שזה מתבטא בנוסח
 הברכה האחרונה שמברכים לאחר אכילת הפירות בט"ו בשבט: בחוץ לארץ חותמים "על הארץ ועל הפירות",
 ובארץ ישראל חותמים "על הארץ ועל פירותיה". אבל לאידך - גזירה זו יכולה להתבטל ברגע כמימרא!

ובמכ"ש וק"ו: אם יכולים להעביר "תורה חסידית" בכל העולם כולו ברגע כמימרא - הרי עאכ"כ שהקב"ה
 יכול להוציא את כל בני מהגלות (בגאולה האמיתית ע"י משיח צדקנו) ברגע כמימרא, ולהביאם לארץ ישראל
 באופן ד"מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם".

וכמסופר במדרש (שהש"ר בתחלתו) אודות אדם שרצה להעלות אבן לירושלים - עבור בדק הבית, הנה
 אע"פ שהאבן היתה כבדה, ובריוחוק מקום מירושלים - "זימן לו הקב"ה חמשה מלאכים . . . ונתן ידו עמהם,
 ונמצאו עומדין בירושלים"!

ומובן שסיפור המדרש הוא הוראה בנוגע לפועל:

גם כאשר יהודי מתעסק עם ענינים גשמיים, בדוגמת "אבן" - עליו לדעת שתפקידו להביא אבן זו לבית
 המקדש (עבור בדק הבית), היינו, לעשות מזה חלק בבית המקדש.

וכאשר טוען שהוא נמצא בריחוק מקום וזמן כו', אין לו כח לשאת את האבן הכבדה לביהמ"ק, ואין לו
 כסף לשכור אנשים שיעלו את האבן לביהמ"ק (כבסיפור הנ"ל) - הנה על זה אומרים לו שעליו רק לעשות את
 התלוי בו, "נתן ידו עמהם", ב"אצבע קטנה" עכ"פ [ולא שידו מונחת תחת בית שחיו, והאבן היא ברשות הרבים
 וכו'], וכאשר יעשה את התלוי בו - הרי ברגע כמימרא ימצא את עצמו ביחד עם האבן בהר הבית, בירושלים
 עיר הקודש, "קרית חנה דוד" - דוד מלכא משיחא!

וכל זה - אינו "צחות" בעלמא, אלא הכוונה היא - "טאפארו"דא פלאחו" - מעשה בפועל.

ל. וזהו כללות הענין דחמשה עשר בשבט - שכל יהודי מקבל את ברכת הקב"ה בבני חיי ומזוני רויחי,
 ובכולם רויחי, ובאופן של תענוג הכי גדול בגשמיות.

ואין הכוונה שיהודים שקועים בענינים גשמיים ח"ו - אלא בדוגמת פס"ד הרמב"ם (סוף הל' מלכים) שלעתיד
 לבוא יהיו "מעדנים מצויין כעפר", היינו, שלא תהי' להם חשיבות יתירה, אבל אעפ"כ, יהיו "כל המעדנים
 מצויין".

וכשם שהי' בעת יציאת מצרים - שבנ"י יצאו "ברכוש גדול", הן ביזת מצרים והן ביזת הים.

- 1 ולכאורה נשאלת השאלה: מאחר שיציאת בני"מ מצרים היתה כדי לקבל את התורה, כמ"ש "בהוציאך את
- 2 העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" - איזה חשיבות וערך יש ל"רכוש גדול" לגבי כללות העילוי
- 3 דמתן תורה, שאז "פרחה נשמתן" וכו'?
- 4 ואעפ"כ מודגש הענין ד"רכוש גדול", ועד שכאשר הי' הציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" - קיימו
- 5 ציווי זה ע"י "זהב וכסף ונחושת גו'" (כל הי"ג וט"ו דברים) שהי' להם מבית מצרים וביזת הים, זאת אומרת,
- 6 שע"י ה"רכוש גדול" יכלו לקיים את הציווי דנדבת המשכן - "כל נדיב לבו יביאה גו'".
- 7 ועד"ז מובן בנוגע לגאולה העתידה - ש"כל המעדנים מצויין כעפר", וכמ"ש "כימי צאתך מארץ מצרים
- 8 אראנו נפלאות", היינו, שהגאולה העתידה תהי' באופן נעלה יותר - שלא בערך - מהגאולה דיצי"מ, "אראנו
- 9 נפלאות".
- 10 וכל זה נעשה ע"ז שכאז"א עושה את כל התלוי בו בהפצת היהדות בכלל, ובמיוחד - בהפצת המעיינות
- 11 חוצה.
- 12 וזוכים בקרוב ממש לקיום היעוד "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם" - לארצנו הקדושה, ביחד
- 13 עם משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה.
- 14 לא. נוסף על הצד השווה שבחמשה עשר בשבט בכל שנה ושנה - ישנם ענינים מיוחדים הקשורים עם
- 15 הקביעות המיוחדת בנוגע לימי השבוע, ובנוגע לפרשת השבוע (כי הקביעות בימי החודש היא בשונה בכל
- 16 השנים). וכמדובר כמ"פ שההוראה מהקביעות המיוחדת שייכת גם לכל השנים שלאח"ז (אלא שההדגשה בזה
- 17 היא בשנה שבה הקביעות היא באופן מיוחד).
- 18 והנה, הקביעות דחמשה עשר בשבט בשנה זו היא - ביום השני בשבוע שקורין ולומדים פרשת יתרו.
- 19 וכידוע תורת אדמו"ר הזקן שצריכים "לחיות" עם הזמן - היינו, ללמוד הוראות מפרשת השבוע הנלמדת
- 20 בזמן זה, ובמיוחד - מחלק הסדרה השייך ליום זה (שהרי הסדרה מתחלקת לשבעה חלקים, כנגד שבעת ימי
- 21 השבוע). ובנוגע לענינו - משני עד שלישי בפי' יתרו.
- 22 ונוסף לזה - צריך להיות קשר בין כללות הענין דחמשה עשר בשבט עם חלק הפרשה השייך ליום זה, ואין
- 23 לומר שהם ב' ענינים נפרדים, מאחר שבהשגחה פרטית הרי הם נפגשים ביחד, ובפרט כאשר מדובר אודות ענין
- 24 הקשור עם קביעות השנה - שזהו ענין ע"פ תורה, כדלקמן.
- 25 לב. והביאור בזה:
- 26 נתבאר לעיל שכללות הענין דחמשה עשר בשבט מורה על עבודה באופן של הוספה על המוכרח ע"פ שו"ע,
- 27 היינו, לא רק באופן ד"חסרונן", אלא באופן של הוספה - שע"ז נפעל כללות ענין התענוג - "להחיות בהם
- 28 נפש כל חי".
- 29 וענין זה מרומז גם בכללות שם הפרשה - פרשת יתרו:
- 30 מבואר במדרז"ל (הובא בפרש"י ר"פ יתרו) שא' השמות של יתרו הוא - "יתר", "ע"ש שיתר פרשה אחת
- 31 בתורה", היינו, שעל ידו נוספה פרשה אחת בתורה.
- 32 ונוסף לזה: יתרו הי' גר, והרי כללות ענין הגיור הוא - הוספה, כמ"ש "ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית
- 33 יעקב" - מלשון הוספה. וכמובן גם מלשון חז"ל "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי", היינו, הוספת מציאות חדשה,
- 34 לידה חדשה, פעולות חדשות וכו'. זאת אומרת: ענינו של יתרו הוא - שלוקחים מציאות שהיא היפך היהדות,
- 35 והופכים אותה לענין של יהדות, ובאופן ד"עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים".
- 36 ואע"פ שבגמרא (יבמות מז, ב) דרשין מפסוק הנ"ל ש"קשים גרים לישראל כספחת" - הרי ידוע המבואר
- 37 בחסידות בכ"מ (תו"ח ר"פ חיי"ש. ביאורו"ז קלו, א ואילך) שההוספה שע"י הגרים היא למעליותא, ועפ"ז מובן
- 38 מארז"ל (פסחים פז, ב) "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים", כמבואר
- 39 שם בארוכה.
- 40 ובעבודת כאז"א מישראל - הרי זה כללות העבודה שהיא באופן של הוספה, למעלה מכפי החיוב שע"פ
- 41 שו"ע [בדוגמת ההוספה דיתרו שהיתה לאחר יצי"מ - לאחר היציאה מכל המיצרים דמדידה והגבלה], שע"ז
- 42 נפעל כללות ענין התענוג - "להחיות בהם נפש כל חי", שזהו כללות הענין דחמשה עשר בשבט.

- 1 לג. האמור לעיל מודגש גם בחלק הסדרה השייך במיוחד ליום זה - שיעור חומש היומי - משני עד שלישי:
- 2 התחלת שיעור חומש היומי הוא - "ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם גו'", ומפרש רש"י ש"ממחרת"
- 3 קאי על "מוצאי יום הכיפורים" . למחרת רדתו מן ההר.
- 4 וסיום השיעור חומש היומי [נעוץ תחלתן בסופן] הוא - "אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלקים גו'" (וכפי
- 5 שמפרש רש"י "המלך בגבורה כו"), "כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום".
- 6 והנה, כשם שענין ההוספה מודגש בשם כל הפרשה - "יתרו" - כמו"כ מודגש ענין ההוספה בהתחלת השיעור
- 7 חומש היומי - "ויהי ממחרת גו'", "מוצאי יום הכיפורים". ובהקדים:
- 8 ידוע הסיפור שפעם נכנס כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו אל אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, במוצאי
- 9 יוהכ"פ, ושאלו: ומה עתה - היינו, מהי העבודה שצריכה להיות עתה - כאשר נמצאים לאחרי כל העילויים
- 10 דיוהכ"פ?!
- 11 - הרי ביוהכ"פ בני דומים למלאכי השרת, ובפרט בסיום עבודת יוהכ"פ, לאחרי אמירת "שמע ישראל"
- 12 פ"א, "ברוך שם" ג"פ, ו"ה' הוא האלקים" ז"פ (עליית המלכות בעתיק) - וא"כ, מהי העבודה הנדרשת "ממחרת"
- 13 יוהכ"פ?!
- 14 וענה לו אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: "איצטער דארף מען ערשט תשובה טאן" (עתה צריכים לחזור
- 15 בתשובה)!
- 16 זאת אומרת: אין להסתפק במעמדו ומצבו בהוה - ככל שיהי נעלה ביותר, עד לתכלית העילוי דיוהכ"פ -
- 17 אלא צריכים להוסיף בזה ביתר שאת וביתר עוז.
- 18 ולכן, גם למחרת עבודת התשובה דיוהכ"פ - נדרשת עבודת התשובה בד' הימים שבין יוהכ"פ לסוכות, שהם
- 19 כנגד ד' אותיות דשם הוי', כידוע.
- 20 [וזוהי גם השייכות לחמשה עשר בשבט, שהוא א' מ"ארבעה ראשי שנים" - כמבואר בכתבי האריז"ל
- 21 ש"ארבעה ראשי שנים" הם כנגד ד' אותיות דשם הוי'].
- 22 וכמבואר בכ"מ שעבודת התשובה שייכת בכל מעמד ומצב - כי התשובה ענינה כמ"ש "והרוח תשוב אל
- 23 האלקים אשר נתנה".
- 24 וזהו מ"ש "ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם":
- 25 יהודי יכול לחשוב שעבודתו היא כבר בתכלית השלימות - בדוגמת מוצאי יוהכ"פ, ולכן מעמדו ומצבו הוא
- 26 בדוגמת לעתיד לבוא - "למחר לקבל שכרם", ותו לא! "ימים אשר תאמר אין לי חפץ בהם"!
- 27 ועל זה באה ההוראה - "ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם": גם למחרת יוהכ"פ נדרשת העבודה
- 28 ד"לשפוט את העם", בדוגמת הפתגם דלעיל בנוגע לעבודת התשובה.
- 29 (וענין זה שייך לכאו"א מישראל (ולא רק למשה רבינו) - כי כשם שמבואר בתניא (פמ"ב) בנוגע לענין
- 30 היראה, שבהיותה "מילתא זוטרת" אצל משה נפעל כן אצל כל בני"י (יראת ה' בפועל), כמו כן מובן בנוגע
- 31 לכל עניניו של משה רבינו, ובענינו - "לשפוט את העם", דקאי על כללות העבודה דקיום התומ"צ, כמ"ש "את
- 32 החוקים ואת התורות גו' את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון"].
- 33 ומאחר שמדובר כאן אודות עבודה באופן של הוספה (אפילו כאשר מעמדו ומצבו הוא בתכלית העילוי -
- 34 "מוצאי יוהכ"פ"), שהיא קשורה עם כללות ענין התענוג - מובן הקשר לחמשה עשר בשבט, שבו נוהגים לאכול
- 35 פירות האילנות, "להחיות בהם נפש כל חי" - ענין התענוג, כנ"ל בארוכה.
- 36 לד. ועד"ז מובן הקשר דחמשה עשר בשבט עם סיום שיעור חומש היומי - "כל העם על מקומו יבוא
- 37 בשלום":
- 38 ידוע מאריז"ל "אם שלום כאן הכל כאן", היינו, ששלום כולל את כל הענינים, ובפשטות - תכלית השלימות.
- 39 דהנה, כאשר אין כל אפשריות לענין של מחלוקת, הרי לא שייך כללות ענין השלום; ורק כאשר ישנה
- 40 אפשריות למחלוקת (לא מחלוקת בפועל ח"ו) - זקוקים לענין השלום, כדי שמלכתחילה "לא אשים עליך" ענין
- 41 של מחלוקת, "כל העם על מקומו יבוא בשלום".

והנה, תכלית השלימות בעבודת האדם היא - כאשר עבודתו היא באופן של הוספה, היינו, שגם בהיותו במעמד ומצב נעלה ביותר - "מוצאי יוהכ"פ", הרי הוא ממשיך בעבודתו - "ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם" - באופן נעלה יותר. וזהו תכלית השלימות שבעבודת האדם - "כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום", תכלית השלימות.

וזהו הקשר שבין סיום שיעור חומש היומי עם כללות הענין דחמשה עשר בשבט - כי העבודה באופן של הוספה, בתכלית השלימות, קשורה עם ענין התענוג (כנ"ל בארוכה), וזהו כללות הענין דחמשה עשר בשבט - "להחיות בהם נפש כל חי".

ועי' זוכים לתכלית השלימות בענין השלום ("כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום") - כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר האמצעי שתכלית השלימות בענין ה"שלום" יהי' בביאת משיח צדקנו.

לה. ישנו ענין נוסף בשיעור חומש היומי (הקשור עם האמור לעיל):
נתבאר לעיל שא' השמות של יתרו הוא "יתר", "ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה - ואתה תחזה", ופרשה זו ("ואתה תחזה") שייכת לשיעור חומש היומי. והביאור בזה:

כללות הענין ד"ואתה תחזה" הוא - שמשה רבינו לוקח איש פשוט, ומביט עליו ("ער גיט אויף אים א קוק"), ועי' עושה ממנו "שרי אלפים ושרי מאות שרי חמישים ושרי עשרות" - "נרות להאיר", היינו, שכל א' נעשה "שר" המאיר ופועל על אלף מישראל, וכיו"ב.

וכל זה אפילו כאשר מדובר אודות יהודי שצריכים להביט עליו בראי' שהיא בלשון תרגום - "תחזה", ע"ד לשון הכתוב "ויחזו את האלקים", שזהו התרגום דתיבת "ויראו" - גם אז עושה ממנו משה רבינו "שרי אלפים גו'".

ומובן בפשטות שאותם "שרי אלפים שרי מאות שרי חמישים ושרי עשרות" עומדים בקשר עם משה רבינו, וכמ"ש "כל הדבר הגדול יביאו אליך", ועי' התקשרותם עם משה רבינו מקבלים הם את הכח להנהיג ולהעמיד את "צבאות ישראל" באופן ד"כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום".

וגם בזה מתבטא כללות ענין ההוספה בעבודת ה' - הקשורה עם ענין התענוג (שזהו הקשר עם חמשה עשר בשבט):

"ואתה תחזה גו'" - אמר יתרו למשה רבינו למחרת יוהכ"פ. זאת אומרת: למרות גודל העילוי וההפלאה דמשה רבינו (בהיותו משבט לוי, והי' גם כהן - קודם שאהרן נעשה כהן (בשבועת ימי המילואים)), ובפרט כאשר מדובר אודות מעמדו ומצבו של משה רבינו למחרת יוהכ"פ - אעפ"כ, בא יתרו ונותן עצת למשה רבינו: "ואתה תחזה גו' שרי אלפים גו' שרי עשרות", היינו, שמשה רבינו (שעליו נאמר "צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל") יוסיף בעבודתו עי' "ואתה תחזה" - תרגום של ראי'.

ועצת יתרו "ואתה תחזה גו'" באה מתוך הדגשה שגם אצל משה רבינו אין זה באופן ד"כחי ועוצם ידי" ח"ו - כי משה רבינו אינו מציאות בפ"ע, אלא "צא המלך בגבורה" (מאחר שמדובר אודות עבודה חדשה).

לו. והנה, כל האמור לעיל (בנוגע להוספה בעבודת ה' גם כאשר נמצא במעמד ומצב הכי נעלה) הרי זה גם ביאור בנוגע לכללות הענין דיום ההילולא:

לכאורה אינו מובן: מהו הענין דלימוד משניות ואמירת קדיש לעילוי נשמת הנפטר גם לאחר שכתב עברו כמה וכמה שנים מיום הפטירה - הרי אפילו כאשר מדובר אודות איש פשוט, בודאי שלאחרי י"ב חודש מקומו בג"ע?!

והביאור בזה: היות שבג"ע ישנם ריבוי דרגות עד אין סוף, הנה גם כאשר נמצא כבר בג"ע, ישנו ענין של עלי' לדרגא נעלית יותר, ועלי' זו נפעלת עי' לימוד משניות ואמירת קדיש כו'.

ועד"ז מובן בנוגע לצדיק, שגם בהיותו במעמד ומצב דצדיק גמור, עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים כו', ונמצא בג"ע ("לקבל שכרם") - שייך וישנו כללות ענין העליות, ובפרט ביום ההילולא שאז העלי' היא באופן דאין ערוך. והעלי' דיום ההילולא קשורה עם אמירת קדיש, לימוד משניות, נתינת צדקה וכו'.

לז. וכמדובר כמ"פ שנוסף על כללות הענין דלימוד התורה ("ולמדה גו'"), יש בכל ענין בתורה הוראה בנוגע למעשה בפועל, היינו, שהלימוד צריך להביא לידי מעשה בפועל. ועד"ז בעניננו - הלימוד ד"ואתה תחזה גו'":

- 1 עבודתו של כאו"א מישראל צריכה להיות באופן ד"ואתה תחזה גו' שרי אלפים גו' שרי עשרות" - היינו,
2 לפעול על כל אלו הנמצאים בסביבתו (גם כאשר מדובר אודות אלו שכדי לפעול עליהם צריכים ללבוש ד"תחזה"
3 - תרגום של ראי') שיהיו "נרות להאיר" - "שרי אלפים גו' שרי עשרות".
- 4 ועי"ז הנה "כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום", ועד שזוכים לתכלית השלימות דענין השלום - בגאולה
5 האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.
- 6 והמעשה הוא העיקר - התעסקות בכל עשרת המבצעים הידועים, ובמיוחד במבצע דאחדות כל בני ע"י
7 כתיבת ספר תורה, ובכל עניני התורה ומצוות'.
- 8 וכללות העבודה צריכה להיות מתוך תענוג - כהוראת (וביחד עם זה - נתינת כח) חמשה עשר בשבט,
9 והתענוג הוא באופן שחודר את כל מציאותו, ועד שנרגש גם בתענוג הגוף כפשוטו (כנ"ל סכ"ח).
- 10 ובקרב ממש נזכה לברך "ברכה אחרונה" על הגלות - היינו, שיוצאים מהגלות אל הגאולה האמיתית
11 והשלימה, במהרה בימינו ממש, ועל הגלות מברכים "ברכה אחרונה": "ברכה" - כמ"ש "אודך ה' כי אנפת בי
12 גו'", ו"ברכה אחרונה" - כי זהו הגלות האחרון, ולאח"ז באה הגאולה האמיתית והשלימה שאין אחרי' גלות.
13 ומתוך שמחה וטוב לבב באים לסיום פרשת יתרו - "מזבח גו' תעשה לי" - בבית המקדש השלישי.
- 14 וזוכים ללמוד תורתו של משיח - וזהו הקשר עם פ' יתרו - הפרשה דמ"ת [ועד"ז התחלת פ' משפטים:
15 "ואלה המשפטים גו' מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני"], כידוע הפתגם שמ"ת הי' רק פעם אחת, ובו נכלל
16 גם תורתו של משיח, אבל אעפ"כ, תורתו של משיח תהי' באופן ד"תורה חדשה מאתי תצא" - לימוד תורתו
17 של משיח מפיו של משיח,
- 18 וביחד עם זה - קיום היעוד "ולא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם",
19 וכמ"ש "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" - כפס"ד הרמב"ם בסוף ספרו "יד החזקה" ו"משנה
20 תורה" (בסוף הלכות מלכים ומלחמותיהם),
21 במהרה בימינו ממש.
- 22 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הד' - פ"א). ניע זשוריצי כלאפצי.
- * * *
- 23 לח. דובר לעיל אודות כללות הענין דחמשה עשר בשבט - ענין התענוג, והקשר לכללות פ' יתרו, שענינו - יתרון
24 האור מן החושך ויתרון החכמה מן הסכלות, שע"י נפעל ענין התענוג, וזהו גם כללות הענין ד"ואתה תחזה", בוא"ו
25 המוסיף, וא"ו דא אות אמת, שזהו הגילוי ד"אמת הוי' לעולם" שיהי' בגלוי בגאולה האמיתית והשלימה.
26 ובעבודת האדם - קאי על עבודה באופן של תענוג, שע"י ממשיכים ברכת ה' באופן של תענוג, ובלשון
27 הרמב"ם - "כל המעדנים מצויין כעפר".
- 28 ובנוגע לכללות ענין התענוג - יש להבהיר פרט חשוב (אף שכבר דובר בנוגע לפרט זה פעמים רבות):
29 יהודי הוא בעל בחירה, ויכול לבחור להתענג באיזה ענין שרוצה - ומפני צוק העתים כו' ישנם כאלו
30 המנצלים את ענין התענוג עבור דברים פחותי ערך לגבי אותם דברים שעבורם היו יכולים לנצל את ענין התענוג.
31 וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכאשר מדברים בנוגע ל"פנינים" ("פערל") - צריכים להיות
32 מונחים ב"פנינים" אמיתיים, אבנים טובות שנושאים על הצואר לנוי, ולא להיות מונחים ב"גריסים" שבתוך
33 המרק ("פערל-גרופן").
- 34 זאת אומרת: למרות שישנו תענוג מאכילת "פערל-גרופן", אין להסתפק ח"ו בתענוג זה, ולא צריכים להיות
35 מונחים בענין זה, אלא צריכים לנצל את ענין התענוג עבור ענינים נעלים יותר - "פנינים".
- 36 ועד"ז מובן בנוגע לכללות הענין דחמשה עשר בשבט:
- 37 הן אמת שישנו מנהג לאכול פירות האילנות, ואכילה זו גורמת לאדם הנאה ותענוג [בדוגמת אכילת
38 "פערל-גרופן"], והאכילה קשורה עם אמירת ברכה לפני' ולאחרי', וא"כ, יכול הוא לאכול פירות האילנות
39 ולהתענג מהם וכו',

- 1 [ובפרט ע"פ ביאור אאמו"ר במכתבו (לקוטי לוי"צ אגרות ע' תיג) בנוגע לט"ו בשבט "ראש השנה לאילן"
2 - ש"אילן במילואו אל"ף יו"ד למ"ד נו"ן גימטריא שבט וכו", וכפי שמבאר שם גודל העילוי דאילן כו"],
3 אעפ"כ, צריך הוא לדעת שאין להסתפק ואין להיות מונח בתענוג הגשמי דאכילת פירות האילנות, אלא צריך
4 להשתדל שכח התענוג שלו יהי מונח בענינים נעלים יותר - כולל אופן נעלה יותר באכילת פירות האילנות,
5 שהרי ישנם כמה וכמה דרגות בפירות האילנות, עד לפירות האילנות "בגן עדן מקדם" (המתלבשים ב"גן עדן"
6 שבארץ, ועי"ז - בפירות האילנות).
- 7 [ובדוגמת ענין ה"מן", "לחם מן השמים". וכידוע המבואר בכ"מ (נסמן בד"ה הנני ממטיר תשל"ז הערה
8 49) ש"על המן היו מברכים הנותן לחם מן השמים". ועד"ז מובן בנוגע לאכילת המן לעתיד לבוא - ע"פ
9 מארז"ל (חגיגה יב, ב) "שחקים שבו ריחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים".
10 ומובן בפשטות שגם כאשר יהודי אינו מונח בתענוג הגשמי - נותן לו הקב"ה את כל עניניו הגשמיים באופן
11 הכי נעלה, ובאופן של תענוג כו', ובלשון הרמב"ם "כל המעדנים מצויין כעפר", אלא שאין זה תופס מקום
12 אצלו כלל - "כעפר".
- 13 ועד"ז מובן בנוגע לתענוג בענינים רוחניים - בלימוד התורה, שאין להסתפק בתענוג דליבון הלכתא בחלק
14 הפשט בלבד, אלא צריך להשתדל לנצל את כח התענוג גם בלימוד שאר חלקי התורה, דרוש רמז וסוד, פנימיות
15 התורה, רזי רזין וכו'.
- 16 לט. דוגמא לזה - בנוגע לפועל:
17 כאשר מדובר אודות עריכת "דינער" וכיו"ב - אין להסתפק בזה שנאסף סכום מסויים ולהכנס להתפעלות גדולה
18 מסכום הכסף שנאסף - כי כאשר עושים חשבון עבור איזה מטרה נאסף הכסף, ובפרט כאשר הדבר נעשה בשליחות
19 כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - במה נחשב סכום זה? ! - הרי זה פחות יותר מאשר "פערל-גרופן" במרק! !
20 ועפ"ז מובן שאין להסתפק בזה שחושב שהגיע כבר לתכלית השלימות, כי כבר אסף סכום כסף גדול, ובמילא
21 יכול ללכת לישון מתוך תענוג - כי אפילו כאשר ינצל את כחותיו (כפי שהם עתה) יוכל להשיג כמה פעמים
22 ככה, הן בנוגע לענינים גשמיים, והן בנוגע לענינים רוחניים, ועאכ"כ כאשר ישנו הענין ד"הקב"ה עוזרו,
23 ועאכ"כ בהיותו שליחו של נשיא דורנו - אשר "גלה סודו אל עבדיו הנביאים", והרי כל זה נמשך למטה באופן
24 של בלי גבול, גם בעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, כמבואר בפ"ב דהמשך ההילולא.
- 25 וזה שתפקידו לאסוף את הכסף (ב"דינער" וכיו"ב) - צריך לדעת ש"יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני,
26 העני עושה עם בעל הבית" !
- 27 זאת אומרת: הן אמת שבעל הבית עושה עם העני (בזה שנותן מכספו לצדקה), ולכן צריכים להכריז את
28 שמו, להודות לו ולשבח אותו, ובהיותו בן אברהם יצחק ויעקב, ובת שרה רבקה רחל ולאה, מובן שכל השבחים
29 אינם מספיקים עבורו כו' - אבל לאידך: נותן הצדקה צריך לדעת שאין הכוונה שהוא עושה טובה למוסד
30 המקבל את הצדקה, אלא אדרבה - "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית". ועד"ז
31 מובן בנוגע ל"גבאי צדקה".
- 32 עד"ז מובן בנוגע לפעולות בכל ה"מבצעים":
33 כאשר באים ומספרים בהתפעלות גדולה מה שפעלו בנוגע לשליחות דהתעסקות במבצעים - יש אמנם הרבה מה
34 להתפעל אפילו כאשר מדובר אודות פעולה והתעסקות עם יהודי א' בלבד, שהרי "כל המקיים נפש אחת מישראל
35 כאילו קיים עולם מלא" (סנהדרין לז, א) - כי כל יהודי הוא בדוגמת אדה"ר, ויתירה מזו: "לפיכך נברא האדם יחידי"
36 כדי שיהודי הנמצא בעקבתא דמשיחא יוכל לעבוד עבודתו כדרוש, מתוך שמחה וטוב לבב, ומתוך תענוג.
- 37 אבל לאידך - אין להסתפק בזה, כי כאשר מנצלים את הכחות שניתנו כו', יכולים להצליח כמה פעמים ככה!
38 וכהמשל דלעיל שהתענוג צריך להיות מונח ב"פנינים" ("פערל") אמיתיים, אבנים טובות, ולא ב"גריסים"
39 ("פערל-גרופן") שבמרק. והנמשל מובן בנוגע לכל הענינים האמורים לעיל.
- 40 מ. ויה"ר שעבודתו כאו"א מישראל תהי' באופן האמור לעיל, ואז יתן הקב"ה - במדה כנגד מדה, אבל כמה
41 פעמים ככה - לכל בני"א את כל צרכיהם, ובאופן ד"כל המעדנים מצויין כעפר", הן "מעדנים" רוחניים, והן
42 "מעדנים" גשמיים.

- 1 ובאופן ד"ונפשי כעפר לכל תהי" - היינו, שנתנית ה"מעדנים" אינה פועלת ענין של גאווה ח"ו, אלא אדרבה -
 2 "כל הקרוב אל ה' ביתר שאת. . צריך להיות יותר שפל רוח כו", כפי שמבאר אדמו"ר הזקן באגרת הקודש שכתב
 3 אחר ביאתו מפטרבורג (אגה"ק ס"ב) - שאז התחיל כללות הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה" בשלימות, כידוע.
 4 ובקרוב בימינו נזכה לצאת מהגלות "ברכוש גדול", מתוך תענוג שמחה ואורה אמיתיים, וכל הענינים
 5 בשלימותם - "שלימות העם", "שלימות התורה", ו"שלימות הארץ", ובאופן דשלימות כפשוטה - בכל רמ"ח
 6 אברים ושס"ה גידים (ועד"ז בנוגע למספר האברים והגידים דנשים).
 7 וכאמור - במהרה בימינו ממש, מתוך תענוג, שמחה וטוב לבב, ובאופן ד"והריקותי לכם ברכה עד בלי די".
 8 כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "והריקותי לכם ברכה עד בלי די". ואח"כ התחיל לנגן "ניעט ניעט
 9 ניקאווא" (ורמז באצבעו לשרוק).
 10 הזכיר אודות אמירת "ברכה אחרונה" - ביחד עם "ברכה אחרונה" על הגלות.
 11 טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

בס"ד. שיחת* יום ד' פ' בשלח, יו"ד שבט, ה'תשט"ו**.

בלתי מוגה

- 12 יב. ... בהמשך⁶³ להמדובר לעיל אפילו בענינים גשמיים, שלכל לראש צריכים לקשר את הדבר עם הקב"ה,
 13 ואח"כ להתחיל להמשיך בו קדושה, ורק אח"כ נעשה הדבר מציאות בעולם - הרי עאכו"כ שכך צריך להיות
 14 בעניני תורה ובמקומות שמהם תצא תורה, דהיינו ה"חדרים", תלמודי-תורה ושיבות, שלכל לראש צריכים
 15 לראות שהתלמידים יהיו קשורים עם אלקות ע"י יהדות; אח"כ צריכים להמשיך בהם קדושה ע"י מצוות
 16 מעשיות; ורק לאח"ז יכולים הם להיות "מציאות", מציאות תורנית, דהיינו, יהודי שענינו הוא תורה, הן במוח
 17 החכמה הן במוח הבינה והן במוח הדעת וההעמקה.
 18 והנה⁶⁴, בדורות שעברו הרי חלק עיקרי מעבודה זו ה' כבר נפעל בבית, ובמילא לא ה' צורך לעסוק בזה
 19 בשיבה, ואפילו לא בתלמוד-תורה או בחדר;
 20 ה"מציאות" בכל בית יהודי היתה מציאות של יהדות ("א אידישע מציאות"). על כל צעד וצעד היו נפגשים
 21 עם אלקות - ע"י ענין של מצוה או דבר-תורה. וכמו כן ה' מונח בפשיטות - שהרי הילד לא ידע מציאות
 22 אחרת - שהנהגה בכל עניניו היא ע"פ שולחן-ערוך.
 23 וכיון שהקשר עם אלקות קיבלו בבית, וענין הקדושה בחיי היום-יומיים ה' מן המוכן (כיון שלא ידעו דרך
 24 אחרת) - אזי נשאר עבור החדרים תלמודי-תורה ושיבות רק הענין השלישי - לבנות את "מציאותו" ברמ"ח
 25 אברים ושס"ה גידים, ע"י הידיעה בהלכות דרמ"ח מצוות עשה והידיעה בהלכות דשס"ה מצוות לא תעשה,
 26 שהם כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים⁶⁵.
 27 אמנם, בימינו אלו, הנה מצד כו"כ סיבות [והסיבה העיקרית היא - "כי מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת
 28 הישכם אוהבים את ה' אלקיכם גו"⁶⁶] הסדר הוא שכאשר מקבלים ילד לתלמוד-תורה, או אפילו לחדר, או
 29 אפילו לשיבה קטנה, או אפילו לשיבה גדולה, הנה לא זו בלבד שעדיין אינו מציאות בידענות התורה, אלא
 30 חסר לו אפילו בקיום מצוות מעשיות, וחסר לו בעיקר העיקרים - הכרה בעומק הנפש שיהודי מוכרח ביהדות,
 31 ואי אפשר בלאו הכי, דאל"כ אינו מציאות כלל!

שיד: "כידוע גודל ערך הענין והכרח המוחלט בדורנו זה ביחוד
 בחינוך על טהרת הקודש הוא המחזיק את בני ובנות ישראל גם
 בעיקרי היהדות וכו', כמדובר בארוכה בשיחת יום ההילולא".

(64) ראה גם מכתב י"א מ"ח שנה זו (אגרות-קודש שם ע' מו).
 (65) זח"א קע, ב.

(66) פ' ראה יג, ד.

(*) שיחות א' וב' (ס"א-יא) וחלק משיחה ג' (ס"ב-יג) - נדפסו
 בלה"ק בבטאון חב"ד (חוברת עשירית ע' ג ואילך) עם כו"כ תיקונים
 מכ"ק אדמו"ר שליט"א, שנעתקו למהדורא זו.

(**) ההתועדות נערכה באולם הגדול אשר ב-824 נאסטרנאנד עור.
 פינת איסטערן פארקוויי.

(63) ראה גם מכתב י"ד שבט שנה זו (אגרות-קודש ח"י ריש ע')

ובמילא, תפקידה של הישיבה הוא – לבנות את התלמיד מן היסוד עד הגג, מכף רגלו ועד קדקדו; לא רק שיהי' "למדן", אלא שיהי' מקיים מצוות בפועל, ויתירה מזה, שיקבל את עיקרי ויסודי היהדות – אמונה באלקים חיים, והיינו, להחדיר בו את ההכרה שאין זה באופן שהקב"ה נמצא באיזה־שהוא מקום מעבר לגבולה של אמריקא ("פון יענער זייט גרעניץ"), ורק מזמן לזמן מתקשרים עמו באמצעות חוט טלפון ("דורך אַ וואַייער"), או כמו בימינו שיכולים להתקשר גם ללא חוט, ע"י גלי אויר בלבד, ולאחרי "שיחה" של מחצית השעה אין עוד קשר ביניהם, כיון שהקב"ה נמצא "ברקיע השביעי", ואילו הוא נמצא ב"יונייטעד־סטייטס אָף אמריקע"...

תפקידה של הישיבה לשרש ממנו דעה נפסדת זו – להכירו שדעה זו מעמידה בסכנה את חייו, לא רק חיים רוחניים, אלא אפילו חיים גשמיים – שיכולה להיות מציאות במדינה זו ובמקום זה ללא הקב"ה!

ובמילא מובן שאי אפשר לבנות כתלים וגג לפני שמעמידים את היסוד, כי, לאחר שישנו יסוד חזק, אזי ככל שיוסיפו בבנין הכתלים והגג דיוטא על גבי דיוטא הרי זה טוב ויפה, אבל כאשר אין יסוד, או שישנו יסוד רעוע שמתנדנד, הרי סביר, שאם יוסיף עוד דיוטא, אזי יחריב את כל הבנין, ונמצא, שעומד לבנות בנין מבלי לידע אם יהי' זה "תפארת אדם לשבת בית"⁶⁷, או (כפי שכתוב במק"א) "בתייהם קבריהם"⁶⁸ רח"ל...

יג. וכיון שכן, מובן ופשוט, שכאשר מקבלים תלמיד, הרי מה שצריך "לבנות" אותו הוא – לעורר את נקודת היהדות שהיא בהעלם בנפשו פנימה (ועדיין אינו יודע אודותה), שתבוא מן ההעלם אל הגילוי; ואח"כ צריכים לגשת לענין השני – להמשיך בו קדושה, לומר לו, ש"יהדות" אינה מתבטאת בהכרזה "אני יהודי", יהודי בלב, שהרי "רחמנא ליבא בעי"⁶⁹, גם אם ישתתף בכל מפגני הזעקה עבור הצלת ישראל ונגד אוה"ע כו', אלא צריכים לחיות את חיי היום־יום באופן שאפילו במחשבה ועאכו"כ בדיבור ועאכו"כ במעשה, לא יעבור על אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה, ויעשה את כל הענינים שהקב"ה צוה שמוכרחים לעשותם, "כי הם חיינו ואורך ימינו"⁷⁰.

ובפשטות – ללמד אותו אודות ציצית, אודות פיאות, אודות שמירת שבת, אודות מאכל כשר, אודות ברכת הנהנין, ואפילו אודות אמירת "שמע ישראל" קודם השינה ואמירת "מודה אני" בעת הקימה – כיון שבנוגע לכל ענינים אלו אין על מי לסמוך.

ויתירה מזה: כאשר ענינים הנ"ל אינם כדבעי, אזי גם התורה שלומד יכולה להיות באופן ד"עושר שמור לבעליו וגו'"⁷¹ – אינני רוצה לצטט את סיום הפסוק...

מדובר אמנם אודות ענין שהתורה קוראת אותו בשם "עושר", היינו, שזהו עושר אמיתי – רכוש של תורה, שעז"נ "דעת קנית מה חסרת"⁷², "אין עשיר אלא בדעת"⁷³, ואעפ"כ, הרי זה יכול להיות באופן ש"לא זכה"⁷⁴, שאז, לא די שאין זה "סם חיים", אלא אדרבה, שנעשה דבר המזיק!

– הן אמת ש"אין דברי תורה מקבלין טומאה"⁷⁵, היינו, שבנוגע להתורה עצמה לא נעשה שום נזק; אבל בנוגע להאדם הלומד – הרי זה "כזורק אבן כו"⁷⁶, יש הנפרד שלו שזהו ענין של עבודה־זרה, כך, שכאשר מוסיפים עוד אבן, אזי נעשית רח"ל ע"ז גדולה יותר, בעלת חשיבות יותר.⁷⁷

יד. והדגשה נוספת בזה:

כאשר נמצאים במדינה כזו שמפני כמה סיבות הסדר הוא אצל חלק גדול מן הנוער שרוב היום ורוב הלילה עסוקים הם בענינים שאינם של תורה ומצוות – הרי בודאי הי' צריך להיות בפשיטות אצל כל אלו השייכים לחינוך הכשר, שכל רגע מאותם שעות אחדות – "שארית הפליטה" – שמוקדשים לחינוך בד' אמות של תורה, צריכים להיות מנוצלים לבנין היסוד, ואח"כ, כשישאר זמן פנוי, יתחילו לבנות את ה"קומה הראשונה", ובעזה"י כשתהי' שעת הכושר עוד יותר, יוסיפו לבנות עוד קומה ועוד קומה, עד לבנין ש"מוצב"⁷⁸ ארצה וראשו מגיע השמימה"...

(73) ראה כתובות סח, סע"א.

(74) יומא עב, ב.

(75) ברכות כב, א. וש"נ.

(76) חולין קלג, סע"א.

(77) ראה גם לעיל ע' 135. וש"נ.

(78) לשון הכתוב – ויצא כה, יב.

(67) ישע"י מד, יג.

(68) תענית כב, ב. הובא ברמב"ם הל' תעניות פ"ב הט"ו.

(69) זהר ח"ב קסב, סע"ב. ח"ג רפא, ריש ע"ב. וראה סנהדרין קו,

ב ובפרש"י.

(70) נוסח תפלת ערבית.

(71) קהלת ה, יב.

(72) תנחומא ר"פ ויקרא. ועוד.

1 ואעפ"כ, עד כדי כך החושך הוא כפול – שאפילו עניני היהדות ועניני מצוות מעשיות שהיו מקדישים להם
 2 שימת-לב גם בישיבות שהיו בזמנים שלפנ"ז מעבר לים (שאו לא היו צריכים לחשוש בנוגע לענינים של יראת
 3 שמים וקיום מצוות מעשיות, ואעפ"כ, עשו משהו גם בענין זה) – הנה בימינו אלו, למרות שיודעים שהנער
 4 או הנערה נמצאים ברשותם רק למשך שעות אחדות ביום, וכל שאר הזמן גוזלים את חייהם עבור עניני הרשות
 5 או באופן גרוע יותר רח"ל, וצריכים לחשוב כיצד לבנות מן היסוד – מנצלים את הזמן כדי לבנות ענינים של
 6 "תפארת" (אמנם ענינים של קדושה, אבל) באופן של "מגדל הפורח באויר"⁷⁹, כיון שחסר היסוד שבדבר, היינו,
 7 שלא מכינים גולגולת להגן על המוח, וכן כתפיים, ידים ורגלים, שישמרו על המוח ויוליכו אותו למקום שבו
 8 צריך להמצא מוח אנושי, ולנצל את הידיעות בצד הטוב, ולא באופן ד"חכמים המה להרע להיטיב לא ידעו"⁸⁰.
 9 וגם אלו שנמצאים בהמוסדות גופא ותפקידם לעסוק בכך (דכיון שמצד עצמם הם יראים ושלמים, צריכים
 10 הם להכיר מה שחסר לתלמידים) – הנה ככל שהוא מקושר יותר עם העבר ועם דרך החינוך שבעבר, מונח הוא
 11 בד' אמות שלו, ושוכח שלקח על עצמו אחריות, "מלאכת שמים":
 12 ההורים נותנים בידיהם את הילדים ואומרים להם: הנה לפניך "גולם" שלא זו בלבד שלא נגמרה צורתו,
 13 אלא יתירה מזה, שלא הותחלה צורתו, וכל מה שתצליח לפעול בו מוטב, ומישהו אחר במקומך לא יעשה זאת;
 14 ולהוי ידוע לך שבכל יום, לאחר השעה השלישית או הרביעית, עסוק הילד עם ענינים "שאינן בהם ממש"
 15 (כלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמאמר⁵⁹), וכאשר הנער (או הנערה) יהי' בן כך וכך שנים, אזי לא יהי' לו עסק
 16 עם ענינים של ישיבה כלל, כיון שיצא לעולם ויהי' "יענקי"⁸¹ כמו כל שאר ה"יענקיס"...
 17 ואעפ"כ, מתעסקים הם בענינים שנמצאים "ברקיע השביעי" – כמו פלפול בדברי הרמב"ם, שהרי התורה
 18 מושרשת בעצמות ומהות א"ס ב"ה, אבל, התפקיד שלו הוא לא לתרץ רמב"ם; זהו אמנם דבר גדול ("א
 19 גוואלדיקע זאך"), אבל התפקיד שלו הוא – שהילד הזה שקיבל לידיו, שאינו יודע לא צורת אל"ף בקריאה
 20 ולא אל"ף בעיקרי ויסודי היהדות – יתחיל לעשות ממנו יהודי ("מאכן פון אים אַ אידן")... בבחינת "הנפש
 21 אשר עשו בחרן"⁸².
 22 ומה שירצו לתרץ את עצמם בכך שהיו עסוקים בענינים נעלים – ואכן האמת כן הוא, שהרי מה יכול להיות
 23 נעלה יותר מלימוד התורה, וכמארז"ל⁸³ שכל חפצי שמים אינם שוים לדבר אחד של תורה – הנה במה דברים
 24 אמורים, אילו לא הי' לוקח על עצמו מלאכה זו, שע"ז לוקח הוא אחריות על נשמה של בן או בת ישראל;
 25 וכיון שלקח על עצמו אחריות זו – הרי מונח בידו "פקדון", ושום דבר לא יעזור לו: עליו לספק לו עוד
 26 ועוד ("ער דאַרף אים צושטעלן און צושטעלן") – להתחיל לעשות "צורה" בה"גולם", ועד שתגמר צורתו,
 27 וענין זה אינו יכול להעשות באופן אחר, אא"כ יתחילו לספר לילדים מהי יהדות, ולהשגיח עליהם אם הם
 28 מקיימים מצוות מעשיות בפועל – לא בגלל שיש צורך להשגיח שלא יעברו במזיד ח"ו, אלא בגלל שאינם
 29 יודעים במה המדובר;
 30 ורק לאחר שכל זה מובטח, אזי יש רשות – ואז יש גם תועלת בכך – ללמוד עמהם ענינים נעלים שבתורה.
 31 טו. לכאורה יש להקשות על זה ממאמרי חז"ל⁸⁴ "הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו", "וויתר הקב"ה על כו'
 32 ולא וויתר על מאסה של תורה".
 33 והמענה לזה – שהמדובר הוא אודות אלו שיודעים אודות מצוות, יודעים אודות עבירות, ויודעים אודות
 34 לימוד התורה, אלא שעושים להכעיס, ואעפ"כ, יש לקוות שכאשר ילמדו תורה, אזי סוכ"ס "המאור שבה מחזירו
 35 למוטב", בגלגול זה או בגלגול אחר (כמ"ש רבינו הזקן בהלכות ת"ת⁸⁵ ובתניא⁸⁶);
 36 אבל כאשר מדובר אודות ילד שאין לו ידיעה כלל, הוא רוצה לקיים אלא שאינו יודע מה וכיצד – הנה
 37 כאשר מגיע ילד כזה ומתחילים ללמוד עמו ענין נעלה בתורה, מבלי לשאול אותו אם אמר "מודה אני", אם
 38 נטל ידיו, ואם בירך ברכת התורה – הרי זו שאלה אם מותר ללמוד עמו תורה!

(83) ירושלמי פאה פ"א ה"א. הובא בלקו"ת אחרי כו, ד.

(84) פתיחתא דאיכ"ר ב. וראה ירושלמי חגיגה פ"א ה"ו.

(85) פ"ד ה"ג.

(86) ספ"ל ט.

(79) ראה זח"ב צב, א.

(80) ירמ' ד, כב.

(81) כינוי לתושבי צפון-מזרח ארה"ב.

(82) לך לך יב, ה.

- וכאשר לומדים עמו תורה מבלי לסכם תחילה שעליו לדעת שלאחרי הלימוד צריך להתפלל מנחה, ולהתפלל מעריב, וליטול ידיו לאכילה – אזי מכניסים אותו רח"ל למעמד ומצב שעליו נאמר⁸⁷ "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי".
- ומי הוא האשם בכך – "ואשימם בראשיכם"⁸⁸, "ואשמם" חסר יו"ד, כדאיתא בספרי⁸⁹ שהאשמה תלוי בהראשים, ובנדודי הרי זה המלמד, או הראשי-ישיבה או הראש-מתיבתא שברשותו נמצאת כתה זו.
- אלא מאי, הטענה של הראשי-ישיבה היא, שלישיבה יש "משגיח" ו"מנהל", ויש בה חוקים וסדרים, כך שהבחור מגיע אליו לאחר שכבר עבר כו"כ כיתות שבהם היו צריכים ללמוד כל הענינים הנ"ל – הנה אודות טענה זו יכול להתדיין עם שאר המלמדים וראשי-הישיבה, מדוע שלחו אליו נער שאינו יודע אודות התחלת היהדות, ובמילא, אין לו מה לעשות עמו; אבל הנער עצמו – אינו אשם בכך!
- הנער טוען ואומר למלמד או הראשי-ישיבה: נשאלו לי שעות ספורות בלבד בכל יום, שבהם הי' ביכלתך לפעול שהנשמה שלי תהי' דבוקה בה' אלקים, שעי"ז "חיים כולכם היום"⁹⁰, ותמורת זה ניצלת את הזמן עבור ענינים שהם לחדד את המוח בלבד...
- ענינים אלו – ממשיך הנער בדברי טענתו – המלמד או הראשי-ישיבה יש להם טעם בהם; אבל הנער עצמו – אינו יודע איזו תועלת תהי' לו מהם, בה בשעה שלאחרי שעת הלימוד עסוק הוא במשך כ"ג שעות המעת-לעת בענינים שמושכים אותו לצד השני, ענינים שמטמטמים את המוח והלב, כך שהתורה אינה יכולה לחדור בו, כיון שישנם באמצע כו"כ ענינים המפסיקים שאינם מניחים שיוכל להתקשר עם התורה.
- טז. דובר לעיל (ס"א) שהתוועדות הו"ע של שמחה, ובכלל הסדר בחב"ד אינו ענין של אמירת מוסרי⁹¹, אלא ענין של חסידות, שזהו"ע של קירוב.
- ובכל אופן, כוונתי בכל האמור היא – לעורר את כל אלו שבידם לשנות את המצב,
- אינני יודע אם צריכים להמתין עד שימסרו את הדברים בשמי; זהו ענין הפשוט שמופיע לא רק ב"שולחן-ערוך", אלא גם ב"קיצור שו"ע", ובכל ספר שיעינינו בו,
- כי, כל ספר מתחיל באות אל"ף, וידוע הביאור של רבינו הזקן⁹² בנוגע לציור אות אל"ף, שיש בה נקודה (יו"ד) מלמעלה ונקודה (יו"ד) מלמטה ושניהם מתחברים ע"י וא"ו המחבר – שהיו"ד שלמטה מורה על מציאותו של יהודי שהוא למטה, היו"ד שלמעלה מורה על הקב"ה שהוא למעלה, והוא"ו המחבר מורה על ההנהגה שמחברת את שני הקצוות, מן הקצה אל הקצה, היינו, שיהודי מתנהג באופן שמחבר אותו עם הקב"ה להיות "כולא חד".
- ולפעול ענין זה – הוא התפקיד לא רק של אלו שמלמדים בגן-ילדים (שזהו דבר הפשוט שהי' בכל המקומות ובכל הזמנים), ולא רק של אלו המלמדים בחדרים ותלמודי-תורה, ואפילו לא רק של אלו שמלמדים בישיבות קטנות, אלא גם של הרמ"ם בישיבות גדולות, ואפילו בהכתות היותר גבוהות!
- כבר עבר הזמן שהמלמדים וכו' מרמים את עצמם נכידוע פתגם אדמו"ר מהר"ש⁹³: את הקב"ה בודאי לא מרמים, וגם אנשים לא מרמים; מרמים רק את עצמם] לומר "אני את נפשי הצלתי": משלמים לי עבור כך וכך שעות, והנני ממלא בשלימות את מכסת השעות בהלימוד עם התלמידים, ויותר מזה לא נדרש ממני!
- מענה זה (שהוא ממלא את מכסת השעות) אינו שייך להדיון עם בעל הטענה שטוען נגדו; הוא מתדיין עם ראובן, בה בשעה שמי שטוען נגדו הוא שמעון! ובנדודי, בעל הטענה הוא (לא הנהלת הישיבה שמשלמת לו עבור שעות הלימוד, אלא) התלמיד שהוריו שולחים אותו לישיבה מתוך תקווה שיחזור מהישיבה בתור "מציאות" של קדושה, ולא דבר חָרָב, שכל שפעולתו היא היפך התורה והמצוה רח"ל.
- ולכן, בכל מוסד ומוסד ובכל כתה וכתה, מבלי הבט על "תכנית הלימודים" – אם רוצים שיגדלו תלמידים שלא יקדיחו רח"ל תבשילים בריבים⁹⁴, שאז נעשה מעמד ומצב ד"תלמיד שגלה" ובמילא "מגלין רבו עמו"⁹⁵ –

(92) אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' תצא (נעתק ב"היום יום" ח אדר א').

(93) ראה סה"ש תש"א ע' 100. לעיל ע' 77. וש"נ.

(94) ראה ברכות יז, רע"ב. סנהדרין קג, סע"א.

(95) מכות יו"ד, א.

(87) תהלים נ, טז. וראה הלי' ת"ת שם.

(88) דברים א, יג.

(89) הובא בפרש"י עה"פ.

(90) ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"ג ספ"ד.

(91) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ז ס"ע 280. וש"נ.

- 1 יש להשגיח ולבחון אם התלמיד יודע אודות יסודי היהדות,
- 2 ויתירה מזה – אם הוא יודע בפשטות בהנוגע לפועל: דיני ברכת הנהנין, דיני הפסק בתפלה, דיני טלית קטן,
- 3 דיני מוקצה בשבת, וכיו"ב כל פרטי הדינים שנתבארו בקיצור שו"ע,
- 4 אשר, בעונותינו הרבים, הנה כאשר רק לומדים לקרוא ללא נקודות... מניחים הצדה את ה"קיצור שו"ע",
- 5 כיון שזהו ספר שמיועד עבור "עמי-הארצים"... ואילו הוא, לא מתאים לו ללמוד בספר שרמת הפלפולים שבו
- 6 היא פחותה מזו שב"קצות-החושן" או "כרתי ופלתי", או לכל-הפחות לתרץ קושיא של "שער המלך" וכיו"ב.
- 7 יז. ומכיון דאתינן להכי – יש להעיר על ענין נוסף:
- 8 גם כאשר סדר הלימוד הוא באופן ד"יגדיל תורה ויאדיר⁹⁶, היו יכולים ללמוד ענינים הקשורים גם עם הלכה
- 9 למעשה.
- 10 אך בדור האחרון, ובפרט בישיבות שבמדינה זו – אם ימשך סדר הלימוד כפי שהוא עתה, הרי כעבור משך
- 11 זמן, כמה שנים, לא ימצא – רח"ל – "רב" שיוכל לפסוק שאלה...
- 12 – מלבד בעניני נחלות שלומדים ב"חושן משפט", או בעניני "נזיקין", באם יפנו אליו פעם לצורך "דין
- 13 תורה"... –
- 14 שכן, לימוד שולחן ערוך חלק אורח חיים, הרי זה ענין הנלמד במסגרת השיעורים ב"משנה ברורה"
- 15 ו"מוסר"... שלפעמים משתתף בהם ולפעמים לא; וכאשר מדובר אודות דיני מוקצה בשבת, שאין זה לימוד
- 16 הקשור עם פלפולים, קושיות ותירוצים, אלא לידע בפשטות מה מותר לטלטל ומה אסור לטלטל – חושב
- 17 לעצמו: למאי נפק"מ?! הרי "לא יאונה לצדיק כל און"⁹⁷, וא"כ, יתקשר עם הקב"ה בתור צדיק גמור, ואז ישמור
- 18 עליו הקב"ה שלא יכשל בענינים שיהודי יכול להכשל בהם!...
- 19 לדאבוננו, סדר הלימוד הוא באופן שיכולים לערוך דרשה ע"ד הפלפול, יכולים אפילו ללמוד סוגיא ע"ד
- 20 ההגיון וההסברה, ואם יצליחו השי"ת יהי זה מתאים לאמיתתה של תורה; אבל אין זה מועיל בשעה שצריכים
- 21 "רב" שישב על שאלה ביורה-דעה או באורח-חיים מבלי לטעות, ולא רק כדי להשיב על שאלות של אחרים,
- 22 אלא גם בנוגע לעצמו, לידע כיצד להתנהג בביתו, לא רק בנוגע לענינים של עשה ולא, אלא אפילו בנוגע
- 23 לענינים של כרת רח"ל, כמו בענינים הקשורים עם דיני טהרת המשפחה.
- 24 ישנם גדולים בתורה – גדולים אמיתיים – שאינם יודעים דין בברכות הנהנין, בהלכות שבת, בכשרות
- 25 ובטהרת המשפחה.
- 26 הם יודעים את הסוגיא במסכת שבועות⁹⁸ אודות "פירש" באופן כזה או באופן כזה, אבל כאשר מדובר
- 27 אודות ענינים של ריחוק, ענין של כתם ומראה וכו' – הרי זה אמנם ענין של "שגגת תלמוד", שמעולם לא
- 28 למדום ובמילא אינם יודעים אודותם, אבל "שגגת תלמוד עולה זדון"⁹⁹.
- 29 – מכיר אני אברך ירא ושלם באמת, בעל ראש טוב, שלמד בישיבות גדולות (ולא הלך ל"קאלעדזש" כדבעי
- 30 למהוי"... רק כדי לצאת י"ח), ורוצה באמת לקיים רצון הבורא בחיי היום-יומיים, וכאשר נתעוררה אצלו שאלה
- 31 – התפלפל בדברי הרמב"ם ופסק באופן אחר ממה שפסק הבית-יוסף בשולחן-ערוך!...
- 32 היסוד להפס"ד של הב"י הרי הוא בדברי הרמב"ם, וכיון שהוא תירץ את הרמב"ם באופן אחר, לכן פסק כפי
- 33 שנראה לו, בניגוד להפס"ד של הב"י בשו"ע (שאין מי שחולק על זה, לא הרמ"א, ולא האחרונים ואחרוני
- 34 האחרונים), ועל יסוד זה עשה מעשה בפועל והוציא שם שמים – כפי שנראה לו, ולא כפי שפסק הב"י בשו"ע.
- 35 האברך הנ"ל ידע לכל-הפחות מ"ש בשו"ע, אלא שהוא פסק באופן אחר ממ"ש בשו"ע, ובימינו אלה הרי
- 36 זו "דרגא"... כי, ברובא דרובא (ואולי עוד יותר מזה), לא לומדים כלל הלכה למעשה, כיון שיש רק שעות
- 37 ספורות ללמוד לימודי קודש, ובמשך שעות אלו צריך להראות "קונץ" – לגדל ולהעמיד "גאון", שבמשך הזמן
- 38 יוכל לשמש "רשכבה"ג" ("רבן של כל בני הגולה")... ובמילא יעמוד במדריגה נעלית יותר גם מה"מלמד",

(98) יח, א.

(99) אבות פ"ד מי"ג.

(96) ישע"י מב, כא. וראה חולין סו, ב. וש"נ.

(97) משלי יב, כא.

- ויתירה מזה – כפי שמצינו בתוספתא בעדיות¹⁰⁰ (לפי גירסא אחת¹⁰¹, וכן הובא באגרת ר' שרירא גאון¹⁰²)
- ש"מי שיש לו תלמידים ולתלמידיו תלמידים קורין אותו רבי, נשתבחו תלמידיו קורין אותו רבן, נשתבחו אלו ואלו קורין אותו בשמו" – "גדול מרבן שמו", דכיון שכל תואר שיאמרו עליו אינו מספיק עבורו, אין לתארו בשום תואר, "לו דומי" תהלה... כי אם לקרותו בשמו!
- ובאופן כזה – נשכחת ההלכה למעשה בפועל, ומה שנוגע בעיקר הוא לא כ"כ ידיעת ההלכה כמו המעשה בפועל, שכן, כאשר לא יודעים את ההלכה, לא יתכן שלא יכשלו רח"ל במעשה בפועל, הן בנוגע לחסרון בענין של עשה, והן לעבור על ענין של לא תעשה.
- ית. ולכן, אי יישר חילי בכל מקום שדברי מגיעים, הייתי מבקש לתקן ב' ענינים הנ"ל.
- באמת הרי מי אני ומה אני, אבל אין נפק"מ בדבר. הרמב"ם [בעולם הישיבות¹⁰³ צריכים לומר כל דבר בשם הרמב"ם...] פוסק¹⁰⁴ ש"קבל את האמת ממי שאמרו", וכפי שמוסיף שאם הדבר הוא אמיתי יש לקבלו אפילו מגוי, להבדיל! – לא איכפת לי אם לא יקבלו את דברי, העיקר הוא שיתבוננו בהמצב כמו שהוא, ויסיקו את המסקנא הנדרשת.
- לכל לראש – הכרח גמור שבכל מוסדות חינוך ילמדו עיקרי היהדות עם כל הילדים, מן הקטן ביותר עד הגדול ביותר,
- וכאמור לעיל (ס"ט) שצריכים "לבנות" את הילדים באופן שמקשרים אותם עם הקב"ה "כדרך אכילתן" ו"כדרך הנאתן", ואח"כ לעשות מהם ענין של קדושה ע"י מצוות מעשיות, ורק אח"כ יכולים לעשות מהם "מציאות" – "מציאות" של יהודי שהו"ע התומצ"צ.
- וכמו כן בהכרח להנהיג במוסדות חינוך לימוד הלכה למעשה – לכל הפחות ע"י התלמידים בעצמם – לימוד ההלכות הנצרכות בחיי היום-יומיים (כפי שמבאר אדמו"ר האמצעי בהקדמתו לשו"ע בענין לימוד השו"ע "לתועלת ידיעת דיני התורה, כפי המבואר בהלכות ת"ת", שרובם הם בשו"ע "אורח-חיים", ומקצתם בשו"ע "יורה-דעה", ובמדה פחותה יותר בשו"ע "אבן-העזר" ו"חושן-משפט"; ולאחרי כן צריכים לבנות את התלמיד שיהי' לומד תורה ומחדש בתורה – שזהו אופן הלימוד "לאפש" לה¹⁰⁵.
- וכך, הנה בהכתות הגבוהות שמקדישים את הזמן ללימוד שענינו להגדיל תורה ולהאדירה – יעמידו "פוסקים" בישראל, דהיינו, בעלי הוראה, שיודעים לפסוק הלכה בפשטות בלי חכמות...
- ושאר הענינים – מהיכי תיתי: אם יוכלו לקשר זאת עם ענין של הגיון והסברה – מה טוב, ואפילו אם יחסר בענין זה – ידע נאמנה שהוא עשה את רצונו של הקב"ה, בכך שפסק שאלה, ועל סמך זה עשה השואל מעשה באופן שחל בו אלקות ונתגרש ממנו ענין החושך.
- יט. אלא מאי, מה יהי' עם "גדולים בישראל", "רשכבה ג'ים", ומה יהי' עם "חידושי תורה"? הרי זה ע"ד המסופר בירושלמי¹⁰⁶ אודות שני אמוראים שעברו סמוך לבנין מפואר, וא' אמר לחבירו: ראה איזה בית-כנסת ובית-מדרש מפואר, והשיב לו חבירו, שישנו פסוק¹⁰⁷ "וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות", היינו, שיכולים לבנות היכלות, בנינים מפוארים לשם ולתהלה, ואעפ"כ יהי' זה באופן ד"וישכח ישראל את עושהו"...
- וע"ד המגיפה רח"ל שבמדינה זו, שמשקיעים מאות אלפי דולרים בבניני מרכזים ("סענטערס"), ולא מבטיחים שיוכלו לשלם ל"מלמד" את הדולרים האחדים שמגיעים לו כדי שיוכל ללמוד עם עוד עשרה ילדים... מוטב הי' להשקיע בכל הענינים החיוניים שאפשר להשיגם בפחות כסף – אע"פ שבאופן כזה היו צריכים ללמוד ולהתפלל בבנין שיהי' עשוי לא משיש, ואפילו לא מלבנים, אלא מעץ פשוט!
- וכן הוא בנדו"ד: מהי התועלת בה"גאונים", "מחדשי חידושים", וכל שאר הענינים שברקיע השביעי – בה בשעה שלמטה בחיי היום-יומיים לא יהי' יהודי פשוט, ילד וילדה, שיכירו בערך התורה והמצוה, שענין זה יכול להיות רק באופן שיכירו תחילה בנותן התורה ומצוה המצוה.

ספ"י. וראה גם בהקדמת הרמ"א למחיר יין שלו. ועוד.

(105) זח"א יב, ב. הובא בתו"א מקץ לט, ד.

(106) שקלים ספ"ה.

(107) הושע ח, יד.

(100) בסופה.

(101) ערוך מערכת אביי.

(102) במהדורת לוי – ריש ע' 126.

(103) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ו ע' 108.

(104) בהקדמה לשמונה פרקים שלו. וראה הל' קידוש החודש

- 1 במצב כזה – הרי זה בנין על יסודות שוא, כיון שלא הכינו את התלמידים להיות במעמד ומצב שיהיו חפצים
2 לשמוע חידוש של גאון בתורה, ולא הכינו שתהי' "קרקפתא דמנח תפילין" שהתורה תהי' נקלטת במוחו הגשמי.
- 3 כאשר רוצים שתהי' תפיסת מקום לה"גאון", ויהי' לו לפני מי לומר "שיעור", וה"מחדש בתורה" יהי' לו
4 לפני מי להתגאות בנתינת ספרו או באמירת חידושו, והלה יספוק כפיו ויכריז: אילו לא באתי אלא לשמוע
5 דבר זה דיי – יש להבטיח תחילה שההורים ישמרו טהרת המשפחה (ובשביל זה יש צורך באזהרה ותעמולה
6 אודות ההכרח שבדבר), ואח"כ יש להשתדל שהילדים יהיו נימולים ע"פ דין תורה, ויקבלו חינוך הכשר,
7 טלית-קטן, פיאות, מאכלים כשרים וכל שאר הענינים, ואז יכולים לקוות שיהיו "אלף בני אדם נכנסין למקרא
8 כו' יוצא מהם אחד להוראה"¹⁰⁸.
- 9 אבל לבנות "רקיע השביעי" בה בשעה שאין הענין ד"אגודתו על ארץ יסדה"¹⁰⁹ – הרי זה ענין שאין לו
10 קיום. כבר הי' לעולמים, ורואים את התוצאה מזה רח"ל.
- 11 משא"כ לאידך גיסא, כאשר מתחילים מלמטה למעלה (כפי שנראה לעיני בשר), מענינים פשוטים – ללמוד
12 עמו תוכן הי"ג "אני מאמין", ולהסביר לו שהקב"ה הוא בעה"ב בשלימות באמריקא,
- 13 – זהו אמנם "רעפובליק", ובלי ה"קאנגרעס" (בית-המחוקקים) "לא ירים איש את ידו ואת רגלו"¹¹⁰, אבל
14 צריכים לדעת שהבעה"ב היחידי בכל העולם כולו, ו"יוניטעד-סטייטס" (ארצות-הברית) בכלל זה, הוא: אבינו
15 שבשמים, והקשר עמו הוא ע"י לימוד התורה וקיום המצוות בחיי היום-יומיים בפועל ממש, שכן, גם מי
16 שמחדש בתורה, אם חסרה אצלו העשי' בפועל, אזי "נוח לו שנתהפכה שלייתו כו"¹¹¹,
- 17 הנה כאשר מחדירים אצל הילדים את ההכרה שמציאותו של יהודי אינה אלא אלקות, תורה ומצוות, והתורה
18 משנה את טבעיות ומציאות העולם, כדאיתא בירושלמי¹¹² על הפסוק¹¹³ "לא-ל גומר עלי" – אזי יכולים לילך
19 מדריגה אחת קדימה וללמוד עמהם גמרא, ועד להפירוש היותר עמוק ב"גמרא", דקאי על פלפולה של תורה,
20 ואז יכולים גם להגיע להגדיל תורה ולהאדירה, שיגדלו גאונים ומחדשי חידושים, לשם ולתפארת (לא בקו
21 ההפכי רח"ל), שהתורה תהי' שמחה בהם והם יהיו שמחים בתורה.
- 22 כ. כל האמור לעיל אינו ענין של "מוסר", ולא ענין של "דרשה", ואפילו לא ענין של "פלפול"...
23 כוונתי היחידה היא – אולי יתבוננו בכל הנ"ל וינהיגו בכל הכתות שבכל המוסדות לימוד של יהדות,
- 24 ובזה גופא – לא בענינים מופשטים ("פאָרשפיצטע ענינים"), שבהם צריכים לפצל שעה לשנים, אלא לספר
25 להם אודות הענין של השגחה פרטית, היינו, שהקב"ה משגיח עליו בכל פרט ופרט: בכל שעה ובכל רגע, גם
26 בשעת אכילתו ושתייתו – עומד הקב"ה ומביט ובוחר מעשיו והנהגתו, וכיו"ב,
- 27 ואם רצונו בהצלחה ברוחניות, או אפילו בגשמיות – יש לו "צינור" אחד ויחידי: להתקשר עם הקב"ה,
28 וכיצד מתקשרים עם הקב"ה – כאשר על כל צעד ושעל ישאל את עצמו: מה כתוב בשולחן-ערוך או קיצור
29 שו"ע, כיצד עלי להתנהג, האם עלי לעשות באופן כך או באופן כך.
- 30 ולאחרי כן יכולים ללמוד עמהם תורה, ולימוד התורה יהי' בהצלחה, ויעמידו "דור ישרים יבורך"¹¹⁴ –
31 "ושננתם לבניך אלו התלמידים"¹¹⁵.
- 32 וכאשר נצא לקבל פני משיח – נלך "בנערינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹¹⁶, וכל מלמד יוכל לומר: "ראו גידולים
33 שגידלתי".
- 34 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ג' התנועות – דהבעש"ט, המגיד ואדמו"ר הזקן].

* * *

113) תהלים נז, ג.

114) שם קיב, ב.

115) ואתחנן ו, ז ובספרי ופרש"י עה"פ.

116) בא יו"ד, ט.

108) קה"ר פ"ז, כח.

109) עמוס ט, ו.

110) מקץ מא, מד.

111) ירושלמי ברכות פ"א ה"ה. הובא בלקו"ת שבעה ע"ה 83.

112) כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.

לקוטי שיחות פרשת יתרו כרך ו

מתורגם ללשון הקודש

וצריך להבין, מהו תוכן המחלוקת: מהו ההבדל אם
התשובה היא בלשון שלילה: "לאו", שהם לא יעברו על
האיסור, או בלשון חיוב: "הן", שהם יקיימו את הציווי,
כלומר: לא יעשו את האסור, והרי כוונת שתי התשובות
זהה, לכאורה?

ב.

"רואים את הקולות..." - שתי דעות

יש מחלוקת נוספת בין אותם תנאים, רבי ישמעאל ורבי
עקיבא, ואף היא בקשר למתן תורה:

על הפסוק "וכל העם רואים את הקולות"⁶, אומר רבי
ישמעאל "רואין הנראה ושומעין הנשמע" – שהמלה
"רואים" אינה מתייחסת למלה "קולות", אלא ל"לפידים",
המוזכרים בהמשך הפסוק, ואילו את הקולות, שהם דבר
ה"נשמע", אכן שמעו בני ישראל (ולא ראו). ואילו רבי
עקיבא אומר: "רואין (הנשמע) ושומעין הנראה", שאת
הקולות, שהם דבר "נשמע" באופן טבעי, הם ראו, ואת
הלפידים, שהם דבר "נראה", הם שמעו⁸.

ידוע⁹ הכלל "לא עבד קודשא בריך הוא ניסא למגנא"
– וכיון שכך, הכרחי לומר, שהנס של "רואין את הנשמע
ושומעין את הנראה", לשיטת רבי עקיבא, לא היה דבר
בנוסף למתן תורה, שהרי אז היה זה "ניסא למגנא", אלא
נס זה היה חלק מענין מתן תורה: מתן תורה רומם את בני
ישראל לדרגות נעלות ביותר, וחלק מתוצאת התעלות
גבוהה זו, לדעת רבי עקיבא, הוא "רואין את הנשמע
ושומעין את הנראה"¹⁰.

שנסמנו בהערה שלאח"ז "רואין את הנשמע ושומעין את הנראה".
יש מגיחים (הובא במאיר עין למכילתא): "רואין ושומעין הנראה
והנשמע". אבל בכל הדפוסים והכתבי יד, הלשון היא כנ"ל.
(8) לפי ה"ש מגיחים" (שבהערה שלפנ"ז) ראו ושמעו בין הנראה ובין
הנשמע. אבל לפי הגירסא שלפנינו "רואין ושומעין הנראה" משמע ש"רואין"
קאי רק על הנשמע ושומעין – רק על הנראה. וכן מוכח בלקו"ת במדבר י"ד,
ג. סידור שה, ד ד"ה שלח תע"ב. ועוד. (אבל ב"ה" וכל העם תש"ד פ"ג
מפורש (וכן משמע בלקו"ת האזינו עז, ג. ספה"מ תרכ"ט ע' קצח) שהיו רואין
ושומעין בין הנראה ובין הנשמע.
(9) נסמן לעיל ע' 53 הערה 16.
(10) ועפ"י יובן גם סיום דברי ר"ע "ושומעין הנראה" – דלכאורה,
מהכתוב "רואין את הקולות" מוכח רק "רואין הנשמע" ומנ"ל ד"שומעין
הנראה" – כי הנס ד"רואין הנשמע" מכריח שבעת מ"ת הגיעו לתכלית
העילוי, וזה מחייב ג"כ (לדעת ר"ע) ששמעו הנראה.

א.

"לאמר" - בני ישראל השיבו על הדברות

לפני התחלת עשרת הדברות, אומרת התורה¹: "וידבר
אלקים את כל הדברים האלה לאמר". באופן כללי, משמעות
המלה "לאמר" היא: כדי לומר (שוב)², לדוגמא: ב"וידבר ה'
אל משה לאמר" הכוונה היא³, שמשה ימסור לבני ישראל את
דברי הקדוש-ברוך-הוא אליו. אך בפסקנו אין להסביר כך,
כי במתן תורה דיבר הקדוש-ברוך-הוא אל כל בני ישראל,
ובמיוחד כאשר ב"כל ישראל" נאן, הכוונה היא לכל נשמות
ישראל בכל הדורות, שכולן נכחו בקבלת התורה ושמעו את
הדברות מהקדוש-ברוך-הוא בעצמו⁴. ואם כך, למי היו
אמורים בני ישראל, או משה, למסור את עשרת הדברות?⁵
לכן מוסבר במכילתא, שהמשמעות של "לאמר" כאן
היא: לענות, שעל כל דיבור השיבו בני ישראל שהם
יצייתו לציווי זה.
ולגבי האופן, שבו ביטאו בני ישראל את קבלת
הדברות, מובאות במכילתא שתי דעות: רבי ישמעאל אומר
"שהיו אומרים על הן הן ועל לאו לאו" – שעל הדברות
מסוג של "קום ועשה" (הן) ענו ישראל "הן", שהם יעשו
זאת, ועל הדברות שנצטוו לא לעשות (לאו), השיבו בני
ישראל "לאו", שהם לא יעשו את מה שהקדוש-ברוך-הוא
אוסר. ואילו רבי עקיבא אומר, שכני ישראל השיבו "על
הן הן ועל לאו הן", שעל כל הדברות – הן דברות של
"הן" (עשה) והן דברות של "לאו" (לא תעשה) – הם
השיבו באותה לשון "הן", שהם יצייתו לציווי ה' – כל
ציווי לפי משמעותו.

(1) פרשתנו כ, א.
(2) ראה פרש"י פרשתנו יט, יב. ויקרא א, א. בהעלתך יב, יג. ובכ"מ.
מלבי"ם ויקרא שם פ"ג, וא"ו. ס' ערה"כ (לבעהמ"ס סה"ד) מע' אמירה.
(3) ראה משנה סוטה פ"ה מ"ד ובפרש"י שם.
(4) פרדר"א פמ"א. שמו"ר פכ"ח, ו. תנחומא יתרו יא. זח"א צא, א.
(5) וכן מקשה בתו"א סז, ב. ובלקו"ת שה"ש (מ, ב) מפרט דהקושיא
מ"שאר מצותי של תורה". ובוזה בטלה הפיראא מבראשית ה, כט. טו, א.
ובכ"מ.
(6) פרשתנו כ, טו.
(7) הלשון במכילתא היא: "רואין ושומעין הנראה". אבל פשוט ש"רואין"
קאי [לא על "הנראה" – כי מאמר המכילתא הוא על "רואין את הקולות" ואינו
מעתיק "ואת הלפידים" – כ"א] על "הנשמע", (וראה פרש"י כאן), ובה
בהמשך לסיום דברי ר"י "ושומעין הנשמע", ועל זה חולק ר"ע ש"הנשמע"
היו רואין. ואח"כ מוסיף ענין שני "ושומעין הנראה". וראה גם במקומות

(* ב"זה ינחמנו" מפרש שהמקור ע"ז הוא מפ' ואתחנן. אבל מפרשות הל' שבמכילתא משמע שג"ז נלמד מהפסוק רואים את הקולות שבפ' יתרו.
(** ואף שלשיטת רש"י ענה"ז היו רק "רואין את הנשמע" ולא "שומעין את הנראה" כדלהלן סעיף יא – הרי מצד התנועה דתשובה (שיטת וסברת ר"ע) – אין לחלק ביניהם.

1 וכך הכרחי לומר גם לשיטת רבי ישמעאל, שלפי
2 פירושו, כיון שהתורה מספרת על כך בקשר למתן תורה,
3 הרי בהתעלות הגבוהה של מתן תורה, חלק מהתוצאה הוא
4 דוקא האופן של "רואין את הנראה ושומעין את הנשמע"
5 – בני ישראל זכו לאופן זה של גילוי בעת מתן תורה.
6 ולכאורה, הרי זהו הטבע?!

ג.

שתי המחלוקות כרוכות זו בזו

7 כיון ששתי מחלוקות אלו הן בין אותם התנאים,
8 ובאותו ענין – מתן תורה – סביר לומר, ששתי הדעות
9 כרוכות זו בזו, ובני הפלוגתא נוקטים כל אחד בשיטתו:
10 לפי השיטה של "רואין את הנראה ושומעין את הנשמע",
11 יש לומר שהם השיבו "על הן הן ועל לאו לאו", ולפי
12 השיטה של "רואין (את הנשמע) ושומעין את הנראה"
13 הכרחי לומר שהם השיבו "על הן הן ועל לאו הן".

14 אין הדבר סותר לפירוש רש"י על התורה, אשר בפסוק
15 "לאמר" הוא סובר כרבי ישמעאל: "מלמד שהיו עונין על
16 הן הן ועל לאו לאו", ואילו על "רואים את הקולות" הוא
17 אומר "רואין את הנשמע", כדעת רבי עקיבא¹¹, כי ההכרח
18 של רבי עקיבא להסביר שהשיבו "על לאו הן" אינו מפני
19 שיטת הלימוד שבפרט "רואין את הנשמע", אלא מהפרט
20 השני – "שומעין את הנראה". וכיון שרש"י מביא בפירושו
21 על התורה רק את הענין של "רואין את הנשמע"¹², לכן
22 הוא יכול להסביר בפסוק "לאמר" כדעת רבי ישמעאל –
23 "על לאו לאו". והוא בוחר פירוש זה ב"לאמר", כי הוא
24 מתאים יותר לפשוטו של מקרא.

ד.

ההבדלים בין ראייה לשמיעה

25 הדברים יובנו על ידי הבהרת ההבדלים שבין ראייה
26 לבין שמיעה:

(11 בפשטות יש לומר: הקישור של ב' המאמרים הוא רק בפנימיות הענינים, (בנוגע לאופן הגילוי דמ"ת), ולא בדרך הפשט. ומכיון שרש"י מפרש פשוטו של מקרא, אין הכרח מענין אחד להשני. ולכן מפרש בכל מקום, כדמוכח מפשטות הכתוב: פירוש הפשוט ד"לאמר" הוא, שענו באותה הלשון ששמעו מהקב"ה (ובדוגמת "לאמר" שנאמר ב"ידבר ה' אל משה לאמר", שפשוט שמושה אמר לישראל אותן התיבות ששמע מהקב"ה), ולכן מפרש "על הן הן ועל לאו לאו"; ופירוש הפשוט ד"רואים את הקולות" הוא, ש"רואים" קאי על הקולות (שבטמון לו – ולא על "הלפידים") – "רואים את הנשמע". אבל, מכיון שפ"י רש"י הוא גם "יינה של תורה" (היום יום ע' כד) – מסתבר שב' הפירושים שבפ"י רש"י מתאימים הם גם בפנימיות הענינים. וגם זה שרש"י אינו כותב "שומעין את הנראה", הוא [לא רק מצד פשטות הענינים, שבדרך הפשט "רואים את הקולות" מוכיח רק "רואין את הנשמע", אלא גם] מצד "יינה של תורה" כדלהלן סעיף יא ואילך.
(13) וכמבואר הטעם (ר"ה כו, א) "כיון דחזוהו כי לא מצו חזו ל"י זכותא" (מה שאין כן כשהדיינים שומעין מהעדים – אף שברור להם שהעדים אומרים

27 (א) ההבדל לגבי האדם הרואה או השומע: ראייה "חודרת"
28 עמוק יותר בנפשו של הרואה – ולפיכך ביתר מודעות –
29 מאשר השמיעה. כאשר האדם רואה בעיניו שכך הוא הדבר,
30 לא ישכנע אותו שום הסבר הגיוני, שהדבר הוא אחרת. כי
31 הברור על ידי ראייה חודר לנפש ביתר עומק וביתר ודאות
32 מאשר הברור השכלי, כפי שמתבטא בפסק הדין הלכה
33 למעשה, ש"אין עד נעשה דין"¹³. לעומת זאת, השמיעה
34 אינה חודרת כה עמוק לנפש האדם, ודבר שבשמיעה אינו
35 נחרט כל כך חזק, ובודאי שכך הוא כאשר מדובר בשמיעה –
36 הבנה שכלית, שאין בה תוקף וודאות כראיה¹⁴.

37 (ב) ההבדל ביניהם לגבי הדבר הנשמע או הנראה:
38 הראיה "תופסת" גשמיות – רואים את הדבר הגשמי.
39 לעומת זאת, השמיעה אינה יכולה "לתפוס" דבר גשמי –
40 הקול הנשמע הוא רוחני לעומת הדבר הנראה, וקל-יחומר
41 שמיעה שכלית של ענין רוחני.

42 שני הבדלים אלו בין ראייה לשמיעה כרוכים זה בזה¹⁵:
43 האדם הוא מציאות גשמית, ולכן הוא "תופס" בטבעו דבר
44 גשמי – על ידי חוש הראיה – ביתר קלות וביתר עומק
45 מאשר דבר רוחני. האדם אינו כלי מוכן לקליטת ענין
46 רוחני, ולכן הוא קולטו על ידי השמיעה, על ידי השכל,
47 הרחוקים יותר ממציאותו.

ה.

"רואין את הנשמע..." – עקב הגילוי של מתן תורה

48 וזהו הענין שהתחדש במתן תורה – "רואין את הנשמע
49 ושומעין את הנראה"¹⁶: "ה' נשמע", שאפשר לקבלו רק על
50 ידי שמיעה – רוחניות, אלקות – אותו קבלו בני ישראל
51 בודאות ובאופן מוחשי של ראייה, הם ראו אלקות.
52 והדברים הגשמיים, שהיו תמיד בבחינת "נראה", היו
53 אצלם אז באופן של "שומעין" – כדבר שנקלט רק על ידי
54 שמיעה או הבנה שכלית¹⁷.

אמת – חזו ל"י זכותא) – כי הוודאות וההתפעלות שמצד הראי' היא גדולה יותר מהוודאות וההתפעלות שמצד השמיעה. וראה גם במקומות שנסמנו בהערה שלאח"ז.

(14) ראה בארוכה ד"ה פדה בשלום תשי"ג. וראה גם ד"ה וכל מאמינים תרס"ג. כי חלק תש"ט. ולהעיר ג"כ מאגה"ק סי"ט.

(15) ראה עד"ו אוה"ת ואתחנן ע' סג.

(16) כ"ה בד"ה שלח לך תער"ב. וראה עד"ו לקו"ת במדבר יו"ד, ג. (ושם שזוה"ע בעל תשובה – ראה להלן סעיף ח').

(17) באוה"ת ואתחנן שם, שבחי' יחו"ת נפסס בראי', ובחי' יחו"ע בשמיעה.

ועפ"ז יש לומר פירוש "רואין את הנשמע ושומעין את הנראה", אשר גם בהבחינות שבביטול העולמות, בחי' יחו"ע היתה אצלם באופן דראי' מקרוב, ובחי' יחו"ת (מכיון שהוא רק ביטול היש) הייתה אצלם באופן דשמיעה מרחוק. וראה להלן הערה 21.

והפסק וביצועו הם רק תוצאה מהדין והעיון בדעות 34
השונות. 35

ז.

הארת האלקות דוקא בעולם כפי שהוא

לפי זה יש להבין את דעת רבי ישמעאל: איזו מעלה, 36
ובמיוחד בזמן מתן תורה – שהוא שיא ההתעלות – 37
מתבטאת באופן הטבעי של "רואין את הנראה ושומעין את 38
הנשמע"? 39

ההסבר לכך הוא: החידוש של מתן תורה הוא "וירד 40
ה' על הר סיני" – עליונים ירדו למטה, "אני המתחיל" 23 41
– המשכת אלקות למטה בעולם, דוקא כאשר העולם נשאר 42
בגבולותיו הטבעיים, ושם יורגש (על-ידי תורה – נותן 43
התורה) אלקות. 44

לכן, סובר רבי ישמעאל שבעת מתן תורה עמדו ישראל 45
בדרגת העולם כפי שהוא במגבולותיו הטבעיים. אך דוקא 46
בכך התבטא החידוש הנעלה ביותר, שלמרות ש"רואין 47
הנראה ושומעין הנשמע", הרי בזמן מתן תורה, האירה כל 48
כך בראיה זו ובשמיעה זו ה"אמת הוי' לעולם" של אלקות, 49
עד שהדבר הביא את בני ישראל להתבטלות המוחלטת – 50
"וינועו ויעמדו מרחוק". 51

ח.

עבודת הצדיקים ועבודת בעלי התשובה

מהי הסיבה לכך שלדעת רבי ישמעאל תכלית המעלה 52
היא דוקא ב"רואין הנראה ושומעין הנשמע", ואילו לדעת 53
רבי עקיבא – תכלית המעלה היא דוקא ב"רואין הנשמע 54
ושומעין הנראה"? 55

ההסבר לכך הוא: 56

רבי ישמעאל היה כהן²⁴ (גדול²⁵), אשר הוא בטבעו 57
"קדוש הוא לאלקיו"²⁶. כלומר, עבודתו היא כעבודת 58
הצדיקים. לכן הוא סובר, בהתאם למהותו ולדרגת עבודתו, 59
שהמעלה הגדולה היא ב"רואין הנראה ושומעין הנשמע" 60
– המשכת אלקות בעולם כפי שהוא למטה במגבולותיו, כי 61
זוהי העבודה המסודרת של הצדיקים – המשכת אלקות 62
למעלה למטה²⁷. 63

1 בכך מובן, שהנס של "רואין את הנשמע" לא היה דבר
2 נפרד מהגילוי של מתן תורה, אלא חלק ממנו: כיון שבמתן
3 תורה זכו בני ישראל לגילוי עצמות אור אין סוף ברוך הוא,
4 "אנכי¹⁸ הוי'¹⁹ – אלקיך"²⁰, לכן הם "קלטו" אלקות,
5 רוחניות, באופן של ראייה – "רואין את הנשמע". וממילא,
6 בזמן של גילוי אלקות זה, איבדה אצלם גשמיות העולם
7 את מציאותה הנראית, והם רק שמעו והבינו אותה –
8 "שומעין את הנראה". בדומה למוסבר בתורת החסידות²¹:
9 הקדוש-ברוך-הוא הוא יחיד ומיוחד לגמרי ומלבדו אין
10 שום מציאות אחרת, ואם כך, אולי כל העולם הוא כדמיון?
11 על כך משיבה תורת החסידות ומסבירה, שההוכחה – אחת
12 ההוכחות – למציאות העולם היא מה שנאמר בתורת אמות:
13 "בראשית ברא אלקים".

ו.

ה"נראה" וה"נשמע" – תלוי בנקודת המבט

14 מעין דוגמא לכך:
15 כאשר באים שני בעלי דין לדין תורה – כגון: "שנים
16 אווזין בטלית..." – מעיין הדיין בדינם, בודק את
17 טענותיהם ופוסק את הדין – "זה ישבע... ויחלוקו"²², ואז
18 מחייב השוטר את בעלי הדין לקיים את פסק הדין. יש
19 בכך שלושה ענינים: הסברות (המחייבות את הפסק), פסק
20 הדין, ולאחר מכן השבועה וחלוקת הטלית.

21 בחלקים אלו יש הבדל בין בעלי הדין, לבין השוטר
22 והדיין, שאצל כל אחד מהם ה"ודאות" וה"מציאות" בענין
23 זה היא שונה:

24 לגבי בעלי הדין: ב"עולם" שלהם קיימות רק השבועה
25 וחלוקת הטלית. אצלם זוהי כל ה"מציאות" של הענין.
26 אמנם, גם אצלם, כאשר הם "יתעניינו" ויחקרו, הם יבינו
27 שהגורם לחלוקת הטלית הוא פסק הדין שהועבר לשוטר,
28 שנקבע כתוצאה מן הדעות השונות – אך כל זה הוא אצלם
29 בבחינת מחשבות ושכל.

30 השוטר, שעליו לוודא את קיום פסק הדין – הרי לגביו
31 ה"ודאות" וה"מציאות" של כל הענין הוא פסק הדין.

32 ואילו אצל הדיין, הפוסק את הדין, אצלו "מציאות"
33 הענין אלו הן הסברות והדעות, שהובילו לפסק הדין,

18 "דלא אתרמיז לא בשום אות וקוץ" (לקו"ת פנחס פ, ב. וראה זח"ג רנו, ב).

19 עיין מדרשו"ל עה"פ ושמי הוי' לא נודעתי להם (וראו ו, ג).

20 כח שלך וחיותך – ראה טושו"ע חא"ח סי' ה'.

21 ד"ה מי כמוך תרכ"ט פ"ג. מים רבים תרלו"ו פקנ"ח. ד"ה כל השונה הלכות תרס"ז. ובכ"מ. ובד"ה כל השונה שם, שזהו דוקא לגבי בחי' האין המהות את היש, אבל לגבי עצמות אוא"ס "אין שום מציאות כלל". עיי"ש.

22 ב"מ בתחילתה.

23 שמו"ד פ"ב, ג.

24 חולין מט, סע"א (ומיירי בר"י חבירו ובר פלוגתי דר"ע).

25 ב"קצת פירושים של רש"י לחולין שם (הובא בסה"ד מע' ר' ישמעאל סעיף ח'): "והוא ר' ישמעאל בן אלישע כה"ג". אבל ראה סה"ד שם. וראה שם גם מע' ר"י בן אלישע כה"ג סעיף ג'.

26 ויקרא כא, ז.

27 ראה בארוכה ד"ה תקעו תרס"א, לקו"ד ח"א (קמו, א ואילך), ובכ"מ, שעבודת הצדיקים היא בדרך אור ישר ועבודת הבע"ת – בדרך אור חור.

- 1 ואילו עבודתו של רבי עקיבא היתה בכיוון של תשובה.
- 2 מוצאו היה ממשפחת גרים²⁸, והתחיל ללמוד תורה בהיותו
- 3 בן ארבעים שנה²⁹. לכן עבודתו היא כעבודת בעלי
- 4 התשובה³⁰ – יציאה מן העולם²⁴
- 5 – כפי שאנו מוצאים³¹, ש"כל ימיו" השתוקק רבי
- 6 עקיבא למסור את נפשו בפועל, ובמיוחד לפי הידוע,
- 7 ש"במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא כולו"³², יוצא,
- 8 שכל ימיו הוא פעל במסירות נפש –
- 9 ודוקא היא הנותנת, שלפי דעתו המעלה הגדולה היא
- 10 ב"רואין הנשמע ושומעין הנראה" – יציאה מכל מגבלות
- 11 העולם.

ט.

עצם קיום רצון ה', או היחודיות של כל מצוה

- 12 במצוות יש שני ענינים³³: (א) הנקודה המשותפת
- 13 והשווה בכל המצוות – שכולן הן ציווי של הקדוש-ברוך-
- 14 הוא³⁴. (ב) חלוקתן של המצוות לסוגים שונים, ועד
- 15 ליחודיות המסויימת שבכל מצוה, אשר באמצעותה
- 16 מזדככים כוחות מסויימים אלו של האדם, ודברים גשמיים
- 17 אלו, הקשורים במיוחד למצוה זו³⁵.
- 18 שני ענינים אלו מתבטאים באופני העבודה ובשיטות
- 19 השונות של רבי ישמעאל ושל רבי עקיבא:
- 20 לפי שיטת רבי ישמעאל, "רואין הנראה ושומעין
- 21 הנשמע", שהמעלה היא בכך שהעולם "קולט" אלקות
- 22 דוקא על ידי כליו הטבעיים בכל פרטיהם, מובן, שגם קיום
- 23 המצוות על ידי ישראל אינו צריך להתבטא רק בקבלת עול
- 24 מלכות שמים בכללות, אלא בעיקר צריך להגיע ולהתמסר
- 25 להשגת כל ענין וזיכרון פרטי על ידי כל מצוה ומצוה.
- 26 ולכן סובר רבי ישמעאל, שבני ישראל השיבו "על הן

- 28 ראה ס"ה בערכו. וראה אוה"ת ח"ש (קבג, סע"א). רש"י ד"ה שלא
- הי' בו – יומא כב, ב.
- 29 אדר"ו פ"ו, ב. וראה פסחים מט, ב. כתובות סב, ב.
- 30 ראה יומא שם: שאם תזוז דעתו כו'. ולהעיר מהמשך הענינים במשנה
- (ב"מ נח, ב): אם הי' בעל תשובה כו' אם הוא בן גרים כו'.
- 31 ברכות סא, ב.
- 32 מאמר הבעש"ט – הובא בד"ה מים רבים תרל"ו פק"ג. רפאני תרח"ץ
- פ"ה. ועוד.
- 33 שלכן, בעשיית כל מצוה צריך להיות ב' כוונות: כוונה הכללית –
- לקיים רצון הבורא, וכוונה פרטית – ענין וזיכרון פרטי המיוחד למצוה זו (ראה
- תניא רפמ"א. ובכ"מ).
- 34 וכנוסח המשותף בברכת המצות כולן "קדשנו במצותיו וציונו".
- 35 וכדמוכח ג"כ ממהו"ל (זח"א קע, ב) רמ"ח מ"ע כנגד רמ"ח אברים
- ושס"ה מל"ת כנגד שס"ה גידים.
- 36 ועפ"י יומתק מה שר"ע חזר ואומר גם "על הן הן" – אף שלכאורה
- חידושו של ר"ע לגבי ר"י הוא רק ב"על לאו הן" – כי המענה "הן" על "הן"

- 27 הן ועל לאו לאו". שבכל מצוה הם הבחינו במהותה
- 28 המיוחדת: במצוות עשה – "הן" – הם הכירו ב"הן", בענין
- 29 החיובי, בטוב ובמעלה שבהן. ובמצוות לא תעשה –
- 30 "לאו" – הם הכירו ב"לאו", בענין השלילי, בהיפך הטוב
- 31 שבאיסורים אלו.
- 32 לעומת זאת, לדעת רבי עקיבא, הסובר שהמעלה היא
- 33 דוקא ב"יציאה" מן העולם וממגבלותיו, צריך לומר,
- 34 שהדגש בקיום המצוות אינו בפרטים המיוחדים לכל מצוה,
- 35 והשפעתם בעיני העולם, אלא עצם קיום ציווי הבורא –
- 36 דבר הנעלה מהפרטים ומגבלות.
- 37 לכן סובר רבי עקיבא, שהם השיבו "על הן הן ועל לאו
- 38 הן"³⁶, הודגש בעיקר הציווי הכללי של הקדוש-ברוך-הוא,
- 39 השווה בכל המצוות, ולא הפרט המסויים של כל מצוה.
- 40 ולכן הם לא עשו הבחנה בתשובתם בין מצות עשה למצות
- 41 לא תעשה, והשיבו על כל הציוויים – הן על "עשה" והן
- 42 על "לא תעשה" – באותה תשובה: "הן": הם יקיימו את
- 43 הציווי של הקדוש-ברוך-הוא³⁷.
- 44 במלים אחרות: בעבודתו של רבי ישמעאל בקיום
- 45 המצוות, עבודת הצדיקים, ניכרת המצוה והשפעתה
- 46 בעולם, ולכן נבדלות המצוות לפי פרטיהן לסוגים שונים,
- 47 ואף, בכללות, לשני הסוגים של "הן" ו"לאו". ואילו
- 48 בעבודתו של רבי עקיבא, עבודת התשובה ומסירות הנפש,
- 49 ניכרת במצוה רק עצם קיום רצון ה' – "הן"³⁸.

י.

ראיית החיובי בכל דבר

- 50 הסבר נוסף לשיטתו של רבי עקיבא "על הן הן ועל
- 51 לאו הן": תשובתם "הן" גם על "לאו", מצוות לא תעשה",
- 52 אינה רק מפני הצד השווה שבמצוות לא תעשה ובמצוות
- 53 עשה – קיום ציווי הבורא – אלא גם מצד הענין של "הן"

לפי דעת ר"ע, שונה היא מהמענה "הן" שלדעת ר"י. והוא, אשר הכוונה בהמענה "הן" אינה בהענין פרטי של המצוה, כ"א – ציווי (הכללי של) הקב"ה.

(37) בצפצפ"נ עה"ת להרוגצובי, מקשר פלוגתא זו דר"י ור"ע עם פלוגתתם (ב"ק לג, סע"א) יושם או יוחלט, שלדעת ר"ע "יוחלט" – שנעשה כן המציאות. עיי"ש. ויש לקשר זה עם מ"ש בפנים, כי מכיון שכל מציאות העולם היא רק מצד התורה, הרי זה כן ממוילא. משא"כ לדעת ר"י, הרי אדרבה: מכיון שתכלית העילוי הוא שתהי' ההמשכה גם במציאות (שמצד עצמה ובגלוי) אינה כפי התורה, ובכל זה יפעול בה האדם שתהי' כפי התורה, ולכן ס"ל "יושם", ועי"ז עושה האדם אח"כ שתהי' כן.

(38) להעיר מהפלוגתא דר"י ור"ע (סוטה ג, א) בס"כ ענינים שר"י סובר שהם רשות ור"ע סובר שהם חובה (ועד שישנו ס"ד שם, שפלוגתתם היא "בכל התורה כולה") – כי צדיקים, מכיון שעיקר עבודתם בקיום המצות הוא מצד העילוי והסגולה פרטית שבה, יקיימו אותם גם כשלא יהי' ציווי על זה – "רשות", משא"כ בעלי תשובה, קיימם המצות הוא רק מצד ציווי המצווה – "חובה".

עקיבא את ה"לאו", אלא את ה"הן", את היות הדבר עדות
לקיום נבואת זכריה.

יא.

לגבי "בן חמש" רק "רואין את הנשמע"

שני אופנים אלו בעבודה – שיטת רבי ישמעאל, עבודת
הצדיקים, ושיטת רבי עקיבא, עבודת התשובה – קיימים
אצל יהודים שכבר נמצאים באמצע העבודה. אך אצל "בן
חמש למקרא", אף כאשר בשנים הוא כבר "גדול", אך
בעבודת ה' הוא עדיין בדרגה של "בן חמש", שצריך
להתחיל בעבודת ה' – וגם זאת, עדיין באופן של חינוך –

ממנו נדרש רק האופן של "רואין את הנשמע", שהוא
ירגיל את עצמו בעבודה של ההתחלה⁴² וההקדמה של כל
חלקי ה"שולחן ערוך" – תחילת סימן א' של חלק א' (אורח
חיים): "שויתי הוי' לנגדי תמיד", שהאמת של האלקות
("נשמע") תהיה אצלו באופן של ראייה – אלקות בפשיטות.

אך עדיין אין דורשים ממנו להגיע לדרגה של "שומעין
את הנראה", שהוא לא "יראה" את עניני העולם, ויקלוט
את מציאות העולם רק בדרך של "שמיעה", "מציאות
בהתחדשות", כי בתחילת העבודה, אף כאשר הענינים
הרוחניים כבר מתקבלים אצלו בפשיטות, עדיין תופסים
אצלו מקום גם הענינים הגשמיים, וגם זאת – בפשיטות.

כלומר: אצל "בן החמש" אכן ברור ופשוט שהוא צריך
ללמוד תורה ולקיים מצוות, והדבר כה ברור לו, שאין הוא
צריך לכפות זאת על עצמו. אך גם הענינים הגשמיים,
אכילה שתיה וכדומה, קיימים אצלו בו זמנית בפשטות.
הוא עדיין אינו בדרגה, שצרכיו הגשמיים לא יתפסו אצלו
כלל מקום, והוא יקיים אותם רק לשם שמים⁴³.

1 אשר ב"לאו" עצמו³⁹: גם בדברים האסורים, שעליהם
2 נצטוינו ב"לא תעשה", הם ראו והרגישו רק ב"הן" – הטוב
3 והקדושה המתגלים על ידי קיום ה"לא תעשה"⁴⁰.

4 הדבר מתאים לשיטה של "רואין את הנשמע ושומעין
5 את הנראה": כאשר נמצאים בדרגה של "שומעין את
6 הנראה", שהגשמיות ה"נראית" של העולם מתקבלת רק
7 באופן של "שמיעה" רחוקה, כלומר, שמציאות העולם
8 נשללת בעצם, והיא רק נשמעת מפני שהתורה מוכיחה זאת
9 – הרי אז מובן, שבכל מציאות מורגשת רק מהותה בקשר
10 לתורה ולמצוות.

11 וממילא, כאשר נתקלים ב"לאו", דבר המתנגד
12 לקדושה, ועד ל"לאו" כ"אלקים אחרים" – התנגדות
13 הגדולה ביותר לאחדות ה' – הרי אפילו בכך אין חשם
14 כל כך ב"לאו", בצד השלילי, אלא בעיקר ב"הן", בצד
15 החיובי, שעל ידי התנגדות זו אפשר לקיים את ציווי ה'
16 "לא יהיה לך" – "על לאו הן".

17 שיטתו זו של רבי עקיבא לגבי הענינים של "לאו",
18 משתקפת גם בסיפור המובא בגמרא⁴¹: כאשר ראו רבי
19 עקיבא ותנאים נוספים "שועל יוצא מבית קדשי הקדשים",
20 הרי כאשר התנאים האחרים בכו על כך ש"מקום שכתוב
21 בו והזר הקרב יומת, ועכשיו שועלים הלכו בו", אז רבי
22 עקיבא "צחק". ולשאלת התנאים "מפני מה אתה מצחק?"
23 השיב והסביר להם רבי עקיבא, שבראותו שמתקיימת
24 נבואת אוריה על חורבן ירושלים ובית המקדש, מתחזקת
25 ודאותו בקיום נבואת זכריה "עוד ישבו זקנים וזקנות
26 ברחובות ירושלים". כלומר, גם בענין כל כך שלילי,
27 "לאו", "שועל יוצא מבית קדשי הקדשים", לא ראה רבי

(39) ועפ"י יומתק מ"ש שתי פעמים "הן" – "על הן ועל לאו הן" –
ולא קיצר בל' "על הן ולא הן" וכיו"ב – כי המענה "הן" על "לאו" הוא
חידוש יותר (ראה בהערה שלאח"ז) ונעלה יותר מהמענה "הן" על "הן".

(40) ועפ"י יובן מה שמסופר בברכות (סא, ב), שכשקיבל ר"ע עליו עול
מלכות שמים ["קורא קריאת שמע" – רש"י שם] כשסרוק את בשרו במסרקות
של ברזל "אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן" – דלכאורה תמוה: והרי דבר
פשוט שגם תלמידי ר"ע היו בעלי מדריגה נעלית ביותר, ומה היתה תמיהתם
שר"ע הבלג על יסוריו הגופניים וקיים מצות ק"ש –

והביאור כי התוכן של ק"ש הוא אחדות הוי', וזהו מה שר"ע קרא ק"ש
גם שהיו סורקים בשרו כו' על שעסק בתורה, והיינו שגם בזה ראה והרגיש
את אחדותו ית'

[וע"ד שאמרו (חולין ז, ב) "אין עוד מלבדו.. ואפילו כשפים.. שמכחישים
פמליא של מעלה", שהכוונה בזה היא (לא רק שאינם סותרים לאחדות ה' לפי
שקליפות הן "העדר", אלא) שגם על ידם גופא – מצד ניצוצות הקדושה
שבהם) מתגלה אחדות ה'. וע"ד שאמרו (ילקוט) נחמי' רמז תתרנא. וראה גם
יומא סט, ב) "הן הן גבורותיו". וראה לקו"ת לג"פ מד, ג. (אור התורה
בראשית כרך ג' ע' תקעד, ב) הגהות לתניא ע' פב (נדפסו ב"קיצורים

והערות). ד"ה למען דעת תשי"ג].
ועל זה אמרו לו תלמידיו "עד כאן" (בתמי') – איך שייך ענין האחדות
במאורע זה – כששלט אדם בליעל דקליפה לסרוק בשרו כו',
וענה ר"ע "כל ימי הייתי מצטער כו'" ומכיון שה' כל ימיו בתנועה
דמס"נ – יציאה מהמיצר דעולם, לכן מציאות העולם ה' אצלו רק בבחי'
"שמיעה" (כנ"ל סעיף ח'), ופנימיות העולם ותכלית בריאתו ודבר ה' המהווה
אותו היו אצלו בבחי' "ראי" – ולכן גם בה"לאו" ראה את ה"הן", ככפנים.
(41) סוף מס' מכות.

(42) וראה התחלות סידורו של אדמו"ר הזקן – שכידוע סידרו שיהי' שווה
לכל נפש – קודם ההקדמה ואפילו קודם אמירת "מודה אני": "יתאמץ לקום
כו' ומיד כו' ירגיל א"ע להתבונן מיד לפני מי כו'".

(43) ועפ"י יובן גם מ"ש* "לו חפץ ה' להמיטנו גו' ולא הראנו את כל
אלה וכעת לא השמיענו כזאת"

– דלכאורה, מפשטות הלשון "השמיענו", וגם ממה שנאמר "וכעת לא
השמיענו כזאת" שבא בהמשך ל"לא לקח גו' (לא ה') מקבלם ברוצן – מצודות
(שם) ולא הראנו גו'". משמע שההוכחה מ"כעת לא השמיענו כזאת" שלא חפץ
ה' להמיטנו הוא לא לפי שהבשורה אינה יכולה להתקיים אם ימותו (כפירוש

1 ולכן בפירוש רש"י על התורה, שכאמור פעמים רבות,
2 רש"י כתב את פירושו בראש ובראשונה בדרך הפשט,
3 ובאופן המתקבל גם על ידי "בן החמש" – מובא רק הענין
4 של "רואין את הנשמע", ולא "שומעין את הנראה", כי
5 בתחילת העבודה, הן ה"נשמע", רוחניות, והן ה"נראה",
6 גשמיות, קיימים באופן של ראייה – בפשיטות,

7 וזהו גם ההסבר לכך, שרש"י מסביר בפירושו, שהאופן
8 של "לאמר" היה "על לאו לאו" – כיון שמדובר כאן לגבי
9 הנמצאים בתחילת העבודה, כאשר העולם עדיין תופס
10 אצלם מקום, הם עדיין רואים ב"אלקים אחרים", ובדברים
11 האסורים האחרים, את ה"לאו" שבהם.

יב.

"רואין את הנשמע" - בתחילת העבודה, גם לדעת רבי ישמעאל

12 הסברו של רש"י, שבני ישראל השיבו "על הן הן ועל
13 לאו לאו", ושהגיעו רק ל"רואין את הנשמע" – משום
14 שמדובר בתחילת העבודה הרוחנית – אינו מתאים רק
15 לדעתו של רבי עקיבא, כדלעיל, שלשיטתו המעלה הגדולה
16 היא דוקא ב"שומעין את הנראה" – "על לאו הן", אלא
17 גם לשיטתו של רבי ישמעאל:

18 לפי שיטת רבי ישמעאל, המעלה הגדולה היא כאשר
19 "שומעין את הנשמע", שהמשכת האלקות מלמעלה למטה
20 היא עד לדרגה הנמוכה ביותר "שאין תחתון למטה
21 ממנו"⁴⁴. כלומר, האלקות אינה נמשכת ומתגלית רק
22 במקום שבו ההעלם של העולם הוא באופן של "רואין את
23 הנראה", שמציאות העולם מתקבלת כראיה פשוטה, ואין
24 ניכר שמציאות זו מתחדשת תמיד על ידי הקדוש-ברוך
25 הוא, המהווה אותה תמיד מאין ואפס מוחלט⁴⁵, אלא גם
26 במקום שבו ההסתר הוא כה עצום, עד כדי כך שרק

המצודות שם), כי אם, מצד הענין שה' השמיענו" (ופירוש "כזאת" – הוא כדלהלן), שזה מראה שהם חביכים בעיני ה' ואינו חפץ להמיתם**.
ולפי"ז אינו מובן: מהי גודל ההפלאה כ"כ ב"השמיענו" יותר מב"הראנו" (שלאחרי שאמרה "לא לקח גוי ולא הראנו גוי" חוסיפה "וכעת לא השמיענו גוי"), והרי ראייה נעלה יותר משמיעה – כי "הראנו את כל אלה" הו"ע ראיית אלקות (בדוגמת "רואין את הנשמע") ו"השמיענו כזאת" הוא שעניני העולם, היו אצלם אז בבחי' שמיעה (בדוגמת "שומעין את הנראה"). ועוד – שהיו "כזאת" (כמו "הראנו את כל אלה"), שכל מציאותם ה' מצד אלקות***. וזהו מה שהוסיפה ב"השמיענו כזאת" על "הראנו את כל אלה", כי בבחי' "שומעין את הנראה" היא נעלה יותר מבחי' "רואין את הנשמע", ככפנים.

(** ויש לומר, שזהו ג"כ דיוק לשון רש"י שם "לא ה' השמיענו בשורה זו אם ראייתם אנו למות" (ולא "אם נמות"), כי ההוכחה משמיעת הבשורה היא ולא מזה שאין הבשורה יכולה להתקיים באם ימותו, שהרי אפשר שנמנח ימות לאחר שתתעבר וגם אשתו תמות לאחר שתלד, כי אם, שמה שהשמיע להם בשורה זו, מוכח שהם חביבים בעיני ה' ואינם ראייתם למות, וראה בשורה"ג שלאח"ז.
(***) יש לתווכן זה עם הפירוש ש"השמיענו כזאת" הוא שמיעת הבשורה (ראה הערה (שבשורה"ג) הקודמת), שגם בשמיעת הבשורה "הנך הרה ויולדת בן", עם היות שרש"י גשמי, ויתיה בזה ההדגשה "נייר אלקים יד" גוי והוא יחל להושיע את ישראל גוי".

27 "שומעין את הנשמע" – מקום המלא בקליפות ובסטרא
28 אחרא המכריות "אני ואפסי עוד"⁴⁶, שמציאותם מבטאת
29 את ההיפך, ח"ו ור"ל, מאחדות וממציאות הבורא, וזקוקים
30 שם להוכחות שכליות, בבחינת "שומעין", גם לקיומה של
31 האלקות – "נשמע".

32 וכל זה אמור לגבי יהודי שכבר הגיע לכך, שיוכל –
33 על ידי דרגת "צדיק" שבו – להביא לידי המשכת אלקות
34 גם במקום כה "תחתון", אשר אלקות קיימת שם באופן
35 של שמיעה. אך כאשר מדובר עדיין ב"בן חמש", בדרגה
36 של חינוך, הרי אין הוא מגיע לדרגת העבודה שבמקום
37 ובמצב שבו "שומעין את הנשמע", שעדיין אינה לפי כוחו,
38 והדבר עלול להפריעו בלימוד התורה ובקיום המצוות.
39 אצלו צריך להיות עדיין האופן של "רואין את הנשמע",
40 שעניני אלקות יתקבלו אצלו בפשיטות.

יג.

בהמשך העבודה: שתי השיטות

41 מכל האמור לעיל מובן, שאופן העבודה שעליו מדובר
42 בפירוש רש"י על התורה – שעניני אלקות צריכים להתקבל
43 בפשיטות, "רואין את הנשמע", כאשר גם עניני העולם
44 עדיין תופסים מקום, ולכן: "על לאו לאו" – הוא רק
45 בתחילת העבודה. אך לאחר מכן צריך להתקדם ולהגיע
46 לאחד משני אופני העבודה – לעבודה של המשכת אלקות
47 מלמעלה למטה, עד למטה שהוא בדרגת "שומעין את
48 הנשמע"; או לעבודה של העלאה מלמטה למעלה, העלאת
49 עצמו והעולם מהמגבלות הטבעיות, עד שהוא לא יסתיר
50 ויעלים את האלקות, אלא אדרבה: רואין את הנשמע, ואף
51 העולם עצמו לא ייראה כלל כמציאות בפני עצמו –
52 "שומעין את הנראה", ו"על לאו הן".

53 וכיון ששתי השיטות – שיטת רבי ישמעאל ושיטת רבי

(44) תניא פל"ו. וראה לעיל ע' 17 ואילך.

(45) שער היחוד והאמונה בתחלתו.

(46) תניא שם.

ויש לומר, שזהו מה שמוסיף בתניא שם "עד שהוא מלא קליפות וסט"א..
אני ואפסי עוד" –

על מ"ש לפנ"ז "שאין תחתון למטה ממנו בעיני הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל", כי ההסתר והחשך שבעוה"ז מצד עצמו הוא – שאין נרגש בו שהתהוותו הוא מאלקות; אבל גם אינו מנגד כו'. וע"ז מוסיף אח"כ "עד שהוא מלא קליפות וסט"א שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד".

(** ויש לומר, שזהו ג"כ דיוק לשון רש"י שם "לא ה' השמיענו בשורה זו אם ראייתם אנו למות" (ולא "אם נמות"), כי ההוכחה משמיעת הבשורה היא ולא מזה שאין הבשורה יכולה להתקיים באם ימותו, שהרי אפשר שנמנח ימות לאחר שתתעבר וגם אשתו תמות לאחר שתלד, כי אם, שמה שהשמיע להם בשורה זו, מוכח שהם חביבים בעיני ה' ואינם ראייתם למות, וראה בשורה"ג שלאח"ז.

(***) יש לתווכן זה עם הפירוש ש"השמיענו כזאת" הוא שמיעת הבשורה (ראה הערה (שבשורה"ג) הקודמת), שגם בשמיעת הבשורה "הנך הרה ויולדת בן", עם היות שרש"י גשמי, ויתיה בזה ההדגשה "נייר אלקים יד" גוי והוא יחל להושיע את ישראל גוי".

- 1 עקיבא – הן בתורה (שבעל־פה), שהיא הוראה לכל אחד
2 ואחד מישראל, צריכים להיות אצל כל אחד שני אופני
3 עבודה אלו: המשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה
4 למעלה,
- 5 וזוהי ההכנה המתאימה והכלי לקיום היעוד "ושמתי
6 כדכר שמשותיך – להוי כדין וכדין"⁴⁷, שיתממש בגאולה
7 האמיתית והשלימה, על ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.
(משיחות חג השבועות וש"פ נשא תשכ"ו)

דהמשכה והעלאה. עיי"ש.

(47) ישעי' נד, יב. ב"ב עה, א. ובלקו"ת פ' ראה בהדרושים ד"ה ושמתי
כדכר (ראה ד"ה תקעו תרס"א – לענין צדיקים ובע"ת) – שזהו ב' הקוין

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשכ"ב

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

מאשר הנני קבלת מכתבה מיום 1/16. ושאלתה - במה להאמין בדרך שבה חונכה שנים, או במה
ששמעה מפלוני בשני ערבים.

בודאי שמעה כמה פעמים הביטוי, חזרה אל המקורות, כן בודאי יודעת, אשר החינוך אינו עוסק
בשטח אפס וריק, כיון שכל אחד ואחת, גם קודם התחלת החינוך, יש בו כמה ענינים המושרשים בנפשו,
ענינים שפנימיות הנפש הוא מקורם, ולא עוד אלא שדוקא ענינים אלו אין בכח החינוך לשנותם, כי אם
רק לכסות עליהם למשך זמן ארוך או קצר, וכמה ראיות על האמור, בחכמת החינוך, במדע הרפואה
הביאולוגיא וכי'

ולכן רואים לפעמים תכופות אשר הופעה חד פעמית או דבור קצר "חינוך" שלא ארך כלל וכלל,
משנה את האדם שינוי עיקרי, והטעם הוא מפני שהאדם לא הי' זקוק אלא לסיבה שתסיר דבר המכסה על
הנמצא לפני זה בפנימיות נפשו.

הכתוב לעיל הוא מענה על שאלתה, במה עלי' להאמין, כי זה עצמו שנתרשמה כל כך ממה ששמעה
אך במשך של שני ערבים, הוכחה למה שהודיעונו חכמנו ז"ל זה אלפי שנים, **שכל ישראל הם מאמינים בני**
מאמינים, אלא שלפעמים האמונה מכוסה על ידי שכבה של דברים זרים וחיצוניים, ואשרי חלקם של כל
אחד ואחת, שהוסרה השכבה בהקדם ועומד על האמת ושב אל מקורו.

תקותי אשר שורתי האמורות אף כי מעטות בכמות בערך חשיבות הענין, תספיקנה להארת הענין,
וינעם לי להתבשר טוב בהאמור.

בברכה

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

נ. ב. בעת רצון יזכירו את אמה שתליט"א על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ
זי"ע להמצטרך לה.

יום ראשון י"ד שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 58, פרק כד וזה... עד עמ' ל, בו וכו'.

ליקוטי אמרים

פרק כד וזה לעומת זה הן שם"ה מצות לא תעשה דאורייתא וכל איסורי דרבנן מאחר

שהן נגד רצונו וחכמתו ית' והפכם ממש הם נפרדים מיחדו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש כמו הם"א והקליפה הנק' ע"ז ואלהים אחרים מחמת הסתר פנים של רצון העליון כנ"ל. וכן ג' לבושי הנפש שמקליפת נוגה שבישראל שהם מחשבה דבור ומעשה המלוכשי' בשם"ה ל"ת דאורייתא ודרבנן וכן מהות הנפש עצמה המלוכשת בלבושיה כולם מיוחדים ממש בס"א וקליפ' זו הנק' ע"ז ולא עוד אלא שבטלים וטפלים אליה וגורעים ופחותים ממנה מאד כי היא אינה מלוכשת בגוף חומרי ויודעת את רבונה ואינה מורדת בו לפעול פעולתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא בשליחותו של מקום ב"ה ח"ו וכמאמר בלעם לא אוכל לעבור את פי ה' וגו' ואף שנקרא ע"ז הא קרו ליה אלהא דאלהיא ואינם יכולי' לעבור כלל על רצונו ית' כי יודעי' ומשיגים שהוא חיותם וקיומם שיונקים מבחי' אחוריים דאחוריי' של רצון העליון ב"ה המקיף עליהם אלא שניקתם

1 **פָּרָק כְּד.** בפרקים הקודמים, הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב מאד" לקיים תורה
2 ומצוות "בלבבך", מתוך אהבת ה' ויראת ה', באמצעות האהבה המסותרת
3 שבתוך כל אחד מישראל להקב"ה. אך, כדי להבין, כיצד אפשר עלידי
4 האהבה המסותרת לקיים כל המצוות, ולהימנע מעבירות – הסביר רבנו הזקן
5 שייכותן של כל מצוות-העשה
6 ל"אנכי ה' אלקיך", ושל כל
7 מצוות-הלא-תעשה ל"לא יהי'
8 לך"; משמעותה של "אחדות ה'"
9 היא לא רק שהקב"ה הוא אלוהים
10 אחד, אלא שהוא יחיד ובלעדו
11 הכל אין ואפס, שכן, הכל בטל
12 בתכלית אל הקב"ה. רבנו הזקן
13 הסביר ש"עבודה זרה" אין
14 פירושה דוקא לכפור חלילה
15 בהקב"ה, אלא גם כשאדם
16 מחשיב את עצמו ל"מציאות"
17 ונפרד מקדושתו של הקב"ה –
18 הרי גם זה "עבודה זרה". לאור
19 מכן הסביר רבנו הזקן, שפנימיות
20 הרצון העליון מאירה בהתגלות
21 במצוות, ויהודי בשעה שמקיים
22 מצוות, גם הוא מתאחד עם
23 הקב"ה. ייחודו של יהודי עם
24 הקב"ה בשעה שהוא לומד
25 תורה, הוא למעלה מאשר ייחודו
26 אתו בשעה שהוא מקיים מצוות.

27 בפרק כ"ד, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שכשיהודי עובר עבירה, דבר
28 שהוא ההיפך ממצוה, היפך מרצונו של הקב"ה, נפרדות אז נפשו וכוחותיה
29 מהקב"ה, יותר מאשר היפרדותן של ה"קליפה" וה"סטרא אחרא" הנקראות
30 "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים".

31 **וְזֶה לְעֻמַּת זֶה,** – כשם שלכל ענין של קדושה, יש לעומתו דבר
32 הפכי בקליפה – כך יש גם דבר הפכי כנגד לימוד התורה וקיום
33 המצוות, שעל-ידן מתאחדים עם הקב"ה. ה"לעומת זה" של תורה
34 ומצוות, היא: הֵן שֵׁם"ה מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה דְאוּרִיתָא – שש מאות
35 ששים וחמש מצוות ה"לא תעשה", שהתורה אסרה לעשותן, וְכָל
36 אִסּוּרֵי הַדְּבָרִין, – כל האיסורים שאסרו החכמים, מֵאַחֵר שֶׁהֵן נִגְדִי
37 לְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ וְהַפְּכָם מִמֶּשׁ – ההיפך מרצונו וחכמתו
38 של הקב"ה, לפיהם אסור לעשות דברים אלה, הֵם – כל הדברים
39 האסורים הללו, נִפְרָדִים מִיְחודו וְאֶחָדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַכְלִית
40 הַפְּרִיד מִמֶּשׁ, כְּמוֹ הַסְּמָרָא אַחְרָא וְהַקְּלִיפָה הַנִּקְרָאת "עֲבוּדָה
41 זָרָה" וְ"אֱלֹהִים אֲחֵרִים", מִחֻמַּת הַסֵּתֶר פְּנִים שֶׁל רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן,
42 בְּנוֹכַח לְעִילָי. – שהן מקבלות השפעה מבחינת אחוריים – ולכן הן
43 נקראות אלקים אחרים. וְכֵן – כמו שזה בעבירות עצמן, כך גם ג'

רצונו של הקב"ה, ואילו הקליפה והסטרא אחרא אינן עוברות על
רצונו של הקב"ה, והוא — בעל העבירה, בתכלית הפרוד מיוחדו
ואחדותו של הקדוש ברוך הוא יותר ממנה, — מהקליפה,
וכאלו כופר באחדותו יותר ממנה חס ושלום. וכמו שכתוב
פֶּעַם חַיִּים שָׁעַר מִבְּחוּץ
פֶּרֶק ד', שְׁהָרַע שְׁפָעוּלָם
הנה החמרי הוא שמרי
הקליפות הנפשות כו', —
"שמרים" — הם החומר הגס
ביותר המופרש מהיין —
ובענינו: ה"רע" שבגולם
הזה הוא הגס ביותר
בקליפות עצמן, והוא
תכלית הפרוד וכו', —
אחרי בירור והעלאת
ניצוצות הטוב הנמצאים
בקליפות — שורד הגס
והגרוע ביותר מהקליפות —
והוא ה"רע" של עולמנו
החומרי. ולכן כל מעשה עולם הזה קשים ורעים, והרשעים
גוברים בו וכו': — שכן בעולם הזה באות לידי ביטוי הקליפות
הגדולות והגרועות ביותר.

וְחַיִּיתָם שְׁבִיתָם הִיא בְּבִחִינַת גְּלוּת בְּתוֹכָם — שיוכלו להחשיב
עצמן — ל"מציאות" של אלהות, והרי זו כפירה באחדותו. — של
הקב"ה. ההחשבה העצמית ל"מציאות", יש בה משום כפירה
באחדותו של הקב"ה, אֲכַל מִכָּל מְקוֹם, — הקליפות והסטרא
אחרא, אינן כופרים
ובחשו בה' לגמרי ולומר
לא הוא, אלא דקרו ליה —
להקב"ה, "אלהא"
דאלהיא, דהיינו חיותם
וקיומם הנמשך ויורד
עליהם מרצונו יתברך, —
הקליפות והסטרא אחרא
מכירות, שחיותן וקיומן, בא
להן מרצונו של הקב"ה.
ולכן — מחמת ידיעתן,
ש"חיותן" בא להן מרצון
הקב"ה, אינן עוברות רצונו
יתברך לעולם. ואם כן, —
שאין הקליפות עוברות אף
פעם על רצונו של הקב"ה, הרי האדם העובר על רצונו יתברך,
הוא גרוע ופחות הרבה מאד מהסטרא אחרא וקליפה,
הנקראת "עבודה זרה" ו"אלהים אחרים", — בכך שהוא עובר על

ליקוטי אמרים

וְחַיִּיתָם שְׁבִיתָם הִיא בְּבִחִינַת גְּלוּת בְּתוֹכָם להחשיב
עצמן אלהות והרי זו כפירה באחדותו אבל מ"מ אינן
כופרים וכחשו בה' לגמרי ולומר לא הוא אלא דקרו ליה
אלהא דאלהיא דהיינו חיותם וקיומם הנמשך ויורד
עליהם מרצונו ית' ולכן אינן עוברות רצונו ית' לעולם.
וא"כ האדם העובר על רצונו ית' הוא גרוע ופחות הרבה
מאד מהם"א וקליפה הנקראת ע"ז ואלהים אחרים והוא
בתכלית הפרוד מיוחדו ואחדותו של הקב"ה יותר ממנה
וכאלו כופר באחדותו יותר ממנה ח"ו. וכמ"ש בע"ה
שער מ"ב סוף פ"ד שחרע שבעה"ז החומרי הוא שמרי
הקליפות הגסות כו' והוא תכלית הבירור וכו' ולכן כל
מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו וכו':

יום שני ט"ו שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ל, ולכן אמרו רז"ל... עד עמ' 60, וקליפת ע"ז.

חיצונית בלבד — להשתחוות לעבודה זרה, גם מבלי שתאמין בלבה
בכך כלל — היתה אשה קלת דעת זו, מוסרת את נפשה, מחמת
האהבה המסותרת שבלבה להקב"ה, ולא היתה משתחוה לעבודה
זרה, כדי לא להיות מנותקת מהקב"ה, וכל שכן לבפש היצר
ותאוות הנאות, שהם
יפורים קלים ממיתה, ה'
ישמרנו. — הרי בודאי
שהיתה יכולה לשלוט ביצר
הניאוף, בגלל אהבתה
המסותרת להקב"ה, אלא,
"רוח שטות" בלבד, היא
המפתה אותה ומסיטה
אותה מן הדרך, לחשוב,
שעל-ידי חטא הזנות, אין
היא מתנתקת מהקב"ה,
ומשום כך היא נכשלת
בעבירה זו. אך אפשרי הרי לומר, שקיים אצלה הבדל בחומרת
העון ובמדת ההינתקות מהקב"ה, בין האיסור של זנות לבין האיסור
של עבודה זרה — ובגלל אותו הבדל, הרי ב"עבודה זרה" היא מוסרת
את נפשה למרות שאין היא נמנעת מלעבור על איסור זנות — מסביר

ולכן אמרו רז"ל על פסוק: "כִּי תִשָּׂא אִשְׁתּוֹ" — "תשטה"
מלשון "שטות", כי: "אין אדם עובר עברה וכו'", — אלא אם כן
נכנס בו רוח שטות, דאפלו אשה המנאפת שדעתה קלה — בכל
זאת, היתה מושלת ברוח תאוותה, לולי רוח שטות שבה
המכסה ומסתיר ומעלי' את האהבה מסותרת שכנפשה
האלהית לדבקה באמונת ה' ויחודו ואחדותו ולא ליפרד
ח"ו מאחדותו אפי' נוטלים את נפשה ממנה לעבור ע"ז
וכ"ש לכבוש היצר ותאוות הניאוף שהם יסורים קלים
ממיתה ה' ישמרנו וההפרש שאצלה בין איסור ניאוף
להיתר מוסרת את נפשה ולא
היתה מסכימה בשום אופן לעבור עבודה זרה, כי על-ידי כך תנתק
מהקב"ה, וכלפי איזה נסיון היתה מוסרת את נפשה? ואפלו
בהשתחוה לברה — לעבודה זרה, בלי שום אמונה בלכ בלל,
כלומר: גם אם הכפיה לעבוד עבודה זרה, היתה מתבטאת בתנועה

1 רבנו חזקן, שגם הבדל זה שקיים אצלה, מקורו ב"רוח שטות". לולא
2 רוח השטות, היתה יודעת ומרגישה שגם עלידי זנות היא נפרדת
3 מהקב"ה. ידיעה זו היתה נוסכת בה כוח להימנע מלחטוא חטא של
4 זנות – וכך אומר ה"תניא" להלן: וְהַפֶּרֶשׁ שֶׁאֵצְלָה בֵּין אִסּוּר נֶאֱמָר

5 לְאִסּוּר הַשְּׁתַּחֲוָא

6 לְעִבּוּרָה זָרָה, הוּא גַם בֵּין

7 רוּחַ שְׁטוּת דִּקְלָפָה

8 הַמְּלִבֶּשֶׁת לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית

9 – אלא, רוח השטות

10 מלבישה את הנפש האלקית

11 רק עַד בְּחִינַת חֻכְמָה שְׂפָתָה

12 – כפי שהוסבר בפרקים

13 הקודמים, שכוח החכמה

14 שבנשמה, הוא "כוח

15 האמונה", וְלֹא עַד בְּכָלָל, –

16 על כוח החכמה שבנשמה,

17 אין "רוח שטות" מכסה

18 ומסתירה, מִפְּנֵי אֹרֶךְ ה'

19 הַמְּלִבֶּשֶׁת בְּחֻכְמָה, בִּנְזוּר

20 לְעֵילָם⁵. – ובגלל כך, בשעה

21 שהיו כופים עליה לעבור

22 עבודה זרה, הפוגעת

23 מפורשות באמונת ה',

24 שעליה אין רוח השטות

25 יכולה לכסות, היתה מוסרת

26 את נפשה, אך, כשמדובר

27 באיסור זנות, שלגביו יכולה

28 רוח השטות לכסות, אין היא מונעת את עצמה מלזנות. על כל פנים

29 הרי גם ההבדל שהיא מבדילה בין איסור ניאוף לאיסור עבודה זרה,

30 מקורו ב"רוח שטות". אֲבָל בְּאֵמַת לְאֵמַת, אֶפְלוּ עֲבָרָה קְלָה, הָרִי

31 הָעוֹבְרָה – העובר עליה, עוֹבֵר עַל רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא, וְהוּא

32 בְּתַכְלִית הַפִּירּוּד מִיַּחּוּדוֹ וְאֶחָדוֹ יִתְבָּרַךְ, יוֹתֵר מִסְּטָרָא אֲחֵרָא

33 וְקִלְפָה הַנִּקְרָאת "אֱלֹהִים אֲחֵרִים" וְ"עִבּוּרָה זָרָה" מִפְּנֵי, – כפי

34 שהוסבר לעיל, שהקליפה עצמה איננה עוברת על רצונו של

35 הקב"ה, ואילו הוא – עובר על רצונו של הקב"ה, וְיוֹתֵר מִכָּל

36 הַדְּבָרִים הַנִּשְׁפָּעִים מִמֶּנָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה, – ומקבלים חיותם

37 מהקליפה, שֶׁהֵם בְּחִמּוֹת טָמְאוֹת – שאסור לאכול אותן, וְחַיּוֹת

38 וְעוֹפּוֹת טָמְאִים וְשִׁקְצִים וְרָמָשִׁים, – כל הברואים הללו, מקבלים

39 חיותם משלש קליפות הטמאות לגמרי – ואילו האדם, העובר על

40 רצונו של הקב"ה עלידי עשיית עבירה, נעשה עליידה, גרוע יותר

41 ולמטה מקליפות טמאות אלו ומאלה שמקבלים חיותם מהן;

42 וּבְמֵאֲמָרָה⁶: "יְתוֹשׁ קְרָמָךְ", – בשעה שאדם חוטא, אומרים לו:

43 "יתוש קדמך". מובנו הפשוט של מאמר חכמינו ז"ל זה, הוא: גם

44 ה"יתוש" נברא לפני בריאת האדם; ואילו במובן רוחני המושגים של

45 "מוקדם" ו"מאוחר" הם לא רק ביחס לזמן, אלא ביחס למדרגה –

46 "מוקדם" פירושו: נעלה יותר במדרגתו, ו"מאוחר" פירושו: למטה

ליקוטי אמרים

לְאִסּוּר הַשְּׁתַּחֲוָא לְע"ז הוּא ג"כ רוּחַ שְׁטוּת דִּקְלָפָה
הַמְּלִבֶּשֶׁת לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עַד בְּחִי' חֻכְמָה שְׂפָתָה וְלֹא עַד
בְּכָלָל מִפְּנֵי אֹרֶךְ ה' הַמְּלִבֶּשֶׁת בְּחֻכְמָה כִּנ"ל. אֲבָל
בְּאֵמַת לְאֵמַתוֹ אִפִּי' עִבּוּרָה קְלָה הָרִי הָעוֹבְרָה עוֹבֵר
עַל רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן ב"ה וְהוּא בְּתַכְלִית הַפִּירּוּד מִיַּחּוּדוֹ
וְאֶחָדוֹ יוֹתֵר מִסְּטָרָא וְקִלְפָה הַנִּקְרָא' אֱלֹהִים אֲחֵרִי'
וְע"ז מִמֶּשׁ וְיוֹתֵר מִכָּל הַדְּבָרִים הַנִּשְׁפָּעִים מִמֶּנָּה בְּעַלְיוֹ
שֶׁהֵם בְּחִמּוֹת טָמְאוֹת וְחַיּוֹת וְעוֹפּוֹת טָמְאִים וְשִׁקְצִים
וְרָמָשִׁים וְכַמֵּאֲמָר יְתוֹשׁ קְרָמָךְ פִּי' דֹּאף יְתוֹשׁ שְׁמִכְנִים
וְאִינוּ מוֹצִיא שֶׁהוּא קְלִיפָה' הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה וְרוּחָקָה מִבְּחִי'
הַקְּדוּשָׁה הַמְּשַׁפֶּעֶת בְּתַכְלִית הַרִיחֹק קוֹדֶמֶת לְאִישׁ
הַחוּטָא בְּהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת וְיִרְדַּת הַחַיּוֹת מִרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן ב"ה
וְכ"ש שֶׁאֵר בְּעֵלֵי חַיִּים הַטָּמְאִים וְאִפִּי' חַיּוֹת רְעוּת
שְׂכוֹלִם אֵינֶם מְשַׁנִּים תַּפְקִידָם וּפְקוּדוֹתָם יוֹתֵר שְׂמֵרָה רוּחָם
וְאֵע"ז דְּאִוְיָהוּ לֹא חוּי כו'. וְכַמֵּ"שׁ וְמוֹרָאכֶם וְחִתְכֶּם יִהְיֶה
עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְכַפִּי' רו"ל שֶׁאֵין חַיָּה רְעָה מוֹשֵׁלֶת
בְּאֵדָם אֲכ"כ נִדְמָה לָהּ כְּבִהְמָה. וְהַצִּדִּיקִים שֶׁאֵין צֶלֶם
אֱלֹהִים מִסְתַּלֵּק מֵעַל פְּנֵיהֶם כָּל חַיּוֹת רְעוּת אֲתַכְפִּיין
קִמְיָהוּ כַּמֵּ"שׁ בּוֹהֵר גְּבִי דְנִיָּאל בְּגוֹב אֲרִיּוֹת. וְא"כ
הַחוּטָא וְעוֹבֵר רִצּוֹנוֹ יוֹתֵר אִפִּי' בְּעִבּוּרָה קְלָה בְּשַׁעַת

שֶׁחַיּוֹת יוֹרֶדֶת לְמַדְרִיגָה נְמוּכָה יוֹתֵר. וְכָל שְׂכָן – נְעִלִים מִמֶּנּוּ
בְּמַדְרִיגָה, שֶׁאֵר בְּעֵלֵי חַיִּים הַטָּמְאִים, וְאֶפְלוּ חַיּוֹת רְעוּת, – וְכָל
כֵּן לְמַדָּה? – שְׂכָלֶם אֵינֶם מְשַׁנִּים תַּפְקִידָם, – שְׁנוּעֵד לָהֶם מִלְמַעְלָה,
וְיִתְבָּרַךְ שְׂמֵרָה רוּחָם, וְאֵע"ז גְּבִי דְנִיָּאל חוּי כו',
– וְהֵגֶם שְׁהוּא עֲצֻמוֹ "אִינוּ רֹאֵה", כְּלוֹמֹר: הַחַיּוֹת הָרְעוּת עֲצֻמִּין
יּוֹדְעוֹת מִכָּר, אֲבָל הַמּוֹלֵל שֶׁלָּהֶן רֹאֵה וְיּוֹדֵעַ מִכָּר. מִחֲמַת הַחַיּוֹת
הַמְּחִיָּה אוֹתָן, וְהַחֲשָׁה בְּרִצּוֹן הַקְּב"ה, אֵין הַחַיָּה עוֹשֶׂה דְבַר בְּנִיגוּד
לְצִוְיוֹתָיו שֶׁל הַקְּב"ה, וְכַמֵּ"שׁ שְׁכָתוֹכָה⁸: "וְמוֹרָאכֶם וְחִתְכֶּם יִהְיֶה עַל
כָּל חַיַּת הָאָרֶץ", וְכַפֵּרוֹשׁ רו"ל⁹ שֶׁ"אֵין חַיַּת רְעָה מוֹשֵׁלֶת בְּאֵדָם
– לְהַרְעָה לוֹ, אֲלָא אִם בֵּין נִדְמָה לָהּ בְּכַהְמָה", וְהַצִּדִּיקִים שֶׁאֵין
צֶלֶם אֱלֹהִים מִסְתַּלֵּק מֵעַל פְּנֵיהֶם – כָּל חַיּוֹת רְעוּת אֲתַכְפִּיין
קִמְיָהוּ, – כָּל הַחַיּוֹת הָרְעוּת כְּפוּפוֹת לָהֶם, כַּמֵּ"שׁ שְׁכָתוֹכָה בּוֹהֵר גְּבִי
דְנִיָּאל בְּגוֹב אֲרִיּוֹת. – בְּקֶשֶׁר לְדְנִיָּאל בְּגוֹב הָאֲרִיּוֹת, שֶׁלֹּא רָק
שִׁפְחוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא הִזִּיקוּ לוֹ אֲלָא שֶׁגַם הִכְנִיעוּ אֶת עֲצֻמּוֹ לִפְנֵי. סִיבַת
כְּנִיעָתָהּ הִתְחַל אֲלֵיהֶם שֶׁהִיא נִסּוּךְ עַל פְּנֵי שֶׁל דְנִיָּאל. הָרִי,
שְׁבַחֲהוּ הָרְעוּת, קִיִּם הָעֵנִין שֶׁל "מִזְלִיָּהוּ חוּי" (הַמּוֹלֵל שֶׁלָּהֶן רֹאֵה) –
לְהַכִּיר ב"צֶלֶם אֲלֵיהֶם" שֶׁעַל פְּנֵי שֶׁל הַצִּדִּיק¹⁰. עַל כָּל פְּנִים, הָרִי שֶׁגַם
הַחַיּוֹת הָרְעוּת, אֵינֶן עוֹשׂוֹת דְבַר בְּנִיגוּד לְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְּב"ה. וְאִם בֵּין,
– הָרִי, הַחוּטָא וְעוֹבֵר – עַל רִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ אֶפְלוּ בְּעִבּוּרָה קְלָה –

- 1 בלבד, בשעת מעשה הוא בתכלית הרחוק מקדושה העליונה, יש משום הסברה, שמצד האהבה המסותרת, שבכל אחד מישראל, 8
2 שהיא יחודו ואחדותו 9
3 ותבנה, יותר מכל בעלי 10
4 חיים הטמאים ושקצים 11
5 ורמשים המושפעים 12
6 מסמא אחרא וקלפת 13
7 עבודה זרה. - בכל האמור 14
- ליקוטי אמרים**
- מעשה הוא בתכלית הריחוק מקדושה העליונה שהיא יחודו ואחדותו ית' יותר מכל בעלי חיים הטמאי' ושקצי' ורמשים המושפעים מס"א וקליפת ע"ז

יום שלישי ט"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 60, ומה שפיקוח נפש... עד עמ' לא, כנודע.

- 15 ומה שפיקוח נפש - להציל נפש, דוחה שאר עבירות, - שמן 16
16 התורה (אבל לא עבודה זרה), וגם יעבור - על העבירה, ואל יתרג 17
17 - אם כופים עליו לחטוא, באיום של הריגתו, עליו לחטוא ולהישאר 18
18 בחיים - מלבד בשלש עבירות (עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות 19
19 דמים), שבהן הדין הוא 20
20 "יהרג - ואל יעבור", למשל: 21
21 בעבודה זרה - אם כופים 22
22 עליו לעבוד עבודה זרה 23
23 באיום של הריגתו. עליו 24
24 למסור את נפשו ולא לעבוד 25
25 עבודה זרה. שכן, פיקוח נפש 26
26 אינו דוחה איסור של עבודה 27
27 זרה. הרי, שעל פי תורה 28
28 קיים הבדל בין שאר 29
29 העבירות לבין עבודה זרה, 30
30 ואילו לעיל למדנו שההבדל 31
31 שעושה האשה המנאפת, 32
32 בין איסור ניאוף לבין עבודה 33
33 זרה, נובע מה"רוח שטות" - שבעבודה זרה אין ה"רוח שטות" מכסה 34
34 על האהבה המסותרת ובאיסור ניאוף היא מכסה עליה? - על כך 35
35 בא עתה ההסבר, שאין זה מתייחס לקלות וחומרת העבירות, ומה 36
36 שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות היינו בפרוש תו"ל¹¹: - (ביחס 37
37 לפיקוח נפש בשבת): "אמרה תורה, חלל עליו שבת אחת, כדי 38
38 שישמור שבתות הרבה", - כשאדם חולה, ולשם רפואתו צריכים 39
39 לעשות מלאכה האסורה בשבת - אומרת התורה על כך, שיחללו 40
40 - לשם החולה - שבת אחת, כדי שישמור לאחר מכן הרבה שבתות. 41
41 שמכל זה יוצא, שהשבתות הרבות שאחר כך, דוחות שבת אחת זו 42
42 שמחללים אותה - חו הסיבה לפיקוח נפש שדוחה שבת, ולא משום 43
43 קלות העבירות - של שבת, וחמור - כמו עבודה זרה, שנאמר 44
44 כאילו חילול שבת קל מאשר עבודה זרה, [תרג', - שאין הדבר תלוי 45
45 בקלות או בחומרתן של העבירות, שהרי שבת חמורה ושקולה 46
46 בעבודה זרה לענין שחיטת מומר לרבך אחר, - שהדין הוא, מי 47
47 שהוא "מומר" לחלל את השבת (הוא מתמיד בחילול שבת) - 48
48 שחיטתו אסורה באותה מדה, כאילו היה "מומר" לעבוד עבודה זרה, 49
49 ביוזמה דעה סימן ב, מה שאין בן במומר לגילוי עריות, - שדינו
- אינו כמו "מומר" לעבודה זרה, הרי, שבכך חמור חילול שבת מגילוי עריות, ואפילו הכי - ובכל זאת, פיקוח נפש דוחה שבת ולא גילוי עריות; - הרי שאי אפשר לומר, שמה שפיקוח נפש אינה דוחה גילוי עריות, הוא מחמת שגילוי עריות חמור יותר, שכן, אנו רואים הרי שביחס לשחיטה, חמורה שבת מ"מומר לדבר אחד". הרי שמן ההכרח לומר שאין דברים אלה תלויים בחומרתן וקלותן של העבירות. אלא הגזרת הכתוב הוא]. - שביחס לשאר עבירות - פיקוח נפש דוחה אותן, ואילו בשלש העבירות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים - אין פיקוח נפש דוחה אותן. אך ביחס לחומרתן של העבירות, הגורמות, שבעל העבירה יהיה נפרד מהקב"ה בשעה שהוא עושה את העבירה, אין, כאמור, שום הבדל, מאחר, שעלידי כל עבירה, הוא מתרחק בתכלית ריחוק מהקב"ה. ומשום כך, לולי ה"רוח שטות" המכסה על האהבה המסותרת, לא היה יהודי עובר עבירה. ברם, להלן יוסבר, שאם אכן קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, במדת פירושו של בעל העבירה מהקב"ה; - זה מתבטא אחרי עשיית העבירה, אז קיים הבדל בין העבירות שעונשן כרת ומיתה בידי שמים לבין העבירות שאין עליהן עונש זה; אלא שלאחר מעשה החטא, אם היא מעבירות שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים, שאין נפשו האלהית מתה לגמרי ונכרתה משרשה באלהים חיים, רק שנפגם קצת דביקותה ואחיזתה בשרשה של נשמתו של יהודי, בשרשה באלקות - נפגם, ומאחר שהקשר שבין הנפש האלקית לשורשה לא נותק כליל, הרי כפי שיוסבר להלן, יש באפשרות הנפש הבהמית והגוף להתעלות מידידתם בקליפה, ולהתקרב שוב לקדושת הנפש האלקית. ואילו עבירות שעונשן כרת ומיתה בידי שמים, לא זו בלבד שהקשר שבין הנפש לשורשה - נפגם, אלא הוא ניתק כליל. כפי שמוסבר במקום אחר,

תפקידם - שנבראו באופן לטרופ רק בהמה ולא תינוק אפי' - עיין שם שבת קנא, ב - ועוד יותר מזה אשר הצדיקים כו' - (וי"ל שמוזה מוכיח אשר יש ענין חזי - עד שמבחינים גם בצלם כו'). 11. שבת קנא, ב. יומא פה, ב.

1 שהקשר שבין יהודי להקב"ה, דומה ל"חבל" – "יעקב חבל נחלתו"¹²,
2 כלומר: שש מאות ושלש עשרה המצוות המקשרות נשמתו של
3 יהודי עם שורשה האלקי, הן בדוגמת חבל השזור מתרי"ג נימים.
4 כשנקרעים כמה מהנימים – נחלש החבל, אבל אין הוא נקרע לגמרי.

5 כך למשל, עליידי עבירה

6 אחת – נקרעת "נימה" אחת

7 ב"חבל" המקשר את הנשמה

8 לשורשה. ואילו בעבירות

9 שיש בהן כרת ומיתה בידי

10 שמים הרי זה כאילו ה"חבל"

11 כולו נקרע. להלן, באה

12 הגהה, בה מסביר רבנו הזקן,

13 שחומרת העונשים על

14 עבירות – היא בהתאם

15 לגודל הפגם שהעבירות

16 פוגמות. שכן, מטרת ותכלית

17 העונשים, היא הרי לנקות

18 ולזכך את הנפש מהכתם,

19 שהנפש ושורשה בעולמות

20 העליונים נכתמו בעשיית

21 העבירה. ממילא מובן,

22 שחומרת וגודל העונש – הם

23 לפי גודל הכתם והפגם:

24 הגהה *וּלְפִי עֶדְךָ וְחֻלּוֹקֶיךָ

25 בְּחִינַת הַפָּגָם בְּנַפְשׁוֹ

26 וּבְשָׂרָאָהּ בְּעֻלְיוֹנִים, – הפגם המתהווה עליידי עבירה אחת – שונה

27 מהפגם המתהווה מעבירה אחרת, כִּדְ הֵם חֻלּוֹקֵי בְּחִינַת הַמְדֻרָּק

28 וְהַעֲנֵשׁ בְּיָהֶם אוּ פְעוּלֵם הָיָה, – היסורים שאדם סובל בגיהנום

29 או בעולם הזה, המיועדים לנקות את נפשו, לְכָל עוֹן וְחַטָּא עֲנֵשׁ

30 מִיָּחַד – שמטרתו היא: לְמַדְק וְלַהֲעִבֵּד הַלְכָּלִיד וְחַפְּנָם, – שנעשו

31 בנפש ובשורשה. וְכֵן בְּחִיבֵי מִיתָה וְכֵרֶת אֵין פּוֹנְמִין בְּלֵם

32 (בְּשׁוֹה): – אך, על כל פנים, אחרי עשיית העבירה – אם המדובר

33 בחטא שאין עליו איסור כרת ומיתה בידי שמים – אז: הָרִי גַם נַפְשׁוֹ

34 הַחִיּוּנִית הַבְּחִינִית הַמְלַבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ, וְכֵן גּוּפוֹ, חוּזְרִים וְעוֹלִים

35 מִהַסְטָרָא אַחֲרָא וְקֻלְפָּה זוֹ, – בהן ירדו בשעת עשיית החטא,

36 וּמִתְקַרְבִּים לְקֻדְשֵׁת נַפְשׁ הָאֱלֹהִית הַמְלַבֶּשֶׁת בָּהֶם – בנפש

37 הבהמית ובגוף, הַמְאֱמִינָה – הנפש האלקית מאמינה תמיד ב'ה'

38 אַחֲרֵי. וְגַם בְּשַׁעַת הַחַטָּא הָיְתָה בְּאִמְנָה אֲתוֹ יִתְבָּרֵךְ, – שכן,

39 הנפש הבהמית, באמצעות הגוף, היא זו שעוברת את העבירה,

40 ואילו הנפש האלקית נשארת נאמנה להקב"ה, גם בשעת עשיית

41 החטא; רַק שְׁחִיטָתָהּ – הנפש האלקית, בְּבְחִינַת גְּלוּת מַמְשׁ תּוֹךְ

42 נַפְשׁ הַבְּחִינִית מַסְטָרָא אַחֲרָא, הַמְחַטֵּיָא – הנפש הבהמית

43 אֶת הַגּוֹף וּמוֹרִידָתוֹ עֲמָה בְּעֻמְקֵי שְׁאוֹל לְמַטָּה מִטָּה תַּחַת

44 מְמַאֵת הַסְטָרָא אַחֲרָא וְקֻלְפַּת עֲבֻדָּה זָרָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. – הרי

45 בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה את הגוף – נמצאת הנפש

46 האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא בגלות, שאינו פועל או

47 פעולותיו כרצונו, כך גם אין הנפש האלקית פועלת או פעולתה,

ליקוטי אמרים

הגהה

(ולפי ערך וחלוקי בח' הפגם
בנפש ובשרשה בעליונים כך הם חלוקי
בח' המדורק והעונש בניהם או
בעוה"ז לכל עון וחטא עונש מיוחד
למדק ולהעביר הלכלוך והפגם וכן
בחיבי מיתה וכתר אין פוגמן
כולם בשוה):

בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' רק שהיתה
בחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה
את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שואל למטה מטה תחת
טומאת הס"א וקליפת ע"ז ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול
מזה מאיגרא רמה כו' וכמש"ל דרש ומקור נפשו' כל
בית ישראל הוא מחכמה עילאה והוא ית' וחכמתו אחד
וכו' והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה
וטומן פניו בתוך בית הכסא מלא צואה שאין לך עלבון
גדול מזה אפי' עושה כן לפי שעה שהקליפות וס"א
נקראים קיא צואה כנודע:

מִלְךָ וּמוֹרִידוֹ לְמַטָּה וְטוֹמֵן פָּנָיו – של המלך, בְּתוֹךְ בֵּית הַכֶּסֶם
מְלֵא צוּאָה, שְׁאֵין לָךְ עֲלֻבּוֹן גְּדוֹל מִזֶּה, אֲפִילוֹ עוֹשֶׂה כֵּן לְפִי
שְׁעָה, – כמו בענינו, שכאשר יהודי לוקח את הנשמה שמחכמה
עילאה "ראשו של מלך" – ומורידה בגלות, בסטרא אחרא,
הנקראת "קיא צואה" – הרי ירידה זו היא רק באופן זמני, בשעת
עשיית החטא, שכן, אחרי עשיית החטא – יוצאת הנפש האלקית
מהגלות והסטרא אחרא – ובכל זאת יש בירידה זמנית זו משום
עלבון גדול ביותר, שְׁחֻקְלָפוֹת וְסְטָרָא אַחֲרָא נִקְרְאוֹת, "קִיא
צוּאָה", בְּנֻדָּע: – הרי, שרק אחרי מעשה החטא, קיים הבדל בין
עבירה אחת לשניה, ואילו בשעת מעשה החטא – נפרדים מהקב"ה
באמצעות כל עבירה. ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה
מסותרת, שהיא הכוח המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות
נפרד ממנו – יש באפשרותו להימנע מכל עבירה ולקיים כל
המצוות.

בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומוזמן למסור את נפשו שלא לעבוד
עבודה זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא הרבי
מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו, שבאחד
מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קבוצת "קנטוניסטים" – חיילים
יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים רבות החזיקו
אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק אותם מיהודים
ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת האמונה חלילה,
צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר עצמו מצוה לעשות זאת

48 שרצונה הוא הרי, להשפיע על הגוף בעבודה של תורה ומצוות
49 ולקשרן עם הקב"ה, כפי שזכר בפרקים הקודמים, וזאת מפני
50 שהנפש האלקית נמצאת בגלות הנפש הבהמית, הנמצאת בשעת
51 החטא בתהום העמוק ביותר של הקליפה והסטרא אחרא, וְאֵין לָךְ
52 גְּלוּת גְּדוֹל מִזֶּה, – מאשר
53 גלות הנפש האלקית בשעה
54 שהאדם חוטא, "מֵאֲחֲרָא
55 רָמָה כו'", – הירידה "מגג
56 גבוה ביותר – לבור עמוק
57 ביותר", מהמדריגה הנעלה
58 ביותר בה נמצאת הנשמה –
59 לתהום העמוק ביותר של
60 הסטרא אחרא, וְכֵמוֹ
61 שְׁחֻקְלָפוֹת לְעִילָא דְּיִשְׁרָאֵל
62 וּמִקּוֹר נַפְשׁוֹת כָּל בֵּית
63 יִשְׂרָאֵל הוּא מַחְכְּמָה
64 עִלָּא, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ
65 וְחַכְמָתוֹ אֶחָד וְכו'. – הרי
66 שהנשמה היא במדריגה
67 נעלה ביותר, ומשם היא
68 יורדת למטה, עד לגלות
69 במדריגות הנחותות ביותר
70 של קליפות וסטרא אחרא,
71 בשעה שהאדם חוטא, וְהוּא
72 כְּמִשְׁלַל הָאוֹחֵז בְּרִאשׁוֹ שֶׁל
73 מִלְךָ וּמוֹרִידוֹ לְמַטָּה וְטוֹמֵן פָּנָיו – של המלך, בְּתוֹךְ בֵּית הַכֶּסֶם
74 מְלֵא צוּאָה, שְׁאֵין לָךְ עֲלֻבּוֹן גְּדוֹל מִזֶּה, אֲפִילוֹ עוֹשֶׂה כֵּן לְפִי
75 שְׁעָה, – כמו בענינו, שכאשר יהודי לוקח את הנשמה שמחכמה
76 עילאה "ראשו של מלך" – ומורידה בגלות, בסטרא אחרא,
77 הנקראת "קיא צואה" – הרי ירידה זו היא רק באופן זמני, בשעת
78 עשיית החטא, שכן, אחרי עשיית החטא – יוצאת הנפש האלקית
79 מהגלות והסטרא אחרא – ובכל זאת יש בירידה זמנית זו משום
80 עלבון גדול ביותר, שְׁחֻקְלָפוֹת וְסְטָרָא אַחֲרָא נִקְרְאוֹת, "קִיא
81 צוּאָה", בְּנֻדָּע: – הרי, שרק אחרי מעשה החטא, קיים הבדל בין
82 עבירה אחת לשניה, ואילו בשעת מעשה החטא – נפרדים מהקב"ה
83 באמצעות כל עבירה. ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה
84 מסותרת, שהיא הכוח המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות
85 נפרד ממנו – יש באפשרותו להימנע מכל עבירה ולקיים כל
86 המצוות.

בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומוזמן למסור את נפשו שלא לעבוד
עבודה זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא הרבי
מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו, שבאחד
מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קבוצת "קנטוניסטים" – חיילים
יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים רבות החזיקו
אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק אותם מיהודים
ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת האמונה חלילה,
צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר עצמו מצוה לעשות זאת

1 - אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה שנים, בא הקיסר הרוסי לבקר
2 את הצבא באימוניו, וראה אחדים מהחיילים מצטיינים במיוחד
3 באימונים. שאל הקיסר לשמותיהם, וכשענו לו, שאחד שמו ברוך,
4 השני יעקב והשלישי משה, התרגו הקיסר רוגז רב וציווה שימירו את

5 דתם רחמנא-ליצלן. ענו לו אותם חיילים, שלפני כמה שנים אמר
6 להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה צריכים למסור את הנפש.
7 וגם אם הקיסר מצווה לעשות זאת - אסור לשמוע בקולו, וקפצו מיד
8 אל תוך הנהר ומסרו את נפשם על קידוש השם.

יום רביעי י"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לא, פרק כה וזהו... עד עמ' 62, עליו כנודע.

9 **פֶּרֶק כה.** בפרק כ"ה, יסיים רבנו הזקן, את אשר התחיל להסביר בפרק י"ח,
10 את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" - שמאד קרוב
11 וקל לכל יהודי לקיים תורה ומצוות, לא רק בשלשה הלבושים: מחשבה, דיבור
12 ומעשה, - שזהו הפירוש הפשוט של "בפיך ובלבבך לעשותו" ("בפיך" - בפה
13 שלך, בדיבור, "בלבבך" - בלב,
14 מחשבה, ו"לעשותו" - לעשות,
15 מעשה) - אלא גם בפירוש
16 הפנימי של "בלבבך", והיינו: עם
17 רגשות הלב, באהבה וביראה
18 להקב"ה. שאל על כך רבנו הזקן
19 בפרק י"ז: לכאורה מרגישים
20 וחשים אנו, שאין כל כך קרוב
21 וקל שתהיה לאדם אהבת ה' ?
22 והסביר רבנו הזקן, שעלידי
23 התבוננות האדם בגדולת הקב"ה
24 - מתעורר בו הרגש של אהבת
25 ה'. ברם, מאחר שדבר זה יכול
26 לבוא רק אחרי התבוננות עמוקה
27 בגדולת ה', הרי, שאי אפשר

28 כבר ממילא לומר שזה "קרוב מאד", כי לשם התבוננות, נדרשת ידיעה
29 בגדולת הקב"ה וגם שהמוח והלב יהיו מתאימים לכך, כדי שיוכל האדם
30 לעורר בתוכו אהבת ה' - הסביר, לכן, רבנו הזקן בפרק י"ח שקיים אופן נוסף
31 כיצד על יהודי לקיים תורה ומצוות, ברגש של אהבה להקב"ה: עלידי "אהבה
32 מסותרת", שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה. אהבה זו אין מן הצורך ליצור
33 עלידי התבוננות, כי היא נמצאת באופן טבעי בכל יהודי ויהודי. רבנו הזקן
34 הסביר משמעותה וענינה של אהבה זו: השאיפה והמשיכה של הנשמה
35 היהודית להתאחד עם שורשה האלקי, ולא להיות נפרד ממנו, גם אם דרושה
36 לכך מסירות נפש. לאחר מכן דובר, שעלידי קיום מצוה מתאחד יהודי עם
37 הקב"ה, ועלידי כל עבירה הוא נפרד מהקב"ה: ומכיון שכך, היה יהודי מונע
38 את עצמו מלחטוא נגד הקב"ה, אילולא ה"רוח שטות" של הנפש הבהמית
39 המכסה על אהבתו, וגורמת שלא ירגיש כיצד הוא נפרד חלילה מהקב"ה
40 עלידי העבירה. בפרק כ"ה, שאנו עומדים ללמוד עתה, יסיים רבנו הזקן
41 הסברתו, שבכל שעה יכול יהודי להסיר מעצמו את ה"רוח שטות", ולעורר
42 בתוכו את האהבה המסותרת, כך, שכשבאה עבירה לידו - יחוש מיד,
43 שעלידי העבירה הוא מנתק את עצמו מהקב"ה, וממילא ימנע מלעשותה;
44 וכשבאה מצוה לידו - יזכור מיד, שאהבתו להקב"ה מכתובה לו לקיים את
45 המצוה, כי עלידיה הוא מתאחד עם הקב"ה.
46 **וְזֶהוּ שְׁפָתַי:** "כי קרוב אליך הדבר מאד וגו'", - לקיים תורה
47 ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה', שְׁפָכְלָ עַת וּבְכָל שְׁעָה

ליקוטי אמרים

פרק כה וזהו שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד וגו' שבכל עת ובכל שעה בידו של אדם וברשותו הוא להעבי' רוח שטות והשכחה מקרבו ולזכור ולעורר אהבתו לה' אחד המסותרת בודאי בלבבו בלי שום ספק. וז"ש ובלבבך ונכלל בה גם רחילו דהיינו שלא ליפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו יתברך אפי' במסירת נפש ממש בלי שום טעם ושכל מושג אלא בטבע אלהי וכ"ש בשבירת התאוות הקלה מיסורי מיתה שקרוב אליו הדבר יותר לכבוש היצר הן בבחי' סור מרע אפי' מעבירה קלה של דברי סופרים שלא לעבור על רצונו ית' מאחר שנפרד בה מיחודו ואחדותו כמו בע"ז ממש בשעת מעשה והרי גם בע"ז יכול

48 **בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם וּבְרִשּׁוֹתָיו הוּא לְהַעֲבִיר רוּחַ שְׁטוּת** - המקשה את
49 רגישותו, שעלידי עבירה הוא נפרד מהקב"ה, וְהַשְׁכַּחָה - שקיימת
50 בו אהבה להקב"ה, ואשר בגללה עליו לקיים מצוות, כדי להתאחד
51 עם הקב"ה - הוא יכול להסיר "רוח שטות" זו מִקֶּרְבּוֹ, וְלִזְכֹּר וּלְעֹרֵךְ
52 אֶהְבֵּתוֹ לַה' אֶהְבֵּתוֹ
53 הַמְסֻתֶּרֶת בּוֹדֵאֵי בְּלִבּוֹ
54 בְּלִי שׁוּם סָפֵק. - הרי ברור
55 הדבר בלי שום פקפק,
56 שקיימת בלבו אהבה
57 להקב"ה, שכן, כאמור, גם
58 רשע וקל שבקלים ישנה
59 בלבו אהבה מסותרת
60 להקב"ה. וְזֶהוּ שְׁפָתַי:
61 "וּבְלִבְכֶּךָ". - שיהודי יכול
62 לקיים תורה ומצוות באהבה
63 שבלבו להקב"ה. - ולא רק
64 באהבת ה': שכן, בקיום
65 תורה ומצוות ישנו גם "סור
66 מרע", להימנע מעבירות,
67 ועל כך נדרשת יראת ה', הפחד מהקב"ה. לכן, מציין רבנו הזקן מיד,
68 שאהבה זו כוללת בתוכה גם יראה, ומצד יראה זו בידו להימנע
69 מלעשות עבירה. וְנִכְלָל בָּהּ - באהבה זו, גַּם דְּחִילָה, - יראה, דְּחִינָה
70 - המורא והפחד, שֶׁלֹא לִפְרֹד בְּשׁוּם אֶפֶן מִיְחּוּדוֹ וְאַחֲדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
71 אֲפִלּוּ בְּמִסִּירַת נֶפֶשׁ מִמֶּשֶׁ, - גם אם ייאלץ למסור את נפשו כדי
72 שלא להיות נפרד מהקב"ה, בְּלִי שׁוּם טֵעַם וְשִׁכְלָ מִשָּׁג - מדוע עליו
73 למסור את נפשו, אֲלֵא בְּטִבְעָ אֱלֹהֵי. - כפי שהוסבר בפרק י"ט,
74 במשל אור הנר, הנמשך באופן טבעי לשורשו - כך נמשכת הנשמה
75 באופן טבעי לשורשה האלקי, לגבה יש בכך משום "טבע" אלקי,
76 שלמעלה מהבנה. כך היא כוללת גם חרדה ופחד טבעי - שאותה
77 המשכה של התאחדות עם הקב"ה - לא נתונק, גם אם בגלל כך
78 יצטרך למסור את נפשו, וְכָל שֶׁנֶּגְדָה בְּשִׁבְרֵית הַתְּאֻוֹת, תִּקְלָה
79 מִסִּירָה מִיָּתֶה, - והוא הרי מוכן גם למסור את נפשו - הרי שודאי
80 הדבר, שְׁקִרּוֹב אֵלָיו תִּדְבֵּר יוֹתֵר לְכַבֵּשׁ הַיָּצֵר, הֵן בְּבִחִינַת "סור
81 מִרֵּעַ", - להימנע מעשיית עבירות, אֲפִלּוּ מִעֲבֵרָה קְלָה שֶׁל דְּבָרֵי
82 סוּפְרִים, - שהיא איסור מדרבנן בלבד, ולא איסור מן התורה - גם
83 בזה ביכולתו לשלוט בעצמו, שֶׁלֹא לֵעֲבֹר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, - ולא
84 לחטוא, מֵאַחֵר שֶׁנִּפְרָד בָּהּ - אם יחטא, מִיְחּוּדוֹ וְאַחֲדוּתוֹ, כְּמוֹ
85 בְּעֵבֹרָה זָרָה מִמֶּשֶׁ, בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה. - בשעה שהוא חוטא, כפי
86 שהוסבר בפרק הקודם, שבשעה שהוא חוטא, הוא נפרד מהקב"ה,

1 באותה מדה כפי שהוא נפרד ממנו, בשעה שהוא עובד עבודה זרה,
2 ומאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא לעבוד עבודה זרה –
3 באותה מדה עליו להימנע גם מעבירה זו, שכן, גם על-ידי עבירה זו,
4 הוא נפרד, בשעת מעשה, מהקב"ה. אך, בכל זאת קיים הבדל בין
5 עבודה זרה, לבין עבירות
6 קלות יותר – וזאת ביחס
7 לזמן שאחרי עשיית
8 העבירה: בעבודה זרה, הוא
9 נשאר נפרד מהקב"ה גם
10 לאחר שנכשל בעבירה
11 גדולה זו; ואילו בעבירות
12 הקלות יותר, ההיפרדות
13 מהקב"ה מוגבלת רק לזמן
14 ביצוע העבירה בלבד – אלא
15 שרבנו הזקן מעיר מיד,
16 שלאמיתו של דבר קיימת
17 עצה גם בעבודה זרה, שלא
18 ישאר נפרד מהקב"ה – והיא: על-ידי תשובה שבידה להשפיע גם
19 בעבירה של עבודה זרה. אף-על-פי-כן אנו רואים שהוא לא שועה
20 לעצה זו, אלא מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה גם
21 בשעת ההשתחווה להעבודה זרה. הרי שאותו שיקול – כוחו יפה גם
22 כדי להימנע מעשיית עבירות קלות יותר, מאחר שגם על-ידו, הוא
23 נפרד בשעת מעשה מהקב"ה. על כך אומר רבנו הזקן: **וְהָיָה גַם
24 בְּעִבּוּדָה זָרָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחֵר כֶּךָ** – שתבטיח, שאחרי
25 עשיית העבירה, לא יהיה נפרד מהקב"ה. כך, אפשר שתישאל
26 השאלה: אמנם, גם בעבודה זרה יש לו פתרון שלא להיות נפרד
27 מהקב"ה אחרי עשיית החטא – על-ידי תשובה, ברם, על הסתמכות
28 כזו על "תשובה" שיעשה אחר כך, כבר אמרו רבותינו ז"ל: "האומר
29 אחטא ואשוב – אין מספיקין בידו לעשות תשובה"², הרי שביחס
30 לעבודה זרה, אין הוא יכול לסמוך מראש על ה"תשובה" שיעשה
31 אחר כך, ומשום כך הוא מוסר את נפשו, כדי שלא יישאר נפרד
32 תמיד מהקב"ה. ואילו בעבירה אחרת, הרי אחרי עשיית העבירה אין
33 הוא נשאר, בדרך ממילא, נפרד מהקב"ה, מבלי להסתמך על
34 "תשובה" – כיצד, איפוא, אפשר לומר בפסקנות, שכשם שהוא יכול
35 להימנע מעבודה זרה – כך הוא יכול להימנע מכל עבירה אחרת? על
36 כך באה התשובה: מה שחכמינו ז"ל אומרים "אין מספיקים בידו
37 לעשות תשובה", אין הכוונה שנוטלים ממנו לגמרי את היכולת

ליקוטי אמרים

לעשות תשובה אח"כ. ואף שהאומר אחטא ואשוב
אין מספיקין בו' היינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת
הכושר לעשות תשובה אבל אם דחק השעה ועשה
תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ואעפ"כ
כל איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת
ה' שלא להשתחוות לע"ז אפי' לפי שעה ולעשות
תשובה אח"כ והיינו מפני אור ה' המלוכש בנפשם
כנ"ל שאינו בבחי' זמן ושעה כלל אלא למעלה מהזמן
ושליט ומושל עליו כנודע.

לעשות תשובה. הכוונה היא רק זאת בלבד: אין עוזרים לו בכך, אין
מספקים לו את הרגע המתאים לעשות תשובה. אך אם הוא מתאמץ
ודוחק את עצמו ועושה תשובה – תשובתו מועילה ומתקבלת. כך,
שאכן יש בידו להסתמך על ה"תשובה" שיעשה אחרי שיעבוד עבודה
זרה – ובכל זאת הוא נמנע
מכך ובלבד שלא יהיה נפרד
מהקב"ה בשעת מעשה.
[ואף ש"האומר אחטא
ואשוב – אין מספיקין
בו", – בידו לעשות
תשובה, היינו שאין
מחזיקים ידו להיות לו
שעת הכשר לעשות
תשובה, – שדרך כלל,
הרי נותנים לאדם מלמעלה
את הכוח ואת הזמן הנאות
לחזור בתשובה, אך מי
שסומך בשעת החטא על כך שלאחר מכן יחזור בתשובה – לא
עוזרים לו מלמעלה בכך ולא נותנים לו את ההודמנות לכך. אכל
אם דחק השעה ועשה תשובה – אין לך דבר שעומד בפני
התשובה]. – תשובה עוזרת תמיד. הרי שגם בעבודה זרה היה יכול
להסתמך שלאחר החטא לא יהיה נפרד מהקב"ה, על-ידי
ה"תשובה" שיעשה. ואף-על-פי-כן, כל איש ישראל מוכן
ומזומן למסור נפשו על קדושת ה', שלא להשתחוות לעבודה
זרה אפילו לפי שעה ולעשות תשובה אחר כך, – כלומר: הוא
ימסור את נפשו, גם כשיצו לאלץ אותו להשתחוות לעבודה זרה
לשניה אחת בלבד, ולאחר שניה זו – יוכל לחזור בתשובה, שאז
הרי אין זה מפני שתמיד יהיה נפרד מהקב"ה, אלא גם שניה בודדת
זו של היפרדות מהקב"ה, בשעת מעשה החטא – מספיקה לו, שלא
להשתחוות לעבודה זרה. וכל כך למדו? ובאיזה כוח? והיינו – הרי
זה, מפני אור ה' המלכש בנפשם – של בני ישראל, בנזק
לעילי, שאינו – אור ה' זה אינו בבחינת זמן ושעה כלל, אלא
למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו, – על הזמן, בנודע. – כל
האומר הוא בקשר לשאלה, אין נותנת האהבה המסותרת ליהודי
את הכוח לשלוט ביצר הרע שלו ולהימנע מלעשות עבירה – "סור
מרע". להלן תוסבר פעולתה של האהבה המסותרת ב"ועשה טוב",
בצורה החיובית של קיום המצוות:

יום חמישי י"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 62, והן בבחי' ועשה טוב... עד עמ' לב, לעולמים כו'.

ליקוטי אמרים

והן בבחי' ועשה טוב

להתגבר כארי בגבורה ואומץ הלב נגד היצר המכביד
את גופו ומפיל עליו עצלה מבחי' יסוד העפר שבנפש

75 והן בבחינת "ועשה טוב",

76 – ביכולת האדם לנצל את

77 כוחה של האהבה

78 המסותרת, כדי להתגבר

79 בארי בגבורה ואומץ הלב

80 נגד היצר, – הרע, המכביד

81 את גופו ומפיל עליו

82 עצלה, – שהיא (העצלות)

83 בבחינת יסוד העפר

84 שבנפש הבחמית, – כפי

2. יומא פה, ב. 3. פרק יט. 4. על המלים "שאינו וכו' אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו. – העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וי"ל שאומר בזה ב' ענינים: מצד למעלה מן הזמן כל ענין (אפי' דרגע יש בו ענין דנצחיות, וכדלקמן בקדושה. אלא שבענין דלע"ז תשובה עוקרתו) נצחי

44 כשלשם כך נדרשת ממנו התאמצות מיוחדת, יתגלה בה - בעבודה
45 זו, פנימית רצון העליון בכהינת פנים וגלוי רב ולא בהסתר כלל.
46 - כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שבענין המצוות ועבודת ה' -
47 מאירה פנימיות רצונו של הקב"ה באופן של התגלות. וכשאינן שום
48 הסתר פנים ברצון העליון
49 - אינן אין דבר נפרד כלל
50 וכלל - מאלקות, להיות יש
51 ודבר בפני עצמו. - כפי
52 שלמדנו, שההרגשה
53 שנבראים יכולים להרגיש
54 את עצמם, ל"יש" ולדבר
55 נפרד מזהקב"ה - נובעת מכך
56 שפנימיות רצון העליון היא
57 בהעלם. ואילו כשמגיע
58 הדבר לקיום מצוה ולעבודת
59 ה', שאז מתגלה פנימיות
60 רצון העליון - לא קיימת
61 ממילא הסיבה הגורמת
62 לנברא להרגיש את עצמו
63 ל"יש" ול"מצויאות" בפני
64 עצמו. ולזאת, תהייתה
65 נפשו האלהית והחיונית -
66 זו שמחיה את הגוף,
67 ולבשיטתו - מחשבה, דיבור
68 ומעשה, כלן מיוחדות
69 בתכלית היחוד ברצון
70 העליון ואור אינסוף
71 ברוך הוא, פנוי לעיל. -
72 הרי, שעלידי עבודת ה'
73 וקיום המצוות, מתאחד
74 האדם עם הקב"ה בתכלית
75 היחוד. להלן יוסבר שהיחוד הנצור עלידי קיום המצוה, הוא לתמיד,
76 ולא רק לשעת קיום המצוה: ויחוד זה למעלה - מה שנפשו של
77 יהודי מתאחדת עם אור אין סוף עלידי עבודת ה', הרי למעלה,
78 בעולמות העליונים, הוא נצחי לעולם ועד, כי הוא יתברך
79 ורצונו למעלה מהזמן. - ממילא גם ההתאחדות עם הקב"ה
80 ורצונו, היא נצחית, למעלה מהזמן, וכן - גם בעולמו אנו, גלוי
81 רצונו שבדבורו, שהיא התורה, הוא נצחי, וכמו שבכתוב:
82 "ודבר אלהינו יקום לעולם", "ודבריו חיים וקיימים בו", "ולא
83 יחליף ולא ימיר דתו לעולמים בו". - ומאחר שהתגלות רצונו
84 של הקב"ה בדברי התורה, היא נצחית - הרי ממילא, גם
85 התאחדותה של נפש של יהודי עם הקב"ה ורצונו יתברך, עלידי
86 לימוד התורה וקיום המצוות - היא נצחית.

1 שלמדנו בפרק הראשון, מלהטריח גופו בנריות בכל מיני טרח
2 ועבודת משא בעבודת ה', שיש בה טרח ועמל, כגון: לעמל
3 בתורה בעיון ובפה - לדבר דברי תורה באופן של לא פסיק
4 פומיה מנרסא, - פיו לא פוסק מללמוד, דבר שדורש יגיעה
5 עצומה. וכמאמר רז"ל:
6 "לעולם ישים אדם עצמו
7 על דברי תורה כשור לעל
8 ובחמור למשאוי", וכן
9 לתפלה ככונה - שתהיה
10 מתוך יגיעה, בכל כחו
11 ממש, וכן בעבודת ה'
12 שהיא בדרך שבקמנו,
13 כמו עבודת הצדקה; -
14 מנויים כאן שלשה דברים -
15 שלשה העמודים שעליהם
16 העולם עומד: "תורה", עבודה
17 (שתפילה היא במקום
18 קרבנות), גמילות חסדים".
19 וכיצא באלו - ענינים
20 דומים בעבודת ה',
21 מלהטריח
22 ותחבולותיו, לקרר נפש
23 האדם שלא להפקיר ממונו
24 - כשמוזכר אודות צדקה,
25 מקרר היצר הרע את האדם
26 ומפתה אותו, שלא יבזבז את
27 כספו לך, ובריאות גופו, -
28 בענין של עבודת ה', בו
29 נדרשות יגיעה והתאמצות
30 הגוף. שלעמוד נגדו - נגד
31 היצר הרע הזה ולבכשו -
32 קרוב מאד אל האדם, כשישים אל לבו, שלנצח היצר בכל זה,
33 ויותר מזה, ולעשות הפכו ממש - לעשות ההיפך מרצונו של
34 היצר הרע, ולהתאמץ הן בגופו והן בממונו בעניני עבודת ה', הרי כל
35 זה כל מאד מיסורי מיתה, ה' ישמרנו, ויפרי מיתה, ה' ישמרנו,
36 ה' מקבל באהבה וברצון - ובלבד, שלא לפרד מיוחדו ואחדותו
37 יתברך, אפילו לפי שעה להשתחות לעבודה זרה חס ושלום, -
38 כפי שלמדנו, שכל יהודי היה מוסר את נפשו שלא לעבוד עבודה זרה,
39 וזאת כדי שלא להיות נפרד מאחדות ה' אפילו לא לשעה קלה. וכל
40 שכן שיש לו לקבל באהבה וברצון - גם את התאמצות הגוף וגם
41 שאר ההתאמצויות הנדרשות ממנו, כדי לרדקה בו לעולם ועד. -
42 כדי א) להתאחד עם הקב"ה, ב) וחזר לנצח. דהיינו, - ההתאחדות עם
43 הקב"ה לנצח, תהיה אצלו כשיעשה רצונו יתברך בעבודת ה' - גם

הוא. ב) מצד ושלט ומושל עליו אפשר דענין דלפי שעה יהפך להיות נוגע יותר מזה דומן ארוך". 5. עבודה זרה ה, ב. 6. כ"ק אדמור"ר שליט"א הוסיף כאן את ההבדל של א) וב), בציינו בכך, המשמעות הכפולה של המלה "כל שכן" - א) מדובר כאן בדבקות להשי"ת (בהשוואה לשלא להיות נפרד בלבד עלידי עבודה זרה). ב) כאן זה עדיין באופן של לעולם ועד (בהשוואה לשלא להיות נפרד לפי שעה בעבודה זרה). 7. ישעי' מ, ח. 8. תפילת שחרית. 9. פיוט "יגדל אל חי".

יום שישי י"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לב, אלא שלמטה הוא... עד עמ' 64, כנ"ל.

ליקוטי אמרים

אלא שלמטה

הוא תחת הזמן ובאותה שעה לברא שעוסק בה בתור' או במצוה כי אח"כ אם עוסק בדבר אחר נפרד מהיחוד העליון למטה. והיינו כשעוסק בדברים בטלים לגמרי שאין בהם צורך כלל לעבודת ה' ואעפ"כ כשחוזר ושב לעבודת ה' אח"כ לתורה ולתפלה ומבקש מחילה מה' על שהיה אפשר לו לעסוק או בתורה ולא עסק ה' יסלח לו כמארז"ל עבר על מצות עשה ושב לא זו משם עד שמוחלין לו. ולזה תקנו ברכת סלח לנו שלש פעמים בכל יום על עון ביטול תורה שאין אדם ניצול ממנו בכל יום וכמו התמיד שהיה מכפר על מצות עשה. ואין זה אחטא ואשוב אח"כ שבשעת החטא ממש הוא סומך על התשובה ולכך חוטא כמ"ש במ"א: ובוה יובן למה צוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמים בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש והלא הבטיח להם פחדם ומוראם יתן ה' וגו' אלא משום שקיום התורה ומצותיה תלוי בזה שיוכר תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימיש מזכרונו כי בזה יוכל לעמוד נגד יצרו לנצחו תמיד בכל עת ובכל שעה כנ"ל:

ישראל, "פחדכם ומוראכם יתן ה' וגו'"¹¹; - לשם מה, איפוא, היו זקוקים למסירות נפש? כמו דור המדבר - שלא היה שייך כלל שמישהו יאלץ אותם לבוא לידי כך שיטרכו למסור את נפשם - כך הרי גם בדור שנכנס לארץ ישראל, לא היה שייך (מחמת ההבטחה האמורה), שמישהו יאלץ אותם לעשות דבר כנגד מלכות שמים, ושבגלל כך יהיו נכונים למסירות נפש. לשם מה, איפוא, ציוה עליהם משה רבינו את ענין מסירות נפש על-ידי קריאת שמע - ועוד פעמיים בכל יום? אלא משום שקיום התורה ומצותיה תלוי בזה שיוכר תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו, - שזו משמעותה של קריאת שמע, ולכן מן ההכרח לקרוא "פעמיים בכל יום", שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש, יומם ולילה לא ימיש מזכרונו, כי בזה יוכל לעמוד נגד יצרו, לנצחו תמיד בכל עת ובכל שעה, - גם אחרי משה, שאו "זונה אחרי וגו'" - מלחמת היצר - לשון כ"ק רבינו, בנזכר לעיל: - שבזכרו את נכונותו התמידית למסור את נפשו על קידוש השם - יהיה נכון בודאי לקיים את כל התורה והמצוות.

1 אלא שלמטה - בעולמנו אנו, הוא - ההתאחדות, תחת ה'זמן, -
2 שכן, גם הנפש למטה נתונה תחת הזמן, והתאחדות הנפש היא
3 ובאותה שעה לברא שעוסק בה בתורה או במצוה, כי אחר
4 כך אם עוסק בדבר אחר - נפרד מהיחוד העליון למטה וחינו,
5 כשעוסק בדברים בטלים
6 לגמרי, שאין בהם צורך
7 כלל לעבודת ה' - שאו, 1
8 הוא נפרד, כאן למטה, 2
9 מהיחוד העליון, שנוצר 3
10 על-ידי התורה או המצוה. 4
11 ואף-על-פי-כן, כשחוזר 5
12 ושב לעבודת ה' אחר כך, 6
13 לתורה ולתפלה, ומבקש 7
14 מחילה מה' על שהיה 8
15 אפשר לו לעסוק או - 9
16 באותו זמן שהתעסק 10
17 בדברים בטלים, בתורה 11
18 ולא עסק - ה' יסלח לו, 12
19 כמאמר רז"ל¹⁰: "עבר על 13
20 מצות עשה ושב - לא זו 14
21 משם עד שמוחלין לו". - 15
22 כלומר: מוחלין לו מיד, ואז 16
23 הוא חוזר, גם למטה, 17
24 ומתאחד עם הקב"ה ורצונו. 18
25 ולזה - ולכן, מפני שבקשת 19
26 המחילה עוזרת מיד וחוזר 20
27 ל"יחוד" הנזכר לעיל, 21
28 שאפילו לשעה קלה אינו 22
29 רוצה ליפרד וכנוכר לעיל¹¹, תקנו ברכת "סלח לנו" שלש פעמים
30 בכל יום, - בתפילת "שמונה עשרה", על עון ביטול תורה, שאין
31 אדם ניצול ממנו בכל יום; וכמו התמיד - שהיו מקריבים כל יום,
32 שהיה מכפר על מצות עשה. - כשאדם לא קיים מצות עשה. אלא,
33 אפשר הרי לשאול: אם עוברים לעיתים קרובות כל כך על העבירה,
34 ומבקשים מחילה עליה - הרי יש כאן לכאורה ענין של "אחטא
35 ואשוב" שעליו אומרים חכמינו ז"ל: "אין מספיקין בידו לעשות
36 תשובה?" - אומר על כך רבנו חזקוני ואין זה "אחטא ואשוב", אלא
37 אם בן - מתי זה נקרא "אחטא ואשוב", שבשעת החטא ממש הוא
38 סומך על התשובה ולכך חוטא, - כי הוא סומך על התשובה;
39 ולולא ה"תשובה" - לא היה חוטא. הרי שאותה "תשובה" עליה הוא
40 סומך, היא כאילו גרמה לו לחטא, ולכן באמת "אין מספיקין בידו
41 לעשות תשובה". ואילו בענינו, הרי ב"סלח לנו" על ביטול תורה, אין
42 הוא סומך על ה"תשובה" בשעת מעשה החטא; הרי זה רק שהוא
43 נכשל לעתים קרובות בביטול תורה - ועל כך עוזרת לאחר מכן
44 הבקשה של "סלח לנו". כמו שנתבאר במקום אחר: - "ראה אגה"ת

10. יומא פו, א. 11. לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. 12. דברים יא, כה.

יום שבת קודש כ' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 64, פרק כו ברם... עד עמ' לג, פסוק זה.

הבאה אחרי שברון לבו, בעתים מזומנות, בגלל חטאיו. שְׁעַל יְדֵי זֶה
- עלידי שברון לבו, נִשְׁכְּרָה רוּחַ הַמְּמָחָה וְסִטְרָא אַחֲרָא וּמִחְצָה
שֶׁל בְּרוּל - מחיצת הברזל הנוצרת עלידי חטאיו, הַמְּפַסְקֶת בֵּינוּ
לְאֲבֵיזוֹ שְׁפִשְׁמִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֶהרֵי: עַל פֶּסוּק: "רוּחַ נִשְׁכְּרָה,
לֵב נִשְׁכָּר וְגו'"; - כיצד
מגיעים ל"רוח נשברה" -

כיצד נשברת רוחה של
ה"סטרא אחרא"? - עלידי
"לב נשבר", ומאחר שעל-
ידי מרירות אמיתית ולב
נשבר, נשברת רוח הטומאה,
ונעלמת מחיצת הברזל
שבינו לבין הקב"ה - משום
כך דוקא, באפשרותו להגיע,
לאחר מכן, לשמחה אמיתית
- ובלשון ה"תניא": וְאֵי
יָקִים בּוֹ רִישִׁיה דְקָרָא: -
מה שכתוב כמה פסוקים
לפני הפסוק "זבחי אלקים
רוח נשברה": "תִּשְׁמִיעֵנִי
שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה וְגו',
הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה,
וְרוּחַ נְדִיבָה וְגו'". -
שמחה זו אליה הוא מגיע
אחרי ה"עצב האמיתי" - בה
טמונה המעלה, אבל לא
בעצבות עצמה. וְהוּא מַעֲסָה
הַפְּשׁוּט - נוסף על הטעמים
שעל פי הסוד, לְתַקְנוֹ
הָאֲרִי וְלֵא, לֹמֵר מְזֻמָּר
זֶה - פרק נ"א שבתהלים, בו

מציים הפסוקים האמורים, אַחֲרֵי תִקְוֵן חֲצוֹת כְּרָם הַלְמוּד, -
שלומדים אחרי תיקון חצות: בְּרִי לְלִמּוֹד בְּשִׁמְחָה אֱמִיתִית בְּה'
הַבָּא אַחֲרֵי הָעֶצֶב; - של תיקון חצות: שִׁישׁ לְשִׁמְחָה זו - הבאה
אחרי ה"עצב", יִתְרוֹן, - לגבי השמחה שאין לפניה, "עצב", בְּיִתְרוֹן
הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ הַקָּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֶהרֵי עַל פֶּסוּק:
"וְרִאִיתִי שִׁישׁ יִתְרוֹן לְחֻכְמָה מִן הַסְּכָלוֹת בְּיִתְרוֹן הָאוֹר בּוֹ",
עַיִן שָׁם, וְרִי לְמִכֵּין. - שואל ה"זוהר"⁶ על פסוק זה: האם רק שלמה
ראה זאת? מי לא רואה את זה? - וה"זוהר" מסביר: מאחר שעל-ידי
האור המאיר אחרי החושך, מרגישים את היתרון שבאור - שכן,
בלעדי החושך, לא יודעים את ערכו המיוחד ויקרותו של האור -
כך מיתוסף יתרון בחכמה, על-ידי ה"סכלות" וה"טעות". שמחה זו
שמגיעים אליה אחרי "עצב" אמיתי - היא היא היתרון הבא מן
ה"עצב". ואילו ה"עצב" עצמו יש בו משום הפרעה לעבודת ה'.

1 פֶּרֶק כו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו חזקן, איך "קרב הדבר מאד" לכל
2 יהודי, לקיים תורה ומצוות באהבה ה' וביראת ה' - כשהן נוצרות על-ידי
3 התבוננות בגדולתו של הקב"ה, או על-ידי האהבה המסותרת שבכל אחד
4 מישראל להקב"ה, הכוללת בתוכה גם את ענין היראה. בפרקים הבאים יסביר
5 רבנו חזקן, וישיא עצות, כיצד
6 להרחיק את כל הדברים
7 המפריעים לעבודת ה', כמו
8 "עצבות" ו"טמטום הלב",
9 שבגללם אין הלב מסוגל לקלוט
10 את רגשות האהבה והיראה.
11 בְּרָם, בְּגוֹן דָּא אֲרִי
12 לְאוֹדֵעֵי כָּלִל גְּדוּל: -
13 בדבר כגון זה, צריך להודיע
14 כלל גדול, בִּי כְּמוֹ שֶׁנֶּחֱזָן
15 לְנִצָּח דְּכָר נְשִׁים, בְּגוֹן שְׁנֵי
16 אֲנָשִׁים הַמְּתַאֲבָקִים זֶה עִם
17 זֶה לְהַפִּיל זֶה אֶת זֶה, הִנֵּה
18 אֵם הָאֲחֵר הוּא - מתאבק,
19 בְּעֶצְלוֹת וּבְכִדּוּת, יִנָּצֵחַ
20 בְּכָל יוֹפֵל, גַּם אִם הוּא
21 גְּבוּר יוֹתֵר מִחֶבְרוֹ - בכל
22 זאת, מפני שהוא נתון
23 בתנועה של עצלות
24 ורשלנות - לא יעורר את
25 כוחותיו, וינצח בקלות על-
26 ידי החלש ממנו. כְּכָה מִשָּׁם
27 בְּנִצָּחוֹן הַיָּצֵר, - שלמרות,
28 שהיצר הטוב חזק מהיצר
29 הרע, כפי שלמדנו בפרקים
30 הקודמים, "מעט אור דוחה
31 הרבה מן החושך", ונוסף על
32 כך גם "הקב"ה עוזר", בכל זאת אִי אֶפְשָׁר לְנִצָּחוֹ - את היצר הרע,
33 בְּעֶצְלוֹת וּבְכִדּוּת - כשנתונים בתנועה של עצלות וכבדות,
34 הַנִּמְשָׁכוֹת מִטְּמָטוֹם הַלֵּב פֶּאֶבֶן, בִּי אֵם - אפשר לנצח
35 את היצר הרע כשלוחמים נגדו בְּיִרְיוֹת הַנִּמְשָׁכֶת מִשְׁמָחָה
36 וּפְתִיחַת הַלֵּב וּמִהֲרָתוֹ מִכָּל נִדְנוּר דָּאֵנָה וְעֶצֶב בְּעוֹלָם. ומה
37 שֶׁכָּתוּב: "בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתֵר", פְּרוּשׁ שִׁיחִית אִיזָה יִתְרוֹן
38 וּמַעֲלָה מִזֶּה - מהעצבות - הרי שגם בעצבות יש מן הטוב - עונה
39 על כך רבנו חזקן: הִנֵּה אֲדִרְבָּה, מִלְּשׁוֹן זֶה - "יהיה מותר", מִשְׁמַע
40 שֶׁהָעֶצֶב מִצֵּד עֲצָמוֹ אֵין בּוֹ מַעֲלָה, רַק שִׁינִיעַ וְיָבֵא מִמֶּנּוּ אִיזָה
41 יִתְרוֹן. וְהִנֵּה, - שמוה"עצב" תבוא הַשְׁמָחָה הָאֱמִיתִית בְּה' אֱלֹהֵינוּ,
42 הַבָּא - השמחה הבאה, אַחֲרֵי הָעֶצֶב הָאֱמִתִּי - עצבות שיש לה
43 סיבה אמיתית, לְעֵתִים מְזֻמָּנִים עַל עֲזוֹנוֹתָיו כְּמֹר נִפְשׁוֹ וְלֵב
44 נִשְׁכָּר, - כלומר: מעלתה האמיתית של העצבות היא השמחה

- 1 ומקרא מלא דבר הכתוב: "תחת אשר לא עבדת את ה'
- 2 אלהיך בשמחה וגו'", - מגיע על כך העונש המפורט בפסוק, ונודע
- 3 לכל פרוש האר"י ז"ל על
- 4 פסוק זה: - הארז"ל
- 5 מפרש משמעות פסוק זה: 1
- 6 גם כשאדם עובד את ה', 2 בשמחה וגו' ונודע לכל פי' האר"י ז"ל על פסוק זה:
- 7 אלא שחסרה בעבודתו
- 8 השמחה והחדוה, מגיעים על כך העונשים החמורים המנויים בפסוק.
- 9 הרי, שלעבודת ה' מתוך שמחה דוקא יש חשיבות מיוחדת, ואילו
- 10 העצבות, שהיא היפך השמחה, יש בה משום הפרעה לעבודת ה'.
- 11 ומאחר שישנם ענינים
- 12 גשמיים, או ענינים רוחניים,
- 13 הגורמים דאגות לאדם,
- 14 ומביאים אותו לעצבות,
- 15 תוסברנה להלן העצות,
- 16 שישנן כיצד להינצל מביטויי העצבות השונים.

ליקוטי אמרים

7. דברים כח, מז. 8. הובא בשל"ה י' מאמרות מאמר ג' ד' (מט, א).

היום יום. . .

יום ראשון	יום רביעי	יד שבט	ה'תש"ג
תהלים:	שיעורים. חומש: בשלח, רביעי עם פירש"י.		
מפרק עב	תהלים: עב"עו.		
עד פרק עו	תניא: פרק כא. והנה . . . 52- נבואתם.		
	במנחה א"א תחנון.		

בא כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, איז, לבד דער ענין פון התעוררות רחמים אויף די מקושרים, געווען א עבודה פון דערמאנען בינו לבין עצמו די מקושרים, און אריינטראכטען בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, וואָס דאָס איז מעורר די כחות פנימים פון דעם וואָס מ'טראַכט וועגען עם, ווי מיר זעהען במוחש, אז מ'קוקט שטאַרק אויף איינעם מוז ער אקוק טאָן, ווייל די הבטה פנימית איז מעורר דעם עצם הנפש, און אזוי איז אויך אין דעם כח המחשבה.

תרגום חפשי

אצל כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, הרי שמלבד הענין של התעוררות רחמים על המקושרים - היתה עבודה של הזכרת המקושרים בינו לבין עצמו, ולהתעמק במחשבה בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, שזה מעורר את כוחותיו הפנימיים של זה שחושבים אודותיו, כפי שרואים במוחש שכאשר מביטים בחזקה על אדם, נאלץ הוא להחזיר מבט, כי הבטה פנימית מעוררת את עצם הנפש - וכן הוא גם בכח המחשבה.

יום שני	יום חמישי	טו שבט	ה'תש"ג
תהלים:	שיעורים. חומש: בשלח, חמישי עם פירש"י.		
מפרק עז	תהלים: עז"עח.		
עד פרק עח	תניא: והרי . . . כז' במציאות.		

כשנגשו להדפיס חלק שני של ה"תורה אור" - כבר נודע להחסידים, אשר ישנם הגהות וביאורים מהצ"צ על המאמרים. ויפצירו בהצ"צ אשר ידיפסם עם המאמרים, וימאן הצ"צ. ויחלום חלום אשר זקנו אדמוה"ז בא לבקרו ומבקשו להדפיסם, מ"מ העלים הדבר, עד אשר גם שלשה מבניו חלמו החלום הזה ויספרו לאביהם, ואז הסכים להדפיס גם הגהותיו וביאוריו לחלק השני, ויקראו לו בשם "לקוטי תורה".

יום שישי	טז שבט	ה'תש"ג
----------	--------	--------

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.

תהלים: עט"ב.

תניא: וכל הצמצומים . . . חשיב ממש.

אאמו"ר אמר: צווישען קעלט און כפירה איז גאָר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

תרגום חפשי

אאמו"ר אמר: בין קרירות לכפירה ישנה מחיצה דקה מאוד. כתוב: "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא", אלוקות היא שלהבת אש, יש ללמוד ולהתפלל מתוך התלהבות הלב, ש"כל עצמותי תאמרנה" את דברי ה' בתורה ותפלה.

יום שבת	יז שבט, שבת שירה	ה'תש"ג
---------	------------------	--------

עומדין בעת קריאת השירה.

הפטורה: ודבורה אשה נביאה.

שיעורים. חומש: בשלח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פג"ז.

תניא: פרק כב. רק . . . תמיד.

עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאשע [ישנו מנהג לאכול דייסה שחורה].

שבת בשלח שנת תרכ"א אמר הצ"צ המאמר ראו כי ה' הנדפס בלקו"ת. וסיפר אח"כ לבנו אאמו"ר: שבת בשלח שנת תקס"ה אמר אאמו"ר זה המאמר. אח"כ קרא אותי וסיפר לי, אשר בשנת תקס"ט בהיותו במעזריטש, קרא אותו הה"מ לחדרו וא"ל: שבת בשלח שנת תקס"ז אמר הבעש"ט מאמר ע"פ וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, לתנאו כמארז"ל. בשנת תקכ"א (שנה אחרי הסתלקות הבעש"ט) הי' אצלי – המשיך דבריו הה"מ – רבי (הבעש"ט) ואמר המאמר והוסיף ביאור בענין עושין רצונו – ולא דברו – של מקום. והיום היה אצלי מורי לחזור המאמר. ואמר הה"מ המאמר לפני אדמוה"ז, והוסיף ביאור בענין גנאי נהרא שזהו כענין קריעת ים סוף. וסיים הצ"צ: היום היו אצלי הבעש"ט, הה"מ ואאמו"ר, וכל אחד אמר לי המאמר בסגנונו. – כעבור איזה שעות קרא הצ"צ את אאמו"ר עוד הפעם ואמר לפניו ביאור על המאמר.

יום ראשון	יח שבט	ה'תש"ג
-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: פח"ט.

תניא: פרק כג. ועם . . . כח" בעולמות.

הצ"צ ספר לבנו אאמו"ר, אשר הדרוש ומראיהם ומעשיהם – תורה אור פ' יתרו – הוא דרוש הראשון שאמר הרב המגיד ממעזריטש בשעת קבלו את הנשיאות – חג השבועות תקכ"א, – כפי אשר שמעו רבינו הזקן מפי הרמ"מ מהאראדאק – בעל פרי הארץ – שהי' באותו מעמד, רק שרבינו ביאר הדרוש ע"פ סגנונו.

יום שלישי

תהלים:

מפרק עט
עד פרק פב

יום רביעי

תהלים:

מפרק פג
עד פרק פז

יום חמישי

תהלים:

מפרק פח
עד פרק פט

יום שני	יט שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י. תהלים: צ"צו. תניא: ולכן נקרא' . . . "56" כגוף לנשמה. מצות עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה'א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולכבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לידע שיש שם מצוי ראשון", ער זאָל דאָס וויסען [שיידע זאת] בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתוב: וידעת היום גו'.		

יום שלישי	כ שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י. תהלים: צו"קג. תניא: וכן הלבוש . . . "56" ימיהם. אאמו"ר כתב באחד ממכתביו: על פי הגהות אשר"י – נטילת ידיים לסעודה ג' פעמים רצופות, כן הי' עושה אאמו"ר – (מהר"ש נ"ע) – ומניח משפיכה הג' מעט מים בכף ידו השמאלית ובזה משפשף שתי ידיו.		

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

בין תרומה לקדשים	יום ראשון, י"ד שבט ה'תשס"ט
הלכות כלים, פרק כח הלכה א: כָּל הַבָּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית קֶבֶל, שֶׁנִּמְמָאוּ אַחֲרֵיהֶן בְּמִשְׁקָן - לֹא נִטְמָא תוֹכָן לְתְרוּמָה, וְלֹא הִנֵּיחֵם, וְלֹא אֲזִיחֵם, וְלֹא יִדְּיָהֶם, וְלֹא מְקוֹם הָאֲצָפַע הַשּׁוֹקֵעַ בְּשֹׁפֶת הַבָּיִת. הכלל שכלי הנטמא בגבו לא נטמא תוכו נאמר בתרומה. ואילו בקדשים, כלי שנטמא בגבו נטמא גם תוכו (ראה מקדש דוד סי' מג, ה). ויש להסתפק האם גם כשהטומאה נפלה על רגלי או ידיות הכלי אומרים שקדשים חמורים מתרומה - והכלי יהיה טמא או שבוזה תרומה וקדשים שווים? ויש לומר: דין "נטמא גבו לא נטמא תוכו" האמור בתרומה מיוסד על	הפרדת הכלי לשני חלקים: חלקו הפנימי (תוכו) וחלקו האחורי (גבו). חלוקה זו היא חידוש כי סביר יותר לראות את הכלי כמכלול אחד, ולכן, ההקלה שנאמרה לגבי תרומה, אין בכוחה לתפוס בקדשים, ורק בתרומה מקילים שאם הטומאה נגעה בחלק החיצוני של הכלי - תוכו לא נטמא, ואילו בקדשים החמורים הולכים לפי הסברה הפשוטה שכל חלקי הכלי חד הם ומטמאים בשווה. לעומת זאת, כאשר הטומאה נפלה ברגלי או ידיות הכלי – הכלי אינו נטמא מפני שבמצב כזה אין כלל חלול טומאה וכאילו לא נגעה הטומאה בכלי, ובזה אין מקום לחלק בין תרומה לקדשים.

יום שני, ט"ו שבט ה'תשס"ט

בין טבילה לנטילת ידים

אין צורך להטבילו שוב.
וגם דין הצבע הוא כדין דם ורובב: צבע (שיש בו ממשות)
על ידי האדם, הרי זה חוצץ. ואם הוא צבע (צ' פתוחה), אינו
חוצץ כיון שאינו מקפיד על הצבע שעל ידיו (שו"ע א"ח קסא, ב).
וכן הלכה גם בנטילת ידיים: "כל דבר החוצץ בטבילת כל
הגוף חוצץ בנטילת ידים, שכל מה שתקנו חכמים תקנו כעין
של תורה" (שו"ע אדמו"ר א"ח שם, ח).
אולם, בדין האמור, בטבח שהוא גם מוכר רבב ונמצא על
ידו דם ורובב, דין חציצה בנטילת ידים קל יותר מדינו בטבילת
נידה: היות ובשניהם יחד, הרי זה ספק אם הדבר מהווה גנאי
ומקפידים על כך - לענין טבילת נידה שהיא מדאורייתא יש
להחמיר ובנטילת ידים שהיא מדרבנן ניתן להקל (מגן אברהם, א"ח
שם ס"ק ז).

הלכות מקוואות, פרק ג הלכה ז: הָיָה הַמָּקוֹחַ מוֹכֵר רָבֵב,
וְהָיָה עַל בְּגָדוֹ דָּם וְרָבֵב - הָרִי זֶה סָפֵק אִם חוּצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שְׁנֵים
מִקְפִּידִּים, אוֹ אִינוֹ חוּצֵץ, שֶׁהָרִי מְלַאכְתּוֹ הִיא וְאִינוֹ מִקְפִּיד.
דם על בגד הטבח [קצב], וכן רבב (שומן חלב או שעווה -
רש"י זבחים צח, ב) על בגדו של מוכר רבב - אינו חוצץ כיון
שאינן הם מקפידים עליהם, אך כאשר שניהם, גם דם וגם רבב,
נמצאים על הבגד - אף שהוא גם טבח וגם מוכר רבב, יש
להסתפק שמא מקפיד הוא וחוצץ, כי אף שעל כל אחד מאלה
לבדו אינו מקפיד, גנאי הוא לו שיראו שניהם על בגדו (רש"י,
שם).

ומכיון שהדבר ספק, כתב המאירי (מקוואות עמ' 99) שאם
הטבילה היא לטהרה מטומאה דאורייתא, צריך לחזור ולטבול
את הבגד, אך אם היה הבגד טמא טומאה דרבנן - בשעת הדחק

יום שלישי, ט"ז שבט ה'תשס"ט

המשכת מי גשמים למקוה ע"י צינור

ובביאור דעת הרמב"ם כתב הרא"ש שלדעת הרמב"ם הדין
האמור (בגמרא שם) שהיית מקוה צריכה להיות בטהרה אמור רק
במעייין לענין טבילת זב ומצורע ומי חטאת, אבל במקוה העיקר
שהצינור לא יהיה עשוי לקבלה.
להלכה נפסק (שו"ע י"ד סי' רא מ"ח, וברמ"א שם סל"ו) כדעת הרא"ש
להעביר מי גשמים למקוה רק בצינור מעץ וכתב הש"ך (שם
סקע"ו) שאף כי פשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מדרבנן (ראה רמב"ם
הל' כלים פ"א ה"י), אין המים נפסלים אלא במעבר בדבר המקבל
טומאה מן התורה, אך מהוראת אדמו"ר הרשב"ב לא לעשות שום
נקב במקוה (בכור מי הגשמים), אף שלכאורה ניתן לסתמו
במגופה של עץ המקבלת טומאה רק מדרבנן, מובן שחושש
שגם סתימת המקוה שלא יצאו המים היא בגדר הויית המקוה,
שהרי אם יצאו המים מהמקוה לא ישארו ארבעים סאה והמקוה
צריך להתהוות בטהרה (ראה תיקוני מקוואות ע' נג, ושי"ב).

הלכות מקוואות, פרק ו הלכה ב: כָּל כְּלִי שֶׁלֹא נַעֲשֶׂה
לְקַבְלָהּ - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַבֵּל, אִינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמְּקוֹה; כִּנּוּן
הַפְּלִיגוֹת שֶׁהֵם נִמְשָׁכִין בָּהֶן - אִף עַל פִּי שֶׁהֵן רִחְבִּין בְּאֶמְצַע
וּמִקְבָּלִין - אִין פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוֹה, בֵּין שֶׁהֵן שֶׁל מִתְּכַת אוֹ שֶׁל חֶרֶשׁ.
לפי הלכה זו ניתן להעביר מי גשמים למקוה דרך צינור של
מתכת ואין המים נעשים שאובים בכך, כי הצינור נעשה להעביר
בו את המים וחללו לא נועד להיות כלי קיבול אלא המטרה היא
שהמים יצאו מהצינור (פיה"מ מקוואות ד, ג).

אך לדעת הרא"ש אם הצינור הוא ממתכת הרי אע"פ שלא
נעשה לקבלה, אין להעביר בו את המים למקוה, כיון שפשוטי
כלי מתכות מקבלים טומאה והמים העוברים בו נפסלים
לטבילה, כיון שהיית המקוה צריכה להיות ע"י טהרה (ראה זבחים
כה, ב), אבל בצינור מעץ מותר להעביר את המים למקוה, כיון
שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה.

יום רביעי, י"ז שבט ה'תשס"ט

כל יהודי הוא חייט

בעומק האדמה), הרי זו ירידה לצורך עליה. כי על ידי עבודתה,
עולה הנשמה לדרגה נעלית אף יותר מזו שהיתה בטרם ירידתה,
וזה היא 'מעלתה'.
וזה מוליך ומביא במים - עבודת ה' בתורה ומצוות צריכה
להיות באופן של "רצוא ושוב", "מוליך ומביא". על ידי שני
אופני עבודה אלו המנוגדים זה לזה - מחד, העליה מלמטה
למעלה להידבק בה'; ומאידך, המשכת אור ה' בעולם למטה -
מבטל האדם את טבע נפשו.
כיון שעבר עליה הגל, טהורה - הטבילה במים, עניינה ביטול
מציאותו בתורה, שהיא "מי הדעת" (לשון הרמב"ם לקמן פי"א,
הי"ב). וכאשר מציאותו מכוסה כולה בתורה, "עבר עליה הגל"
- נעשית נשמתו טהורה בדרגה נעלית ביותר.

הלכות מקוואות פרק ח', הלכה ג': מַחֲטָ שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה עַל
מַעְלֵת הַמְּקוֹה, וְהָיָה מוֹלִיךְ וּמְבִיא בָּמִים - בֵּין שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגֵּל,
מִתּוֹרָה.
בדרך החסידות מבוארת במשנה זו תכלית עבודת בני ישראל
ומעלתה:
מחט - ענינו לתפור ולחבר שני דברים. גם עבודת ה', ענינה
לחבר את העולם לאלוקות, ובכך לגלות אור ה' למטה כמו
למעלה. כל זה נעשה באמצעות הנשמה, שירדה לגוף כדי
לעשות דירה לו יתברך בתחתונים. 'מחט', אם כן, הוא כינוי
לנשמה.
שהייתה נתונה על מעלות המקוה - אף שהנשמה ירדה למטה,
ל"בירא עמיקתא" (בלשון המשנה: "על מעלת המערה", שהיא

בגדר היזק ממון

יום חמישי, י"ח שבט ה'תשס"ט

לשומרה", משמע שעיקר החיוב הוא מצד שמירת הבעלים, וכן משמע שזו דעת הב"י בשו"ע (ח"מ סי' שפט ס"א) שהעתיק את לשון הרמב"ם בהשמטת התיבות "שהרי ממונם הזיק" (שו"ת דבר אליעזר סי' ח).

אך יש שכתבו שאין להוכיח כן מדברי הרמב"ם, שהרי בהל' גנבה (פ"א ה"ט) כתב "העבד שגנב פטור מן הכפל ובעליו פטורים, שאין אדם חייב על נזקי עבדיו אע"פ שהן ממונו, מפני שיש בהן דעת ואינו יכול לשמרן", הרי שמי שאינו יכול לשמור את ממונו אינו חייב על נזקי ממונו, ואם כן מה שכתב כאן "שהרי ממונם הזיק" אין כוונתו שמצד זה הוא החיוב אלא שמפני זה חייב בשמירתו (אכן האזל).

ולכאורה יש להוכיח כן גם מלשון הרמב"ם ב'מורה נבוכים' (ח"ג פ"ב): "ולעוצם ההקפדה על מניעת הנזקים, נתחייב האדם בכל נזק שיגרם ע"י ממונו... נתחייבנו בנזקים הנעשים ע"י בהמותינו, כדי שנשמרם".

הלכות נזקי ממון פרק א הלכה א: בל נפש חיה שהיא בראשו של אדם שהזיקה - הבעלים חייבין לשלם, שהרי ממונם הזיק, שנאמר: "כי וגף שור איש את שור רעהו".

יש לחקור, האם חיוב הבעלים לשלם על נזקים שנעשו ע"י בהמתו הוא משום שהאדם צריך לשמור על בהמתו, וכשלא שמר כראוי והזיקה, חייב על שלא שמר (ככתוב "ולא ישמרנו") או שהחיוב הוא מצד שהבהמה היא שלו וחייב לשלם על נזקי ממונו, אלא שאם שמר כראוי פטור שהרי אנוס הוא.

ונפקא-מינה בשור שנגזר דינו לסקילה ונאסר בהנאה, ואין לו גדר ממון כיון שאינו שווה פרוטה, והזיק. אם החיוב הוא מצד שלא שמר, גם כאן אם לא שמר חייב אבל אם החיוב הוא משום שממונו הזיק, פטור גם אם לא שמר עליו כראוי.

והנה, מלשון הרמב"ם "הבעלים חייבים שהרי ממונם הזיק", משמע שהחיוב הוא מצד שממונו הזיק. אבל מדברי התוס' (ב"ק נו, ב ד"ה פשיטא) שכתבו "דלענין נזקין אקרו בעלים כי מי שבירו

לעשות טובה ליהודי

יום שישי, י"ט שבט ה'תשס"ט

"שכל התועה בין הכרמים... מפסג ועולה מפסג ויורד עד שיצא לדרך" והודות לתנאי זה נוכל להתעלם מנזק שיגרם התועה לבעל הכרם, כי על בסיס תנאי זה קיבל את נחלתו. ובעומק יותר – התנאי בחלוקת ארץ ישראל פועל גם על בני ישראל, שמצד רצונם לעזור ליהודי התועה בין הכרמים, מסכימים הם שיפסג ויעלה יפסג וירד אף אם הכרם יינזק ולכן התועה לא צריך לשלם אפילו כדי שלא ינקפו לבו על הנזק שגרם לחבירו, כי בעל הכרם רוצה לעזור לתועה ונוח לו שניתק וכתר את הזמורות, כי כך יצא לדרך. לכן אין מקום שיקפנו לבו של התועה על הנזק שגרם לבעל הכרם, שהרי אדרבה, נזק זה נוח לבעל הכרם, מכיוון שעל ידי זה באה טובה ליהודי התועה בין הכרמים.

(תורת מנחם תשמ"ח, ח"א, עמ' 208)

שור מועד שנשמר בשמירה רגילה

שבת קודש, כ' שבט ה'תשס"ט

הגמרא דנה (ספ) בשאלה האם "צד תמות במקומה עומדת", היינו האם שור מועד שנשמר שמירה רגילה ונפטר מלשלם, עדיין צריך לשלם חצי נזק שמחויב בו שור תם. הרמב"ם פוסק כהאומרים שפטור לגמרי, ונשאלת השאלה: האומנם דינו של שור מועד שכבר הועד והזיק שלוש פעמים יהיה קל יותר מדינו של שור תם? ויש לבאר:

דין "חצי נזק" הוא קנס ובתור שכזה מכוון הוא רק למקרים שהם "מילתא דשכיחא" ואילו המושג "שור מועד" כשלעצמו הוא מקרה שאינו שכיח, בפרט אם נשמר (לפחות שמירה רגילה) – אבל במועד אין צורך להטיל קנס ותשלומי הנזק הם מן הדין, וחוק הנזיקין כשלעצמו פוטר אדם מתשלום הנזק אם שמר על שורו.

(רש"י הירש עה"ת, שמות כא, לו)

הלכות נזקי ממון, פרק ז הלכה א: שור שקשרו בעליו במוסרה, ונעל בפניו כראוי, ויצא והזיק – אם תם הוא, משלם חצי נזק. ואם תיה מועד, פטור, שנאמר: "ולא ישמרנו בעליו" – הא אם שקמו, פטור; ושמור הוא זה.

נאמר בתורה (שמות כא, לו): "או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום ולא ישמרנו בעליו – שלם ישלם..." ותנאי זה שנאמר בשור מועד, אינו אמור בשור תם החייב לשלם קנס בכל תנאי, ואינו נפטר ב"שמירה פחותה", היינו שמירה רגילה, כי התורה חייבה אותו לשמור "שמירה מעולה", המסייעת גם לגבי מקרים שאינם מצויים.

לעומת זאת, מפסוק זה לומדים בגמרא (בבא קמא מה, ב) ששור מועד שהיה שמור – אפילו שמירה רגילה בלבד – בעליו פטורים מתשלום מה שהזיק.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ד כ' שבט ה'תשס"ט

יום ראשון י"ד שבט ה'תשס"ט

הלכות פלים פרק כז

א. שלש תבות הן: תבה שפתחה מצדה, טמא מדרס; פתחה מלמעלה, טמא מדרס; והבאה במדה [מחזיקה מ' טאה], טהורה מכלום.

ב. שלש ערכות [קערות] הן: ערכה משני לגין ועד תשעת קבין שנסדקה, טמא מדרס; ושלמה, טמא מדרס; והבאה במדה, טהורה מכלום.

ג. שלש עגלות הן: העשויה בקתדרה [כסא], טמא מדרס; והעשויה כמטה, טמא מדרס; ושל אבנים, טהורה מכלום.

ד. שלשה תריסין [מגני מלחמה] הן: תריס הכפוף, טמא מדרס; ושמשיקין בו בקמפון [שדה אימונים], טמא מדרס; ודיצת הערכיים [שמשיקין בו הילדים], טהורה מכלום - לפי שהיא עשויה לצורה בלבד, ואינה משמשי אדם, וכל פלי שאינו משמשי אדם, אינו מקבל טמא כל עקר. ה. שלשה תרבוסין [משטחים] של עור הן: של ספרים, טמא מדרס; ושל אכלין שאוכלין עליו, טמא מדרס; וששוחטין עליו היתים, טהור מכלום - לפי שאינו משמשי אדם.

ו. שלש בסיסות הן: שלפני [דרגלי] המטה ושלפני הסופרים, טמא מדרס; ושל שלחן, טמא מדרס; ושל מגדל [מתחתיו], טהור מכלום - לפי שהוא כמו קצת המגדל, וצורתו מוכחת עליו.

ז. שלש מטות הן: העשויה לשכיבה, טמא מדרס; ושל וגגין שנותנין בה פלי זכוכית, טמא מדרס; ושל סרגין [אורגים] שמסרגין עליה את הסככות, טהורה מכלום - לפי שאינה משמשי אדם.

ח. שלש משפלות [סלים גדולים] הן: של זבל, טמא מדרס; של תבן, טמא מדרס; והפחלץ [רשת מחבלים עבים] של גמלים, טהור מכלום - לפי שהחבלים שלו קשים ביותר ועבים ואינו ראוי לישיב עליו, ועיני שובבים [החלל שבין חבל לחבל] רחבים הרבה ואינו ראוי לקבל תבן וכיוצא בו, ונמצא שאין עליו תורת פלי, אלא חבלים בלבד.

ט. שלשה מפצין [מחצלות] הן: העשויה לשיבה, טמא מדרס; ושל צבעין שמניחין בו הפלים, טמא מדרס; ושל גתות שנותנין עליו ענבים ומחפין [מכסים] בו, טהור מכלום - שאינן משמשי אדם.

י. שלש חממות [נודות עור] הן, ושלשה תרמלין [לקוטים] הן: המקבלין בשעור, טמא מדרס; וכמה שעורן? החמת ארבעת קבין, והתרמל חמשת קבין. ושאין מקבלין בשעור, טמא מדרס; ושל עור הדג, טהורות מכלום.

יא. שלשה עורות הן: העשויה לשטיח, טמא מדרס;

והעשויה לתכריך [לכרוך בו כלים], טמא מדרס; ושל רצועות ושל סנדלין, טהור מכלום - לפי שאין עליו צורת פלי.

יב. שלשה סדינים הן: העשויה לשכיבה, טמא מדרס; והעשויה לפרכת, טמא מדרס; ושל צורות [ציורים] שעושין אותו כדי שיתלמד ממנו הרוקם, טהור מכלום - לפי שאינו משמשי אדם.

יג. שלש מטפחות הן: של ידים, טמא מדרס; ושל ספרים, טמא מדרס; ושל תכריכי המט ושל נבלי בגי לוי, טהורה מכלום - לפי שאינן משמשי אדם.

יד. עור העשויה כמו יד, שמכניסין בו היד והאצבעות מפני הצנה [כפפות] וההזק וכיוצא בהן, והוא הנקרא 'פרקלים'; ושלשה פרקלימין הן: של צידי חיה ועור, טמא מדרס - שהרי נשען עליו; ושל חגבים, טמא מדרס - מת - מפני שנותנין בו את החגבים; ושל קניצין [קוטפי פירות] שמקניצין בו הפירות, טהור מכלום - לפי שאינו משמשי אדם.

טו. שלש סככות [בגד עבה] הן: של זלדה [שמורידה אותה לפעמים ויושבת עליה], טמא מדרס; ושל זקנה [אינה מורידה אותה], טמא מדרס; ושל ציחוק בה לשותי שזכר [שתיינים], טהורה מכלום - לפי שאינה משמשי אדם.

טז. שלשה סנדלין הן: של אדם, טמא מדרס; של מתכת ושל בהמה, טמא מדרס; של שעם [עמר] ושל צפירה [גומי], טהור מכלום. כלל של דבר: כל פלי שאינו ראוי למשכב או למרכב, או שהוא ראוי ולא נעשה לכך אלא למלאכה אחרת - הרי הוא טהור מן המדרס. נעשה למלאכה אחרת ומשמש עמה [גם] את הישיבה, כגון הטלית והרדוד - מטמא במדרס; וכל המטמא במדרס, מטמא במת. ויש שמטמא במת ואינו מטמא במדרס, כמו שבארנו. וכל המטמא במת - מטמא בשאר אבות הטמאות, בין אבות של תורה בין של דבריהם; ומטמא במשקין.

יז. שלש קפות [שקים] הן: מהוהה [בלויה] שטללה [עשאה טלאי] על הבגד, הולכין אחר הבגד [לענין טומאה]; קטנה על הגדולה, הולכין אחר הגדולה. היו שתיהן שוות, הולכין אחר הפנימית; פיצד הולכין אחריה? שאם נקבה במוציא רמון, שתיהן טהורות.

יח. שלש פנקסיות [לוחות] הן: האפפירין [לוחות כתיבה] שמניחין עליו הספרים, טמא מדרס; ויש בו בית קבול שענה, טמא מדרס; וחלקה, טהורה מכלום - לפי שאין עליו צורת פלי, ואינו ראוי למדרס.

הלכות פלים פרק כח

א. כל הפלים שיש להן בית קבול, שנטמאו אחריהן במשקין - לא נטמא תוכן לתרומה, ולא הגגיהם

הלכות מקוות

מצות עשה אחת, והיא שיתבבל כל טמא במי מקנה ואחר כך יטהר. ובאור מצוה זו - בפירוקים אלו.

הלכות מקוות פרק א

א. כל הטמאין - בין אדם, בין בלי, בין שנטמא בטימא חמורה של תורה, בין שנטמא בטימא של דבריהם [מדבריו] - אין להם טהרה, אלא בטבילה במים הנקוין בקרקע.

ב. כל מקום שנאמר בתורה רחיצת בשר וכבוס בגדים מן הטמאות, אינו אלא טבילת כל הגוף במקנה; וזה שנאמר בנב "וידי לא שטף במים", כלומר שיתבבל גופו. והוא הדין לשאר הטמאות, שאם טבל כלו חוץ מראש אצבעו הקטנה, עדין הוא בטמא. וכל הדברים האלה - אף על פי שהם מפי השמועה [ממשה רבינו], הרי נאמר "במים יבא וטמא עד הערב"; בגין אב [נ] לימודי לכל הטמאים, שיבואו במים.

ג. כל הפלים שנטמאו - יש להן טהרה במקנה, חוץ מפלי חרש וכלי זכוכית; וכן המפץ [נ] מחצלת. וכלי חרש, נאמר בו "ואתו תשברו" - אין לו טהרה אלא שבידה. אפלו חברו בקרקע, ואפלו קבעו במסמר, ואפלו מלאהו סיד או גבסים [גבס] - הרי הוא כמות שהיה, עד שישבר. וכלי זכוכית, ככלי חרש עשויים בדבר זה.

ד. המפץ אינו בכלל הפלים המקבילים שאר כל הטמאות; לפי שאינו כלי קבול, אינו בכלל כלי עץ האמורין בתורה; והואיל והוא ראוי למשכב, נתרבה לטמאת מדרס [חוב] בלבד דין תורה; וכיון שאין לו טמא ולא טהרה בפרוש, ונתרבה לטמא - לא יתרבה לטהר במקנה, שאין מטהר במקנה אלא הפלים האמורין בתורה. ואין למפץ טהרה אלא קריעתו, עד שישאר פחות מששה טפחים על ששה טפחים.

ה. הנב - אין לו טהרה אלא במעין [שמימי וזרמין], שהרי נאמר בו "במים חיים"; אבל הנב ושאר הטמאין, בין אדם בין בלי - טובלין אף במקנה.

ו. כל תיבי טבילות, טבילתן פיוס - חוץ מנדה ויולדת, שטבילתן בלילה, כמו שבארנו בענין נדה. ובעל קרי טובל והולך כל היום בלו, מתחלת הלילה - שנאמר: "והיה לפנות ערב, ירחץ במים", מלמד שטובל והולך מתחלת הלילה עד הערב שמש.

ז. כל הטובל, צריך שיתבבל כל גופו כשהוא ערם, בבת אחת. ואם היה בעל שער, יטביל כל שער ראשו; והרי הוא כגופו, דין תורה. וכל הטמאין שנטבלו בבגדיהן, עלתה להן טבילה - מפני שהמים באין בהם [עוברים דרכם], אינו חוצצין. וכן הנדה שטבלה בבגדיה, מתרת לבעלה.

ח. כל הטובל צריך להתפונ לטבילה; ואם לא נחפון, עלתה לו טבילה לחלין [ולא לקדשים]. אפלו נדה שטבלה בלא פונה, כגון שנפלה לתוך המים או ירדה להקר - הרי

[שפתייהם], ולא אָנְיָהֶם [בית יד שלהם], ולא יָדֵיהֶם [כגון יד מחבת], ולא מקום האצבע השוקע בשפת הפלי; נטמא תוכו של כלי, נטמאו כלן. נפלו משקין טמאין על פני הפלים, או על הגנייהם, או על אָנְיָהֶם, או על ידות הפלים המקבלין - הרי זה מנגבן, וטהורין; ואפלו אחורי הפלי פלו, לא נטמאו.

ב. אחד כלי השק, כגון השקין והמרצופין [שקים גדולים], או כלי העור, כגון הכרים והקסות, ואחד כלי העץ, אפלו קפות ומשפלות [סלים גדולים] - אם נטמאו אחוריהן במשקין, לא נטמא תוכן.

ג. פשוטי [נ] ללא בית קיבול] כלי שטף [נ] המיטהרים במקוה] שאינן ראויין למדרס, כגון השלחן והטבלה שאין לה דפן [מסגרת] - הואיל ואין מקבלין טמא מן התורה - אם נטמאו אחוריהן במשקין, לא נטמא תוכן. אבל פשוטי כלי שטף הראויין למדרס - כגון המטה, והעור שישנים עליו, והפסא, וכיוצא בהן - אין להן אחורים ותוף; אלא בין שנגעו משקין בהן מתוכן, או מאחוריהן - נטמא הפלי פלו. וכן מדות זין ושמן, וזומי ליסטר [מזלג צליה], ומסננת של חרדל, ומשמרת של זין - אין להן אחורים ותוף; אלא אם נפלו משקין על מקצתן, נטמאו כלן כמו הבגדים.

ד. המרדע, והוא המלמד [מוט הכוונת החרושה] - יש לשני קצותיו אחורים ותוף. ביצד? נפלו משקין על החרחור [החלק שנכנס לעומק האדמה] - לא נטמא מן העץ הסמוך לחרחור אלא שבועה טפחים בלבד, ושאר העץ טהור; וכן אם נפלו משקין על הדרבן [הברזל החורש], לא נטמא אלא ארבעה טפחים הסמוכין לדרבן. נפלו חוץ לשבועה וחוץ לארבעה - הרי זה כלי קבול שנגעו משקין באחוריו, ולא נטמא אלא מקום מגעו ולחוץ.

ה. כיס בתוף כיס, שנטמא אחד מהן במשקין - לא נטמא חברו. במה דברים אמורים? בשהיו שפתותיהן שוין. אבל אם היה החיצון עורך, ונטמא הפנימי - נטמא החיצון; נטמא החיצון, לא נטמא הפנימי. ובשרץ - בין כך ובין כך - אם נטמא אחד מהן, לא נטמא חברו.

ו. החוקק רבע [הקב] וחצי רבע בעץ אחד, ונטמא אחד מהן במשקין - לא נטמא השני, אף על פי שהן עץ אחד. ביצד? נגעו משקין טמאין בתוף הרבע - הרבע ואחוריו טמא, וחצי הרבע ואחוריו טהור; נגע בחצי הרבע מתוכו - חצי הרבע ואחוריו טמאים, והרבע ואחוריו טהורין. וכשהוא מטביל, מטביל את הכל. נטמא אחורי הרבע, או אחורי חצי הרבע במשקין - הרי אחורי הכל טמא; שאין חולקין את האחורים.

ז. קמקומוס [קומקום] שהיו אחוריו טמאין, והיה מרתית - אין חוששין שמה יצאו משקין מתוכו ונגעו באחוריו וחוירו לתוכו, אלא הרי המשקין שבתוכו טהורין לתרומה.

וְטִיט הַיּוֹצֵרִין [יוצרי כלי חדש], וְטִיט שֶׁל דְּרָכִים הַנִּמְצָא שֶׁם תָּמִיד אֶפְלוּ בִּימֹת הַחֲמָה - כָּל אֵלּוּ חוֹצְצִין. וְשָׂאָר כָּל הַטִּיט - כִּשְׁהוּא לַח - אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁהָרִי נִמְחָה בְּמַיִם; וְכִשְׁהוּא יָבֵשׁ, חוֹצֵץ.

ב. הַדִּיּוֹ, וְהַדְּבִשׁ, וְהַחֲלָב, וְהַדָּם, וְשָׂרֵף הַתּוֹת, וְשָׂרֵף הַתְּאֵנָה, וְשָׂרֵף הַשְּׂקָמָה, וְשָׂרֵף הַחֲרוֹב - יָבֵשִׁין, חוֹצְצִין; לַחִין, אֵינֶן חוֹצְצִין. וְשָׂאָר כָּל הַשְּׂרָפִין - בֵּין לַחִין בֵּין יָבֵשִׁין, חוֹצְצִין. וְהַדָּם שֶׁנִּסְרַף [נדבק] בְּבֶשֶׂר - אֶפְלוּ לַח, חוֹצֵץ. הָאֶבֶר וְהַבֶּשֶׂר הַמְדֻלְדָּלִים [נתלשו מהגוף אך לא נפרדו], חוֹצְצִין.

ג. בֵּית הַסֵּתְרִים בְּאִשָּׁה - חוֹצֵץ, עַד שֶׁתִּדַּחַת תַּחֲלָה; שֶׁהִנֵּחָ שֶׁם תָּמִיד, וְהָאֶבֶר מִתְקַבֵּץ וְחוֹצֵץ. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּנִשְׁוָאָה; אֲכָל בְּפָנוּיָה - הוּאִיל וְאֵינָהּ מִקְפָּדָת, אֵינוֹ חוֹצֵץ.

ד. הָאֶגֶד [תחבושת] שֶׁעַל גְּבִי הַמִּכָּה, וְהַקְּשָׁקְשִׁין [מתכות] שֶׁעַל גְּבִי הַשֶּׁכֶר, וְהַשִּׁירִים [שרשראות] וְהַנְּזֻמִּים וְהַקְּטָלִיּוֹת [מחרוזות] וְהַטְּבָעוֹת - בְּזִמָּן שֶׁהֵן תִּזְקִין וְיִדְבְּקִין בְּבֶשֶׂר, חוֹצְצִין; וּבְזִמָּן שֶׁהֵן רַפִּין, אֵינֶן חוֹצְצִין.

ה. חוּטֵי הַצֶּמֶר, וְחוּטֵי פִשְׁתָּן, וְהַרְצוּעוֹת שֶׁקוֹשְׁרוֹת הַנָּשִׁים עַל רִאשֵׁיהֶן לְנוּאֵי - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְבַדִּילִין בֵּין הַמַּיִם וּבֵין הַגּוֹף. אֲכָל חוּטֵי שֹׁעַר - אֵין חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶם אֶף עַל פִּי שְׂאֵינָן רַפִּין.

ו. חוּטִין שֶׁבְּצִנּוֹר - אֵין חוֹצְצִין, אֶפְלוּ שֶׁל פִּשְׁתָּן; לְפִי שְׂאֵין אִשָּׁה חוֹנֶקֶת עֲצָמָה בָּהֶן. אֲכָל חֲבָקִין [תכשיטים] שֶׁבְּצִנּוֹר, כְּגוֹן קְטָלִיּוֹת וְעֻנָּקִים - חוֹצְצִין; לְפִי שֶׁהֵיא חוֹנֶקֶת עֲצָמָה בָּהֶן, כְּדִי שֶׁתִּרְאֶה בַּעֲלָתָּ בֶּשֶׂר.

ז. שֹׁעַר שֶׁעַל הַלֵּב שֶׁנִּתְקַשֵּׁר וְנִנְעָשָׂה קָלְקִין [- סברא], וְכֵן קָלְקִי הַזֶּקֶן - חוֹצְצִין.

ח. חֵץ שֶׁהוּא תָּחוּב בְּאֶדָם - בְּזִמָּן שֶׁהוּא נִרְאָה, חוֹצֵץ; וּבְזִמָּן שֶׁאֵינוֹ נִרְאָה - טוֹבֵל וְאוֹכֵל בְּתוֹרִמְתּוֹ לְעֶרֶב, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵץ טָמֵא. וְכֵן מִי שֶׁבָּלַע טַבַּעַת טָמְאָה, וְטָבֵל - הָרִי זֶה טָהוֹר; וְאִם הִקִּיָּא אַחֵר שֶׁטָּבֵל, נִטְמָא בְּמַנְעָה; שֶׁכֶּבֶר בְּאֶרְנוֹ, שֶׁכָּל הַבְּלוּעִים בְּגוֹף הַחֵי, אֵינֶן מִטְמָאִין וְלֹא מִטְמָאִין. נִכְנָסוּ צְרוּרוֹת [רַבִּי אֲדָמָה] וְקִיסְמִין בְּסִדְקֵי רִגְלֵי מַלְמֻטָּה, חוֹצְצִין.

ט. אֶסְפָּלוֹנִית, מְלוּגָמָא, וְרִטְיָה [מיני תחבושות] שֶׁעַל בֵּית הַסֵּתְרִים - חוֹצְצִין; אֶף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ צָרִיף שֶׁיִּכְנָסוּ הַמַּיִם, צָרִיכִין שִׁיְהִיו רְאוּיִין וְלֹא יִהְיֶה עֲלֵיהֶן דְּבַר חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ. הִיתָה בּוֹ שִׁעְרָה אוֹ שְׁתֵּי שִׁעְרוֹת חוּץ לַמִּכָּה וְרֹאשָׁן מְדַבֵּק לַמִּכָּה, אוֹ שְׁתֵּי מְדַבְּקִין בְּטִיט אוֹ בְּצוּאָה, אוֹ שְׁתֵּי בּוֹ שְׁתֵּי שִׁעְרוֹת בְּרִיטֵי עֵינָיו מְלַמְעֵלָה - הָרִי אֵלּוּ חוֹצְצִין.

י. לֹא יִטְבֵּל אָדָם בְּעֶפֶר שֶׁעַל רִגְלָיו; וְאִם טָבֵל, אֵינוֹ חוֹצֵץ. יא. הָאוֹחֹז בְּאֶדָם וּבְכָלִים, וְהַטְּבִילָן - הָרִי הֵן בְּטִמְאָתוֹ, וְאֶף עַל פִּי שֶׁרָפָה יָדָיו עַד שֶׁבָּאוּ בָּהֶן הַמַּיִם; גְּזֵרָה, שֶׁמָּא לֹא יִרְפָּה. וְאִם הָיִיתָ יָדָיו בְּמַיִם תַּחֲלָה, עֲלָתָה לָּהֶן טְבִילָה. יב. הַמִּפְשָׁלָת בְּנֵה לְאַחֲרֶיהָ, וְטָבֵלָה - לֹא עֲלָתָה לָּהּ טְבִילָה; שֶׁמָּא טִיט הִיָּה בְּרִגְלֵי הַתֵּינוֹק אוֹ בְּיָדוֹ, וְנִדְבַק בְּאִשָּׁה בְּשַׁעַת טְבִילָה, וְחָצֵץ, וְאַחֵר שֶׁעֲלָתָה נָפַל.

זוּ מִתְּרַת לְבַעֲלָה; אֲכָל לְתוֹרִמָּה וְקִדְשִׁים - אֵינָה טָהוֹרָה, עַד שֶׁתְּטַבֵּל בְּכֹנָה.

ט. הַכּוֹפֶת יָדָיו וְרִגְלָיו, וְיָשָׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם - אִם נִכְנָסוּ מַיִם דֶּרֶךְ כָּלּוּ, טָהוֹר. הַקּוֹפֵץ לְתוֹךְ הַמִּקְנָה, הָרִי זֶה מְגַנָּה [- לא נראה שטובל לשם מצווה]. וְהַטּוֹבֵל פְּעָמִים בְּמִקְנָה, הָרִי זֶה מְגַנָּה [כנ"ל]. וְהָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: 'כִּבֵּשׁ יָדְךָ עָלֶי בְּמִקְנָה', הָרִי זֶה מְגַנָּה [כנ"ל].

י. בֵּית הַסֵּתְרִים [מקומות בגוף שאינם נראים] וּבֵית הַקְּמָטִים, אֵינֶן צָרִיכִין שֶׁיִּבְאוּ בָּהֶן הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בְּמַיִם', אֲכָרִים הַנִּרְאִין בְּלִבָּד. וְאֶף עַל פִּי כֵן צָרִיכִין לְהִיּוֹת רְאוּיִין שֶׁיִּבְאוּ בָּהֶן הַמַּיִם, וְלֹא יִהְיֶה דְּבַר חוֹצֵץ. לְפִיכָךְ אֲמָרוּ חֲכָמִים: 'לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה מְדִיחָה קִמְטִיָּה בְּמַיִם וְאַחֵר כֶּף טָבֵל'. הָאִשָּׁה טוֹבֵלָת כְּדֶרֶךְ גְּדִילָתָהּ בְּאוֹרְגָתָהּ, וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ [כעמידתה בעת אריגה או הנקה].

יא. אִשָּׁה אֵינָה טוֹבֵלָת בְּנִמְל, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבַּיֶּשֶׁת מִבְּנֵי אָדָם וְאֵינָה טוֹבֵלָת בְּהֶגֶן; וְאִם הִקִּיף לָהּ מִפֶּץ [מחצלת] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ כְּדִי לְהַצְנִיעָהּ, טוֹבֵלָת בְּנִמְל. וְלֹא טָבֵל עַל גְּבִי כְּלִי חָרָשׁ אוֹ סֵל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵיא מִפְּחָדָת וְלֹא תַעֲלָה לָּהּ טְבִילָה.

יב. אַחַד הָאָדָם וְאַחַד הַכָּלִים, לֹא יִהְיֶה דְּבַר חוֹצֵץ בֵּינֶם לְבֵין הַמַּיִם; כְּגוֹן שֶׁהִיָּה בָּצֵק אוֹ טִיט מְדַבֵּק עַל בֶּשֶׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוֹף הַכָּלִי - הָרִי זֶה טָמֵא בְּשִׁיְהִיָּה, וְלֹא עֲלָתָה לָּהֶם טְבִילָה.

יג. דְּבַר תּוֹרָה, אִם הִיָּה דְּבַר הַחוֹצֵץ חוֹפָה [מכסה] אֶת רֹב הָאָדָם אוֹ רֹב הַכָּלִי - לֹא עֲלָתָה לָּהֶם טְבִילָה. וְהוּא שִׁיְהִיָּה הָאָדָם מִקְפִּיד עָלָיו, וְרוֹצֵה לְהַעֲבִירוֹ; אֲכָל אִם אֵינוֹ מִקְפִּיד עָלָיו, וְלֹא שֶׁם אוֹתוֹ עַל לֵב בֵּין עֶבֶר בֵּין עֶבֶר - אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְאֶף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹפָה אֶת רֹבּוֹ. וְכֵן אִם הִיָּה חוֹפָה מַעוּטוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא מִקְפִּיד עָלָיו.

יד. מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, שֶׁכָּל דְּבַר שֶׁהוּא חוֹצֵץ - אִם הִיָּה מִקְפִּיד עָלָיו - לֹא עֲלָתָה לוֹ טְבִילָה, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל מַעוּטוֹ; גְּזֵרָה, מִשּׁוּם רֹבּוֹ. וְכָל דְּבַר הַחוֹצֵץ - אִם הִיָּה חוֹפָה אֶת רֹבּוֹ - לֹא עֲלָתָה לוֹ טְבִילָה, אֶף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ מִקְפִּיד עָלָיו; גְּזֵרָה, מִשּׁוּם רֹבּוֹ מִקְפִּיד עָלָיו.

טו. נִמְצְאָת אוֹמֵר, שֶׁאִם הִיָּה עַל בֶּשֶׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוֹף הַכָּלִי דְּבַר מְדַבְּרִים הַחוֹצְצִין, כְּגוֹן בָּצֵק וְזֻפָּת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אֶפְלוּ טָפָה כְּחִרְדָּל, וְהוּא מִקְפִּיד עָלֶיהָ - לֹא עֲלָתָה לוֹ טְבִילָה; וְאִם אֵינוֹ מִקְפִּיד עָלֶיהָ - עֲלָתָה לוֹ טְבִילָה, אֲלֹא אִם כֵּן הִיָּה חוֹפָה אֶת רֹב הַכָּלִי אוֹ רֹב הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ.

יום שני ט"ו שבט ה'תשס"ט

הַלְכוֹת מִקּוּוֹת פֶּרֶק ב

א. אֵלּוּ חוֹצְצִין בְּאֶדָם: לְפָלוּף [ליחת העין] שֶׁחוּץ לְעֵין [שנדבקת מחוץ לעין], וְגִלְד [ליחת פצע] שֶׁעַל גְּבִי הַמִּכָּה, וְסֵם [חומר רפואי] יָבֵשׁ שֶׁעַל גְּבִי הַמִּכָּה, וְהַרְטִיָּה שֶׁעָלֶיהָ, וְגִלְדֵי צוּאָה שֶׁעַל בֶּשֶׂר, וּבָצֵק אוֹ טִיט שֶׁמִּתַּחַת הַצִּפְרָן, וְהַמְלֻמָּלִין [שיירי בצק] שֶׁעַל הַגּוֹף, וְטִיט הַיָּנִין [- עבה],

כב. פתחה עיניה ביותר, או שעצמה עיניה ביותר - לא עלתה לה טבילה. במה דברים אמורים? לענין טהרות; אבל להתיירה לבעלה, מתרת. אף על פי שנתנה תכשיל לבנה, או שהיה בה שרט ישר, או שהיה על גב עיניה כחל, ובין פתחה עיניה או עצמה אותה - הרי זו מתרת לבעלה; שכל הדברים האלו וכיוצא בהן אינן אלא מדבריהם, ולענין טהרות גזרו, לענין בעילה לא גזרו. וכל החוצץ בנדה לטהרות - חוצץ בשאר טמאות לענין טהרות, וחוצץ בבגד בשעת טבילה.

כג. מי ששבל, ועלה, ונמצא עליו דבר חוצץ - אף על פי שנתעסק באותו המין כל היום, הרי הוא בטמאתו, עד שיאמר: 'יודע אני בודאי שלא היה זה עלי קדם טבילה'; הואיל והחזק טמא, העמד טמא על טמאתו, עד שתדע בודאי שטהר.

הלכות מקוות פרק ג

א. ואלו חוצצין בכלים: הנזפת, והחמר, וכיוצא בהן. הנזפת ששכוס ושכפולותית - מתוכן [- בתוכן, חוצצין; ומאחוריהן, אינן חוצצין. במה דברים אמורים? מבית האמן; אבל מבעל הבית - בין מתוכן בין מאחוריהן, חוצצין. הנזפת שבתמחוי [קערה גדולה] ושבקערה - בין כף ובין כף, בין מבעל הבית בין מבית האמן - חוצצין.

ב. המר [מין בושם] והקומוס [אחד ממרכיבי דיו] - בין ככוס וצלוותית בין בתמחוי וקערה, בין מבעל הבית בין מבית האמן, בין כף ובין כף - חוצצין. היה זפת או חמר וכיוצא בהן על הטבילה, ועל השלחן, ועל הדרגש [כסא קטן] - אם היו נקיים - חוצצין, מפני שהוא מקפיד עליהן; ועל הכלוסין [מלוכלכים] - אינן חוצצין, מפני שאינו מקפיד עליהן.

ג. היו על מטות בעל הבית, חוצצין; ועל של עני, אינן חוצצין. ועל אכף בעל הבית, חוצץ; ועל של זקקין [נודות עור], אינו חוצץ. על המרדעת [- של חמור] משני צדדין [- החציצה היא לכל אורכה], חוצץ.

ד. היה זפת או חמר וכיוצא בהן על בגדי תלמיד חכמים - אפלו מצד אחד חוצץ, מפני שהן מקפידין על מלבושן להיות נקיים. על בגדי עמי הארץ - משני צדדין, חוצץ; מצד אחד, אינו חוצץ.

ה. היו על מטפחות של זפתין, ושל יוצרין, ושל מפסלי אילנות [כורתי ענפים] - אינן חוצצין.

ו. טבח שהיה דם על בגדו - אינו חוצץ, מפני שאינו מקפיד.

ז. מוכר רכב [- כל דבר שנבלע בבגד] שהיה רכב על בגדו, אינו חוצץ; וכן כל כיוצא בזה. היה הטבח מוכר רכב, והיה על בגדו דם ורכב - הרי זה ספק אם חוצץ, מפני שהם שנים מקפיד, או אינו חוצץ, שהרי מלאכתו היא ואינו מקפיד.

ח. היה הנזפת או החמר וכיוצא בהן על הסנדל מתוכו - מלמעלה, חוצץ; ומלמטה, אינו חוצץ. על הספסל - מלמעלה או מן הצדדין, חוצץ; מלמטה, אינו חוצץ.

יג. נדה שנתנה שער בפייה, או שקפצה [הידקה] ידה, או שקרצה בשפתותיה [הדביקס זו לזו בחוזק], או שנמצא בצק בשפתותיה, או שנמצא עצם בין שניה - כאלו לא טבילה. וכן שאר הטמאים. נתנה מעות בפייה, וירדה וטבילה - טהרה מטמאת נדה, והרי היא טמאה על גב [- מחמת] רגליה; ונמצאת ראשון לטמאה, כמי שנגע ברק הנדה. וכן הדין בזב.

יד. ואלו שאין חוצצין באדם: קלקי [סבר שערו] הראש ובית השחי ובית הסתרים שבאיש, ולפלוג [ליחה] שבעין, וגלד שהעלת המכה, ולכלוכי צואה שעל בשרו, וצואה שפתחת הצפרן, וצפרן המדלדלת, וכשות הקטן, והוא השער הדק שעל בשרו [של ילד קטן] - כל אלו אין חוצצין.

טו. שתי שערות או יתר שהיו קשורין פאחת קשר אחד - אינן חוצצין, מפני שהמים באין בהן. ושערה אחת שנקשרה, חוצצת; והוא, שיהיה מקפיד עליה; אבל אם אינו מקפיד עליה, עלתה לו טבילה, עד שיהיה רב שעריו קשור, נימא נימא בפני עצמה. כזה חורו הגאונים. ויראה לי, ששעריו של אדם כגופו הוא חשוב לענין טבילה, ואינו כגוף בפני עצמו כדי שנאמר 'רב השער'; אלא אף על פי שכל שער ראשו קשור נימא נימא - אם אינו מקפיד עליו, עלתה לו טבילה, אלא אם כן נצטרף לחוצץ אחר על גופו, כמו שבארנו. ואחד הנדה, ואחד שאר הטמאים שיש בראשם שער.

טז. תקנת עזרא היא, שתהיה האשה חופפת שער, ואחר כך תטבל; ואם אפשר לה לחף בלילה ותטבל מיד, תכף לתפיפה - הרי זה משובח. ובשעת הדחק, או מפני החלי - חופפת אפלו בערב שבת, וטובלת למוצאי שבת. יז. טבילה ועלתה, ונמצא עליה דבר חוצץ - אם באותו היום שחפפה טבילה, אינה צריכה לחף פעם שניה, אלא חוזרת וטובלת בלבד. ואם לאו, צריכה לחף פעם שניה ולטבל.

יח. לא תחף אשה בנדה [אבן חפירה], מפני שהוא מקטף [מנתק] את השער, ולא באהלה [אלוה], מפני שהוא מסרף [- מסבר] את השער; אלא בחמין, ואפלו בחמי חמה [- שמש] - מפני שהחמין מישרין את השער ומסלסלין [מפרידים] אותו. אבל הצונין מקבצין את השער, ומבלבלין אותו ומתקשר.

יט. נדה שנתנה תכשיל לבנה, וטבילה - לא עלתה לה טבילה, מפני השמנונית שעל ידה.

כ. שרטה בשרה והוציאה דם, וטבילה - בתוך שלשה ימים, אין מקום השריטות חוצץ; לאחר שלשה ימים, הרי מקום השריטות חוצץ, מפני שהדם קופה שם, כגלד שעל גבי המכה. וכן לפלוג שבעין - אינו חוצץ. אם היה יבש, והוא שהתחיל להוריק [- צבע ירוק], חוצץ בנדה.

כא. כחל שבעין [צבע כחול שנותנת בעין], אינו חוצץ; שעל גבי העין, חוצץ. ואם היו עיניה פורחות [עוצמת ופוחתת תמיד], אף על גבי העין אינו חוצץ.

כא. אלו שאין צריכין שיבואו המים בהן: סתם קשרי בגדי עניים; ואם הקפיד עליהן, חוצצין. וקשרי בגדי בעלי בתים, סתמן חוצצין; ואם אינו מקפיד על הקשרים, אינן חוצצין. וקשרי נימי הבגדים [בשפת הבגד] שנקשרו מאליהן, וחקבט [- לולאה] הסנדל, ותפלה [תפילין] של ראש בזמן שהקציצה דבוקה עם הקצועה בבית הקצועה שלה ונתקה, ותפלה של זרוע בזמן שאינה עולה ויורדת [רצועתו אינה זזה], ואנני חקמת [נוד] ואנני התרמל [ילקוט], וכל פיוצא באלו מקשרים ותפרים שאינו עתיד להתירן.

כב. ואלו שהן צריכין שיבואו בהן המים: הקשרים שבפתחי החלוק שהם עשויין בלולאות, וכן קשרי לולאות שבכתף, ושפה של סדין צריך למתח, ותפלה של ראש בזמן שאינה בקצועה, ושל זרוע בזמן שהיא עולה ויורדת, ושנץ [רצועה] של סנדל, וקשרי נימי הבגדים שקשר אותן, וכן כל פיוצא באלו מקומות שהוא עתיד לגלותן ולמתחן. הסלין של גת [בית היין] ושל בד [בית השמן] - אם היו חזקים, צריך לחטט [לנקותם]; ואם היו רפים, צריך לנער. הכר והפסת של עור, צריכים שיבואו המים בהן.

כג. פסת עגלה, והפדור, והאמם [עוד ממולא בדים], והקמיע, והתפלה - אינן צריכין שיבואו בהן המים לחללן. זה הפל: כל שאין דרכו להכניס ולהוציא, טובל סתום. **כד.** המטביל בגדים כשהן מקבסין [ועדיין רטובים], צריכין שיכנסו בהן המים עד שיבעבעו; הטבילן נגויבין, עד שיבעבעו ויגורחו מבעבוען.

כה. כל ידות הפלים שהן ארפין יתר מצרפן, ועתיד לקוצן - מטבילן עד מקום המדה [- שצריך לה]. כיצד? שלשלת דלי גדול [- מידתה -] - ארבעה ספחים, וקטן - עשרה; מטביל מן השלשלת עד מדה זו בלבד, והשאר טהור.

כו. כלי טמא שנתן בתוכו פלים אחרים, והטביל הכל - עלתה להן טבילה, אף על פי שפי הפלי צר ביותר; שהרי המים נכנסין לו, ומתוך שעלתה טבילה לכלי הגדול, עלתה טבילה לפלים שבתוכו. ואם הטהו על צדו, והטביל - לא עלתה להן טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד. וכן אם היה הפלי טהור, ונתן לתוכו פלים טמאים, והטבילן - לא עלתה להן טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד. במה דברים אמורים? לתרומה. אבל לקדשים - אין מטבילין פלים בתוך פלים טהורין כלל, ואפלו היו בסל או בקפה [שק גדול] כמו שבארנו.

הלכות מקוות פָּרָק ד

א. דין תורה, שכל מים מבנסין, טובלין בהן - שנאמר: "מקנה מים", מפל מקום. והוא, שיהיה בהן כדי להעלות טבילה בהן לכל גוף האדם בבית אחת; שערו חקמים, אמה על אמה ברום שלש אמות; ושעור זה הוא מחזיק ארבעים סאה מים, בין שאובין בין שאינן שאובין.

ב. ומדברי סופרים, שהמים השאובין פסולין לטבילה; ולא עוד, אלא מקנה מים שאינן שאובין, שנפל לתוכן

ט. לכלוכי צואה שבכסא ושבתהדרה המקבשין [יבשים] - בין מתוכן בין מאחוריהן, בין מלמטן בין מן הצדדין - אינן חוצצין, מפני שהמים מעבירין אותם. אבל לכלוכי שמרים שבכוס ושפצלוותית, והמוף שבשיר [תכשיט] ושבווג [פעמון], והטיט והבצק שעל יד [- קת] הקרדס ושל על יד המגרפה - חוצצין.

י. דבר ברור הוא, שכל מקום שאמרנו בזפת ובחמר וכיוצא בהן שאינן חוצצין בכלים, מפני שאינו מקפיד עליהן. לפיכך, אם היה רב הפלי חפוי בזפת או בחמר וכיוצא בהן - לא עלתה לו טבילה, כמו שבארנו, אף על פי שאינו מקפיד. ואין בדבר זה הפרש בכלי מן הכלים, אלא כל הכלים שוין בדבר זה.

יא. כל ידות הפלים שהן חלולין שהכניסן שלא כדרךן [- והמים לא נכנסים לתוכן], או שהכניסן כדרךן ולא מרקן [לא הכניסם לגמרי], או שהיו של מתכת ונשברו - לא עלתה להן טבילה.

יב. כלי שהפך פיו למטה, והטבילו - באלו לא טבל, מפני שאין המים נכנסין בכלו. היה בו מקום שאינן נכנסין בו עד שיטנו - לא עלתה לו טבילה, עד שיטנו על צדו.

יג. כלי שהוא צר מכאן ומכאן, ורחב מן האמצע - אינו טהור, עד שיטנו על צדו.

יד. צלוותית שפיה שוקע - אינה טהורה, עד שיטנה על צדה.

טו. קלמרין [כלי לדין] - אינה טהורה, עד שיקבנה מצדה כדי שיכנסו המים לעקמומית שבה.

טז. בהמה שהיה השיר [תכשיט] עליה רפוי ונטמא, מטבילין אותו במקומו [בצווארה].

יז. ולא יטביל את הקמקמוס [קומקום] בפסחמין שבו, אלא אם כן שפף.

יח. כלי שהוא מלא משקין, והטבילו - באלו לא טבל. היה מלא מים, והטבילו - הרי המים והפלי טהורין כאחת, מפני שהמים יש להן טהרה, כמו שבארנו בטמאת אכלין ומשקין. היה הפלי מלא מי רגלים, רואין אותו כאלו הן מים. היה בו מי חטאת [- פרה אדומה] - אם היה רב הפלי פנוי, כדי שירבו מי מקוה על מי חטאת שבתוכו - הרי זה טהור; ואם לאו - עדין הוא בטמאתו, וכאלו הן שאר משקין שחוצצין בין גוף הפלי ובין מי המקוה.

יט. כלי שתוכו טהור וגבו טמא, והיה מלא יין לכן או חלב, והטבילו - הולכין אחר הרב: אם היה רב הפלי פנוי, כדי שירבו המים בתוכו - טהור, מפני שטמאתו מדבריהם [מדברבן]. אבל אם היה בו יין אדם או שאר משקין, לא עלתה לו טבילה.

כ. לגין [כד] שהוא מלא מים טמאין, ונתן על פיו טיט טופח [לח], והיה הטיט שוקע במים, והטבילו - טהור; ואם היה טיט הינן [עבה] וכיוצא בו, באלו לא טבל. וכן טבעת שנתנה בלבנה של טיט טופח, והטבילה - טהורה; ואם היה טיט יונן, באלו לא טבלה.

עד שיפלו לתוך המקנה מן הפלי; אבל אם נגרו [על הקרקע] המים השואבין חוץ למקנה, ונמשכו וירדו למקנה - אינן פוסלין המקנה, אלא עד שיהיו מחצה למחצה; אבל אם היה רב מן הפשרים, המקנה פשר. ביצד? מקנה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים פשרין, והיה ממלא ושואב חוץ למקנה, והמים נמשכין וירדו למקנה - בין שהיו נמשכין על הקרקע, או בתוך הסילון וכיוצא בו מדברים שאינן פוסלין את המקנה - פשר, ואפלו השלימו לאלף סאה; שהשואבה שהמשיכה [- שואבין שנגררו למקנה] - פשרה, אם היה שם רב ארבעים סאה מן הפשר. וכן גג שהיה בראשו עשרים סאה ומשהו מי גשמים, ומלא בכתפו ונתן לתוכו פחות מעשרים, שנמצא הכל פסול, ופתח הצנור ומשכו הפל למקום אחד - הרי זה מקנה פשר; שהשואבה שהמשיכה בלה - פשרה, הואיל והיה שם רב פשר. וכיוצא בזה.

ט. הורו מקצת חכמי מערב ואמרו: הואיל ואמרו חכמים 'שואבה שהמשיכה בלה טהורה', אין אנו צריכין שיהיו שם רב מים פשרין; וזה שהצריך רב והמשכה, דברי יחיד הן, וכבר נדחו, שהרי אמרו בסוף 'שואבה שהמשיכה בלה טהורה'. ולפי דבר זה - אם היה ממלא בכלי ושוף, והמים נזחלין והולכין למקום אחד, הרי זה מקנה פשר. וכן כל אמבטי שבמרחצאות שלנו מקוות פשרין, שהרי כל המים שבהן שואב שנמשך הוא. ומעולם לא ראינו מי שעשה מעשה כדבר זה.

י. מי גשמים ומים שואבין שהיו מתערבין בחצר, ונמשכין וירדו לעוקה [גומא] שבחצר, או שהיו מתערבין על מעלות [מדריגות] המערה, וירדו למערה - אם רב מן הפשר, פשר; ואם רב מן הפסול, פסול; מחצה למחצה, פסול. אימתי? בזמן שמתערבין עד שלא גיעו למקנה, ונמשכין וירדו. אבל אם היו הפשרין והפסולין מקלחין לתוך המקנה - אם ידע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים פשרין עד שלא ירדו לתוכו שלשת לגין מים שואבין, פשר; ואם לאו, פסול.

יום שלישי ט"ז שבט ה'תשס"ט

הלכות מקוות פָּרָק ה

א. מקנה שנפלו לו שלשה לגין מים שואבין מפלי אחד, או משנים או משלשה פלים - מצטרפין; והוא, שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון. מארבעה פלים, אין מצטרפין. במה דברים אמורים? בזמן שלא נתפנו לרבות; אבל אם נתפנו לרבות את מי המקנה - אפלו נפל משקל דינר בכל שנה, מצטרף לשלשת לגין. ובין שקדמו השואבין את הפשרים, בין שקדמו פשרים את הפסולין, או שהיו השואבין והפשרין נופלין למקנה כאחת - בין שנפלו שלשת לגין שואבין לתוך ארבעים סאה או לפחות - נפסל הכל ונעשה שואב.

ב. שנים הפילו זה לָג ומחצה, וזה לָג ומחצה, והסוחט פסותו והגביהה [מעל המים], והרי המים שבה נופלין

שלשת לגין מים שואבין - פסלו הכל. אף על פי שפסול מים שואבין מדברי סופרים, למדוהו בהקש; שהרי הוא אומר: "אף מעין ובור מקנה מים, יהיה טהור" - המעין אין בו תפוסת [- התערבות] יד אדם כלל, והבור פלו בידי אדם, שהרי פלן מים שואבין; אמרו חכמים: המקנה לא יהיה פלו שואב כבור, ואינו צריך להיות פלו בידי שמים כמעין, אלא אם יש בו תפוסת יד אדם, פשר.

ג. ביצד? המניח קנקנים בראש הגג לנגבן, וירדו להן גשמים ונתמלאו - אף על פי שהיא עונת הגשמים, הרי זה ישבר הקנקנים או יכפה [יחפור] אותן, והמים הנקנים פשרים לטבילה, ואף על פי שכל המים האלו היו בכלים, שהרי לא מלאן בידו. לפיכך, אם הגביה הקנקנים, והערה אותן - הרי כל המים שבהן שואבין.

ד. המניח פלים תחת הצנור תמיד בכל עת ויכל זמן, אחד פלים גדולים ואחד פלים קטנים, אפלו פלי אכנים וכיוצא בהן מפלים שאינן מקבלין טמאה, ונתמלאו מי גשמים - הרי אלו פסולין. ואם כפין על פיהן, או שברן - המים הנקוין מהם כשואבין לכל דבר, שהרי לדעתו נתמלאו; שחזקת הצנור קלחת מים. ואפלו שכח הפלים תחת הצנור, פסולין - גזרו על השוכח, מפני המניח. וכן המניח את הפלים בחצר בעת קשור עבים [התאסר העננים לקראת גשמים], ונתמלאו - המים שבהן פסולין, שהרי לדעתו נתמלאו. וכן גזרו על השוכח בחצר בשעת קשור עבים, משום מניח. הניחן בחצר בשעת פזור עבים, וכאו עבים, ונתמלאו - הרי אלו פשרין, כמו שהניחן בראש הגג לנגבן. וכן אם הניחן בשעת קשור עבים, ונתפזרו, וחרזו ונתקשרו, ונתמלאו - הרי אלו פשרין. ואם שברן או כפין, המים הנקוין מהם פשרין.

ה. הסיד ששכח עציץ במקנה, ונתמלא מים - אף על פי שלא נשאר במקנה אלא מעט, והרי העציץ יש בו רב המקנה - הרי זה ישבר את העציץ במקומו, ונמצא המקנה פלו פשר. וכן המסדר את הקנקנים בתוך המקנה, כדי לחסמן [- למלטם], ונתמלאו מים - אף על פי שבלע המקנה את מימיו, ולא נשאר שם מים כלל אלא מים שבתוך הקנקנים - הרי זה ישבר הקנקנים, והמים הנקוין מהם מקנה פשר.

ו. ביצד פוסלין המים השואבין את המקנה בשלשת לגין? שאם היה במקנה פחות מארבעים סאה, ונפלו לו שלשת לגין והשלימוהו לארבעים - הרי הכל פסול. אבל מקנה שיש בו ארבעים סאה מים שאינן שואבין, ושואב בכו, ושפף לתוכו כל היום פלו - הרי זה פשר. ולא עוד, אלא מקנה עליון שיש בו ארבעים סאה מים פשרין, והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שרבו המים, וירדו למקנה תחתון ארבעים סאה - הרי התחתון פשר.

ז. מקנה שיש בו ארבעים סאה מכונות [- בדיוק], ונתן לתוכו סאה מים שואבין, ונטל אחר כך ממנו סאה - הרי זה פשר; וכן נותן סאה ונוטל סאה, והוא פשר - עד רבו. ח. אין המים השואבין פוסלין את המקנה בשלשת לגין,

עליהן - כשרין לחלה ולתרומה ולזדים, ופסולין להקנות עליהן, עד שיצאו כל המים הראשונים שנעשו בלן כשאובין, ולא ישאר מהן אלא פחות משלשה לגין. וכן מקנה שיש בו ארבעים סאה חסר דינר [- כמות מים קטנה], ונפלו לתוכו שלשת לגין מים שאובין טמאין - הרי זה פסול לחלה ולתרומה ולטל ממנו לזדים, ופסולין להקנות עליהן. נפל לתוכו פחות משלשת לגין, אפלו בלן טמאין, ואחר כך נפל לתוכו משקל דינר מי גשמים להשלימו - כשם שטהר לטבילה, כך טהר לכל דבר.

הלכות מקוות פרק ו

א. כל הפלים המקבלין שהלכו המים עליהן, או שנפלו לתוכן - הרי אלו שאובין, ופסולין את המקנה; והוא, שיעשו לקבלה. אפלו היו בלים שאין מקבלין טמאה, כגון כלי אבנים וכלי אדמה - הרי אלו פסולין.

ב. כל כלי שלא נעשה לקבלה [- אין זה תשמישו] - אף על פי שהוא מקבל, אינו פוסל את המקנה; כגון הסילונות [- צינורות] שהמים נמשכין בהן - אף על פי שהן רחבין באמצע ומקבלין - אין פסולין את המקנה, בין שהיו של מתכת או של חרש.

ג. השקת [חקיקת מים] שבפסלע - אינה פוסלת את המקנה, לפי שאינה כלי. אבל כלי שחברו בסלע - פוסל את המקנה, אף על פי שחברו בסיד. נקבה מלמטה, או מן הצד כשפופרת הנוד - כשרה, ואינה פוסלת את המקנה.

ד. הלוקח כלי גדול, כגון חבית גדולה או ערכה גדולה, ונקבו נקב המטהר אותה, וקבעו בארץ, ועשהו מקנה - הרי זה פשר. וכן אם פקק [- סתם] את הנקב בסיד ובכונן, אינו פוסל; והמים הנקוין בתוכו, מקנה פשר. סתם הנקב בסיד ובכוננים - עדן פוסל הוא את המקנה, עד שיקבעו בארץ או יבנה. ואם הולכיו על גבי הארץ ועל גב הסיד, ומרח בטיט מן הצדדין - הרי זה פשר.

ה. המניח טבילה תחת הצנור, והרי המים נמשכין על הטבילה ויורדין למקנה - אם היה לטבילה דפן [מארבע צדדיה], הרי זו פוסלת המקנה; ואם לאו, אינה פוסלת. וקפה תחת הצנור כדי להדיחה - אף על פי שיש לה דפן - אינה פוסלת, שהרי לא עשה לקבל.

ו. החוטט [חוקק] בצנור מקום לקבל בו הצורות [אבנים קטנות] המתגלגלין במים, כדי שלא ירדו עם המים - אם היה הצנור של עץ וחרפר בו כל שהוא, פוסל המקנה; שהרי כל המים שיורדין באין מתוך כלי שנעשה לקבלה - והוא שיקבעו אחר שחקק בו, הואיל והיה עליו תורת כלי כשהיה תלוש. אבל אם קבעו בקרקע, ואחר כך חקק בו בית קבול - אינו פוסל. ואם היה צנור של חרש, אינו פוסל עד שיהיה בחקק כדי לקבל רביעית. אף על פי שנתמלא המקום החקוק שבצנור צורות המתחלחלין בתוכו - הרי הוא כפסול, ואינו פסותם. ירד לתוך המקום שחקק עפר, וסתמו - הרי זה פשר.

מקומות הרבה, וכן המערה מן הצרצור [- כוס שבשפתה רשת], שמטיל במקומות הרבה - הרי אלו פסולין.

ג. המטביל כר או כסת של עור במקנה שיש בו ארבעים סאה מכונות - כיון שהגביה שפותיהן מן המים, נמצאו המים שבתוכן שאובין. כיצד יעשה? מטבילן, ומעלה אותן דרך שוליהן [כשהם הפוכים]. אבל השק והקפה - מטבילן ומעלה אותן בדרך, ואינו חושש.

ד. מקנה שיש בו שלש גמות של מים שאובין, לג בכל גמה, ונפל לתוכו מים כשרים - אם ידוע שנפלו לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא יגיעו לגמה השלישית, כשר; ואם לאו, פסול.

ה. שני מקוות, אין בכל אחד מהן ארבעים סאה, ונפל לזה לג ומחצה, ולזה לג ומחצה, ונתערבו שני המקוות - כשרין; מפני שלא נקרא על אחד מהן שם פסול. אבל מקנה שאין בו ארבעים סאה, שנפל לתוכו שלשת לגין מים שאובין, ואחר כך נחלק לשנים, ורבה מים כשרים על כל אחד מהן - הרי אלו פסולין; שכל המקנה כלו שנפסל כמים שאובין הוא חשוב, וכאלו כל מימיו שאבו בכלי.

ו. בור שהוא מלא מים שאובין, והאמה [תעלת מי גשמים] נכנסת לו ויוצאה ממנו - לעולם הוא כפסולו, עד שיתחשב שלא נשאר מן השאובין שהיו בבור שלשת לגין. מקנה שנפל לתוכו מים שאובין ונפסל, ואחר כך רבה עלי מים כשרים עד שנמצאו הכשרים ארבעים סאה - הוא כפסולו, עד שיצאו כל המים שהיו בו, ויפתחו השאובין משלשת לגין. כיצד? מקנה שיש בו עשרים סאה מי גשמים, ונפל לתוכו סאה מים שאובים, ואחר כך הרבה עליו מים כשרים - הרי זה כפסולו, עד שידע שיצאו ממנו עשרים סאה שהיו בו וחמשת קבין ויותר מרביע הקב, ולא ישאר מן הכל שנפסל חוץ מפחות משלשת לגין. וכן אם עשה מקנה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים, וערב אותו עם המקנה הזה הפסול - טהרו אלו את אלו.

ז. המסנן [- מסלק] את הטיט לצדדין, ונמשכו ממנו שלשת לגין למקנה - הרי זה פשר; היה תולש הטיט ומגביהו בידיו, והבדילו מן המקנה לצדה, ונמשכו ממנו שלשת לגין - הרי אלו פסולין.

ח. גיס [- צבא] העובר ממקום למקום, וכן בהמה העוברת ממקום למקום, וזלפו בידיהם וברגליהם שלשת לגין למקנה - הרי זה פשר. ולא עוד, אלא אפלו עשו מקנה בתחלה [- כל המי' טאה מרגליהם] - הרי זה פשר.

ט. מקנה שאין בו ארבעים סאה, ונפל לתוכו פחות משלשת לגין מים טמאין שאובין - הרי זה פשר לחלה ולתרומה ולטל מהן לזדים, ופסולין להקנות עליהן [- למקוה]. ירדו עליהן גשמים, ורבו עליהן - הרי אלו כשרים להקנות עליהן. נפלו לתוכו שלשת לגין מים שאובין טמאין - הרי זה פסול לחלה ולתרומה ולטל ממנו לזדים, ופסול להקנות עליה. ירדו גשמים ורבו

הלכות מקוות פרק ז

א. אין המקנה נפסל לא בשנוי הריח ולא בשנוי הטעם, אלא בשנוי המראה בלבד. וכל דבר שאין עושין בו מקנה לכתחלה, פוסל את המקנה בשנוי מראה. ביצד? היין או החלב והדם וכיוצא בהם ממי כל הפרות - אינן פוסלין את המקנה בשלשת לגין, שלא אמרו אלא מים שאובין; ופוסלין בשנוי מראה. אפלו מקנה שיש בו מאה סאה, ונפלו לו לג יין או מי פרות, ושנה מראיו - פסול. וכן מקנה שיש בו עשרים סאה מים כשרים או פחות מזה, ונפל לתוכו סאה יין או מי פרות, ולא שנו את מראיו - הרי אלו כשרים כשהיו, ואין הסאה שנפלה עולה למדת המקנה. ואם נוסף על העשרים, עשרים אחרים מים כשרים - הרי זה מקנה כשר.

ב. יש מצלין [- משלימים למ' סאה] את המקנה ולא פוסלין, פוסלין ולא מצלין, לא מצלין ולא פוסלין.

ג. ואלו מצלין ולא פוסלין: השלג, והבדר, והכפור [שלג דק], והגליד [קרח], והמלח, וטיט שנזרק [דר]. ביצד? מקנה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, ונפל לתוכו סאה מאחד מאלו - הרי זה עולה למדתו, והרי המקנה כשר ושלם; נמצאו מצלין ולא פוסלין. אפלו הביא ארבעים סאה שלג בפתחלה, והניחו בעוקה [- גומא], ורסקו שם - הרי זה כשר.

ד. ואלו פוסלין ולא מצלין: מים שאובין בין טהורין בין טמאים, ומי כבשים [כבש בהם מיני מאכל], ומי שלקות [שמשו לבישול], והתמך [מים עם שמרים] שלא התמיץ, והשכר. ביצד? מקנה שיש בו ארבעים סאה חסר משקל דינר, ונפל מאחד מאלו משקל דינר לתוכו - אינו עולה למידת המקנה, ולא השלימו; ואם נפל מהן שלשת לגין, פוסל את המקנה.

ה. ואלו לא פוסלין ולא מצלין: שאר המשקין, ומי פרות, והציר [- של דגים], והמורקס [שומן דג מלוח], והתמך משהתמיץ. ביצד? מקנה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, ונפל מאחד מאלו סאה לתוכו - לא העלהו, והרי המים כשרים כשהיו; שאין אלו פוסלין, אלא בשנוי מראה, כמו שבארנו.

ו. ופעמים שאלו מצלין את המקנה. ביצד? מקנה שיש בו ארבעים סאה, ונפל לתוכו סאה מאחד מאלו, וחרור ולקח סאה ממנו - הרי הארבעים שנשארו, מקנה כשר. ז. מקנה שהדיח בו סלי זיתים וענבים, ושנו מראיו - כשר.

ח. מי הצבע - פוסלין את המקנה בשלשת לגין, ואין פוסלין אותו בשנוי מראיו.

ט. מקנה שנפל לתוכו יין או מחל [- ייעת זיתים] או שאר מי פרות, ושנו את מראיו נפסל - ביצד תקנתו? ימתין עד שיחרור גשמים, ויחרורו מראיו למראה מים. ואם היה במקנה ארבעים סאה מים כשרים - ממלא ושואב לתוכו,

ז. הספוג והדלי שהיו בהן שלשת לגין מים, ונפלו למקנה - לא פסלוהו; שלא אמרו אלא שלשת לגין שנפלו, לא כלי שנפל ובו מים שאובין.

ח. השדה והתבה שפים - אין מטבילין בהן, אלא אם כן היו נקובים כשפופרת הנוד; ואם היו שק או קפה, מטבילין בהן. וכן המגית שק או קפה תחת הצנור, אין המים הנמשכין מהן פוסלין את המקנה.

ט. גסטרטה [כלי חרס שבור] טמאה שהיא בתוך המקנה, ושפתה למעלה מן המים, והטביל בה כלים - טהרו מטמאתן. אבל כשיגביה אותן מן המים עד שהן באויר הגסטרטה, מטמא המים שעל גבן מאויר הגסטרטה, וחרור ומטמא אותן. וכן מעץ שהוא יוצא מתחת התנור הטמא, וירד וטבל לתוכו - הוא טהור, וידי טמאות מאויר התנור, אלא אם כן היו המים למעלה מן התנור ברום ידיו, שנמצא כשטבל - ידיה למעלה מן התנור; שאין כלי חרש מטהרין במקנה, כמו שבארנו.

י. חבית מלאה מים שנפלה לים, אפלו לים הגדול - הטובל שם [בחבית], לא עלתה לו טבילה; אי אפשר לשלשת לגין שלא יהיו במקום אחד. וכבר של תרומה שנפל לשם - נטמא במים השאובין, שהרי המים עומדין שם. אבל הנדרות וכיוצא בהם - הואיל והן נמשכין, הרי זה טובל שם.

יא. מים שאובין שהיו בצד המקנה - אף על פי שהמים נוגעין במי המקנה, לא פסלוהו; מפני שהן במקנה סמוך למקנה. היו השאובין באמצע, פוסלין את המקנה.

יב. שתי ברכות זו למעלה מזו, וכתל ביניהן, והעליונה מלאה מים כשרים, והתחתונה מלאה שאובין, ונקב בכתל שבין העליונה לתחתונה - אם יש כנגד הנקב שלשת לגין מים שאובין, ונפסלה העליונה; מפני שהנקב כאלו הוא באמצע העליונה, לא בצדה.

יג. כמה יהיה הנקב, ויהיה בו שלשת לגין? הפל לפי הברכה: אם היתה הברכה התחתונה ארבעים סאה, צריך שיהיה הנקב אחד משלש מאות ועשרים לברכה. היתה עשרים סאה, צריך להיות הנקב אחד ממאה וששים לברכה. וצא וחשב לפי חשבון זה - שהסאה ששת קבין, והקב ארבעה לגין.

יד. שלש מקוות זה בצד זה, בכל אחד מהם עשרים סאה מכונות, ואחד מהם שאוב מן הצד, וירדו שלשה וטבלו בשלשתן ונערכו המים [עלו על גדוניהם] מפלן ונתערבו מלמעלה - המקוות כשרים, והטובלים טהורים; שהרי נעשה הפל ששים סאה, מהן ארבעים כשרים זה בצד זה, ואין המים השאובים פוסלין מקנה שיש בו ארבעים סאה, כמו שבארנו. היה השאוב באמצע, וירדו וטבלו בהן, ונערכו המים ונתערבו המקוות - המקוות כמות שהיו, והטובלין טמאין כשהיו; שהרי לא נתערבו ארבעים סאה הכשרים - לפי שאינן זה בצד זה, שהשאוב מבדיל ביניהן.

שעקר הטבילה מן התורה, וכל שעקרו מן התורה, אף על פי ששעורו הלכה [למשה מסיני], ספק שעורו להחמיר. ז. מטהרין את המקוות העליון מן התחתון, והרחוק מן הקרוב. כיצד? מביאין סילון של חרש או של אבר [עופרת] וכיוצא בזה, שאין הסילונות פוסלין את המקוה, ומניח ידו תחתיו [סותם פתחו התחתון] עד שיהיה מתמלא מים, ומושכו ומשיקו, עד שיתערבו המים שבסילון עם מי המקוה האחר אפלו כשערה דיו, והרי שני המקוות שהסילון ביניהן במקוה אחד.

ח. שלש גמות שבנחל, התחתונה והעליונה של עשרים עשרים סאה, ואמצעית של ארבעים, ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל - אף על פי שהוא נכנס לתוכן ויוצא מתוכן, אין זה ערוך, ואין מטבילין אלא באמצעית; שאין המים הנוחלין מערבין, אלא אם כן עמדו.

ט. טיט רך שהפכה שוחה ושוחה ממנו, הרי זה נמדד עם המקוה; היה עבה עד שאין הפכה שוחה ושוחה ממנו, אינו נמדד.

י. מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט, מטבילין בטיט ובמים. באיזה טיט מטבילין? בטיט זה הרוף, שהמים צפין על גביו. היו המים מצד אחד, והטיט הרוף מצד אחר - מטבילין במים, ואין מטבילין בטיט.

יא. כל שתחלת ברייתו מן המים, כגון יבחושיין [תולעים] אדמין - מטבילין בו; ומטבילין בעינו של דג [עין כריש שנמחתה במים].

יב. מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוננות, ויכרו שנים וטבלו זה אחר זה - אף על פי שרגליו של ראשון במים, הראשון טהור והשני בטמא; שהרי חסרו המים מארבעים סאה. הטביל בו תחלה סגוס [בגד צמר] עבה וכיוצא בו, והגביהו - אם היה מקצת הסגוס נוגעת במים, הרי הטובל באחרונה טהור; שהרי המים כלן מערבין. הטביל בו המטה וכיוצא בה - אף על פי שדחק רגליו המטה בטיט עבה שבקרע המקוה עד שצפו המים עליה למעלה, הרי זו טהורה; שהרי לא נטבעו, עד שיתבלו במים תחלה. הטביל בו יורה גדולה, הרי זו טמאה כשהיתה, מפני שהמים נתזין ויוצאין חוץ למקוה, ונמצא חסר מארבעים. כיצד יעשה? מורידה דרך פיה [מוטת על צידה], והופכה במקוה, ומטבילה; ומעלה אותה דרך שוליה [כשהיא הפוכה] - כדי שלא יהיו המים שבתוכה שאובין, ויחזרו למקוה ויפסלו אותה.

יג. מקוה שמימי מרדדיו [נמוכים] - כובש [מניח אבנים] אפלו [על] חבילי קש וחבילי קנים בתוך המים ומן הצדדיו, עד שנערמו המים למעלה; ויורד וטובל לתוכן.

הלכות מקוות פָּרָק ט

א. שש מעלות [דרגות טהרה] במקוות, זו למעלה מזו. הראשון - מי גבאים [שלוליות], ומי בורות [עגול ועמוק] שיחין [מרובע ארוך וצר] ומערות [בור מקורה], וכיוצא בהן ממים המבנסין בקרקע. אף על פי שהן שאובין, ואף על

עד שיחזרו מראיו למראה מים. נפל לתוכו זין או מחל וכיוצא בהן, ונשתנה מראה מקצתו - אם אין בו מראה מים שלא נשתנה כדי ארבעים סאה, הרי זה לא יטבל בו; והטובל במקום שנשתנה, לא עלתה לו טבילה. אפלו חבית של זין שנשברה בים הגדול, ומראה אותו מקום כמראה זין - הטובל באותו מקום, לא עלתה לו טבילה.

י. שלשת לגין מים שאובין, שנפל לתוכן אפלו משקל דינר זין ושנה מראיהן, והרי מראה הכל מראה זין, ונפלו למקוה - לא פסלוהו, אלא אם שנו מראיו.

יא. שלשת לגין חסר דינר מים שאובין, שנפל לתוכן משקל דינר חלב או מי פרות, והרי מראה הכל מראה מים, נפלו למקוה - לא פסלוהו; עד שישפלו עליהם שלשת לגין מים שאובין שאין בהן תערובת משקה אחר, ולא מי פרות. יב. מקוה שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו, ולא נפל לו דבר - הרי זה כשר; ולא אמרו אלא שנשתנה מחמת משקה אחר.

יום רביעי י"ז שבט ה'תשס"ט

הלכות מקוות פָּרָק ח

א. כל המערב למקוה [מים הסמוכים למקוה] - הרי הוא במקוה, ומטבילין בו. גמות הסמוכות למי המקוה, ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהן מים - אם היו מערבין עם מי המקוה כשפופרת הנוד, מטבילין בהן.

ב. חררי המערה [ובמערה יש מקוה] וסדקי המערה - מטבילין בהן, אף על פי שאין המים שבהן מערבין עם מי המקוה אלא בכל שהוא.

ג. מחט שהיתה נתונה על מעלות [מדרגות] המקוה [חוץ למים], והיה מוליך ומביא במים - כיון שעבר עליה הגל, טהורה.

ד. עוקה [חפירה] שבתוך [מתחת] המקוה - אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה ובין המקוה בריאה, ויכולה להעמיד עצמה - אין מטבילין במים שבעוקה, עד שיהיו מערבין עם המקוה כשפופרת הנוד; ואם אינה יכולה להעמיד עצמה - אפלו אינן מערבין אלא בכל שהוא, מטבילין בה.

ה. כהל שביין שני מקוות שנסדק לשתי [מלמעלה למטה], מצטרפין; ואם היה בשניהם ארבעים סאה, מטביל בכל אחד מהן. ואם נסדק ערב [מימין לשמאל] - אין מצטרפין, עד שיהיה במקום אחד כשפופרת הנוד. נפרץ הכהל למעלה - אם נתערבו המים למעלה מן הכהל כקלפת השום על רחב שפופרת הנוד, מצטרפין.

ו. כמה הוא שעור הנקב שהוא כשפופרת הנוד? כרחב שתי אצבעות בינוניות של כל אדם, וחזרות [מסתובבות] בו; ואינן בגודל, אלא שתי אצבעות ראשונות מן הארבע שבפס היד. כל שיעמד כשפופרת הנוד [בחדל הנקב] - ממצט, ואפלו דברים שהן מבריתו של מים. ספק יש בנקב כשפופרת הנוד, ספק שאין בו - אין מצטרפין; מפני

בית קבול, כגון שלחן וספסל וכיוצא בהן - הרי זה במקנה, ובלבד שלא יטביל [כשהמים] על גבי הכלים.

יא. מעין שהיו אמות [תעלות] קטנות נמשכות ממנו, ורבה עליו מים שאובין לתוך המעין עד שגברו המים שבאמות ושטפו - הרי הן כמעין לכל דבר. היו מימי המעין עומדין, ואינן נמשכין, ורבה עליו מים, עד שמשכו ממנו אמות המים - הרי המים שמשכו שוין למקנה לטהר באשברן בלבד, ושוין למעין לטהר בכל שהוא.

יב. כל הימים - מטהרין בזוחלין, ופסולין לזבין ולמצרעין ולקדש מהן מי חטאת.

יג. המים הזוחלין מן המעין, הרי הן כמעין לכל דבר. והמנטפין מן המעין [טיפין טיפין] - אף על פי שהן טורדין [נוטפים בציפות], הרי הן במקנה, ואין מטהרין אלא בארבעים סאה עומדין, ופסולין לזבין ולמצרעין ולקדש מהן מי חטאת. היו הזוחלין מן המעין מתערכין עם הנוטפין ממנו - אם רבו הזוחלין על הנוטפין, הרי הכל כמעין לכל דבר. ואם רבו הנוטפין על הזוחלין, וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר - אינן מטהרין בזוחלין, אלא באשברן; לפיכך, צריך להקיף מפץ [מחצלת] וכיוצא בו באותו הנהר המערב עד שיקו המים, ויטבל בהן.

יד. נוטפין שעשען זוחלין, כגון שסמך למקום המנטף טבלה של חרש חלקה, והרי המים נזחלין ויורדין עליה - הרי אלו כשרין; וכל דבר המקבל טמאה, ואפלו מדברי סופרים - אין מזחילין בו.

טו. זוחלין שקלחן [שפך אותם] בצלי [קליפין] אגוז - כשרין כשהיו; שאין עלי האגוז הלח שהוא צובע חשוב בכלים.

טז. מי גשמים הבאין מן המדרון, והרי הן נזחלין ויורדין - אף על פי שהיו מתחלתן ועד סופן ארבעים סאה - אין מטבילין בהן כשהן נזחלין, עד שיקו ויגורו באשברן ארבעים סאה. הרי שהקיף כלים ועשה מהן מחיצות, עד שנתקבץ ביניהן ארבעים סאה ממים הנזחלין מן הגשמים - הרי זה טובל בהן; וכלים שעשה מהן הגדר, לא עלתה להן טבילה.

יז. גל שנתלש מן הים, ונפל על האדם או על הכלים - אם יש בו ארבעים סאה, הרי אלו טהורין לחלין; שאין הטובל לחלין צריך פונה, כמו שבארנו. ואם נתפון, והיה מצפה עד שיפל הגל - עלתה לו טבילה לדבר שנתפון לו. יח. אין מטבילין בגל כשהוא באויר קדם שיפל על הארץ, אף על פי שיש בו ארבעים סאה - לפי שאין מטבילין בזוחלין, קל וחמר באויר. היו שני ראשי הגל נוגעין בארץ, מטבילין בו; ואין מטבילין בכפה שלו [גג הגל], מפני שהוא באויר.

הלכות מקוות פָּרָק י

א. ספק מים שאובין שטהרו חכמים ביצד? מקנה שנסתפק לו אם נפלו לתוכו מים שאובין או לא נפלו, ואפלו יודע בודאי שנפלו, ספק יש בהן שלשת לגין ספק

פי שאין בהן ארבעים סאה - הואיל ואינן מטמאין אלא לרצון [ברצון האדם], כמו שבארנו - הרי הן בחזקת כשרין, וטהורין לעשות מהן עסה הטבולה לחלה, ולטל מהן לידים, והוא שיטל מהן בכלי, כמו שיתבאר.

ב. למעלה מהן [נדרג גבוהה יותר] - מי תמצית [גשמים הזורמים מההרים] שלא פסקו, אלא צדין הגשמים יורדין וההרים בצין [מבעבעים], והם נמשכין ונקוין, ואינן שאובין, אבל אין בהן ארבעים סאה - הרי הם כשרים לתרומה ולטל מהם לידים, ומטבילין בהן את המים שנטמאו. פסקו הגשמים ולא פסקו ההרים מלהזחיל, צדין הם מי תמצית; פסקו ההרים ואינן בצין, הרי אלו כמי גבאים.

ג. החופר בצד הים ובצד הנהר ובמקום הבצין, הרי הן כמי תמצית שלא פסקו.

ד. החופר בצד המעין - כל זמן שהיו באין מחמת המעין, אף על פי שפוסקין [לפעמים] וחוזרין ומושכין - הרי הם כמי מעין; פסקו מלהיות מושכין, הרי הן כמי גבאין.

ה. למעלה מהן - מקנה שיש בו ארבעים סאה מים שאינן שאובין, שבו טובל כל אדם טמא, חוץ מן הזב הנזר [שצריך מעיין]. ובו מטבילין כל הכלים הטמאין, ואת הידים שמטבילין אותן לקדש, כמו שבארנו.

ו. למעלה מזה - המעין שממיו מועטין, והרבו עליו מים שאובין; שזה למקנה, שאין מטהרין במים הנמשכין ממנו אלא במים הנקוין ועומדין באשברן [משקע]; ושזה למעין, שהוא מטהר בכל שהוא - שהמעין אין למימיו שעור, אפלו כל שהן מטהרין.

ז. למעלה מזה - המעין שלא נתערב בו מים שאובין, אבל מימיו מפיין; כגון שהיו מימיו מרים או מלוהיין - שהרי הוא מטהר בזוחלין, והם המים הנגזרין ונמשכין מן המעין.

ח. למעלה מזה - המעין שממיו מים חיים - שבהם בלבד טובלין הזבים הזכרים, ומהם לוקחין לטהרת המצרע, ולקדש מי חטאת. מה בין מעין למקנה? המקנה אינו מטהר אלא בארבעים סאה, והמעין מטהר בכל שהוא. המקנה אינו מטהר אלא באשברן, אבל המים הנזחלין ממנו אין מטהרין; והמעין מטהר בזוחלין. המקנה, לא תעלה בו טבילה לזבים; והמעין - אם היו מימיו מים חיים, הזב טובל בהן.

ט. מעין שהיו מימיו יוצאין ונמשכין לתוך השקת [כלי לשתייה], ואחר כך יוצאין מן השקת ונזחלין - הרי כל המים שבשקת ושבחוץ לשקת פסולין. היו מקצת המים נמשכין על שפת השקת, אפלו כל שהוא - הרי המים שחוץ לשקת כשרין; שהמעין מטהר בכל שהוא. היו מימיו נמשכין לתוך ברכה שהיא מלאה מים, ונקוין שם - הרי אותה הברכה כמקנה; הנה יוצא חוץ לברכה - הרי זה פסול לזבין ולמצרעין ולקדש מי חטאת, עד שיגיע שיצאו כל מי המקנה שהיו בתוך הברכה.

י. מעין שהיו מימיו נמשכין על גבי הכלים שאין להם

והשניות תלויות; ואם נגעו אלו באלו - ישרפו הראשונות, והשניות תלויות כשהיו. היה באחד מהן ארבעים סאה, ואחד פלו שאוב, וטבלו בהן שנים, אחד מטמא חמורה ואחד מטמא קלה, ועשו טהרות - הטובל מטמא חמורה, טהרותיו תלויות; והטובל מן הקלה, טהרותיו טהורות. היה אחד טמא ויגר לטבל, והשני ירד להקר [להתקרב] - זה שירד לטבל באחד מהן, טהרותיו תלויות, כמו שבארנו. וזה שירד להקר, טהור כשהיה; שזה ספק מים שאובין הוא, שמא בשאוב טבל כשהקר, ונטמא.

ח. שני מקוות של עשרים עשרים סאה, אחד שאוב ואחד פשר, הקר באחד מהן, ועשה טהרות - הרי אלו טהורות; הקר בשני, ועשה טהרות - הרי אלו ישרפו, שהרי בודאי בא ראשו ורבו במים שאובין -] שטמא מדברנו, כמו שבארנו.

יום חמישי י"ח שבט ה'תשס"ט

הלכות מקוות פָּרָק יא

א. כבר בארנו, שנטילת הידים וטבילת ידים, הכל מדברי סופרים; וידים שצריכות טבילה, אין מטבילין אותן אלא במקוה פשר שיש בו ארבעים סאה, שבמקום שהאדם טובל בו, כלים וידים טובלין. אבל ידים שאין צריכות אלא נטילה בלבד - אם הטביל אותן במי מקוה, טהורין. ואם הטביל אותן במים שאובין, בין בכלים בין בקרקעות - לא טהרו ידיו, עד שיפלו המים השאובין מן הפלי על ידיו; שאין נוטלין לידים אלא מן הכלים ומכח נותן, כמו שבארנו בהלכות ברכות.

ב. כל החוצץ בטבילה - חוצץ בידים, בין בטבילתו בין בנטילתו. וכל העולה למדת המקוה פטיט הנורק -] רר, עולה לשעור הרביעית שנוטלין בה הידים. וכל הנוטל ידיו, צריך לשפּשֵׁף -] ידיו זו בזו.

ג. הנוטל ידיו לתרומה - צריך לחזר ולטל פעם שנייה במים שניים, כדי להסיר המים שעל גב ידיו; שהרי המים שנטל בהן תחלה, והן הנקראין 'מים ראשונים', נטמאו בידי. לפיכך, אם נפל פטר של תרומה לתוך המים שנטל בהן ידיו תחלה, נטמא; ואם נפל לתוך המים השניים -] מי נטילה שניה, לא נטמא; ואם נטל ראשונים ושניים למקום אחד, ונפל שם פטר של תרומה - נטמא. נטל את הראשונים, ונמצא על ידיו דבר חוצץ, הסירו, ונטל את השניים - הרי ידיו טמאות כשהיו, שאין המים השניים מטהרין אלא הנשאר מן המים הראשונים על גבי ידיו.

ד. הידים מטמאות ומטהרות עד הפרק. ונטל המים השניים חוץ לפרק, וחרו מחוץ לפרק לידו - הרי ידו טהורה, שהמים השניים טהורין. נטל את הראשונים והשניים חוץ לפרק, וחרו לידו - נטמאת ידו; שהמים הראשונים שחוץ לפרק נטמאו מחמת ידיו, ואין המים השניים מטהרין מים שחוץ לפרק; לפי שחרו המים שחוץ לפרק לידו, נטמאו.

אין בהן, ואפלו יודע בודאי שהיה בהן שלשת לגין, ספק שהיה במקוה שפלו בו ארבעים סאה ספק שלא היה - הרי זה פשר.

ב. שני מקוות, אחד יש בו ארבעים סאה ואחד שאין בו - נפלו שלשת לגין מים שאובין לאחד מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלו - ספקו טהור, מפני שיש לו במה יתלה -] אפשר לתלות שנפלו למי טהור. הרי שניהן פחותין מארבעים סאה, ונפלו לאחד מהן, ואין ידוע איזה הוא - כל אחד משניהן פסול, שאין לו במה יתלה; אם לזה נפלו, נפסל, ואם לזה נפלו, נפסל.

ג. מקוה שהניחו ריקן, ובא ומצאו מלא - פשר, מפני שזה ספק מים שאובין למקוה זה.

ד. צנור שהיה מקלח למקוה, והמכתשת [כלי עם מים] נתונה בצדו - ספק מן הצנור למקוה, ספק מן המכתשת למקוה - הרי זה פסול, מפני שהפסול מוכיח -] נראה לעינינו; ואם יש במקוה רבו מים פשרים, הרי זה פשר, שזה ספק מים שאובים הוא, שהרי יש שם פשר קבוע.

ה. כל המקוות הנמצאות בארץ העמים - פסולין, שחזקתן שאובין. וכל המקוות הנמצאות בארץ ישראל במדינות [וכרכים] לפנים מן המפתח -] שער העיר - בחזקת פסולין; שאנשי המדינה מכבסין בהן ומטבילין בהן ומטילין לתוכן מים שאובין תמיד. וכל המקוות הנמצאות בארץ ישראל חוץ לפתח - בחזקת טהרה, שחזקתו מן הגשמים.

ו. הטמא שירד לטבל, ספק טבל ספק לא טבל; ואפלו טבל, ספק יש בו ארבעים סאה ספק שאין בו; שני מקוות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, וטבל באחד מהן ואין ידוע באיזה מהן טבל - ספקו טמא; לפי שהטמא בחזקתו, עד שיודע שטבל כראוי. וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר, בין שהיה ברשות הרבים בין ברשות היחיד - כל הטהרות שנעשו על גביו -] על סמך טבילה בו] למפרע טמאות, עד שיודע זמן שנמדד בו והיה שלם. במה דברים אמורים? בשהיתה הטבילה מטמאה חמורה -] אב הטומאה. אבל אם טבל מטמאה קלה, כגון שאכל אכלין טמאין, או שתה משקין טמאין, או בא ראשו ורבו במים שאובין, או נפלו על ראשו ורבו שלשת לגין מים שאובין - הואיל ועקר דברים אלו מדבריהן -] מדברנו, הרי ספקו טהור, כמו שבארנו; ואף על פי שנסתפק לו אם טבל או לא טבל, אם שנמצא המקוה חסר לאחר זמן וכיוצא בספקות אלו - הרי זה טהור.

ז. שני מקוות, אחד פשר ואחד פסול, וטבל באחד מהן מטמא חמורה, ועשה טהרות - הרי אלו תלויות [טמאות] מטמא. טבל בשני, ועשה טהרות - הראשונות תלויות כשהיו, והשניות טהורות; ואם נגעו אלו באלו - הראשונות תלויות, ושניות ישרפו. וכן אם נטמא באמצע טמא קלה, וטבל בשני ועשה טהרות. אבל אם טבל באחד מהן מטמא קלה, ועשה טהרות, ונטמא טמא חמורה, וטבל בשני ועשה טהרות - הראשונות טהורות,

המכונן לבו לטהר נפשו מטמאת הנפשות, שהן מחשבות האון ודעות הרעות - פינן שהסכים בלבבו לפרש מאותן העצות, והביא נפשו במי הדעות - טהר. (מי הדעת טהור) הרי הוא אומר: "וְנִרְקָתִי עֲלֵיכֶם מִלֵּם טְהוֹרִים, וּטְהוֹרָתָם; מִכָּל טְמֵאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֹתְכֶם". השם ברחמיו הרבים; טהרנו מכל חטא עון ואשמה.

ברוך רחמנא דסייען.

נגמר ספר עשירי והוא ספר טהרה. ומגן פרקים של ספר זה, מאה וארבעה וארבעים, ואלו הם: הלכות טמאת מת, חמשה ועשרים פרקים; הלכות פרה אדמה, חמשה עשר פרקים; הלכות טמאת צרעת, ששה עשר פרקים; הלכות מטמאי משכב ומשוב, שלשה עשר פרקים; הלכות שאר אבות הטמאות, עשרים פרקים; הלכות טמאת אכלין, ששה עשר פרקים; הלכות כלים, שמונה ועשרים פרקים; הלכות מקוות, אחד עשר פרקים.

בשם ה' אל עולם.

הט לבי אל עדותיך, ואל אל בצע.

ספר אחד עשר והוא ספר נזיקין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות נזקי ממון, הלכות גנבה, הלכות גזלה ואבדה, הלכות חובל ומזיק, הלכות רוצח ושמירת נפש.

הלכות נזקי ממון

יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין השור; (ב) דין ההבצר; (ג) דין הבור; (ד) דין ההבצרה. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות נזקי ממון פרק א

א. כל נפש חיה שהיא ברשותו של אדם שהזיקה - הבצלים חביבין לשלם, שהרי ממוןם הזיק, שנאמר: "כי יגף שור איש את שור רעהו"; אחד השור ואחד שאר בהמה וחייה ועוף, לא דבר הכתוב בשור אלא בהמה [במצור].
ב. וכמה משלם? אם הזיקה בדברים שדרכה לעשותן תמיד, כמנהג ברייתה [כטבעה] - כגון בהמה שאכלה תבן או עמיר [חבילת שבליים], או הזיקה ברגלה בדרך הלכה - חייב לשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו, שנאמר: "מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם". ואם שנת ועשת מעשים שאין דרכה תמיד לעשותם, והזיקה בהם, כגון שור שנגח או נשף - חייב לשלם חצי נזק מגוף המזיק עצמו, שנאמר: "ומכרו את השור החי, וחצו את כספו" וגו'.
ג. כיצד? שור שנה מאה שנגח לשור שנה עשרים, והמיתו, והרי הנבלה שנה ארבעה - בעל השור חייב

ה. נטל את הראשונים לידו אחת, ונמלך ונטל את השניים לשתי ידיו [כשהן מחוברות] - ידיו טמאות; שהשניים מטמאות מחמת היד שלא נטלה במים ראשונים, וחזרין ומטמאין היד השניה. נטל את הראשונים לשתי ידיו, ונטל השניים לידו אחת - האחת טהורה. נטל ידו אחת, ופשפשה בחרבה - נטמאו המים שעליה מחמת חרבה שלא נטלה, וחזרין ומטמאין את היד שנטלה. שפשפה בראשו או בפתל, הרי זו טהורה. נטל שתי ידיו משטיפה אחת - הרי אלו טהורות, ואין אומרין שנה כנוטל ידו אחת במים שיירדו מעל ידו השניה; אפלו ארבעה או חמשה [בני אדם], זה בצד זה או זה על גב זה; ובלבד שיבואו בהן המים.
ז. נטל מקצת ידו, וחזר והוסיף ונטל הנשאר מן ידו - הרי זו טמאה כשהיתה; ואם עדין יש על מקצת שנטל בתחלה, טופח על מנת להטפוח [האצבע שתיגע בה תתלחח] - הרי זו טהורה. במה דברים אמורים? במים הראשונים; אבל בשניים [נטילה שניה] - נטל מקצת ידו, וחזר והוסיף על מקצתו.

ח. שער המים שנוטלין בהן תחלה - רביעית לכל אדם ואדם לשתי הידים; אין פחות משעור זה, כמו שבארנו בנטילת ידים לפת. אבל מים שניים - יש לשניים לטל ידיהן מרביעית; ומחצי לג נותנין לשלשה ולארבעה; ומלא נותנין אפלו למאה; שאין המים השניים לטהר, אלא להעביר המים הראשונים.

ט. פלי שהיה בו רביעית מים פשרים לנטילת ידים, ונתן לתוכן מעט מים הפסולין לנטילת ידים - הרי אלו פשרין. נטל מן הכלי בשעור שנתן, ונשארה רביעית בלבד כשהיתה - הרי זו פסולה, מפני שהמים הפסולין השלימו שער הרביעית.

י. כל המים הפסולין לנטילה במים הראשונים, כך הן פסולין במים שניים; וכל כלי שאין נוטלין ממנו במים ראשונים, כך אין נוטלין ממנו מים שניים. וכשם שצריך להיות המים הראשונים מכת אדם, כך המים השניים.

יא. כבר בארנו בפרק ששי מהלכות ברכות, כל מיני המים הפסולין לנטילת ידים והפשרין, וכל הכלים שנוטלין בהן לידים ושאין נוטלין, ואיזו נתינה היא מכת נותן וכשרה ואיזו נתינה אינה מכת נותן ופסולה. וכל אותן הדברים שבארנו שם בנטילת ידים לפת חלין, כך הן לתרומה. וכשם שכל ספק ידים טהורות לחלין, כמו שבארנו שם - כך הן לתרומה, כל ספק ידים טהור.

יב. דבר ברור וגלוי, שהטמאות והטהרות גזרת הכתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתן, והרי הן מפלל החקים; וכן הטבילה מן הטמאות, מפלל החקים היא; שאין הטמאה טיט או צואה שתעבר במים, אלא גזרת הכתוב היא, והדבר תלוי בכונת הלב; ולפיכך אמרו חכמים: 'טבל ולא התקד' - לא כיוון, כאלו לא טבל. ואף על פי כן, רמז יש בדבר: כלשם שהמכונן לבו לטהר, פינן שטבל - טהר, ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך

י. שלשה אבות נזיקין [המפורשים בתורה] בשור - הקרן, והשן, והרגל. תולדות הקרן [מזיקים הדומים לו] - גניפה, נשיכה, רביצה, בעיטה. תולדות השן - אם נתחככה בכתל להנאתה, והזיקה בחכוכה; וכן אם טנפה פרות [בגלגולה] להנאתה. תולדות הרגל - הזיקה בגופה דרך הלוכה, או שהזיקה בשערה דרך הלוכה, או ששפכשה בזנבה, או באפך שעליה, בפרמביא [רטון] שפפיה, בזוג [פעמון] שפצואיה; וכן חמור שהזיק במשא או בשעת הלוכה, ועגלה המושכת שהזיקה בשעת משיכתה; כל אלו תולדות הרגל הן, ובכרשות הרבים פטורין, ובכרשות הנזק משלמין נזק שלם.

יא. כשפכשה בזנבה כשכוש רב שאינו דרכה תמיד, והזיקה ברשות הרבים, או שפכפשה בגיד [אבר מינה] שלה ברשות הרבים והזיקה - פטור; ואם תפש הנזק - גובה חצי נזק ממה שתפש; שזה הדבר ספק הוא, אם אלו תולדות הקרן שחייב עליה ברשות הרבים, או תולדות הרגל שפטור עליה ברשות הרבים, כמו שבארנו.

הלכות נזקי ממון פרק ב

א. אחד אבות נזיקין ואחד התולדות - אם היה האב מועד, תולדתו מועדת; ואם היה תם, תולדתו כמותו. וכל אבות נזיקין וכל תולדותיהן, מועדין מתחלתן הן - חוץ מן הקרן ותולדותיו, שהן תמין בתחלה עד שיועדו, כמו שבארנו.

ב. כל תולדה כאב שלה, חוץ מצרורות [אבנים] המנתזין [מתעופפים] מתחת רגלי בהמה בשעת הלוכה; שאף על פי שתולדות הרגל הן, ופטור עליהן ברשות הרבים כרגל, ואם הזיקו ברשות הנזק משלם מן היפה שבנכסיו כרגל שהיא אב - אף על פי כן, אינו משלם אלא חצי נזק.

ג. ביצד? בהמה שנוכסה לחצר הנזק והלכה, והיו צרורות מנתזין מתחת רגליה, ושברו את הכלים - משלם חצי נזק מן היפה שבנכסיו; ודבר זה, הלכה מפי הקבלה [ממשה מסיני] הוא.

ד. וכן אם היתה מהלכת ברשות הרבים, ונתזו צרורות מתחת רגליה לרשות הנזק, ושברו את הכלים - משלם חצי נזק. דרסה על הכלי ברשות הנזק ושברתו, ונפל על כלי אחר ושברו - על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון חצי נזק.

ה. היתה מהלכת ברשות הרבים, ובעטה והתזתה צרורות והזיקו ברשות הרבים - פטור. ואם תפש הנזק רביע נזק, אין מוציאין מידו; שהדבר ספק הוא - שמא שנוי הוא ואינו תולדת רגל, שהרי בעטה.

ו. בעטה בארץ ברשות הנזק, והתזתה צרורות מחמת הבעיטה, והזיקו שם - חייב לשלם רביע נזק, שזה שנוי הוא בהתנת הצרורות; ואם תפש הנזק חצי נזק, אין מוציאין מידו. ואפילו היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה שלא תתזו, ובעטה והתזתה - משלם רביע נזק; ואם תפש הנזק חצי נזק, אין מוציאין מידו.

ז. כל המשלם נזק שלם - הרי התשלומין ממון שהוא חייב לשלמו, כמי שלוה מחברו ממון שהוא חייב לשלם.

לשלם שמונה, שהוא חצי הנזק; ואינו חייב לשלם אלא מגוף השור שהזיק, שנאמר: "ומכרו את השור הדי". לפיכך, אם המית שור שנה עשרים לשור שנה מאתים, והנבלה שנה מאה - אין בעל הנבלה יכול לומר לבעל הדי 'תן לי חמשים', אלא אומר לו: 'הרי שור שהזיק לפניך, קחתו ולך', אפילו אינו שנה אלא דינר. וכן כל כיוצא בזה.

ד. העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, כמנהג בריתו - הוא הנקרא 'מועד'. והמשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשותו כן תמיד, כגון שור שנגח או נשף - הוא הנקרא 'תם'. וזה המשנה - אם הרגל בשנוי פעמים רבות, נעשה מועד לאותו דבר שהרגל בו, שנאמר: "או נודע כי שור נגח הוא".

ה. חמשה מעשים תמים יש בבהמה - אם הועדה לאחד מהן, נעשית מועדת לאותו מעשה; ואלו הן: הבהמה אינה מועדת מתחלתה לא לגח, ולא לגף [לדחוק], ולא לשוף, ולא לרביץ על פלים גדולים, ולא לבעט. ואם הועדה לאחד מהן, הרי זו מועדת לו. אבל השן מועדת מתחלתה לאכל את הראוי לה, והרגל מועדת מתחלתה לשבר בדרך הלוכה, והבהמה מועדת מתחלתה לרביץ על פכין קטנים וכיוצא בהן ולמעך אותן.

ו. חמשה מיני בהמה מועדין מתחלת בריתן להזיק, ואפילו הן בני תרבות [אינם מזיקים]; לפיכך, אם הזיקו או המיתו בנגיחה או בנשיכה ודרסה [בצפרניים הקדמיות] וכיוצא בהן, חייב נזק שלם. ואלו הם: הזאב, והארי, והלב, והנמר, והברדלס. וכן הנחש שנשף - הרי זה מועד, ואפילו היה בן תרבות.

ז. כל מועד משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו, וכל תם משלם חצי נזק מגופו. במה דברים אמורים? בשנוכסה בהמה לרשות הנזק והזיקתה. אבל אם נכנס הנזק לרשות המזיק, והזיקתהו בהמתו של בעל הבית - הרי זה פטור על הכל; שהרי הוא אומר לו: 'אלו לא נכנסת לרשותי, לא הגיע לך הנזק'; והרי מפרש בתורה: "ושלח את בעירו, ובער בשדה אחר".

ח. הזיקה ברשות הרבים, או בחצר שאינה של שניהם, לא למזיק ולא לנזק, או בחצר שהיא של שניהם, והרי היא מיחדת להניח בה פרות ולהכניס לה בהמה, כגון הפקעה [מקום שדות] וכיוצא בה - אם בשן ורגל הזיקה, הרי זה פטור, מפני שיש לה רשות להלך בכאן, ודרך הבהמה להלך בדרכה ולאכל ולשבר בדרך הלוכה. ואם נגחה או נגפה או רבצה או בעטה או נשכה - אם תמה היא, משלם חצי נזק; ואם מועדת, נזק שלם.

ט. היתה החצר של שניהם מיחדת לפרות, ולא להכניס לה בהמה, והכניס לה אחד מן השתפין בהמתו, והזיקה - חייב אפילו על השן ועל הרגל. וכן אם היתה מיחדת לבהמה לשניהם, והיה רשות לאחד מהן בלבד להכניס לה פרות, והזיקה פרותיו - חייב אף על השן ועל הרגל.

הגדיש, והולך ושוֹרף - משלם על ההררה נזק שלם, ועל מקום הגחלת חצי נזק, ועל שאר הגדיש פטור.

יח. במה דברים אמורים? בששמר בעל הגחלת את אש וסתם את הדלת, וכא הפלך וחתר ונטל את ההררה מעל האש. אבל אם לא שמר אשו - בעל האש חייב על שרפת הגדיש, ובעל הפלך חייב על אכילת ההררה ועל מקומה. **יט.** המשפה פלפו של חבירו באחד [באדם אחד] - פטור מדיני אדם, וחייב דיני שמים. ובעל הפלך חייב חצי נזק; שפיון שהוא יודע, שאם עוררו את פלפו להזיק - נושא, לא היה לו להניחו. ואם שפשו בעצמו [על עצמו], בעל הפלך פטור; שכל המשפה, וכא אחר ושינה בו - פטור.

כ. שתי פרות ברשות הרבים, אחת רבוצה ואחת מהלכת, ובעטה מהלכת ברבוצה - חייב חצי נזק; שאף על פי שדרכה להלך עליה, אין דרכה לבעט בה.

יום שישי י"ט שבט ה'תשס"ט

הלכות נזקי ממון פָּרָק ג

א. בהמה מועדת לאכל פרות או ירקות וכיוצא בהן. לפיכך, אם נכנסה לרשות הנזק, ואכלה דברים שדרכה לאכל אותן - משלם נזק שלם, שְׁנָאֵמֵר: "ובער בשדה אחר - מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם". ואם אכלה אותן ברשות הרבים - פטור; ואם נהנת - משלם מה שנהנת, לא מה שהזיקה.

ב. כיצד? נכנסה לרשות הנזק, ואכלה שמשמן או לזט וכיוצא בהן בשנה דינר - משלם דינר. ואם אכלה אותן ברשות הרבים, ונהנת - רואין אותן כאלו הן שעורים או עמיר [חבילת שיבליים], ומשלם דמי עמיר או דמי שעורים בזול.

ג. אכלה אכלים הרעים [מזיקים] לה, כגון שאכלה חטין - הואיל ולא נהנת, פטור. אכלה אכלין שאין דרכה לאכלן, כגון שאכלה פסות או בלים - בין ברשות הנזק, בין ברשות הרבים - משלם חצי נזק; שזה שנוי הוא, ודרך בני אדם להניח פסותם וכליהם ברשות הרבים עד שינוחו מעט.

ד. בהמה שהיתה עומדת ברשות הנזק, ותלשה פרות מרשות הרבים, ואכלתן ברשות הנזק - הרי הדבר ספק. לפיכך, אינה משלמת אלא מה שנהנת; ואם תפש הנזק במה שהזיקתו - אין מוציאין מידו, שהרי ברשותו אכלה.

ה. פלג שנקנס לחצר, ונטל פת או פשר, והוציאן לרשות הרבים או לחצר אחרת, ואכלן שם - משלם מה שנהנה. אכלן בשדה של בעל החצר - משלם נזק שלם כאלו אכלם בתוך החצר, שהרי ברשות הנזק אכלן. וכן כל פיוצא בזה.

ו. בהמה שאכלה אכלין שאין דרכה לאכלן, אבל אוכלת היא אותן על ידי הדחק [בקושי] - כגון פרה שאכלה שעורים, וחמור שאכל פרשינין [מאכל פרה] או דגים, וחזיר שאכל חתיכת בשר, וכלב שלקק את השמן, וחתול שאכל תמרים, וכן כל פיוצא כאלו - אם אכלה ברשות

וכל המשלם חצי נזק - הרי התשלומין קנס, חוץ מחצי נזק של צרורות שהוא הלכה, כמו שבארנו.

ח. זה הפלל: כל המשלם מה שהזיק, הרי זה ממון; וכל המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי היתר על הקרן או הפחות - קנס. ואין חייבין קנס אלא על פי עדים; אבל המודה בכל קנס מן הקנסות, פטור.

ט. תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית, ותקע בו [בקולו] ושביר - אם היו בתוכו תבלין וכיוצא בהן, שהושיט ראשו כדי לאכלן, על התבלין משלם נזק שלם, ועל הפלי משלם חצי נזק, כחצי נזק צרורות, שפך הוא דרכו. ואם היה הפלי ריקן - הרי זה משנה, ומשלם חצי נזק ככל הקנסות.

י. וכן סוס שצנף וחמור שצנע [השמינו קולס], ושביר את הפלים - משלם חצי נזק. התרנגולין, מועדין להלך בדרךן ולשביר. היה חוט או רצועה קשור ברגליהן, ונסתבך כלי באותו החוט, ונתגלגל ונשביר - משלם חצי נזק. במה דברים אמורים? בשקשון אדם. אבל אם נקשר ברגליהן מאליה, בעל התרנגולין פטור; ואם היו לחוט בעלים, ולא היה החוט הפקר - בעל החוט חייב חצי נזק, שהרי הוא כבור המתגלגל [מכשול נייד].

יא. הצניע בעל החוט את החוט, והדסו [קיפצו] התרנגולים עליו והוציאוהו, ונקשר ברגליהן, ושביר בו את הפלים - אף בעל החוט פטור, שהרי אנוס הוא.

יב. תרנגולין שהיו מפרחין ממקום למקום, ושביר את הפלים - אם בכנפיהן שברו, משלם נזק שלם; ואם ברוח שבענפיהן, משלם חצי נזק.

יג. היו מהדסין על גבי עסה או על גבי פרות, וטנפו או נקרו - משלמין נזק שלם. הדיקו בעפר או בצרורות שהעלו בפיהן, או ברגליהן - משלמין חצי נזק.

יד. היו מחטטין בחבל, ונפסק [נקרע] החבל ונשביר הדלי - משלמין נזק שלם; והוא, שנתגלגל הדלי מחמתו עד שנפל ונשביר. ואם היה על החבל אכל, ובעת אכילתו פסקוהו - משלם גם על החבל נזק שלם.

טו. הפלך והגדי שקפצו מראש הגג ממעלה למטה, ושביר את הפלים - משלמין נזק שלם, מפני שהן מועדין לדבר זה. וכן אם נפלו והזיקו; שעליהן לראש הגג פשיעה; ואף על פי שגפילתן אנס - כל שתחלתו בפשיעה וסופו באנס, חייב.

טז. קפצו ממטה למעלה, משלמין חצי נזק; והוא - שנתלה הגדי ונסרף [בציפורניו בקיר], וקפץ הפלך; אבל אם נסרף הפלך ודלג הגדי, בין ממעלה למטה בין ממטה למעלה - חייבין נזק שלם. וכן תרנגול שדלג, בין ממעלה למטה בין ממטה למעלה - משלם נזק שלם.

יז. פלג שנטל את ההררה [עוגה עם גחלים], והלך לו לגדיש - אם הניחה בגדיש ואכל את החלה, והדליק את הגדיש - על החלה ועל מקום ההררה משלם נזק שלם, ועל שאר הגדיש - חצי נזק. ואם היה מגרר את החלה על

קבל עליו בעל הבית לשמור את הפרות, בעל הבית חייב. הכניסן שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית, והזקה באכילתן - בעל הפרות פטור, מפני שהיה לה שלא תאכל. ואם הכניסן ברשות, והניחו בעל החצר את זה [שקיבל רשות] לשמרו, ואכלתן בהמתו של בעל הבית, והזקה באכילתן - בעל הפרות חייב; שפיון שראה בהמה אוכלת דברים המזיקין לה והניחה - חייב, שהרי אין בעלי החצר מצויין שם להעביר בהמה מהן. ומעשה באשה שנכנסה לאפות בתנור בבית שכנותיה, והניחו אותה, ונתעלמו כדי שלא יביטו בה בעת לישה ואפיתה, וכא עז של בעל הבית, ואכל את הבצק ומת; וחיבה חקמים לשלם דמיו. וכן כל פיוצא בזה.

טו. המגדיש [עושה גדיש] בתוך שדה חברו שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל השדה - פטור. ואם החלקה בהן, והזקה - בעל הפרות חייב. אכלתן, והזקה באכילתן - פטור. ואם הגדיש ברשות - בעל השדה חייב, אף על פי שלא קבל עליו לשמר; שהשומר בגנות [בעל השדה] - פיון שאמר לו 'הגדיש בכאן', כמי שאמר לו 'הגדיש', ואני אשמר לך' הוא חשוב.

הלכות נזקי ממון פרק ד

א. הכונס צאן לדיר, ונעל בפניהן בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה, ויצאת והזיקה - פטור. ואם אין הדלת יכולה לעמוד ברוח מצויה, או שהיו פתלי הדיר רעועין - הרי לא נעל בפניהן כראוי; ואם יצאת והזיקה, חייב. ואפלו חתרה [פרצה] ויצאת, ואפלו נפרצה מחיצה בלילה, או פרצה לסטים - בעל הצאן חייב. היתה מחיצה בריאה [חזקה], ונפרצה בלילה, או שפרצה לסטים, ויצאת והזיקה - פטור. הוציאה לסטים, והזיקה - הלסטים חייבים.

ב. הפורץ גדר לפני בהמת חברו, ויצאת והזיקה - אם היה גדר חזק ובריא, חייב; ואם היה כהל רעוע - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים. וכן הנותן סם המות לפני בהמת חברו - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים.

ג. המעמיד בהמת חברו על גבי קמתו של חברו - המעמיד חייב לשלם מה שהזיקה. וכן אם הפישה [הכה] עד שהלכה לקמת חברו, והזיקה - זה שהפישה חייב.

ד. המוסר בהמתו לשומר חנם, או לנושא [שומר] שוכר, או לשוכר, או לשואל - נכנסו תחת הפעלים; ואם הזיקה, השומר חייב. במה דברים אמורים? בזמן שלא שמרה כלל. אבל אם שמרה שמירה מעלה כראוי, ויצאת והזיקה - השומרים פטורין, והפעלים חייבין (אפלו המיתה את האדם). שמירה שמירה פחותה - אם שומר חנם הוא, פטור; ואם שומר שוכר או שואל הן, חייבין.

ה. הניחה בחמה - אפלו חתרה ויצאת והזיקה, חייב זה שהניחה שם; שפיון שהניחה בחמה - הרי היא מצטערת ובורחת, ועושה כל שאפשר לה לעשות.

ו. מסר בהמתו לחרש שוטה וקטן - אף על פי שהיה השור קשור, הפעלים חייבין; שדרכו של שור וכיוצא בו

הנזק, משלם נזק שלם. וברשות הרבים, פטור; ואם נהנת, משלם מה שנהנת.

ז. חיה שנכנסה לרשות הנזק, וטרפה ואכלה בהמה או בשר - משלם נזק שלם, שהיה הוא דרפה. אבל כלב שאכל כבשים קטנים, או חתול שאכל תרנגולים גדולים - הרי זה שנוי, ומשלם חצי נזק.

ח. סל שיש בו לחם, ונכנס חמור ושבר הסל ואכל הלחם - משלם על הסל ועל הלחם נזק שלם, שהיה הוא דרכו. וכן שעיר עזים שראה לפת וכיוצא בו על פי החבית, ונסתבך בחבית ואכל את הלפת ושבר את החבית - משלם על שניהם נזק שלם; כשם שדרכו לאכל, כך דרכו להתלות בכלים ולעלות כדי לאכל. וכן כל פיוצא בזה. אבל אם נכנס החמור, ואכל את הלחם, ואחר כך שבר את הסל - משלם על הלחם נזק שלם, ועל הסל חצי נזק. וכן כל פיוצא בזה.

ט. בהמה שאכלה מתוך הרחבה [בשוק], בין דרך הליכתה בין שעמדה ואכלה - משלם מה שנהנת; ואפלו חזרה על צדי [פינות] הרחבה ואכלה אותן. אבל אם הניחה את הרחבה, והלכה ועמדה בצדי הרחבה ואכלה - משלם מה שהזיקה. אכלה מפתח החנות, משלם מה שנהנת; מתוך החנות, משלם מה שהזיקה.

י. היתה מהלכת ברשות הרבים, ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברה, ואפלו עמדה - משלם מה שנהנת, שכן דרך בהמות לאכל זו מעל גבי זו. ואם קפצה ואכלה מעל גבי חברה - משלם מה שהזיקה; שגבי [הגב של] חברה פתח הנזק הוא חשוב.

יא. בהמה שהחלקה באבן או במימי רגליה, ונפלה לגנה, ונחבטה על גבי פרות וירקות, או שאכלה - משלם מה שנהנת; אפלו הלכה מערוגה לערוגה, ואפלו נשארה שם כל היום כלו - אינו משלם אלא מה שנהנת. ומה הניה [הנאה] יש לה בחבטתה? שהרי מצאה מקום רך, ולא נתוסקו אבריה. אבל אם ירדה בדרך ואכלה, משלם מה שהזיקה; ואפלו טנפה פרות במי לדה - משלם מה שהזיקה, מפני שתחתלת בפשיעה. וכן אם דחפתה חברה ונפלה - משלם מה שהזיקה, מפני שהיה לו להעבירן אחת אחת, כדי שלא ידחפו זו את זו.

יב. החלקה, ונפלה, ויצאת, וחזרה לגנה - אף על פי שחזרה שלא לדעת הפעלים, משלם מה שהזיקה; מפני שהיה לו לשמרה שלא תחזור - שהדבר ידוע שפיון שידעה דרך הגנה, הרי היא חוזרת מאליה.

יג. הקדר [מוכר קדרות] שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ושברתן בהמתו של בעל הבית - פטור. ואם הזקה בהן, בעל הקדרות חייב; ואם הכניס ברשות, פטור. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הקדרות, בעל הבית חייב.

יד. וכן אם הכניס פרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית - פטור. ואם החלקה בהן, והזקה - בעל הפרות חייב; ואם הכניס ברשות, פטור. ואם

מלתעות - יש רשות לבצע השדה לשחט אותה שחיטה בשדה, ואומר לבעליה: 'בואו ומכרו בשר שלכם'; מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק; אפלו לגרם הנזק אסור.

ב. לפיכך, אסרו חכמים לגדל בהמה דקה וחיה דקה בארץ ישראל במקום השדות והפרמים, אלא ביצרים ובמדברות שבארץ ישראל. ומגדלין בסוריה בכל מקום.

ג. עשרה תנאים התנה יהושע ובית דינו בשעה שחלק את הארץ, ואלו הן: (א) התנה שמרעין בהמה דקה ביצרים שאילניהן גסין, אבל אין מרעין שם בהמה גסה. ויער שאילניו דקין, אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מדעת בעליו. (ב) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתיר ללקט עצים משדה חברו; והוא, שיהיו עצים פחותים [וזולים] וקרובים להיות קוצים, כגון היקמא והגא [קוצים וברקנים].

והוא, שיהיו מחברין ולחין; ובלבד שלא ישרש [יעקור]. אבל שאר עצים אסור. (ג) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתיר ללקט עצים העולים מאליהן בכל מקום, חוץ משדה תלתן [מין קטניות] שזרעה לבהמה. (ד) וכן התנה, שיהיה כל אדם קוטס [קוצץ ענף ל] נטיעה בכל מקום, חוץ מגורפיות של זית; ואינו קוטס מן האילנות אלא פזית וכביצה. ובקנים ובגפנים מן הפקק [קשר הקרוב לגזע] ולמעלה; ובשאר האילן - מחבו [תוכו] של אילן, לא מחדו [ראשו]. ובשהתיר לקטס, לא התיר אלא מהדש שאינו עושה פרות, אבל לא מישן שעושה פרות. ואינו קוטס אלא ממקום שאינו רואה פני חמה. (ה) וכן התנה, שהמעין היוצא בתחלה [לראשונה] - בני אותה העיר שיצא בגבולם מסתפקין ממנו, אף על פי שאין עקרו בחלקם; ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו. (ו) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתיר לצוד דגים מים טבירי; והוא, שיצוד בחכה בלבד; אבל לא יפרש קלע [רשת] ויעמיד ספינה שם, אלא בני השבט שהגיע אותו הים בחלקן [נפתלי]. (ז) וכן התנה, שכל אדם שצריך לנגביו - מסתלק מן הדרך ונכנס אחורי הגדר שפגע בו ונפנה שם, ואפלו בשדה מלאה ברכס [פרח יקר]; ונוטל משם צרור, ומקנח. (ח) וכן התנה, שכל התועה בין הפרמים וכיוצא בהן - מפסג [כורת זמורות המפוריעות] ועולה מפסג יורד, עד שיצא לדרך. (ט) וכן התנה, שבזמן שירצה הטיט בדרך הרבים או קיעי [שלוליות] מים - יש לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרך ומחלכין שם, אף על פי שהן מחלכין בדרך שיש לה בעלים. (י) וכן התנה, שמת מצוה קונה מקומו, ונקבר במקום שימצא בו; והוא, שלא יהיה משל על המצב [הדרך], ולא בתוך תחום המדינה [העיר]; אבל אם נמצא על המצב, או שהיה בתוך התחום - מביאו לבית הקברות.

ד. שלמה תקן, שיהיו עוברי דרכים מתרין בימות החמה להלך בשבילין שיש להן בעלים, עד שיתר רביעה שניה [הגשם השני].

להתיר הקשר, ולצאת ולהזיק. אפלו שמורה שמירה מעלה, וחתרה ויצאת והזיקה - הבעלים חבין.

ז. מסר שורו לחמשה, ופשע בו אחד מהן, ויצא והזיק - אם אינו משתמר אלא בחמשתן, זה שפשע בו חב; ואם משתמר בשארן [ע"י השאר], אלו הנשארין חבין.

ח. שאלו בחזקת תם, ונמצא מועד - אם ידע השואל שהוא נגחן, הבעלים משלמין חצי נזק, שכל מקום שהוא הולך, הרי שם בעליו עליו; והשואל משלם חצי נזק - שאפלו היה תם בשעלה [כמו שעלה] בדעתו, חצי נזק היה משלם, שהרי ידע שהוא נגחן. ואם לא ידע השואל שהוא נגחן - אין השואל חב כלום, והבעלים משלמין נזק שלם. ט. שאלו כשהוא תם, והועד בבית השואל, והחזירו לבעליו - חזר לתמותו; הואיל ונשתנת רשותו, בטלה ההעדה; והבעלים משלמין חצי נזק, והשואל פטור, שהרי החזירו.

י. שומר שקבל עליו שמירת גוף הבהמה בלבד, אבל לא שמירת נזקה, והזיקה - פטור מלשלם, והבעלים חבין. קבל שמירת נזקה, והזיקה - חב השומר; ואם הזיקה - פטור, והבעלים עושין דין עם המזיק.

יא. מסר השומר לשומר אחר - השומר הראשון חב לשלם לנזק, שהשומר שמסר לשומר חב; והרי הנזק אומר לו: 'למה לא שמרת אתה בעצמך ומסרת לאחר? שלם לי אתה, ולך עשה דין עם השומר שמסרת לו אתה'. מסרה השומר לבנו, או לבן בתו, או למסעדו [לעוזרו] - נכנסו תחת השומר, וחבין.

יב. כל שומר שנתחבב לשלם, ואין לו, והיה המזיק תם, שהוא משלם חצי נזק מגופו - הרי הנזק משתלם מן הבהמה שהזיקה, וישאר דמי מה שגבה הנזק חוב על השומר לבצע הבהמה.

יג. כל בהמה שהזיקה פרות מחברין, משערין מה שהזיקה בששים, ומשלם זה שנתחבב לשלם, בין הבעלים בין השומרים. כיצד? הרי שאכלה בית סאה, שמין ששים בית סאה באותה השדה כמה היה שוה, וכמה הוא שוה עתה אחר שנפסדה בו הסאה, ומשלם השאר. וכן אם אכלה קב או רבע, אפלו קלח [גבעול] אחד - שמין אותו בששים.

יד. אכלה פרות גמורין [בשלים] שאין צריכים לקרקע, משלם דמי פרות גמורין בשווייהן: אם סאה, דמי סאה; ואם סאתים, דמי סאתים. הרי שאכלה פרות דקל אחד, וכן הקוצץ פרות דקל חברו ואכלן - אם היה דקל רומי וכיוצא בו, שאין התמרים שלו יפות - משערין אותו בששים על גב הקרקע; ואם דקל פרסי הוא וכיוצא בו, שהתמרים שלו יפות ביותר - משערין הדקל בפני עצמו כמה היה שוה, וכמה הוא שוה עתה.

הלכות נזקי ממון פרק ה

א. בהמה שהיתה רועה, ופרשה [עצרה לנוח] ונכנסה בשדות ובפרמים - אף על פי שעדיין לא הזיקה, מתרין בבעליה שלשה פעמים. אם לא שמר בהמתו, ולא מנעה

ז. בהמה שהועדה, וחזרה בה מדבר שהועדה לו - חזרה לתמותה. כיצד? שור שהועד לגח, וחזר שלא לגח - אף על פי שהוא נוגף, הרי זה תם לנגיחה. ומאימתי היא חזרתו? עד שיהיו התינוקות ממשימין בו, ואינו נוגח. וכן בשאר הדברים שהועד להן - עד שישמשו בו, ולא יהיה עושה אותן.

ח. שור שהוא מועד למינו, הרי זה אינו מועד לשאינו מינו; הועד לאדם, אינו מועד לבהמה; הועד לקטנים, אינו מועד לגדולים. לפיכך, אם הויק את מין שהוא מועד לו, משלם נזק שלם; ואם הויק לשאר המינים, משלם חצי נזק. היה מועד לשבתות, אינו מועד לימות החל. ואם הויק בשבתות, משלם נזק שלם; ובמזמור החל, משלם חצי נזק. ומאימתי היא חזרתו? משיהיו התינוקות ממשימין בו ביום שהוא מועד לו, ולא יהיה מזיק נזק שהועד לו. ט. נגח שור היום, וחמור למחר, ונגמל ביום שלישי - נעשה מועד לכל. ראה שור היום ונגח, ולמחר ראה שור ולא נגח, וביום השלישי ראה שור ונגח, ובכריעי ראה שור ולא נגח, ובחמישי ראה שור ונגח, ובששי ראה שור ולא נגח - נעשה מועד לסרוגין [דילוגין] לשנורים. וכן כל כיוצא בזה.

י. ראה שור היום ונגח, ולמחר ראה חמור ולא נגח, ובשלישי ראה חמור ונגח, ובכריעי ראה גמל ולא נגח, ובחמישי ראה פרו ונגח, ובששי ראה ערוד ולא נגח - נעשה מועד לסרוגין לכל. ואם נגח ביום שהוא מועד לו אחד משלשת המינים שנגח בסרוגין, הרי זה מועד. יא. נגח בהמשה עשר לחדש זה, ובששה עשר לחדש שני, ובשבעה עשר לחדש שלישי - אינו מועד עד שישלש בדלוג [ידלג פעם ג']. שמע קול שופר ונגח, קול שופר ונגח, קול שופר ונגח - נעשה מועד לשופרות. וכן כל כיוצא בזה.

יב. נגח שלשה שנורים בשלשה ימים זה אחר זה, ובכריעי נגח חמור, ובחמישי נגח גמל, או שנגח חמור ונגמל בתחלה בשני ימים זה אחר זה, ואחר כך נגח שלשה שנורים זה אחר זה - הרי זה ספק אם הוא מועד לשנורים בלבד, או לשלשת המינים הוא מועד. וכן אם נגח בשלש שבתות זו אחר זו, ובאחד בשבת ובשני בשבת, או שנגח בחמישי בשבת ובכריעי בשבת וביום השבת, ובשתי שבתות הפאות אחריה - הרי זה ספק אם הוא מועד לשבתות בלבד, או לשלשת הימים ששנים מהם חל.

יג. וכל אלו הספקות וכיוצא בהן, אין מחיבין בהן את המזיק אלא חצי נזק; ואם תפש הנזק נזק שלם, אין מוציאין מידו.

הלכות נזקי ממון פרק ז

א. שור שקשרו בעליו במסרה [חבל], ונעל בפניו כראוי, ויצא והזיק - אם תם הוא, משלם חצי נזק. ואם היה מועד, פטור, שנאמר: "ולא ישמרנו בעליו" - הא אם שמרו, פטור; ושומר הוא זה. ואם הזיק בדבר שהוא

ה. וחקנות אלו נהגות בכל מקום, אפלו בחוצה לארץ. ו. ומשיר הטל בבבל, אסור להלך בשבילין שיש להם בעלים.

ז. אף על פי שאין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, מתר לשהותה קדם לרגל שלשים יום, וקדם למשתה בנו שלשים יום, והטבח לוקח ומשקה עד שישחט מעט מעט; ובלבד שלא תצא ותרעה בעדר, אלא כל המשהה - משהה בתוך ביתו, כדי שלא תזיק.

ח. וכבר עשו בכל בארץ ישראל לאסור בה גדולי בהמה דקה וחיה דקה, מפני שהיו רב השדות והכרמים שם באותן הימים של ישראל.

ט. וכן אסרו חכמים לגדל חזירים בכל מקום, ולא את הפלג אלא אם פן היה קשור בשלשלת. אבל מגדל הוא כלבים בעיר הסמוכה לספר, ביום קושרו וכלילה מתירו. ואמרו חכמים: ארור מגדל כלבים וחזירים, מפני שהזקן מרבה ומצוי.

י. רועה שעשה תשובה - אין מחיבין אותו למכר מיד, אלא מוכר על יד על יד [מעט מעט]. וכן מי שנפלו לו כלבים וחזירים בירשה - אין מחיבין אותו למכר מיד, אלא מוכר מעט מעט.

שבת קודש כ' שבט ה'תשס"ט

הלכות נזקי ממון פרק ו

א. איזה הוא מועד? כל שהעידו בו שלשה ימים. אבל אם נגח ביום אחד, או נשף או רכץ או בעט או נגף אפלו מאה פעמים - אין זה מועד. העידו בו שלשה כתי עדים ביום אחד - הרי זה ספק אם הועד או לא הועד.

ב. אין העדה אלא בפני הבעלים ובפני בית דין - שנאמר: "והועד בבעליו ולא ישמרנו", ואין העדה אלא בבית דין.

ג. שור של חרש שוטף וקטן ומי שהוא במדינת הים שנגחו, פטורין; אבל בית דין מצמידין להם אפיטרופין [אחראים], ומעידין בהן בפני האפיטרופין.

ד. הזיקו אחר שהועדו בפני אפיטרופין - אם עדין הוא תם, משלם חצי נזק מגופו. ואם הועד בו שלשה ימים, ואחר כך הזיק - משלם נזק שלם מן היפה שבנכסי אפיטרופין; ולכשיגדלו היתומים, יעשו דין עם האפיטרופין וישלמו להן.

ה. שנורים שמשחקין בהן ומלמדין אותן שיגיתו זה את זה, אינן מועדין לזה. ואפלו המיתו את האדם, אינן מחיבין מיתה - שנאמר: " [1] כי יגח שור", לא שיגיתוהו.

ו. שור שהועד ונמכר, או נתן במתנה - חזר לתמו, שהרשות שנשתנת משנה דינו; אבל אם השאלו או מסרו לשומר, הרי הוא בחזקתו. וכן שור שהועד בפני אפיטרופין, ונתפקח החרש, ונשתפה השוטה, והגדיל הקטן - אף על פי שבטל האפיטרופוס, הרי הן מועדין בחזקתן, שהרי ברשות בעליהן הן.

יא. שור שנה מאתים, שנגח שור שנה מאתים והפחיתו חמשים, ובשעת צמידה בדין השבים הנזק, והרי הוא שנה ארבע מאות, ולולא זה החבל [החבלה] שהפחיתו, הנה שנה שמונה מאות, בין שפטמו בין ששכח מאליו - אינו נותן לו אלא בשעת הנזק. כחש מחמת המכה בשעת צמידה בדין, והרי הפחת שנה מאה - נותן לו בשעת צמידה בדין.

יב. השבים המזיק בשעת צמידה בדין - אם מחמת שפטמו שכח, אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שנה בשעה שהזיק; ואם מחמת עצמו השבים, משתלם חצי נזק ממנו בשעת צמידה בדין.

יג. על המזיק לטרם בנבלה, עד שממציא [מביא] אותה לנזק. כיצד? כגון שנפל השור לבור ומת - מעלה הנבלה מן הבור ונותנה לנזק, ואחר כך שמים לו פחת הנבלה, שנאמר: "כסף ישיב לבעליו, והמת יהיה לו", מלמד שהוא חייב להשיב הנבלה, והפחת שפחתה מן המי - לנזק; ואם היה תם - חצי הפחת, כמו שבארנו.

הלכות נזקי ממון פרק ח

א. שור של ישראל שנגח שור של הקדש, או של הקדש שנגח שור של ישראל - פטור, שנאמר: "שור רעהו". וכל הקדשים שחייבין עליהן מעילה, הן שאין בהן דין נזקין. ופסולי המקדשין [קדשים שנפסלו] - יש בהן דין נזקין, בין שהזיקו בין שהזיקו, שהרי יצאו לפדיון ולהיותן [נחיו] חלין. **ב.** שלמים שהזיקו, גובה מבשרן; ואינו גובה מן הבשר כנגד האמורין - שהאמורין של קדשים קלים מועלין בהן, כמו שבארנו בהלכות מעילה. וכן תודה שהזיקה, גובה מבשרה; ואינו גובה מן הלחם הבא עמה, שאין הלחם מפלל בשר.

ג. וכיצד גובה? שיאכל הנזק וחבורתו מן הבשר בקדשה, כנגד חצי נזק שלו. וכיצד אינו גובה כנגד האמורין? שאם היה לו לגבות בחצי נזקו שנה דינר, והיה כל הבשר עם האמורין שנה שני דינרין, והבשר בלא אמורין שנה דינר וחצי - אינו גובה שני שלישי הבשר, אלא חצי הבשר בלבד.

ד. וכן שור ההפקר שהזיק - פטור, שנאמר: "שור רעהו", עד שיהיו הנכסים מיוחדין לבעלים. כיצד? שור ההפקר שנגח, וקדם שיתפש אותו הנזק בדין עמד אחר וזכה בו - הרי זה פטור. ולא עוד, אלא שור המיוחד לבעלים שהזיק, ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו - הרי זה פטור; עד שיהיו לו בעלים בשעת הזקו ובשעת צמידה בדין.

ה. שור של ישראל שנגח שור של נכרי, בין תם בין מועד - פטור; לפי שאין הגויים מחייבין את האדם על בהמתו שהזיקה, והרי אנו דנין להם כדניניהן. ושור של נכרי שנגח שור של ישראל, בין תם בין מועד - משלם נזק שלם; קנס הוא זה לגויים - לפי שאינן זהירין במצוות, אינן מסלקין הזקן; ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן - אין משמרין אותן, ומפסדין ממון הבריות.

מועד לו מתחלתו, כגון שאכל דברים הראויין לו, או שבר ברגלו כדרך הלוכו - פטור מלשלם.

ב. היה מועד לקרן זמין, ואינו מועד לקרן שמאל, ויצא אחר ששמרו כראוי, ונגח בין בקרן זמין בין בקרן שמאל - משלם חצי נזק.

ג. בהמה שחבלה באדם, בין בכונה בין שלא בכונה - אם תמה היא, משלם חצי נזק מגופה; ואם מועדת, משלם נזק שלם. ופטור מן השכת, ומן הבשת, ומן הצער, ומן הרפוי - שארבעה דברים אלו, לא חייבה תורה בהן אלא לאדם שחבל בחברו, אבל בהמתו שחבלה בחברו - הרי זה כמי שהזיקה ממנו, שאינו חייב אלא נזק בלבד. לפיכך, שורו שביש - פטור; ואם ביש הוא בעצמו - חייב, כמו שיתבאר. ושורו שחבל באביו או באמו, או שהדליק גדיש חברו בשבת - חייב בנזקיו; ואלו היה הוא בעצמו העושה זה, היה פטור מלשלם, כמו שיתבאר.

ד. המכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ונגחו שורו של בעל הבית או נשכו בלבו - פטור. ואם נגח הוא שורו של בעל הבית - אם היה תם, משלם חצי נזק; ומועד - משלם נזק שלם, כדין הנוגח ברשות הרבים.

ה. נפל לבור שבחצר זו, והבאיש [העביר] את מימיו - אם הבאיש מיד בשעת נפילה, חייב בנזקי המים. ואם אחר זמן, פטור; שהרי נעשה השור תכלה כבור, והמים הרי הן ככלים, ולא מצאנו בור שחייב בה על הכלים, כמו שיתבאר. ואם הכניס ברשות, בעל השור פטור; ואם קבל עליו בעל הבית לשמור, הרי הוא חייב בנזק השור שנפל לבור.

ו. הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, והזיק את בעל הבית, או שהזיק בו בעל הבית, או שחפר בחצר בורות שיחים ומערות - בעל השור חייב בנזקי חצר, ובעל חצר חייב בנזקי הבור, שהרי היה עליו לסתמו.

ז. הזיק בעל הבית את השור - אם הזיקו שלא לדעת, פטור; שהרי אומר לו: 'למה נכנסת שלא ברשות, עד ששגגתי בדך?' ואם הזיקו לדעת - חייב נזק שלם; מפני שיש לו רשות להוציא מרשותו, אבל להזיקו - אין לו רשות.

ח. שמים לנזקין. כיצד? הרי ששבר כלי של חברו, בין הוא בין בהמתו - אין אמרין למזיק: 'קח אתה את הכלי השבור, ושלם לזה דמי כלי'; אלא אמדין כמה פחת הכלי מדמיו, ונותן לו כל הפחת אם היה המזיק מועד, או חצי הפחת אם היה תם, שנאמר: "והמת יהיה לו", לנזק. פחת הנבלה [שפחתה משעת הנזק], על הנזק; ושכח הנבלה, חולקין אותו המזיק והנזק.

ט. כיצד? שור שנה מאתים שנגח והיה נזק, והרי הנבלה שנה בשעת מיתה מאה, ובשעת העמדה בדין פחתה והרי היא שנה שמונים - אין המזיק משלם אלא מאה; ואם היה תם, משלם לו חמשים מגופו.

י. השביתה הנבלה, והרי היא שנה בשעת צמידה בדין מאה וצעירים - הרי המזיק משלם לו תשעים, אם היה מועד; ואם היה תם, משלם חמשה וארבעים מגופו; וזה הוא שנאמר: "וגם את המת יחצון", שבח הנבלה יחצון.

הזבורית, מפני שהנזק נעשה כבעל חוב, והמטלטלין אין משתעבדין לבעל חוב. ואם תפשו הנזק המטלטלין בפי המזיק, גובין לו מהן אחר מותו.

יב. ככר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין, ופשוטה תקנה זו בכל בתי דינין; לפיכך, מגבין לנזקין מן המטלטלין של יתומים. ואם לא הניח מטלטלין, גובין להן מן הזבורית - שכל הבא לפרע מנכסי יתומים, לא יגבה אלא מן הזבורית, כמו שיתבאר.

יג. אין הנזקין משתלמין, ואין חייבין בכפר [כששור הרג אדם], ואין הבהמה נהרגת - אלא בראיה ברורה, ובעדים הכשרים להעיד; שלא תאמר: 'הואיל ואין מצויין בארות הסוסים ובקרפת הקרן וגדרות הצאן, אלא העבדים והרוצים וכיוצא בהן, אם העידו שבהמה זו היא שהזיקה את זו - שומעין להן; או אם העידו הקטנים או נשים שאדם זה חבל את זה, או העידו בשאר נזקין - סומכין עליהן'. אין הדבר כן; אלא לעולם אין מחייבין ממונן על פי עדים, עד שיהיו העדים הכשרים להעיד שאר עדות, ונעידו בבית דין, ויחייבו בית דין המזיק לשלם.

יד. שור שהיה רועה על גב הנקרה, ונמצא שור הרוג בצדו - אף על פי שזה מנגח וזה מועד לגח, זה מנשף וזה מועד לשף - אין אומרים 'בידוע שזה נשכו, וזה נגחתי'; אפלו גמל האוהר [נוהג בפראות] בין הגמלים, ונמצא גמל הרוג בצדו - אין אומרים 'בידוע שזה הרגו'; עד שיראוהו עדים כשרים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ד-כ' שבט ה'תשס"ט

אחר ששלחו לו [שליח], כמו שיתבאר - הרי אלו כותבין; והוא שיהיו בית דין מכירין את שניהם, כדי שלא יערימו שניהם לחיב איש אחר.

ג. בית דין של שלשה שהיו יושבין מעצמן במקום הקבוע להם, ובא התובע וקבל [טען] לפניהם, ושלחו שליח אצל הנתבע, ובא והודה בפניהם - הרי אלו כותבין, ונותנין לבעל דינו. אכל אם לא היו קבועין, ולא שלחו לו - אפלו קבץ אותם והושיב השלשה, והודה בפניהם ואמר: 'היו עלי דגנין', ובא אחר כף התובע, ואמר: 'כתבו לי הודיתו' - אין כותבין; ששם נתן לו [פרע], ונמצא זה תובע אותו בשטר. במה דברים אמורים? במטלטלין. אכל אם הודה בקרקעות [קרקע מסוימת], אפלו בפני שנים - אף על פי שלא קנו מידו, ולא אמר להם 'כתבו ותנו לו' - הרי אלו כותבין ונותנין; שאין כאן לחש ששם יתן לו, ונמצא תובעו פעם שניה.

ד. שטר הודיה שיעצא, ולא היה כתוב בו 'אמר לנו כתבו וחתמו ותנו לו' - הרי הוא כשר; שחזקה היא, שאלו לא אמר להן 'כתבו וחתמו ותנו לו', וצריכין להמליך בו כתיב בשטר: 'הודה פלוני לפנינו בבית דין' - אם אין

י. שור תם שהזיק - אם מכרו המזיק עד שלא עמד בדין, אף על פי שהוא מכור, הרי הנזק גובה ממנו, וחוזר הלוקח וגובה מן המזיק שמכר לו; שפיון שנגח, קול [פרסום] יש לו, ולא היה לו לקח עד שיגבה הנזק.

ז. הקדישו המזיק - הרי זה מקדש, כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. שחטו, גובה מבשרו. נתנו במתנה - מה שעשה עשוי, ויגבה הנזק ממנו.

ח. הזיק ועמד בדין, ואחר כך מכרו - אינו מכור; הקדישו, אינו מקדש; נתנו במתנה, לא עשה כלום. קדמו בעלי חובות של מזיק ותפשוהו - בין שחב עד שלא הזיק, בין שלא חב עד שהזיק - לא זכו, אלא הנזק גובה ממנו; שאפלו היה של בעלי חובות מתחלה והזיק, הרי זה גובה מגופו.

ט. מועד שהזיק, בין שעמד בדין בין שלא עמד בדין, והקדישו או מכרו או נתנו במתנה או שחטו - מה שעשה עשוי; קדמו בעלי חובות והנהיגוהו [לקחוהו], בין חב להם עד שלא הזיק, בין שהזיק עד שלא חב - זכו בו; לפי שאין משתלם הנזק אלא מן היפה שבנכסי המזיק, והרי כל נכסיו משעבדין לנזק זה.

י. כשבית דין נזקקין לגבות הנזק מנכסי המזיק, גובין מן המטלטלין תחלה. אם לא היו לו מטלטלין כלל, או שלא היו המטלטלין כנגד כל הנזק - גובין השאר מן הקרקע, מן היפה שבנכסי המזיק. וכל זמן שימצאו מטלטלין, אפלו סבין [קליפות תבואה] - אין נזקקין לקרקע.

יא. מת המזיק קדם שישלם - אין בית דין נזקקין למטלטלין של יתומים, אלא לקרקע; וגובין לנזק מן

יום ראשון י"ד שבט ה'תשס"ט

הלכות טוען ונטען פרק ז

א. המודה בפני שנים שיש לפלוני אצלו מנה, ואמר להם בדרך הודיה, לא דרף שיחה - אף על פי שלא אמר 'אתם עדי', ואף על פי שאין התובע עמו - הרי זו עדות. תבעו בדין למחר - אם אמר: 'לא היו דברים מעולם', אין שומעין לו; ומשלם על פיהם. ואם היה עד אחד - נשבע, והואיל ואמר דרף הודיה. טען כשתבעו בעדים אלו, ואמר: 'שלא להשביע את עצמי הודיתי' - נאמן, ונשבע הסת. ואם כשהודה בפניהם היה התובע עמו - אינו יכול לטען ולומר, 'כדי להראות שאני עשיר הודיתי'; אכל אם טען שנתן, נאמן ונשבע הסת.

ב. כל המודה בפני שנים, אינו יכול לחזור ולומר 'משטה הייתי בו', ואין צריך לומר, אם הודה בפני שלשה; אכל [אלא] מחייבין אותו לתן בהודית פיו; שכל האומר בדרך הודיה, הרי זה כאומר 'אתם עדי'. אכל אין כותבין, אלא אם אמר להם: 'כתבו וחתמו ותנו לו'; וצריכין להמליך בו [בלווה אם למוסר], כמו שבארנו. וכן אם הודה בבית דין

שהביא התובע עדים שהמטלטלין האלו ידועין לו [מפורסם שהם שלו]. כיצד? 'בגד זה' או 'כלי זה שבגידך' או 'שבתוך ביתך, שלי הוא, ואני הפקדתי אצלך', או 'השאלתיהו לך, והרי העדים שהן יודעין [מכירים] אותו מקדם בךשותי', והנתבע אומר: 'לא כן, אלא אתה מכרתו לי' או 'נתתו לי במתנה' - הרי הנתבע נשבע הסת [מדברנו], ונפטר.

ב. טען [המחזיק] שהוא משכון בידו - יכול לטען עד כדי דמיו [שוויו]; ונשבע בנקיטת חפץ [קדוש, כדאורייתא], ונוטל, כמו שבארנו.

ג. במה דברים אמורים? בדברים שאין עשויין [מיוצרים מתחילתם] להשאל ולהשפיר, כגון בגדים ופרות וכלי תשמיש הפת ודברים של סחורה וכיוצא בהן. אבל דברים העשויין להשאל ולהשפיר - אף על פי שהן תחת ידו של זה, ואף על פי שלא השאל לו כלי זה ולא שכו לו בעדים - הרי הם בחזקת בעליהם. כיצד? ראובן שהיה לו כלי העשוי להשאל ולהשפיר, ויש לו עדים שהוא ידוע לו, והרי אותו הכלי תחת יד שמעון, וראובן טוען שהוא שאול או שכור, ושמעון טוען: 'אתה מכרתו לי', 'אתה נתתו לי במתנה', או 'משכנתי בידך' - אינו נאמן; אלא ראובן נוטל כליו, ונשבע הסת על טענת שמעון. ואפילו מת שמעון, הרי ראובן נוטל כליו. והוור הגאונים שישיבע הסת, לפי שטוענין לירוש [בשבילם].

ד. במה דברים אמורים? בשהיה כלי זה נראה ועומד ביד שמעון. אבל אם טען ראובן, ואמר לשמעון: 'כלי פלוני יש לי אצלך ושכור הוא, הוציאו אלי, והרי יש לי עדים שהוא ידוע לי', ואמר לו שמעון: 'אתה מכרתו לי', 'אתה נתתו לי במתנה' - נאמן, ונשבע שמעון הסת ונפטר; מתוך שכול לומר 'לא היו דברים מעולם, ואין בידך כלי זה' - נאמן לומר 'ישנו אצלי, ואתה מכרתו לי'. **ה.** אין כל הדברים אמורים, אלא כשהיה בעל הכלי טוען: 'אני הפקדתי אצלך', או 'השאלתיהו לך'. אבל אם טען 'שכלי זה היה שלי ונגנב' או 'אבד' או 'נגזל', והביא עדים שהוא ידוע לו, וזה שהוא תחת ידו אומר: 'אני יודע, אבל אחרים מכרוהו לי' או 'נתנוהו לי במתנה' - אף על פי שהוא מדברים העשויין להשאל ולהשפיר, מעמידין את הכלי ביד זה שהוא בידו; ואינו נשבע כלל, שהרי אין לו טוען [תובע].

ו. יצא לבעלים הראשונים חזקה שנגנבו עליהן - ישיבע זה [הנתבע] בנקיטת חפץ כמה הוציא [שילם], ויטל, ויחזיר הכלים לבעלים הראשונים, כמו שבארנו בהלכות גנבה. טען: 'אתה מכרתו לי', או 'נתתו לי במתנה' - אף על פי שייצא לו שם גנבה - אם לא היה מדברים העשויין להשאל ולהשפיר, הרי זה נשבע הסת, ויעמד הכלי בידו. מכאן אתה למד, לכל מי שיש לו מטלטלין בידו, ואף על פי שכול לומר 'לקוחין הן בידך', וישיבע הסת ויפטר - אם אומר: 'שלקך הן, אבל אתה חייב לי כך וכך' - ישיבע בנקיטת חפץ ואחר כך יטל, כדין כל הנשבעין ונוטלין.

כתוב בו שהיו שלשה, או דברים ששומעין מכללן שהיו שלשה - חוששין שמא שנים היו, וטעו ודמו שהודיה בשנים הודיה בבית דין היא; ולפיכך, אין דנין בו דין שטר כשר.

ה. כבר בארנו, שההודיה בבית דין או העדות בבית דין, כמלוגה הפתובה בשטר; ולפיכך, כותבין ונותנין לבעל דינו. במה דברים אמורים? בשלא קבל עליו את הדין, עד ששלוהו והביאוהו, כמו שבארנו. אבל שנים שבאו לדין, ותבע אחד מהן את חברו ואמר: 'מנה לי בגידך', ואמר לו הנתבע: 'הן, יש לך בגידך' - בין שאמרו הדיינים 'חייב אתה לתן לו', בין שאמרו לו 'תן לו', ויצא ואמר 'פרעתי' ואחר שחייבונן - נאמן, וישיבע הסת שפרעו. לפיכך, אם חזר התובע לדיינים, ואמר: 'כתבו לי הודיתו' - אין כותבין לו, שמא פרעו. וכן מי שנתחייב שבועה בבית דין, ויצא ואמר 'נשבעתי' - נאמן, ואין משיבעין אותו שנשבע. היו עדים מעידין אותו שלא נשבע, החזק כפרן לאותה שבועה; ואינו נאמן לעולם לומר 'נשבעתי', עד שיודה לו בעל דינו, או יביא עדים שנשבע בפניהם.

ו. שנים שבאו לדין, ונתחייב האחד לשני, ואמרו לו: 'צא תן לו', ויצא וחזר ואמר: 'פרעתי', ועדים מעידים אותו שלא פרעו - החזק כפרן לאותו ממון. אמרו לו: 'חייב אתה לתן לו', ויצא וחזר ואמר: 'פרעתי', ועדים מעידין אותו שלא פרעו - לא החזק כפרן; שזה נשמוט [מתחמק] מהם, עד שיחקרו דינו. לפיכך, אם חזר פעם אחרת, וטען שפרע זה הממון שנתחייב בו בפניהם, ולא היו שם עדים שמכחישיין אותו פעם שניה - הרי זה נשבע הסת שפרעו, ונפטר. לפיכך, היה בקיאי הדעת בספרד, כשיודה הלוגה או כשיתחייב שבועה בבית דין, אומר לו בפני בית דין: 'היו עלי עדים, שלא יפרעני או שלא ישיבע לי אלא בפני עדים'. **ז.** מי שהודה בבית דין 'שאני חייב לזה התובע מנה', ואחר כך אומר: 'נזכרתי שפרעתי לו חובו זה שהודיתי בו, והרי העדים' - הרי זה עדות מועלת, ועושין על פיהם; שהרי לא הכחיש עדיו, ואינו כאומר 'לא לויתי מעולם'. **ח.** יש לטוען בבית דין לחזר ולטען טענה אחרת, להכחיש הטענה הראשונה, וסומכין על טענתו האחרונה, ואף על פי שלא נתן אמתלא [סיבה] לטענה הראשונה; ואף על פי שייצא מבית דין וחזר, יש לו לחזר ולטען ולהפך כל טענה שירצה, עד שיבואו העדים. אבל מאחר שיבואו העדים, ויכחישו טענתו האחרונה שסמך עליה - אינו יכול להשיא [להפנותה] לטענת אחרת, אלא אם כן נתן אמתלא לטענה שסמך עליה, ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת [משמעותו משותפת]. והוא, שלא יצא מבית דין; אבל אם יצא מבית דין - אינו יכול לחזר ולטען אחר שבאו עדים, שמא אנשים רעים למדוהו טענות של שקר. וכן כל כיוצא בזה.

יום שני ט"ו שבט ה'תשס"ט

הלכות טוען ונטען פרק ח

א. כל המטלטלין בחזקת זה שהם תחת ידו, אף על פי

נתתו לי, 'אתה מכרתו לי אחר שבא לידי לתקנו' - אף על פי שמסרו לו שלא בעדים - בעל הכלי נאמן, ומוציאין אותו מיד האמן; וישבע בעל הבית הסת [דרבנן] על טענתו. ויש גאונים שדנו, שאף על פי שלא הביא בעל הבית עדים שהיה הכלי שלו - הואיל וראה כליו, והרי האמן מודה לו שהיה שלו, ומכרו לו - אין האמן נאמן; אבל אם אמר: 'לא היו דברים מעולם, ושלי הוא כלי זה' - האמן נאמן, ונשבע הסת. ואם הביא בעל הבית עדים שהכלי הזה ידוע לו, אין האמן נאמן. ודין זה, פלא הוא בעיני.

ב. לא ראה הכלי ביד האמן, אלא טען ואמר: 'כלי פלוני נתתיו לך לתקן, והאמן אומר: 'חזרת ומכרתו לי, או 'נתתו לי' - האמן נשבע הסת ונפטר, מתוך שיכול לומר 'לא היו דברים מעולם'. ואפלו מסרו לו לתקן בעדים - הרי האמן נאמן, מתוך שיכול לומר 'החזרתיו לך'; שהמפקיד אצל חברו בעדים, אינו צריך להחזיר לו בעדים. לפיכך, נשבע האמן הסת ונפטר, ואין מחזיקין אותו להוציא הכלי. ואם הוציאו - הואיל ונראה - הרי בעל הבית מביא עדים שהוא שלו ונוטלו, אף על פי שמסרו לו בלא עדים, כמו שבארנו. לפיכך, אם טען האמן ואמר: 'שנים קצצת [סיכמת] לי בשכרי', ובעל הבית אומר: 'לא קצצתי לך אלא אחת' - אם היה הכלי נראה בפניהם - הואיל והאמן אין לו בו חזקה, ואינו יכול לטען שהוא לקוח בידו, הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ על הקציצה כמו שבארנו בשכירות, ונותן. ואם אין הכלי נראה בפניהם - הואיל והאמן נאמן לומר 'לקוח הוא ביד', יכול לטען עד כדי דמיו [שווי], ונשבע בנקיטת חפץ [קדוש] ונוטל, בדרך כל הנשבעין ונוטלין, כמו שבארנו.

ג. אמן שירד [הפסיק] מאמנתו וכן האמן - הרי הן כשאר כל אדם, ויש להן חזקה בכל המטלטלין כמו שבארנו.

ד. מי שנכנס לביתו של חברו בפני בעל הבית, ויצא וכלים טמונים לו תחת כנפיו [כנפי בגד], והעדים רואין אותו, ולאחר זמן תבעו בעל הבית ואמר לו: 'החזר לי כלי שהשאלתיך, והרי העדים', והוא אומר: 'לקוחין הן ביד' - אינו נאמן. ונשבע בעל הבית הסת על טענתו שלא מכרן ולא נתנן, ויחזרו הכלים לבעלים. במה דברים אמורים? בבעל הבית שאינו עשוי למכר את כליו, וזה שהוציא הכלים תחת כנפיו, אין דרכו להצניע, ואותן הכלים, אין דרך בני אדם להצניע; לפיכך חזק להחזיר, לפי שלא הצניען אלא לכפר בהן. אבל בעל הבית העשוי למכר את כליו - אף על פי שאין זה [הטוען קניתי] צנוע, ואין דרך אותן הכלים להטמין תחת הכנפים - הרי זה נשבע הסת שהן לקוחין בידו. וכן אם יצא בהן מגלין בפני עדים - אף על פי שאין בעל הבית עשוי למכר את כליו - הרי זה נאמן לומר 'לקוחין הן ביד', שמה נצרכו לו מעות ומכר; ובלבד שלא יהיו מדברים העשויין להשאל ולהשפיר. אבל דברים העשויין להשאל ולהשפיר - לעולם הם בחזקת בעליהן, כמו שבארנו. ואף

ז. מי שהיה בידו דברים העשויין להשאל ולהשפיר - אף על פי שהודה ואמר לו: 'יודע אני שהיו שלך, אבל פלוני מכרם לי, או 'נתנם לי במתנה' - אין מוציאין אותן מידו, אפלו הביא זה עדים שהיו ידועין לו; שאדם עשוי למכר את כליו.

ח. טען זה עליו ואמר: 'אני השפירתי לך', או 'השאלתי לך' - מוציאין אותן מידו. ואם היו מדברים שאין עשויין להשאל ולהשפיר - הרי זה נשבע הסת שלא השאל לו ולא השפיר, אלא מפלוני לקח; ויצמיד כליו בידו.

ט. אל תטעה בין דברים העשויין להשאל ולהשפיר, לדברים שדרבן להשאל ולהשפיר, כמו שטעו רבים וגדולים. שכל הדברים ראויין להשאל, ודרבן להשאל; אפלו חלוקו של אדם, ומצוה, ומטתו - ראויין להשאל. אבל דברים העשויין להשאל ולהשפיר - הם הכלים שבגני אותה המדינה עושין אותם מתחלת עשייתן, כדי להשאלן ולהשפירן ולטל שכן, והרי הן לבעליהן, כמו קרקע שאוכל פרותיה והגוף קים. כך אלו הכלים, עקר עשייתן כדי להנות בשכן - כגון הירות [קערות] הגדולות של נחשת שמבשלין בהן בבית המשתאות, וכגון חלי הנחשת הטוח [מצופה] בזהב ששוכרין אותו לכלה להתקשט בו; שעקר עשיית אלו הכלים אינן למכירת עצמן, ולא להשתמש בהן בעל הבית בביתו, אלא להשאלן לאחרים כדי להנות כנגדן, או להשפירן ולטל שכן. וכן אם היה לאדם כלי משאר הכלים, ויש לו עדים שהוא משפירו תמיד ומשאלו, והחזק לו שהוא להשאל ולהשפיר - הרי הוא בכלים העשויין להשאל ולהשפיר. י. וכלי שהפסדו מרבה משכרו, ובני אדם מקפידין עליו שלא ישאלו אותו - הרי הוא בחזקת שאינו עשוי להשאל ולהשפיר, כגון ספין של שחיטה; לפיכך, אפלו באו עדים שהשאלו או השפירו זה - אין מבטלין בהם חזקתו, אלא הרי הוא בכל הכלים. ראיה לדברינו, שהרי רבא הוציא [בדיון] זוג [מספרים מיוחדות] שעושין בו הסרבול וספר הגדה, בדברים העשויין להשאל ולהשפיר; ולולי שנתברר לו בעדים שהן מדברים העשויים להשאל ולהשפיר, לא הוציאן מתחת יד היתומים. הא שאר הזוגות ושאר הספרים - אינם בכלל דין זה, אף על פי שהן ראויין להשאל ולהשפיר. ודבר זה עקר גדול בדין, והוא דבר של טעם שראוי לסמך עליו ולדון בו, וברור הוא למוציא דעת, וראוי לדון לשום אותו לנגד עיניו, לא ילז.

יום שלישי ט"ז שבט ה'תשס"ט

הלכות טוען ונטען פרק ט

א. האמן - אין לו חזקה בכלים שתחת ידו, אחד כלים העשויין להשאל ולהשפיר ואחד שאר הכלים. כיצד? ראה כליו ביד האמן, והביא עדים שהן יודעין שהכלי הזה שלו, והוא טוען ואומר: 'לתקן נתתיו לך', והאמן אומר: 'לא בא לידי אלא במכירה' או 'במתנה', או שטען: 'אתה

י. היה זה אותו בחוטין שבשפת הטלית, וזה בחוטין שבשפה האחרת - חולקין בזה בשנה, אחר שנשבעין. וכל חלקה האמורה כאן - לדמים [בבבס], לא שפסידו עצמו של כלי או של טלית, או שמינתו הבהמה.

יא. היה האחד אותו את בלה, וזה מתאבק עמו ונתלה בה - הרי זו בחזקת האוחז את בלה.

יב. באו שנים אדוקין בה, ושמטה האחד מיד חברו בפניו, ושתק השני - אף על פי שחזר וצנח, אין מוציאין אותה מידו; כיון ששתק בתחלה, הרי זה כמודה לו. חזר השני ותקפה מן הראשון - אף על פי שהראשון צנח מתחלה ועד סוף, חולקין.

יג. באו שניהם אדוקין בטלית, ואמרנו להם: 'צאו ושלקו את דמיה' - יצאו וחזרו, והרי היא תחת יד אחד מהם, זה טוען: 'הודה לי ונסתלק ממנה', וזה טוען: 'שכרתיה לו', או 'נתגבר עלי ותקפה' - המוציא מחברו, עליו הראיה. ואם לא הביא ראיה - ישבע זה שהיא בלה בידי הסת שהיא שלו, ויפטר. וכן כל ביצא בזה.

יום רביעי י"ז שבט ה'תשס"ט

הלכות טוען ונטען פרק י

א. בהמה או חיה שאינה שמונה, אלא מהלכת בכל מקום ורועה - אינה בחזקת זה שתפשה, מאחר שהיא ידועה לבדלים [מפורסם שהיא שלהם]. כיצד? הביא התובע עדים שהבהמה הזאת ידועה לו, וזה התופש טוען: 'אתה נתתה לי', 'אתה מכרתה לי' - אינו נאמן; שאין היותה תחת ידו ראיה - שהרי היא הלכה מעצמה, ונקנסה לרשותו. לפיכך, אם לא הביא ראיה - תחזר הבהמה לבדליה, וישבע הסת על טענת זה.

ב. היתה הבהמה שמונה [ע"י בעליה] או מסורה לרועה - אף על פי שהביא זה עדים שהיא שלו, הרי היא בחזקת זה שהיא תחת ידו. ואם טוען: 'אתה מכרתה לי', או 'נתתה לי' - ישבע התופש הסת שהיא שלו, ויפטר.

ג. לפיכך, מי שתפש בהמת חברו שהיתה שמונה אצלו, או ביד רועה, והבעלים טוענים: 'היא יצאת מעצמה וכאן אצלי', או 'פקדון היא בידי', או 'שהיא שאולה לך', והתופש אומר: 'כן הוא, אינה שלי, אבל אתה חייב לי כך וכך עליה', או 'אתה משכנתה בידי על [חוב] כך וכך', או 'הזיקה אותי נזק שאתה חייב לשלם על גדה' - יכול לטען עד כדי דמיה [שוויה], מתוך שיכול לומר 'לקוחה היא בידי'; וישבע בנקיטת חפץ ויטל.

ד. וכן העבדים שיכולין להלך, אינן בחזקת זה שהן תחת ידו; אלא כיון שהביא זה הטוען עדים שזה ידוע שהוא עבדו, והלה טוען: 'אתה מכרתו לי', 'אתה נתתו לי במתנה' - אינו נאמן, ויחזר העבד לבדליו, וישבע הטוען שלא מכר ולא נתן. הביא זה הנטען שתפש העבד, עדים שיש לזה העבד אצלו [החזיק בו] שלש שנים רצופות מיום ליום, והוא משתמש בו בדרך שהעבדים משמשים את רבן - הואיל ולא מזה בו בכל אלו השנים

על פי שהוציאן מגליו, ואף על פי שבעל הבית הזה עשוי למכר את בליו, הואיל ויש לו עדים שזה הכלי העשוי להשאיל ולהשפיר בלבד ידוע הוא לו [שהוא שלון], מוציאין אותו מיד זה על כל פנים, עד שביא ראיה שמכרו לו, או נתנו לו כקרקעות [שהם בחזקת בעליהן].

ה. אפלו מת זה שהכלי תחת ידו - מוציאין אותו מיד היורש בלא שבועה; שפיון שאין לאביו לטען שלקחו או שהוא משכון, כך אין זה יכול להשביעו. ואם טען היורש טענת ודאי, ואמר: 'בפני נתנו לאבי' או 'מכרו לו' - הרי בעל הבית נשבע הסת, כשאר כל הנשבעין. וכבר בארנו, שיש מי שהורה, שישבע בעל הבית הסת, ואחר כך יחזיר בליו מיד היורש; ואין דעתי נוטה לזה.

ו. מי שלקח קרדם [גרזון], ואמר: 'הריני הולך לגור דקלו של פלוני שמכרו לי', וכרת את הדקל - הרי זה בחזקתו; שאין אדם מעז [מחציף] פניו, וכורת אילן שאינו שלו. ואם טענו הבעלים שלא מכרוהו - נשבע זה הכורת הסת שהוא שלו, ונפטר; כיון שנכרת, הרי הוא כשאר המטלטלין. וכן היורד לשדה חברו, ואכל פרותיה שנה או שנתיים, והבעלים טוענים שזה ירד שלא ברשות וגזלן הוא, ואכל וחרו עדים שאכל, והיורד אומר: 'ברשותך ירדתי לאכל פרותיה' - הרי זה האוכל נאמן, ונשבע הסת על כך; חזקה היא, שאין אדם מעז פניו ואוכל פרות שאינן שלו. אף על פי שהקרקע בחזקת בעליה, אין הפרות בחזקת הבעלים; שאין אדם מוכר פרות שדהו בשטר, כדי שנאמר לזה שאכל, 'הבא שטרך'. ואין צריך לומר, אם אכל פרותיה שנים רבות - שמתוך שיכול לומר 'לקוחה היא בידי', נאמן לומר 'לפרות ירדתי', וישבע הסת.

ז. שנים שהיו אוחזין בכלי אחד, או שהיו רוכבין על גבי בהמה, או אחד רוכב ואחד מנהיג, או יושבין בצד ערמה של חטים המנחת בסמטא [בצד רשות הרבים] או בחצר של שניהם - זה אומר 'הכל שלי', וזה אומר 'הכל שלי' - כל אחד מהן נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו, ויחלקו. ושבועה זו - תקנת חכמים היא, כדי שלא יהיה כל אחד תופש בטליתו של חברו, ונוטל בלא שבועה.

ח. זה אומר 'בלה שלי', וזה אומר 'חציה שלי' - האומר 'בלה שלי' ישבע שאין לו בה פחות משלושה חלקים, והאומר 'חציה שלי' ישבע שאין לו בה פחות מרביעי; וזה נוטל שלושה חלקים, וזה נוטל רביעי. מכאן אתה למד לכל הנשבעין לטל, בין שבועה קלה בין שבועה חמורה - שאינו נשבע על מה שטוען, אלא על מה שנוטל, אף על פי שטוען יותר.

ט. היו שנים אדוקין בטלית, זה אומר 'בלה שלי' וזה אומר 'בלה שלי' - זה נוטל עד מקום שיידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שיידו מגעת, והשאר חולקין בשנה אחר שנשבעין. ויש לכל אחד לגלגל על חברו [להכליל בשבועה], שכל מה שנוטל בדין נוטל.

ולא נתת - למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקע, ואין לה עליו לא שטר שכירות (שהשכרת לו), ולא שטר משכונה (שמסרת כמשכונן), ולא מחית בו? טען ואמר: 'מפני שלא הגיע אלי הדבר, שהרי הייתי במדינה רחוקה' - אומרים: 'אי אפשר שלא יגיע הדבר בשלש שנים; וכינן שהגיע אליך - היה לה למחות בפני עדים, ותודיע אותם שפלוני גזל אותי, ולמחר אתבצעו בדין; הואיל ולא מחית, אתה הפסדת על עצמך'. לפיכך, אם היתה מלחמה ושבוש דרכים בין המקום שהיה בו ראובן ובין המקום שהיה בו שמעון - אפלו אכלה [החזיק] ראובן עשרים שנים - מוציאין אותה מתחת ידו, וחוזרת לשמעון; מפני שיכול לומר: 'לא ידעתי שזה משתמש בקרקעי'.

ג. הביא ראובן עדים שהיה שמעון בא בכל שנה, ועומד במקום זה שלשים יום או פחות - אומרים לשמעון: 'מפני מה לא מחית בשבא? אבדת זכותך'. טען שמעון ואמר: 'טרוד הייתי בשוק, ולא ידעתי שזה בתוך חצרי' - הרי זו טענה; שכל שלשים יום יהיה אדם טרוד בשוק. ואם עמד יותר משלשים יום, ולא מחה - אבד את זכותו. ויראה לי, שדין זה אינו אלא בכפרים, שהעם טרודין בשווקים שלהן. ומפני מה אין אומרים לראובן, 'אם אמת הדבר שמכר לך או נתן לך במתנה, למה לא נזהרת בשטר שלך'? מפני שאין אדם נזהר בשטר [לשומרו] והולך כל ימיו; ונתנה שאין אדם נזהר בשטר, אלא עד שלש שנים, וכינן שרואה שאין אדם ממחה בו, שוב אינו נזהר.

ה. הרי שמחה שמעון במדינה רחוקה - מפני מה לא יטען ראובן ויאמר, 'לא שמעתי שמחה בי, כדי שאזהר בשטר'? מפני שאומרים לו: 'חברך יש לו חבר, והחבר יש לו חבר אחר, ונתנה שהגיע אליך הדבר; וכינן שידעת שמחה בך בתוך שלש שנים - אם באמת היה לך שטר ולא נזהרת בו [לשומרו], אתה הפסדת על עצמך'.

ו. לפיכך, אם מחה שמעון בפני העדים, ואמר להם: 'אל תוציאו דבר זה [מחאתי] מפניכם' - אין זו מחאה. אבל אם אמרו העדים מעצמן: 'אין דבר זה יוצא מפנינו' - הרי גם זו מחאה; שדבר שאין אדם מזהה עליו [שלא לפרסמו], אומרו [מגלהו] שלא בכונה. וכן אם צוה לעדים ואמר להם: 'אל תודיעוהו', או שאמרו הן מעצמן: 'אין אנו מודיעין אותו' - גם זו מחאה היא; שאף על פי שאינן מודיעין אותו, מודיעין הם לאחרים, והדבר יגיע אליו.

ז. ביצד המחאה? אומר בפני שנים: 'פלוני שהוא משתמש בחצרי' או 'בשדי' - גולן הוא, ולעיתים אני תובע אותו בדין. וכן אם אמר להם: 'שכורה היא בידו', או 'משכונה, ואם יטען עלי שמכרתי או נתתי, אני תובע אותו בדין, וכן כל פיוצא בזה - הרי זו מחאה, אף על פי שלא מחה במדינה זו שהחזיק בה זה. אבל אם אמר להן: 'פלוני משתמש בחצרי גולן הוא' - אין זו מחאה; שהרי ראובן אומר: 'בששמעתי, אמרתי: שמה חרף אותי בלבד, ולפיכך לא נזהרתי בשטר'.

- הרי זה נאמן, ומעמידין אותו בידו, אחר שישבע הסת, שלקחו ממנו או שנתנו לו במתנה. אבל עבד קטן שאינו יכול להלך על רגליו מפני קטנותו, הרי הוא כשאר המטלטלין, וכל מי שיהיה ברשותו, הרי הוא כחזקתו; והמוציא מחברו, עליו הראיה.

ה. הטוען את חברו ואמר לו: 'בגד זה' או 'בהמה זו' או 'עבד זה שבדרך שלי הוא, וגזלתו ממני', או 'הפקדתי אצלך', או 'שכור לך', או 'שואל הוא', והנטען אומר: 'לא כי, אלא זה ממוני וירשתי', והביא הטוען עדים והעידו שהן יודעין שזה החפץ או העבד או הבהמה ידוע שהוא היה לזה - חזר הנוטען ואמר: 'כן, היה שלך, אבל אתה נתתו לי, או מכרתו לי, וזה שאמרתי ירשתי, לא שירשתי מאבותי, אלא שהיא שלי כאלו ירשתי' - הרי זה נאמן, ונשבע הסת; שכבר בארנו, שיש לטוען לחזור ולטען דבר הנשמע [המסתבר].

ו. ספינה וכיוצא בה, שהיו שנים נחלקין עליה - זה אומר 'כלה שלי' וזה אומר 'כלה שלי', ובאו לבית דין, ואמר האחד: 'תפשוה [החזיקו בה] עד שאביא עדים' - אין תופשין. ואם תפשוה בית דין, והלך ולא מצא עדים, ואמר: 'הניחיה בינינו, וכל המתגבר יטל כשהיה דינה מקדם' - אין שומעין להן, ואין מוציאין אותה בית דין מתחת ידן, עד שיבואו עדים, או עד שיוודע זה לזה, או יחלקו ברצונם ובשבועה, כמו שבארנו.

יום חמישי י"ח שבט ה'תשס"ט

הלכות טוען ונטען פרק יא

א. כל הקרקעות הידועות לבעליהן [מפורסמות שהן שלהם] - אף על פי שהן עתה תחת ידי אחרים, הרי הן כחזקת בעליהן. ביצד? ראובן שהיה משתמש בחצר בדרך שהעם משתמשים בחצרותיהן, דר בה ושוכרה לאחרים ובונה וסותר, ואחר זמן בא שמעון וטען עליו ואמר לו: 'חצר זו שתחת ירך שלי היא, ושכורה היא בידך', או 'גזולה', או 'שואלה', והשיבו ראובן: 'שליך היתה, ואתה מכרתה לו', או 'נתתה לי במתנה' - אם אין עדים לשמעון שהיתה ידועה לו, נשבע ראובן הסת [דרבנו] ונעמד במקומו. אבל אם הביא שמעון עדים שחצר זו שלו היתה - הרי היא כחזקת שמעון, ואומרים לראובן: 'הבא ראיה שמכרה לך', או 'נתנה לך'. ואם לא הביא ראיה - מסלקין אותו ממנה, ומחזירין אותה לשמעון, אף על פי שאין ראובן מודה לשמעון שהיא היתה שלו, שהרי יש עדים לשמעון.

ב. במה דברים אמורים, שמצריכין ראובן להביא ראיה או יסתלק? בשלא נשתמש בה זמן מרבה. אבל אם הביא עדים שאכל פרות קרקע זו שלש שנים רצופות, ונתנה בכלה בדרך שנהנין כל אדם באותה קרקע, והוא שיהיה אפשר לבעלים הראשונים שידעו בזה שהחזיק, ולא מחו בו - מעמידין אותה ביד ראובן, וישבע ראובן הסת שמכרה לו שמעון, או שנתנה לו מתנה, ויפטר. מפני שאומרים לו לשמעון: 'אם אמת אתה טוען, שלא מכרת

דברים אומרים? בחצרות ובתים וכיוצא בהן, שהן עשויות לדור בתוכן ביום ובלילה; אבל החניות של תגרים וכיוצא בהן, שאין דרין בהן אלא ביום - כיון שדר בהן שלש שנים ביום, הרי זו חזקה.

ד. שלש שנים שאמרנו, צריכות שהיו רצופות זו אחר זו. הרי שהחזיק בשדה, וזרעה שנה והוכירה [לא זרע] שנה, וזרעה שנה והוכירה שנה - אפלו עשה כן כמה שנים, לא החזיק. הנה דרכם של בני אותו המקום להוכיר - אף על פי שמקצתן זורעין שנה אחר שנה, ומקצתן זורעין שנה ומוכירין שנה - הרי זה החזיק; שהרי הוא אומר: 'לא הוכרתי אותה, אלא כדי שתעשה הרבה בשנת הזריעה'.

ה. שני שתפין שהחזיקו בשדה שש שנים - האחד אכלה [החזיק] שנה ראשונה ושלישית וחמישית, והשני אכלה שניה ורביעית וששית - לא עלתה חזקה לאחד מהן; שהרי בעל הקרקע אומר: 'כיון שלא ראיתי ולא שמעתי שהחזיק בה אדם אחד שנה אחר שנה, מפני זה לא מחיתי'. לפיכך, אם כתבו אלו השתפין שטר ביניהן, שישתמשו בה שנה אחר שנה - כיון שעברו שלש שנים, עלתה להן חזקה; שהשטר, קול [פרסום] יש לו, והואיל ולא מחה, אבד את זכותו. והוא הדין לעבד שהחזיקו בו שנים, ונשתמשו בו שנה אחר שנה - אם כתבו שטר ביניהן, הרי החזיקו.

ו. אכלה שנה זה המחזיק ומכרה, ואכלה הלוקח שנה, ומכרה הלוקח שני ואכלה שנה - אם מכרו זה לזה בשטר, שלשתן מצטרפין, והרי זו חזקה, מפני שלא מחה. ואם מכרו שלא בשטר, אינה חזקה, שהבעלים הראשונים אומרים: 'כיון שלא צמד בה איש אחד שלש שנים, לא הצרכנו למחות'.

ז. אכלה האב שנה והבן שתים, האב שתים והבן שנה, אכלה האב שנה והבן שנה והלוקח מן הבן שנה - הרי זו חזקה; והוא, שלקח בשטר.

ח. אכלה בפני האב שהיה בעל השדה שנה, ובפני בנו שתים, או בפני האב שתים ובפני הבן שנה, או בפני האב שנה ובפני בנו שנה ובפני לוקח מן הבן שנה - הרי זו חזקה; והוא, שמכר הבן שדה זו בכלל שדותיו - שהרי לא הפיר [שם לב] המחזיק שנמכרה, ולפיכך לא נזהר בשטרו. אבל אם מכר הבן שדה זו בפני עצמה, אין לך מחצה גדולה מזו.

ט. נרה שנה אחר שנה, אפלו כמה שנים - הואיל ולא נהנה בה, אינה חזקה. וכן אם פתח בה שבילי המים, ופתח ושדר [פירור רגבי אדמה] בלבד - הואיל ולא אכל פרות, אינה חזקה.

י. זרעה ולא הרויח כלום, אלא זרע פור ואסף פור - לא החזיק, שהרי לא נהנה.

יא. אכלה שחת [תבואה קודם בישולה], לא החזיק; ואם היה המקום דרפן לזרע לשחת, מפני שדמיו יקרין - הרי זו חזקה.

ח. מחצה בפני שנים; וכותבין [מחאתו בשטר], אף על פי שלא אמר להם 'כתבו'. וכיון שמחה בשנה ראשונה, אינו צריך לחזור ולמחות בכל שנה ושנה; אבל צריך שלא יהיה בין מחצה למחצה שלש שנים גמורות. לפיכך, צריך למחות בסוף כל שלש; ואם מחה, ועמד שלש שנים גמורות, ואחר כך מחה - אינה כלום.

ט. הביא ראובן עדים, 'שזה שמעון בעל השדה קבץ פרות שדה זו, ונתנם לי' - תצמד השדה ביד ראובן, ואפלו טען שמעון מכרה לו או נתנה לו היום; שאלו לא מכר או נתן - לא היה משמש את ראובן בשדה זו, ונותן לו פרותיה.

י. טען שמעון ואמר: 'אמת היה הדבר, ולפרות הורדתיו, ושללו היו הפרות, אבל הגוף לא מכרתי' - נאמן, וחוזרת לשמעון; אלא אם כן אכלה ראובן בפניו שלש שנים ולא מחה בו, כמו שבארנו.

יום שישי י"ט שבט ה'תשס"ט

הלכות טוען ונטען פרק יב

א. שלש שנים שאמרנו, מיום ליום; אפלו היה חסר יום אחד - לא החזיק, ומסלקין אותו ממנה. כמה דברים אומרים? בקרקעות שהן עושין פרות [רווחים] תדיר - כגון הבתים, והחצרות, והבורות, והשיחין, והמעורות, והחניות, והפונדקיות, והמרחצאות, והשוככות, ובתי הבדין, ושדה בית השלהין שמשקין אותה תמיד וזורעין בה ונוטעין, והגנות, והפרדסים; וכן העבדים המהלכין, כמו שבארנו. אבל שדה הבעל שהיא שותה ממי גשמים בלבד, ושדה האילן - אינה מיום ליום; אלא כיון שאכל שלש תבואות ממין אחד, הרי אלו כשלש שנים. כיצד? היתה שדה תמרים, וגדר שלש גדירות, או שדה ענבים, וכצר שלש בצירות, או שדה זיתים, ומסק שלש מסיקות - הרי אלו כשלש שנים, והחזיק. ואפלו היו האילנות רצופין, ולא היה ביניהן הרחק הראוי להן, שהרי סופן ליבש - הואיל ואכלן שלש שנים, החזיק.

ב. הביא עדים שהיה דר בחצר זו שלש שנים, או שהשכירה [לאחרים] שלש שנים - הרי זו חזקה. טען בעל החצר ואמר: 'שמא לא שכן בה ביום ובלילה', או 'שמא אלו שהשכירו להם לא שכנו בה ביום ובלילה' - הרי זו טענה; ואומרים למחזיק: 'או הבא עדים ששנים אלו גמורות ביום ובלילה, או תסתלק'. אפלו באו שנים ואמרו: 'לנו שכר [השכיר], ואנו דרנו בחצר זו ביום ובלילה', וטען בעל השדה ואמר: 'כביאו עדים שדרו בה ביום ובלילה' - צריכין אלו העדים השוכרין להביא ראיה שדרו בה תמיד; שזה הדבר תלוי בהם [נוגע אליהם], ואינו תלוי בטענת המחזיק, כדי שיעידו לו.

ג. היה זה המחזיק או העדים שדרו בה, מן הרוכלין המחזירין בעצירות וכיוצא בהן - טוענין אותן [בי"ד את הטענות במקומן] לכתחלה; וכשביא עדי חזקה - אומר לו: 'הבא עדים שהיית מחזיק בה ביום ובלילה'. כמה

בנכסי אביו, והאב בנכסי הבן; שכל אחד מאלו, אין מקפידין [על שימוש בנכסיהם] זה על זה, לפיכך אין אכילתן ראיה, אף על פי שלא מחו בהם הבעלים, אלא תחזור הקרקע לבעלים שהביאו ראיה שזאת הארץ ידועה להן [מפורסם שהיא שלהן], וישבעו הסת שלא מכרו ולא נתנו, כמו שבארנו.

ב. וכן ראשי גליות של אותו הזמן, והגולן, והגוי - אין אכילתן ראיה, מפני שהן בעלי דורע. וכן חרש שוטה וקטן - אין אכילתן ראיה, מפני שאין להן טענה כדי שתעמד הקרקע בידם; אלא תחזור לבעלים. וכן המחזיק בנכסיהן, אין אכילתו ראיה.

ג. כיצד אין מעמידין את הקרקע בידן? ראובן שאכל שדה שמעון שני [שנות] חזקה, והוא טוען שהיא לקוחה בידו, והביא שמעון עדים שהיא ידועה לו, וכן הביא עדים שראובן ידוע שהוא שתפו בה או אריסו או אפיטרופו, ומפני זה לא מחה - תחזור השדה לשמעון, וישבע הסת שלא מכר ולא נתן. והוא הדין לשארן [האמורים לעיל]. אבל אם לא הביא שמעון ראיה שראובן היה שתף או אריס, אלא ראובן הודה מעצמו ואמר: 'כן, היה שתפי, ומכר לי' - הואיל ואכל שני חזקה, ויכול לומר 'לא היה שתפי מעולם' - הרי זה נאמן, כשאר כל אדם.

ד. האמנין כיצד? כגון שהיו בונין בה או מתקנין אותה שנים רבות. ירדו מאמנותן - אם אכלו אותה שלש שנים מאחר שיירדו מאמנותן, יש להן חזקה.

ה. האריסין כיצד? כגון שהיה אריס לאביו של בעל השדה, או לאנשי משפחתו; שפיון שהוא אריס של בתי אבות [בית המשפחה], אין ממחין הבעלים בידו. אבל אם זה הוא שנעשה לו אריס תחלה - הואיל ואכלה [החזיק] פלה שני חזקה, מעמידין אותה בידו, ואומרים לבעלים: 'היאף אכל שנה אחר שנה, ולא מחית בו'?

ו. אריס של בתי אבות שהוריד אריסין מתחת ידו, יש לו חזקה; שאין מורידין אריסין אחרים לנכסי אדם, והוא שותק. אבל אם חלק לאריסין אחרים שהיו בה - אין לו חזקה; שמא ממנה על האריסין עשו אותו. ואריס שירד מאריסותו, ואכלה שלש שנים מאחר שירד - החזיק.

ז. האפיטרופין כיצד? בין שהיו אפיטרופין על שדה זו בין על שאר נכסים, בין שמנה אותם בית דין בין שמנה אותם אבי יתומים וגדלו היתומים והניחו [השאירו] אותם, בין שמנה אדם אפיטרופין על הוצאתו והקנסתו - הואיל והן משתמשין ברשות, אין להן חזקה. עברו האפיטרופין ממנו, ואכלו שלש שנים אחר שעברו - הרי זו חזקה.

ח. השתפין כיצד? אם היה שתף בשדה זו, ואין בה דין חלקה [לא שייך לחלקה] - אף על פי שאכל את פלה האחד מהם כמה שנים, הרי היא בחזקת שניהם. ואם יש בה דין חלקה, ואכלה האחד פלה שני חזקה - יש לו חזקה; שהרי אומרים לשתפו: 'אם באמת שלא מכרת ולא נתת, היאף אכל את פלה, ואתה שותק, ולא מחית בו בכל שלש שנים'? וכן האיש שאכל נכסי אשתו שני חזקה -

יב. אכלה ערלה שביעית וכלאים - אף על פי שנהנה בבערה, הרי זו חזקה.

יג. היה המקום שהחזיק בו סלע או חלמיש שאינו ראוי לזריעה - צריך להנות בו בדבר הראוי לו, כגון שישטח בו הפרות או יעמיד בו הבהמה וכיוצא בזה; ואם לא נהנה בו כל אותן השלש שנים בדבר הראוי לו, לא החזיק.

יד. היה מעמיד בהמה במקום מסים מתצר חבירו, או שהיה מגדל שם תרנגולין, או מעמיד תנור וכירים ורחים, או שנתן שם זבלו, בין שהעמיד מחיצה בין שלא העמיד - אם נשתמש בדברים אלו וכיוצא בהן שלש שנים ביום ובלילה, וטען על בעל התצר ואמר: 'אתה נתת לי מקום זה', או 'מכרתו לי' - הרי זו חזקה.

טו. שדה שהיא מקפת גדר, וכא זה שהחזיק בה, וזרע חוץ לגדר, ונהנה בכל המקום שאינו שמור - אף על פי שאכלו שנה אחר שנה, לא עלתה לו חזקה; שהבעלים טוענין ואומרים: 'כיון שראינו שזרע במקום מפקר, אמרנו: כל מה שזרע - חית השדה תאכלנו; ולפיכך לא מחית'. והוא הדין לכל הזרע מקום שאינו שמור, אלא רגל כל חיה ויד כל אדם מצויין בו.

טז. אכלה פלה חוץ מבית רבע [מדת שטח] - החזיק בכלה, חוץ מאותו בית רבע שלא נהנה בו; ואפלו היה מקום חלמיש בתוך השדה - הואיל ולא נשתמש בו כראוי לו, אין לו בו חזקה.

יז. החזיק אחד באילנות ואכל פרותיהן, ואחד החזיק בקרקע וזרעה ואכל פרותיה, וכל אחד משניהם טוען 'שהכל שלי, ואני לקחתי' - זה שהחזיק באילנות ואכלם שלש שנים, יש לו האילנות וקרקע שצריכין לו, והוא כמלא האורה [המלקט] וסלו חוצה לכל אילן ואילן; וזה שהחזיק בקרקע, יש לו שאר הקרקע.

יח. וכן האוכל פרות אילן שלש שנים, וטען על בעל האילן: 'אתה מכרת לי אילן זה וקרקעו' - הרי זה יש לו קרקע כעבי האילן, עד התהום.

יט. שדה אילן שהיו בו שלשים אילנות בתוך בית שלש סאין, ואכל עשרה בשנה ראשונה, ועשרה בשנה שנייה, ועשרה בשנה שלישית - החזיק בכל; והוא, שהיה העשרה שאכל מפרות בכל בית השלש סאין, ולא הוציאו שאר האילנות פרות; אבל אם הוציאו שאר האילנות פרות, ולא אכלן - לא החזיק אלא כמה שאכל.

כ. כמה דברים אמורים? בשאכל הוא מקצת הפרות, וכזו העם שאר הפרות. אבל אם הניח פרותיהן עליהן - הואיל ואכל אילן מכאן ואילן מכאן מכל השדה - החזיק בכל השדה, אף על פי שלא אסף כל פרותיה.

שבת קודש כ' שבט ה'תשס"ט

הלכות טוען ונטען פרק יג

א. ואלו שאין מעמידין את הקרקע בידן, אף על פי שאכלוה שלש שנים: האמנין, והאריסין, והאפיטרופין, והשתפין, והאיש בנכסי אשתו, והאשה בנכסי בעלה, וכן

י. ראשי גליות שהיו בימי חכמים - לפי שהיה בידין כח לרדות את העם, אין אכילתם [חזקתם] ראיה; וכן אחר שהחזיק בנכסיהם - אף על פי שאכל כמה שנים, אין אכילתו ראיה. לפי שאינם ממחין, מפני שידון חקפה - כל זמן שיצאו, מסלקין זה ממנה; אבל נשבעין הסת, שלא מכרו ולא נתנו. ואם הן החזיקו בנכסי אחר, ואמר שלא מכר - נשבע הסת שלא מכר להן ולא נתן להן. יא. הגזלן ביצר? מי שהחזיק גזלן על שדה זו, או מי שהחזיקו שהן הורגין נפשות על עסקי ממון - אף על פי שאכל שדה זו כמה שנים - לא החזיק, ותחזר השדה לבצלים.

אף על פי שהתנה עמה שאין לו פרות בנכסיה, ואפלו התנה עמה כשהיא ארוסה שלא יירשנה, ואחר כך אכל וכן והרס, ועשה כל מה שעשה; וכן האשה שאכלה פרות נכסי בעלה, ונשתמשה בהן כחפצה כמה שנים - אף על פי שיחד לה שדה במזונותיה, ואכלה שדות אחרות - אין אכילתן ראיה. וכן הבן שהוא סומך על שלחנו של אביו, ונחשב בכלל בני ביתו - אם אכל נכסי אביו שגי חזקה, וכן האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך על שלחנו שגי חזקה - אין אכילתן ראיה. ט. וכן שפרש מאביו [משולחננו], ואשה שנתגרשה אפלו ספק גרושין - הרי הם כשאר כל אדם.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - י"ד-כ' שבט ה'תשס"ט

שנה דין בלבד למי שרוצה להטהר שיעשה-כך — ודין זה הוא המצוה; אבל לא שנתייבהו טבילה דוקא, אלא הרוצה להשאיר בטמאתו ולא יכנס למחנה שכניה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) איזה זמן — רשאי. וכבר באר ספר האמת ("ספר התורה") שכל-מי שנטמא וטבל שהוא טהור, אלא שאין טהרתו שלמה עד שיעריב שמשו (שתשקע השמש ביום הטבילה). וכן בא גם בפרוש המקביל, שצריך לטבל וגופו ערום נוגע בשטח המים. אמרו (עירובין ד:): "כל-בשרו — שלא יזה דבר חוצץ בינו וביין המים". הגה נתבאר לה, שמצוה זו — והיא מצות טבילה — פוללת דיני המקנה ודיני החציצה ודיני טבול יום (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה — שמשו). ומצוה זו מבארת במסכת מקואות ובמסכת טבול יום.

יום חמישי י"ח שבט ה'תשס"ט

מצות עשה קט. רלו.

המצוה הק"ט נדפסה ביום הקודם.

המצוה הרל"ז — הצווי שנצטוינו לדון בדין השור, והוא אמרו יתעלה: "וכי-יגח שור וגו'" (שמות כא, כח), "וכי-יגוף שור-איש את-שור רעהו" (שם, לה). וכבר נתבארו הלכות דין זה בששת הפרקים הראשונים (בבא קמא).

יום ראשון י"ד שבט ה'תשס"ט

יום שני ט"ו שבט ה'תשס"ט

יום שלישי ט"ז שבט ה'תשס"ט

יום רביעי י"ז שבט ה'תשס"ט

מצות עשה קט.

המצוה הק"ט — הצווי שנצטוינו לטבול במי מקנה ואז נטהר מפל-מין ממניי הטמאה שננטמאנו בו, והוא אמרו יתעלה: "ורחץ במים את-פל-בשרו" (ויקרא טו, טז), ובא בקבלה (ספרא פרשת מצורע): "מים שכל-בשרו עולה בהם והוא שעור מקנה", אלא אם היו מים נובעים (ממעין), שלהם אין שעור, כמו שיתבאר בהלכות מצוה זו (הלכות מקואות). ומתנאיה, שהנזב בלבד יהיו המים שיטהר בהם נובעים, כמו שאמר בו הפתוב: "במים חיים" (שם, יג). ואין הפונה באמרנו שהטבילה מצות עשה, שכל-טמא חייב לטבול בהכרח, כדרך שכל-המתעטף בטלית חייב לעשות ציצית, או שכל-מי שיש לו בית חייב לעשות מעקה — אלא פונתי בכך לדין טבילה שאנו נצטוינו שכל-הרוצה להטהר מטמאתו לא יתכן דבר זה אלא בטבילה במים, ואז יטהר. ולשון ספרא (פרשת אחרי מות): "ורחץ במים, יכול גזרת מלך (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תלמוד לומר: ואחר יבא אל המחנה — מפני הטמאה". הריהו רומז לכלל הזה שבארתי לה:

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — מתוך מהדורת "ספהמ"צ ללומדי השיעור היומי" — חזק
— יום שישי י"ט שבט — שבת קודש כ' שבט ה'תשס"ט —

יום שישי י"ט שבט ה'תשס"ט

שבת קודש כ' שבט ה'תשס"ט

מצות עשה רמ.

מצות עשה רלח.

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלֵּמָה מֵאֲתִים וְאַרְבָּעִים —
הַצְוִי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ בְּדִין הַהֶבְעֵר (שביערו בהמותיו,
והזיקו שדות אחרים), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי
יִבְעֹר-אִישׁ שָׂדֶה אוֹ-כָרֶם וְגו'" (שמות כב, ד). וְכָבֵר
נִתְבָּאֲרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה בְּכָלֵלוֹתוֹ בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו'
מְ(בבא) קָמָא וּפֶרֶק ה' מְגָטִין.

הַמִּצְוָה הָרַל"ח — הַצְוִי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ לְדוֹן בְּדִין
הַבּוֹר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר"
(שמות כא, לג). וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק
ג' וּפֶרֶק ה' מְ(בבא) קָמָא.

אגרות קודש

ב"ה, טו"ב שבט, ה'תשכ"ב
ברוקלין, נ. י.

חברה גמילות חסדים שומרי שבת בברוקלין, נ. י.

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבם מבשר מאסיפה השנתית של חברה גמילות חסדים שומרי שבת ומסיבת
ההתעודות - במוצאי שבת אם כסף תלוה ומוצאי חדש שבט, הוא חדש ההילולא (שהשנה היא - שנת י"ב)
של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל.

ויהי רצון אשר ע"פ תוכן המדובר בפרק י"ב מהמשך מאמר ההילולא בענין האוצר מלמעלה,
אוצר דהון יקר הנפתח ונמסר לישראל אנשי החיל, אשר הם עושים רצונו של מקום, אור הטוב בהנראה
ונגלה, וכהבקשה, ואוצרד הטוב לנו תפתח - שהוא אוא"ס אין קץ ואין תכלית, יתגלה זה בקרוב ממש גם
בהשפעת עושר כפשוטו לכל בני ישראל, ובמילא יהי ענין הגמ"ח - לעשירים, וכדברי חכמינו ז"ל בזה.

ובמילא, כיון שאין הגמ"ח קשור בעניות של ישראל רעהו, יעשו בהאמור מתוך שמחה שלמה
ואמיתית וטוב לבב.

בברכת הצלחה בעבוה"ק ולבשו"ט בכל האמור

מ. שניאורסאהן

נ. ב. ולהעיר (ולהאיר) בהדו"ח דמחזור השנה מפעולותיהם, אשר לא ישר בעיני כלל, על שנמצא
בקופת גמ"ח סכום נכון - לפ"ע המחזור שלהם, שאפילו את"ל שע"פ האמור אין עניים בישראל, הרי כנ"ל
גמ"ח ישנו גם לעשירים, ומה לכסף מזומן בסכום נכון - מונח בקופת חברת גמ"ח?

מצו"פ המחאתי - השתתפות בקרן הגמ"ח.

שופטים ט א-כג

ט א וַיֵּלֶךְ אַבִּימֶלֶךְ בֶּן־יִרְבֵּעַל שָׁכְמָה אֶל־אָחִי אָמֹן וַיְדַבֵּר אֵלֵיהֶם וְאֶל־כָּל־
 מִשְׁפַּחַת בֵּית־אָבִי אָמֹן לֵאמֹר: בִּדְבָרוֹנִי בְּאָזְנִי כָל־בְּעָלֵי שָׁכֶם מִה־טוֹב לָכֶם
 הַמִּשְׁלָל בָּכֶם שְׁבָעִים אִישׁ כָּל־בְּנֵי יִרְבֵּעַל אִם־מִשְׁלָל בָּכֶם אִישׁ אֶחָד וּזְכַרְתֶּם
 כִּי־עֲצַמְכֶם וּבְשָׁרְכֶם אָנִי: ג וַיְדַבְּרוּ אַחֲרֵי־אָמֹן עָלָיו בְּאָזְנֵי כָל־בְּעָלֵי שָׁכֶם אֶת־
 כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּט לָבָם אַחֲרֵי אַבִּימֶלֶךְ כִּי אָמְרוּ אָחִינוּ הוּא: ד וַיִּתְּנוּ־לוֹ
 שְׁבָעִים פָּסָף מִבֵּית כְּעַל כְּרִית וַיִּשְׁפֹּר בָּהֶם אַבִּימֶלֶךְ אֲנָשִׁים רִיקִים וּפְחִזִּים
 וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו: ה וַיָּבֹא בֵּית־אָבִיו עִפְרָתָה וַיַּהֲרֹג אֶת־אָחָיו בְּנֵי־יִרְבֵּעַל שְׁבָעִים
 אִישׁ עַל־אֶבֶן אַחַת וַיּוֹתֵר יוֹתָם בֶּן־יִרְבֵּעַל הַקָּטָן כִּי נִחְבָּא: ו וַיֹּאסְפוּ כָל־בְּעָלֵי
 שָׁכֶם וְכָל־בֵּית מְלֹא וַיֵּלְכוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת־אַבִּימֶלֶךְ לְמֶלֶךְ עִם־אֱלֹהֵן מִצֵּב אֲשֶׁר
 בְּשָׁכֶם: ז וַיַּגִּדוּ לְיוֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲמֵד בְּרֹאשׁ הַר־גִּרְזִים וַיִּשָּׂא קוֹלוֹ וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר
 לָהֶם שְׁמָעוּ אֵלַי בְּעָלֵי שָׁכֶם וַיִּשְׁמָע אֲלֵיכֶם אֱלֹהִים: ח הַלֹּךְ הִלְכוּ הָעֵצִים
 לְמַשֵּׁחַ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹאִית מְלֹכָה (מְלֹכָה קרי) עָלֵינוּ: ט וַיֹּאמֶר לָהֶם הַיּוֹת
 הַחֲדַלְתִּי אֶת־דִּשְׁנִי אֲשֶׁר־בִּי יִכְבְּדוּ אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים וְהִלַּכְתִּי לָנוּעַ עַל־הָעֵצִים:
 י וַיֹּאמְרוּ הָעֵצִים לַתֹּאנָה לְכִי־אֵת מֶלְכִּי עָלֵינוּ: יא וַתֹּאמֶר לָהֶם הַתֹּאנָה
 הַחֲדַלְתִּי אֶת־מַתְקִי וְאֶת־תְּנוּבַתִּי הַטּוֹבָה וְהִלַּכְתִּי לָנוּעַ עַל־הָעֵצִים: יב וַיֹּאמְרוּ

רש"י

(ד) ופחזים. בהולים במעשיהם לעשות בלא
 תבונה: (ו) עם אלון מצב. (תרגום:) מישר קמתא
 - מישור שהיו בו מצבות: (ח) הלוך הלכו
 העצים. משל הוא: לזית. עתניאל בן קנז (שופטים
 א יג), הבא משבט יהודה שנקרא זית, שנאמר

מצודת דוד

(ב) המשל. אם למשול בכם שבעים איש, כי כולם בני
 ירובעל הם ומי נדחה: וזכרתם. רצה לומר, בעבור
 הקורבה ראוי להמליך אותי, ויהיו כולם נדחים:
 (ג) אחינו הוא. כי עם כולם היה לו קורבה: (ה) ויותר
 יותם. מבני ירובעל ממספר שבעים, כי עמו היו שבעים:
 (ז) וישמע וגו'. בעבור הגמול אשר תשמעו אלי:
 (ח) הלוך הלכו העצים. פתח דבריו במשל, ועם שאין
 כל דברי הנמשל ידמו להמשל, הנה קצת הדברים ידמו,

מצודת ציון

(ג) עליו. בעבורו: (ד) ריקים. ריקנים מכל מעלה:
 ופחזים. מהירים במעשיהם מבלי דעת, כמו (בראשית מט
 ד) פחז כמים, והוא הפוך מן חפזון: (ה) נחבא. מלשון
 מחבואה, רוצה לומר, נטמן: (ו) עם אלון. סמוך לאלון:
 (ז) בעלי. ענין אדון, וכן (יהושע כד יא) בעלי יריחו:
 (ט) החדלתי. ענין מניעה: דשני. מלשון דשן ושמן:
 לנוע. מלשון תנועה: (יא) מתקי. מלשון מתוק: תנובתי.

ויתר דברי המשל באו ליפות המשל ולהכניס בלב השומע: (ט) החדלתי. וכי אחדל מליתן פריי הטוב: בי. רצה
 לומר, בפריי: יכבדו וגו'. כי בשמן זית מכבדים את המקום בנרות המנורה (שמות כז כ), ואת האנשים במשיחת הכהנים
 והמלכים (כריתות ה ב): והלכתי. רצה לומר, וכי אעזוב עסקי ואלך להיות מתנענע ומטולטל בעבור צרכי העצים, כי

הַעֲצִים לַגֶּפֶן לְכִי־אֶת מְלֹכִי (מֶלֶךְ קרי) עָלֵינוּ: יג וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגֶּפֶן הִחְדַּלְתִּי
 אֶת־תִּירוּשֵׁי הַמִּשְׁמַח אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים וְהִלַּכְתִּי לָנוּעַ עַל־הָעֲצִים: יד וַיֹּאמְרוּ
 כָּל־הָעֲצִים אֶל־הָאֵטָד לֵךְ אִתָּה מֶלֶךְ־עָלֵינוּ: טו וַיֹּאמֶר הָאֵטָד אֶל־הָעֲצִים אִם
 בָּאֵמֶת אַתֶּם מְשֻׁחִים אֵתִי לְמֶלֶךְ עֲלֵיכֶם בָּאוּ חֲסֹו בְצִלִּי וְאִם־אֵין תֵּצֵא אֲשׁ
 מִן־הָאֵטָד וְתֹאכַל אֶת־אֲרֹזִי הַלְבָּנוֹן: טז וַעֲתָה אִם־בָּאֵמֶת וּבְתַמִּים עֲשִׂיתֶם
 וּתְמַלִּיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאִם־טוֹבָה עֲשִׂיתֶם עִם־יִרְבֶּעֶל וְעִם־בִּיתֹו וְאִם־פְּגָמוֹל
 יֵדְיוֹ עֲשִׂיתֶם לוֹ: יז אֲשֶׁר־נִלְחַם אָבִי עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁלַךְ אֶת־נַפְשׁוֹ מִנֶּגֶד וַיַּצֵּל אֶתְכֶם
 מִיַּד מֶדִּין: יח וְאַתֶּם קָמַתֶם עַל־בֵּית אָבִי הַיּוֹם וּתְהַרְגוּ אֶת־בָּנָיו שִׁבְעִים אִישׁ
 עַל־אֲבֹן אַחַת וּתְמַלִּיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ בֶּן־אֵמֶתוֹ עַל־בְּעִלִּי שָׁכֶם כִּי אַחִיכֶם
 הוּא: יט וְאִם־בָּאֵמֶת וּבְתַמִּים עֲשִׂיתֶם עִם־יִרְבֶּעֶל וְעִם־בִּיתֹו הַיּוֹם הַזֶּה שְׁמַחוּ
 בְּאֲבִימֶלֶךְ וַיִּשְׂמַח גַּם־הוּא בָכֶם: כ וְאִם־אֵין תֵּצֵא אֲשׁ מֵאֲבִימֶלֶךְ וְתֹאכַל
 אֶת־בְּעִלִּי שָׁכֶם וְאֶת־בֵּית מְלֹא וְתֵצֵא אֲשׁ מִבְּעִלִּי שָׁכֶם וּמִבֵּית מְלֹא וְתֹאכַל
 אֶת־אֲבִימֶלֶךְ: כא וַיָּנֶם יוֹתָם וַיִּבְרַח וַיֵּלֶךְ בָּאָרֶה וַיָּשֶׁב שָׁם מִפְּנֵי אֲבִימֶלֶךְ אַחִיו:
 כב וַיֵּשֶׁר אֲבִימֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשׁ שָׁנִים: כג וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים רוּחַ רָעָה בֵּין
 אֲבִימֶלֶךְ וּבֵין בְּעִלִּי שָׁכֶם וַיִּבְגְּדוּ בְּעַלִּי־שָׁכֶם בְּאֲבִימֶלֶךְ:

רש"י

באמת. שאני הגון למלכות: (כב) וישר. על
 כרחם נהג רבנות ובגאווה: (כג) רוח רעה.
 שנאה, שלנ"ש מלטלינ"ט בלע"ז:

כגופן דנציב וכו': (יג) המשמח אלהים. שאין
 אומרים הלוים שיר של הקרבן אלא על הנסכים:
 (יד) אל האטד. ספינ"ה בלע"ז: (טו) אם

מצודת ציון

פריי, כמו (איכה ד ט) מתנבות שדי: (יג) תירושי. ייני:
 (יד) האטד. מין קוץ, וכן (בראשית נ י) גרן האטד:
 (טו) ותאכל. ותשרף: (כ) אש. רוצה לומר, להב
 המחלוקת: (כב) וישר. מלשון שררה: (כג) רוח רעה.
 רוצה לומר, שנאה ומריבה:

מצודת דוד

אם אמלוק, אעזוב בעל כרחי עסקי לטרוח בצרכי
 המלוכה: (יג) המשמח וגו'. כי אין אומרים שירה בבית
 המקדש כי אם בעת ניסוך היין (ברכות לה ב), ובאנשים
 נאמר (תהלים קד טו), ויין ישמח לבב אנוש: (טו) אם
 באמת. לא דרך לעג, לצחק בי לאחר זה: חסו בצלי. רצה
 לומר, במעט הצל שיש בי אהיה עליכם למחסה: ואם

אין. שלא באמת תמשחו אותי, כי אם לצחק בי: תצא אש. רצה לומר, דעו כי סוף הדבר יהיה שממני תצא האש
 ותשרוף אף הארזים הגבוהים, ואני עמהם: (טז) ועתה. רצה לומר, עתה שמעו הנמשל: אם באמת. רצה לומר, וכי
 באמת ובתמים עשיתם מה שהמלכתם את אבימלך, וכי טובה עשיתם וכו', וכי כגמול וכו', בתמיה: (יז) אשר נלחם.
 רצה לומר, הלא גמול ידיו היה לטובה אשר נלחם אבי בעבורכם וסיכן נפשו במלחמה, והיה מהראוי לשלם לו כגמול
 ידיו: (יח) ואתם קמתם. לא די שלא שלמתם טובה, כי אם עוד עשיתם הרעה: בן אמתו. בן שפחתו, ולא מבני אשתו
 הגבירה: כי אחיכם הוא. לא המלכתם אותו בעבור כבוד אבי, כי אם על שהוא קרוב לכם מאמו השפחה: (יט) ואם
 באמת וגו' היום הזה. רצה לומר, ואם עם כל זאת תאמרו, אם מתחלה עשינו הרעה להרוג את בני גדעון, מכל מקום
 'היום הזה' מה שהמלכנו את אבימלך בנו, הוא לכבוד גדעון וביתו. ואמר, אם כדבריכם כן הוא ש'באמת ובתמים וכו'
 היום הזה', אזי יהיה גמולכם אשר תשמחו זה בזה: (כ) ואם אין. רצה לומר, ואם אין הדבר בעבור כבוד אבי וביתו
 כי אם בעבור שהוא אחיכם מן האם, אזי יהיה גמולכם להיות שנאה ומריבה בין אבימלך ובין אנשי שכם ובית מלוא
 הסמוך לשכם ותאבדו כולכם, וכאשר אמר האטד אל העצים: (כא) מפני אבימלך. מפני יראת אבימלך, שלא יהרגנו:

דברי הימים ב ד איא

ד א וַיַּעַשׂ מִזְבֵּחַ נְחֹשֶׁת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכוֹ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רָחְבוֹ וַיַּעַשׂ אֲמוֹת קוֹמָתוֹ: ב וַיַּעַשׂ אֶת־הֵיִם מוֹצֵק עֵשׂר בָּאֲמָה מִשְׁפָּתוֹ אֶל־שְׁפָתוֹ עָגוּל א סָבִיב וְחֲמִשׁ בָּאֲמָה קוֹמָתוֹ וְקוֹ שְׁלֹשִׁים בָּאֲמָה יָסֵב אֹתוֹ סָבִיב: ג וּדְמוֹת בְּקָרִים תַּחַת לוֹ סָבִיב א סָבִיב סוֹבְכִים אֹתוֹ עֵשׂר בָּאֲמָה מְקִיפִים אֶת־הֵיִם סָבִיב שְׁנַיִם טוּרִים הַבֶּקֶר יִצּוּקִים בְּמִצְקָתוֹ: ד עוֹמֵד עַל־שְׁנַיִם עֵשׂר בְּקָר שְׁלֹשָׁה פָּנִים א צְפוֹנָה וְשְׁלוֹשָׁה פָּנִים יָמָה וְשְׁלֹשָׁה פָּנִים נֹגְבָה וְשְׁלֹשָׁה פָּנִים מְזֻרְחָה וְהֵיִם עֲלֵיהֶם מְלֻמָּעָה וְכָל־אֲחֵרֵיהֶם בֵּיתָה: ה וַעֲבִיו מִפֶּח וְשְׁפָתוֹ בְּמַעֲשֶׂה

רש"י

משפתו כתיב ומה שאמר בפקעים הללו עשר אמה לכל רוח אבל במקום עגולו אי אפשר לומר עשר באמה סביב: שנים טורים. היו הפקעים: יצוקים במצקתו. הכל יצוקים יחד לא שחבר לו את הפקעים אחר יציקתו על ידי מסמרות או על ידי דבק שקורין שולדור"א בלע"ז: (ד) וכל אחוריהם ביתה. אחוריהם של בקרים הללו היו פונים ביתה אל תחתיהם שבצפון פונים אחוריהם כנגד אותן שבדרום ושל מזרח כנגד שבמערב: (ה) ועביו טפח. שוליו ודפנותיו אלא שאצל פיו הי' דק מרוקע ומרודד: כמעשה שפת כוס. ששותין בו ומצויר פרח שושן: מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל. אף זה מחזיק ובמלכים (שם) כתיב אלפים בת יכיל גודשא תלתא שהבת ג' סאין שנאמר האיפה והבת תוכן אחד להם הרי לך ששת אלפים סאין נמצאו מאה וחמשים מקוה טהרה לארבעים מאות סאין מאה

(ב) עשר באמה משפתו אל שפתו. י' על י' באמצעיתו עגול סביב: וקו שלשים באמה יסב אותו. כל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש ברחבו טפח: וחמש באמה קומתו. עומקו: (ג) ודמות בקרים תחת לו. צורת דמות בקרים יצק ממנו לעמוד עליו ואדוקים בו כדאמר בסוף הפסוק הבקר יצוקים במצקתו: סביב סובבים אותו עשר באמה מקיפים את הים. אין מפורש כאן מה הדבר שסובבן אלא במלכים (א' ז') כתיב לפקעים מתחת לשפתו סביב וגו' פקעים כגון שעושין לכוסות פימילי"ש עגולים משום נוי ומתחת לשפתו וסביב היו עומדים בשלש אמות התחתונות מרובעות ושתיים עליונות עגולות ואי אפשר להכיל אלפים בת יכיל שהם מאה וחמשים מקוה טהרה אלא בענין זה כמו שמפורש בעירובין והעליונות מרובעות ותחתונות עגולות א"א לומר דכי כתיב עגול סביב סביב

מצודת דוד

(א) מזבח נחושת. ר"ל מזבח אבן תחת מזבח נחשת שעשה משה במדבר: (ב) את הים. כעין גיגית גדולה עשויה בדמות ים: מוצק. ביציקה נעשה ולא בהקשת הקורנס: משפתו. משפת זה עד השפה שממולו: עגול סביב. בכל סביבו היה עגול: וקו שלשים. כי כל מה שיש ברחבו אחד יש בהקיפו שלשה: (ג) ודמות בקרים. כעין ראשי בקרים ובמ"א נאמר פקעים כי עשו בפקעים צורות ראשי בקרים: תחת לו. ר"ל בשלש האמות התחתונות שהיו מרובעות אבל שתי האמות העליונות היו עגולות כמ"ש רז"ל בערובין וז"ש עשר באמה מקיפים וכו' ר"ל ארבעה הפאות שבכל אחת עשר אמות היו הבקרים מקיפים וכו': שנים טורים. שני שורות בקרים הקיפו זה למעלה מזה: יצוקים. הבקרים ההם היו ניצוקים כאחד עם יציקת הים ולא יצקם בפ"ע וחברם אח"כ במלאכה: (ד) עומד. הים הזה היה עומד על י"ב בקר עשויים מנחושת: פונים. את פניהם: והים עליהם. לתוספת ביאור כפל הדבר: וכל אחוריהם. אחורי הבקר היו לצד פנים אחוריו של זה מול אחוריו של זה: (ה) ועביו. שוליו ודפנותיו: ושפתו. שפת

מצודת ציון

(ב) וקו. חבל: (ה) יכיל. יחזיק כמו קטן מהכיל (מ"א ח):

שִׁפְת־פֹּם פָּרַח שׁוֹשְׁנָה מַחְזִיק בְּתִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים יָכִיל: ו וַיַּעַשׂ כִּיּוֹרִים
 עֲשָׂרָה וַיִּתֵּן חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וְחֲמִשָּׁה מִשְּׂמָאוֹל לְרַחֲצָה בָּהֶם אֶת־מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה
 יָדִיחוּ בָם וְהָיָם לְרַחֲצָה לַכֹּהֲנִים בּוֹ: ז וַיַּעַשׂ אֶת־מִנְרוֹת הַזָּהָב עֶשֶׂר
 כְּמִשְׁפָּטָם וַיִּתֵּן בַּהֵיכָל חֲמִשׁ מִיָּמִין וְחֲמִשׁ מִשְּׂמָאוֹל: ח וַיַּעַשׂ שְׁלַחֲנוֹת
 עֲשָׂרָה וַיִּנָּח בַּהֵיכָל חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וְחֲמִשָּׁה מִשְּׂמָאוֹל וַיַּעַשׂ מִזְרְקֵי זָהָב מֵאָה:
 ט וַיַּעַשׂ חֲצֵר הַכֹּהֲנִים וְהַעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה וְדִלְתוֹת לַעֲזָרָה וְדִלְתוֹתֵיהֶם צֶפֶה
 נֶחֱשֶׁת: י וְאֶת־הַיָּם נָתַן מִכְתָּף הַיְּמִנִית קֶדְמָה מִמּוֹל נִגְבָּה: יא וַיַּעַשׂ חוֹרָם
 אֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְּזוֹרְקוֹת וַיְכַל חִירָם (חִירָם קרי) לַעֲשׂוֹת אֶת־
 הַמֶּלֶאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּבֵית הָאֱלֹהִים:

רש"י

עשרה מנורות והכל דרש מן התורה פרחים
 כפתורים גביעים משוקדים נאמרו בפ' שבעים
 הרי לכל עשרה מנורות שבעה נרות, (כן פי' אחי
 אמי דודי ר' קלונימוס ב"ר יהודה ומדרש הוא)
 ושבעה נרותיה כנגד ז' כוכבים חנכ"ל שצ"ם:
 ויתן בהיכל חמש מימין. למנורה של משה:
 וחמש משמאל. וכולם בדרום: (ח) משמאל.
 של שלחן בצפון: ויעש מזרקי זהב מאה.
 שזורקין בו הדם על המזבח: (ט) ויעש חצר
 הכהנים. עזרת הכהנים: והעזרה הגדולה. זו
 עזרת ישראל: (י) מכתף הימנית קדמה ממול
 נגבה. ריחק אותו מן המזרח מן כנגד הפתח
 לדרומה של עזרה לפי שאין כבוד ונאה שיהו
 מטבילין כנגד פתח האולם: (יא) ויעש חורם
 את הסירות. סירות נחושת שעשויים לחתות
 הדשן לתת לתוך הסירות:

מצודת ציון

(ו) כיוורים. כעין דוד ולה דדים המריקים מים: ידיחו.
 ענין שטיפה: (יא) הסירות. כעין קדרה כמו והיו הסירות
 בבית ה' (זכריה יד): היעים. מכבדות לגרף הדשן והוא מל'
 ויעה ברד (ישעיה כח):

וכיוצא: לרחצה. לכהנים לטבול בו מטומאתן וארז"ל שלא היו המים שאובים כי רגלי הבקרים שעמדו תחתיו היו
 נקובים וחלולים ודרך בם באו המים מן המעיין: (ז) כמשפטם. כתמונת מנורת משה בגביעים וכו': מימין. של
 מנורת משה וכן השלחנות: (ט) והעזרה הגדולה. היא עזרת ישראל וקרויה עזרה על כי נעזרים מה' כאשר יתפללו
 בה: (י) מכתף הימנית. בפאת הדרום: קדמה ממול נגבה. ר"ל משוך כלפי מקצוע מזרחית דרומית שבחצר הכהנים:
 (יא) בכית האלהים. בעבור צורך בית האלהים:

מצודת דוד

הים ממעל היה מעשה דק ומרודד כמעשה שפת כוס
 המצויר בפרח ושושן: מחזיק בתיים. וחזר ומפרש שלש
 אלפים יכיל: (ו) מימין. של הכיור שעשה משה: לרחצה
 בהם. את ידיהם ואת רגליהם כמ"ש בתורה: את מעשה
 וכו'. אף היו מדיחים בהם מעשה העולה כקרבנים

מִשְׁכַּח רַבְרָבִי שְׁקִיל – כשמוצא דגים גדולים לוקחם, ולאחר מכן כשמוצא
זוּמְרִי – דגים קטנים, שְׁקִיל אף אותם, ואינו נמנע. ואף רבי אליעזר בתחילה
אמר את התירוצו החזק שאין עליו תשובה, והוא האופן שהיה השור מתכוון
לבהמה והרג אדם, ולאחר מכן כשמוצא אופן נוסף שיש להעמיד בו, והיינו
על פי בעלים, אמר אף אותו ואף שאפשר להקשות עליו שמורה בקנס
פטור. ואילו רב מְכַיִּימִי מְשַׁמֵּיחַ דְּרָבָא אָמַר, הִמִּית אָמַר לִיה בְּרִישָׁא,
מִשְׁל לְצִידִי שְׁשׂוּלָה דְּגִים מִן הָיִם, מִשְׁכַּח זוּמְרִי שְׁקִיל – בתחילה כאשר
מוצא דגים קטנים לוקח אותם, שמא לא ימצא אחרים, אך לאחר מכן
כשמוֹשֵׁכַח רַבְרָבִי, שְׁדִי זוּמְרִי וְשְׁקִיל רַבְרָבִי – זורק את הקטנים ולוקח רק
את הגדולים, מפני שאין לו מקום בכלי לשניהם. וכמו כן רבי אליעזר אמר
בתחילה את האופן של על פי עד אחד או על פי הבעלים שיש להקשות
עליו, ולאחר מכן כשמוצא אופן יותר טוב, חזר בו מהאופן הראשון ונשאר
רק באופן זה של מתכוון לבהמה.

ברייתא נוספת בדרשת הפסוק 'ובעל השור נקי': תִּנְיָא אִידָּהּ, 'בְּעַל הַשּׁוֹר
נָקִי, רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אָמַר, פֶּסוּק זֶה בֹּא לומר נְקִי מִדְּמֵי וְלִדּוֹת – ששור
תם שנגח פטור מחצי דמי ולדות.

אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לרבי יוסי הגלילי, הֲרִי הוּא אָמַר לענין דמי ולדות,
(שמות כא כב) 'כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים (וְנִגְפוּ אִשָּׁה) ומשם כבר יש לדרוש
'אֲנָשִׁים' וְלֹא שְׁוֹרִים, ומדוע נצרך למיעוט נוסף מ'נקי'.

שואלת הגמרא: שְׁפִיר קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, ומה יענה על כך רבי יוסי
הגלילי. אָמַר רַב עֲוִילָא בְּרִיה דְּרַב אִידִי, אִיצְטְרִיךְ לדרשת 'נקי' ואין די
במה שנאמר 'אֲנָשִׁים', משום ששִׁלְקָא דְעֵתְהָ אֲמִינָא שמה שמיעטה התורה
'אֲנָשִׁים' וְלֹא שְׁוֹרִים, היינו בשוורים הַדּוֹמִין לְאֲנָשִׁים, כלומר מִה אֲנָשִׁים
האמורים בפסוק לחיוב הם מוֹעֲדִין, שהרי אדם מועד לעולם וכמו ששנינו
לעיל (כו.) אִם שְׁוֹרִים שמיעטנו מדובר במוֹעֲדִין, הָא תָם מִיִּתְיִיב – אך
שור תם יהיה חייב בדמי ולדות. לְכָךְ כְּתִב רַחֲמֵנָא בְּעַל הַשּׁוֹר נָקִי לומר
דְּפֶטוּר אף שור תם.

רבא מקשה על תירוצו של רב עולא: אָמַר רַבָּא, הַמִּשְׁל אומר, יִצְיָבָא
בְּאִיעָא וְגִיזָרָא בְּשִׁמֵּי שְׁמִינָא – וכי אורח ותושב המדינה יהיה למטה בארץ
ואילו הגר יעלה ויתנשא מעליו. כלומר, וכי אפשר לומר שהשור המועד
לנגוח יהיה פטור על הולדות, ואילו התם שאינו רגיל בכך יהיה חייב בדמי
ולדות, ואיך אפשר לומר שהמיעוט 'אֲנָשִׁים' נאמר רק על מועד ולא על תם.
ובהכרח המיעוט אף על תם, ומדוע צריכים לדרוש כן מ'נקי'.

רבא מיישב באופן אחר: אָלָא אָמַר רַבָּא, אִיצְטְרִיךְ לדרשת 'נקי' ואין די
במה שנאמר 'אֲנָשִׁים', משום ששִׁלְקָא דְעֵתְהָ אֲמִינָא שמה שמיעטה התורה
'אֲנָשִׁים' וְלֹא שְׁוֹרִים, היינו בשוורים הַדּוֹמִין לְאֲנָשִׁים, כלומר מִה אֲנָשִׁים
שהפסוק מדבר בהם הם מוֹעֲדִין, אִם שְׁוֹרִים שמיעטנו מדובר במוֹעֲדִין,
וְכָל וְחֹמֶר לְתַמִּין דְּפֶטוּרִי, ולפי זה היה אף שור המועד פטור מדמי ולדות.
לְכָךְ הֲרִי רַחֲמֵנָא בשור תם 'בְּעַל הַשּׁוֹר נָקִי', ללמד שרק תם פטור
ומוֹעֵד חִיִּיב.

אביי מקשה על ביאורו של רבא: אָמַר לִיה אַבְי, אָלָא מַעֲתָה שֶׁכָּךְ דורש
רבי יוסי הגלילי לגבי דמי ולדות. נְפִי בּוֹשֶׁת נְפִי יִטְמָא הָבִי – אף לגבי בושת

שנאמר בו (דברים כה יא) 'כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים' ודרשו 'אֲנָשִׁים' ולא שוורים, יש
לדרוש באופן זה, שכיון שהיה מקום לומר שמה שדורשים 'אֲנָשִׁים' וְלֹא
שְׁוֹרִים, היינו בשוורים הַדּוֹמִין לְאֲנָשִׁים, מִה אֲנָשִׁים מוֹעֲדִין אִם שְׁוֹרִים
מוֹעֲדִין, וְכָל וְחֹמֶר לְתַמִּין דְּפֶטוּרִי מבושת, לְכָךְ הֲרִי כְּתִב רַחֲמֵנָא 'בְּעַל
הַשּׁוֹר נָקִי' לומר שרק תם פטור מבושת, ומוֹעֵד חִיִּיב. וְכִי תִימָא הָבִי נְפִי
– ואם תאמר שאכן רבי יוסי הגלילי דורש כך אף לגבי בושת, אִי חֲבִי לִיתַנִּי
בברייתא בפירוש, 'בְּעַל הַשּׁוֹר נָקִי' רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אָמַר פֶּטוּר מִדְּמֵי
וְלִדּוֹת וּמוֹעֲדִי. ובהכרח שלא לדרשה זו כוון רבי יוסי הגלילי לענין דמי
ולדות.

אביי ורבא מבארים דרשת רבי יוסי הגלילי באופן אחר: אָלָא, אַבְי וְרַבָּא
דְּאִצְטְרִיךְ תְּרוּיָהּ, כיון שדין דמי ולדות נאמר רק באופן שהאשה לא מתה,
אך אם מתה כיון שחייב עליה המכה מיתה פטור מלשלם את דמי הולדות,
לְכָךְ הִיהָ מִקּוֹם לומר שמה שמיעטה התורה ב'אֲנָשִׁים' היינו לומר, דווקא
ב'אֲנָשִׁים', אם אִין אָסוֹן בְּאִשָּׁה – שלא מתה, יַעֲנִשׁוּ לשלם דמי ולדות,
ואם יֵשׁ אָסוֹן בְּאִשָּׁה לֹא יַעֲנִשׁוּ, וְלֹא שְׁוֹרִים, דָּאָה עַל גַּב דִּישׁ אָסוֹן
באשה, יַעֲנִשׁוּ לשלם דמי ולדות, לְכָךְ הֲרִי כְּתִב רַחֲמֵנָא 'בְּעַל הַשּׁוֹר נָקִי',
לומר דְּפֶטוּר השור מדמי ולדות כלל.

רבא דא בר אהבה מקשה על ביאור אביי ורבא: מִתְקִיף לָהּ רַב אָדָא בַּר
אֶהֱבָה, אָטוּ – וכי מה שפטרה התורה מדמי ולדות באנשים כשהאשה
מתה, בְּאָסוֹן תִּלָּא מִלְתָּא – תלוי הדבר במיתה האשה בלבד, שאם מתה
פטורים ואם לא מתה חייבים, הֲלֹא בְּכּוֹנוֹתָה תִּלָּא מִלְתָּא – הדבר תלוי
בכוונת המכה, שאם נתכוון להרוג את האשה ומתה פטור מדמי ולדות, אך
אם לא התכוון להרוג את האשה אלא את חבירו, חייב בדמי ולדות אף אם
האשה מתה. ואם כן אין שייך לדרוש מ'אֲנָשִׁים' שרק באנשים יש חילוק אם
יש אסון או אין אסון, שהרי אף באנשים אין חילוק זה ובכל אופן חייבים
בדמי ולדות, ובהכרח הדרשה 'אֲנָשִׁים' ולא שוורים היינו לומר שהשוורים
פטורים, וחזרת הקושיא מדוע צריך רבי יוסי הגלילי לדרוש מ'נקי'.

רבא דא בר אהבה מיישב דברי רבי יוסי הגלילי באופן אחר: אָלָא אָמַר רַב
אָדָא בַּר אֶהֱבָה, מ'אֲנָשִׁים' ולא שוורים היה מקום לדרוש כך, דווקא
'אֲנָשִׁים' כִּי נִתְּכַפְּנוּ להרוג וְהָ לָהּ ולא להרוג את האשה, אִם עַל גַּב שִׁישׁ
אָסוֹן בְּאִשָּׁה יַעֲנִשׁוּ לשלם דמי ולדות, אך כִּי נִתְּכַפְּנוּ לְאִשָּׁה עֲצָמָה ומתה,
לֹא יַעֲנִשׁוּ בדמי ולדות, כיון שחייבים עליה מיתה, וְלֹא שְׁוֹרִים, דְּאִפִּילוּ
נִתְּכַפְּנוּ לְאִשָּׁה עֲצָמָה, יַעֲנִשׁוּ בדמי ולדות, לְכָךְ כְּתִב רַחֲמֵנָא בְּעַל הַשּׁוֹר
נָקִי לומר דְּפֶטוּרִי בכל אופן מדמי ולדות.

וְכֵן כִּי אָתָּא – כשבא רַב חֲנִי מִדְּרוּמָא, אָתָּא וְאִיתִי מִתְּנִיתָא בִּידֵיהּ
בְּוֹתִיתִיה דְּרַב אָדָא בַּר אֶהֱבָה – הביא ברייתא בידו שמפורש בה כדברי רב
אדא, שדרשת רבי יוסי באה להוציא שלא נדרוש מ'אֲנָשִׁים' לחיוב השור
בדמי ולדות בכל אופן אף אם נתכוון להרוג את האשה.

ברייתא נוספת בדרשת הפסוק 'ובעל השור נקי': תִּנְיָא אִידָּהּ, 'בְּעַל הַשּׁוֹר
נָקִי', רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר פֶּסוּק זֶה בֹּא לומר נְקִי מִדְּמֵי עֶבֶד – ששור תם
שנגח עבד פטור מלשלם שלושים שקלים.

בבא קמא. פרק רביעי – שור שנגח ד' וה' דף מב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

רש"י
משבח רב רב. ברישא שקיל להו וכי הדר משבח וזטרי שקיל הכא נמי אע"ג
 דראייה גדולה אמר ליה ברישא כי הדר משבח ראיה וזטרי אמרה ניהליה:
משבח וזטרי. ברישא שקיל להו סבר דלמא לא משבח אחריי וכי הדר משבח
 רב רבי וליה מנא כולי האי דליחזקניהו לכולהו שדי וזטרי ושקיל רב רבי ה"נ
 המית אמר ליה ברישא דאכתי לא יהו דע
 ליה מילתא דעדיפא מניה כי הדר משבח
 ה' הדר ביה משפטיא: **מדמי ולדות**. נגח
 את האשה וצאו ולדיה: **כי יצאו אנשים**.
 ונגפו אשה הרה ולא שוורים: **אף שוורים**.
 דפטר להו קרא מועדים הוא דפטר אבל
 תמין לתיחבב: **כתב רחמנא ובעל השור**
 נקי. למימר דלא דרשין אנשים ולא
 שוורים הדומין לאנשים אלא תם פטור
 ומועד חייב: **גבי בושת נמי**. דקיימא לן
 (למקד דף פ"א). שורו שבניש פטור ונפקא לן מבי
 יצאו אנשים יחדו איש ואחיו וקריבא אשת
 וגו' וקצותה את כפה ממון דהיינו בושת
 ניקא הכי בו: **וכ"ת ה"נ**. דלרבי יוסי
 הגלילי משלם מועד ממון בושת: **אלא**
אפי' ורבא דאמרי תרבייהו. לרבי
 אצטריך דאי מדרש הוה אמינא אנשים
 ולא שוורים הכי מדרש אנשים הוא דכי יש
 אסון באשה לא יענשו בדמי ולדות דקם
 ליה בדרבה מניה אבל שוורים אפילו יש
 אסון יענשו בדמי ולדות דליקא בה דיוב
 מיתה כתב רחמנא בו: **אטו באסון תליא**
מילתא בכוננה תליא מילתא. ואפילו יש
 אסון באשה יענשו אם נתפון לחבירו
 דסבירא ליה לרב אדא בר' שמעון דאמר
 במס' סנהדרין באלו הן הנשרפין (דף פ"א)
 נתפון להרוג את זה והרג את זה פטור
 ממיתה ותיב ממון ולית ליה דתנא דבי
 חזקיה דאמר לא חלקת בו בין מתפון
 לשאין מתפון לתיב ממון אלא לפטורו
 ממון ולא יהיה אסון דקרא בחבירו קדריש
 ליה אם אין אסון בחבירו אפילו יש אסון
 באשה יענשו ויבין דאנשים אהיבא דיש
 אסון נמי יענשו אשתחא דאמעיט שוורים
 בין ביש אסון בין בשאין אסון ובעל השור
 נקי למא לוי:
 ונימא
 בידיה פותיה דרב אדא בר אהבה תנאי איך בעל השור נקי ר"ע אומר נקי מדמי עבר

הא תם מתייב. לא בעי למימר תם שמוחבב ממה שהמועד פטור דאטו משום
 דאייצד יהיה פטור יותר אלא ה"ק דמועד יהיה פטור שלא לחיבו
 בהעדרה יותר מתם והא דקאמר יציבא בארעא משום צד תמות הקל שאין
 משלם אלא מוגפו חייב צד מועדת לא כ"ש:
כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור.
 ואצטריך למכתב אנשים דאי
 לא כתב אלא בעל השור נקי יהו מוקמין
 נקי מחצי כופר והוה מחייבין בין תם בין
 מועד בדמי ולדות אבל השתא דכתיב
 אנשים למעוטי מועד אית לן לאוקמי
 פטור דנקי אתם דלא לחיי יציבא בארעא
 וכו': **כתב** רחמנא בעל השור נקי תם
 פטור ומועד חייב. ונקי מדמי ולדות דקמני
 לאו לפטורו מדמי ולדות אצטריך אלא
 כלומר דוקא תם פטור מדמי ולדות ואי
 לא כתב אנשים כלל הוי פטורין נמי
 במועד דלא מחייב הכותב במועד אלא
 במקום שחייב בתם כדפירשתי לעיל (הא)
 ולרבי כתב אנשים דליתי נקי לגלוי עליה
 דלא משתעי אנשים ולא שוורים אלא
 בתם והא דתנא בבהובל (למקד דף פ"א) שור
 אין משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות
 משמע דאיידי במועד דמשלם נ"ש ועוד
 דומיא דאדם ואפילו הכי פטור מדמי
 ולדות ההיא כר"ע אתאי:
גבי בושת נמי נימא הכי אנשים בו.
 דגבי בושת כתיב כי יצאו אנשים
 יחדו איש ואחיו דמאיש בעמיתו לא נפקא
 אלא צער לחודיה וריפוי ושבת נפקא
 מיתה כדאמרינן בהמנחת (פ"א דף פ"א) ואפילו
 לר"ע דמאיש בעמיתו נפקי כולהו מודה
 הוא דבושת לא נפקי מניה אלא צער
 וריפוי ושבת שרגילין להיות ע"י חבלה
 דומיא דנתינת מום אבל בושת דרגיל
 להיות רוב פגמים בלא חבלה לא נפקי
 מאיש אלא מאנשים וא"ת וריפוי ושבת
 בין לר"ע ובין לרבנן לילף מאנשים דכתיב
 גבי ריפוי ושבת וכי יריבון אנשים ייאל
 דקים ליה למקרא דההוא אנשים אלא
 לדרשה אחרתא ומתאי טעמא נמי א"ש
 דלא פריך גבי ריפוי ושבת נמי נימא הכי
 אבל ההוא דבושת קים לן דלמעוטי
 שוורים אתא והא דלא פריך גבי צער נמי
בכוננה תליא
 פ"ה דס"ל כר"ש דאמר באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פ"א). וס"ל
 נתפון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ויבין דפטור ממיתה חייב בדמי ולדות דלית
 ליה דתנא דבי חזקיה וקשה לר"י וכי יהיה תמה רב אדא בר אהבה על אפי' ורבא אם סבורין ברבנן ועוד דצריכא למימר דרב אדא וברייא דרב חגי דרומאה
 פליגי אתנא דבי חזקיה וה"ל למפרך הכא בדפריך רבא עליה דרב דימי פרק אלו נערוות ומכוסות דף פ"א. וס"ל איתא דבי חזקיה ונראה לר"י
 דרבא ואפי' לא היו פוטרים שוורים מדמי ולדות מנקי אלא דוקא היכא דלא נתפוננו לאשה דומיא דאנשים דמשמע בהו קרא אבל נתפון לאשה עצמה חייב
 מדלא קאמר אנשים אין אסון יענש הא יש אסון לא יענש בין נתפוננו זה לזה בין לא נתפוננו זה לזה אלא לאשה עצמה ולא שוורים דבין הכי ובין הכי יענש
 כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור והוה משמע שפיר דפטור בכל ענין אלא ודאי בנתפוננו לאשה עצמה חייבין לאפי' ורבא ואע"ג דבאנשים שפיר טפי
 בשמותפוננים לאשה היינו דרשין בהו קם ליה בדרבה מניה אבל בשור לא שפיר ופריך רב אדא בר אהבה והא ע"כ בכוננה תליא מילתא לרבי דדרש
 בהנשרפין (סנהדרין דף פ"א). וסתתה נפש תחת נפש ממון ולית ליה לא חלקת בין מתפון לשאין מתפון לענין דמי הנקרה וסובר ר"י בכוננה תליא מילתא לרבי לענין דמי
 ולדות דכיון דגלי קרא שיש לחלק בין מתפון לשאין מתפון לענין דמי הנקרה לא נלמד עוד שום פטור ממון בשאין מתפון מכלל הקשיא ואע"ג דאית ליה
 הקשיא לענין שאר דברים וא"כ לדידיה אנשים אפילו יש אסון באשה יענשו ולדידיה יש לנו לפטור בשוורים אפילו נתפוננו לאשה שאי אפשר לרבי לדרוש
 אלא כמו שדורש אחרי כן ומדריב נשמע לכולהו תנאי שלא מצינו מחלוקת זה ביניהם ואפי' ורבא סבירי להו דדוקא למאי דגלי קרא בגון לדמי הנקרה לרבי
 גלי אבל בשאר ממון לא גלי וכן מוכח בהפסדה (למקד דף פ"א). דאפי' ורבא סבירי להו שהוא חייב בשוורים כשנתפון לאשה עצמה דתנן שור שהיה מתפון לחבירו
 ודקה אשה ויצאו ולדיה פטור מדמי ולדות ודיקין בגמרא טעמא דנתפון לחבירו אבל נתפון לאשה משלם נימא תהוי תיובתא דרב אדא בר אהבה משמע
 דלרבא ואפי' ניקא דמתייב ומתניתין דבהובל (למקד דף פ"א). דפטור שור מדמי ולדות דוקא כשלא נתפון לאשה דומיא דאנשים דקרא:

נימא הכי דכתיב איש בעמיתו ולא שור בעמיתו שור דומיא דאיש בו' משום דניחא ליה למפרך מקרא דאנשים דומיא דההיא דאיידי בה: **בכוננה** תליא
 מילתא. פ"ה דס"ל כר"ש דאמר באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פ"א). וס"ל נתפון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ויבין דפטור ממיתה חייב בדמי ולדות דלית
 ליה דתנא דבי חזקיה וקשה לר"י וכי יהיה תמה רב אדא בר אהבה על אפי' ורבא אם סבורין ברבנן ועוד דצריכא למימר דרב אדא וברייא דרב חגי דרומאה
 פליגי אתנא דבי חזקיה וה"ל למפרך הכא בדפריך רבא עליה דרב דימי פרק אלו נערוות ומכוסות דף פ"א. וס"ל איתא דבי חזקיה ונראה לר"י
 דרבא ואפי' לא היו פוטרים שוורים מדמי ולדות מנקי אלא דוקא היכא דלא נתפוננו לאשה דומיא דאנשים דמשמע בהו קרא אבל נתפון לאשה עצמה חייב
 מדלא קאמר אנשים אין אסון יענש הא יש אסון לא יענש בין נתפוננו זה לזה בין לא נתפוננו זה לזה אלא לאשה עצמה ולא שוורים דבין הכי ובין הכי יענש
 כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור והוה משמע שפיר דפטור בכל ענין אלא ודאי בנתפוננו לאשה עצמה חייבין לאפי' ורבא ואע"ג דבאנשים שפיר טפי
 בשמותפוננים לאשה היינו דרשין בהו קם ליה בדרבה מניה אבל בשור לא שפיר ופריך רב אדא בר אהבה והא ע"כ בכוננה תליא מילתא לרבי דדרש
 בהנשרפין (סנהדרין דף פ"א). וסתתה נפש תחת נפש ממון ולית ליה לא חלקת בין מתפון לשאין מתפון לענין דמי הנקרה וסובר ר"י בכוננה תליא מילתא לרבי לענין דמי
 ולדות דכיון דגלי קרא שיש לחלק בין מתפון לשאין מתפון לענין דמי הנקרה לא נלמד עוד שום פטור ממון בשאין מתפון מכלל הקשיא ואע"ג דאית ליה
 הקשיא לענין שאר דברים וא"כ לדידיה אנשים אפילו יש אסון באשה יענשו ולדידיה יש לנו לפטור בשוורים אפילו נתפוננו לאשה שאי אפשר לרבי לדרוש
 אלא כמו שדורש אחרי כן ומדריב נשמע לכולהו תנאי שלא מצינו מחלוקת זה ביניהם ואפי' ורבא סבירי להו דדוקא למאי דגלי קרא בגון לדמי הנקרה לרבי
 גלי אבל בשאר ממון לא גלי וכן מוכח בהפסדה (למקד דף פ"א). דאפי' ורבא סבירי להו שהוא חייב בשוורים כשנתפון לאשה עצמה דתנן שור שהיה מתפון לחבירו
 ודקה אשה ויצאו ולדיה פטור מדמי ולדות ודיקין בגמרא טעמא דנתפון לחבירו אבל נתפון לאשה משלם נימא תהוי תיובתא דרב אדא בר אהבה משמע
 דלרבא ואפי' ניקא דמתייב ומתניתין דבהובל (למקד דף פ"א). דפטור שור מדמי ולדות דוקא כשלא נתפון לאשה דומיא דאנשים דקרא:

וְנִימָא רבי עקיבא לנפשיה. ולא בעי למימר שלא היה יודע אותם תירוצים וכשאמר לו רבי אליעזר בקלם דפשוט לו לגמרא דמסקתא היה יודע ומה שלא היה חושש משום דאית ליה דרבה דאי אין השור בסקילה אין הבעלים משלמים בופר וא"ת ודלמא אם בופר לא דריש ואם עבד דריש וי"ל כיון דלא דריש אם בופר כ"ש דלא דריש

אם עבד כדמכח לקמן: **אָמַר** רב אפי' כו'. וְאִת' ומה דחקו לתרץ נימא דגם ר"ע היה יודע וסובר אותו תירוצ' שהשיב לו ר"א וסבר דלמא אית ליה טעמא אחרניא כדאמר לעיל אקדם ונחשו וי"ל דגבי טעם דקדם ונחשו שיק' לומר הכי שאינו טעם טוב בדפרישית לעיל אבל אטעם דהמית על פי עד אחד וגבי טעמא דנתבין לא שיק' למימר דלמא אית ליה טעמא אחרניא דטעמים חשוכין הן וליקא למפרך עליהו מיד:

וְעַבְד יפה סלע נותן ל'. אע"ג דשנה ק' אין נותן אלא שלשים מ"מ כיון שנותן קצבה של שלשים אע"פ שאין שנה אלא סלע או יותר שלעולם הקצבה עומדת א"כ גם כשהשור אין שנה כלום קיימת:

מַה כשחייב בן חורין חלקת בין תם למועד. ברייתא זו מוכחא דר"ע לא קבל תשובה דר"א דהא לא דריש ר"ע נקי מחצי בופר ואפילו הכי פוטר כאן בתם והיינו משום דכי לא מיתייב סקילה פשיטא דפסטר מכופר: **נָקִין** מודמי עבד. פירוש משלמים של עבד ויש מפרשים דאפילו דמים לא משלם וכ"ש קנס:

וְהָיָה ליה ראי. אף על גב דבש נחלקין (כ"ז דף קנ"ג) דריש דאין הבעל נוטל בראי בבמחזק מקרא אחרניא מהכא לא נפקא דהיה אמינא דשאני בופר דלעולם ה"ו ראי ולא אתי מניה שאר ראי ובופר נמי לא נפיק מהתם דהתם בירושא שפפלה לאחר מיתת האשה אין הבעל נוטל בראי אבל בופר דמחיים נעשה התכלה שהבופר בא על ד'ה היה אמינא דנוטל: **נֹתֵן** נזק וצער לאשה. נזק נזק וצער לפי שרגילות הוא שמעטער יותר וגם נפתחין דמיה בשמפלת ע"י הכאה מבשיוולדת בומנה אבל ריפוי ושבח אורחא דמילתא הוא שאין צריכה ריפוי וגם אינה מתבטלת יותר ממלאכה משאר יולדת וכוה היה סופה בשתלד ואתי ובושת מ"ט לא חשיב וי"ל נחבין לבייש זה ובייש זה פסטר לר"ש בהחובל (לקמן דף ט.) וגימירי דנחבין להכות חבירו והכה האשה בפשטיה דקרא:

הִיתָה שפחה ונשתחררה או גיורת וכה. פ"ה נחבירה מן הגר ומן המשחרר וכן משמע בהפדה (לקמן דף ס"ט). דקאמר לא שנו אלא שחבל בהם בחיי הגר ואין לומר כריכ"א שנתעברה בעודה שפחה דאין לבעל כלום דשל אדון נגינה ועבדיו נשתחררה כדמשמע לישראל

דקאמר כדפ"ה והא דנקט היתה שפחה ונשתחררה ולא נקט היתה משוחררת משום דע"כ כשאין לה בנים קאמר ולהכי נקט ונשתחררה דמשמע עתה מקורב וה"ה לישראלית נשואה לגר ומת הגר דפסטר דהא דמי וילדות לבעלה והא דנקט שפחה וגיורת משום דאורחא דמילתא כר דסתם משוחררת נשואה למשחרר וסתמא גיורת לגר:

וְנִימָא רבי עקיבא לנפשיה והלא עצמו אין משתלם אלא מגופו הביאהו לכית דין וישלם לך אמר רב שמואל בר רב יצחק כשקדם בעליו ונחשו מהו דתימא לישתלם מיניה קמ"ל הואיל ובר קטלא הוא אע"ג דשחמיה לא לישתלם מיניה אי הכי לרבי אליעזר נמי כשקדם ונחשו ה"נ וסבר דלמא אית ליה טעמא אחרניא דעדיף מהאי ונימא ליה ורבי אליעזר נמי לישני ליה שקדם ונחשו אמר לך התם הוא דנתבין להרוג את הבהמה והרג את האדם דשור לאו בר קטלא הוא כלל דס"ד אמינא נתייב אצטרף קרא למעוטי אבל הכא דמעיקרא בר קטלא הוה לא צריך קרא אע"ג דשחמיה ור"ע נמי ודאי הכי הוה אלא אמר רב אפי' האי מילתא מפי דנברא רבה שמייע לי ומנו רבי יוסי ברבי חנינא סלקא דעתך אמינא הואיל ואמר ר"ע אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם משתלם נמי [דמי עבד] מעלייה כתב רחמנא בעל השור נקי אמר ליה רבי יורא לרב אפי' והא תבריה ר"ע לגזייה דתניא ר"ע אומר וכול ישלם מן העלייה ת"ל כמשפט הזה יעשה לו מגופו משלם ואינו משלם מן העלייה אלא אמר רבא אצטרף ס"ד אמינא הואיל ומחמירי בעבד יותר מן חורין שכן חורין יפה סלע נותן שלע שלשים נותן שלשים ועבד יפה סלע נותן שלשים משתלם נמי דמי עבד מן העלייה כתב רחמנא בעל השור נקי תניא פותיה דרבא בעל השור נקי ר"ע אומר נקי מודמי עבד והלא דין הוא הואיל וחייב בעבד וחייב בכך חורין מה כשחייב בכך חורין חלקת בו בין תם למועד אף כשחייב בעבד נחלק בו בין תם למועד ועוד ק"ו ומה בן חורין שנותן כל שווי חלקת בו בין תם למועד עבד שאינו נותן אלא שלשים אינו דין שנהלוק בו בין תם למועד לא מחמירי בעבד יותר מן חורין שכן חורין יפה סלע נותן סלע שלשים נותן שלשים ועבד יפה סלע נותן שלשים יכול יהא חייב ת"ל בעל השור נקי נקי מודמי עבד: תנו רבנן והמית איש או אשה אמר ר"ע וכי מה בא זה ללמדנו אם לחייב על האשה פאיש הרי כבר נאמר כי יגח שור את איש או את אשה אלא להקיש אשה לאיש מה איש נזקיו ליורשיו אף אשה נזקיה ליורשיה וסבר ר"ע לא ירית לה בעל והתניא וירש אותה מבאן שהבעל יורש את אשתו דכרי ר"ע אמר ריש לקיש לא אמר אלא בכופר הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתה והנה ליה ראי ואין הבעל נוטל בראי בבמחזק מאי טעמא אמר קרא והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת אם בופר יושת עליו ובנזקין לא אמר ר"ע והתניא הכה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק וצער לאשה ודמי וילדות לבעל אין הבעל נותן ליורשיו אין האשה נותנת ליורשיה היתה שפחה ונשתחררה או גיורת וכה

וְנִימָא ר"ע לנפשיה. כדאקשי ליה לר' אליעזר לעיל: **כְּשֶׁקֶדָם** בעליו ונחשו. קודם שנגמר דינו אצטרף ליה קרא למפטריה: **אִי** הכי. אמאי מותיב ר"ע לרבי אליעזר לעיל הביאהו לב"ד ולא אסיק אדעתיה דמיני לעליו ליה כשקדם ונחשו אי לית ליה טעמא אחרניא: **אָמַר** לך. ר' אליעזר שקדם ונחשו לא אצטרף קרא דהתם כי הרגו שלא בכונה אצטרף למפטריה מכופר: **דְּשׁוֹר** לאו בר קטלא הוא כלל. ואי לא מייעטיה הוה אמינא עיקר חיובו בופר הוא: **אָבַל** הכא. דשור בר קטלא הוא תחילת דינו נפטר ממנו ולא חלה עליו תשלומין דאיכא למימר הביאהו לב"ד הלכך פי קדים ונחשו נמי בלא קרא מפטר ולא צריך קרא: **לְרִ"ע** נמי ודאי הכי הוא. קושאין היא: **שְׁלֹשׁ** דמי עבד מעלייה. ואע"ג דמקטיל דהא לגבי חבלת אדם אין תורת תם עליו ואינו נפטר בטענת הביאהו לב"ד כתב רחמנא נקי והא תבריה רבי עקיבא לגזייה. דאשמעין בהדיא דאין משתלם אלא מגופו ואבתי איכא למימר הביאהו לב"ד: **הוּאִיל** ושמירי בעבד. לגבי מועד: **חֲלֻקָּת** בו בין תם למועד. דמועד משלם בופר ותם פסטר: **שְׁאִינוּ** נותן אלא שלשים. אפילו שנה ק' מנה: **וְהַמִּית** איש וגו'. במועד תבי: **נִזְקִיהּ** ליורשיה. ולא לבעלה: **וְיָרֵשׁ** אותה. ונתתם את נחלתו לשאר הקרוב אליו וגו' שאריו וזו אשתו והא ליכא למימר דלידיה נתייב וירשה ירשה ידיה דהא ממשפחתו כתיב אלא ה"ק ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו ושאריו שהיא אשתו הוא יורש אותה: **לֹא** אמר ר"ע. נזקיה ליורשיה: **אָלֵא** בכופר הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתתה. הלכך לא וכתה בו מחיים: **וְהָיָה** ליה ראי. ונזק מוחזק וקיימא לן ביש נחלקין (כ"ז דף קנ"ג) דאין הבעל יורש את אשתו בראי לבוא לאחר מיתתה בבמחזק לה מחיים: **מֵאִי** טעמא. אין בופר משתלם אלא לאחר מיתה אע"ג דכתיב והמית נימא דכיון שאמרדו למיתה לישתלם מחיים: **[וְהַמִּית כו']**. שור אינו בסקילה עד שומות הנזק דכתיב והמית איש והשור יסקל: **וְדָמִי** וילדות לבעל. התורה וכתה לו דכתיב בעל האשה (ספוט) כא: **אִין** האשה נותנת ליורשיה. נזק וצער: **הִיתָה** שפחה ונשתחררה כו'. כלומר היתה משוחררת מעוברת ממשוחרר: **או**

על מה בא זה ללמדנו אם לחייב על האשה פאיש הרי כבר נאמר כי יגח שור את איש או את אשה אלא להקיש אשה לאיש מה איש נזקיו ליורשיו אף אשה נזקיה ליורשיה וסבר ר"ע לא ירית לה בעל והתניא וירש אותה מבאן שהבעל יורש את אשתו דכרי ר"ע אמר ריש לקיש לא אמר אלא בכופר הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתה והנה ליה ראי ואין הבעל נוטל בראי בבמחזק מאי טעמא אמר קרא והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת אם בופר יושת עליו ובנזקין לא אמר ר"ע והתניא הכה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק וצער לאשה ודמי וילדות לבעל אין הבעל נותן ליורשיו אין האשה נותנת ליורשיה היתה שפחה ונשתחררה או גיורת וכה

היתה שפחה ונשתחררה ולא נקט היתה משוחררת משום דע"כ כשאין לה בנים קאמר ולהכי נקט ונשתחררה דמשמע עתה מקורב וה"ה לישראלית נשואה לגר ומת הגר דפסטר דהא דמי וילדות לבעלה והא דנקט שפחה וגיורת משום דאורחא דמילתא כר דסתם משוחררת נשואה למשחרר וסתמא גיורת לגר:

בבא קמא דף מב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) צה

רבי מיישב שיטת רבי עקיבא באופן אחר: אלא אמר רבא, אצטריך לדרוש מציק למעט דמי עבד, משום שכלקא דעתה אמנא, הואיל ומתמיני – כיון שמחמירים אנו לגבי שור מועד שנגה, בעבד יותר מכן חורין, שהרי בן חורין יפה סלע נותן סלע, שלשים נותן שלשים, ולא יותר משוויו, ואילו עבד, אף אם הוא יפה סלע, נותן שלשים, ויש לומר שאף דבר זה החמירה משפלתם נמי דמי עבד מן העליות, לכך כתב רחמנא 'פעל השור נקי' לומר שפטור מדמי עבד.

תניא בנתיב דרבא – מצינו ברייתא המסייעת לרבא, 'פעל השור נקי', רבי עקיבא אומר נקי מדמי עבד, והוא – והרי יש ללמוד אף בלא הפסוק שפטור מ'במה מצינו', הואיל ונתיב בעבד שלשים שקלים ונתיב בן חורין כופר, מה בשחייב בן חורין חלקת בו בין תם למועד, שהתם פטור מכופר והמועד חייב, אף בשחייב בעבד שלשים שקלים נחלק בו בין תם למועד, שהתם יהיה פטור משלושים של עבד והמועד יהיה חייב. ועוד, קל וחומר לפטור, ומה בן חורין שנותן בתשלום הכופר כל שוויו, חלקת בו בין תם למועד ופטרת את התם מכופר, עבד שאינו נותן כל שוויו אלא שלשים, אינו דין שנהלוק בו בין תם למועד, ונפטור את התם משלושים של עבד. ומתוך רבי עקיבא, לא – אין לדרוש במה מצינו וקל וחומר לפטור, שכן מתמיני בעבד יותר מכן חורין, שכן חורין יפה סלע נותן סלע, שלשים נותן שלשים, ואילו עבד יפה סלע נותן שלשים, וכיון שהעבד חמור יותר, וכלל הוא חייב אף שור תם בשלושים של עבד, תלמוד לומר 'פעל השור נקי', נקי מדמי עבד. הרי מבואר בסיבת החיוב כטעמו של רבא:

הגמרא דנה בתשלום שור מועד שהרג אשה:

תנו רבנן, נאמר בשור המועד (שמות כא כט) 'והמית איש או אשה', אמר רבי עקיבא ובי מה בא פסוק זה ללמדנו, אם לחייב על האשה באיש – לומר ששור שנוגח אשה דינו כשור שנוגח איש ונסקל ומשלם כופר, הרי כבר נאמר לפניו (שם כח) 'כי יגח שור את איש או את אשה', אלא פסוק זה בא להקיש אשה לאיש, לומר מה איש אם מת נזקין לזרשיו – יורשיו הם שזוכים בתשלומי הנזק שחייבים עליו, אף אשה נזקיה לזרשיה ולא לבעלה.

שואלת הגמרא: וסבר רבי עקיבא לא ירית לה בעל – האם אכן סובר רבי עקיבא שהבעל אינו יורש את אשתו מהתורה, ולכן אמר שהיורשים הם שמקבלים את הנזקין, ונתניא, נאמר בפרשת נחלות (במדבר כז יא) 'וירש אתה', מכאן שהבעל יורש את אשתו, דברי רבי עקיבא. וכיצד דורש כאן שאין הבעל יורש את נזקי האשה.

ריש לקיש מיישב שיטת רבי עקיבא: אמר ריש לקיש, אכן לא אמר רבי עקיבא שהבעל אינו יורש את אשתו לכל הדברים, אלא בבופר בלבד, הואיל והכופר אין משתלם אלא לאחר מיתה, והנה ליה ראי – ונמצא שאין ממון זה מוחזק ביד האשה, אלא רק ראוי לבוא לה לאחר מיתתה, והכלל שאין הבעל נופל בראוי בבמותוק – אין הבעל יורש את הנכסים הראויים לה לאחר מיתתה, אלא את נכסי אשתו שהיו מוחזקים בידיה בחייה. ופא' טעמא – ומנן שאין חיוב הכופר אלא לאחר מיתה, שכן אמר רבא 'והמית איש או אשה השור וספקל וגם בעליו יומת אם כפר וישת עליו', הרי שחיוב הכופר הוא לאחר סקילת השור, וסקילת השור ודאי אינה אלא לאחר מיתה.

שואלת הגמרא: ונזקין לא אמר רבי עקיבא – ובשאר נזקים שחל חיובם עוד בחייה האשה, וכי בהם לא אמר רבי עקיבא שאין הבעל יורשם, והתניא, אדם שהכה את האשה שהיתה מעוברת ויצאו ילדיה, נותן נזק וצער לאשה, ודמי וזדור לבעל. אין הבעל – מת הבעל לאחר ההכאה, נותן דמי הוולדות לזרשיו. אין האשה, (נותנת) [נותן] את דמי הצער והנזק לזרשיה ולא לבעלה. ואם היתה שפחה ונשתחררה, ולאחר שהשתחררה נתעברה מעבד משוחרר,

שואלת הגמרא: והלא לעיל (מא): הקשה רבי עקיבא שאין על רבי אליהו שאין לדרוש נקי מחצי כופר, שכיון שהשור נסקל 'הביאהו לבית דין וישלם לו', ואם כן יקשה, ונמיא רבי עקיבא לנפשיה – וישאל רבי עקיבא על עצמו, והלא עצמו – כל חיובי שור התם, אין משתלם אלא מגופו, הביאהו לבית דין וישלם לו. ומדוע צריך פסוק למעט מדמי עבד.

רב שמואל בר רב יצחק מיישב שיטת רבי עקיבא: אמר רב שמואל בר רב יצחק, רבי עקיבא מדבר בשקדמך בעליו של השור ושקדמו קודם שנגמר דינו, שבאופן זה אין הבשר נאסר בהנאה, ומהו דתניא לישתלם מיניה – שיתחייב השור בדמי העבד, ויגבוהו מבשר השור, קא משמע לן 'בעל השור נקי, שהאיל ובר קמלא הוא' – שכיון שהשור עשה מעשה המחייבו מיתה, אף על גב דשקמיה, לא לישתלם מיניה – אף ששחטו ובשרו מותר בהנאה, לא נתחייב לשלם את דמי העבד.

מקשה הגמרא: אי הכי, אף לרבי אליעזר נמי שדורש נקי מחצי כופר' היה אפשר לתרץ שמדובר בשקדמך ושקדמו, ומדוע שאל רבי עקיבא עליו ולא העלה בדעתו שיכול רבי אליעזר להשיב לו כן.

מתרצת הגמרא: הכי נמי – אכן ידע רבי עקיבא שאפשר ליישב כך לפי רבי אליעזר, וסבר בקושיותיו, דלמא אית ליה טעמא אחרניא דפריך מהאי נמיא ליה – שמא יש לרבי אליעזר תירוצי יותר טוב ויאמר לו.

שואלת הגמרא: ורבי אליעזר נמי אף עליו יקשה, לישני ליה שקדמך ושקדמו – מדוע אכן לא ענה כך לרבי עקיבא שמדובר באופן זה שקדמך ושחטו. מתרצת הגמרא, אמר לך רבי אליעזר, הךם הוא – דווקא באופן ההוא דנתבונן להרוג את הקהמה וחרג את האדם, השור לאו בר קמלא הוא כלל – שהשור לא נתחייב כלל מיתה, ולכן נצרך פסוק למעטו מכופר, משום דסלקא דעתך אמינא נתייב בחצי כופר כשם שחייב שור תם חצי נזק, ואצטריך קרא למעוטי. אבל תבא באופן שהעמיד רבי עקיבא, דהיינו שקדמך ושחטו, דמעיקרא בר קמלא הוה – שבשעה שהרג נתחייב מיתה, לא צריך קרא אף על גב דשקמיה – אין צריך פסוק למעטו מחיוב כופר ואף שקדמך ושחטו, שכיון שמתחילה דינו עומד ליסקל ולא יהיה כלל אפשרות לגבות ממנו, פשוט הוא שמתחילה לא חל עליו כלל חיוב זה.

מקשה הגמרא: ולרבי עקיבא נמי אף עליו יקשה, שהרי ודאי הכי הוה – סברא זו ודאי נכונה היא, ומדוע הוצרך פסוק למעט על אופן זה שקדמך ושחטו.

רב אסי מיישב שיטת רבי עקיבא באופן אחר: אלא אמר רב אסי, האי מילתא – ביאור זה מפי דנקרא רבה שמעי לי – שמעתינו מאדם גדול בתורה ומנו רבי יוסי ברכי חנינא, מה שהוצרך פסוק למעט מדמי עבד, משום שסלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי עקיבא, אף תם שהכל באדם משלם פחות נזק שלם – שבאופן שחבל שור תם באדם והאדם חבל בשור, לא רק האדם משלם נזק שלם אלא אף התם שחבל באדם משלם נזק שלם, ולכן אם החבלה שלו באדם היתה יותר מחבלת האדם בו, מנכים את שווי חבלת האדם ומשלם התם את מלא ההפרש. הרי שרבי עקיבא משלם שור תם החובל אדם נזק שלם כשור מועד, והיה מקום לומר שמשפלתם נמי 'דמי עבד' מעליות – שאף כשנגח עבד ישלם את דמי העבד משאר הנכסים כשור מועד, לכך כתב רחמנא 'פעל השור נקי' לומר שפטור כלל מדמי עבד.

רבי זירא מקשה על ביאור זה: אמר ליה רבי יורא לרב אסי, והא תכריה רבי עקיבא לזויה – והלא שבר רבי עקיבא את כח אגרופו, כלומר צמצם את דינו שאמר שמשלם נזק שלם, וכמו דתניא, רבי עקיבא אומר מאחר שהתם שחבל באדם משלם נזק שלם, וכל אף שישלם מן העליות, תלמוד לומר 'במשפח הנה יעשה לו' – ומשמע שהחיוב שמחייבים את השור על נזקי האדם הוא 'עשה לו' על השור בלבד הוא, כלומר שמונפז משלם ואינו משלם מן העליות. ומבואר שאף לדעתו אינו משלם אלא מגופו, ועדיין יקשה 'הביאהו לבית דין וישלם לו'.

1 או גִּיּוֹרֶת הנשואה לגר, ומתו שניהם, וְכָה המזיק ואינו משלם נזק וצער
2 ודמי ולדות, שכיון שאין להם יורשים כל הקודם לזכות בנכסיהם זכה, וזה
3 שהממון בידו קודם לכל אדם ואינו צריך לשלם. וממה שנאמר 'אין האשה
4 נותן לירשיה', מבואר שאף בנזק וצער סובר רבי עקיבא שאין הבעל יורש
5 את אשתו.
6 רבה ורב נחמן מיישבים דברי הברייתא: אָמַר רַבָּה, הברייתא מדברת
7 בְּגִירוּשָׁה – שלאחר החבלה גירשה את אשתו, ולכך אינו יורשה כלל, אך
8 באופן שהיתה נשואה לו יורש הבעל אף את נזקה חוץ מכופר. וכן אָמַר
9 רַב נַחֲמָן, הברייתא מדברת בְּגִירוּשָׁה.
10 אָמַר רַב – הקשו בני הישיבה, גִּירוּשָׁה נְמִי תִפְלוֹג בְּדָמֵי וְלָדוֹת – אם מדובר
11 בגרושה, מדוע דמי הולדות שייכים לבעל, אף אותם היתה צריכה האשה
12 לקבל, שהרי מה שדמי הולדות לבעל נלמד מהפסוק 'כאשר ישית עליו
13 בעל האשה', ומשמע שלא זיכתה התורה אלא אם 'בעל האשה' הוא, אך
14 בגרושה אינו עוד בעלה.
15 אָמַר רַב פִּפְא, אין דין זה נכון, אלא הַתּוֹרָה זָכְתָה דָּמֵי וְלָדוֹת לַבֶּעַל
16 אֲפִילוּ אם לא נשאה מעולם אלא כָּא עָלֶיהָ בְּזוֹנָת, וכל שכן בגרושה, מֵאִי
17 מַעֲמָא, אָמַר קְרָא 'כְּאִשֶּׁר יִשִּׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה', ו'בעל' משמעותו
18 'בועל', שלבועל האשה שייכים דמי הולדות.
19 שואלת הגמרא: מדוע רבה ורב נחמן הוצרכו להעמיד הברייתא בגרושה,
20 וְנִזְקָמָה – היו יכולים להעמיד כפי מה שנחלקו במקום אחר, לְפִי רַבָּה, בְּגוֹן
21 שְׁנֵבֵי מַעוֹת בשביל הנזק והצער, שכיון שמעות אלו לא היו בידה סובר
22 רבה שנחשבים 'ראוי' ואין הבעל יורש בראוי, וְלָרַב נַחֲמָן, בְּגוֹן שְׁנֵבֵי
23 קְרָקַע בשביל הנזק והצער, שכיון שקרקע זו לא היתה בידה סובר רב נחמן
24 שנחשבת 'ראוי'. שכן מצאנו לענין ירושת בכור (ב"ב קכד:) שאינו נוטל
25 בראוי, שאם גבו היתומים חוב אביהם, נחלקו רבה ורב נחמן, וְאָמַר רַבָּה,
26 אם גָּבּוּ קְרָקַע יֵשׁ לוֹ פי שנים בקרקע זו, שנחשבת מוחזקת ביד האב כיון
27 שמשועבדת לו בחובו, אך אם גָּבּוּ מַעוֹת אֵין לוֹ פי שנים, משום שמעות
28 אלו לא היו ביד האב, ונחשבים 'ראוי'. וְרַב נַחֲמָן אָמַר, גָּבּוּ מַעוֹת יֵשׁ לוֹ
29 פי שנים, משום שהאב נחשב מוחזק בהם, שהרי מעות הלזה ומעות החזירו
30 לו, גָּבּוּ קְרָקַע, אֵין לוֹ פי שנים, משום שקרקע זו לא היתה ביד אביהם,
31 ונחשבת 'ראוי'. וכמו כן כאן לענין תשלום הנזק והצער יש להחשיב המעות
32 או הקרקע בראוי, ומדוע הוצרכו להעמיד בגרושה.
33 אָמַר – תירצו בני הישיבה, הֲנִי מִלֵּי לִבִּי מַעֲרָבָא אֱלִיבָא דְרַבְּבִין –
34 מחלוקת רבה ורב נחמן בבכור נאמרה רק על דברי בני מערבא הסוברים
35 כדעת רבנן שכל שבח ששבחו הנכסים לאחר מיתת האב נחשבים 'ראוי',

36 בִּי קְאָמְרִי הָכָא – אך מה שתירצו רבה ורב נחמן כאן, היינו בְּרַבִּי שחולק
37 על רבנן, ולדעתו כל שבח ששבחו נכסים מאליהם לאחר מיתת האב נחשב
38 'מוחזק', וכמו כן במלוה בין אם גבו מעות ובין אם גבו קרקע, נחשב מוחזק
39 ויורשם הבעל, ולדעתו הוצרכו להעמיד בגרושה:
40 הגמרא דנה בשור שנגח שלא בכונה לענין חיובו בכופר ושלשים של עבד:
41 אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד שְׁלֵא בְכוּזָה, פְּטוֹר
42 מִשְׁלָשִׁים שְׁקָלִים, שְׁנֵאֲמַר 'בְּסָף שְׁלָשִׁים שְׁקָלִים וְתָן לְאֹדְנִי וְהַשּׁוֹר
43 יִסָּקֵל', הרי שהוקש תשלום הקנס למיתת השור, לומר כֹּל זֶמַן שֶׁהַשּׁוֹר
44 בְּסָקִילָה בְּפַעֲלִים מְשַׁלְמִין שְׁלָשִׁים שְׁקָלִים, אֵין הַשּׁוֹר בְּסָקִילָה כְּגוֹן שֶׁהִג
45 שלא בכונה, אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְמִין שְׁלָשִׁים שְׁקָלִים.
46 דין נוסף: אָמַר רַבָּה, שׁוֹר שֶׁהֵמִית בֶּן חֹרִין שְׁלֵא בְכוּזָה, פְּטוֹר מִבּוֹפֶר,
47 שְׁנֵאֲמַר 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוֹמֵת אִם בְּפֶר יוֹשֵׁת עָלָיו', הרי שהוקש
48 תשלום הכופר למיתת השור, לומר כֹּל זֶמַן שֶׁהַשּׁוֹר בְּסָקִילָה בְּפַעֲלִים
49 מְשַׁלְמִין בּוֹפֶר, אֵין הַשּׁוֹר בְּסָקִילָה אֵין בְּעָלִים מְשַׁלְמִין בּוֹפֶר.
50 אִיתִיבָה אַבְי רַבְּה, ממה ששנינו (כתובות מא.), אדם שהודה בפני בית
51 דין ואמר הֵמִית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי, או הֵמִית שׁוֹרִי אֶת שׁוֹרִי שֶׁל פְּלוֹנִי, הֲרִי
52 זֶה מְשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ, משום שתשלומים אלו אינם קנס שהמודה בהם
53 פטור אלא ממון. מֵאִי לֹא? מה שחייבה המשנה לשלם כשהודה 'המית
54 שורי את פלוני', היינו בּוֹפֶר, שזוהי התשלום שחייבה התורה כשהרג אדם,
55 והרי באופן זה שלא היו עדים על ההריגה, אין השור נסקל בהוראת
56 הבעלים, ומכל מקום חייב לשלם כופר.
57 מתרץ רבה: לֹא – אין כוונת המשנה לתשלום כופר, אלא לְדָמִים – לתשלום
58 שוויו של הנהרג, שכשם ששור המזיק אדם חייב לשלם את שווי הנזק, כמו
59 כן אם הרג אדם צריך לשלם את שוויו לירשיו, ותשלום זה חייב באופן
60 שאין השור נסקל, אך כופר אינו משלם.
61 אבִי אֵינוֹ מִקְבֵּל תִּירוֹץ זֶה: אֵי כוֹנֵת הַמִּשְׁנָה לְחִיּוּב דָּמִים, אִמָּא כִּיפָא,
62 ששם נאמר שאם הודה ואמר הֵמִית שׁוֹרִי אֶת עֶבְדִּי שֶׁל פְּלוֹנִי, אֵינוֹ
63 מְשַׁלֵּם קֵנס שלושים שקלים עַל פִּי עֲצָמוֹ, משום שמודה בקנס פטור. וְאֵי
64 דָּמִים, אִמָּא לֹא – ואם אכן יש חיוב דמים על הריגת אדם, אף כשהרג עבד
65 היה צריך להיות שישלם דמים, ותשלום זה היה חייב אף כשהודה, שכן
66 חיוב ממון הוא ולא קנס, ומדוע סתמה המשנה שאינו משלם על פי עצמו.
67 אָמַר לִיה רַבָּה לֵאבִי, וְכִילָנָא לְשִׁנּוּי לָךְ – הייתי יכול לתרץ לך, שאכן
68 רִישָׁא דָּמִים וְסִיפָא קָנָם, מִיהוּ, שְׁנוּיָא דְחִיקָא לֹא מְשַׁנּוּיָא לָךְ – אמנם
69 לא אתרץ לך תירוץ דחוק כזה, לבאר המשנה בשני ענינים, אלא אכן אִידִי
70 וְאִידִי דָּמִים – הן הרישא והן הסיפא מדברת בחיוב הדמים,

בבא קמא. פרק רביעי – שור שנגח ד' וה' דף מג עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס צו

תוספות

גְּרוּשָׁה נמי תפלוג בדמי וְלָדוֹת. דָּקס"ד דלא אקרי בעל האשה אלא כשהאשה תחתיו וק"ק דמאי פריך דתפלוג בדמי וְלָדוֹת אָטוּ וְלָדוֹת צָרִי נִינְהוּ דְּזִכְיָה בְּהוּ דְּהִיב פְּרִיךְ לִקְנוֹן (ה' מ"ט) דבעל גופיה לא הוה זכי בהו אי לאו דאשכחן דזכי ליה רחמנא ואלאשה לא אשכחן דזכי **אפילו** בא עליה בנות. בירושלמי בעי ר"ע בא על אמו בא על אחותו וכול אף הוא בעל החרין ת"ל בעל אותו שראוי לקרות בעל יצאו אלו שאינם ראויים לקרות בעל.

וְנוֹקְמָה לרבה בגון שגבו מעות. הוה מצי למימר לרבה אליבא דנפשיה לוקמיה בין גבנו מעות בין גבנו קרקע דבטוח וגז פשטו וכו' דק' קמא: מוכח דס"ל אליבא דנפשיה אפילו גבו קרקע אין לו דשעבודא לאו דאורייתא אלא לא חש לדקדק כל כך ולהאריך שזיהו צריך להקשות ההיא דשעבודא לאו דאורייתא אהיהא דגבו קרקע יש לו ולמכרם: **וְלָרֶב** נחמן שגבו קרקע. פי' בגון שגבו נמי קרקע ולא בא למעוטי מעות דהא דחשיב ר' חסד ר"נ מעות במחזקין היינו גבי מלח כפ"ה משום דזווי יהיב וזווי שקיל אכל הכא לא שייך האי טעמא ור"י מפרש לפי שדרך בני אדם לפרוע מעות חשיב ר"נ מעות מחזקים: **אמר** רבה שור שהמית בן חורין. בר"ע ד"ל דלא ודאי דהייב כדאמרין לעיל ואב"י דפריך סבר דאפילו ר"ע מודה דחייב כופר מועד שלא בכונה מאם כופר לרבות שלא בכונה וקא דאצטרך ליה לר"ע לאוקמי בעל השור נקי לדמי עבד ולא געי לאוקמי נקי לחצי כופר שלא בכונה היינו משום דאמא כופר לא מרבינן אלא דבשלא בכונה מתייב בבכונה והיינו דוקא מועד דמתייב

ע"פ עדים בכונה אבל תם ע"פ עדים ליקא כופר בכונה משום דהביאהו לב"ד וישלם לך שלא בכונה נמי או ע"פ עצמו ליקא לרבינו מאם כופר ולהכי פריך שפיר ר"ע ולר"א אפילו לאב"י דמכח הביאהו לב"ד וישלם לך יש לפטורו אפילו שלא בכונה בלא קרא דנקי וכן (אמר) רב דימי א"י ויחזן לקמן דאמר אם כופר לרבות כופר שלא בכונה אפילו לר"ע נמי קאמר הכי כדפריך אב"י ורב ושמאל דפליגי נמי לקמן (ה' מ"ט) אמתני' דשור שהיה מתחפר בכותל ככופר שלא בכונה נראה לר"י אליבא דר"ע פליגי וקא דאיתותב רב מברייתא דמיתית תניא כותיה דשמואל ותיובתא דרב או תיובתא דרבה לגירסת רשב"ם י"ל דחשיב ליה גמרא תיובתא גמורה משום דאירי בספיא רבי יהודה ור"ש שהם תלמידי ר"ע כדאמרין בסנהדרין (ה' ס"ו) וכולן אליבא דר"ע וביבמות (ה' כ"ב) נמי אמר עד שקא ר"ע אצל רבותינו שפדרום וקנה להם ור"א ס"ל דאיבא כופר שלא בכונה בלא ריבוי דאם כופר ולהכי אצטרך קרא דנקי למעוטי תם שלא בכונה מחצי כופר ואת"ל דמרבויא דאם כופר נפקא ליה כופר שלא בכונה נמי לר"א צ"ל דבהך סברא דפריך לא מרבינן מאם כופר שלא בכונה אלא היבא דאיבא כופר בכונה פליגי איהו אדר"ע:

מאי לאו כופר לא דמים. וא"ת למד' (נפילי ק"ח) כופר דמי ניקם מאי איבא בין דמים לכופר ונראה דאין בגון שפוט המזיק דאין פקדה לאחר מיתה כמו חטאת ואשם כדאין בלא לאחר מיתה אבל דמים משלם ופ"י חמורא שלא בכונה מבכונה והכי נמי יש חומרא אחרת שלא בכונה מבכונה למד' כופר דמי מזיק דפעמים שהזיק שוה יותר מן המזיק ועוד י"ל דנפקא מזה בין דמים לכופר דדמים יכול למחול וכופר אין יכול למחול ואי הוה פשיטא לן דכופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר הוה נ"מ נמי להא: **ר"ש**א דמים וסיפא קנס. תימה מה תירוצו הוא זה ואומר ר"י דמצי ליישב פירוש המשנה בן המית שורי של עבד לעולם לא ישלם על פי עצמו:

אשר

או גיורת. מעוברת מגור ומתו שניהם פטור מן הכל שהוא קודם הואיל ואין לה יורשין כל הקודם בשלה וזה וזה שישנו בידו קודם לכל אדם אבל ישראלית מעוברת מישראל אפילו אין להם בנים יש לה יורשין לירש חלקה ויש לו יורשין לירש חלקו ודוקא נשתחררה קודם חבלה אבל היתה שפחה כשהחל בה חייב בכל אפילו בדמי וְלָדוֹת ויחזן לאדוניה דדמי

וְלָדוֹת שפחה אינם אלא לבעלים שלה כדאמרין לקמן בשור שנגח את הפרה וה' (מ"ט) דאמר ליה חמרתא מעברתא אוקת מינאי: **בגרושה**. עסקין ומש"ה נותן ליורשיה שגרושה אתר החבלה: **בעל האשה**. אבועל הקפדי: **ונוקמה לרבה כו'** לקוח להו לרבה ולר"י לאוקמה בגרושה לוקמה מר כדאית ליה ומר כדאית ליה בש נוחלין נוקמה לרבה בגון שגבו ב"ד מעות מן המזיק לשלם נוק וצער ואע"פ שנתחייב לה מהמים לא עדיף ממלוח בשטר: **דאמר רבה גבו**. יורשין קרקע במלוח שהלוח אביהם יש לו לבכור פי שנים דהוה ליה במחזק דהאי קרקע אשתעבד ליה לאבותיו: **גבו מעות אין לו**. פי שנים דלאו הני מעות הניח אביהו והי ראי: **ור"נ אמר גבו מעות יש לו**. דבמחזק דמי שהי מעות הלוח אביהם ומעות וטלו: **גבו קרקע אין לו**. דקרעק לא הניח אביהם והי ראי והכא נמי לוקמא ר"נ בגון שגבו קרקע דהי ראי: **אמר**. הני מילי דאפלוג ר"נ ביש נוחלין: **אליבא דבני מערבא**. דשלחו בכור נוטל פי שנים במלוח ולא ברביית ואוקימנא אליבא דרבנן דפליגי עליה דרבי דאמרין אין בכור נוטל פי שנים בשבח ששכחו נכסים לאחר מיתת אביהו דאי רבי אפילו ברביית נמי שקיל פי שנים דשקחא דממילא הוא ופרשה רבה ור"נ להא דבני מערבא דאמר לרבנן בכור נוטל פי שנים במלוח מר בגבו מעות ומר בגבו קרקע: **וכי אמר הכא**. בגרושה ולא מוקמינן לה בהכי: **ברבי**. דאמר בכור נוטל פי שנים בשבח דבמחזק דמי וכו' ש במלוח דכמאן דגביא דמי לא שגא גבו קרקע ולא שגא גבו מעות ולהך אי לאו דגירשה שקיל דבעל בכבור ומיהו ככופר אפילו רבי מודה דראי הוא דהואיל ואין בו שום חיוב מחייב לא הוי כשהכא דממילא: **ד"ג** המ' לבני מערבא אליבא דרבנן כי קאמר הכא ברבי: שור שלא בכונה פטור מסקילה כדתנן במתני' (לקמן ה' מ"ז) נתפסין להרוג את הבמה כו' וילפינן לה בגמרא כמיתת בעלים כף מיתת השור: **אין השור בסקילה אין הפעלים משלמין כופר**. ור"א דאמר לעיל (ה' מ"ט) אין דיני אלא במתפסין להרוג כו' פליגי עליה דמדאצטרך קרא למפטריה בתם שלא בכונה מפל דמועד שלא בכונה (בר כופר הוא ועוד מתניתין כדדיא תנא לקמן דפליגי עליה דקתני מועד שלא בכונה) פטור ממיתת רחב בכופר ורבה אקרא סמין ומוקמינן למתני' דלקמן כותיה דהאי דקתני מתני' פטור מכופר ומסקילה קאמר: **או שורו של ע"פ עצמו**. במועד אוקימנא בפירקא קמא קתני מיתת חמית שורי את פלוני משלם ע"פ עצמו: **מאי לאו כופר**. ואע"ג דאין השור בסקילה שהרי הודה ואקמו במיתת בעלים כף מיתת השור ואדם בהודאתו אינו נהרג: **לא דמים**. הא דקתני משלם לאו בתורת כופר דניבעי כפרה דאפילו לא משלם נמי בגון אי לית ליה נכסי לאו בכל עונש הוא דאין כופר בלא סקילה דשור אקרא אע"ג דאינו בסקילה געי לשלומי ליה פחת דמיו ה"נ משלם דמיו ליורשיה: **אינו משלם ע"פ עצמו**. דשליש של עבד קנס הן: **ואי דמים**. כלומר ואי ס"ד יש תורת נזקין להיבא דסקילה וע"כ כי היכי דבן חורין במקום שאין כופר משלם דמיו עבד נמי במקום שאין קנס משלם דמיו ואמאי קתני דלא: **שנוייא דחיקא**. בתרי טעמא: מיהו

את פלוני הרי זה משלם תשלומין שהחייבו הכתוב בגון כופר על פי עצמו ומשלמו בתורת דמים אבל עבדו של פלוני תשלומין שחייבו הכתוב דהיינו שלשים של עבד לעולם לא ישלם על פי עצמו:

את פלוני הרי זה משלם תשלומין שהחייבו הכתוב בגון כופר על פי עצמו ומשלמו בתורת דמים אבל עבדו של פלוני תשלומין שחייבו הכתוב דהיינו שלשים של עבד לעולם לא ישלם על פי עצמו:

תשלומין לעבד אלא במקום קנס בשור המועד ואגדי משום דהיה לו לברוא אכל
מיתתו האמר ר"ל. ב' ביצה: כגון שהצית בגופו של עבד. דאיכא עליה חיוב
ראוי לה. ליתחב נירו וסכסכה אבניו ואילו שהאש משלמת שלא בכונה. דל
אדם לא קתני: אלא רבא גופיה. הא דאוחבי לליל אשו שלא בכונה לאו דפש
ליה רבא לרבה אי הכי השור שלא בכונה שאין כופר ש דמים אשו שלא בכונה
בדרבה מיניה: לרבות כופר שלא בכונה. א"ע דאין השור בסקילה ופליגא
דסקרא דלרבוני אחריני אתא לתשלומין דלגופיה לא אצטרף דהיה ליה למכתב
אצטרף לחלק בין עבד לבן חורין: להרביע כל תקטנים. סקילה וכלא דין הוא.
באדם: לא חלקת בין נהרגים קטנים לנדולים. דכתבי בי יבזה כל נפש אדם אפ
(7) ואשי בי יבזה איש וכל אדם: קא

אָגִיד מִשּׁוּם דִּקְדִּיקָה לּוֹ לְכַרוֹחַ אָבֵל מִשּׁוּם דָּקָם לִיּוֹה בִּדְרָבָה מִיִּיּוֹה לֵאמֹר וְסֵפֶר שֶׁל עֶבֶד. דְּאִיבֵא עֲלֶיהָ חַיִּיב מִיִּתָּה וְאִפְּלוֹ אֲגִידֵשׁ נִמְי פֶּטֶר לִיּוֹה אֵשׁ מִשְׁלֵמֶת שְׁלֵא בְּכוּנָה. דְּלִיבֵא דְרָבָה מִיִּיּוֹה דְּבִימִים: מַה שְּׂאִין בֶּן לְעִיל לְאִשּׁוֹ שְׁלֵא בְּכוּנָה לֹא דְפָשִׁטָא לִיּוֹה דְּלֹא מִשְׁלֵם וּבְתִיבְתָּא מִיִּיּוֹה בֶּן בּוֹרֵךְ יֵשׁ דְּבִימִים אִשּׁוֹ שְׁלֵא בְּכוּנָה מֵאִי: אָבֵל אֵשׁ דְּבְכוּנָה לֹא מִשְׁלֵם ע"ג דְּאִין הַשּׁוֹר בְּסִקְלָה וּפְלִיגָא אֲדִרְבָּה: לְרִבּוֹת עֶבֶד שְׁלֵא בְּכוּנָה. לִיּוֹה לֹא אֲעִטְרִיק דִּקְדִּיקָה לִיּוֹה לְמַכְתָּב בּוֹרֵךְ: אִם עֶבֶד לֹא מִכְתִּיב גַּבִּי תֵּשׁ קִטְמִינִים. סִקְלָה: וְהֵלֵא דִין אֵלֵּיךְ וְלֹא עֲרִיק קִרָּא: הוּאֵל וְחִיִּיב. מִכְתִּיבִים.

שור

בין דבר שאין ראוי לה, כגון אם ליחכה את הקרקע החרושה וצריך
לחרשה שנית, או ששרפה את האבנים והזיקתן, שאף עליהם חייב בנזקי
האש. מה שאין בן בבור שפטור כשמוזק באופן שאינו רגיל להזיק, ואילו
שהאש משלמת שלא בכונה דמים כשהרגה אדם, מה שאין בן בבור
שפטור על מיתת אדם, לא קתני, ובהכרח משום שאף באש פטור מחיוב
דמים. אף מכאן אין להוכיח כן, שכן דלמא תנא ושייר – שמא אכן חמור
האש מהבור בדבר זה, אלא שהתנא שייר ולא כתב את כל החומרות.
אלא, אכן רבא לא הקשה על רבה מדין האש, אלא דלמא גופיה אפקעי
מפקעי ליה – נסתפק בדבר זה ושאל את רבה, לפי דבריו שיש חיוב דמים
על נגיחת השור שלא בכונה, מה הדין באש שלא בכונה, מי משלם
דמים או לא. וצדדי הספק, מי אמרינן שדווקא לגבי שור, הוא – בו נאמר
שכיוון דבכונה משלם בופר, אף שלא בכונה משלם דמים, אבל אשו
דבכונה לא משלם בופר, שלא בכונה נמי לא משלם דמים. או דלמא
שכיון דנבי שורו שלא בכונה אף על גב דליכא בופר משלם דמים,
נבי אשו נמי אף על גב דבכונה לא משלם בופר, שלא בכונה מיתה
משלם דמים, ולא ידעינן, תיקון:
הגמרא הביאה לעיל (ע"א) שלדעת רבה שור מועד שהרג אדם שלא
בכוונה פטור מכופר. מביאה הגמרא שרבי יוחנן חולק על כך: כי אתא רב
דמי אמר רבי יוחנן, היה די שיהיה כתוב 'בופר', מה תלמוד לומר 'אם
בופר' ליה אפי' לרב דימי, אלא מעתה עבד נמי – אף בעבד יש לדרוש כך,
שהיה די שיהיה כתוב עבד' מה תלמוד לומר 'אם עבד', לרבות עבד שלא
בכונה בעבד בכונה. וכי תימא הכי נמי – שאכן רבי יוחנן דורש כך אף
בעבד ומחייב שלושים של עבד שלא בכונה, והאמר ריש לקיש (לעיל
ע"א) שור שהמית את העבד שלא בכונה פטור משלושים שקלים,
ומבואר שריש לקיש אינו סובר כך לגבי עבד.
אמר ליה רב דימי לאביי, נכרא אנכרא קא רמית – מקשה הנך מדברי
ריש לקיש על רבי יוחנן, רבי יוחנן חולק על ריש לקיש ודורש אף לגבי עבד
לרבות מ'אם' ששור שנוגח עבד שלא בכונה חייב בשלושים של עבד.
מיימא אחרת של רבי יוחנן שבה דירב בפירוש בדין העבד: כי אתא רבין
אמר רבי יוחנן, היה די שיהיה כתוב 'עבד', מה תלמוד לומר 'אם עבד',
לרבות עבד שלא בכונה משלם שלושים של עבד בעבד בכונה.
וחולק על ריש לקיש.
מבררת הגמרא: ולריש לקיש שפטור שור שנגח שלא בכונה בעבד, נמי
נימא – האם אף נאמר, מדעבד אם עבד לא דריש – שכמו שאינו דורש
לרבות מ'אם' האמור בעבד, בופר אם בופר נמי לא דריש – כמו כן אינו
דורש לרבות מ'אם' האמור לגבי בן חורין, ופטור שור שנוגח שלא בכונה
בכופר.
אמר בני הישיבה, לא – אין הדרשות תלויות זו בזו, ועבד אם עבד לא
דריש, אך בופר אם בופר דריש. ומאי שנא, שכן עבד אם עבד לא פתיב
במקום תשלומין – לא נאמר לגבי חיוב תשלומים אלא לגבי עיקר
הנגיחה, ואפשר לומר שנכתב לגופו כדי לחלק בין בן חורין האמור בפסוק
קודם לבין עבד. אך בופר אם בופר פתיב במקום תשלומין – וכיון
שלגופו אין צריך לתיבה זו, יש לדורשו לרבות כשנגח שלא בכונה:
שנינו במשנה: וכן כגן או כבת:
תנו רבנן, נאמר לגבי שור מועד שהרג אדם (שמות כא לא) 'א'ו בן יגח או
בת יגח', לחייב על נגיחת הקטנים בגדולים בסקילה. ולכאורה מדוע
הוצרך הפסוק לומר כן, ויהלא דין הוא – אפשר ללמוד דין זה מבמה מצינו,
הואיל ונתיב אדם באדם – אדם שהרג אדם במיתו, ונתיב שור באדם
שור שהרג אדם לסקלו, מה בשתייב אדם באדם לא שנא בין קטנים
לגדולים – אין חילוק אם הרג לגדול או לקטן, ובשניהם חייב הרצח מיתה,
אף בשתייב שור באדם לא תחלוף בו בין קטנים לגדולים. ויעוד, הרי
קל וחומר הוא, ומה אדם באדם שלא עשה בו קטנים הרצחיים בגדולים
הרצחיים, שקטן שהרג אינו חייב מיתה, ומכל מקום חייב בו על רציחת
הקטנים בגדולים, שכן אף אם הנהרג היה קטן חייבים עליו מיתה,

מיהו יש לחלק, שכן חורין מאחר דמשלם בופר על פי עצמו, ונתיב דמי,
כגון דאי אתו סהדי ואסתירו ביה דקמל – שאם באו עדים והעידו ששורו
הרג אדם בן חורין, ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה – ולא ידעו אם
היה השור תם ופטור מכופר או מועד וחייב בכופר, ואמר מריה דמועד הוא
– והודה בעל השור ששורו היה מועד, כיון שהשור נסקל ואין לפטור מכופר
משום 'כל שאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר', הדין הוא
דמשלם בופר על פי עצמו, שהרי הכופר אינו קנס כדי שיפטור בהודאתו.
ומאחר שמשלם על פי הודאתו באופן שהשור נסקל, לכך אף היכא דליכא
עדים על הנגיחה אלא הוא הודה ששורו נגח, שבאופן זה אין משלם כופר
משום שאין השור בסקילה, מכל מקום משלם דמים על פי הודאתו. אבל
נבי עבד שגלגולם אינו משלם קנס על פי עצמו, ונתיב דמי, דאי אתו
עדים ואסתירו ביה דקמל – שאף אם באו עדים והעידו ששורו הרג עבד
ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה – ואינם יודעים אם השור תם ופטור
משלושים של עבד או מועד וחייב בשלושים של עבד, ואמר מריה דמועד
הוא – והודה בעל השור שהיה מועד, אף שהשור נהרג שהרי העידו עדים
על הנגיחה, מכל מקום לא משתלם קנס על פי עצמו, משום שמודה בקנס
פטור. ומאחר שלא מצאנו אופן שמשלם על פי הודאתו, לכך אף היכא
דליכא עדים כלל על הנגיחה אלא הוא הודה ששורו נגח, לא משלם דמים
על פי הודאתו.
מתיב רב שמואל בר רב יצחק על חילוק זה, ממנה ששנינו בברייתא, כל
שחייב בגן חורין חייב בעבד בין בופר בין במיתה. ולכאורה בופר
בעבד מי איכא – הלא אינו משלם כופר אלא שלשים של עבד, אלא לאו
ודאי כוונת הברייתא לדמים, שדין בן חורין ועבד שוה שבשניהם יש חיוב
דמים, וקשה על רבה שפטור בעבד מדמים.
איכא דאמר הוא מותיב לה והוא מפרק לה – יש שאמרו שרב שמואל
בר רב יצחק עצמו יישב את הקשיא, ואיכא דאמר אמר ליה רבה – ויש
שאמרו שרבה יישב את הקשיא. הכי קתני – פירוש הברייתא כך הוא, כל
שחייב בגן חורין בכונה על פי עדים בופר, חייב בעבד קנס, וכל
שחייב בגן חורין שלא בכונה על פי עדים דמים, חייב בעבד שלא
בכונה על פי עדים דמים. כלומר, הברייתא אינה מדברת באופן שהודה
על פי עצמו, שבאופן זה אין דמים בעבד וכמו שנתבאר מהמשנה
בכתובת, אלא מדברת באופן שהעידו עדים על נגיחת השור, ובה משוה
הברייתא דין העבד לבן חורין, שאם היתה הנגיחה בכונה חייב בן חורין
כופר ובעבד קנס שלשים של עבד, ואם היתה שלא בכונה פטור בשניהם
מכופר ומקנס, שהרי כל שאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר
ושלשים של עבד, וחייב בשניהם דמים.
רבא מקשה על רבה שמחייב דמים על הריגת אדם: אמר ליה רבא לרבה,
אי הכי שאכן יש חיוב דמים על הריגת אדם על פי עדים, במקום שאין כופר
או קנס, אם כן אשו – אדם שהצית אש ויצאה בכונה והרגה אדם
כפות על פי עדים, נשלם דמים, שהרי על נזקי האש פטור מכופר, ואם כן
יש לחייב דמים.
מבררת הגמרא: ומאי ליה לרבא דלא משלם – ומנן אכן לרבא שאינו
משלם דמים על הריגת האדם על ידי האש. אילימא שמקורו מדרבנן
במשנה (לקמן סא): אדם שהצית אש בגדיש, והיה גדי כפות לו – לגדיש,
וגם עבד כנעני סמוך לו, ונשרף עמו – עם הגדיש העבד והגדי, חייב
לשלם על הגדי והגדיש ופטור על העבד משום שהיה לו לברוח. אך אם
היה העבד כפות לו, וגדי סמוך לו, ונשרף עמו, פטור מלשלם. וסובר
רבא שהפטור הוא הן על הגדי והן על העבד, על הגדי משום שהיה לו
לברוח, ועל העבד משום שאין חייבים דמים על הריגת אדם באש. ומכאן
הוכיח רבא שאינו חייב בדמים. אין ללמוד משם דין זה, שכן האמר ריש
לקיש – ביאר ריש לקיש (לעיל כב): בטעם המשנה, שמדובר בגון שהצית
את האש בגופו של עבד, שבאופן זה חייב עליו מיתה משום רצח, וטעם
הפטור הוא משום דקם ליה בדרבא מנייה – שכיון שנתחייב במיתה
החמורה פטור על חיובי הממון שנתחייב באותה שעה. ועדיין יש לומר
שבאופן שהנזק נעשה על ידי האש יש לחייב בדמים.
ואלא תאמר שרבא לומד כן מהא דתנא, חומר באש מבור, שהאש
מועדת לאכול – רגילה לאכול ולשרוף בין דבר הראוי לה, כגון עצים,

שור באדם ששעשה בו קטנים בגדולים, שאף אם היה השור שהרג קטן
 חייב מיתה, אינו דין שחייב על הקטנים שהרג בגדולים. אמנם יש לדחות,
 לא, אם אמרת, אדם באדם שחייב אף אם הרג קטן, שכן יש בו חומרא
 אחרת, שחייב בארבעה דברים שלם ארבעה דברים דהיינו צער
 ריפוי שבת ובושת מלבד הנזק, תאמר בשור שאינו חייב בארבעה דברים,
 אלא נזק בלבד, ויש לומר שכמו כן אינו חייב על הקטנים. לכך תלמוד לומר
 'או בן יגח או בת יגח' לחייב על הקטנים בגדולים.
 ואין לי ללמוד מפסוק זה לחייב על הקטנים, אלא במועדון שבהם מדבר
 הפסוק, בתם מנן שאף הוא חייב על הקטנים. דין הוא – אפשר ללמוד כן
 מבמה מצינו, הואיל וחייב באיש ואשה – מאחר שחייבה התורה שור
 שהרג איש ואשה גדולים, וחייב אף בן ובת קטנים, מה בשחייב באיש
 ואשה לא חלקת בו בין תם למועד, ואף התם חייב עליהם, אף בשחייב
 בן ובת, לא תחלוק בו בין תם למועד. ועוד יש ללמוד כן מקל וחומר,
 מה איש ואשה שכן הורע בתם בנזקין – שגרעה התורה כוחם לגבי אם
 הם הזיקו, שחייבים לשלם על נזקם, ובכל זאת לא חלקת בו בין תם
 למועד ואף התם חייב עליהם מיתה, בן ובת קטנים שיפסח בתם בנזקין
 שהרי אם הזיקו פטורים מלשלם על נזקם, אינו דין שלא תחלוק בתן בין
 תם למועד ואף התם יהיה חייב עליהם מיתה.
 דוחה הברייתא: אמרת – איך אפשר ללמוד כן ב'במה מצינו', וכי דנין קל
 מהמור להחמיר (עליו) – וכי אפשר ללמוד את הדבר הקל מהדבר החמור
 לחמיר אף על הקל אותה חומרא שיש בחמור, ואף כאן אם החמיר במועד
 החמור שחייב על הקטנים, תחמיר אף בתם הקל.
 ועוד, אף הקל וחומר אינו נכון, שכן יש לומר) אם אמרת באיש ואשה
 שחייבים עליהם הן תם והן מועד, שכן חייבין במצות, תאמר בן ובת
 שפטורין מן המצות, ולכך לא החמירה התורה בהם לחייב בתם. ומאחר
 שאין ללמוד כן מבמה מצינו או קל וחומר, תלמוד לומר 'או בן יגח או
 בת יגח', ומריבוי הפסוק שכתב פעמיים 'גח', יש ללמוד שריבתה התורה
 בקטנים, הן גניחה בתם והן גניחה במועד, וכן יש לדרוש לרבות הן גניחה
 למיתה והן גניחה לנזקין, שאף אם הזיק השור ולא המית חייב לשלם
 עליהם:

משנה

שור שהיה מתחבך בכותל להנאתו ונפל הכותל על האדם והרגו, או
 שור שנתבון להרוג את ההמה והרג את האדם, או שנתבון לכנגעני

והרג בן ישראל, לנפלים והרג בן קיימא, בכל אלו כיון שלא הרג השור
 בכוונה את האדם, פטור.

נמרא

הגמרא מביאה מחלוקת מאיזה חוב פטרה המשנה את השור שהרג שלא
 בכוונה: אמר שמואל, מה ששנינו במשנה שפטור, היינו פטור השור
 ממייתה כיון שהרג שלא בכוונה, וחייב בפסוק, שאף השור שהרג שלא
 בכוונה שפטור ממייתה חייב בכופר. ורב אמר, פטור מזה ומזה – הן
 ממייתה והן מכופר.
 מקשה הגמרא על דעת שמואל: ואמאי חייב בעל השור שנתחבך בכותל
 והרג אדם בכופר, והא תם הוא – והרי זו הפעם הראשונה שנתחבך בכותל
 והרג, ותם אינו משלם כופר. מתרצת הגמרא, בראמר רב – כמו שפירש
 רב את המשנה לקמן (מז). שמדברת בשור שהיה מועד ליפול על בני
 אדם בבורות, ולכך חייב לשלם כופר, הקא נמי יש לבאר שהמשנה
 מדברת בשור שהיה מועד להתחבך על בני אדם בכתלים, ולכך משלם
 כופר.
 ומבינה הגמרא שהשור הפיל את הכותל בכוונה על בני אדם ובכך נעשה
 מועד, ואף בפעם הרביעית הפיל בכוונה, ומקשה הגמרא: אי קיי
 השור פטור קמלא הוא – חייב מיתה על הריגת האדם, ומדוע פוטרנו
 המשנה. ובשלא תאמרו – מילא במשנה לקמן שפירש רב שהיה השור
 מועד ליפול על בני אדם בבורות, שם אין להקשות שהשור חייב מיתה, שכן
 יש לומר שאכן לא הפיל עצמו השור בכוונה על בני אדם, אלא כמו שביאר
 רב יוסף לקמן (מז): דהוא השור ירוקא – עשב על פי הבור וכו' לאוכלו,
 ונפל שלא בכוונה והרג את מי שהיה בבור, ולכך אינו חייב מיתה שהרי
 נפל שלא בכוונה, וכיון שעשה כן שלש פעמים נעשה מועד וחייב על הפעם
 הרביעית כופר, אלא הקא בשור שנתחבך בכותל והפילו על בני אדם, מאי
 איכא למימר – איך אפשר לומר שלא נתכוון השור למעשיו.
 מתרצת הגמרא, הקא נמי מדובר שהפיל את הכותל על בני אדם בלא
 כוונה, וכגון במתחבך בכותל להנאתו, ולכך אינו חייב מיתה, ובוה נחלקו
 רב ושמואל אם כיון שפטור ממייתה פטור אף מכופר או לא.
 שואלת הגמרא: ומנא ידעינן – שאכן כוונת השור היתה להתחבך להנאתו
 ולא להפילו על בני אדם. משיבה הגמרא, כגון שרואים אנו דכרת דנפל –
 שאף לאחר שנפל הכותל, עדיין קא מתחבך השור פיה – בכותל, ומוכח
 שאין כוונתו להפיל על האדם ולהמיתו, אלא להתחבך להנאתו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט שבט, תשכ"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

...לכתבה איך אפשר למנוע הביטויים בלתי רצויים הנשמעים בכתתה.

יש להסבירם – אשר כל אחד ואחת מבני ישראל, אהבת השי"ת אליהם עוד יותר מאהבת הורים
 לבן יחידים אשר נולד להם לעת זקנותם, וכתורת הבשע"ט בזה, ועוד – אשר השי"ת עליו נאמר, הנוטע און
 הלא ישמע, אם יוצר עין הלא יביט, וכשמדברים טוב על בנו של המקום ב"ה – הרי הוא רואה מבט ומקשיב
 הדבור תוכנו ואופן הדבור. ומובנת הזהירות שצריכה להיות בזה – שלא לפגוע במלך מה"מ הקב"ה.

ומכ"ש וק"ו, האם הי' מעיז מי שהוא לדבר לא כן על בנו של מלך בשר ודם בנוכחות המלך וכו'.
 ובדאי תוכל להוסיף ביאור והדגש בהאמור, ומה שיפעול עוד יותר – באם יתלו בכותל החדר בו לומדים
 סיסמא שתוכנה לפי ערך – התבונן מה שאתה מדבר כי עין רואה ואוזן שומעת וכו'.

בבא קמא. פרק רביעי - שור שנגח ד' וה' דף מז עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס קא רש"י

שור באדם שעשה בו. שור קטן ההורג בשור גדול ההורג דהא שור בן יומא קרוי שור דכתיב (ויקרא כג) שור או כשב כי יגדל: אינו דין. שחייב בו סקילה על תינוק קטן כעל אדם גדול: שכן חייב. בנזקין ארבעה דברים שהשור פטור מהן ונזק לא חשיב דהא שור נמי נזקא משלם: ת"ל בן ובת. קטנים משמע דלעיל מיניה כתיב והמית איש או אשה: ואין לי אלא במועד. דקרא במועד כתיב: לא חלקת בין תם למועי. לענין סקילה: שהורע בהן בנזקין. דאם הויקו משלמין: יפה כהן. דתרש שוטה וקטן פגיעתו רעה החובל בהן חייב וכן שחבילו באחרים פטורין: וכי דנין קל מהמור. תם במועד: להחמיר. על הקל דנימא כי היכי דהמור חייב קל נמי חייב דקדרשת תם במועד במה מיצינו דקתני חייב באיש ואשה וחייב בן ובת במועד דהא חייב בן ובת במועד הוא דכתיב וקאמרת מה חייב דאיש ואשה (במועד) עשה בו תם במועד אף בן ובת בעשה בו תם במועד ואשתכח דקא ילפת תם במועד דאי לא אשכחתי חייב בן ובת במועד לא היה ילפת ליה בתם מאיש ואשה דהא במועד גופיה אי לאו דרבינא קרא לא מצית לאתויינהו מדינא לעיל: אם החמיר. הכתוב בן ובת באיש ואשה במועד כתב לך שהרי חמור הוא לענין כופר: ואין מדינא בתם הקל בתמיה: אם אמרת באיש ואשה. כלומר קרי דדרשת נמי בסיפא פריקא הוא דאם אמרת באיש ואשה כו' לא וכי דנין קל וחומר בן ובת שפטורין מן המצות מאיש ואשה וזה שמעתי וראשון מצאתי וכשר הוא מן האחרון והיכי פשיטא ליה חק קולא וחק חומרא דקמתמה וכי דנין כו' והא תנא אשכח חומרא בבן ובת ד'פה כהן בנזקין מאיש ואשה: ת"ל או בן יתח או בת יתח. יתח יתח תרי ומני דריבא לה נגיחה למועד ולתם למיתה ולנזקין: פטור מפייתה. דהא לא נתבין דאמרין לקמן (ע"ז) כמיתת בעלים אם הרג בן מיתת השור שהרג: וחייב בנזקין כופר אם בופר להביא שלא בכונה: ורב אמר פטור מזה ומזה. כדדרש רבא לעיל השור יסקל וגו' כל זמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר: והא תם הוא. אפילו למאן דדריש אם בופר ה"מ למועד שלא בכונה והאי תם הוא בחיובו וזה: במועד ליפול על בני אדם בבורות. לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מ"ח): בשלמא התם. גבי שור שנגח על האדם בבזר איכא לתרצו כדמתרצין התם דהאי דלא קטלינן ליה בגניחות ראשונות בגון דתנא ירוקא ונפל שלא בכונה על זה שראו עשב בתוך פי הבור וכו' לאוכלה ונפל: איך אמר. הואיל ומועד לכך מאי שלא מתבין איכא: הכא נמי. דחזין ליה דמתחבף להנאתו ולא להפילו עליה:

שור באדם שעשה בו קטנים בגדולים אינו דין שחייב על הקטנים בגדולים לא אם אמרת אדם באדם שכן חייב בארבעה דברים תאמר בשור שאינו חייב בד' דברים ת"ל או בן יתח או בת יתח לחייב על הקטנים בגדולים ואין לי אלא במועד דתם בתם מנין דין הוא הואיל וחייב באיש ואשה וחייב בן ובת מה בשחייב באיש ואשה לא חלקת בו בין תם למועד אף בשחייב בן ובת לא תחלוך בו בין תם למועד ועוד קל וחומר מה איש ואשה שכן הורע כהם בנזקין לא חלקת בו בין תם למועד בן ובת ש'פה כהם בנזקין אינו דין שלא תחלוך בהן בין תם למועד אמרת וכי דנין קל מחמור להחמיר (עליו אם החמיר במועד החמור תחמיר בתם הקל ועוד) אם אמרת באיש ואשה שכן חייבין במצות תאמר בן ובת שפטורין מן המצות ת"ל או בן יתח או בת יתח נגיחה בתם נגיחה במועד נגיחה למיתה נגיחה לנזקין: מתני' שור שהיה מתחבף בכותל ונפל על האדם נתבין להרוג את הבהמה והרג את האדם לכעני והרג בן ישראל לנפלים והרג בן קיימא פטור: גמ' אמר שמואל פטור ממתת וחייב בכופר ורב אמר פטור מזה ומזה ואמאי הא תם הוא כדאמר רב במועד ליפול על בני אדם בבורות הכא נמי במועד להתחבף על בני אדם בכתלים אי הכי בר קטלא הוא בשלמא התם דתנא ירוקא ונפל אלא הכא מאי איכא למימר הכא נמי במתחבף בכותל להנאתו ומנא ידעין דכתב דנפל קא מתחבף ביה ואכתי

וכי דנין קל מחמור. פ"ה דהך פירקא אדין ראשון דבדין שני דקרי דאיש ואשה שהורע בהן בנזקין לא דנין קל מחמור דאפילו אי לא היה כתיב מועד כלל היה ילפינן בהאי קל וחומר אע"ג דבקי' נמי קאמר לא חלקת האי לישנא לאו דזקא ולכך אצטרף לא אם אמרת לעשות פירקא בדין שני שהוא קרי: נגיחה לנזקין. אצטרף לרבות נזקין משום דדרשין בסיפיה דהאי קרא חייב בנזקין בהפניח (ומיל דף ג.) במשפט שור בשור וכן בסוף פרקין לענין שמירה מעולה דנזקין דריש מלא ישמרונו אע"ג דלא ישמרונו גבי מיתה כתיב: והא תם הוא. לא בעי למימר דמתני' כר"י הגלילי כדמוקי שמואל מתני' בהפרה (לפני דף מ"ח) גבי היה אביו או בנו בתוכו דמאי דחזיקה דשמואל לאוקמי מתניתין כר"י הגלילי ומה פלוגתא היה שייך בזה דהוה פליגי רב ושמואל מתני' כמאן ועוד דרישא דמתני' דקתני מועד דמשלם כופר ותם פטור מן הכופר לא אתיא כר"י הגלילי והא דלא מוקי שמואל מתני' דלקמן במועד ליפול על בני אדם בבורות כדמפרש מילתא דהכא במועד להתחבף על בני אדם בכתלים משום דהוא לא שכיחא כי האי והא תם הוא. המקשן סבור שמתחבף בכותל להפילו ולא מתבין להפילו על בני אדם דא"כ לא היה פטור ממיתה ואל וזה מקשה והא תם הוא שפאפילו עשה בן כמה פעמים והרג בני אדם שלא בכונה אין מועד להרוג אדם כדפי' לעיל מילא אשכחן מועד במתבין להרוג את הבהמה והרג את האדם ומשני במועד להתחבף על בני אדם פירוש במתחבף להנאתו כדמפרש ואילו דהוי מועד מתחילתו והוי באחריתא וא"ת ומי דחזקי לשמואל לומר שחייב כופר יעמידנו במתבין להפיל הכותל ולא נתבין להפיל על בני אדם ופטור גם מכופר לפי שהוא תם וי"ל דלרב ושמואל משמע להו לישנא דמתני' דקתני ונפל על האדם שלא היה מתבין להפילו אלא ממוילא אירע שנגח ע"י שהיה מתחבף בו להנאתו ולכך קאמר שמואל דמתחבף בכותל להנאתו כדמשמע לישנא דמתני' דפטור ממיתה וחייב כופר ורב אמר פטור מזה ומזה כדמשמע לישנא דפטור שפטור לגמרי והמקשן היה סבור דהא דנקט במתני' ונפל על האדם ולא קתני להפילו משום דלא מתבין להפילו על האדם מיירי אכל מ"מ במתבין להפילו ושלם על האדם משמע ליה שמיירי: הכא נמי במתחבף להנאתו. תימא דהכא אמר רב פטור מזה ומזה ולקמן בהפרה (דף מ"ח) מוקי רב מתניתין דקתני משלם הכופר במועד ליפול על בני אדם בבורות ותנא ירוקא ותירץ רבינו תם דלקמן הוי רגל בכונה בשמניה עצמו בבזר כדי לאכול ה'קק שבבור ויודע שמתמשך האדם כמו רגל שדרכה רגל בכונה מקרן בכונה רגל דילפינן רגל בכונה רגל האדם אכל הכא שמתחבף מועד בשלש פעמים אלא כלומר דבך שנגעשה מועד מתחילתו בגון שן ורגל והא דפריך לקמן כדמוקי לה במועד ליפול על בני אדם בבורות אי הכי בר קטלא הוא דייק מתני' דקתני משלם הכופר ולא קתני חייב מיתה ומשלם הכופר פטור הוא מן המיתה ורש"י פירש כל הסוגיא דלקמן כע"א אכל ודחק הוא ושמ אפרש בע"ה ואל פי' ר"ת נמי קשה דפטור רגל בכונה לדרוס על האדם ממיתה ביון שלא נתבין להרוג א"כ ר"ש דלפי' בשמניה נזקין מקטלין פטר רגל מנזקין בכונה דריסה על הכלים בשלא נתבין להזיק וזה אי אפשר דעל כרחק לאו בכונה היק חייביה רחמנא דאי בכונה היק א"כ היינו קרן וחואיל וכן על כרחק ליכא למילף נזקין מקטלא לענין כונה ורבינו שמואל מצא בספר ישן דלא גרסין מילתא דרב דפטר מזה ומזה ולקמן גרסין תנא כותיה דשמואל ותייבכתא דרב דפטר לעיל מכופר כשאין השור בסקילה:

22 דְּמוֹצִיּוֹן לִיה וּבְעָלִים גּוֹפִיּוּהוּ מְנָלָן דְּאָמַר קָרָא וְאָרַב לוֹ וְקָם עַל
23 וְאָרַב לוֹ מֵאֵי עֲבָדִי לִיה אֲמָרִי דְּבִי רַבִּי נְצִאי פֻּרַשׁ לְזוֹרֵק אָבָן לָגוֹ הֵילִי
24 בְּנֻעָנִים וְאַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל בִּינִיחֵם תִּפּוֹק לִיה דְּרוּבָא בְּנֻעָנִים נִינְהוּ אִי
25 לְהִקָּל לֹא צְרִיכָא דְּאִיכָא תַשְׁעָה יִשְׂרָאֵלִים וְאַחֲרֵי בְּנֻעָנִי דְּאֵעָ"ל דְּרוּבָא
26 הָרָא בְּנֻעָנִי בִּינִיחֻהוּ הוּי לִיה קְבוּעַ וְכַל קְבוּעַ בְּמַחְצָה עַל מַחְצָה דְּמִי
27 שׁוּר הָאֵשָׁה וְשׁוּר הִיתּוּמִים שׁוּר הָאֲפּוֹטְרוֹפּוּס שׁוּר הַמְּדַבֵּר שׁוּר
28 לוֹ יוֹרְשֵׁין הָרִי אֱלוֹ תִּיבִין מִיתָה ר' יְהוּדָה אָמַר שׁוּר הַמְּדַבֵּר ע
29 פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה לְפִי שְׂאִין לָהֶם בְּעָלִים: גַּמ' ת"ר שׁוּר שׁוּר שְׂמַ
30 הִיתּוּמִים שׁוּר הָאֲפּוֹטְרוֹפּוּס שׁוּר הַמְּדַבֵּר שׁוּר הַקְּהָדֵשׁ שׁוּר הַגֵּר
31 אָמַר שׁוּר הַמְּדַבֵּר שׁוּר הַקְּהָדֵשׁ שׁוּר הַגֵּר שְׁמַת וְאִין לוֹ יוֹרְשֵׁין
32 לָהֶם בְּעָלִים אָמַר רַב הוּנָא פּוֹטֵר הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אֲפִילוּ גֵּנֹחַ וּלְכַסּוֹ
33 מִמָּוֵא מְדֻקְתָּנִי תִּרְתִּי שׁוּר הַמְּדַבֵּר וְשׁוּר הַגֵּר שְׁמַת וְאִין לוֹ יוֹרְשֵׁין
34 דְּכִין דְּאִין לוֹ יוֹרְשֵׁין הָיָה לִיה שׁוּר הַפֶּקֶר הֵינְנֵי שׁוּר הַמְּדַבֵּר הֵינְנֵי
35 גֵּנֹחַ וּלְכַסּוֹ הַקְּדִישׁ גֵּנֹחַ וּלְכַסּוֹ הַפֶּקֶר שְׁמַע מִיָּה תִּנְיָא גַּמִּי הַכִּי
36 הַפֶּקֶר פְּטוּר שְׁנָאמַר וְהוּעַד בְּעָלָיו וְהַמִּית וּג' עַד שְׁתֵּהָא מִיתָה
37 דִּין הוּא אֱלֹא אִימָא עַד שְׁתֵּהָא מִיתָה וְהַעֲמִידָה בְּדִין וְגַמֵּר דִּין
38 מוֹקֵדֵשׁ שְׁחָמוּ בְּשׂוֹר אֲסוּר וְאֵם עַד שְׁלֹא נִגְמַר דִּינוֹ הַקְּדִישׁ בְּעָלָיו
39 שֹׁכֵר וְלוֹשׁוֹר נִכְסוֹ תַּחַת הַבְּעָלִים מוּעַד מוּשְׁלָם נֹזֵק שְׁלָם וְתָם מוּשְׁ

שור הַגֵּר שְׁמַת וְאִין לוֹ יוֹרְשִׁין אֵלָא לֹא הָא קַמְשֵׁמֶה
 עַל כֵּן אָמַר ר' יְהוּדָה אֲפִילוּ נָתַתּוּ וּלְכַסּוּף הִקְדִּישׁ
 עֲמֻדָה בְּדִין שְׁוִין בְּאֶחָד וְגַבְרִין דִּין לֹא בְעֵינִי וְהָא הֲשִׁיב
 בְּאֶחָד: **מִתְנִי'** שׁוֹר שֶׁהוּא יוֹצֵא לִפְסֵקל וְהִקְדִּישׁוּ
 וְהִקְדִּישׁ וְאִם שֶׁחָטוּ בְּשׂוֹר מִתֵּר מִסְרוּ לְשׁוֹמֵר חֲנֹם וְלֹא
 חֲצִי נֶזֶק: **גַּמ'** תְּנוּ רַבָּנִן שׁוֹר שֶׁחֵמֵית עַד שֶׁלֹּא נִגְמַ

$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{5}$ $\frac{1}{6}$ $\frac{1}{7}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{9}$ $\frac{1}{10}$

בבא קמא דף מד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קג

מקשה הגמרא: וְאִכְתִּי קשה, מדוע חייבים הבעלים כופר, והלא צְרוּרֹת
נִינְהוּ – אופן זה דומה לצרורות שהבהמה מתיזה תוך כדי הילוכה, ולא חייבה
התורה כופר אלא כשהמית בגופו ממש, וכגון בנגיחה. אִמָּר רַב כְּרִי בְרִיה
דְּרַב פְּהֵנָא, אכן המשנה מדברת דְּקִאָוִיל מִינִיה מִינִיה – שאף לאחר שנפל
הכותל דחף השור ללא הפסק עד שהפילו לעליו, נמצא שהמיתו בגופו ממש.
הגמרא מביאה ראיה לדברי שמואל וקושיא לרב: תֵּנִיא בְּוֹתִיָּה דְשִׁמּוּאֵל,
ששור מועד שהרג שלא בכונה חייב בכופר ופטור ממיתה, וְתִיבָתָא דְרַב,
ששינו בברייתא, וְשׁ אופן ששור שהרג חֲיִיב בְּמִיתָה וּבְכּוּפָר, וְשׁ שְׁחִיב
בְּכּוּפָר וּפְטוּר מִמִּיתָה, וְשׁ שְׁחִיב בְּמִיתָה וּפְטוּר מִן כּוּפָר, וְשׁ שְׁפָטוּר
מִזֶּה וּמִזֶּה – ממיתה ומכופר. הָא כִּיצַד, אם היה השור מועד והרג בְּכּוּוֹנָה,
חֲיִיב בְּמִיתָה וּבְכּוּפָר, ואם היה מועד והרג שְׁלֵא בְּכּוּוֹנָה, חֲיִיב בְּכּוּפָר
וּפְטוּר מִמִּיתָה, ואם היה תָּם והרג בְּכּוּוֹנָה, חֲיִיב בְּמִיתָה וּפְטוּר מִכּוּפָר,
ואם היה תָּם והרג שְׁלֵא בְּכּוּוֹנָה, פְּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה – ממיתה ומכופר.
ומבואר אם הרג שלא בכונה חייב בכופר וכדעת שמואל.

והמשך דברי הברייתא: וְהִנָּקִין – ואם הוּק השור שְׁלֵא בְּכּוּוֹנָה, רַבִּי
יְהוּדָה מְחַיִּב וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר.

מבררת הגמרא: מֵאִי טַעְמָא דְרַבִּי יְהוּדָה שְׁמַחִיב על נזקי שור שלא
בכוונה. מבארת הגמרא, משום שְׁלִיף לחייב 'במה מצינו' מְכּוּפָר, מִה
כּוּפָר אף אם המית שְׁלֵא בְּכּוּוֹנָה חֲיִיב, וכמו שנתבאר בברייתא לעיל, אָף
וְהִנָּקִין נָמִי אף אם היו שְׁלֵא בְּכּוּוֹנָה חֲיִיב. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁפוֹטֵר על נזקי
השור שלא בכונה, טעמו משום שְׁלִיף מְכּוּפָרִיָּה דְשׁוֹר – שלומד 'במה
מצינו' מחיוב הריגת השור כשהמית אדם, מִה קְטִלִיָּה – כשם שלענין
הריגתו, אם המית שְׁלֵא בְּכּוּוֹנָה הרי הוא פְּטוּר מִסְקִילָה, אָף הִנָּקִין אם
היו שְׁלֵא בְּכּוּוֹנָה פְּטוּר.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה נָמִי נִילָף מְכּוּפָרִיָּה – אף רבי יהודה היה לו
ללמוד ממיתת השור עצמו לפטור שלא בכונה, וכרבי שמעון. משיבה
הגמרא, לרבי יהודה דִּנְיָן תְּשֻׁלוּמִין מִתְּשֻׁלוּמִין, וְאִין דִּנְיָן תְּשֻׁלוּמִין מִמִּיתָה
– עדיף ללמוד חיוב תשלומי הנזק מחיוב תשלומי הכופר, ולא מחיוב מיתת
השור.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן נָמִי נִילָף מְכּוּפָרִי – אף רבי שמעון היה לו
ללמוד מחיוב הכופר לחייב אף שלא בכונה, וכרבי יהודה. משיבה הגמרא,
דִּנְיָן חֲיוּבִיָּה דְשׁוֹר מְחִיּוּבִיָּה דְשׁוֹר – עדיף ללמוד את הנזקים שנגרמו
מחמת השור מדין מיתת השור שהוא חובת השור עצמו, לְאִפְסוּקִי – להוציא
חיוב הַכּוּפָר דְחֲיוּבִיָּה דְכַעֲלִים הוּא – שהוא חוב המוטל על הבעלים
לכפרת נפשו.

שינוי במשנה: נִתְּבִין לְהַרְגֵּי אֶת הַהֶחָמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם [וכו'] פְּטוּר:
מדייקת הגמרא: הָא – אך אם נִתְּבִין לְהַרְגֵּי אֶת אָדָם וְהָרַג אֶת זֶה –
אדם אחר, חֲיִיב השור סקילה, ואף שלא התכוון לאותו אדם שהרג,
ומבואר שְׁתַּתִּיתִין דְּלֵא בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, וכמו דְּתֵנִיא, רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר,
אִפְּסִילוּ נִתְּבִין לְהַרְגֵּי אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה, פְּטוּר השור ממיתה.
מבררת הגמרא: מֵאִי טַעְמָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁפוֹטֵר. מבארת הגמרא, דְּאִמָּר
קָרָא לַגִּבִּי מִיתָה דְשׁוֹר (שמות כא כט) 'ואם שור נָגַח הוא וגו' וְהָמִית אִישׁ
או אִשָּׁה דְשׁוֹר יִסְקַל וְנָם בְּעֵלָיו יוֹמֵת', ובהכרח אין הכוונה לחייב את
הבעלים מיתה, שהרי אינם חייבים אלא כופר בלבד, אלא כוונת הפסוק
לומר, בְּמִיתָה בְּעֵלִים בְּךָ מִיתָה דְשׁוֹר – שיש לרמות דין מיתת השור
למיתת הבעלים, מִה בְּעֵלִים אינו חייב עַד דְּמִיבִין לִיה – שיתכוון לאותו
אדם שהרג, אך אם נתכוון לאדם זה והרג אדם אחר, פטור. אָף שׁוֹר נָמִי
דינו כן, שאינו חייב סקילה עַד דְּמִיבִין לִיה.

מבררת הגמרא: וּבְעֵלִים גּוֹפִיָּהוּ כְּנָלָן – ומנים אכן שהבעלים פטורים
באופן זה שנתכוונו לאדם זה והרגו אדם אחר. מבארת הגמרא, מִדְּאִמָּר
קָרָא לַגִּבִּי רוצח (דברים יט יא) 'כִּי יִהְיֶה אִישׁ שֶׁנֶּאֱלָצָהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם
עָלָיו וְהָדָה נֶפֶשׁ' וגו', ומשמעות 'וארב לו' היינו עַד שִׁיבִין מִתְּחִילָה לוֹ
– לאותו אדם שנהרג, אך אם התכוון לאדם אחר.

מבררת הגמרא: וְרַבִּין גְּמַחִיבִים אדם או שור שנתכוונו לזה והרגו אדם
אחר, הָאִי 'וְאָרַב לוֹ' שמשמעותו שיתכוון לאותו נהרג, מֵאִי עֲבָדִי לִיה –
מה דורשים ממנו. אִמָּרִי רַבִּי רַבִּי נָמִי, פסוק זה בא לומר, פֶּרֶט לְזוֹרֵק אֶנְן
לָנוּ – למעט אם זורק אבן לתוך חבורת אנשים שיש בה ישראלים וגויים,
שאף אם נהרג ישראל אינו חייב, משום שספק הוא למי התכוון הזורק, וכמו
שיתבאר.

שואלת הגמרא: חֲיִיב דְּמִי – באיזה אופן מדובר, אִילִיָּמָא באופן דְּאִיָּמָא –
שיש באותה חבורה תְּשַׁעָה כְּנַעֲנִים וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל בְּיַנְיָה, יקשה מדוע
צריך לימוד מיוחד על אופן זה לפטור, תִּפְסִיק לִיה – אפשר להוציא דין זה
וללמודו מסברא, משום דְּרוּבָא כְּנַעֲנִים נִינְהוּ – שכיון שרוב חבורה זו הם
גויים, נמצא שהזורק אבן לחבורה זו היה הוא כמתכוון לזרוק לגויים, ואף
אם נהרג ישראל הרי זה כמתכוון לגוי והרג ישראל שפטור. אִי נָמִי – ואף
אם נאמר שמדובר באופן שחבורה זו היתה פְּלִגָא וּפְלִגָא – חציה גויים
וחציה ישראלים, עדיין יקשה שעל אופן זה אין צריך פסוק לפטור, שכן יש
לפטור מסברא משום שבפסוק חיוב נְפִשׁוֹת הולכים לְהַקְלָה.

משיבה הגמרא: לֵא צְרִיכָא – אכן לא הוצרך הפסוק אלא באופן דְּאִיָּמָא
בחבורה זו תְּשַׁעָה יִשְׂרָאֵלִים וְאֶחָד כְּנַעֲנִי, ובא הפסוק לומר דְּאִיָּה עַל נָב
דְּרוּבָא יִשְׂרָאֵלִים נִינְהוּ – שאף שרוב החבורה ישראלים הם, והרי זה כמו
שנתכוון לזרוק האבן על ישראל ונהרג ישראל, שלדעת רבנן חייב אף אם
לא הרג לאותו ישראל שנתכוון לו, מכל מקום בִּין דְּאִיָּמָא חֲרָא כְּנַעֲנִי
בְּיַנְיָהוּ – כיון שיש גוי אחד באותה חבורה, הִנּוּ לִיה קְבוּעַ – יש לדון אותו
כדין קבוע, כלומר כדבר שהתעורר בו ספק בנקום קביעותו וולא לאחר
שפרש ממקומו. וְכָל דבר הקבוע בְּמַחְצָה עַל מַחְצָה דְּמִי – יש לדון אותו
כמחצה על מחצה, דהיינו שהספק שקול ואין הולכים בו אחר הרוב, ולכך
פטור הישראל כדין מחצה על מחצה שספק למי היתה כוונתו, וְכַפְסָן
נְפִשׁוֹת לְהַקְלָה.

משנה

המשנה מביאה מחלוקת באיזה שור יש חיוב סקילה אם הרג אדם: שׁוֹר
הָאִשָּׁה, וְשׁוֹר הַתְּזוּמִים שאין להם אפטרופוס, או שׁוֹר של יתומים שמוטל
על הָאִפְסוּדוֹפּוֹס לשומרו, או שׁוֹר הַמְּדַבֵּר שהוא הפקר, או שׁוֹר הַהֶקְדָּשׁ,
או שׁוֹר הַגֵּר שְׁמֵת וְאִין לוֹ יוֹרְשִׁין, ונמצא שעתה אין לשור בעלים, אם
המיתו אדם תְּרִי אֵילוּ חֲיִיבִין מִיתָה. רַבִּי יְהוּדָה חולק ואומר, שׁוֹר הַמְּדַבֵּר
או שׁוֹר הַהֶקְדָּשׁ או שׁוֹר הַגֵּר שְׁמֵת ואין לו יורשים, פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה,
לְפִי שְׁאִין לָהֶם בְּעֵלִים.

גמרא

הגמרא מביאה מקור מהדין לזמדים ששורים אלו נסקלים: תִּנּוּ רַבִּנּוּ,
בפרשה העוסקת בשור שנגח אדם נאמר 'שׁוֹר' 'שׁוֹר' שְׁבַעָה פעמים, פעם
אחת לצורך הענין עצמו, ושאר פעמים לְהַבִּיא שׁוֹר הָאִשָּׁה, שׁוֹר הַתְּזוּמִים,
שׁוֹר הָאִפְסוּדוֹפּוֹס, שׁוֹר הַמְּדַבֵּר, שׁוֹר הַהֶקְדָּשׁ, שׁוֹר הַגֵּר שְׁמֵת וְאִין לוֹ
יוֹרְשִׁין, שכל אלו אם המית אחד מהם אדם חייבים מיתה. רַבִּי יְהוּדָה
אומר, שׁוֹר הַמְּדַבֵּר או שׁוֹר הַהֶקְדָּשׁ או שׁוֹר הַגֵּר שְׁמֵת וְאִין לוֹ יוֹרְשִׁין,
שהמית אחד מהם אדם, פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה, לְפִי שְׁאִין לָהֶם בְּעֵלִים.
הגמרא מבארת מתי מצריך רבי יהודה שיהיה לשור בעלים על מנת שיהיה
ניתן לחייבה. אִמָּר רַב הוּנָא, פְּטוּר הֵיךְ רַבִּי יְהוּדָה אִפְּסִילוּ נָגַח בזמן שהיו
לו בעלים, וְלִכְסוֹף בשעת העמדה לדין או בשעת גמר דין הַקְדִּישׁ את
השור, או שִׁנְגָה וְלִכְסוֹף הַקְּדִישׁ. ומוסיף רב הונא לבאר מֵאִי שְׂרִיבִי יְהוּדָה
פטר אף באפנים אלו, מְדַבְּרִיָּה דְּבִרְיוֹ תְּרִי, שׁוֹר הַמְּדַבֵּר שאין לו בעלים
והרי הוא הפקר, וְשׁוֹר הַגֵּר שְׁמֵת וְאִין לוֹ יוֹרְשִׁין, והרי שׁוֹר הַגֵּר שְׁמֵת ואין
לו יורשים מֵאִי נִינְהוּ – מה טעם פטורו, ודאי משום דְּכִינּוּ דְּאִין לוֹ יוֹרְשִׁין
הֵיךְ לִיה שׁוֹר הַפֶּקֶר, ונמצא דְּהִינּוּ שׁוֹר הַמְּדַבֵּר הִינּוּ שׁוֹר הַגֵּר שְׁמֵת
וְאִין לוֹ יוֹרְשִׁין, ומדוע הוצרך רבי יהודה להזכיר את שניהם, אִלָּא לֵאמֹר הָא
קְמִשְׁמַע לָנוּ דְּאִפְּסִילוּ נָגַח וְלִכְסוֹף הַקְדִּישׁ, או שִׁנְגָה וְלִכְסוֹף הַקְּדִישׁ, פטור.
שְׁמַע מִינֵיהּ, מביאה הגמרא הוכחה לזה מברייתא מפורשת: תֵּנִיא נָמִי חֲבִי
בתוספתא (פ"ד ה"ו) 'תָּרַע עַל כֵּן אִמָּר רַבִּי יְהוּדָה, כלומר רבי יהודה מוסיף,
שהשור פטור ממיתה לא רק אם בשעת נגיחה כבר היה ללא בעלים, אלא
אִפְּסִילוּ נָגַח וְלִכְסוֹף הַקְדִּישׁ, או נָגַח וְלִכְסוֹף הַקְּדִישׁ, פְּטוּר, שְׁנֵאמַר
(שמות כא כט) 'ואם שור נָגַח הוא מתמול שְׁלֹשׁם וְהוּעֵד בְּכַעֲלָיו וְלֵא
יִסְכְּרֵנוּ וְהָמִית אִישׁ או אִשָּׁה דְשׁוֹר יִסְקַל' וְגו', והעדה הרי נעשית בפני
בית דין, ומשמעות הפסוק לומדים עַד שְׁתֵּהָא מִיָּתָה וְהַקְּדָּשׁ דְּבִין שְׁוִין
בְּאֶחָד, כלומר עד שיהיה לשור בעל אחד משעה שהמית עד שעת העמדה
בדין. שואלת הגמרא: וכי רק העמדה בדין ומיתת השור צריך שיהיו שוין
כאחת וְכִינּוּ דִין לֵא בְּעֵינָן שיהיו שוין כאחת, וְהָא בהמשך הפסוק נאמר
גַּם הַשׁוֹר יִסְקַל' וְכִינּוּ דִין הוּא, ואם כן צריך שגם בגמר הדין יהיה לשור
המשך בעמוד קד

1 הרי הוא **מְבֹרַךְ** ויכול הקונה לחרוש בו עד שיגמר דינו לסקילה, ואם
2 הִקְדִּישׁוּ הרי הוא מוקדש, ואם שִׁחְטוּ, בִּשְׂרֹו מוֹתֵר באכילה. וכן אם נגח
3 והמית אדם בעורו אצל השומר והחזירו שוֹמֵר לְבִית בְּעָלָיו, הרי הוא
4 מוֹחֵר ופטור השומר מלשלם לבעלים. אבל אם מִשְׁנַנְמֵר דִּינוֹ לסקילה
5 מְבֹרַךְ, אִינוֹ מְבֹרַךְ, ואם הִקְדִּישׁוּ, אִינוֹ מוקדש, ואם שִׁחְטוּ, בִּשְׂרֹו אִסּוּר
6 באכילה. וכן אם נגח והמית אדם בעורו אצל השומר ונגמר דינו לסקילה
7 ולאחר מכן הִחְזִירוּ שוֹמֵר לְבִית בְּעָלָיו, אִינוֹ מוֹחֵר כיון שבשעת החזרתו
8 אסור בהנאה. רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר, אֵיךְ אִם מִשְׁנַנְמֵר דִּינוֹ ונאסר בהנאה
9 הִחְזִירוּ הַשּׁוֹמֵר לְבְּעָלָיו, הרי הוא מוֹחֵר, ופטור מלשלם לבעלים את דמיו.
10 מבררת הגמרא במה נחלקו רבנן ורבי יעקב: לֵימָא בְּהָא קָמִיפְלִגִּי, דְּרַבְּנָן
11 סְבִירִין אִין אִומְרִין בְּאִיסוּרֵי הִנָּחָה הִרִי שְׁלָף לְפָנֶיהָ, כלומר שדבר שנאסר
12 בהנאה בעודו בבית השומר מחמת פשיעתו, השבת הדבר אינה נחשבת
13 השבה, ואינו נפטר אלא בתשלום דמי הדבר שנאסר, וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר
14 אִומְרִין בְּאִיסוּרֵי הִנָּחָה הִרִי שְׁלָף לְפָנֶיהָ, כלומר שהשומר יכול להשיב את
15 הדבר כמות שהוא, ופטור מלשלם דמיו. הגמרא דוחה שאין להעמיד
16 מחלוקתם בכך: אִסּוּר רִבְּתָה, דְּכֹולִי עָלְמָא – רבנן ורבי יעקב סוברים
17 שאִומְרִין בְּאִיסוּרֵי הִנָּחָה הִרִי שְׁלָף לְפָנֶיהָ, דָּאִם בִּן שֶׁרְבֵנן סוברים
18 שהשומר אינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך, נִפְלִיג רבנן על רבי יעקב גם
19 לְעֵנֶן חֲמִין בְּפִסְתָּה, כלומר, אם גזל חמץ קודם הפסח ונתחייב בהשבתו,
20 ועבר עליו הפסח ונאסר בהנאה, יסבירו רבנן שאין הגזלן יכול להשיבו אחר
21 הפסח ולומר הרי שלך לפניך, ואילו להלן (עזא) בברייתא שנינו, 'גזל חמץ
22 ועבר עליו הפסח וכו' ושוו עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך',
23 אבל משנגמר דינו לא, ומוכח שהברייתא סוברת כדעת חכמים שמחלקים
24 בין נגמר דינו של השור לסקילה ללא נגמר, ואילו לענין חמץ שעבר עליו
25 הפסח מודים חכמים שיכול לומר לבעלים הרי שלך לפניך ופטור מלשלם,
26 כיון שהוא איסור הנאה הבא מאליו. ונמצא שאי אפשר לתלות את
27 מחלוקתם בזה.

28 הגמרא מבארת את מחלוקתם באופן אחר: אֵלְמָא הָכָא נידון מחלוקתם הוא
29 מה דינו של שומר שתפש את השור והביאו בידיו לבית דין על מנת שיגמרו
30 את דינו, האם חייב לשלם לבעליו את דמי השור או לא, וּבְגִנּוּמְרִין דִּינוֹ שֶׁל
31 שור לסקילה שֶׁלֹא בְּפָנֶיהָ קָמִיפְלִגִּי, דְּרַבְּנָן סְבִירִין אִין בית דין גִּזְמִין דִּינוֹ
32 שֶׁל שור לסקילה אֵלְמָא בְּפָנֶיהָ, ולדעתם חייב השומר לשלם את דמי השור
33 לבעלים משום דָּאִמֵר לִיה מפקיד לשומר, אִי אֲהֲדִיתָה נִיחָלִי הוּהוּ
34 מְעַרְקָנָא לִיה לֹאֲנָמָא – אם היית מחזירו אלי הייתי מבריתו לאגם באופן
35 שבית דין לא היו יכולים לגמור את דינו לסקילה ולא היה נאסר, אבל
36 הִשְׁתָּא אֲתַפְשִׁיתָה לְתוֹרָאִי בִידָא דְלֹא יְכִילָנָא לְאַשְׁתַּעֲוִי דִּינָא בְּתִרְיָה –
37 התפסת ו- מסרת את שורי בידים ליד בית דין שאינו יכול לעמוד כנגדם
38 בדין, ונחשב הדבר כאילו הזקתו בידים ממש. וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר גִּזְמִין דִּינוֹ
39 שֶׁל שור אפילו שֶׁלֹא בְּפָנֶיהָ, ולכן פטור השומר מתשלומין. דָּאִמֵר לִיה
40 שומר למפקיד סוף סוף מִיִּגְמֵר הוּוּ גִמְרֵר לִיה בית דין לְדִינָא של השור
41 אפילו שלא בפניו, ונמצא שאף ללא פעולת המסירה היה הנזק נעשה

42 מאליו, ובמסירת השור לבית דין על ידי השומר לא נעשה כל נזק.
43 הגמרא מביאה מקור לשיטת רבנן שאין גומרין את דינו של השור אלא
44 בפניו: מבארת הגמרא: מֵאִי מַעֲמָא דְרַבְּנָן שסוברים שאין גומרים את דינו
45 של השור למיתה אלא בפניו, שנאמר (שמות כא כט) 'הַשּׁוֹר יִסְקָל וְגַם
46 בְּעָלָיו יוֹמָת', וממה שהקיש הכתוב את דינם לומרים בְּמִיתָת הַבְּעָלִים כִּךְ
47 מִיתָת הַשּׁוֹר, מֵה בְּעָלִים אִין דִּינָם נגמר למיתה בבית דין אלא בְּפָנֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר
48 (במדבר לה יב) 'לֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עֲמִדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמַשְׁפָּט',
49 כלומר שהוא עצמו נדרש לעמוד לפני הסנהדרין בשעה שגומרים את דינו,
50 אֵיךְ שֹׁר אִין בית דין גומרים את דינו אלא בְּפָנֶיהָ. וְרַבִּי יַעֲקֹב שוֹבֵר
51 גומרים את דינו של השור למיתה אף שלא בפניו, וההיקש אינו נאמר לענין
52 זה, משום שלדעתו יש חילוק ביניהם, דְּבִשְׁלָמָא דִּין הַבְּעָלִים צָרִיךְ להגמר
53 בפניהם משום שֶׁבִּי מַעֲנָה נִיחָהוּ, ויתכן שיטענו טענה שתזכר בדין, אֵלְמָא
54 שוֹר בִּר מַעֲנָתָא הוּא.

55 שנינו במשנה, מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר חֲנָם וְלִשְׂוֹאֵל כו' נכנסו במקום הבעלים
56 להתחייב בתשלום נזקי השור: הגמרא מבררת באיזה שמירה נאמר דין זה:
57 תִּנּוּ רַבְּנָן, אֲבִדְעָה נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים להתחייב בתשלומי נזק כמותם,
58 וְאִלוּ הֵן, שׁוֹמֵר חֲנָם וְהִשְׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שְׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר, אִם הָרְגוּ – אם
59 השוורים שהרגו הם תְּמִינִי, נִהְרְגִין ובעלים פְּטוּרִין מִן הַכּוֹפֵר, ואם הם
60 מוֹעֲדִין, נִהְרְגִין ובעלים מְשַׁלְמִין אֶת הַכּוֹפֵר. ומסיימת הברייתא: וְכִיוֹן
61 שהשור הומת ואינו מוחזר לבעליו תִּיְבִין השומרים לְהַחְזִיר דְּמֵי שׁוֹר
62 לְבְּעָלָיו, חוּץ מְשׁוֹמֵר חֲנָם שפטור מלהחזיר את דמיו.
63 מבררת הגמרא באיזה שמירה מדברת הברייתא: אֲמַרִי, הִכִּי דְּמֵי, אִי
64 דְּנִמְרִיָּה – אם מדובר ששומר את השור שמירה מעולה שלא זיק, מדוע
65 פוטרת הברייתא רק את השומר חֲנָם מלהחזיר את דמיו, אֲפִילוּ בּוֹלְהוּ
66 שומרים [מלבד שואל] נְמִי לִיפְטָרוּ מלהחזיר את דמי השור, וְאִי דְלֹא
67 נְמִרִיָּה כראוי, אֲפִילוּ שׁוֹמֵר חֲנָם נִחְיִיב להחזיר את דמיו, כיון שפשע
68 בשמירתו, ושומר חֲנָם חייב על נזק שנעשה מחמת פשיעתו. אֲמַרִי, הָכָא
69 בְּמֵאִי עֲקָרִין דְּנִמְרִיָּה שְׁמִירָה פְּחוּתָה, דהיינו שנעל בפניה דלת הראויה
70 לעמוד ברוח מצויה, וְלֹא נְמִרִיָּה שְׁמִירָה מְעוּלָה, ומעתה מובן, דְּשׁוֹמֵר חֲנָם
71 פטור מלהחזיר את דמי השור לפי שפְּחוּתָה לוֹ שְׁמִירָתוֹ – די לו בשמירה
72 פחותה ובוה מסתיימת חובתו, ואינו מחוייב בשמירה מעולה מזו, ולכן פטור
73 מלהשיב לבעלים את דמי השור, מה שאין כן תָּנֵךְ – שאר השומרים, לֹא
74 בְּתִלְתָּה שְׁמִירָתָן – לא די להם בשמירה פחותה, אלא חייבים להתחזק
75 בשמירת השור, וכשלא עשו כן פשיעה היא בידם, ומחוייבים בהשבת דמי
76 השור לבעלים.

77 הגמרא מקשה על האוקימתא האמורה: אֲמַרִי, לפי הדברים האמורים
78 יקשה בְּמֵאִי – כדעת מי את הברייתא, אִי כְּדַעַת רַבִּי מֵאִיר שסובר (להלן
79 ע"ב) שלמועד לא די בשמירה פחותה, ולכן מחייבת הברייתא את הבעלים
80 בתשלום כופר, יהיה קשה המשך הברייתא שפוטרת רק שומר חֲנָם מהחזר
81 דמי השור לבעלים.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמ' ב

1 אותו בעל שהיה בשעת מיתתו והעמדה בדין. מיישבת הגמרא: אֵלְמָא אִמָּא
2 – אכן תאמר, עַד שִׁתְּהָא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בְּדִין וְגַמֵּר דִּין שׁוֹן בְּאִתְּהָ.

משנה

3 המשנה עוסקת בשור שהמית אדם, ממתי הופקע כח הבעלים ורשותם
4 ממנו: שׁוֹר שֶׁהוּא יוֹצֵא לִיפְסָק כלומר שנפסק דינו לסקילה ומעתה נאסר
5 על בעליו בהנאה, וְהִקְדִּישׁוּ בְּעָלָיו, אִינוֹ מוקדש, כיון שאיסורי הנאה אינם
6 נחשבים שהם ברשותו של אדם להקדישם. ואם שִׁחְטוּ לאחר שנגמר דינו,
7 בִּשְׂרֹו אִסּוּר באכילה. וְאִם עַד שֶׁלֹא נִגְמַר דִּינוֹ, הִקְדִּישׁוּ בְּעָלָיו, השור
8 מוקדש עד שיגמר דינו, וְאִם שִׁחְטוּ, בִּשְׂרֹו מוֹתֵר באכילה.

9 דין תשלומי נזקי שור שמסרו בעליו לאחד מארבעת השומרים: מְסָרוֹ
10 הבעלים לְשׁוֹמֵר חֲנָם וְלִשְׂוֹאֵל לְנוֹשֵׂא שְׂכָר וְלִשְׂוֹכֵר קודם שנגח, נִכְנְסוּ
11 כל אחד מאלו השומרים תַּחַת הַבְּעָלִים להתחייב בנזקי השור, ואם השור
12 שהזיק מוֹעֵד, מְשַׁלֵּם השומר נִזְק שְׁלָם, וְאִם השור תָּב, מְשַׁלֵּם השומר
13 חֲצִי נִזְקוֹ.

גמרא

14 הגמרא מביאה ברייתא שמפטרות יותר את דיניו של שור הנסקל קודם גמר
15 דינו ולאחר גמר דינו: תִּנּוּ רַבְּנָן, שׁוֹר שֶׁהִמִּית אדם, אִם עַד שֶׁלֹא נִגְמַר דִּינוֹ
16 מְבֹרַךְ,

בבא קמא. פרק רביעי – שור שנגח ד' וה' דף מה עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קה

תוספות

מכור. ¹ הוא לרדא: הקדישו מוקדש. ² ונפקא מיניה דאי מיתקני מיניה מעל: ³ מוחזק. ואע"ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא בשתחזירו שור מעליא ⁴ הוא: אינו מוקדש. דלא ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה: אין אומרין ⁵ באיסורי הנאה הרי שלך לפניך. ונפקא מיניה לגזל חמץ ועבר עליו הפסח ⁶ והחזירו אינו מוחזק: דא"כ. דלרבנן אין ⁷ אומרין: ליפלו. רבנן בחמץ בפסח ולימרו ⁸ דחייב ואין קיימא לן בהגזל עצים (נפסד ד' לה) ⁹ דלרבנן אומר לו הרי שלך לפניך דקתני גזל ¹⁰ חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו וכן שור עד ¹¹ שלא נגמר דינו אומרין לו הרי שלך לפניך ¹² אבל משנגמר לא וזהו סברא לרבנן הוא ¹³ דשמיעא להו וקתני דבחמץ בפסח מודו ¹⁴ דאמרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך ¹⁵ אלא דכולי עלמא אומרין באיסורי הנאה ¹⁶ הרי שלך לפניך היכא דאיסורא ממילא ¹⁷ אתא ליה כגון חמץ בפסח ולא מצא א"ל ¹⁸ האי לאו מדי הוא אגל הכא משום הכי ¹⁹ אמרי רבנן אינו מוחזק דאמר ליה ²⁰ אתפסטיה לתוראי כי ותיקא דבדידיה הוא ²¹ שהביאו לבי דינא וזהו דקטא אי אתרתייה ²² ניהליה לאו משום דחויבא דלא אתרתייה ²³ הוא דא"כ בחמץ בפסח נמי לימא ליה אי ²⁴ אתרתייה ניהליה הנה אגילא ליה ועוד לר' ²⁵ יעקב נמי נהי דגומרים דינו של שור שלא ²⁶ בפניו נימא ליה אי אתרתייה ניהליה הנה ²⁷ שחטנא ליה אלא אדלא אתרתייה לא ²⁸ מחייבי ליה רבנן דהא קמהדר ליה השתא ²⁹ ואמרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך ³⁰ אלא חיוביה משום דחוליכו לבדי בדיים ³¹ ודחי קאמר ליה לא היה לך להוליכו לבדי ³² דאי הוה בדי היה מערקנא ליה מיניה: ³³ סוף סוף מינפרי תהי גמרי ליה לדיניה. ³⁴ הלכך הנה ליה ותיקא דממילא ולא בדיים: ³⁵ מה בעלים בפניהם. כדכתב עד עמדו ³⁶ לפני העדה למשפט (מנכר לה) אי דנפריה. ³⁷ שמירה מעולה: כוליה נמי נפטר. מדימי ³⁸ שור בר משואל דהא אנוסין הם: שמירה ³⁹ פחותה. דלת שכולה לעמוד ברוח מצודה: ⁴⁰ כלתה ליה שמירתו. דאין עליו להתחזק ⁴¹ בשמירתו ודי בכך ולא פשיעה היא הלכך ⁴² לגבי בעלים פטור מדימי שור דהא סגי ליה בשמירה פחותה ובעי בפרה: והני לא ⁴³ כלתה שמירתן. שחייבין היו להתחזק בשמירתו שיהא שמור לבעליו ופשיעה ⁴⁴ היא מידי דהנה אגניבה ואבירה: כמאן אי ב"מ. דאמר במתניתין מועד לא סגי ⁴⁵ ליה בשמירה פחותה ומשום הכי נמי קתני משלמין כופר: ⁴⁶

דאמר

מתפיסו בדיים היו תופסים אותו מאליהן ולא הפסידו בעלים בהתפסתו כלום ונראה לר' דבתפסוהו מאליהן נמי חייב דמה שגופל ליד ב"ד חשוב היוק ניכר ¹ וכן דעל ידי פשיעה נפל ליד ב"ד חייב ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח שהוא היוק שאינו ניכר הלכך יכול לומר שם הרי שלך ² לפניך ור' יעקב לא חשיב היוק ניכר מה שגופל ליד ב"ד ונגמרו את דינו כיון שאפילו בא לידם היו גומרין את דינו ונמצא שאינו מפסיד ע"י שבא לידם אלא ³ כאילו גמרו דינו שלא בפניו חשיב לפי שגם אז היה נאסר וזהו היוק שאין ניכר ולכך יכול לומר לו הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח ואי אתרתייה ⁴ לא נתנית טעם הוא שהיה יכול להצילו ע"י כך שאין תלוו בזה כמו שפ"ה אלא כלומר לא היו גומרין דינו שלא בפניו ועכשיו גרמת שתפסו בידם וגומרין ⁵ דינו ע"י מה שגפול בידם חשיב היוק ניכר ולא תוכל לומר הרי שלך לפניך וכן משמע בהנפקין (עיון ד' ג) דבדיהני ניכר אין יכול ⁶ לומר הרי שלך לפניך דפריק מתני' דגזל מטבע ונפסל בו ואי אמרת היוק שאין ניכר שמיא היוק פ"י משום דחשיב כאילו ניכר אמאי אומר ליה הרי שלך לפניך ⁷ גזל הוא וממנוא מעליא בעי לשלומי כי אין זה ממון שגזל כיון שחשוב כאילו היהיוק ניכר בו שאין לך שינוי גדול מזה אילו היה ניכר ושור תם דמויק ברשות ⁸ שומר אפילו קודם גמר דין אם יחזירו שומר לבעלים לא יפטר בכך כיון דמויק ע"י פשיעת שומר ונפל ברשות ניקס להחיל לו מיד לר"ע להשתעבר בו ולרבי ⁹ שמעאל לגבות מגופו וזהו ליה היוק ניכר שהוא מופסד שגפול ברשות אחרים ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו שיכול לומר בשור שהרג אפילו לאחר גמר ¹⁰ דין לר' יעקב ולרבנן קודם גמר דין ובחמץ לכו"ע: אלא שור בר טענה הוא. ואפילו דרשינן בעלמא כמיתת בעלים כך מיתת השור להק מילתא אין סברא ¹¹ לדרשו: חזון משומר חנם. הוא הדין דהנה מצי למימר כולן פטורין בשמירה מעולה חוץ משמואל דחייב באנוסין: אפילו כוליה נמי ליפטר. ושואל ¹² גופיה נהי דחייב לשלם דמי שור לבעלים מ"מ כופר אין משלם:

מכור. ¹ פ"י בקונטרס לרדא ומשנגמר דינו אינו מכור דאסור בהנאה ואפילו ² ר"ת דמפרש דמתחיים לא מיתסר מ"מ הרי אסור להשהותו לענות ³ דינו ובמהדורא אחת פרש"י מכור מכור דאמר ליה מוכר היה לך לשוהטו כיון ⁴ שידעת שהרג ואת הוא דאפסדת אנפשיך ולא הוי מקח טעות ואת וסיפא ⁵ כשנגמר דינו דקתני אינו מכור מסתמא ⁶ יודע שנגח ושנגמר דינו דומיא דרביא ⁷ שידע שהרג וא"כ ליהיו מעות מתנה כמו ⁸ במקדש אחותו ור"ל שאין הכל בקיאות ⁹ בדין שור הנסקל וסבור שיכול להשהותו ¹⁰ לעשות בו מלאכתו או אפילו לשחטו ¹¹ סבור דשרי: דאם כן ליפלוג בחמץ ¹² בפסח. פ"ה ואין ק"ל בהגזל וצעים (נפסד) ¹³ דף נח דלרבנן אומר הרי שלך לפניך דקתני ¹⁴ בברייתא גזל חמץ ועבר עליו הפסח שור ¹⁵ והחזירו עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי ¹⁶ שלך לפניך אבל משנגמר דינו לא והאי ¹⁷ סברא לרבנן הוא דשמיעא להו וקתני ¹⁸ דבחמץ בפסח מודו וקשה לפירושו ¹⁹ דסוגיא דהכא איתא נמי הנהי ²⁰ שמעתא ומוכח הנהי דרבה שדחה ואמר ²¹ דכ"ע אומרין באיסורי הנאה הרי שלך ²² לפניך מדלא פליגי בחמץ בפסח לא היה ²³ יודע אותה ברייתא אלא רבה בר שמואל ²⁴ הביאה ואמר ליה רב חסדא אי משכחת ²⁵ להו לא תימא להו ואורי' דייקס מדלא ²⁶ פליגי בחמץ שלא הוייתו יכול לטעות ²⁷ ולהעמיד מחלוקתם במילתא אחרית:

השתא

אתפסטיה לתוראי. פ"י ¹ הקונטרס אתפסטיה בדיים ² שפסרו לב"ד לדנו בסקילה ולכך אין ³ יכול לומר לו הרי שלך לפניך לפי ⁴ שהתפיסו בדיים והשתא לפי זה נוכל ⁵ להעמיד כל הבבא דמתני' בהגזל קמא ⁶ (נפסד ד' לה) ברבנן דרבי יעקב לפי דחוי דרבא ⁷ ושור היוצא ליסקל דקתני במתני' דההם ⁸ דא"ל הרי שלך לפניך כגון שתפסוהו ב"ד ⁹ מאליהן ומיהו רש"י פ"י שם שאין מעמיד ¹⁰ ברבנן רק רישא אבל הסיפא דשור היוצא ¹¹ ליסקל דמתניתין לא אמאי אומר ליה הרי שלך ¹² לפניך דהא דוקא וזה פ"י משום שרוצה ¹³ להעמיד שור היוצא ליסקל דמתניתין בתפיסה בדיים ליד ב"ד דומיא דברייתא ¹⁴ דהיינו בהתפיסו בדיים וקשה לפירושו דאם זה התיקן לא הוי התיק ניכר אפילו ¹⁵ אתפסיה בדיים לא יתחייב ואם הוא ניכר אפילו תפסו ב"ד מאליהן למה יפטר ¹⁶ וכי לא היה לו לשומרן שלא יבא לידי כך ועוד דאם הוא פטור בשתופסים ¹⁷ אותו מאליהן בשתופסים אותו בדיים נמי פטור דסוף סוף אפילו לא היה ¹⁸ מתפיסו בדיים היו תופסים אותו מאליהן ולא הפסידו בעלים בהתפסתו כלום ונראה לר' דבתפסוהו מאליהן נמי חייב דמה שגופל ליד ב"ד חשוב היוק ניכר ¹⁹ וכן דעל ידי פשיעה נפל ליד ב"ד חייב ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח שהוא היוק שאינו ניכר הלכך יכול לומר שם הרי שלך ²⁰ לפניך ור' יעקב לא חשיב היוק ניכר מה שגופל ליד ב"ד ונגמרו את דינו כיון שאפילו בא לידם היו גומרין את דינו ונמצא שאינו מפסיד ע"י שבא לידם אלא ²¹ כאילו גמרו דינו שלא בפניו חשיב לפי שגם אז היה נאסר וזהו היוק שאין ניכר ולכך יכול לומר לו הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח ואי אתרתייה ²² לא נתנית טעם הוא שהיה יכול להצילו ע"י כך שאין תלוו בזה כמו שפ"ה אלא כלומר לא היו גומרין דינו שלא בפניו ועכשיו גרמת שתפסו בידם וגומרין ²³ דינו ע"י מה שגפול בידם חשיב היוק ניכר ולא תוכל לומר הרי שלך לפניך וכן משמע בהנפקין (עיון ד' ג) דבדיהני ניכר אין יכול ²⁴ לומר הרי שלך לפניך דפריק מתני' דגזל מטבע ונפסל בו ואי אמרת היוק שאין ניכר שמיא היוק פ"י משום דחשיב כאילו ניכר אמאי אומר ליה הרי שלך לפניך ²⁵ גזל הוא וממנוא מעליא בעי לשלומי כי אין זה ממון שגזל כיון שחשוב כאילו היהיוק ניכר בו שאין לך שינוי גדול מזה אילו היה ניכר ושור תם דמויק ברשות ²⁶ שומר אפילו קודם גמר דין אם יחזירו שומר לבעלים לא יפטר בכך כיון דמויק ע"י פשיעת שומר ונפל ברשות ניקס להחיל לו מיד לר"ע להשתעבר בו ולרבי ²⁷ שמעאל לגבות מגופו וזהו ליה היוק ניכר שהוא מופסד שגפול ברשות אחרים ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו שיכול לומר בשור שהרג אפילו לאחר גמר ²⁸ דין לר' יעקב ולרבנן קודם גמר דין ובחמץ לכו"ע: אלא שור בר טענה הוא. ואפילו דרשינן בעלמא כמיתת בעלים כך מיתת השור להק מילתא אין סברא ²⁹ לדרשו: חזון משומר חנם. הוא הדין דהנה מצי למימר כולן פטורין בשמירה מעולה חוץ משמואל דחייב באנוסין: אפילו כוליה נמי ליפטר. ושואל ³⁰ גופיה נהי דחייב לשלם דמי שור לבעלים מ"מ כופר אין משלם:

בחוקת

בְּחֻקֹּתַי שימור קיימי. אין הפירוש בזהויה דפ"ק (ו' טו.) גבי פלוגתא דפלגא נוקא קקסא דבְּחֻקֹּתַי שימור דהתם היינו דאין צריכין שימור שאין דרכו להזיק כמו שן ורגל אבל חוקת שימור דהכא היינו שדרך בני אדם לשמור וסתם עבדי להו שימיה פחותה ור"ת גרס בדר' מאיר בְּחֻקֹּתַי שימור

ובדברי יהודה לאו בְּחֻקֹּתַי שימור ולפי הגיר' הכי פירשו מאי טעמא דר' מאיר קסבר סתם שוורים בְּחֻקֹּתַי שימור חשיבי לבגלים שסבירין הבגלים שאין דרכן להזיק ועל כן אינם חוששין לשומרים וטעמא דר"י סתם שוורים לאו בְּחֻקֹּתַי שימור חשיבי לבגלים ונטרי להו שימיה פחותה ולחך גירסא הוי פירוש חוקת שימור דהכא בְּחֻקֹּתַי שימור דפ"ק ומיהו בין לר"מ בין לר"י סברי שפיר פלגא נוקא קקסא: **וְהָא** מביעי ליה ללאו. נראה בגירסת הספרים דגרסי והא מביעי ליה לגופיה כלומר לריבוי אחר ריבוי **לֹא** פטר ר"י אלא צד העדאה שבו. מסבירא אומר בן דאטו משום שנגעשה מועד גרע ויפטר אפילו מח"ב בשמירה פחותה וא"ת התינו לחומרא דאית לן למימר צד תמות במקומה עומדת מסבירא בדפרשיתא אלא לקולא דאין משתלם אלא מגופו ואין מעמידין אפטרופוס מנלן וי"ל הואיל דצריכין אגן לומר צד תמות במקומה עומדת לחומרא ה"ה לקולא ומיהו ליפטר בהודאתו למ"ד פלגא נוקא קקסא לא אמרין במקומה עומדת דכיון דאיעד לאו קקסא הוא: **מועד** לקרן ימין. מצינו למימר דדוקא נקט לפי שקרן ימין מוופן להזיק יותר מקרן של שמאל אבל מועד לקרן שמאל כ"ש דמועד לקרן ימין או שמא אין מועד ואורחא דמילתא נקט: אלא

בְּחֻקֹּתַי שימור קיימי אמר רחמנא תם נשלם דניבעי ליה שמירה מעולה הדר אמר רחמנא ולא ישמרנו גבי מועד דנגעיד ליה שמירה מעולה הוי ריבוי אחר ריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט מיעט הכתוב לשמירה מעולה וכי תימא נגיחה לתם נגיחה למועד הא מיעט רחמנא ולא ישמרנו לזה ולא לאחר והא מביעי ליה ללאו אם בן נכתוב רחמנא ולא ישמור מאי ולא ישמרנו לזה ולא לאחר תניא ר"א בן יעקב אומר אחד תם ואחד מועד ששמרו שמירה פחותה פטור מאי טעמא סבר לה בר"י דאמר מועד בשמירה פחותה סגי ליה וילף נגיחה לתם ונגיחה למועד אמר רב אדא בר אבהו לא פטר ר"י אלא צד העדאה שבו אבל צד תמות במקומה עומדת אמר רב מועד לקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל אמר אי אליבא דר"מ אפילו בזמן נמי אית ביה צד תמות ואית ביה צד מועדת אמר לעולם כרבי יהודה ולא סבירא ליה דרב אדא בר אבהו והכי קאמר כי האי גוונא הוא דמשפחת ביה צד תמות ומועד

דְּאָמַר שׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חָנָם דְּמִי ליתני חוץ משומר חנם והשוכר ואי בר"י דאמר שוכר בנושא שוכר דמי ניתני חוץ משומר חנם וכו' וכו' במועדיו פטורין לענין כופר אמר רב הונא בר חיננא הא מני ר"א היא דאמר אין לו שמירה אלא ספין ולענין שוכר סבר לה בר"י דאמר שוכר בנושא שוכר דמי אביי אמר לעולם בר' מאיר וכדמחליף רבה בר אבהו ותני שוכר כיצד משלם ר"מ אומר כשומר שוכר רבי יהודה אומר כשומר חנם א"ר אלעזר מסר שורו לשומר חנם הזיק חייב הוזק פטור אמר רבי דמי אי דקביל עליה שמירת נזקין אפילו הוזק נמי ליחייב ואי דלא קביל עליה שמירת נזקין אפילו הזיק נמי ליפטור אמר רבא לעולם שקיבל עליו שמירת נזקין והכא במאי עסקינן בגון שהכיר בו שהוא נגחן וסתמא דמילתא דלא אויל איהו ומזיק אחריו קביל עליה דאתי אחריו ומזקי ליה לדידיה לא אסיק אדעתיה: **מתני'** קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו בראוי ויצא והזיק אחד תם ואחד מועד חייב דברי ר"מ רבי יהודה אומר תם חייב ומועד פטור שגאמר ולא ישמרנו בעליו ושמור הוא זה ר"א אומר אין לו שמירה אלא ספין: **גמ'** מאי טעמא דר"מ קסבר סתם שוורים לאו בְּחֻקֹּתַי שימור קיימי ואמר רחמנא תם ניתני דניבעי ליה שמירה פחותה הדר אמר רחמנא ולא ישמרנו גבי מועד דניבעי ליה שמירה מעולה וילף נגיחה לתם נגיחה למועד ר"י סבר סתם שוורים נשלם דניבעי ליה שמירה מעולה הדר אמר רחמנא ולא ישמרנו גבי מועד דנגעיד ליה שמירה מעולה הוי ריבוי אחר ריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט מיעט הכתוב לשמירה מעולה וכי תימא נגיחה לתם נגיחה למועד הא מיעט רחמנא ולא ישמרנו לזה ולא לאחר והא מביעי ליה ללאו אם בן נכתוב רחמנא ולא ישמור מאי ולא ישמרנו לזה ולא לאחר תניא ר"א בן יעקב אומר אחד תם ואחד מועד ששמרו שמירה פחותה פטור מאי טעמא סבר לה בר"י דאמר מועד בשמירה פחותה סגי ליה וילף נגיחה לתם ונגיחה למועד אמר רב אדא בר אבהו לא פטר ר"י אלא צד העדאה שבו אבל צד תמות במקומה עומדת אמר רב מועד לקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל אמר אי אליבא דר"מ אפילו בזמן נמי אית ביה צד תמות ואית ביה צד מועדת אמר לעולם כרבי יהודה ולא סבירא ליה דרב אדא בר אבהו והכי קאמר כי האי גוונא הוא דמשפחת ביה צד תמות ומועד

אבל

דְּאָמַר שׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חָנָם דְּמִי. בבבא מציעא בהשואל (ו' טו.) ונתני חוץ משומר חנם והשוכר: **ואי בר"י**. היכא דשמרו שמירה פחותה אמאי משלמים כופר האמר ר"י מועד סגי ליה בשמירה פחותה: **ר"א היא דאמר**. במתניתין אין לו שמירה למועד אלא ספין ואפילו שמירה מעולה וכו' ש"ה היא דשמירה פחותה נטריה ומשום הכי משלמין כופר ולענין דמי שור נמי חייבין דעליהן לשמור בשמירה מעולה הואיל ונושאי שוכר הן ובדנטריה שמירה מעולה לא מצי מוקים לה אפילו לר"א דאע"ג דלענין כופר חייבין דלא סגי ליה בשמירה מעולה לענין דמי שור לבגלים פטורין דהא נטריה ומאי הנה להו למיעבד: **וסתמא דמילתא**. שור נגחן כי מקבל איניש נטירותיה עליה למה שהוא מחזק מקבל עליה דלא לזיק אחריו אבל דלא ליזיקה אחריו לא משיק אדעתיה שהרי אין שור מתחבב לנגדו מפחדו: **מתני' ונעל בפניו בראוי**. היינו שמירה פחותה דלת שכיכולה לעמוד ברחו מצויה לקמן בהבובס (דף טו.) **ולא ישמרנו בעליו**. במועד כתיב מיעט הכתוב לשמירה מועדת כדמפרש בגמרא: **אין לו שמירה**. למועד: **אלא ספין**. ואפילו שמרו שמירה מעולה והפיל הכותל ונצא חייב ונשל מחלוקות בדבר לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור ולר"י בפחותה נמי פטור ולר"א במעולה נמי חייב: **גמ'** **לאי בְּחֻקֹּתַי שימור קיימי**. אין אדם משמר שורו כלל אלא מניחו ויצא: **נגיחה לתם נגיחה למועד**. מגזירה שנה דלבעי נמי תם שמירה מעולה: **סתם שוורים בְּחֻקֹּתַי שימור קיימי**. אין לה אדם שאינו משמר שורו שמירה פחותה ודחייב הטובו בתם אלא שמירה מעולה בעי הדר כתב בו: **וכי תימא**. נילף נגיחה נגיחה דתם נמי לסגי ליה בפחותה: **והא**. לא ישמרנו מביעי ליה ללאו כלומר לגופיה דאם לא שמרו שמירה מעולה ליחייב ודרשין ביה ריבוי אחר ריבוי ומיעוטא דתם נקא ליה: **לזה**. מיעוטא לפחותה ולא לאחר: **אבל צד תמות במקומה עומדת**. דלא סגי ליה בפחותה ומשלם חצי נזק: **אליבא דמאן**. כלומר הא ודאי לענין תשלומין לא אצטרף ליה לרב לאשמעינן דלמין נזק שלם ולשמאל הוצד לה משלם חצי נזק דהא כי האי גוונא טובא תנן דאפילו מועד לאדם אינו מועד לבהמה וכו' ש"ה מועד לקרן ימין שהוא צד חזקה שבו אינו מועד לשמאל אלא ודאי רב לענין שמירה אשמעינן ואי אליבא דר"מ הא תם ומועד

לענין שמירה כי הדידי נגיחה לא גרסינן אי אליבא דר"מ פשיטא ואי גרסינן הכי מפרש אי אליבא דר"מ ולענין שמירה לא אשמעינן רב דהא אין חילוק בשמירתו אלא לענין תשלומין אשמעינן דהא כי האי גוונא טובא תנן: **אלא אליבא דר"י**. ואשמעינן רב דאם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק בקרן ימין שהוצד לה פטור דמועד בשמירה פחותה סגי ליה ואם נגח בשמאל חייב דתם לא אמעיט לשמירה פחותה: **מאי אריא קרן שמאל**. דאי נגח בת חייב חצי נזק כי נגח בזמן נמי איבא צד תמות ומועד לקרן ימין שהוא צד תמות במקומה עומדת ואשתכח דהכא נמי חצי נזק משלם ומאי נפקא לן מדרב: **לית ליה דרב אדא**. אלא לגמרי פטר ביה ר"י ואשמעינן רב דכי האי גוונא משפחת צד תמות ומועד בחד תורא ולענין שמירה דאם שמרו שמירה פחותה והזיק בקרן ימין פטור לגמרי ואם בשמאל משלם חצי נזק:

בבא קמא דף מה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קז

מן התשלומין, כלומר, מאחר והתורה חייבה שור תם שאינו שמור כלל
בתשלומין, יש ללמוד מכך שכל ששמרו אפילו שמירה פחותה פטור, הדר
אמר רחמנא ולא ישמרונו בעלי' לפני מועד, כדי ללמד דנבעי ליה
למועד שמירה מעולה. ולאחר שלמדנו חוב שמירה מעולה למועד, מוסיף
רבי מאיר וילין בגזירה שווה נגיחה האמורה לגבי תם מנגיחה האמורה
לגבי מועד, שאף התם צריך שמירה מעולה. רבי יהודה כבר כתב ששורים
בגזירות שישור קיימי כלומר, דרך בני אדם לשמור על שורם שמירה
פחותה שלא זיק, ואמר רחמנא שור תם נשלם כדי שזמה נלמד דנבעי
ליה שמירה מעולה ולא די בשמירה הפחותה המצויה, והדר אמר רחמנא
ולא ישמרונו בעלי' לפני שור מועד כדי ללמד דנבעי ליה לשור מועד
שמירה מעולה, ונמצא דהוי ריבוי אחר ריבוי, ואין ריבוי אחר ריבוי
אלא למעט, ומה בא הכתוב למעט, מעט הכתוב לשמירה מעולה –
שאין חוב שמירה מעולה במועד.
שואלת הגמרא: וכן תימא שלאחר שלמדנו הכתוב שתם צריך שמירה
מעולה, נלמד בגזירה שווה נגיחה האמורה לגבי תם מנגיחה האמורה לגבי
מועד שאף לתם די בשמירה פחותה. מיישבת הגמרא: הא מעט רחמנא
במה שאמר 'ולא ישמרונו' לגבי שור מועד, ללמד שדי בשמירה פחותה לזה
– למועד דחוקא ולא לאתר – לתם. שואלת הגמרא: היאך ניתן למעט מולא
ישמרונו שור תם מחוב שמירה מעולה, והא הכתוב 'ולא ישמרונו' מבעי
ליה ללא, כלומר לחייב בנוק מועד אם לא שמרו הבעלים שמירה מעולה,
ולדרוש ממנו ריבוי אחר ריבוי למעט מחוב זה. מיישבת הגמרא: אם כן
שהכתוב אכן נאמר רק כדי לדרוש ממנו ריבוי אחר ריבוי במועד ולמעט
מחוב שמירה מעולה, נכתוב רחמנא ולא ישמרונו, מא' ולא ישמרונו,
שמורה על מיעוט, אלא ודאי בא למעט לזה ולא לאתר.
הגמרא מביאה שיטה נוספת שאינה מחלקת בין תם למועד, ובשניהם די
בשמירה פחותה: תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, אחר תם ואחר מועד
ששקרו שמירה פחותה, פטור מתשלומי נזק. מבררת הגמרא: מא'
מקמא. ומבארת: רבי אליעזר בן יעקב כבר לה רבי יהודה דאמר שור
מועד בשמירה פחותה כפי ליה, וילין רבי אליעזר בן יעקב בגזירה שווה
'נגיחה' האמורה לגבי תם ונגיחה' האמורה לגבי מועד, שאף לתם די
בשמירה פחותה.
הגמרא מבארת את שיטת רבי יהודה: אמר רב אדא בר אהבה, לא פטר
רבי יהודה על נזקי שור מועד ששמרו בעלי שמירה פחותה, אלא רק צד
העדרא שבו, כלומר החלק שמחוייב בו מצד היותו מועד, אבל החלק
שמחוייב בו מצד תמות שהוא תשלום חצי נזק, במקומה עומדת – נותר
בתמותו, ולא נעתק מתמות למועדות. ואין הבעלים נפטרים מחוב זה
בשמירה פחותה, וממילא שור מועד ששמרו שמירה פחותה ויצא והזיק
חייב בחצי נזק.
דין שור שמועד לקרן אחת: אמר רב, שור שנעשה מועד לקרן ימין, אינו
מועד לקרן שמאל, ואם נגח בקרנו השמאלית, דינו כתם שמשלם חצי נזק.
ולפי זה יתכן צד תמות וצד מועדות בשור אחד. אמרי, אליבא דמאן – כמי
מהשיטות שנאמרו לגבי שמירת השור סובר רב. אי אליבא דרבי מאיר,
האמר רבי מאיר אחר שור תם ואחר שור מועד שמירה מעולה כפי, ואילו
רב מחלק בין שמירת תם לשמירת מועד. ואי אליבא דרבי יהודה,
והשמיענו רב שבשור אחד יש שתי סוגי שמירות, ואם שמרו שמירה פחותה
והזיק בקרן ימנית שהועד לה פטור כיון שדי לו למועד בשמירה פחותה, ואם
נגח בקרן שמאלית חייב חצי נזק כיון שלתם לא די בשמירה פחותה, אם כן
מאי אירא קרן שמאל – מדוע הוצרך להשמיענו חילוק זה בין קרן ימין
לשמאל, והרי אפילו בקרן ימין עצמה כפי את צד תמות ואית ביה
צד מועדות, שכן כאמור צד תמות במקומה עומדת, נמצא שאף בקרן אחת
לכד מצאנו שני סוגי שמירות, לגבי צד תמות לא די בשמירה פחותה ולגבי
צד מועדות די בשמירה פחותה, ואם כן קשה מה לימדנו רב שנקט חילוק זה
בשני קרייתים. אמרי, לעולם סובר רב רבי יהודה שמחלק בין חוב שמירת
תם לחוב שמירת מועד, ולא סבירא ליה כדרך אדא בר אהבה שאמר צד
תמות במקומה עומדת, אלא גם צד תמות שבו נעתק מתמות ונכנס לכלל
העדאה, והכי קאמר רב, שדווקא כפי הא' וינוא שקרן אחת תמה וקרן
אחת מועדת הוא דמשפחת ביה בשור אחד צד תמות ומועדות, ואם שמר
שמירה פחותה והזיק בקרן ימנית פטור לגמרי כרבי יהודה שלמועד די
בשמירה פחותה, ואם הזיק בקרן שמאלית משלם חצי נזק כדן תם,

שכן רבי מאיר לשיטתו דאמר (ב"מ צה:) שוכר בשומר חנם דמי ודי לו
בשמירה פחותה, ואם כן ליתני בהמשך הברייתא 'וחייבין להחזיר דמי שור
לבעלי חוץ משומר חנם והשוכר'. ואי ברבי יהודה להלן במשנה שמועד
די לו בשמירה פחותה, ולשיטתו דאמר שוכר בנושא שוכר דמי ולכן
מחייבת הברייתא את השוכר בדמי השור, יהיה קשה מדוע מועדין נהרגין
ומשלמים את הכופר, והרי הוא סובר שדי להם בשמירה פחותה, ואם כן
ניתני הברייתא חוץ משומר חנם וכו'ן במעדות, פטורין לענין כופר,
שהרי מדובר ששמרו את השור באופן הראוי לו.
הגמרא מתרצת בשני אופנים את הברייתא: אופן הראשון בביאור הגמרא:
אמר רב הונא בר חיננא, הא מני רבי אליעזר היא דאמר מועד אין
מועילה לו אפילו שמירה מעולה אלא סבין – מיתה, ולכן חייבים
השומרים בכופר אף ששמרו שמירה פחותה, ולענין שוכר כבר לה רבי
יהודה דאמר שוכר בנושא שוכר דמי ולא די לו בשמירה פחותה. אופן
נוסף בביאור הברייתא: אמרי, לעולם ברבי מאיר שסובר שהמועד לא
די לו בשמירה פחותה, ועל כן כולם חייבים בכופר כשמרו שמירה פחותה,
והטעם שהברייתא לא פטרה גם את השוכר מדמי השור, הוא משום שרבי
מאיר הוא זה שסובר שהשוכר דינו כשומר שכו, וברמב"ם רבא בר אבהו
ותני, שוכר כיצד משלם, רבי מאיר אומר בשומר שוכר רבי יהודה אומר
בשומר חנם, ונמצא שהברייתא כולה סוברת כרבי מאיר.
אמר רבי אליעזר, מסר שורו לשומר חנם, אם הזיק חייב השומר
בתשלומי נזק, ואם הזיק פטור השומר מלשלם לבעלים את דמי נזק.
הגמרא מבררת באיזה אופן אמור דינו של רבי אלעזר: אמרי, ה"כ דמי,
אי דקביל עליה שומר את שמירת נזקו של השור, שלא זיק ושלא זיק,
אפילו הזיק נמי לתייב שומר, ואי דלא קביל עליה שומר את שמירת
נזקו של השור, אפילו הזיק נמי ליפטור השומר. אמר רבא, לעולם
שקביל עליה השומר את שמירת נזקו, ולכן אם הזיק השור חייב השומר,
אמנם יש להבין מדוע אם חזק פטור השומר, והכא במאי עסקינן כגון
שהקביר בו השומר שהוא שור נזקו וקיבל עליו את שמירתו בסתם, וסתמא
דמילתא, דלא אויל איהו ומיז אחרני קביל עליה – שלא זיק הוא את
אחרים קיבל על עצמו, מאחר והעלה אפשרות זו בדעתו, אבל דאית
אחרני – שוררים אחרים וכו'ן ליה לירידה – וזיקו לשור זה שהוא נגזן
ואימתו מוטלת על האחרים, לא אסיק אדעתיה – לא העלה בדעתו,
וממילא בקבלתו לא קבל עליו את שמירתו.

משנה

בתורה נאמרו שני פסוקים בדבר חובי שור תם ומועד שהזיקו. לגבי שור
תם נאמר (שמות כא לה) 'וכי יגף שור איש את שור רעהו וימת, ומקרו את
השור התי וחוץ את כספו וגו'. ולגבי שור מועד נאמר (שם כא לו) 'או נזע
כי שור נגח הוא מתמל שלשם ולא ישמרונו בעלי, שלם ישלם שור תחת
השור וגו'. המשנה מבארת באיזה שמירה מחייבים הבעלים בתם ובמועד,
שבהעדרה חייבים בתשלומי נזק, ושלוש שיטות חלוקת נשנו בזה.
קשרו בעלי' במוסרה – חל העשוי גמי ונעל בפניו כראוי, כלומר
כשיעור שיכולה הדלת לעמוד ברוח מצויה, והיינו שמירה פחותה, ואף על
פי כן יצא והזיק, אחר שור תם ואחר שור מועד חייב השומר בתשלומי
נזקו, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, על נזקי שור תם, חייב השומר,
ועל נזקי שור מועד פטור, שנאמר (שמות כא לו) 'או נזע כי שור נגח הוא
וגו' ולא ישמרונו בעלי' שלם ישלם וגו', וכיון שהכתוב תלה את חוב
הבעלים בחסרון שמירה, הרי שכל שיטנה שמירה ולו גם שמירה פחותה
שוב אין לחיבו שהרי ושמור הוא זה, כלומר די לו למועד בשמירה
פחותה, וכמו שיתבאר בגמרא. רבי אליעזר אומר אין לו למועד אפשרות
שמירה כלל אלא סבין – מיתה, ואפילו אם שמרו שמירה מעולה ויצא
והזיק, חייב על נזקי השור.

גמרא

ביאור טעמי המחלוקת בין רבי מאיר לרבי יהודה: מבררת הגמרא: מאי
מקמא דרבי מאיר שסובר בין תם ובין מועד צריכים שמירה מעולה.
קסבר, סתם שוורים לאו בגזירות שישור קיימי, כלומר, אין דרך אדם
לשמור על שורו שלא זיק, ואמר רחמנא שבאופן זה שור תם ניתני
בתשלומין, כדי שזמה נלמד דנבעי ליה שמירה פחותה על מנת לפטור

1 אָבֵל בשור מוֹעֵד לְגִמְרִי, לֹא מְשַׁכַּחַת בֵּיהּ בשור אחד לצד תמות כלל
2 שנחייבו על היזקו חצי נזק, כיון שצד תמות אינה עומדת במקומה.
3 שנינו במשנה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אִין לוֹ למועד שְׁמִירָה אֱלָא סְבִין (כו'):
4 הגמרא מבררת מניין למד רבי אליעזר את דינו: אָמַר רַבְה, מֵאֵי מַעֲמָא
5 דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר קָרָא גְבִי מוֹעֵד (שמות כא כט) וְאַם שור נָגַח הוּא
6 מְתַמֵּל שֶׁלֶשׁ וְהוּעֵד בְּבִעְלֵי וְלֹא יִשְׁמְרֵנּוּ וְגו', שׁוֹב אִין לוֹ שְׁמִירָה לְוָה,
7 כלומר, ככל שישמרנו אין זו שמירה, אלא עליו לשוחטו, ומטעם זה חייב
8 אפילו שמר שמיירה מעולה. אָמַר לִיה אֲבִי, אֱלָא מַעֲתָה נדרשו גם את
9 מאי דְּכֵתִיב לגבי בור וְלֹא יִכְסְנֻהּ שמשמעו נָמִי שׁוֹב אִין לוֹ כִּי־סִי לְוָה
10 ועליו לאטום את הבור. וְכִי תִימָא תְּכִי נָמִי, וְהִתְנֵן בְּסָהוּ לבור כְּרָאוֹי
11 ועבר וְנָפַל לְתוֹכֹה שׁוֹר אוֹ חֲמֹר וּמַת פְּטוֹר, וּמוֹכַח שְׂכִיסוֹי לַבַּד מוֹעִיל.
12 מביאה הגמרא טעם אחר לדינו של רבי אליעזר: אֱלָא אָמַר אֲבִי, תִּינִינוּ
13 מַעֲמִיה דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר ששור מועד אין לו שמירה אלא עליו לשוחטו,
14 בְּדִתְנָא, רַבִּי נֶחֱן אוֹמֵר, מִנִּין שְׁלֹא יִגְדַּל אָדָם כָּלֵב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְכֵן
15 שְׁאֵל יַעֲמִיד אָדָם סוֹלֵם רַעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שְׁנַאֲמַר (דברים כב ח) כִּי תִכְנֶה
16 בֵּית חָדָשׁ וְעִשִּׂיתָ מַעֲקֶה לְגִגַּר וְלֹא תִשֵּׂים דְּמִים בְּבֵיתֶךָ וְגו', ומדברי רבי
17 נחן לומדים שגם 'לא ישמרנו' האמור לגבי שור המועד סכנתו מרובה,
18 הכוונה שלא יקיימנו.

הדרן עלך שור שננה ארבעה וחמשה

19 בתחילת המסכת (ב). שנינו, ארבעה אבות נזיקין, השור והבור והמבעה
20 וההבער. פרק זה עוסק בענייני בור, אולם קודם ענייני בור נתבאר בו כמה
21 עניינים הנוגעים לנזקי שור, וכן מה דינו של הנכנס לחצר חבירו או מכניס
22 כליו לרשות חבירו, והזיקו כליו או החקו:

משנה

23 משנה זו מבארת שבאופן שיש ספק האם השור הזיק, בעל השור והנזיק
24 חולקים בממון המסופק. וכן פרה שנגחה ויש ספק האם ולדה הזיק, חולקים
25 בעל הולד והנזיק בדמי הולד:
26 שׁוֹר תֵּם שֶׁנִּגְחַת אֶת הַפָּרָה המעוברת, וראו עדים מרחוק את הנגיחה, וְאַחֲרֵי
27 הנגיחה נִמְצָא עֹבֵרָה מֵת בְּצִדָּהּ, וְאִין יָדוּעַ הָאֵם עַד שְׁלֹא נִגְחָה – קודם
28 הנגיחה יִלְדָּה, אִם מִשְׁנִגְחָה – או שאחרי הנגיחה יִלְדָּה, ומחמת הנגיחה
29 הפילה את עובריה. בעל השור מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק לַפָּרָה, כִּדִּין שׁוֹר תֵּם, וְרַבִּיעַ
30 נֶזֶק לְוִלָּד, מכיון שיש ספק האם הזיק את העובר או לא, ולכן בעל השור
31 ובעל הולד מתחלקים בממון המסופק שהוא דמי חצי הנזק של הולד. וְכֵן
32 פָּרָה מעוברת תמה שֶׁנִּגְחָה אֶת הַשׁוֹר, וְאַחֲרֵי הנגיחה נִמְצָא וְלִדָּה בְּצִדָּהּ.
33 ושור תֵּם שהזיק משלם רק כשווי גופו. וְאִין יָדוּעַ הָאֵם עַד שְׁלֹא נִגְחָה
34 יִלְדָּה, ובעל השור גובה רק בשווי הפרה, אִם מִשְׁנִגְחָה יִלְדָּה, ויכול בעל

35 השור לגבות גם בשווי הולד. בעל השור מְשַׁתֵּלֵם – מקבל תשלומים חֲצִי
36 נֶזֶק מֵן – משווי הפָּרָה וְרַבִּיעַ נֶזֶק מֵן – משווי הוִלָּד.

נמרא

37 שמואל מבאר שמשנתנו כסומכוס, וחכמים נחלקו עליו: אָמַר רַב יְהוּדָה
38 אָמַר שְׁמוּאֵל, זוֹ דְּבִרִי סוּמְכּוּס דְּאָמַר שְׁמֻזֵּן הַמוֹטֵל בְּסָפֵק, חוֹלְקִין, ואף
39 שלבעל השור יש חזקת מרא קמא על הממון. אָבֵל חֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה
40 כָּלֵל גְּדוֹל בְּדִין, הַמוֹצִיא מִחֲבִירוֹ עָלָיו לַהֲבִיא תְּרָאִיָּה – עדים שהוא
41 מוציא מיד חבירו בדין, ובמשנתנו שלבעל השור יש חזקת מרא קמא,
42 אומרים 'המוציא מחבירו עליו הראיה', ופטור מתשלום על הולד.
43 שואלת הגמרא: לָמָּה לִי לְמִמַּר – מדוע צריכים חכמים לומר זֶה כָּלֵל
44 גְּדוֹל בְּדִין? משיבה הגמרא: אֲצִטְרִיךְ, לְבֹאֵר דְּאִפְּלִיזוּ במשנתנו שהנזיק
45 אוֹמֵר בְּרִי – ודאי לי שהפרה ילדה אחרי הנגיחה, וְהַמִּזִּיק שהוא המוחזק
46 אוֹמֵר שְׁמָא ואינו יודע האם הפרה ילדה קודם הנגיחה או אחריה, הַמוֹצִיא
47 מִחֲבִירוֹ עָלָיו תְּרָאִיָּה. אִי נָמִי, חכמים אמרו זֶה כָּלֵל גְּדוֹל בְּדִין לְכִי הָא
48 דְּאִתְּמַר – כדי להשמיענו ברייתא זו, הַמּוֹכֵר שׁוֹר לְחֲבִירוֹ וְנִמְצָא שהוא
49 נִגְנָן קודם המכירה, ואינו ראוי לחרוש בו אלא הוא מיועד לשחיטה,
50 והלוקח טוען שקנה את השור כדי לחרוש בו, ואף שלא אמר כן בשעת
51 המכירה, רוב בני אדם משתמשים בשוורים לחרישה. רַב אָמַר, תְּרִי זֶה
52 מִקָּח מַעֲוָה, והולכים אחר הרוב להוציא ממון מהמוכר אף שהוא מוחזק.
53 וְשְׁמוּאֵל אָמַר, וְכֹל הַמּוֹכֵר שְׁאִימַר לוֹ, לְשִׁחִיטָה מִכְרָתִיו לָךְ, שהרי יש
54 מיעוט שקונים שוורים לשחיטה, וכיון שהמוכר מוחזק, לא הולכים אחר
55 הרוב, והמוציא מחבירו עליו הראיה. חו כוונת חכמים שאמרו זֶה כָּלֵל גְּדוֹל
56 בְּדִין, שאפילו אם יש רוב כנגד המוחזק, לא מוציאים ממנו.
57 שואלת הגמרא: אֲמַאי – מדוע נחלקו רב ושמואל אם הולכים אחר הרוב
58 או אחר המוחזק, וְנִיחָיו – נראה אִי נִבְרָא דְּוִבִין לְרִדָּא – האם הלוקח הוא
59 עובד אדמה הצריך שור לחרישה, והמוכר הכירו וידע את זה, אִי נִבְרָא
60 דְּוִבִין לְנִבְסָתָא – או שהוא טבח הצריך שור לשחיטה. משיבה הגמרא: לֹא
61 צְרִיכָא, מדובר בְּנִבְרָא דְּוִבִין לָהּא וְלָהּא – באדם שהוא גם עובד אדמה
62 וגם טבח, והוא קונה שוורים גם לחרישה וגם לשחיטה, ואי אפשר לדעת
63 עבור מה הוא קנה את השור. שואלת הגמרא: וְנִיחָיו – נראה כמה שילם
64 הלוקח למוכר עבור השור, אִי דְּמִי לְרִדָּא – אם שילם דמי שור לחרישה
65 שהוא יקר, מוכח שהתכוין לקנותו לְרִדָּא – לחרישה, וְאִי דְּמִי לְנִבְסָתָא –
66 ואם שילם דמי שור לשחיטה שהוא זול, מוכח שהתכוין לקנותו לְנִבְסָתָא
67 – לשחיטה. משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא, מדובר דְּאוֹקִיר בִּישְׁרָא וְקָאִי
68 בְּדְמִי לְרִדָּא – שהבשר התייקר, ושור לשחיטה נמכר באותו מחיר של שור
69 לחרישה.
70 אָמַר – הקשו על דברי רב שהולכים אחר הרוב,

בבא קמא. פרק רביעי – שור שנגח ד' וה' דף מו עמוד א – מתוך מהדורת טובי' קט

רש"י
אבל מועד לגמרי לא משפחת לה לצד תמות כלל. דליתחייב חצי נזק: שלא יגדל אדם בו. הכי נמי האי לא ישמרגו לא יקיימנו הוא:
הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה
שור שנגח את הפרה ונמצא עופרה בצדה. ומת: ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה. ולא מת מחמת הנגיחה: אם משנגחה. ומחמת הנגיחה הפילתו: ורביע נזק. דתם חייב חצי נזק והאי ולד מוטל בספק הוא וחולקין: וכן פרה שנגחה בו. מפרש בגמ': גמ' אי נמי לבי הא. דיכול לומר לשחיטה מכרתיו לך ואף על גב דאיכא למימר זיל בתר רובא ורובא לרדיא קובני יהוי מקח טעות אשמעין מתניתין דהואיל ונקט מוכר דמי הנה ליה אידך מוציא מחבירו ועליו הראיה: לנכסתא. לשחיטה: דמי רדיא. וקריין: בעל
שור שנגח את הפרה ונמצא עופרה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לילד וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ילדה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משתלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הילד: גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי סמוכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה למה לי למימר זה כלל גדול בדין אצטרף דאפילו נזק אומר ברי ומזיק אומר שפא המוציא מחבירו עליו הראיה אי נמי לבי הא דאתמר המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר הרי זה מקח טעות ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך אמאי וגיחיו אי גברא דזבין לרדיא אי גברא דזבין לנכסתא לא צריכא בגברא דזבין להא ולהא וגיחיו אי דמי רדיא לרדיא אי דמי נכסתא לנכסתא לא צריכא דאוקור בישרא וקאי בדמי רדיא אמרי שאין יכול לישבע משלם בדאמר רבא בפרק השואל (ב"מ דף טז. וס) ומיהו שמואל לית ליה האי סברא בפרק כל הנשבעין (טעמיה דף מו. וס) ועוד י"ל דלמ"ד פלגא נזקא קקסא לא יהא מחויב שבועה גדולה מהודאת עצמו דמודה בקנס פטור ועוד אומר ר"י דלא דמי כלל דהא טעמא דמחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם מפרש בפרק כל הנשבעין (ס) משום דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היוצאים ומפרש התם בגון שאמר ליה מנה לאכא ביד אביך ואמר ליה חמשים דענא וחמשים לא ידענא דבאבנה כה"ג מיתחייב ועל כרחך צריך ליתן טעם למה באב חייב ויבדוק פטור דבאל טעמא אין לומר בדאמר התם אי דאמר ליה נ' אית ליה ונ' לית ליה מה לי הוא מה לי אבנה אלא היינו טעמא דבאב חייב לא דענא דהיה לו לידע אם חייב לו מנה אם לא אבל יורשיו לא היה להם לידע במילי דאבאחון ומחאי טעמא אית ליה נמי למיפטר בשמעתין שאין לו לידע דבר זה אם משנגחה ילדה או קודם וא"ת דהא משמע דלית ליה לרב יהודה ברי עדיף ולקמן בפרק בתרא (דף קות) ובהשואל (ב"מ דף טז. וס) אמר מנה לי בדרך והלה אומר איני יודע רב יהודה רב הונא מחייבי דברי עדיף ואין לתרץ דהא משמע דשמואל קאמר דהא בספ"ק דכתובות (דף יב. וס) בעי למימר הא דרב יהודה ורב הונא דשמואל היא ולפי אותה סברא תקשה דשמואל אדשמואל י"ל בדפרישית לעיל דהתם ברי שלו טוב שיועד שיפחישנו אם הוא משקר וגם אותו יש לו לידע אם חייב לו אם לאו הלכך מדקעין שפא מוכחא מלתא דברי דהאי אמת הוא וברי עדיף אבל הא מה שטוען ברי לפי שיועד שזה לא היה בשעת נגיחה וזה טוען שפא טוב שאין לו לידע משו"ה אין ברי עדיף ובספ"ק דכתובות (ס) דבכעי למימר הא דרב הונא ורב יהודה דשמואל היא ולא מסיק אדעתיה הא דרבי התם במסקנא היה יכול להקשות התם דשמואל אדשמואל דהתם פסיק שמואל כר"ג דאמר נאמנת בההיא דמשארשתי נאנסתי אע"ג דהתם אין לבעל לידע מתי נאנסת והכא בשמעתין מודה שמואל דלא אמר ברי עדיף במקום שהברי גרוע אלא שבבמה מקומות יכול לומר וליתעמיך ולא קאמר וההיא דהבית והעליה (ב"מ דף קטז. וס) דהיה אהוד מכיר מקצת אבניו נוטלן ואמר ובגמ' דאידך קאמר איני יודע ופרקי לימא תיהיו תיובתא דר"ג ומשמע דלרב יהודה ניקא התם י"ל דרגילות הוא שכל אהוד מכיר מקצת אבניו וכן מוכח דמוקי לה בגון שיש עסק שבועה ביניהם ואם לא היה לו להכיר אבניו ולא הייתי אומר מתוך שאין יכול לישבע משלם בדפרישית לעיל וההיא דתנן ביש נוטלין (ב"מ דף קמז. וס) קמ"ל דהא אין נאמן וישול עצמו בחלקו ומוקי בגמ' דאמרי אינן אין אנו יודעין ודייק זאת אומרת מנה לי בדרך והלה אומר איני יודע פטור אע"ג דברי גרוע הוא שאין להם לאחזין לידע אם הוא אחיהם דמה יודעים באותו שפא ממדינת הים התם בלאו הכי דחי שפיר ואין חושש לומר וליתעמיך ועוד י"ל דהתם מצי למימר דהכי קאמר זאת אומרת מנה לי בדרך והלה אומר איני יודע פטור היכא דהוי ברי גרוע והשקא טוב כעין דהיא דמתני' דהתם:
המוציא מחבירו עליו הראיה. משמע מהכא דאין הלכה בסמוכוס מדלא ס"ל שמואל כוותיה ובשמעתין דכל דאלים גבר בפרק תוקת הבתים (ב"מ דף טז. וס) יש להתאריך בזה: ונחזי' אי דמי רדיא לרדיא. פי' הר"ר בר מרדכי דהא אפי' ברגנן דאמרי בהמוכר את הספיה (ס) דף טז. וס) מכר הצמד לא מכר הבקר ולית להו הדמים מודיעים הא מודה דהפי מילי גבי צמד דאיכא רובא וחזקה דרובא קרו לצמד צמד ולבקר בקר וגם הוא מוחזק ואפילו לפי הספרים דלא גרסי רובא מ"מ לא אתיא דמים לחודיהו ומפקי מחזקה אבל הכא רובא לרדיא וזכי ואיכא חזקה כנגד אותו הרוב שהמוכר מוחזק אמרינן הדמים מודיעים לסייע או לרוב או לחזקה ורשב"ם פירש בהמוכר פירות (ס) דף טז. וס) בענין אחר:

קי' בבא קמא. פרק חמישי – שור שנגח את הפרה דף מו עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס
 תוספות

ה"ג אי דליבא לאשתלומי מיניה לשקול תורא בוזי לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה ואית דגרסי אי דליקא להני וזי משמע שאם אין אותו מעות בעין שנתן לוקח למוכר אפי' אית ליה וזי אחרני לא וזיב ליה וזי ואין נראה לר"ת מאחר שמקח טעות הוא סבירא הוא שדינו כדון ב"ח וב"ח אי אית ליה וזי לא מצי לסלקי בשאר מילי כדמוכח בהובתא (פסוקים דף פו. וסג.)
 בההוא דקאמר תולה מעותיו בנכרי והו' ואור"ת שיש ג' דינים לב"ח ולנקוק ולשכיר דבעל חוב אי אית ליה וזי לא מצי לסלקי בשאר מילי כדפי' ואי לית ליה וזי לא מצי א"ל זיל טרח תבין ואיתי וזי כדמוכח בהובתא והכא בשמעתי דקאמר ממירי רשותך פארי אפרע ונקוק אפי' אית ליה וזי מצי לסלקי בארעא לרב הונא דאמר בפ"ק (דף טו.) או כסף או מיטב ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כל מילי מיטב הוא ובשכיר אפי' לית ליה וזי אמרין ליה זיל טרח ואיתי וזי דגבי פועל לא אמרין ממירי רשותך פארי אפרע כדמוכח בהובתא והעלילה (כ"ט) דף קי"ג

שאין נקוקין אלא לתובע תחילה. פ"ה כגון ראובן תובע לשמעון מנה שהלחהו לשמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכונו היה בידך ונפתח מדמיו שנשתפשת בו בתחילה נקוקין לטענת ראובן ומוציאין לו המנה משמעון ואח"כ נקוקין לשמעון לזון על דבר התפיסה והמשכונו והשתא צ"ל לפ"ה דמיירי כגון שיש לראובן שטר על המנה דאי לאו הכי נאמן שמעון אפי' יש עדים לראובן דהמלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים וא"ת היכי דמי אי יש לשמעון עדים מוכנים או טוען שביא עדים תוך ל' יום שתפס ראובן משלו למ' יגבה ראובן תחילה וקלא אם שואל ל' יום לפורע חובו נותנים לו שהוא זמן ב"ד ואם שמעון אומר שביא עדים שלו לאחר ל' יום אפי' בלא קרא נמי לא היינו שומעין לו ואפי' זילו נכסיה דאטו אם אומר שלאחר שנה או שנתיים יביא עדים מי שומעים ליה כלל וי"ל כגון דשמעון

אומר פלוני ופלוני בשעת מעשה היו יודעים שבדברי כן הוא ואנו יודעים שהוא אומר אמת בזה שהיו בשעת המעשה ואי לאו קרא ה"א שראוי לתמתינן להם אפי' סופו לבא לזמן מרובה וי"מ כגון שזה תובע שחבל בו לשמעון אומר יש לי שן תביעות עליו ומגבינן לראובן דמי חבלתו אע"פ ששמעון אומר שהיום או למחר יביא עדים ואין ממתינים לו כלל דק"ל בהובתא (לפני דף סג.) דאין נותנין זמן לחבלות ויותר משמע לפרש לענין חבלה מלענין מלוה מדמית עליה קרא דאשרו חמוץ בפרק אחד דיני ממונות (פסוקים דף סג. וסג.)

ורביע נוק אחד משמונה בנות. תימה האין מונה הולך לפרה פשיטא שלא עשה הולך נוק כמו הפרה דאטו אם יש לו לאחד ט' חלקים ולאחד חלק אחד מי ישלם זה כמו זה כאילו היתה חצייה שלו והא תניא בהדיא בפרק ארבעה וחמשה (שם דף סג.) האחרון נוטל מנה ושלפניו וחמשים זה ושבנים הראשונים דינר זהב משמע שכל אחד מופסיד כפי מה שיש לו ומפרש ריב"א דכולה מלתא נקט לסימנא בעלמא כאילו הולך עשה חצי נוק אבל לעולם לא משלם אלא רביע נקו שאם הפרה שנה שמונים זה בלא הולך ועם הולך מנה וחצי כל נוק שעשתה מנה בגון שנגחה שור שנה מאתים נמצא חלק חמישית לזון ואם היה ודאי שותף היה נוטל הפרה עם הולך ועכשיו שהוא ספק נוטל חצי הולך שהוא עשור זה שהוא רביע נקו של זלך.
גלית אדעתך דשותפא אית לי. ומאחר שהולך עשור זה שותף לא ישלם רק חצי התשלומין ואידך פלגא לא משלם כולו בעל הולך דשמן וזלך ואח"כ נגחה וחולקין ואפי' לר' נתן דאמר (לפני דף סג.) כי ליבא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי מודה הכא דעד כאן לא קאמר רבי נתן אלא בשור תם שדחת את חבירו לבור שבעל השור אין לחיבו אלא רביע אע"פ שדאי הויק לפיכך משתלם כל השאר מבצל הבור כיון שהבור הרגו לשור אכל כאן שאם הולך במקמי אמו בשעת נגיחה יש לו להתחייב בתשלומין אין לחייב הפרה בתשלומין שהם על הולך לשלם אם נגח.

מידע ידעי דשותפא אית לי. פ"י שיש לנו להעמיד הפרה בחזקת שהיא מעוברת והשתא היא דילדה ומודה סמוכוס כיון דאיכא תרתי שהוא מוחזק וגם איכא חזקת גופה דאמרין המע"ה הלכך לא משלם בעל הפרה אלא רביע כאילו ודאי אית ליה שותפי ומיהו להוציא ממון מיד בעל הולך אין מועלת חזקה הלכך לא משלם בעל הולך אלא אחד משמינית נוק ואידך אחד משמינית נוק מפסיד ור"ג אשכחן בההוא דרמחמליץ פרה בחמור דמוקי בהשואל (כ"ט) דף ק. וסג. בסמוכוס ולא אמרין אוקי אחזקתיה והשתא הוא דילדה להוציא ממון מחזקת מרה קמא וקשה לר"י דבפרק השואל (סג. דף ק. וסג. סג.) תנן זה אומר אני יודע וזה אומר אני יודע ויחלוק גבי שאלה היום ושכרה למחר ומוקמא לה בסמוכוס ואמאי לא אמרין אוקמיה אחזקתה והשתא היא דמתה להעמיד המקומן ביד השואל ופטר מלשלם ואור"י דשמן יחלוק לאו אשאלה היום ושכרה למחר קאי אלא אשאל אתה ושכר אתה.

בעל דברים. תובע: שאין נקוקין אלא לתובע תחילה. כגון ראובן תובע לשמעון מנה שהלחהו (בעדים או בשטר) לשמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכונו היה בידך ונפתח מדמיו שנשתפשת בו בתחילה נקוקין לטענת ראובן ומוציאין לו המנה משמעון ואח"כ נקוקין לו לטענת שמעון לזון על דבר התפיסה והמשכונו. דקא וי"ל נכפית. שיש כאן תריין נקמהו בדמים וקרי' ומחר ילכו להם אי נמי שערקעונו ולזת ע"י תביעה זו שראוין אותו דחוק ואם יוציאין לו תפיסתו או משכונו ומכרם וישלם לו מה: חצי נוק ורביע נוק. הרי כל הנזק חסר רביע ואמאי הא תם הוא ופלגא נוקא הוא דבעי שלומי ותו לא והאי כל נוקא נכי רבצא דמחייבת ליה לשלומי מאי עבידתיה: אמר אפי' חצי נוק. דקתני היינו חצי תשלומין שישנו על הפרה אם אין זלך דקא איהי משלמת ח"נ השתא משלם רבצא משום דאית ליה שותפות וכדמפרש ואזיל דולד דאניש אחרניא הוא: ורביע נוק. דקתני אולד רביע חצי נוק שהיה חייב אם הוא לבדו נגח ודינו אחד משמנה בנות כדמפרש טעמא: ואי פרה וולד כו'. דפרה דחד וולד דחד. כגון שמכר לו פרה חצי מעוברת: דא"ל. בעל הפרה: גלית אדעתך דשותפא אית לי. ורביע דנקא הוא דמחייבא לך ובעל זלך אמר ליה אי ודאי עם זלך נגחה והאי אגא שותפא ומחייבא לך רבצא דנקא השתא דמספקא לך שמינית משתלמת מנאי: ליתא

וי"ל נכסיה: וכן פרה שנגחה את השור [וכו']:
 חצי נוק ורביע נוק פלגא נוקא הוא דבעי שלומי כולי נוקא נכי רבצא מאי עבידתיה אמר אפי' חצי נוק אחד מארבעה בנות ורביע נוק אחד משמנה בנות ואי פרה וולד דחד דחד נגחה ח"נ דמצי א"ל לבעל פרה מפה נפשך חצי נוק הב לי אלא לא צריכא דפרה דחד וולד דחד ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה הכי נמי דאמר ליה לבעל פרה פרה דידך אויסקתן הב לי ראה דאית לך שותפי אלא דקדים תבעיה לבעל זלך תחלה דאמר ליה גלית אדעתך דשותפא אית לי איכא דאמרי אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה מצי מדיחי ליה דאמר ליה מידע ידעי (אנא) דשותפא אית לי אמר רבא אטו אחד מארבעה בנות ואחד משמנה בנות חצי חצי נוק ורביע נוק קתני אלא אמר רבא לעולם בפרה וולד דחד והכי קאמרין איתה לפרה משתלם חצי נוק מפרה ליתא

אומר פלוני ופלוני בשעת מעשה היו יודעים שבדברי כן הוא ואנו יודעים שהוא אומר אמת בזה שהיו בשעת המעשה ואי לאו קרא ה"א שראוי לתמתינן להם אפי' סופו לבא לזמן מרובה וי"מ כגון שזה תובע שחבל בו לשמעון אומר יש לי שן תביעות עליו ומגבינן לראובן דמי חבלתו אע"פ ששמעון אומר שהיום או למחר יביא עדים ואין ממתינים לו כלל דק"ל בהובתא (לפני דף סג.) דאין נותנין זמן לחבלות ויותר משמע לפרש לענין חבלה מלענין מלוה מדמית עליה קרא דאשרו חמוץ בפרק אחד דיני ממונות (פסוקים דף סג. וסג.)

ורביע נוק אחד משמונה בנות. תימה האין מונה הולך לפרה פשיטא שלא עשה הולך נוק כמו הפרה דאטו אם יש לו לאחד ט' חלקים ולאחד חלק אחד מי ישלם זה כמו זה כאילו היתה חצייה שלו והא תניא בהדיא בפרק ארבעה וחמשה (שם דף סג.) האחרון נוטל מנה ושלפניו וחמשים זה ושבנים הראשונים דינר זהב משמע שכל אחד מופסיד כפי מה שיש לו ומפרש ריב"א דכולה מלתא נקט לסימנא בעלמא כאילו הולך עשה חצי נוק אבל לעולם לא משלם אלא רביע נקו שאם הפרה שנה שמונים זה בלא הולך ועם הולך מנה וחצי כל נוק שעשתה מנה בגון שנגחה שור שנה מאתים נמצא חלק חמישית לזון ואם היה ודאי שותף היה נוטל הפרה עם הולך ועכשיו שהוא ספק נוטל חצי הולך שהוא עשור זה שהוא רביע נקו של זלך.
גלית אדעתך דשותפא אית לי. ומאחר שהולך עשור זה שותף לא ישלם רק חצי התשלומין ואידך פלגא לא משלם כולו בעל הולך דשמן וזלך ואח"כ נגחה וחולקין ואפי' לר' נתן דאמר (לפני דף סג.) כי ליבא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי מודה הכא דעד כאן לא קאמר רבי נתן אלא בשור תם שדחת את חבירו לבור שבעל השור אין לחיבו אלא רביע אע"פ שדאי הויק לפיכך משתלם כל השאר מבצל הבור כיון שהבור הרגו לשור אכל כאן שאם הולך במקמי אמו בשעת נגיחה יש לו להתחייב בתשלומין אין לחייב הפרה בתשלומין שהם על הולך לשלם אם נגח.

מידע ידעי דשותפא אית לי. פ"י שיש לנו להעמיד הפרה בחזקת שהיא מעוברת והשתא היא דילדה ומודה סמוכוס כיון דאיכא תרתי שהוא מוחזק וגם איכא חזקת גופה דאמרין המע"ה הלכך לא משלם בעל הפרה אלא רביע כאילו ודאי אית ליה שותפי ומיהו להוציא ממון מיד בעל הולך אין מועלת חזקה הלכך לא משלם בעל הולך אלא אחד משמינית נוק ואידך אחד משמינית נוק מפסיד ור"ג אשכחן בההוא דרמחמליץ פרה בחמור דמוקי בהשואל (כ"ט) דף ק. וסג. בסמוכוס ולא אמרין אוקי אחזקתיה והשתא הוא דילדה להוציא ממון מחזקת מרה קמא וקשה לר"י דבפרק השואל (סג. דף ק. וסג. סג.) תנן זה אומר אני יודע וזה אומר אני יודע ויחלוק גבי שאלה היום ושכרה למחר ומוקמא לה בסמוכוס ואמאי לא אמרין אוקמיה אחזקתה והשתא היא דמתה להעמיד המקומן ביד השואל ופטר מלשלם ואור"י דשמן יחלוק לאו אשאלה היום ושכרה למחר קאי אלא אשאל אתה ושכר אתה.

בבא קמא דף מז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קיא

או שכיון שבני אדם רואים שביט דין מחזיאם ממנו ממון, לא ירצו לקנות
את קרקעותיו אלא בפחות משוויים. ולכן נוקקין בתחילה לטענת שמעון,
כדי שלא יפסיד ממון.
שנינו במשנה, וכן פרה שנגנחה את השור [וכו'] ונמצא ולדה בצדה, ואין
יודע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה, משתלם חצי נזק מן הפרה
ורביע נזק מן הולד.
מקשה הגמרא: אם מדובר שהפרה והולד שייכים לאדם אחד, מדוע הניזק
מקבל חצי נזק ורביע נזק, הלא הפרה הנוגחת היא תמה ופלגא נזקא הוא
דכחי שלומי – ובעל הפרה מחויב לשלם רק חצי נזק, ואילו כאן הניזק
מקבל שלושה רבעים מהנזק, וכולי נזקא נכי רבנא מאי עבדתיה – כל
הנזק פחות רבע ו- שלושת רבעי הנזק ממה מעשהו כאן, כלומר מדוע הניזק
מקבל כך.
אביי מתרץ את קושיית הגמרא: אמר אביי, חצי נזק הכוונה אחד מארבעה
בנזק – רבע נזק, שזה חצי מהתשלומים שמוטלים על בעל הפרה לשלם,
ורביע נזק הכוונה אחד משמנה בנזק – שמינית מהנזק, שזה חצי
מהתשלומים המוטלים על בעל הולד לשלם. ואי – ואם נאמר שהפרה
והולד דחד ניהו – שייכים לאדם אחד, הכי נמי דכחי אמר ליה – ודאי
יכול הניזק לומר לבצל הפרה, ממה נפשך חצי נזק חב לי – תן לי, שהרי
ודאי בהמתך הוזקה את שורי, או כשהולד היה בתוכה, או אחרי שילדה את
הולד. אלא לא צריכא אלא באופן דפרה דחד וולד דחד – שהפרה שייכת
לאדם אחד והולד שייך לאדם אחר. ועוד יש לחלק, שאי דקדים תבעיה –
אם מדובר שהניזק קדם ותבע לבצל הפרה תחלה, הכי נמי דאמר ליה –
ודאי יכול הניזק לומר לבצל הפרה, פרה דידך אוינתן – פרתך ודאי
הוזקה את שורי, אלא שאתה טוען שגם הולד השתתף בנגיחה, חב – תן לי
ראיה דאית לך שותפי – שאכן היו לך שותפים בהיזק, וכל זמן שאינך
מביא ראיה, אתה חייב לשלם לי חצי נזק. אלא מדובר באופן דקדים
תבעיה – שהניזק קדם ותבע לבצל הולד תחלה, ואז יש לבעל הפרה טענה
כנגדו, דאמר ליה, נלית אדעתך דשותפא אית לי – גילית דעתך שבעל
הולד שותף עמי בהיזק, ואם כן איני חייב לשלם לך אלא רבע נזק, ואת
הרבע השני עליך לתבוע מבעל הולד, וכשתובע את בעל הולד טוען שאינו
ודאי שותף למעשה ההיזק כיון שיתכן שהפרה ילדה קודם הנגיחה, וממון
המוטל בספק חולקין, ובעל הולד צריך לשלם רק שמינית נזק.
איכא דאמרי – יש אומרים, שאף על גב דקדים תבעיה – שהניזק קדם
ותבע לבצל הפרה תחלה, בעל הפרה מצי מדהי ליה – יכול לדחותו על
ידי דאמר ליה – לניזק, מידע ידעי (אנא) – אני יודע דשותפא אית לי –
שיש לי שותף להיזק, והוא בעל הולד, כלומר שהפרה ילדה אחרי הנגיחה.
וכיון שבעל הפרה מוחזק בממון, וגם יש לפרה חזקת מעוברת, שכמו
שהיתה מעוברת קודם הנגיחה כך היתה מעוברת בשעת הנגיחה, מודה
סומכוס שהמוציא מחבירו עליו הראיה, והניזק אינו יכול לגבות מבעל
הפרה יותר מרבע נזק. ומבעל הולד גובה עוד שמינית נזק.
רבא דוחה את ביאור אביי: אמר רבא, אמו – וכי אחד מארבעה בנזק
ו-רבע נזק ואחד משמנה בנזק ו-שמינית נזק קתני – כתוב במשנה, הלא
חצי נזק ורביע נזק קתני – כתוב במשנה, ואיך אתה ואביי מעמיד את
המשנה שמדובר ברבע נזק ושמינית נזק. אלא אמר רבא, לעולם מדובר
בפרה וולד דחד – השייכים שניהם לאדם אחד, וכהי קאמרינן – וכך הוא
ביאור דברי המשנה, שאם איתה לפרה – הפרה קיימת לפנינו משתלם –
גובה הניזק את כל חצי הנזק מן הפרה,

ואי ליכא לאשתלומי מיניה – אם מדובר שאין למוכר מעות להחזיר
ללוה, אם כן ליסקליה לתנא בוזי – יקח הלוה את השור במקום
המעות, וכמו דאמרי אנשי – שבני אדם רגילים לומר 'ממרי' ושוותך פארי
אפרעי – מהאיש שאתה נושה בו תגבה נכסים, אפילו גרועים כמו סובין,
נמצא שבין לרב ובין לשמואל השור נשאר אצל הלוה, לרב בתורת
פירעון, ולשמואל המקח קיים, ובמה נחלקו. מתרצת הגמרא: לא צריכא,
מדובר דאמרי לאשתלומי מיניה – שיש למוכר מעות והלוה יכול
לגבותם, רב אמר, הרי זה מקח טעות, מפני שאומרים ויל בתר רובא –
לך אחר הרוב, ורובא דאינשי לרדא הוא דוכי – ורוב האנשים קונים שור
להרישה, ושמואל אמר, וכול המוכר שואמר לו, לשחיטה מכרתיו לך,
ולא אולינן בתר רובא – ולא הולכים אחר הרוב, מפני שכי אולינן בתר
רובא – הדין שהולכים אחר הרוב הוא רק באיפסוף – בדיני איסור והיתר,
אבל בממונא – בדיני ממונות לא אולינן בתר רובא – לא הולכים אחר
הרוב כדי להוציא ממוחזק, אלא המוציא מחבירו עליו להביא ראיה על
ידי עדים.
הגמרא מביאה ברייתא שסומכוס וחכמים נחלקו האם הולכים אחר הרוב
בממונות: תנא נמי הכי – כך גם שנינו בברייתא, שור תם שנגנח את הפרה
המעוברת, ואחרי הנגיחה נמצא עוברת של הפרה מת בצדה, ואינו יודע
האם עד שלא נגחה ילדה הפרה, אם משנגחה ילדה, ומחמת הנגיחה
הפילה את עוברת, בעל השור משלם חצי נזק לפרה, כדן שור תם, ורביע
נזק לולד, אלו דברי סומכוס הסובר שממון המוטל בספק חולקין. וחכמים
אומרים, המוציא מחבירו עליו להביא ראיה. ומפרש ברייתא דרב
שמואל שאמר שמשנתנו כסומכוס, וחכמים חולקים ולדבריהם פטור
לגמרי על הולד.
הגמרא מבארת את מקור הדין שהמוציא מחבירו עליו הראיה: אמר רבי
שמואל בר נחמני, מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה, שנאמר (שמות
כד יד) 'מי בעל דברים יגש אליהם', כלומר, שמי שטוען דברים על חבירו
צריך להביא ראיה על טענתו, ומפרשת הגמרא שכונת המילה 'יגש' היא
שיגיש ראיה אליהם – לבית דין.
רב אשי מקשה על דברי רבי שמואל בר נחמני: מתקוף לה רב אשי, הא
– דין זה שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ממה לי קרא – מדוע צריך
ללמודו מפסוק, הלא סבא הוא, דכאמי ליה כאיכא אזיל לבי אכאי –
שמי שיש לו כאב הוא ההולך לבית הרופא, וכמו כן על התובע להביא
ראיה להוציא מן המוחזק. אלא קרא – הפסוק בא ללמד לבדרב נחמן
אמר רבה בר אבבה, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, מניין שאין
נוקקין אלא לתובע תחלה – באופן שראובן תובע משמעון שהוא חייב לו
ממון, ושמעון טוען שראובן תפס ממנו ממון עבור החוב, או שיש לו משכון
ביד ראובן וראובן השתמש במשכון והוא נפחת משווי, ולכן הוא פטור
מלשלם לראובן, בית דין נוקקין תחילה לראובן שתבע ראשון, ומוציאים
משמעון, ואחר כך נוקקין לדון בטענת שמעון, שנאמר 'מי בעל דברים יגש
אלהם', ומדייק רב נחמן, שכונת המילה 'יגש' היא שיגיש דבריו אליהם –
לבית דין, כלומר, שראובן התובע שנקרא 'בעל דברים' מגיש תחילה את
דבריו לבית דין, ובית דין מוציאים את הממון משמעון, ואחר כך אם שמעון
יביא עדים שראובן חייב לו, ראובן יחזיר לו את הממון.
הגמרא מבארת שלפעמים נוקקין לנתבע תחילה: אמרי נהדרעי, פעמים
שנוקקין לנתבע תחלה, והיכי דמי, במקרה דקא וילי נכסיה – שיש
סוחרים שרוצים לקנות משמעון את נכסיו בדמים יקרים, ואם לא ניתן לו
עכשיו את מה שראובן חייב לו לפי טענתו, ילכו התגרים מכאן ויפסיד ממון.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמ' ב

נתן רשות, [ותיב בעל התצר כשנתן רשות], הרי שכשנותן רשות מקבל
עליו שמירה אפילו מאחרים.
דוחה הגמרא, אמרי, לא, הפטור והחייב אינו בעל החצר, אלא פטור היינו
בעל השור, ותיב היינו בעל השור. שואלת הגמרא, ואי – ואם נפרש
שהפטור והחייב הוא בעל השור,

הגמרא פושטת מברייטא: תא שמע, דתני רב יהודה בר סימון, בנזקין
דכי קרנא – בבריות סדר נזיקין שנשנו בבית מדרשו של קרנא, הכנים
פירוחין לתצר בעל הבית שלא ברשות, ובא שור מקום אחר ואכלו,
פטור. ואם הכנים ברשות, תיב. מבארת הגמרא, מאן פטור ומאן תיב
– מיהו הוא הפטור והחייב כאן, לאו – האם לאו פטור בעל התצר כשלא

1 ואם ליתא לפרה – אין לפנינו את הפרה, או שהיא שוה פחות מחצי הנזק,
2 וכיון שתם משלם מגופו, והפרה איננה, לכן הוא תובע חצי נזק מהולד,
3 והולד ספק חזיק ספק לא חזיק, ומשתלם – גובה רק רביע נזק מן הולד.
4 ואין כוונת המשנה שגובה גם חצי נזק מהפרה וגם רבע נזק מהולד, אלא
5 גובה או חצי נזק מהפרה או רבע נזק מהולד.

6 מדייקת הגמרא: טעמא – הטעם שגובה מהולד רק רבע נזק הוא משום דלא
7 ידענן אי הוה ולד בפרה כי ננקה אי לא הוה – שאיננו יודעים האם
8 הולד היה יחד עם הפרה כשנגח, או שהוא נולד קודם הנגיחה, אבל אי
9 פשיטא לן – אם היינו יודעים בודאות דהוה ולד בפרה – שהולד היה
10 בתוך הפרה כי ננקה – כשנגח, ובשעה שבא הניזק לגבות הפרה איננה,
1 משתלם בוליה – גובה הניזק את כל חצי הניזק מהולד, ורבא לטעמיה –
2 לשיטתו, דאמר רבא, פרה מעוברת שהיזקה, הניזק גובה מולדה, מאי
3 טעמא, משום שגופה היא – שעובר ירך אימו, והולד הוא חלק מגוף הפרה.
4 אילו תרנגולת שהיזקה, הניזק אינו גובה מביצתה. מאי טעמא, משום
5 שהביצה אינה חלק מהתרנגולת, אלא פירשא בעלמא הוא – דבר נפרד
6 המופרש מגוף התרנגולת.

7 דבא חזר לענין שור שנגח פרה והפילה, ומבאר איך שמים את דמי הולד:
8 ואמר רבא, אין שמין לפרה – את הפרה בפני עצמה, כמה היתה שוה
9 קודם הנזק, ולולד – ואת הולד בפני עצמו, ומחירו יקר יותר, אלא שמין
10 לולד על גב פרה – כאילו הוא בבטנה, וראים כמה היתה הפרה שוה
1 בצעודה מעוברת, וכמה היא שוה עכשיו, ובתוך שומא זו נמצאים גם דמי
2 העובר. שאם אי – אין אתה אומר בן, אלא שהמזיק צריך לשלם את דמי
3 הולד לחוד ואת דמי הפרה לחוד, נמצא שאתה מכחיש את המזיק,
4 ממפסיד את ממנו. וכן אתה מוצא בקומע יד עבדו הכנעני של חבירו,
5 שלא שמים כמה ממון אדם מוכן לקבל כדי שיקטעו את יד עבדו, אלא
6 שמים כמה היה העבד שוה עם יד, וכמה הוא שוה ללא יד, כיון שעבור
7 קטיעת יד העבד דורשים ממון רב, ונמצא שהמזיק מפסיד. וכן אתה מוצא
8 במזיק שדה של חבירו, שלא שמים כמה אדם מוכן ליטול עבור ערובה
9 אחת בפני עצמה, שזה ממון רב, אלא שמים בית סאה בשדה זו, כמה היתה
10 שוה עם ערובה מלאה פירות, וכמה היא שוה בלעדיה.

1 הגמרא מקשה על דברי רבא: אמר ליה רב אחא בריה דרבא, לרב אשי.
2 דמיא הוא – אם עיקר הדין הוא שמשלם את דמי הולד לחוד, ליכחוש
3 מזיק – שיפסיד המזיק, ומדוע אנו מבקשים להקל עליו. מתרצת הגמרא:
4 משום דאמר ליה המזיק לניזק, פרה מעוברתא איזיקתה – פרה מעוברת
5 איזיקת לך, ולכן פרה מעוברתא שיימנא לך – פרה מעוברת אני שם לך,
6 כלומר אני אתן לך תשלום על הולד לפי מה שהיה שוה בבטן אמו, ואיננו
7 צאים להקל על המזיק, אלא כך הוא דינו מלכתחילה, שמשלם לפי מה
8 שהיה העובר שוה בבטן אימו.

9 הגמרא דנה איזה חלק מהנזק שייך לבעל הולד. מבררת הגמרא: פשיטא
10 שאם הפרה דתך – שייכת לאדם אחד והולד דתך – שייך לאדם אחר,

1 את הפיטמא – פיטום הפרה דהיינו שהפרה היתה שוה יותר מחמת שהיתה
2 בה יותר שומן עקב העיבור, ועכשיו יש בה פחות שומן מחמת הנגיחה, על
3 המזיק לשלם לבעל הפרה, כיון ששומן הפרה אינו שייך לעובר שבמעיה,
4 למרות שהוא נגרם מחמת העיבור, אבל את הנפחא – השווי של הפרה
5 מחמת הנפח שנראתה גדולה עקב העיבור, מאי – למי יצטרך המזיק לשלם
6 על זה שהיא נראית עכשיו יותר קטנה, האם לבעל הפרה או לבעל הולד,
7 שהרי הפרה היתה נראית יותר גדולה מחמת הולד שהיה בתוכה. רב פפא
8 אמר, צריך לשלם את השווי של הנפח לבעל הפרה, כיון שהוא יכל
9 למכור את פרתו ביוקר מחמת המראה שלה, אף אם הולד שבתוכה שייך
10 לאדם אחר, אבל בעל הולד לא יכל למכור את הולד ביוקר מחמת מראה
1 הפרה. ורב אחא בריה דרב איקא אמר, בעל הפרה ובעל הולד חולקין
2 את התשלום על השווי של הנפח, משום שהנפח של הבהמה המעוברת
3 כולל גם את הולד. מסכמת הגמרא: והלכתא שבעל הפרה ובעל הולד
4 חולקין את התשלום על השווי של הנפח:

משנה

5 לעיל (ט): שנינו, שכשהניזק הכניס את שורו לרשות המזיק, וניזק על ידי
6 שורו של בעל הבית, פטור המזיק. המשנה שלפנינו מבארת בשלושה
7 אופנים, במי שהכניס חפציו לחצר חבירו, ברשותו או שלא ברשותו, והזיק
8 חפציו על ידי חפצי בעל החצר, או שהזיק חפצי בעל החצר על ידי חפציו.
9 באיזה אופן בעל החצר חייב, ובאיזה אופן המכניס חייב.
10 הקדור – אומן העושה קדרות למכרן בשוק. שהכניס קדרותיו לחצר בעל
1 הבית שלא ברשות, ושכרה בהמתו של בעל הבית את הקדרות, פטור
2 בעל הבית, כיון שלא היה לקדר להניחם בחצירו. ואם הזיקה בהמת בעל
3 החצר בהן, כגון שנפלה ונשברה רגלה, בעל הקדרות חייב לשלם. ואם
4 הכניס את קדרותיו ברשות, שאמר לו בעל החצר, היכנס, ושברתם בהמת
5 בעל הבית, בעל החצר חייב לשלם. מפני שכשנותן לחבירו רשות להכניס
6 את חפציו לחצרו, מקבל עליו שמירתם, וכאילו אמר הכנס ואני אשמור,
7 וכשלא שמר חייב לשלם.
8 ומבארת המשנה אופן נוסף, אם הכניס את פירותיו לחצר בעל הבית שלא
9 ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית, פטור מלשלם, כיון שלא נתחייב
10 בשמירת הפירות. ואם הזיקה בהן, כגון שמערו רגליה על ידיהן, או
1 שהזיקה ונפלה ונשברה רגלה, בעל הפירות חייב לשלם, כדן הכורה בור
2 ברשות הרבים, או כאדם המזיק, שהיה לו לשמור על פירותיו שלא יזיקו
3 על ידיהן, ופשע ולא שמרן. ואם הכניס ברשות, שאמר לו בעל החצר,
4 היכנס, ואכלה בהמת בעל החצר מהן, בעל החצר חייב לשלם. מפני
5 שכשנותן לחבירו רשות להכניס את פירותיו לחצרו, מקבל עליו שמירתן,
6 וכאילו אמר הכנס ואני אשמור, וכשלא שמר חייב לשלם.
7 ומבארת המשנה אופן נוסף, אם הכניס את שורו לחצר בעל הבית שלא

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמ' ב

משנה

1 המכה אשה מעוברת והפילה את עובריה, חייב לשלם לבעל האשה דמי
2 הולד, שנאמר (שמות כא כב) וְכִי יִצְוֶה אֲנָשִׁים וְנָגַפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצֵאוּ יָלְדֶיהָ
3 וְלֹא יִהְיֶה אֶסּוֹן עָנּוּשׁ יָעָנֵשׁ, כְּאִשֶּׁר יִשִּׁית עָלֶיהָ בֶּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְאִים.
4 ומפורש בפסוק שהחייב הוא אף כשנתכוין להכות את חבירו והכה את
5 האשה שלא בכוונה, וכמשנתנו יתבאר אם דין שור שהכה את האשה שוה
6 בזה לדין האדם המכה את האשה, וכן יתבאר כיצד שמין את דמי הולדות:
7 שור שהיה מתכוין להכירו – ליגח שור אחר, והכה שלא בכוונה את
8 האשה המעוברת הסמוכה לו, ויצאו ילדיה – עוברים שבמעיה, ומתו,

9 פטור בעל השור מתשלום דמי הולדות. ואדם שהיה מתכוין להכות את
10 חבירו, והכה שלא בכוונה את האשה המעוברת הסמוכה לו, ויצאו ילדיה
11 ומתו, הרי המכה משלם לבעל האשה את דמי הולדות.
12 מבארת המשנה: כיצד משערין כמה משלם המכה בדמי הולדות, שמין
13 את האשה אילו היתה שפחה העומדת לימכר, כמה היא יפה – כמה היתה
14 שוה לימכר עד שלא ילדה – כשהיא עדיין מעוברת, שדמיה מרובין, וכמה
15 היא יפה – שוה לימכר עכשיו משילדה, שדמיה נפחתן אחר הלידה. ואת
16 הדמים שנפחתה משהיה ישרם המזיק, אמר רבן שמעון בן גמליאל לתנא
17 קמא,

בבא קמא. פרק חמישי – שור שנגח את הפרה דף מז עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קיג רש"י

ליתא לפרה. וחס אין משלם אלא מגופו ואמר ליה הב לי כולה פלגא הניקא מולד דאיהו נמי אונן בהדי פרה ורבא ס"ל דחד גופא הוא והוי כאחד מאברה דמפרש בסיפא דמילתיה משלם ליה מניה רבעא דנוקא ואידך רבעא מפסיד ואפי' שנה הולך כל פלגא נוקא: משתלם כוליה חצי נוקא מולד. כי ליתא לפרה: פירש. דבר המופרש ממנה: אין

שמי'. ארישא קאי שור שנגח את הפרה והפילה אין שמין כל אחד בפני עצמו שעולין דמי הנזק הרבה אבל שמין פרה מעוברת כמה היתה יפה תחילה וכמה היא שנה עכשיו אם מתה אם חיה: מכחיש. מפסיד ולקמיה פריך אי דינא הוא לבחוש: בקוטע יד עבדו של חבירו. אין שמין היד בפני עצמה לומר כמה אדם רוצה לטול לקטוע יד עבד כזה דודאי הרואה עבדו שלם אין קוטע ידיו אלא בדמים מרובים אבל שמין עבד זה כמה הוא שנה עכשיו ובמה היתה שנה תחלה: המזיק שדה חבירו. קוצץ גטיעותיו או אבל עגורה אחת אין שמין אותה לבדה אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה תחלה ומה פחתו דמיה בשביל עגורה זו: פטומא. מה ששמין אותה שהיתה יפה מפני שפגמה הוי דבעל פרה דהא ולד מחמתיה לא אתי שומנה: נפחא מאי. מה שהיתה יפה מפני נפחא למי שלם:

שהכנים קדרותיו לחצר בעל הבית ואם היוקה בהן בעל הקדרות חייב לחצר בעה"ב שלא ברשות ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב הכנים פירותיו הפירות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב הכנים פירותיו

כל העלמים (פ"ט דף טו) גבי הופשטתהו לקמה וכן משמע בתמורה בפרק ביצד מערימין (דף קכז) דמסיק אדר' יוחנן דאמר עובר לאו ירך אמו תיובתא דרבי בריה דר' יוחנן דאמר בתיבא אע"ג דאמר בתיבא תנאי היא כן דרך הגמ' כשאין הדבר עיקר אומר תיובתא אע"ג שיכול למצוא תנאי דפליגי בדאשקתן בהניקין (פ"ט דף קכז) דמסיק תיובתא דמאן דאמר היזק שאינו ניכר שמה היזק ובתר הכי קאמר לימא תנאי היא ואע"ג דבפרק הערל (נכמות דף פח) וס' מיתני מילתיה דר' יוחנן דתמורה ופריך עלה הא דאמר רבא נברית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה בו' ודחיק לשנוי שאני עובר בו' לא משום שהיה מילתיה דרבי יוחנן עיקר אלא משום דבעי לאוקמי מילתיה דרבא דנברית בו' לדברי הכל ודהא רבא גופיה אית ליה הקא עובר ירך אמו:

מאי טעמא פירשא בעלמא הוא. והא דאמר באילו טריפות (תולין דף נח) וס' גבי פלוגתא דר"א ורבי יהושע בולד טריפה הכל מודים בביצת טריפה שהיא אסורה מאי טעמא פירא דאגידה בגופה כגופה דמאי היינו דוקא אותם שמעורות בגידין שנמצאו אדמויות במעי תרנגולת חשיב בגוף התרנגולת ולכן אין גובה מביצתה דמי יימר שהיו מפרשין בשעה שהיוקה התרנגולת ואפילו לסומכוס לכל הפחות מאותה דמתיילדא האידנא אין גובה דמאתמול גמרה לה אבל לענין טריפה אסורה דשמא בשעה שנטרפה היתה מחוברת ואפילו אותם שגולדו מיד אחר שנטרפה אסורה מגזירה דרבנן כמו שאסרו ביצה דתרנגולת נבילה דתנן במסכת עדיות (פ"ט מ"ח) ד"בא אוסרין ונראה דטעם דביצת תרנגולת נבילה אסורה אטו ביצת טריפה שהגדילה באיסור אע"פ שהיא גמורה:

וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו בו. וא"ת אמאי לא קאמר נמי וכן אתה מוצא בשומת דמי ולדות דתנן במתני' לקמן (דף פח) ששמין אותה כמה היתה שנה האשה עד שלא ילדה מחמת ולדות וכמה היא יפה משולדה ואין שמין דמי ולדות בפני עצמן שהיה נכחש מזיק ביותר אלא שמין הכל ביחד ורשב"ג לא נחלק על רבנן אלא כזה שאם שמין פר פטור המזיק שהאשה משבחת יותר לאחר לידה אבל לא בא לחלוק לומר ששומו הולדות בפני עצמם כי כזה לא נתן טעם למה לחלוק בכך אלא לרשב"ג שמין ולדות אגב אשה כמה שנה אשה מעוברת למכור גופה בלא ולדות פחות מלמכור הכל ביחד ונראה לר"י דבין לרבנן ובין לרשב"ג שמין ולדות בפני עצמם ולא אגב האשה משום דכיון דגוף האשה לאו ממון בעלים הוא וגם לענין שאר תשלומי חבלות אינו שלו אינו ראוי לשום ולדות אגב האשה כמו ולד אגב פרה ומתני' לא איירי בלל בשומת הולד אלא בשומת שבח ולדות ולכן לא מיתני הקא ראיא מדמי ולדות וכן משמע דמתניתין לא איירי בשומת ולד כלל למאן דמפרש מילתיה דרשב"ג ובי אשה משבחת יותר מודם שתלד מלאחר שתלד והא ודאי סברא גמולה הוא שדמיה עם הולדות מרובין מדמיה שלאחר לידה אלא ודאי לא דבריו רבנן ורשב"ג אלא בשומת שבח ולדות אבל ולדות שמין כל"ע בפני עצמם וה"פ דמתניתין ביצד משלם דמי ולדות ולא תימא דמי ולדות לבדן אלא שמין את האשה בו' ומוסיפין הדמים הללו על דמי הולדות דמי ולדות גופייהו לא אצטרותי לפרש מיד וזה דמקשה בנזקא האי דמי ולדות שבח ולדות הוא לא משום דבכלל שומת האשה דמתניתין ליהוי דמי ולדות אלא להיות נתוסף על דמי ולדות הוא דקאני לה במתניתין כדפרישית ובי משני ביצד משלם דמי ולדות ושבח ולדות שמין את האשה בו' היינו פ"י שבח ולדות אבל דמי ולדות א"צ לפרש:

אי דינא הוא ליכחוש מזיק בו. סובר המקשה כיון שפרה וולד שני גופין הן שמין ולד בפני עצמו ולא דמי לקוטע יד עבד שכל העבד גוף אחד וכן כל השדה שהיא הכל של ניזק בגוף אחד דמי ולהכי מקשה אי דינא הוא כאשר נראה מתוך הסברא לפי שהן שני גופין לבחוש מזיק ומשני הא נמי בגוף אחד דמי דאמר ליה פרה מעוברת בו': נפחא מאי רב פפא אמר לבעל הפרה. ולא דמי לשבח ולדות דהוי כולה לבעל לרבנן ולרשב"ג חולקין דהאבא כיון שבעל הפרה יכול למכור פרתו בלא ולד נמצא כשמפסידו מפסיד כל מה שדמיה נפחא אבל אשה דאינה יכולה למכור אותו שבח אין ליפות בההו בשבח ולדות אע"ג דבשאר נזקין גופה יש לה אע"פ שאין יכולה למכור עצמה מטעם זה יפה פח בעל הפרה בנפחא מבח האשה בין לרבנן בין לרשב"ג וכן למי"ד דנפחא חולקין יפה משמע זה פח בעל הפרה בנפחא מבח האשה בשבח ולדות לרבנן:

הקדרה שהכנים קדרותיו בו. הנך תלתא גבי צריכי ולא זו אף זו קאני דאי תנא קדירות הוה אמאי ברשות חייב לפי שנזחות לישבר ובסתמא קבל עליה נטירותא אבל פירות לא ואי תנא פירות שנזחות להתקלקל אבל בהמה לא:

ליתא לפרה. וחס אין משלם אלא מגופו ואמר ליה הב לי כולה פלגא הניקא מולד דאיהו נמי אונן בהדי פרה ורבא ס"ל דחד גופא הוא והוי כאחד מאברה דמפרש בסיפא דמילתיה משלם ליה מניה רבעא דנוקא ואידך רבעא מפסיד ואפי' שנה הולך כל פלגא נוקא: משתלם כוליה חצי נוקא מולד. כי ליתא לפרה: פירש. דבר המופרש ממנה: אין שמי'. ארישא קאי שור שנגח את הפרה והפילה אין שמין כל אחד בפני עצמו שעולין דמי הנזק הרבה אבל שמין פרה מעוברת כמה היתה יפה תחילה וכמה היא שנה עכשיו אם מתה אם חיה: מכחיש. מפסיד ולקמיה פריך אי דינא הוא לבחוש: בקוטע יד עבדו של חבירו. אין שמין היד בפני עצמה לומר כמה אדם רוצה לטול לקטוע יד עבד כזה דודאי הרואה עבדו שלם אין קוטע ידיו אלא בדמים מרובים אבל שמין עבד זה כמה הוא שנה עכשיו ובמה היתה שנה תחלה: המזיק שדה חבירו. קוצץ גטיעותיו או אבל עגורה אחת אין שמין אותה לבדה אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה תחלה ומה פחתו דמיה בשביל עגורה זו: פטומא. מה ששמין אותה שהיתה יפה מפני שפגמה הוי דבעל פרה דהא ולד מחמתיה לא אתי שומנה: נפחא מאי. מה שהיתה יפה מפני נפחא למי שלם:

שהכנים קדרותיו לחצר בעל הבית ואם היוקה בהן בעל הקדרות חייב לחצר בעה"ב שלא ברשות ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב הכנים פירותיו הפירות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב הכנים פירותיו

כל העלמים (פ"ט דף טו) גבי הופשטתהו לקמה וכן משמע בתמורה בפרק ביצד מערימין (דף קכז) דמסיק אדר' יוחנן דאמר עובר לאו ירך אמו תיובתא דרבי בריה דר' יוחנן דאמר בתיבא אע"ג דאמר בתיבא תנאי היא כן דרך הגמ' כשאין הדבר עיקר אומר תיובתא אע"ג שיכול למצוא תנאי דפליגי בדאשקתן בהניקין (פ"ט דף קכז) דמסיק תיובתא דמאן דאמר היזק שאינו ניכר שמה היזק ובתר הכי קאמר לימא תנאי היא ואע"ג דבפרק הערל (נכמות דף פח) וס' מיתני מילתיה דר' יוחנן דתמורה ופריך עלה הא דאמר רבא נברית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה בו' ודחיק לשנוי שאני עובר בו' לא משום שהיה מילתיה דרבי יוחנן עיקר אלא משום דבעי לאוקמי מילתיה דרבא דנברית בו' לדברי הכל ודהא רבא גופיה אית ליה הקא עובר ירך אמו:

מאי טעמא פירשא בעלמא הוא. והא דאמר באילו טריפות (תולין דף נח) וס' גבי פלוגתא דר"א ורבי יהושע בולד טריפה הכל מודים בביצת טריפה שהיא אסורה מאי טעמא פירא דאגידה בגופה כגופה דמאי היינו דוקא אותם שמעורות בגידין שנמצאו אדמויות במעי תרנגולת חשיב בגוף התרנגולת ולכן אין גובה מביצתה דמי יימר שהיו מפרשין בשעה שהיוקה התרנגולת ואפילו לסומכוס לכל הפחות מאותה דמתיילדא האידנא אין גובה דמאתמול גמרה לה אבל לענין טריפה אסורה דשמא בשעה שנטרפה היתה מחוברת ואפילו אותם שגולדו מיד אחר שנטרפה אסורה מגזירה דרבנן כמו שאסרו ביצה דתרנגולת נבילה דתנן במסכת עדיות (פ"ט מ"ח) ד"בא אוסרין ונראה דטעם דביצת תרנגולת נבילה אסורה אטו ביצת טריפה שהגדילה באיסור אע"פ שהיא גמורה:

וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו בו. וא"ת אמאי לא קאמר נמי וכן אתה מוצא בשומת דמי ולדות דתנן במתני' לקמן (דף פח) ששמין אותה כמה היתה שנה האשה עד שלא ילדה מחמת ולדות וכמה היא יפה משולדה ואין שמין דמי ולדות בפני עצמן שהיה נכחש מזיק ביותר אלא שמין הכל ביחד ורשב"ג לא נחלק על רבנן אלא כזה שאם שמין פר פטור המזיק שהאשה משבחת יותר לאחר לידה אבל לא בא לחלוק לומר ששומו הולדות בפני עצמם כי כזה לא נתן טעם למה לחלוק בכך אלא לרשב"ג שמין ולדות אגב אשה כמה שנה אשה מעוברת למכור גופה בלא ולדות פחות מלמכור הכל ביחד ונראה לר"י דבין לרבנן ובין לרשב"ג שמין ולדות בפני עצמם ולא אגב האשה משום דכיון דגוף האשה לאו ממון בעלים הוא וגם לענין שאר תשלומי חבלות אינו שלו אינו ראוי לשום ולדות אגב האשה כמו ולד אגב פרה ומתני' לא איירי בלל בשומת הולד אלא בשומת שבח ולדות ולכן לא מיתני הקא ראיא מדמי ולדות וכן משמע דמתניתין לא איירי בשומת ולד כלל למאן דמפרש מילתיה דרשב"ג ובי אשה משבחת יותר מודם שתלד מלאחר שתלד והא ודאי סברא גמולה הוא שדמיה עם הולדות מרובין מדמיה שלאחר לידה אלא ודאי לא דבריו רבנן ורשב"ג אלא בשומת שבח ולדות אבל ולדות שמין כל"ע בפני עצמם וה"פ דמתניתין ביצד משלם דמי ולדות ולא תימא דמי ולדות לבדן אלא שמין את האשה בו' ומוסיפין הדמים הללו על דמי הולדות דמי ולדות גופייהו לא אצטרותי לפרש מיד וזה דמקשה בנזקא האי דמי ולדות שבח ולדות הוא לא משום דבכלל שומת האשה דמתניתין ליהוי דמי ולדות אלא להיות נתוסף על דמי ולדות הוא דקאני לה במתניתין כדפרישית ובי משני ביצד משלם דמי ולדות ושבח ולדות שמין את האשה בו' היינו פ"י שבח ולדות אבל דמי ולדות א"צ לפרש:

אי דינא הוא ליכחוש מזיק בו. סובר המקשה כיון שפרה וולד שני גופין הן שמין ולד בפני עצמו ולא דמי לקוטע יד עבד שכל העבד גוף אחד וכן כל השדה שהיא הכל של ניזק בגוף אחד דמי ולהכי מקשה אי דינא הוא כאשר נראה מתוך הסברא לפי שהן שני גופין לבחוש מזיק ומשני הא נמי בגוף אחד דמי דאמר ליה פרה מעוברת בו': נפחא מאי רב פפא אמר לבעל הפרה. ולא דמי לשבח ולדות דהוי כולה לבעל לרבנן ולרשב"ג חולקין דהאבא כיון שבעל הפרה יכול למכור פרתו בלא ולד נמצא כשמפסידו מפסיד כל מה שדמיה נפחא אבל אשה דאינה יכולה למכור אותו שבח אין ליפות בההו בשבח ולדות אע"ג דבשאר נזקין גופה יש לה אע"פ שאין יכולה למכור עצמה מטעם זה יפה פח בעל הפרה בנפחא מבח האשה בין לרבנן בין לרשב"ג וכן למי"ד דנפחא חולקין יפה משמע זה פח בעל הפרה בנפחא מבח האשה בשבח ולדות לרבנן:

הקדרה שהכנים קדרותיו בו. הנך תלתא גבי צריכי ולא זו אף זו קאני דאי תנא קדירות הוה אמאי ברשות חייב לפי שנזחות לישבר ובסתמא קבל עליה נטירותא אבל פירות לא ואי תנא פירות שנזחות להתקלקל אבל בהמה לא:

קיד בבא קמא. פרק חמישי – שור שנגח את הפרה דף מז עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

רש"י

אימא סיפא אם הכניס ברשות כו'. תימיה לר"י אמאי לא דייק מתחלת הכבא דקתני שלא ברשות ושרתון בהמתו של בעל הבית פטור ברשות חייב דבסתמא קביל עליה נטירותא כרבנן וקשה להווקה בהן בעל הקדירות חייב כרבי ועל הכבא בפני עצמה היה יכול להקשות רישא וסיפא רבנן ומציעתא רבי וי"ל דמרישא אין יכול לדקדק דשפיר מתוקמא כרבי ושללא ברשות דנקט משום דבצעי למתני ואם הווקה בהם בעל הקדירות חייב אבל לא מצוי למימר דכולה רבנן ושללא ברשות דנקט משום שרתון בהמה של בעל הבית פטור דמשום הא לא אצטריך דהא בהדיא קתני סיפא ואם הכניס ברשות בעל החצר חייב וא"ת בבא דהכניס שורו היכי מצוי למימר נגח לשורו של בעל הבית חייב דוקא שלא ברשות הא ברשות פטור בשלמא קדירות ופירות פטור דכיון דמאלה הווקה בהמתו של בעל הבית דין שיפטר לרבי דאמר בסתמא לא קביל עליה נטירותא אבל בשננה שורו לשורו של בעל הבית אפילו לרבי דלא מקבל עליה נטירותא אמאי פטור ברשות לא יהא אלא חצר השותפין ובחצר השותפין חייב וי"ל דעכשיו סובר דלרבי בשמכניס שורו ברשות הרי הוא כאילו מפרש בהדיא שיפטר כל אחד ואחד בנגיחות שורו ויביל נזקין ולפי האמת לרבי אם הכניס שורו ברשות הויק חייב הווק פטור כדאמרין לקמן גבי כנוס שורך ואשמרנו:

ואפילו נשברו ברוח: הכנים פירותיו לחצר בעל הבית וכו': אמר רב לא שנו אלא שהוחלקה בהן אבל אכלה פטור מאי טעמא הוה לה שלא תאכל אמר רב ששת אמינא כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דתניא הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם ותייב בדיני שמים סם המות הוא דלא עבידא דאכלה אבל פירות דעבידא דאכלה בדיני אדם נמי מיתייב ואמאי הוויא לה שלא תאכל אמריה הדין אפילו פירות נמי פטור מדיני אדם והא קמ"ל דאפי' סם המות נמי דלא עבידא דאכלה חייב בדיני שמים ואיבעית אימא סם המות נמי באפרותא דהיינו פירי: מיתייב האשה שנכנסה למחון חטים אצל בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור אם הווקה חייבת ואמאי גימא הוה לה שלא תאכל אמריה וימי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שהוחלקה בהן ודקארי לה מאי קארי לה אמר לך בשלמא מתניתין קתני אם הווקה בהן שהוחלקה בהן הוא אבל הכא קתני אם הווקה ולא קתני בהן אכילה הוא דקתני ואידך אמר לך לא שנא ת"ש הכנים שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכל חטין והתריז וימת פטור ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב ואמאי ה"ל שלא יאכל אמר רבא ברשות אשלא ברשות קרמית ברשות שמירת שורו קבל עליו ואפי' חנק את עצמו: איבעיא להו היכא דקביל עליה נטירותא מהו דנפשיה הוא דקביל עליה או דלמא אפילו נטירותא דעלמא קביל עליה ת"ש דתני רב יהודה בר סימון בנזקין דבי קרנא הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות וביא שור ממקום אחר ואכלן פטור ואם הכנים ברשות חייב מאן פטור וימאן חייב לאו פטור בעל חצר [וחייב בעל חצר] אמרי לא פטור בעל השור וחייב בעל השור ואי בעל השור מאי

המות אע"פ שהיתה אבותה לגמרי מן העולם אפי' פטור מדיני אדם: **שנכנסה** לטחון. רבובתא נקט שאף על גב שנה משתפר ברחיים צריך רשות: **או** דלמא אפילו מעלמא נמי. וא"ת דאפילו נשברו ברוח מצויה אמר לעיל דקביל וי"ל דמבעיא ליה אי הוי דחוי בעלמא או לא ועי' ל נטירותא דעלמא כגון בבמהות של אחרים דלא מסיק אדעתיה שיקנסו בחצרו ויגזרו את שורו של זה מבעיא ליה אבל אם יצא השור חוץ מחצרו של בעל הבית ובאו שוורים ונגזרו לא מבעיא ליה דהא פשיטא דמקבל עליה נטירותא אפילו מעלמא כיון שיצא חוץ לחצר: **מאי** לאו פטור בעל החצר וחייב בעל החצר. וא"ת וילך ויתבע מבצל השור ויש לומר כגון דההוא שור הוי של חרש שטוה וקטן דלאו בני תשלומין נינהו א"נ זה יתבע מבצל החצר ובעל החצר יתבע מבצל השור:

מתני' היה אביו או בנו. של בעל הבית בתוכו: **משלם את הכופר**. בגמ' פריך הא תם הוא ואמאי נקט הכי: **גמ'** טעמא דשללא ברשות. משום הכי אם הווקה בהם בעל קדירות חייב: **מני רבי תיא**. דאמר בסיפא כבולין אינו חייב כו' דקסיד דלרבנן כי היכי דבעל חצר ברשות מיתייב בנזקי קדירות דבסתמא קביל עליה נטירותא חייב נמי מיתייב בעל קדירות בנזקי בעל הבית דבסתמא כי יחייב ליה בעל הבית ברשותא למיעל קביל עליה קדור נטירותא דלא ליקוץ קדירותיו לבעל החצר: **תברא**. קשה אהדדי רישא וסיפא דת"ק וימי ששנה זו לא שנה זו ותנאי היא אליבא דרבנן מר סבר פליגי רבנן עליה דרבי ומר סבר לא פליגי: **אפי'** נשכרין ברוח. דעול ואנטריה לך קאמר ליה אבל בעל קדירות לא קביל עליה מיד: **לא שנו**. הא דקתני אם הווקה בהן בעל הפירות חייב: **אכל אכלה**. יותר מדיא ומתה: **באפרותא**. עשב דעבידא למיכליה והוא סם המות לבמהות: **והתריז**. אנפודא"ר דלע"ז: **חייב** דקביל עליה נטירותא. כגון לרבנן סתמא ולרבי דאמר ליה כנוס שורך ואני אשמרנו: **דנפשיה**. שלא יגזרו שורו ולא ישכנו כלבו: **הוויא**

המות אע"פ שהיתה אבותה לגמרי מן העולם אפי' פטור מדיני אדם: **שנכנסה** לטחון. רבובתא נקט שאף על גב שנה משתפר ברחיים צריך רשות: **או** דלמא אפילו מעלמא נמי. וא"ת דאפילו נשברו ברוח מצויה אמר לעיל דקביל וי"ל דמבעיא ליה אי הוי דחוי בעלמא או לא ועי' ל נטירותא דעלמא כגון בבמהות של אחרים דלא מסיק אדעתיה שיקנסו בחצרו ויגזרו את שורו של זה מבעיא ליה אבל אם יצא השור חוץ מחצרו של בעל הבית ובאו שוורים ונגזרו לא מבעיא ליה דהא פשיטא דמקבל עליה נטירותא אפילו מעלמא כיון שיצא חוץ לחצר: **מאי** לאו פטור בעל החצר וחייב בעל החצר. וא"ת וילך ויתבע מבצל השור ויש לומר כגון דההוא שור הוי של חרש שטוה וקטן דלאו בני תשלומין נינהו א"נ זה יתבע מבצל החצר ובעל החצר יתבע מבצל השור:

בבא קמא דף מז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קטו

והלכתה בחולי מעיים ומתה, **פְטוּר, מֵאֵי טַעַמָּא** – מה הטעם שפטור, משום
דְּהִנָּה ו-] שהיה לה **שְׁלֹא תֵאכַל** באופן שתזקק, והיא הזיקה לעצמה,
והמכניס לא הזיקה, וגם לא קיבל עליו שמירה.
אָמַר רַב שְׁשֵׁת, אֲמִינָא – אומר אני, שְׁבִי נִיִּים וְשָׂכִיב רַב ו-] כשהתנמנם
ושכב רבו, **אָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** – לשמועה זו, ומוכיח שאינה הלכה, **דִּתְנִינָא,**
הַנּוֹתָן סָם הַמּוֹת לְפָנֵי בְּהֵמָה חֲבִירָא ואכלתו ומתה, **פְטוּר מִדִּינֵי אָדָם,**
שאין בית דין מחייבים אותו, וְחַיִּיב לְשֹׁלֵם כְּדִי לַצֵּאת בְּרִינֵי שְׁמִימִים, משמע,
שדווקא כשנתן לפניו סָם הַמּוֹת, הוא שפטור, משום דְּלֹא עֲבִידַת דְּאִכְלָה
– שאינה עשויה לאכול זאת, אֲכָל כְּשֶׁהֵנִיחַ לִפְנֵי פִּירוֹת, דְּעֲבִידַת דְּאִכְלָה
– שעשויה לאכול אותן, אם אכלה הרבה מהן ומתה, בְּרִינֵי אָדָם נָמִי
מִיתֵיבִי, וְאִמָּאִי – מדוע חייב, הרי הִוִּינָא לָהּ ו-] היה להו **שְׁלֹא תֵאכַל**, ואין
בעל הפירות נחשב למזיקה.
מתרצת הגמרא, **אָמַרִי** – יש לומר, שהוּא הִרִין אִפְּלִי כְּשֶׁהֵנִיחַ לִפְנֵי
פִּירוֹת ואכלה הרבה ומתה נָמִי **פְטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְהָא קָא מְשַׁמַּע לָן** –
זה מה שהשמיענו בכך שנקט סָם הַמּוֹת, דְּאִפְּלִי כְּשֶׁהֵנִיחַ סָם הַמּוֹת נָמִי,
דְּלֹא עֲבִידַת דְּאִכְלָה – שאינה עשויה לאכול, חַיִּיב בְּרִינֵי שְׁמִימִים, וכל שכן
כשהניח לפניו פירות שחייב.
הגמרא מתרצת עוד: וְאִיבָעִית אִמָּא – ואם תרצה, אמור לתרץ, שְׁכָם
הַמּוֹת הַנּוֹזֵר בְּבִרְיִיתָא נָמִי מדובר בְּאִפְּרִיתָא – סָם הַמּוֹת בצורת עשב,
דְּתִינֵי פִּירִי – שהוא כפירות, ועשויה לאכול, ואף על פי כן פטור מדיני
אדם, משום שהיה לה שלא תאכל, וכמו כן בפירות הראויים לה, אם אכלה
הרבה ומתה, פטור, וכרב.
הגמרא מקשה על רב מברייתא: מִיתֵיבִי, הַאֲשֶׁה שְׁנַכְנִסָה לְטַחֲוֹן חֲטִיִּים
אֲכָל בְּעַל הַבֵּית הַמְּשִׁכִּיר רִיחִים שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, וְאִכְלָתָן בְּהֵמָה שְׁלֹא בְּעַל
הַבֵּית, פְטוּר, שאינו צריך לשמור שלא תאכלם. וְאִם הוּזְקָה הַבְּהֵמָה עַל
יְדֵי חֲטִיִּים, חַיִּיבָתָּא, ובפשטות היינו שאכלה הרבה ומתה, וקשה, וְאִמָּאִי –
מדוע חייבת, נִימָא תָּהֵן לָהּ – נאמר שהיה לבהמה **שְׁלֹא תֵאכַל** מִן חֲטִיִּים,
והיא הזיקה את עצמה.
מתרצת הגמרא, **אָמַרִי** – יש לומר, וְמִי עֲדִיפָא מִפְּתִינִיתִין – וכי עדיפה
הברייתא ממשנתנו, דְּאִלְפִינָא – שהעמדתה, שדווקא כְּשֶׁהוֹחֲלָקָה בְּהֵן
חַיִּיב, אבל כשאכלה הרבה ומתה, פטור, ואף את הברייתא נפרש שהוחלקה
בהן, אִךְ אִם אכלה הרבה, פטורה, משום שהיה לה שלא תאכל.
שואלת הגמרא, וְדִקְדָּקְרִי לָהּ מֵאֵי קִרְאִי לָהּ – מי שהקשה זאת מה עלתה
בדעתו להקשות, ולא להעמיד כבמשנה שאכלה מהן. משיבה הגמרא,
אָמַר לָהּ הַמְּקַשָּׁה, בְּשִׁלְמָא מִתְּנִיתִין הַעֲמַדְנוּ כֵּךְ, משום דְּתִנֵּי אִם הוּזְקָה
בְּהֵן, וְתִיבַת 'בְּהֵן' מתפרשת שְׁהוֹחֲלָקָה בְּהֵן הוּא, ולא כשאכלה, אֲכָל חֶקֶא
בְּרִייתָא, קִתְּנִי אִם הוּזְקָה, וְלֹא קִתְּנִי 'בְּהֵן', מסתבר שְׁאִכְלָה הוּא דְּתִנֵּי
– כוונת הברייתא שהזיקה באכילה הכתובה בתחילה, מבארת הגמרא,
וְאִידֶךְ – התרצן, שפירש שהוחלקה בהן, אָמַר לָהּ, לֹא שָׁמָּא – אין לחלק
בין כשכתוב 'בהן', ובין שלא כתוב, ואף הברייתא מדברת שהוחלקה בהן
ולא כשאכלה.
הגמרא מקשה עוד מברייתא: תָּא שְׁמַע, הַכְּנִים אֵת שׁוּרֵי לְחֶצֶר בְּעַל הַבֵּית
שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, וְאֲכָל הַשּׁוּר חֲטִיִּין, וְהִתְרִין – נחלה בחולי מעיים, וְמָתָּא, פְטוּר
בעל החצר, וְאִם הַכְּנִים בְּרִשּׁוֹת, בְּעַל הַחֶצֶר חַיִּיב, וקשה, וְאִמָּאִי – מדוע
חייב, הרי הִנֵּה לִיָּה – היה על השור **שְׁלֹא יֵאכַל מִן חֲטִיִּין.**
מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבָּא, בְּרִשּׁוֹת אֲשֶׁלֹא בְּרִשּׁוֹת קְרָמִית – וכי הנך**
מקשה מזהכניס ברשות על שלא ברשות, הרי יש לחלק, שדווקא כשהכניס
שלא ברשות פטר רב, כיון שלא קיבל על עצמו שמירה, והיה לה שלא
תאכל. אבל כשהכניס בְּרִשּׁוֹת, הרי שְׁמִירַת שׁוּרֵי של המכניס קָבֵל בעל
החצר עָלָיו, וְאִפְּלִי אִם חֲנֵק אֵת עֲצָמוֹ בפשיעת בעל החצר, ולכך גם
כשאכל חטין ומת, חייב:
התבאר, שלחכמים כשבעל החצר נתון רשות להכניס לחצרו, מקבל על
עצמו שמירה, ולרבי רק כשמקבל זאת בפירוש. הגמרא מסתפקת האם
מקבל על עצמו אחריות גם מנזקי אחרים, או שרק שלא יזקק משורה:
אִיבָעִיָּא לָהּ – הסתפקו בני הישיבה, הִכָּא דְּקָבִיל עָלֵיהּ נְטִירוֹתָא –
כשבעל החצר קיבל על עצמו שמירה, מָהוּ – מה הדין, האם רק מנזקים
דְּנִפְשִׁיָּה – של שור או כלב, הוא דְּקָבִיל עָלֵיהּ – קיבל על עצמו, אבל
מאחרים לא, או דְּלָמָּא – שמא נאמר, שְׁאִפְּלִי נְטִירוֹתָא דְּעִלְמָא – שלא
יזקק מאחרים, גם דְּקָבִיל עָלֵיהּ – קיבל על עצמו.

המשך בעמוד קיא

בְּרִשּׁוֹת בעל החצר, וְנִנְחֵה שׁוּרֵי שְׁלֹא בְּעַל הַבֵּית, או שְׁנַכְּבוּ בְּלָבוֹ שְׁלֹא
הַבֵּית, פְטוּר מלשלם. ואם נִנְחֵה הוּא – השור של המכניס, את שׁוּרֵי שְׁלֹא
בְּעַל הַבֵּית, חַיִּיב לשלם. ואם נִפְּלֵי לְבֹדֵרֵי של בעל החצר וְהַבְּאִיִּשׁ את מִימֵיו
ואינם ראויים לשתייה, חַיִּיב לשלם. ואם הָיָה אֲבִיו או בְּנוֹ של בעל הבית
לְתוֹכֵוּ – בתוך הבור, ומתו, מְשַׁלֵּם אֵת הַבּוֹפֵר לְיֹרְשֵׁי הָאֵב או הבן, כיון
שור שהמית אדם, המבואר לעיל (מא). וְאִם הַכְּנִים בְּרִשּׁוֹת, והזקק על ידי
שור או כלבו של בעל החצר, בְּעַל הַחֶצֶר חַיִּיב לשלם.
רַבִּי אוֹמַר, בְּכוֹלֵן – בכל האופנים ששינו, אם נזקקו חפצי המכניס, אף
כשהכניס ברשות, בעל החצר חַיִּיב לשלם, משום שלא קיבל שמירת
את חפצי המכניס, אלא המכניס שמור על חפציו, עַד שְׁיִקְבַּל עָלָיו בעל
החצר בפירוש לְשִׁמּוֹר את חפצי המכניס.

גמרא

שינוי במשנה, הקדר שהכניס קדירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות,
והזיקה בהן בהמתו של בעל החצר, חייב המכניס: מדקדקת הגמרא, מְשַׁמַּע
– הטעם שהוא חייב, משום דְּשִׁלְמָא בְּרִשּׁוֹת הכניס, הָא – משמע, שאם
הכניס בְּרִשּׁוֹת, לֹא מִיתֵיב בְּעַל קְדִירוֹת בְּנִזְקֵי בְּהֵמָה דְּבַעַל חֶצֶר, וְלֹא
אֲמִרִין כְּשֶׁהַכְּנִיס בְּרִשּׁוֹת, על אף שלא פירש שמקבל על עצמו לשמור,
מכל מקום קָבִילֵי קָבִיל ו-] קיבלו בְּעַל קְדִירוֹת על עצמו נְטִירוֹתָא דְּבְּהֵמָה
דְּבַעַל חֶצֶר – שמירת בהמתו של בעל החצר, שלא תיזק בקדירותיו, ומוכיח
מכך, דְּמִנֵּי – כשיטת מי היא משנתנו, שיטת רַבִּי הוּא, דְּאָמַר בסוף
המשנה, כָּל שֶׁנָּתַן רְשׁוֹת בְּהֵמָה לְהַכְּנִיס לְחֶצֶר, ולא פירש שמקבל עליו
שמירה, לֹא קָבִיל עָלֵיהּ נְטִירוֹתָא – אינו מקבל על עצמו שמירה, והוא
הדין שהמכניס אינו מקבל על עצמו שמירת בהמת בעל החצר שלא תיזק.
מקשה הגמרא, אִמָּא – אמור את הסיפא של דין זה, אִם הַכְּנִים בְּרִשּׁוֹת,
בְּעַל הַחֶצֶר חַיִּיב לשלם, על אף שלא קיבל עליו שמירה. אֲתָאן לְרַבְּנָן –
דין זה כחכמים הוא, דְּאָמַרִי, שכשנתן רשות בְּהֵמָה – בלא לפרש שמקבל
עליו שמירה, נָמִי קָבִילֵי קָבִיל עָלֵיהּ נְטִירוֹתָא – מקבל עליו שמירה,
וכשפשע ושברה בהמתו את הקדירות, חייב לשלם. והוא הדין שכשמכניס
ברשות מקבל עליו לשמור שלא יזקק, וכשהזיקה בהמת בעל החצר
בקדירות, חייב לשלם.
וממשיכה הגמרא לבאר קושייתה, וְתו – ועוד יש לדקדק, ששינוי בסוף
המשנה, רַבִּי אוֹמַר, בְּכוֹלֵן – בכל האופנים ששינו, אף שנתן רשות
להכניס חפצים לחצרו, אִינוֹ חַיִּיב לשלם אם הזיקה בהמתו את החפצים,
עַד שְׁיִקְבַּל עָלָיו בְּעַל הַבֵּית בַּמְּפֹרֵשׁ לְשִׁמּוֹר שבהמתו לא תזקק, ונמצא,
שְׁרִיטָא שדווקא כשהכניס שלא ברשות חייב בנזקי בעל החצר, וְסִיפָא
שאף כשנתן רשות להכניס חפצים לחצרו, אינו חייב לשלם את נזקי
בהמתו, הם כשיטת רַבִּי, וְמִצְעָתָא – והדין שבאמצע, שכשנתן רשות חייב
בנזקי בהמתו, היא כשיטת רַבְּנָן, שאף בסתמא מקבל עליו שמירה.
מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, תִּבְרָא – המשנה קשה, ושני הדינים
שבתחילת המשנה נחלקו בשיטת חכמים, מִי שְׁשִׁנְהָה זו – את הרישא,
שדווקא כשהכניס שלא ברשות חייב בעל הקדירות בנזקי הבהמה, ומשמע
כשהכניס ברשות פטור, סובר שלא נחלקו חכמים רובי, וסוברים שאף
כשנתן בעל החצר רשות, פטור אם שברה בהמתו את הקדירות, לֹא שָׁנְהָה
זו – את ההמשך, שכשנתן בעל החצר רשות ושברה בהמתו את הקדירות,
חייב לשלם, אלא סובר שפטור אף כשנתן רשות. והתנא ששנה את הסיפא
שכשנתן בעל החצר רשות, חייב בנזקי הקדירות, סובר שחכמים חולקים על
רבי, וסוברים שאף כשהכניס ברשות חייב בעל הקדירות בנזקי בהמת בעל
החצר.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף. רַבָּא אָמַר, בּוֹלָה – כל תחילת המשנה, שיטת
רַבְּנָן הִיא, ואף כשלא פירש שמקבל על עצמו שמירה, חייב לשמור, ומה
שמשמע ברישא שכשהכניס ברשות אינו חייב בנזקי בעל החצר, אין זה רק
לרבי, אלא אף לחכמים, וּבְרִשּׁוֹת – כשנתן רשות להכניס, שְׁמִירַת קְדִירוֹת
קָבֵל עָלָיו בְּעַל הַחֶצֶר כאילו אמר שממור עליהם, וְאִפְּלִי אִם נִשְׁבְּרוּ
בְּרִיחַ בפשיעתו, באופן ששומר חינו חייב, חייב לשלם. אך המכניס לא
קיבל על עצמו שמירה, ולכן כשהכניס ברשות פטור.
שינוי במשנה, הַכְּנִים פִּירוֹתָיו לְחֶצֶר בְּעַל הַבֵּית וְכו', ואם הזיקה בהן, בעל
הפירות חייב. הגמרא מבררת איך הזיקה: אָמַר רַב, לֹא שָׁנְהָה שבעל הפירות
חייב בנזקי הבהמה, אֲלֵא שְׁהוֹחֲלָקָה בְּהֵן, אֲכָל אִם אֲכָלָה יוֹתֵר מִדָּא,

מאי ברשות ומאי שלא ברשות איבא, מה שייך לחלק בין אם הכניס
ברשות לבין שלא ברשות, והלא שור זה נכנס לחצר חבירו ואכל בה פירות
והיה על בעליו לשמור שלא יכנס.
מתרצת הגמרא, אמרי – יש לומר, שכשהכניס ברשות, הויא לה – נחשבת
האכילה שן ברשות הניזק, כיון שכשנתן לו רשות להכניס פירותיו, הקנה
לו מקום בחצירו, ושן ברשות הניזק תיבת, אבל כשהכניס שלא ברשות,
הויא לה – נחשבת האכילה שן ברשות הרבים, כלומר שאינו בחצר הניזק,
ושן ברשות הרבים פטורה.
הגמרא מביאה ברייתא לפשוט אם כשקיבל עליו בעל החצר שמירה, מקבל
גם שלא יגזוהו שוורים אחרים: תא שמע, הכנים שורו לחצר בעל הבית
שלא ברשות, ובא שור ממקום אחר – של אדם אחר ונגזו לשור של
המכניס ומת, פטור, ואם הכנים ברשות, חייב. מבררת הגמרא, מאן פטור
ומאן חייב – מידו הפטור והחייב ששנינו, לאו – האם לא, פטור כשהכניס
ללא רשות היינו בעל החצר, וחייב כשהכניס ברשות, היינו בעל החצר.
הרי שמקבל עליו שמירה אפילו משוורים אחרים.
דוחה הגמרא, לא, אין הפטור והחייב בעל החצר, אלא פטור היינו בעל
השור, וחייב היינו בעל השור. אך בעל החצר לא קיבל על עצמו שמירה
מנזקי אחרים.
מקשה הגמרא, אי חייב – אם כן שחייב ופטור הוא בעל השור, מאי ברשות
ומאי שלא ברשות איבא – מה שייך לחלק בין אם הכניס ברשות לבין
שלא ברשות, והלא בקר אין חילוק בין רשות הרבים לחצר הניזק.
מתרצת הגמרא, אמרי – יש לומר, תא – הברייא, מני – כשיטת מי היא,
שיטת רבי מרשון היא, דאמר (לעיל כד) מושגה קרן – נגיחה בקרן,
שנקראת 'משונה' כיון ששינה מהרגלה, שאין דרכו לכך, כשנגח בן החצר
הניזק, נזק שלם משלם, ורק ברשות הרבים משלם חצי נזק, ולכך
כשהכניס את שורו ברשות, הויא לה – הרי היא קרן בן החצר הניזק, ומשלם
נזק שלם, אך כשהכניס שלא ברשות, הויא לה – הרי היא קרן ברשות
הרבים, כלומר שאינה בחצר הניזק, ולא משלם – אין בעל השור משלם
אלא חצי נזק, ופטור מחצי, ומה ששנינו שבהכניס שלא ברשות פטור,
היינו שפטור מנזק שלם שמשלם שור הנוגח ברשות הניזק;
מספרת הגמרא: התיא איתתא דעלתה למיפא ביהוא ביתא – אשה
נכנסה לאפות עיסתה בתנור שהיה עומד בחצר בעל הבית, והיה משאילו
לאחרים, אתא ברתא – עז וזכר דמרי דביתא – של בעל הבית אכלה
ללישא – ואכל את העיסה שלשה האשה, תביל ומית – נתחמם גופו וזיז
מדאי ומת. תיבה רבא לבעלת העיסה, לשלומי לבעל הבית דמי הברתא,
שהיתה צריכה לשמור שלא יאכל העז מהעיסה שמא יאכל וימות.
שואלת הגמרא: לימא שדינו של רבא. פליגא אדרב – חולק על רב, דאמר
רב לעיל שאם הכניס פירותיו שלא ברשות ואכלתם בהמתו של בעל החצר
ומתה פטור מלשלם, משום שהויא לה שלא תאכל – שלא היתה צריכה
לאכול מהפירות, והיא הויקה עצמה. ואף כאן יש לומר כן, וממה שחייב
רבא ממשע שאינו סובר כרב.
משיבה הגמרא, אמרי, תא – וכי דומים האופנים זה לזה, התם
בדברי רב הכניס פירותיו שלא ברשות בעל החצר, ולכך לא קביל עליה
נמירותא – לא קיבל עליו לשמור שלא תזק הבהמה מפירותיו, ופטור
מלשלם, אך תבא אצל רבא נכנסה ברשות בעל הבית, וקביל עליה
נמירותא – קיבלה עליה לשמור שלא תזק בהמת בעל הבית, ולכך חייבה
רבא.
מקשה הגמרא: ומאי שנא אופן זה ממה ששנינו בברייא, האשה שנכנסה
למחוז חמין אצל בעל הבית שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל
הבית, פטור בעל הבית מלשלם, כיון שלא קיבל עליו שמירתם. ואם
הזיקה בהמת בעל הבית מהם, כגון שהחולקה ונשברה רגלה, תיבת לשלם
לבעל הבית דמי הנזק. ומבואר משעמא שחייבת, משום שנכנסה שלא
ברשות, תא אם נכנסה ברשות, פטור – פטורה האשה על היות בהמת
בעל החצר, משום שבעל החצר מקבל עליו לשמור שלא תזק בהמתו
מהחיות. ואף כאן שנכנסה ברשות, בעל החצר מקבל עליו לשמור שלא
יאכל העז מהעיסה, ומדוע חייבה רבא לשלם.
אמרי – תירצו בני הישיבה, יש לחלק בין האופנים, באופן שנכנסה למחוז
חמים, בין דלא בעיא צניעותא מיד – כיון שאינה צריכה לטחון שלא

בפני אנשים ובצניעות, שאין הדרך לגלות וזרועותיה בשעת הטחינה, לא
בעי מסלקי מריותא דחצר נפשייהו – לא היה צריך בעל החצר להסתלק
מהחצר, ונעליה דידה רמי נמירותא – ועליו היה מוטל לשמור שלא תזק
בהמתו מהחיות. אבל כשנכנסה למיפא – לאפות, בין דבעיא היא
צניעותא – כיון שצריכה לאפות שלא בפני אנשים, שדורך הוא שמגלה
את זרועותיה בשעת האפיה, מריותא דחצר מסלקי נפשייהו – בעל החצר
מסתלק מהמקום באותה שעה ואינו יכול לשמור, הלכך עליה דידה רמיא
נמירותא – לכך מוטל השמירה עליה וחייבת.
שנינו במשנה, הכנים שורו לחצר בעל הבית ונגזו שורו של בעל הבית
וכי פטור, נגז הוא שורו של בעל הבית חייב:
אמר רבא, הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, וחסר בה בורות
שיחין ומקורות – מיני בורות, ושוב אי אפשר להשתמש בקרקע כבתחילה,
בעל השור חייב בנזקי חצר, ובעל חצר חייב בנזקי חבור, אם לאחר מכן
הפקיר את רשותו, כשם שהיה חייב לשלם אם הוא עצמו חפר את הבור.
ואף על גב דאמר מר שיש לדרוש מהפסוק (שמות כא לג – לד) 'כי יכרה
איש בר' שדוקא 'איש' שחפר חייב, ולא אם שור חפר בור, והיה צריך
להיות בעל החצר פטור על חפירת השור, מכל מקום תבא, בין דאית ליה
להאיך למלכות ולא קא מליה – כיון שהיה צריך לסתום את הבור קודם
שהפקיר, ולא עשה כן, כמאן דבריה דמי – הרי זה כאילו כרה הוא בעצמו
את הבור ברשות הרבים, שהרי הבור שלו וחייב.
ואמר רבא, הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, והזיק השור
את בעל הבית בידיים, כגון שנגח, או שבעל הבית הוזק בו שלא בידיים,
כגון שנתקל בו ונזק, חייב בעל השור לשלם. ואם רבץ בחצר ובכך נגרם
הזיק לבעל החצר, פטור בעל השור מלשלם הזיק זה.
ומבינה הגמרא שברביצתו שיבר את הכלים שהיו בחצר, או שנתקל בו בעל
הבית והזיק, ומקשה הגמרא: ומשום דרבין פטור מלשלם הזיק זה. מתרצת
הגמרא, אמר רב פפא מאי רבין, הכוונה שהרבין גללים – שהטיל השור
שם את גלליו ונמנפו בלוי של בעל הבית – ולאחר שנחו הגללים על
הקרקע נתלכלכו בגדיו של בעל הבית מחמת הגללים, ולכך פטר רבא,
משום דהויא הגללים כבור, ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים – ולא
חייבה התורה על הכלים שנפלו בבור, וכמו שדרשו לעיל (כח) 'שור ולא
אדם, חמור ולא כלים'.
מקשה הגמרא: הניחא לשמואל דאמר לעיל (כח) שכל תקלה שהניחה
ברשות הרבים שלא הפקירה, בור הוא – חייב עליו משום בור, מובן שלכך
פטור על הכלים, אלא לרב דאמר שתקלה ברשות הרבים שלא הפקירה
חייב עליה משום 'שור', ואין חייב משום בור עד דמפקר ליה – אלא אם
כן הפקיר את התקלה, ואף על הגללים שלא הפקירם חייב משום שור, מאי
איבא למימר – כיצד נבאר מה שפטר רבא על הכלים, והלא 'שור' חייב אף
על הכלים. מתרצת הגמרא, אמרי, סתם גללים אפקורי מפקיר להו –
בדרך כלל מפקיר בעל השור את הגללים, ולכך אף לרב אינו חייב עליהם
אלא משום בור.
דין נוסף באדם שנכנס לחצר בעל הבית: ואמר רבא, נכנס לחצר בעל
הבית שלא ברשות, והזיק את בעל הבית בידיים, ואף אם הוזיק שלא
בכוונה, או בעל הבית הוזק בו – שעמד זה שנכנס במקומו ונתקל בו בעל
הבית והזק, חייב. ואם הוזקו בעל הבית לאדם זה, פטור בעל הבית
מלשלם, לפי שלא היה לו להיזהר שלא יזיקו מאחר שנכנס שלא ברשות.
רב פפא מבאר דינו של רבא: אמר רב פפא, לא אמרין שפטור בעל הבית
אם הוזק בידיים את הנכנס שלא ברשות, אלא באופן דלא הוה ידע ביה
– שלא ידע שנכנס לחצירו, ולא ידע להיזהר מלהזיק. אבל אם הוה ידע
ביה שנכנס לחצירו, אף שנכנס שלא ברשות, אם הוזקו בעל הבית, חייב
לשלם. מאי טעמא, משום דאמר ליה זה שנכנס לבעל הבית, נהי דאית
לך רשותא לאפקורי – אמנם הרשות בידך להוציאני מהחצר, ואף להכותני
שאצא, אך לא הויא לית לך רשותא – להזיקני אין לך רשות, ואף שהזיקו
שלא בכוונה היה לו ליזהר מאחר שידע שיש אדם שנכנס לחצירו.
ואזדו למעמיהו – מה שחילקו רבא ורב פפא בין הנכנס שהזיק את בעל
הבית שחייב לשלם אף אם הוזק שלא בכוונה, ובין בעל החצר שפטור
מלשלם אם הוזיק שלא בכוונה, היינו כשיטתם במקום אחר, וכמו דאמר
רבא ואיתימא רב פפא,

בבא קמא. פרק חמישי – שור שנגח את הפרה דף מח עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קי"ז

תוספות

1 **הָאֵא** ברשות קביל עליה נטירותא. אע"ג דלעיל אמר רבא דאדרבה משום
2 דברשות הוא דמקבל בע"ה נטירותא טפי ואפי' חנק את עצמו אלמא
3 הורע כחו של בעל הבית ברשות הקא היינו טעמא כדפסיק משום דבעי
4 צניעותא שמגלה זרועותיה בשעת לישא ומסלק מריותא נפשיה ומשה' פריך
5 עליה מהאשה שנבנסה לטחון ולא רצה
6 להקשות מכל הך דמתניתין קדירות
7 ופירות ושור דמאמא ניקא ליה למפרך
8 דס"ד דאשה מסלקי מריותא נפשיהו טפי
9 משום יחוד:
10 **אע"ג** דאמר מר איש בור ולא שור בור.
11 כלומר ומתוך כך היה לנו לפטור
12 בעל החצר ואת"כ כ"ש דאי לא ממעטין
13 שור שהיה ראוי לפטור בעל החצר דהיה
14 ליה למימי חיובא אבעל השור וי"ל
15 דה"ק אע"ג דאמר מר איש בור ולא שור
16 בור והיה ראוי לפטור כל אדם בבור
17 שברה שור כלומר ומתוך כך היה לנו
18 לפטור בעל החצר דה"ל למידרש מפסוק
19 זה שלא יתחייב שום אדם בבור שברה
20 שור זה אין סבא לדרוש כך אלא כיון
21 דעליה למלוייה כמאן דכרייה דמי ונראה
22 דאפי' אם חפרו אדם דבר חיובא הוא
23 חייב בעל החצר בנזק בור ועליה ידיה
24 למלוייה והחופר משלם בנזקי החצר וצ"ע:
25 **איש** בור ולא שור בור. ואת"ה ואל עליל
26 וף (כ) פטרינן בעל הגמל בשלא כסכה
27 למ"ד אשו משום ממונו אע"ג דלא כתיב
28 איש אש ולא שור אש וי"ל דהתם נמי
29 כתיב שלם ושלם המבעיר את הבערה
30 דמשמע דוקא כשמבעיר עצמו הוא
31 משלם:
32 **ומינפוי** כליו. פ"ה דוקא כליו אבל הוא
33 עצמו והזקן חייב בעל השור
34 ולא פטרינן ליה משום איש בור ולא שור
35 בור דכל מיד דהיה דיליה בשעת נפילה
36 בגז גללים וכן נפלה וגמלו ולא העמידה
37 דמתחייבת ליה משום בור אע"ג דאיהו לא
38 כרייה אלא הגמל כרהו כיון דבשעת
39 כרייה ידיה הוא ועליה רמי לסלקה
40 ולא סלקיה כמאן דכרייה דמי אף על גב
41 דמפקדי להו פתר שעתא ולא דמי לשורו
42 שחפר בור ברה"ר דחפירה לאו ידיה
43 הוא ודליל הקשור ברגל התרנגול מאליו
44 דליל לאו ידיה הוא עכ"ל משמע מתוך
45 פ"ה למאי דמסקינן סתם גללים אפקורי
46 מפקר להו דלא פטרינן אלא כליו דוקא
47 אבל הוא עצמו חייב ולר"י נראה דודאי
48 מעיקרא דס"ד דלא אפקריה לא פטר אלא
49 כליו אבל לפי המסקנא דאמר דמפקר להו
50 אפי' הוא עצמו פטור מיד דהיה אפקורי
51 נזקיו לאחר נפילת אונס ונפילת גמלו
52 מוקמינן דאתקל ואתקלא ביה גמליה או
53 דרך שעתא דנהרא דהוי פושע אבל
54 הקא דלא פשע אע"פ שאם לא היה
55 מפקדי היה חייב לסלק מ"מ השתא
56 דהפקדיה פטור ופ"ה נראה יותר שאין נראה שחזר ממנו שלא
57 ברשות שדרכו להרביץ גללים:
58 **הזיקו** ב"ה פטור. ואת"ה מתניתין היא בפרק המנציח (פ"ה דף ע"ב) גבי מבקע דחייב בשמבקע ברה"י והזיק ברה"י אחר אבל הזיק באותו רשות היחיד פטור וי"ל
59 דהיה סלקא דעתך הוה משום דאיכא תרי ספיקי שמיא לא תהא בקעת נתנת וגם לא יבא שום אדם שם ויזיק

1 **הו"א** שן בחצר הנזק. דכיון דהיה ליה בעל חצר רשותא לעיולי דוכתא אקני
2 ליה בגוה והו"א ליה חצר הנזק וחצר השותפין דפטור בה על השן ועל הרגל
3 ה"מ משותף לחבריה דחצר של שניהם אבל שור מעלמא דעל ואזיק לחד מיניהו
4 ובער בשדה אחר קרינן ביה: **ברשות הרבים**. לאו דוקא כלומר לאו בשדה אחר
5 הנזק קרינא ביה: **מאי** ברשות ומאי שלא
6 **ברשות**. בקרן אין חילוק בין חצר הנזק
7 לרה"ר אי אמרת בשלמא פטור וחייב בעל
8 החצר היינו דשלא ברשות פטור דאין עליו
9 לשמרו: ולא משלמא אלא חצי נזק.
10 והאי פטור מנזק שלם קאמר וברשות חייב
11 נ"ש: **ברחא**. ע"ז: **חביל**. נתחמם: **הקא**
12 **ברשות קביל עליה נטירותא**. דבהמתו
13 וטעמא דרבא לאו משום דקסבר דמאן דעל
14 ברשות קביל עליה נטירותא דבהמות בעל
15 חצר דהא איהו הוא דשני לעיל כולה רבנן
16 היא ואזיק דבעל קדירות כי על ברשות לא
17 קביל עליו נטירותא והקא כדמפרש טעמא
18 לקמיה דלמפא בעיא צניעותא ואסתלקו
19 מריותא דחצר ונקמא דאונסיה מהאשה
20 שנבנסה לטחון משום דלא אסיק למילתיה
21 הוא: **למפא בעיא צניעותא**. שמגלה
22 זרועותיה: ובעל חצר חייב בנזקי חבור.
23 אם הפקדי רשותו ואף על גב דכתיב כי
24 יכרה איש בור ולא יכרה שור בור ה"מ
25 בבור ברה"ר דלאו עליה ידיה רמייה
26 למלוייה: **הקא** כיון דהיה ליה למלוייה.
27 מקמי דליפקריה דהא בור ידיה הוא ובי
28 אפקר בתר הכי נותן תקלה ברה"ר: הו"א
29 בו. שנתקל בו רבין פטור. ס"ד השתא
30 רבין וישיב כלים או נתקל בו בע"ה לאחר
31 שרבי: **ונפנפו** כליו. לאחר מיכן ודוקא
32 כליו אבל הוא עצמו הו"א חייב בעל השור
33 ולא פטרינן ליה משום איש בור ולא שור
34 בור דכל מיד דהיה ידיה בשעת נפילה
35 בגז גללים וכן נפלה וגמלו ולא
36 העמידה מחייבין ליה משום בור אע"ג
37 דאיהו לא כרייה אלא הגמל כרהו כיון
38 דבשעת נפילה ידיה הוא ועליה לסלקה
39 כמא דכרייה איהו דמי ואף על גב דמפקר
40 ליה בתר שעתא ולא דמי לשורו שחפר בור
41 ברשות הרבים דחפירה לאו ידיה היא
42 ודליל הנקשר ברגל התרנגול מאליו
43 דליל לאו ידיה הוא: ותיק. קרי בין
44 מתכנין בין שאין מתכנין ומיהו בידים הזיקו:
45 הו"א. שוה היה עומד במקומו ובא בעל
46 הבית ונתקל בו:
47 שניהם
48 **הכלים** הניחא לשמואל דאמר כל תקלה בור הוא אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה מאי אפא
49 למימר אמרי סתם גללים אפקורי מפקדי להו ואמר רבא נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות
50 והזיק את בעל הבית או בעל הבית הו"א בו חייב הזיקו בעל הבית פטור א"ר פפא לא אמרן
51 אלא דלא הוה ידע ביה אבל הוה ידע ביה הזיקו בעל הבית חייב מ"מ משום דאמר ליה נהי
52 דאית לך רשותא לאפקי לאזיקי לית לך רשותא ואזידו למעמיהו דאמר רבא ואיתימא רב פפא
53 שניהם
54 דהפקדיה פטור ופ"ה נראה יותר שאין נראה שחזר ממנו שלא
55 ברשות שדרכו להרביץ גללים:
56 **הזיקו** ב"ה פטור. ואת"ה מתניתין היא בפרק המנציח (פ"ה דף ע"ב) גבי מבקע דחייב בשמבקע ברה"י והזיק ברה"י אחר אבל הזיק באותו רשות היחיד פטור וי"ל
57 דהיה סלקא דעתך הוה משום דאיכא תרי ספיקי שמיא לא תהא בקעת נתנת וגם לא יבא שום אדם שם ויזיק

1 **הו"א** שן בחצר הנזק. דכיון דהיה ליה בעל חצר רשותא לעיולי דוכתא אקני
2 ליה בגוה והו"א ליה חצר הנזק וחצר השותפין דפטור בה על השן ועל הרגל
3 ה"מ משותף לחבריה דחצר של שניהם אבל שור מעלמא דעל ואזיק לחד מיניהו
4 ובער בשדה אחר קרינן ביה: **ברשות הרבים**. לאו דוקא כלומר לאו בשדה אחר
5 הנזק קרינא ביה: **מאי** ברשות ומאי שלא
6 **ברשות**. בקרן אין חילוק בין חצר הנזק
7 לרה"ר אי אמרת בשלמא פטור וחייב בעל
8 החצר היינו דשלא ברשות פטור דאין עליו
9 לשמרו: ולא משלמא אלא חצי נזק.
10 והאי פטור מנזק שלם קאמר וברשות חייב
11 נ"ש: **ברחא**. ע"ז: **חביל**. נתחמם: **הקא**
12 **ברשות קביל עליה נטירותא**. דבהמתו
13 וטעמא דרבא לאו משום דקסבר דמאן דעל
14 ברשות קביל עליה נטירותא דבהמות בעל
15 חצר דהא איהו הוא דשני לעיל כולה רבנן
16 היא ואזיק דבעל קדירות כי על ברשות לא
17 קביל עליו נטירותא והקא כדמפרש טעמא
18 לקמיה דלמפא בעיא צניעותא ואסתלקו
19 מריותא דחצר ונקמא דאונסיה מהאשה
20 שנבנסה לטחון משום דלא אסיק למילתיה
21 הוא: **למפא בעיא צניעותא**. שמגלה
22 זרועותיה: ובעל חצר חייב בנזקי חבור.
23 אם הפקדי רשותו ואף על גב דכתיב כי
24 יכרה איש בור ולא יכרה שור בור ה"מ
25 בבור ברה"ר דלאו עליה ידיה רמייה
26 למלוייה: **הקא** כיון דהיה ליה למלוייה.
27 מקמי דליפקריה דהא בור ידיה הוא ובי
28 אפקר בתר הכי נותן תקלה ברה"ר: הו"א
29 בו. שנתקל בו רבין פטור. ס"ד השתא
30 רבין וישיב כלים או נתקל בו בע"ה לאחר
31 שרבי: **ונפנפו** כליו. לאחר מיכן ודוקא
32 כליו אבל הוא עצמו הו"א חייב בעל השור
33 ולא פטרינן ליה משום איש בור ולא שור
34 בור דכל מיד דהיה ידיה בשעת נפילה
35 בגז גללים וכן נפלה וגמלו ולא
36 העמידה מחייבין ליה משום בור אע"ג
37 דאיהו לא כרייה אלא הגמל כרהו כיון
38 דבשעת נפילה ידיה הוא ועליה לסלקה
39 כמא דכרייה איהו דמי ואף על גב דמפקר
40 ליה בתר שעתא ולא דמי לשורו שחפר בור
41 ברשות הרבים דחפירה לאו ידיה היא
42 ודליל הנקשר ברגל התרנגול מאליו
43 דליל לאו ידיה הוא: ותיק. קרי בין
44 מתכנין בין שאין מתכנין ומיהו בידים הזיקו:
45 הו"א. שוה היה עומד במקומו ובא בעל
46 הבית ונתקל בו:
47 שניהם
48 **הכלים** הניחא לשמואל דאמר כל תקלה בור הוא אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה מאי אפא
49 למימר אמרי סתם גללים אפקורי מפקדי להו ואמר רבא נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות
50 והזיק את בעל הבית או בעל הבית הו"א בו חייב הזיקו בעל הבית פטור א"ר פפא לא אמרן
51 אלא דלא הוה ידע ביה אבל הוה ידע ביה הזיקו בעל הבית חייב מ"מ משום דאמר ליה נהי
52 דאית לך רשותא לאפקי לאזיקי לית לך רשותא ואזידו למעמיהו דאמר רבא ואיתימא רב פפא
53 שניהם
54 דהפקדיה פטור ופ"ה נראה יותר שאין נראה שחזר ממנו שלא
55 ברשות שדרכו להרביץ גללים:
56 **הזיקו** ב"ה פטור. ואת"ה מתניתין היא בפרק המנציח (פ"ה דף ע"ב) גבי מבקע דחייב בשמבקע ברה"י והזיק ברה"י אחר אבל הזיק באותו רשות היחיד פטור וי"ל
57 דהיה סלקא דעתך הוה משום דאיכא תרי ספיקי שמיא לא תהא בקעת נתנת וגם לא יבא שום אדם שם ויזיק

1 **הו"א** שן בחצר הנזק. דכיון דהיה ליה בעל חצר רשותא לעיולי דוכתא אקני
2 ליה בגוה והו"א ליה חצר הנזק וחצר השותפין דפטור בה על השן ועל הרגל
3 ה"מ משותף לחבריה דחצר של שניהם אבל שור מעלמא דעל ואזיק לחד מיניהו
4 ובער בשדה אחר קרינן ביה: **ברשות הרבים**. לאו דוקא כלומר לאו בשדה אחר
5 הנזק קרינא ביה: **מאי** ברשות ומאי שלא
6 **ברשות**. בקרן אין חילוק בין חצר הנזק
7 לרה"ר אי אמרת בשלמא פטור וחייב בעל
8 החצר היינו דשלא ברשות פטור דאין עליו
9 לשמרו: ולא משלמא אלא חצי נזק.
10 והאי פטור מנזק שלם קאמר וברשות חייב
11 נ"ש: **ברחא**. ע"ז: **חביל**. נתחמם: **הקא**
12 **ברשות קביל עליה נטירותא**. דבהמתו
13 וטעמא דרבא לאו משום דקסבר דמאן דעל
14 ברשות קביל עליה נטירותא דבהמות בעל
15 חצר דהא איהו הוא דשני לעיל כולה רבנן
16 היא ואזיק דבעל קדירות כי על ברשות לא
17 קביל עליו נטירותא והקא כדמפרש טעמא
18 לקמיה דלמפא בעיא צניעותא ואסתלקו
19 מריותא דחצר ונקמא דאונסיה מהאשה
20 שנבנסה לטחון משום דלא אסיק למילתיה
21 הוא: **למפא בעיא צניעותא**. שמגלה
22 זרועותיה: ובעל חצר חייב בנזקי חבור.
23 אם הפקדי רשותו ואף על גב דכתיב כי
24 יכרה איש בור ולא יכרה שור בור ה"מ
25 בבור ברה"ר דלאו עליה ידיה רמייה
26 למלוייה: **הקא** כיון דהיה ליה למלוייה.
27 מקמי דליפקריה דהא בור ידיה הוא ובי
28 אפקר בתר הכי נותן תקלה ברה"ר: הו"א
29 בו. שנתקל בו רבין פטור. ס"ד השתא
30 רבין וישיב כלים או נתקל בו בע"ה לאחר
31 שרבי: **ונפנפו** כליו. לאחר מיכן ודוקא
32 כליו אבל הוא עצמו הו"א חייב בעל השור
33 ולא פטרינן ליה משום איש בור ולא שור
34 בור דכל מיד דהיה ידיה בשעת נפילה
35 בגז גללים וכן נפלה וגמלו ולא
36 העמידה מחייבין ליה משום בור אע"ג
37 דאיהו לא כרייה אלא הגמל כרהו כיון
38 דבשעת נפילה ידיה הוא ועליה לסלקה
39 כמא דכרייה איהו דמי ואף על גב דמפקר
40 ליה בתר שעתא ולא דמי לשורו שחפר בור
41 ברשות הרבים דחפירה לאו ידיה היא
42 ודליל הנקשר ברגל התרנגול מאליו
43 דליל לאו ידיה הוא: ותיק. קרי בין
44 מתכנין בין שאין מתכנין ומיהו בידים הזיקו:
45 הו"א. שוה היה עומד במקומו ובא בעל
46 הבית ונתקל בו:
47 שניהם
48 **הכלים** הניחא לשמואל דאמר כל תקלה בור הוא אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה מאי אפא
49 למימר אמרי סתם גללים אפקורי מפקדי להו ואמר רבא נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות
50 והזיק את בעל הבית או בעל הבית הו"א בו חייב הזיקו בעל הבית פטור א"ר פפא לא אמרן
51 אלא דלא הוה ידע ביה אבל הוה ידע ביה הזיקו בעל הבית חייב מ"מ משום דאמר ליה נהי
52 דאית לך רשותא לאפקי לאזיקי לית לך רשותא ואזידו למעמיהו דאמר רבא ואיתימא רב פפא
53 שניהם
54 דהפקדיה פטור ופ"ה נראה יותר שאין נראה שחזר ממנו שלא
55 ברשות שדרכו להרביץ גללים:
56 **הזיקו** ב"ה פטור. ואת"ה מתניתין היא בפרק המנציח (פ"ה דף ע"ב) גבי מבקע דחייב בשמבקע ברה"י והזיק ברה"י אחר אבל הזיק באותו רשות היחיד פטור וי"ל
57 דהיה סלקא דעתך הוה משום דאיכא תרי ספיקי שמיא לא תהא בקעת נתנת וגם לא יבא שום אדם שם ויזיק

ק"ח בבא קמא. פרק חמישי – שור שנגח את הפרה דף מח עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

רש"י

תוספות

שְׁנִיָּהִם ברשות. פ"ה בגון ברה"ר שלא ברשות בגון ששניהם רצים ברה"ר וקשה להניין מתניתין בפרק הפניח (פ"ל דף כב.) וגרסא לפרש בגון שנקנס לחרצר בע"ה שלא ברשות או ברשות דאית ליה לאסוקי אדעתיה כמו שנתנו לו רשות כמו כן נתנו לאחר רשות או כמו שהוא נכנס שלא ברשות שמו גם אחר נכנס שלא ברשות ולכך חייבין בשהיוקו זה את זה אפי' היוקו שלא מדעת אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות האי אית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי ונאי לית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי ואם שלא מדעת היוקו ברשות פטור שלא ברשות חייב:

דְּחֹא ירוקא ונפל. רש"י מוזיק והיא דקה מתחפר בכותל בג' פעמים הראשונים לא היתה בכותל להתחפר אלא בכונה להפיל על האדם ופטור דקתני והם אחר אחרונה שהיתה להתחפר ודראשונות אהנו שנעשה מתוך כך מועד ובהך אחריתא חשיב ליה משונה קצת שדג' בנפילת הכותל ולכך לא נחשב מועד אלא מחמת הראשונות והו' דוחק דחשיב משונה מה שעושה להנאתו לאכול ירוקא או להתחפר וגם תימה הוא לומר דהוי מועד בהפלת כותל אחרונה שהיתה שלא בכונה על ידי הראשונות שהיו בכונה להפירוש צ"ל דהא דקאמר הקא במועד ליפול על בני אדם בבורות לא הוזכר בני אדם אלא בשביל אחרונה דג' הראשונות לא חיישין אלא שהיא מועד ונעשה אחריתא להפיל עצמו בבור לאכול הירק:

ושמואל אמר הלכתא כרבי. לכאורה נראה דהלכתא כשמואל בדניי רצ"ע דרבא קאמר לעיל הכניס שורו לחרצר בעל הבית שלא ברשות וחסר בו בורות שידון ומעירות בעל השור חייב בגזקי חצר משמע אבל ברשות פטור ואי כרבי אפי' ברשות חייב דלרבי סתמא חייב בעל השור וכולה סוגיא דלעיל מסיק רבא כרבנן ואפי' נשבור ברוח ואפי' חנק עצמו:

טעמא דאמר ליה שמו. כולה הך סוגיא כרבא דלעיל דל' וירא לא קשה כלל רישא לסיפא וכולה רבי היא והוי סתמא שניהם פטורין בין ברישא בין בסיפא דאין כל אחד מקבל עליו שמירת חבירו ולרובן הא סתמא שניהם חייבים:

אימא סיפא כו'. הקא לא משני נעשה בדמשני בפרק קמא דקדושין וה' גבי נתן הוא ואמרה היא מקודשת נתנה היא ואמר הוא אין מקודשת משום דהקא אית ליה נשואא אחריתא דקאמר תברא אבל ההם ליכא למימר תברא דליכא פלוגתא במילתא:

חמרתא

וקרן בחצר הניזק משלם נזק שלם לא אמר ליה שמו אקנינו אקניו ליה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקרן בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק: **מתני'** שור שהיה מתבונן לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מדמי ולדות ואדם שהיה מתבונן לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי ולדות שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל

שְׁנִיָּהִם ברשות. בגון ברה"ר או חצר השותפין או שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס: או שניהן שלא ברשות. בגון שניהן רצין ברה"ר: הויקו. בידיהם זה את זה ואפי' שלא במתבונן: חייבין. דבנקוק לא שני לו בין מתבונן לשאין מתבונן והא דתנן בהפניח (פ"ל דף כב.) שנים שהיו מהלכין ברה"ר והיוקו זה את זה פטורין והוא היוקו והיוקו הוא ולא דק בלשניהם:

דברשות פטור. בין היוקו דבניין בין היוקו דממילא ובדלא ידע ליה: **שהבאיש בשעת נפילה.** דהוי מוזיק ממש ולא דמי לבור: **ומים בלים.** כל חפצים בכלים דלא חייב בבור (עלה מיהא אלא על נזק בהמה) ושאר חפצים היוקו זו היא מיתת: **מאי איכא למימר.** הא לית ליה תורת בור וממנו הוא ומשורו למנו ולא פטר ביה בלים: **מגופו.** שהיה מלוכלך בטיו: **אבל מריחיה.** לא גופיה הוא דסרחון דביבילה ממילא אתי ליה וביבילה גרמא הוא שגורמת לסרחון שזבא: **בר קפילא הוא.** בנפילה קמיתא ויהיא בא לידי מועד בשלקמא גבי מועד דנגיחות איכא למימר בדאמרין בפירקין דלעיל (דף סח.) דקטל וערק א"נ בשאין מכירין את השור אי נמי שהחזמו זוממין וזממין אבל זה לא עלה מן הבור מאליה וליכא למימר ערק ולא אין מכירין ולא החזמו דמילתא דאית ליה קלא היא: **דְּחֹא** ירוקא. עשב שפי הבור ובא לאכול ונפל דאחר נפילה לא איכין ומיה בופר שלא בכונה משלם בנפילה אחרונה ואע"פ שאין השור בסקילה ושמעין לרב (פ"ל דף מה.) דאמר פטור מזה ומהה' מ' במועד לנגיחות בכונה וערק לאגמא בראשונה ונגח ד' שלא בכונה פטר ליה מגזירת הכתוב דתיב השור יסקל ובא בעלי וגו' כל זמן שאין השור בסקילה אין בעלים משלמין בופר אבל זה שלא היתה בו חייב סקילה כלל אין העדאתו אלא לכופר של שן ורגל בחצר הניזק דאוקמין ברגל שדדסה ע"ג תינוק בחצר הניזק דאיכא בופר ברגל ואף על גב דשלא בכונה הוא ואין השור בסקילה ע"ג דחוק ירוקא ונפל תולדה דשן היא דמתבונן להנאתו וא"ת משונה הוא ואין זו שן כיון דאיימד ליה אחריתא הוא ולאוקמי להך נפילה אחרונה במתבונן והשור בסקילה לא מצינו דלגבי כונה תם הוא וליכא בופר דהא כל כמה דלא תוי ירוקא לא א׳יעד: **ושמואל** אמר. לעולם בתם ומתניתין חצי בופר קאמר ר' יוסי היא: עולא מוקים לה נמי בתם וכופר שלם: **היינו** דקתני **אביו או גנו.** דהוי קרן בחצר הניזק דמשלם בופר שלם אלא לשמואל דאמר חצי בופר מאי איתא כו': מי ששנה זו כו'. רישא רבנן וסיפא רבי: **כולה רבי היא.** וסיפא דקא ורישא לא תידוק מיהא הא סתמא הויק חייב דדאי סתמא נמי הויק חייב הויק פטור והאי דנקט ושמרו לחיוביה נזק שלם קאמר אם הויק שורו של בעל חצר הא סתמא חצי נזק: **מתני'** שור שהיה מתבונן לחבירו. הוא הדין למתבונן לאשה נמי פטור בדאמרין בפירקין דלעיל (דף סח.) נקי מדמי ולדות ובגמ' מפרש אמאי נקט מתבונן לחבירו:

בבא קמא דף מז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קיט

שנים שהלכו במקום אחד, אם שניהם מהלכים בַּרְשׁוּת, כגון ברשות
הרבים, או שהיו שותפים בחצר, או שנכנסו לחצר ברשות, או ששניהם
מהלכים שְׁלֵאל בַּרְשׁוּת, כגון שהיו רצים ברשות הרבים שלא הותר לרוץ
בה, או שנכנסו לחצר שלא ברשות, אם הִזְקוּ בידים זה את זה תִּיבִין
בתשלומי הנוק, ואף אם הִזְקוּ שלא בכוונה, שכן אדם מועד לעולם וכיון
שנכנס ברשות היה צריך לחשוש שמא עוד אדם מהלך כאן ברשות, והיה
לו להזהר שלא חִזְקוּ, וכן אם נכנס שלא ברשות היה צריך לחשוש שמא
עוד אדם נכנס שלא ברשות. ואם הִזְקוּ זה בָּזֶה, כגון שנתקל כל אחד מהם
בחבירו וניזוק, פְּטוּרִין.
ומבואר, טַעְמָא ששניהם שווים, משום דשְׁנֵיהֶם בַּרְשׁוּת או שְׁנֵיהֶם שְׁלֵאל
בַּרְשׁוּת, אֲכָל אם אֶחָד היה בַּרְשׁוּת, וְאֶחָד – וחבירו היה שְׁלֵאל בַּרְשׁוּת, בין
הִזְקוּ ובין הִזְקוּ. דְּבַרְשׁוּת – אותו שהיה מהלך ברשות פְּטוּר, אם לא הִזְקוּ
בכוונה, שכיון שלא ראה שנכנס עוד אדם לחצר לא היה צריך לחשוש
שמא עוד אדם מהלך שלא ברשות, אך אותו שהלך שְׁלֵאל בַּרְשׁוּת, תִּיבִי.
ודין זה שווה למה שאמרו רבא ורב פפא לעיל שהנכנס לחצר בעל הבית
שלא ברשות חייב על נזקו בעל הבית, ובעל הבית פטור על נזקי הנכנס, בין
אם הִזְקוּ ובין אם הִזְקוּ.
שנינו במשנה: נָפַל לְבוֹרָא וְהִכְאִישׁ מִיָּמִינוֹ תִּיבִי.
אֲמַר רַבָּא, לֹא שָׁנוּ שחיבי על הבאשת המים, אֲלָא באופן שְׁהִכְאִישׁ בַּשְּׂעֵת
נָפַלְהוּ, וכגון שהיה השור מלוכלך ובנפילתו נתלכלכו המים, או שהעביר
את המים ברפש וטיט עם נפילתו, שבאופן זה הִזְקוּ השור בגופו, אֲכָל אם
הבאיש רק לְאַחַר נָפַלְהוּ מחמת ששהה במים, פְּטוּר. מֵאִי טַעְמָא, משום
שְׁהָיָ שוֹר בּוֹר וּמִים בָּלִים – שהשור נחשב כבור, שהרי לא הִזְקוּ במעשה
את המים אלא שהם ניזוקו על ידי ששהה בתוכם, והמים הרי הם ככלים
שנפלו לתוך הבור, וְלֹא מַצִּינוּ בּוֹר שְׁחִיבִי בּוֹ אֶת הַכֵּלִים.
מקשה הגמרא: הִנֵּהא לְשִׁמּוּאֵל דְּאֲמַר לעיל (כח) שְׁכָל תַּקְלָה שהניח
אדם ברשות הרבים, בּוֹר הוּא ואף אם לא הפקירה, אף כאן אינו חייב אלא
משום בור ופטור על המים, אֲלָא לְרַב דְּאֲמַר שאינו חייב משום בור עַד
דְּמַפְסָק לֵיהּ לתקלה, אך אם לא הפקיר יש לחייבו משום ממנו שהִזְקוּ
וכ'שור, מֵאִי אִיבָא לְמִיבָר, הרי השור חייב אף על הכלים, ומדוע פטר
רבא.
הגמרא מביאה את דברי רבא באופן אחר: אֲלָא, אִי אִיתָמַר חֵכִי אִיתָמַר,
אֲמַר רַבָּא, לֹא שָׁנוּ שחיבי על הבאשת המים, אֲלָא באופן שְׁהִכְאִישׁ מַעוּפָּא
– שהיה השור מלוכלך בטיט, ובנפילתו בבור נעברו המים, אֲכָל אם
הבאישו מִיָּרִיחוֹ – שמת בתוך הבור, ומריח הנבלה נפסדו המים ואינם
ראויים לשתייה, פְּטוּר. מֵאִי טַעְמָא, גִּרְמָא בְּעֻלְמָא הוּא – הנבילה גורמת
לסרחון שיבא מאיליה, וּגִרְמָא בְּעֻלְמָא – ועל הִזְקוּ שנגרם ממנו לֹא
מִיָּתִיבִי:
שנינו במשנה: הָיָה אָבִינוֹ אוֹ בְּנוֹ לְתוֹכֹה מְשֻׁלָּם אֶת הַכּוֹפֵר:
מקשה הגמרא: וְאֵמַר חייב לשלם כופר, וְהָאֵתָם הוּא, ואין חיוב כופר
אלא בשור מועד שכבר המית אדם באופן זה שלש פעמים.
אֲמַר רַב, אכן בְּמוֹעֵד לְפֻשֵׁל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹדוֹת עֶסְקִין – המשנה
מדברת בשור שכבר הפיל עצמו שלש פעמים על בני אדם בבודות, ולכך
חייב על הפעם הרביעית כופר. מקשה הגמרא, אִי חֵכִי שהפיל השור עצמו
בכוונה, בְּרַ קְטָלָה הוּא – היה צריך לסקול את השור על כך, וכבר בפעם
הראשונה שהפיל עצמו לבור והמית אדם היה דינו ליסקל, שהרי אף שור
תם שהמית אדם בכוונה נסקל, ואין שייך שעשה כן שלש פעמים ולא
סקלוהו. מתרצת הגמרא, אֲמַר רַב יוֹסֵף, אין כוונת רב שהיה מועד להפיל
עצמו בכוונה על בני אדם שבבור, אלא דְּהוּא יוֹקָא וְנָפַל – שראה עשב
על פי הבור ורצה לאוכלו, ומתוך כך נפל לתוך הבור, ולכן אינו נסקל לפי
שהיה שלא בכוונה, אמנם אם עשה כן שלש פעמים מעתה ישלם כופר אף
שאינו נסקל, שהרי הוא כמו שהמית אדם ב'שן ו'רגל, שמשלם כופר אף
שאין השור נסקל, ואין לומר שאופן זה משונה הוא ואינו תולדה של שן,
שכיון שעשה כן שלש פעמים מעתה דרכו לעשות כן וחייב משום תולדה
של שן, שמתכוון להנאתו.
שמואל מתיר באופן אחר: שְׁמוּאֵל אֲמַר, המשנה מדברת בשור תם, ומכל
מקום משלם כופר, שְׁהָא מְנִי, רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי הוּא דְּאֲמַר ששור תָּם
מְשֻׁלָּם חֵצִי בּוֹפֵר כשם שמשלם חצי נזק.

עולא מתיר באופן אחר: עוֹלָא אֲמַר, אכן משנתנו כדעת רבי יוֹסִי הִגְלִילִי
הוּא ששור תם משלם חצי כופר, ומכל מקום כוונת המשנה שמשלם כופר
שלם, משום דְּאֲמַר – שהוא סובר בְּרַבִּי מְרִפוֹן, דְּאֲמַר לעיל (כד) שְׁכָרָן
בְּחֵצֵי הַנִּזְיוֹן נֹזֵק מְשֻׁלָּם, ולא אמרה התורה שישלם חצי נזק אלא
ברשות הרבים, וְהִכָּא נִמְי' כיון שהמית בחצר הניזק, בּוֹפֵר שְׁלֵם מְשֻׁלָּם.
שואלת הגמרא: בְּשֻׁלְמָא לְעוֹלָא שמשלם כופר שלם כיון שהמית בחצר
הניזק, הִינֵינוּ דְּקִתְנִי – מובן שלכך כתבה המשנה דין זה באופן שְׁהָיָ אָבִינוֹ
אוֹ בְּנוֹ לְתוֹכֹה, שדווקא בהם שיש להם רשות להימצא בחצר, הרי זה
כחצר הניזק ומשלם כופר שלם, אֲלָא לְשִׁמּוּאֵל שמשלם חצי כופר, מֵאִי
אִירָאִי אָבִינוֹ אוֹ בְּנוֹ, הרי אֲפִילוֹ אם המית אדם אַחֵר, נִמְי' דינו כך,
שמשלם חצי כופר. מתרצת הגמרא, אוֹרְחִיָה דְּמִילִתָּא קִתְנִי – המשנה
נקטה אופן הרגיל, שאין אדם זר מצוי בתוך בור שבחצר חבירו אלא אם כן
הוא אביו או בנו של בעל החצר:
שנינו במשנה: וְאֵם הַכְּנִים בַּרְשׁוּת פְּעַל חֵצֵי תִיבִי [כו'], רבי אומר בכולן
אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור:
הגמרא מביאה מימרא בפסק ההלכה בדין זה: אִיתָמַר, רַב אֲמַר הַלֵּכְתָּא
בְּתַנָּא קָמָא, וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר הַלֵּכְתָּא בְּרַבִּי.
תַּנּוּ רַבָּנָן, אם אמר בעל החצר לבעל השור, כְּנוּם את שוֹרְךָ לחצרי, וְשָׁמְרוּ
– ותשמרו אתה, הדין הוא שאם הִזְקוּ השור תִּיבִי בעל השור לשלם, ואם
הִזְקוּ השור משורו של בעל החצר, פְּטוּר בעל החצר, כיון שאמר לו
בפירוש שאינו מקבל שמירה על השור. ואם אמר לו, כְּנוּם שוֹרְךָ וְאֵנִי
אֲשָׁמְרֶנּוּ, הרי בפירוש קיבל עליו שמירה, ולכך אם הִזְקוּ השור תִּיבִי בעל
החצר, ואם הִזְקוּ השור פְּטוּר בעל השור מלשלם.
מקשה הגמרא: הָא גּוֹפֵא קִשְׁיָא – הברייתא סותרת דברי עצמה מהרישא
לסיפא, אֲמַרְתָּ ברישא, כְּנוּם שוֹרְךָ וְשָׁמְרוּ, הִזְקוּ תִיבִי הִזְקוּ פְּטוּר,
ומשמע, מְטַעְמָא דְּאֲמַר לֵיהּ שָׁמְרוּ, לכך הדין הוא דְּתִיבִי פְּעַל הַשּׁוֹר וְשָׁמְרוּ
פְּעַל חֵצֵי, הָא קִתְמָא שלא אמר לו בפירוש שישמור על שורו, משמע
שמקבל עליו בעל החצר את השמירה, וְתִיבִי פְּעַל חֵצֵי וְשָׁמְרוּ פְּעַל הַשּׁוֹר,
משום דְּבִקְשָׁתָא מְקַבֵּל עָלֶיהָ נִטְוִירָתָא – מקבל עליו בעל החצר את
השמירה, והיינו כדעת חכמים. אמנם, אִיבָא סִיפָא, ששנינו בה, כְּנוּם
שוֹרְךָ וְאֵנִי אֲשָׁמְרֶנּוּ, הִזְקוּ תִיבִי הִזְקוּ פְּטוּר, ומשמע, מְטַעְמָא דְּאֲמַר לֵיהּ
וְאֵנִי אֲשָׁמְרֶנּוּ, הוּא דְּתִיבִי פְּעַל חֵצֵי וְשָׁמְרוּ פְּעַל הַשּׁוֹר, הָא קִתְמָא
שלא אמר בעל החצר בפירוש שמקבל לשמור, הדין הוא שְׁחִיבִי פְּעַל
הַשּׁוֹר וְשָׁמְרוּ פְּעַל חֵצֵי, משום דְּבִקְשָׁתָא לֹא מְקַבֵּל עָלֶיהָ נִטְוִירָתָא,
וְאֵתָנָן לְרַבִּי – ודין זה הוא כרבי דְּאֲמַר שאינו חייב בעל הבית עַד שִׁיקְבֵּל
עָלֶיהָ נִטְוִירָתָא פְּעַל הַכֵּת לְשִׁמּוֹר, ויקשה, רִישָׁא רַבָּנָן וְסִיפָא רַבִּי.
מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבִּי אֲלֻעִזֵּר, תִּבְרָא – הרישא והסיפא סותרים זה את
זה, וצריך לומר שמי שְׁשָׁנָה זו לֹא שָׁנָה זו, ואכן נשנתה הברייתא כשני
תנאים.
רַבָּא אֲמַר, בּוֹלָה רַבִּי הוּא, ובסתמא מקבל עליו בעל החצר שמירה, ומה
שנקטה הברייתא בסיפא שאמר בפירוש שמקבל עליו שמירה, אין לדייק
מכך שבסתמא אינו מקבל שמירה, אלא אִיזִידִי דְּנָסִיב רִישָׁא שָׁמְרוּ – אגב
שנקטה הברייתא ברישא שאמר בפירוש שאינו מקבל שמירה, שאופן זה
דווקא הוא, לומר שבסתמא אכן מקבל שמירה, לכך תַּנָּא סִיפָא שאמר
בפירוש וְאֵנִי אֲשָׁמְרֶנּוּ, אמנם לאו דווקא הוא.
רַב פִּשְׁא אֲמַר, בּוֹלָה רַבִּי הוּא, ואינו מקבל עליו שמירה אלא אם אמר
בפירוש, ומה שנקטה הברייתא ברישא שאמר בפירוש שאינו מקבל
שמירה, כוונתה לחלק בדין אחר, וְסָבַר לֵה בְּרַבִּי מְרִפוֹן דְּאֲמַר שְׁכָרָן
בְּחֵצֵי הַנִּזְיוֹן נֹזֵק מְשֻׁלָּם, הִלְכָּהּ אִם אֲמַר לֵיהּ בעל החצר, שָׁמְרוּ –
תשמרו אתה, נמצא שלא מְקַנִּי לֵיהּ מְקוֹם בְּחֵצֵי – שאינו מקנה לו
בהשאלה מקום בחצר להכניס שם את שורו, שלא נתן לו אלא רשות
להכניס את השור, וְהָיָא לֵיהּ כְּרֹן בְּחֵצֵי הַנִּזְיוֹן – ונמצא שהחצר של בעל
החצר בלבד היא ולא של בעל השור, וְכָרֹן בְּחֵצֵי הַנִּזְיוֹן, מְשֻׁלָּם נֹזֵק שְׁלֵם.
אך אם לא אֲמַר לֵיהּ שָׁמְרוּ אלא נתן לו רשות להכניסו בסתמא, אף שאינו
מקבל עליו שמירה, מכל מקום אֲקַנְיָ אֲקַנְיָ לֵיהּ מְקוֹם בְּחֵצֵי, וְהָיָא לֵיהּ
חֵצֵי הַשְׁוִיתָפִין – של בעל החצר ושל בעל השור, וְכָרֹן בְּחֵצֵי הַשְׁוִיתָפִין
הרי היא כרשות הרבים, וְאֵינוֹ מְשֻׁלָּם אֲלָא חֵצִי נֹזֵק, ולכך נקטה הברייתא
ברישא שאמר 'שמרו', שבכך משלם בעל השור נזק שלם:

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- א אסור לעשות מדורה מעצים סמוך לחשכה אלא אם כן מצית בהם האור כל כך עד שתהא השלחבת עולה מאליה בלי סיוע עצים אחרים גזרה שמה יחתה בה בשבת ויניד העצים כדי שתעלה השלחבת ואם הוא עץ יחיד צריך שיאחז האור מבעוד יום ברוב הקיפו וברוב עביו^[א] דהיינו שיכנס האור בעובי העץ עד רובו ומבחוץ יקיפנו ג"כ עד רוב הקיפו שאז ידלק מאליו בשבת ולא יצטרך כלל להנידו:
- ב עצים שלא הודלקו מבעוד יום בשיעור שנתבאר אע"פ שהודלקו אח"כ מאליהם בשבת בענין ששוב אין לחוש שמה יחתה בהם אע"כ אסור להנות מהם בשבת בין שהודלקו מבעוד יום באיסור אבל אם הודלקו מבעוד יום בשיעור שנתבאר יכול להתחמם בנגדם ולהשתמש לאורן בין שהם על גבי קרקע בין שהם על גבי מנורה ואפילו מדברים שאסור לעשות מהם פתילה לגר מפני שהאור מסכסכת בהם ואינה נאחזת בהם יפה כמו שיתבאר בס' רמ"ד מותר לעשות מהם מדורה בכל מקום^[ב] לפי שבמדורה שהיא היסק גדול מבעיר האחד את חברו:
- ג יש אומרים שבפחמין אפילו לא אחז בהם האור אלא כל שהוא מבעוד יום הרי זה מותר לפי שהם דולקים והולכים מאליהם ויש חולקין על זה ובדברי סופרים הלך אחר המקל:
- ד מדורה של זפת ושל גפרית ושל קש וגבבא^[ג] אפילו לא אחז בהן האור אלא כל שהוא הרי זה מותר שהם דולקים והולכים מאליהם^[ד] וכן מדורה של קנים ושל גרעיני תמרים כשהם מפורדים אבל אם הקנים הם אגודים והגרעינים הם בסל צריכים שיצית בהם האור כל כך בענין שתהא השלחבת עולה מאליה לפי שאין השלחבת יכולה לנפס בהם מאליה:

ביאורים

- [א] וברוב עביו - אבל במדורה אין צריך רוב הקיפו ועביו דמתוך שהאש מרובה כל עץ מסייע ומסיק את חברו.
- [ב] מדורה בכל מקום - משמע שבעץ יחיד אין להתחמם או להשתמש לאורו גם כשהוסק קודם השבת רוב עביו והיקפו.
- [ג] קש וגבבא - תבן דק המעורב בזבל הנלקטים מן השדה.
- [ד] דולקים והולכים מאליהם - מותר להפעיל תנור חמום העובד על גו וכדומה על ידי שעון שבת, כיון שהאש מתפשטת מיד בכל התנור.

מקורות

1. סעיף א: אסור לעשות פתילה לנרות של שבת מדבר שהאור אינו נאחז בו ונכנס בתוכו, אלא נסוך סביביו והשלחבת קופצת . . . דכיון שאינן דולקים יפה חוששים שמה יטה הנר כדי שיתקרב מאוד השמן שבתוכו אל הפתילה וידלק יפה ונמצא מבעיר בשבת. (וראה שם דוגמאות לזה).
2. מלשון: גובבים (אוספים) מן השדה, רש"י שבת כ, ב. פירוש הרע"ב כלים פ"ז משנה א, ועוד.
3. שולחן שלמה סעיף ג, והוסיף שהחושש שמה ישכח ויגדיל או יקטין החום, שיכסה הכפתור או יעשה היכר אחר.

חלק א סימן רנה, הכנת האש קודם הכנסת שבת וכו' ד' טעמים

שולחן ערוך - הלכות קריאת שמע

- א כתוב בתורה ושבת וכסית וכו' כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך וגו' והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר וגו' מכאן למדו חכמים שבכל מקום שה' אלהינו מתהלך עמנו דהיינו כשאנו עוסקים בקריאת שמע ובתפלה או בדברי תורה צריך להיות המחנה קדוש שלא תהא צואה מגולה שם ושלא יראה ה' בנו ערות דבר דהיינו שלא יהיה דבר ערוה כנגד פניו של אדם הקורא או מתפלל כמלא עיניו מפני שעיקר מחנהו של
- אדם הוא כנגד פניו וצריך שיהיה מחנה זה קדוש שלא יראה בו ה' ערות דבר ואיסור זה הוא מן התורה.
- והחכמים הוסיפו שהמקומות אשר ה' שוכן בהם בקרבנו שהם ראשו ולבו של אדם הקורא או מתפלל צריך ג"כ שלא יהיו רואים את הערוה דהיינו שלא יהיה עם הערוה תחת מכסה אחד בלי הפסק וחציצה ביניהם (אע"פ שמן התורה אין בזה משום ולא יראה בך כו' כיון שערוהו מכוסה נגד בני אדם) לפיכך אם

ואין הגוף יכול לכסות את עצמו והוא הדין אם מכסה את ראשו בידיו אינו חשוב כיסוי שיוכל לברך כך בגילוי הראש כמ"ש לקמן בסי' צ"א:

ד אם האדם מחבק גופו בזרועותיו ה"ז חשובה הפסקה בין לבו לערוה שאף שהיד אינה חשובה כיסוי חשובה הפסקה כיון שמכל מקום אין לבו רואה את הערוה:

ה יש אומרים שהנשים יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות החלוק אע"פ שאינן מפסיקות למטה מלבן לפי שערותן למטה מאד ואין לבם רואה את הערוה ומכל מקום אם הן ערומות כיון שערותן מגולה ונראית לאחרים אסור משום ולא יראה בך ערות דבר וגו' ואם היא יושבת שאז אין פניה של מטה נראית מותרת לברך אע"פ שהיא ערומה כמ"ש בסי' ר"ו:

ו שאר איבריו רואים את הערוה מותר אבל אם איזה מאיבריו נוגע בערותו או בערות חבריו אסור לקרות או להתפלל ויריכותיו שהערוה שוכבת עליהן צריך להפסיקן בבגד או להרחיקן בענין שלא יגע הגיד בהן אבל בכיס אין לחוש אם נוגע בהן לפי שלא אסרו אבריו נוגעים בערותו אלא משום גזירה אטו ידו נוגעת בערותו שאז יבא לידי הרהור לפיכך בכיס שאין לחוש בו משום הרהור אף אם היתה נוגעת בו אין לגזור בו משום אבריו רואים את הערוה אע"פ שהוא ערוה גמורה לענין שאם הוא מגולה אסור לקרות כנגדו משום ולא יראה בך וגו':

ז היתה טליתו חגורה לו על מתניו לכסותו ממתניו ולמטה אע"פ שממתניו ולמעלה הוא ערום מותר לקרות קריאת שמע כיון שערותו מכוסה וגם הטלית מפסקת בין לבו לערוה אבל להתפלל אסור עד שיכסה לבו לפי שבתפלה צריך לראות את עצמו כעומד לפני המלך ומדבר עמו שצריך לעמוד באימה אבל בקריאת שמע אינו מדבר עם המלך:

חלק א סימן עד שלא לברך כשאבריו רואים את הערוה וכו' ז' טעמים

היה ישן ערום ומתכסה בטליתו אע"פ שהוציא ראשו חוץ לטליתו שלא יהיה עם ערותו תחת מכסה אחד הרי זה לא יקרא עד שיחזיק בטליתו על לבו להפסיק בין לבו לערוה שלבו רואה את הערוה אסור והוא הדין אם לבו רואה את ערות חבריו דהיינו שאין הפסק בין לבו לערות חבריו כגון ששניהם שוכבים ערומים ומתכסים בטלית אחד והם רחוקים זה מזה שאין בשרם נוגע אלא שפניהם זה כנגד זה:

ב אפילו אם לבו מכוסה בבגד להפסיק בינו לערוה צריך שתהא ערותו גם כן מכוסה ואם הוא מגולה אסור לקרות מן התורה אפילו אם החזיר פניו ממנה שלא יראנה או שעצם עיניו שהרי לא נאמר לא תראה ערות דבר אלא לא יראה בך כלומר שתהא מכוסה בענין שלא תהא נראה לאחר העומד אצלו לפיכך העומד בבית ערום והוציא ראשו חוץ לחלון שלא יראה ערותו אף על פי שכיסה לבו בבגד הרי זה לא יקרא כיון שערותו מגולה ונראית בבית.

אבל הישן ערום בכלילה שאינו גבוה י' טפחים והוציא ראשו חוצה לה וגם כיסה בבגד על לבו אע"פ שערותו מגולה בכלילה ה"ז כמכוסה בטלית שכיון שאין הכלילה גבוה י' טפחים שם כסוי עליה ואינה דומה לבית שהוא חלוק רשות לעצמו וכיון שהערוה נראית בתוכו אסור:

ג מים אפילו הן צלולין חשובים כסוי לערוה ובלבד שיוציא ראשו ולבו חוץ למים שלא יהיה עם ערותו תחת מכסה אחד כמ"ש סעיף א' ואם לבו תוך המים אם הם צלולים אסור משום לבו רואה את הערוה ואם הן עכורים שאין איבריו נראים בהם מותר לקרות בתוכם והוא מפני שהם חשובים הפסק בין לבו לערוה והוא שלא יהיה ריחם רע שאז צריך להרחיק מהם ד' אמות כמ"ש לקמן ומים צלולים שעל גבי קרקע עוכרן ברגליו ומותר והרוחץ במים צלולים שבכלי שאי אפשר לעכרן ורוצה לשתות אם לבו תוך המים יכסה בבגד ממטה ללבו ויברך.

אבל אם כסהו בידיו אינו חשוב כיסוי שהלב והיד גוף אחד הן

לקוטי תורה

שמעב העולמות ביום השבת נקרא "עליית העולמות" - והקשינו לעיל, דמלשון זה משמע "שעולים למעלה דוקא", והלא לית אתר פנוי מינו', כלומר, ענין קדושת שבת הוא גילוי אור אין סוף ב"ה בעולם, ו"למה צריך עלי' אליו, הלא הגילוי שלו יוכל להיות למטה ג"כ כמו למעלה".

ולכן מפרש, דבאמת ענין עליית העולמות אין הכוונה שעולים למעלה, אלא שהעולמות מזדככים ומתעלים על ידי השתנות מהותם לרוחני יותר וביטולם לאלקות המח' אותם, ונעשים כלים ראויים לקבל את האור האלקי, והוא כמו שלעת'ל יתגלה האור האלקי בנשמות בגופים על ידי ביטולם לאור אין סוף ב"ה.

[וזהו שממשיך:]

תוכן הפרק: "שבת להוי'" - גדר שביתת הקב"ה; ממה שבת, שהרי לא עמל ח"ו בבריאת העולם והנה מעתה יובן ג"כ ענין שתי שבתות כהלכתן. ע"פ מה שנתבאר לעיל בענין תוכן "עליית הנשמה" (על ידי ירידתה למטה בתוך הגוף) נוכל להבין גם ענין שתי הבחינות שבכל שבת, שבת תתאה ושבת עלאה.

וכמבואר לעיל, שזהו הפירוש הפנימי במאמר רז"ל "אלמלא משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין", דקאי על שתי הבחינות שבכל שבת ושבת.

[אך תחילה יקדים ביאור הלשון (שבתורת הסוד,

1 כי הנה השבת הוא עליית העולמות, והעלייה היינו
2 ג"כ בחינת ביטול, וכמו ענין עלייה דלעתיד לבא
3 שהוא ג"כ בחינת ביטול הנ"ל.

4 - אך הענין, דלשון "עליית העולמות" (דיום
5 השבת) הוא כמו לשון "עליית" הנשמה לעתיד לבא
6 (ע"י עבודתה בעולם הזה), שאין הכוונה שהיא עולה
7 לעולמות עליונים, דהא אדרבה, הגילוי דלעתיד יהי'
8 לנשמות בגופים דוקא (וכנ"ל, דעיקר קיבול שכר הוא
9 בזמן תחיית המתים, היינו נשמות בגופים).

10 אלא פירוש ענין ה"עלי" הוא - העלאת וזיכוך
11 הנברא, עד שנעשה כלי להשראת אור אין סוף ב"ה,
12 וכמשנת"ל בארוכה, שע"י שהאדם מבטל את ישותו
13 (בקיום התורה ומצוות בעוה"ז) נעשים אברי גופו
14 ונפשו "כלים" לעתיד לבא להשראת אור אין סוף ב"ה,
15 עד שכל עניינם הוא לגלות אלקות.

16 ליתר ביאור:

17 יש שני אופנים בגילוי אלקות בעולם:

18 אופן אחד נקרא "המשכה (ירידה) מלמעלה
19 למטה", והוא ע"ד הגילוי דמ"ת דכתיב ב'י' וירד ה'
20 על הר סיני", שענין ה"ירידה" הוא שאלקות נמשך
21 ונתגלה למטה - ו"למטה" היינו במדרגה תחתונה,
22 שהעולם נשאר "כמו שהוא בבחינתו ומדרגתו, אלא
23 שנמשך בו גילוי אלקות".

24 וזהו שמצינו דאע"פ שהקב"ה בכבודו ובעצמו
25 ("אנכי ה' אלקיך") נתגלה אז למטה, לא נשתנה הר
26 סיני כלל ממהותו [שלכן "במשוך היוכל - סימן סלוק
27 שכינה" המה יעלו בהר" ולא נשאר ההר באיסור
28 הקודם ד"השמרו לכם עלות בהר" שהי' בעת גילוי
29 השכינה, דמכיון שלא נשתנה ההר, הרי בסילוק
30 השכינה חזר למצבו הקודם], וכן בבני ישראל ש"לא
31 נשתנה מהות גופם רק שהגילוי הי' מלוכש בהם",
32 וזהו ענין "ירידה מלמעלה למטה" - שה"משפיע"
33 יורד "להתייחד עם המקבל במקומו (ומדרגתו), ונמצא
34 שלא נעשה שינוי כלל בכלי המקבל".

35 אך האופן השני הנקרא "העלאה מלמטה למעלה"
36 שונה בכך, ועניינו הוא, שה"מטה" (המקבל) עולה
37 ומזדכך, ש"נשתנה כלי המקבל ממהותו לגמרי, ונזדכך
38 עד שיוכל לקבל מהות המשפיע כמו שהמשפיע
39 במקומו במדרגתו". וזהו בחינת "ביטול", שהמהות
40 הקודמת מתבטלת ותחת"י נוצרת מהות חדשה
41 ומזוככת ונעלה, הראוי להיות כלי לאלקות.

42 וזהו ענין העלי' שיהי' לעת"ל, כמ"ש שיהי' אז
43 "מלאה הארץ דעה", ש"גם הארץ תשתנה ממהותה
44 ותזדכך עד שתמלא הארץ דעה את ה'". וכן יהי' באדם
45 "שיהי' זיכוך הגוף עד שישתנה ממהותו לגמרי ויוכל
46 לקבל שפע וחיות מאור אין סוף בגילוי. וראי' לזה,
47 שאם יהיו הגופים באופן שהם עכשיו איך אמרו
48 שבעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתי', ואיך יוכל
49 גוף גשמי להיות בלא אכילה, וע"כ לומר שישתנה
50 ויזדכך ממהותו לגמרי, וזהו בחינת עלי'".

51 ואותו הדבר הוא לענין לשון "עליית העולמות"
52 דשבת, שהכוונה בזה, שביום השבת העולם עצמו
53 משתנה ו"עולה" ממדרגתו דהיינו שמתבטל
54 מ"ישותו" ומתקרב לאלקות - שזהו ענין "העלאה
55 מלמטה למעלה".

56 וכידוע דשבת היא מעין עולם הבא, ולכן גילוי
57 האלקות דיום השבת אינו באופן שיש גילוי אלקות
58 בעולם כפי שהעולם נשאר "במקומו ומדרגתו", אלא
59 שהוא פועל בו עלי', שהולך ומזדכך ומתעלה, כמו
60 שיהי' בעולם הבא לעת"ל.

61 [אך יש הבדל בין עליית הנשמה על ידי עבודתה
62 למטה בקיום מצוות מעשיות, לעליית העולמות ביום
63 השבת:

64 עליית הנשמה באה על ידי עבודתה בביטול והכנעת
65 היש, שעבודה זו מזככת את הגוף ואת הנפש עד שנעשים
66 כלים לגילוי אור אין סוף ב"ה לעת"ל בתחיית המתים;
67 ואילו "זיכוך" העולם והעלאתו ביום השבת [וכן
68 עליית התורה ומעשים טובים של כל ימות החול
69 שמתעלים למעלה בשבת] אינם נגרמים ע"י מעשי האדם
70 אלא נעשים בדרך ממילא, מצד קדושת שבת הבאה
71 מלמעלה, דקדושה זו נמשכת בעולם באופן שהיא
72 "מעלה" את העולם ונותנת כח באדם להגיע לידי ביטול
73 לאלקות.

74 וזהו שהולך ומבאר - את התוכן והאופי המיוחד
75 דקדושת שבת, הגורמת "עליית העולמות":

76 והענין, כי הנה פירוש "וישבת ביום השביעי".
77 צריך ביאור, דמאחר שלא הי' הקב"ה צריך
78 "לעמול" ח"ו בבריאת העולמות (כמאמר רז"ל "לא
79 בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו אלא בדבר
80 ה' וכבר שמים נעשו"), א"כ מהו ענין השביתה
81 ומנוחה אצלו ית', ומהו "וישבות ביום השביעי".

2 הוא עד"מ מאדם שעשה איזה מלאכה כמו שכותב
3 איזה שכל, הנה צריך שכלו לירד עד שיתלבש
4 בהמדות והמחשבה, ואח"כ יורדים כולם
5 ומתלבשים בכח המעשה, ואחר שנה ממלאכתו
6 חוזרים כל הכחות ומתעלים ונכללים בכח השכל
7 ובעצמות הנפש בו'.

8 אלא שענין השביתה הוא משל, דכשם שאנו
9 רואים אצל בשר ודם להבדיל, שכשאדם נח לאחר
10 עבודה קשה הוא אומר על עצמו "שבתי אל עצמי"
11 ("איך בין געקומען צו זיך"), שהטעם לכך הוא, כי
12 סיבת העייפות מעשיית מלאכה היא לפי שבעת עשיית
13 מלאכה, האדם מכניס ומלביש את כל כוחות נפשו
14 במלאכה, וככל שהוא "מנתק" יותר את כוחותיו
15 מעצמותו להכניסם במלאכתו נעשה יותר עייף ויגע;
16 ובגמר עשיית המלאכה כל כוחותיו חוזרים למקורם,
17 וזהו גדר של "מנוחה" (ש"חוזר לעצמו").

18 ולדוגמא, אדם הכותב רעיון שכלי, צריך לצמצם
19 את כוחות נפשו ואת שכלו ורגשותיו ולהורידם
20 למדרגת ה"מעשה", עד לכח המעשה שבידיו, שהוא
21 "יעביר" את הרעיון על גבי הנייר; וכשגומר את
22 מלאכת הכתיבה, כוחות שכלו ומדותיו חוזרים
23 ומתעלים למקורם כפי שהם במוחו ונפשו, ברוממות
24 ובהבדלה ממדרגת כח המעשה.

25 ונמצא, שעשיית מלאכה גורמת לירידת והשפלת
26 הכוחות למטה, וגדר המנוחה הוא - עליית הכוחות
27 לשרשם ומקורם (לאחרי ירידתם והתלבשותם במה
28 שלמטה מהם).

29 וכך עד"מ ששת ימים עשה ה', היינו ירידת החכמה
30 והמדות על ידי כמה צמצומים להתלבש בעשרה
31 מאמרות בו'.

32 כתיב "ששת ימים עשה ה' את השמים ואת
33 הארץ", ולא כתיב "בששת ימים", ופירש בזהר,
34 דששת ימים קאי על ששה מדות עליונות (מחסד עד
35 יסוד), שהם הם הכוחות האלקיים שעל ידם בורא
36 הקב"ה שמים וארץ בעשרה מאמרות.

37 וענין "עשה ה'" הוא - שהקב"ה "השפיל" את
38 ששת מדותיו עליונות בבחינת "עשי'", והיינו לפי
39 שכוחות אלו (של מדותיו הקדושות) הם מרוממים
40 ומובדלים לגמרי למעלה עד שאין יכולים להיות מקור
41 לנבראים, וכדי שיוכלו להתלבש בנבראים להחיותם

42 ולקיימם צריכים תחילה להתצמצם ולירד ממדרגתם
43 (כעין ירידת והתלבשות השכל בכח המעשה כדי
44 לעשות איזו מלאכה).

45 ולכן נזכר הכל שם אלקים במעשה בראשית, שהוא
46 בחינת צמצומים בו'.

47 ידוע ששם אלקים הוא מדת הדין, שענינו -
48 "צמצומים" (מניעת התפשטות והמשכת החיות שמצד
49 מדת החסד), וזהו שהביאה היתה ע"י שם "אלקים"
50 דוקא (כמ"ש בראשית ברא אלקים, ויאמר אלקים יהי
51 גו') - היינו ע"י ריבוי צמצומים וירידות של החיות
52 ממידות העליונות עד "שנשפלו בבחינת עשי'".

53 ובשבת כתיב "ויכל אלקים", היינו שכלו ופסקו
54 הצמצומים, ועולה ונכלל בשם הוי' שהוא בחינת
55 סובב כל עלמין, וכמו עד"מ הנ"ל עליית השכל
56 והמדות שנשפלו שחוזרים ומתעלים לשרשן.

57 וזהו ענין המנוחה דשבת אצלו ית', שכוחותיו ית'
58 מפסיקים להיות בצמצום וחוזרים ועולים לשרשם
59 ומקורם הראשון באור אין סוף ב"ה כפי שהוא למעלה
60 מגדר של "צמצום" (וזהו "ויכל אלקים" - "שכלו
61 ופסקו הצמצומים" הרמוזים בשם אלקים וחוזרת
62 החיות להיות נכללת בשם הוי' כפי שהיתה לפני
63 הצמצום) - וכל זה הוא מעין ודוגמת מנוחת בשר ודם
64 להבדיל, שכוחות נפשו חוזרים ממלאכתם למקורם,
65 עד ל"עצמות הנפש".

וזהו ש' שבת להוי'.

67 זהו מה שנאמר בשבת - "שבת להוי'", שלפי
68 הפירוש הפנימי קאי זה על שביתת הקב"ה ביום השבת,
69 שהשביתה היא שביתה ומנוחה של שם הוי' כביכול,
70 דתמורת ירידת והשפלת וצמצום החיות דשם הוי' על
71 ידי שם אלקים בימות החול, הרי בשבת עולה החיות
72 לשרשה ומקורה בשם הוי', בבחינת סובב כל עלמין.

73 דשם הוי' נקרא "שם העצם", שהוא הוא "אור
74 הסובב כל עלמין" (הנ"ל) והוא למעלה לגמרי מגדר
75 העולמות, ובשבת, שפע החיות האלקי המחי' את
76 העולמות (ע"י צמצומו) חוזר ועולה בשם הוי', שזהו
77 בחינת גילוי אור אין סוף ב"ה בעצמו בלי שום "צמצום".

כלומר:

79 כדי שיתהוו עולמות עם נבראים המרגישים את
80 עצמם כ"יש" ודבר נפרד מאלקות, צריך להיות צמצום
81 האור האלקי והסתרתו, והוא ענין שם אלקים (שעל

1 ידו נברא העולם), מדת הדין והצמצום, הגורם לירידת
2 והשפלת החיות על ידי כמה צמצומים עד שמתלבשת
3 בעשרה מאמרות;

4 אך ביום השבת עולה החיות למקורה בשם הוי'
5 (בלי צמצום), ואז העולמות חיים וקיימים משם הוי'.

6 [ובמאמר המוסגר מוכיח ששם הוי' הוא בחינת "סובב
7 כל עלמין":]

8 וכמ"ש אני הוי' חוקר לב בוחן כליות, שלפי שאני
9 הוי', בחינת סובב כל עלמין, שהוא למטה כמו
10 למעלה, המשפילי לראות בשמים ובארץ, שמים
11 וארץ שוים, לכן אני חוקר לב וכליות, שאין שום
12 דבר מסתיר לפניו ית', וכחשבה כאורה בו'.

13 זהו גם דיוק לשון הכתוב "אני הוי' חוקר לב בוחן
14 כליות", שבענין ידיעתו והשגחתו ית' (שהוא ית'
15 "חוקר לב בוחן כליות") נקט הכתוב שם הוי' דוקא.

16 דהנה ידוע שאומות העולם אומרים שאין הקב"ה
17 משגיח בנבראים, כי זו השפלה לפניו ית' להשגיח
18 למטה (ולכן אומרים דרך "על השמים כבודו"), אבל
19 האמת היא, שהשגחתו ית' היא מבחינת סובב כל
20 עלמין, ש"אצלו ית' החכמה עילאה (ריש כל דרגין)
21 ועשיי (סוף כל דרגין) שניהן שווין, א"כ כמו
22 שמשגיח בחכמה עילאה כך ממש משגיח בעשי'
23 הגשמיות ובכל מעשה האדם הלוכו ושבתו וקומו וכל
24 צרכיו.. והיינו המשפילי לראות בשמים ובארץ".

25 כלומר: אין השגחה זו השפלה לפניו (ואינה עושה
26 שום שינוי בו ית') - כי השגחה זו היא מצד אור הסובב,
27 שאינו בדרך "התלבשות" (שיוורד ומתצמצם לנבראים
28 כדי להשגיח עליהם, כענין אור הממלא כל עלמין,
29 שיוורד ומתצמצם לנבראים), שאילו הי' ענין ההשגחה
30 רק על ידי בחינת ממלא כל עלמין היתה זו באמת
31 השפלה וירידה לפניו ית', אלא רק באופן של "מקיף
32 מלמעלה", שלכן ההשגחה בשמים ובארץ היא בשווה.

33 וזהו "אני הוי' חוקר לב בוחן כליות", דלפי שהוא
34 ית' סובב כל עלמין ומרומם לגמרי מכל העולמות
35 כולם, על כן שמים וארץ שווים לפניו, והוא "רואה"
36 ומשגיח בארץ כמו בשמים. ונמצא שידעתו ית' מקפת
37 גם את עוה"ז הגשמי, ואף תעלומות אדם (כי אין דבר
38 מסתיר לפניו ית', כמ"ש כחשבה כאורה).

39 [ועתה חוזר לענין ראשון - המנוחה דשבת אצלו ית',

40 שענינה - "שבת להוי'" דוקא:]

41 ולכן בשבת שנאמר שבת להוי', היינו עליות בחינת
42 ממלא כל עלמין בסובב כל עלמין.

43 מאחר ששם הוי' הוא בחינת סובב כל עלמין,
44 נמצא, שענין עליית החיות ביום השבת למקורה בשם
45 הוי' - שבת להוי' דייקא - הוא "עליית בחינת ממלא
46 כל עלמין בסובב כל עלמין", כי "ממלא כל עלמין"
47 הוא האור האלקי המתלבש בעולמות (ע"י צמצומים
48 רבים) להחיותם, ואור זה "עולה" ביום השבת לשם
49 הוי', בחינת סובב כל עלמין, כנ"ל.

50 ולכן הוא עליות העולמות, שגם העולמות יש להם
51 עלייה, והיינו ג"כ בחינת ביטול שמתבטלים מיש
52 לאין.

53 מאחר שחיות הנבראים (ממלא כל עלמין) "עולה"
54 למדרגה גבוהה יותר, הרי פשוט שגם הנבראים עצמם
55 (שחיים וקיימים מחיות זו) יש להם עלי'.

56 וענין העלי' הוא (כנ"ל) - הזדככות הנברא,
57 שמתבטל מישותו (ביטול היש לאין).

58 כלומר:

59 אם גדר קדושת שבת הי' תוספת גילוי אור אלקי
60 בעולם בלבד, אזי לא הי' זה פועל (בהכרח) עלי'
61 והזדככות בנבראים עצמם (וכדוגמת הגילוי דמתן
62 תורה שלא פעל זיכוך ושינוי בהר סיני);

63 אבל ענין קדושת שבת הוא, שחיות הנברא עצמה
64 מתעלית למקורה ושרשה בבחינת "סובב כל עלמין"
65 (ששם אין שום מקום לאיזו מציאות מלבד אלקות),
66 שמזה מובן שגם הנברא (שקיומו וחיותו הוא מחיות
67 זו) מתבטל מישותו ועולה ומתקרב לאלקות.

68 [אלא שמ"מ אין העלי' והביטול ניכרים בגשמיות
69 העולם, כי ידוע שענין עליית העולמות דשבת הוא
70 בבחינת "פנימיות העולמות" [היינו בחיות האלקית
71 שבתוך העולם] ולא בבחינת "חיצוניות העולמות",
72 היינו בגשמיות העולם ממש, "על דרך משל אדם
73 ששובת במחשבה שלא ניכר שום שינוי בפעולת ידיו".

74 כלומר: כמו במשל הנ"ל ממנוחה גשמית, אף
75 שהכח הגשמי שבידו של אדם מתחזק בשעה שהוא
76 נח ממלאכתו וחוזר ועולה לשרשו ומקורו - אין
77 התחזקות הכחות נראית וניכרת ביד הגשמית, ואינו
78 אלא ענין פנימי המתרחש בכח האדם שבתוך היד (אף
79 שמובן ופשוט שהתחזקות הכחות ביד האדם שייכת
80 ליד עצמה, שליד הגשמית נתוספו כחות חדשים, ועי"ז

1 יכולה לחזור ולעשות מלאכה בכחות מחודשים, אך
2 אין השינוי ניכר ביד הגשמית).

3 וכך הוא בנמשל, דזה שהשבת היא "עליית
4 העולמות" (ולא רק תוספת גילוי אור אלקי בעולם
5 גרידא), הכוונה בזה, שחיות הנברא גופא עולה
6 לשרשה, למדריגה כזו שאין מקום לישות הנברא; אלא
7 שאין עלי' זו נראית וניכרת לעיני בשר בגשמיות הנברא
8 עצמו (ורק עובדי ה', ובפרט צדיקים גדולים, מרגישים
9 בשינוי המתרחש בחיות המלובשת בגשמיות העולם).

10 וזהו פירוש ויכולו השמים והארץ בו', ויכולו לשון
11 כלות הנפש וביטול בו', שבשבת הם בבחינת
12 עלייה וביטול וכדלקמן.

13 ענין זה (שענינו של יום השבת הוא, שיש שינוי
14 במהות הנבראים, שהם מתבטלים מישותם ומתקרבים
15 לאלקות) נרמז בלשון הכתוב "ויכולו השמים והארץ"
16 - ויכולו מלשון "כלות הנפש" - שביום השבת מהות
17 השמים והארץ (וכל אשר בהם) משתנה, שיש בהם
18 כליון וביטול לאלקות.

19 (ובן לשון שבת ג"כ השבתה שהוא ענין ביטול).
20 וזהו גם פירוש לשון "שבת", שגם הוא לשון ביטול
21 וכליון (כמו "תשכיתו שאור", "והשכתי חי' רעה").

22 והיינו מחמת גילוי בחינת סובב כל עלמין, שע"ז
23 נמשך הביטול, כנ"ל בענין שכר מצוה מצוה.

24 הסיבה לביטול זה היא עליית החיות שבנבראים
25 לבחינת "סובב כל עלמין" כנ"ל בארוכה - והרי זה
26 ע"ד משנת"ל בענין "שכר מצוה מצוה", דקאי על
27 גילוי אור הסובב לעתיד לבא, שע"ז גילוי האור האלקי
28 בלי צמצומים יבואו הנבראים ל"ביטול אמיתי".
29 [לסיכום:

30 ענין שביתת שבת לפי משנת החסידות הוא - היכולת
31 לבא לידי התבטלות גמורה באור האלקי, עד שכל מציאות
32 האדם תהי' חדורה כולה באלקות מבלי שישאר מקום
33 להרגשת ה"אני"; וכח זה מוטבע בשבת בעצם הבריאה,
34 מחמת "עליית העולמות", פירוש, שביום השבת החיות
35 האלקית של העולמות והנבראים עולה לשרשה ומקורה,
36 ובמילא ניתנה היכולת לכל אדם להתעלות גם כן, להכלל
37 ולהתאחד עם אלקות, ובוה צ"ל עבודת ויגיעת האדם
38 ביום השבת, להרגיש "עלי" זו עד שישותו תתבטל
39 ממציאותה.

40 בפרקים הבאים יבואר, שבעלי' וביטול זה גופא יש ב'
41 מדרגות (כענין שתי המדריגות בביטול שנתבארו לעיל
42 פרק י"א)].

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק יב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

17 בכח מה שעתיד להיות בפועל שנק' טה"ע כו', אבל בחי'
18 עצמותו ממש שוה הוא בהיותו למעלה ולמטה ולא שייך
19 לשון עילוי למעלה בהתנשאו' ולא לי' ירידה למטה דמ"ש
20 דא"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית אע"פ
21 שהן בחי' חו"ג שבעצמו', אבל הוא עכ"פ בחי' התפשטו'
22 אורו שיתכן בו העלי' עד אין קץ והיריד' עד אין תכלית,
23 אך כמו שהוא בעצמותו ומהותו לא שייך לי' עלי' וירידה
24 כלל כידוע (והוא ההפרש בין התנשאו' דאד"ס שמתנשא
25 על זולתו כטבע האד"ס שיש בו התנשאו' על כל הברואי'
26 לפי שכולם כלולי' בו, אבל למעלה מבחי' אד"ס לא שייך
27 לי' התנשאות מאחר שלא שיער בעצמו בכח עדיין כו' רק
28 הכל בבחי' העצמו' שלא יתכן שם ענין מעלה ומטה כלל
29 וכלל, א"כ גם התנשאו' שמצד עצמו לא יתכן רק בבחי'
30 אור דא"ס ולא במהות הא"ס עצמו וד"ל). וזהו וירם קרן
31 משיחו להיות בדומה לעצמו' ממש וזהו ונח"י לפניו
32 ממש וד"ל.

1 וזהו וירם קרן משיחו דהנה מ"ש ויתן עוז למלכו זהו
2 מ"ש ה' מלך גיאור' לבש עו"ז כו' היינו מבחי'
3 הברורי' דגבו' דרפ"ח כו' שהוא העולה למעלה מעלה
4 במקור כל הגבורי' ויתן כח נוסף בחסד דימין דוקא, שז"ש
5 כי ההרים ימושו וכו' וחסד"י מאתך כו', ואמנם מ"ש וירם
6 ונשא וגבה שהן מבחי' חג"ת דע"י עד מא"ד שהוא
7 בעצמו' ממש היינו בחי' עלי' ב' דמשיח, והוא מ"ש וירם
8 קרן משיחו פי' שירים קרנו עוד למעלה מעצם מדרגתו
9 והוא למעלה מבחי' הברורי' דרפ"ח כו' כי ע"י התשוב'
10 סומע"ט בבחי' או"ח היינו בחי' ע"ס דאו"ח ואו"י שהן ב'
11 קומות דאד"ס כו', אבל מ"ש מא"ד למעלה מבחי' אד"ס
12 והוא מ"ש עד דוד הגדיל שהגדיל למעלה מעלה מבחי'
13 מ"ה דאד"ס והיינו בבחי' עצמו' אא"ס ממש שלמעלה גם
14 מההתנשאו' שמצד עצמו כלבד כנ"ל, לפי שכל בחי'
15 התנשאו' הוא בבחי' מל' עכ"פ ויש בזה ערך והשתוות
16 לכל אשר יסתעף בסיבת הצמצום והשיעור, ששיער בעצמו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

1 והנה כל המצות נק' עדות כמ"ש עדות הוי' נאמנה (תלים)
 2 י"ט ח') בדרך עדותיך ששתי (תלים קי"ט י"ד) פי'
 3 כמו העדות הוא גילוי ההעלם שמעידים לפנינו על דבר
 4 שלא ראינוהו ומספרים כל ענינו כמו שהוא, כן כל מעשה
 5 המצות שלמטה הם דוגמא ועדות למצות שלמעלה
 6 שהקב"ה מניח תפילין ומתעטף בציצית כמ"ש במ"א שהם
 7 ד' מוחי' ול"ב נתיבות החכמה כך אנו עושים ד' פרשיות
 8 ול"ב חוטים ועי"ז אנו מעוררים למעלה כי באתערותא
 9 דלתתא אתער לעילא כדאי' בזהר וכמ"ש במ"א במעלת
 10 המצות מעשיות לעורר למעלה מעלה ע' מצות מילה
 11 ומצות אחדות פ"ב יעו"ש, וכמ"כ

הג"ה

12 (*) מכאן נתברר ענין הידיעה שיש בזה כמה שיטות
 13 הרמב"ם כ' שהוא היודע והידיעה והידוע ובידיעת עצמו
 14 יודע כל הנבראים לפי שמאמתת מציאותו נמצאו כולם.
 15 ומהר"ל מפראג בהקדמתו לס' גבורות ה' נחלק עליו משני
 16 טעמים א' שעצמותו אינו גדר מיוחד כמו שהזכרתי למעלה
 17 ב' איך בידיעת עצמו ידע דברים שאינו סיבה להם כמו
 18 מעשה העבירות שהם נגד רצונו כו' לפיכך כ' שעצמותו
 19 אינו בגדר שכל כנ"ל והשכל והידיעה הם נפעלים ר"ל
 20 מ"ש וידע אלקים (שמות ב' כ"ה) שפעל וברא הידיעה כמו
 21 שאמר ויברא אלקים (בראשית א' כ"א) זוהי שיטה ב'.
 22 ובמ"ש שעצמותו אינו שכל דבריו צודקים כנ"ל אך מ"ש
 23 שהידיעה היא בריאה זה אינו אב"א קרא אב"א סברא,
 24 אב"א קרא שמלשונות הפסוקים נראה שהידיעה מתייחסת
 25 לו לתואר אמיתי כמ"ש ולתבונתו אין מספר (תלים קמ"ז
 26 ה') בדעתו תהומות נבקעו (משלי ג' כ'), אב"א סברא
 27 דא"כ אתה מסלק הידיעה מעצמותו, ומה שיודע הנפעלים
 28 אינו בעצמותו אלא בכריאה שברא כו' לפיכך בזה צודקים
 29 ד' הרמב"ם שהידיעה היא ג"כ אלקות אך לא בערך
 30 עצמותו כמשי"ת: וגם בזה יש ב' שיטות א' כמ"ש הרמ"ק
 31 שהידיעה והשכל הם כלים ובתוכן אורות והאורות הם
 32 העיקר כו' וזה צ"ע שהכלים האלו מה ענינם אם הם
 33 אלהות א"כ יפלא הרי אתה אומר שהאלהות אינו בערך

34 גדר פרטי ואם אתה אומר שהם כלים נפרדים א"כ הרי
 35 יודע בידיעה שחוץ ממנו ואע"פ שעיקר הידיעה היא ע"י
 36 האור מ"מ הרי הוא באמצעות הכלי, ועוד שאם אומר אתה
 37 שבהאורות שהן ודאי אלהות יש ג"כ גדרים פרטים חו"ב
 38 ודעת א"כ אתה נותן גדר פרטי לאלהות, ומחזורתא כמו
 39 שעולה ע"פ קבלת האריז"ל שהכלים הן הן החו"ב
 40 והידיעה והן אלהות ר"ל געטליך ומ"מ אינן מהותו
 41 ועצמותו כי נאצלו ע"י צמצום עצום כידוע ענין המקום
 42 פנוי, ועצמותו למעלה מגדר מיוחד כמ"ש מהר"ל, ומ"מ
 43 הכלים אלהות כמ"ש הרמב"ם ולא כמו בריאה ולפיכך
 44 אינו יודע בידיעה שחוץ ממנו שהרי הידיעה ג"כ אלהות
 45 ולק"מ שאתה נותן גדר פרטי באלהות כי זה אינו אלא
 46 ב"ס שנאצלו לאחר הצמצום כנ"ל, וענין האורות
 47 המתלבשים בכלים המה מהות פשוט שאינו בגדר מיוחד
 48 וע"י הכלים מגיע הידיעה באורות וגם במהו"ע ית' ממש
 49 אלא שהוא ע"ד גלוי וידוע שהידיעה שבאלהותו שלאחר
 50 הצמ' הנק' כלים ידוע במהו"ע שלמעלה מהצמצום ושם
 51 הוא ענין הידיעה כללית כמ"ש הכל צפוי (אבות פ"ג
 52 מט"ו) והבחירה יש אעפ"כ למטה כי ידיעה זו שבעצמותו
 53 היא מקיף ואינה מכרחת כי אין הנברא מתפעל מזה לפי
 54 שהוא מקיף משא"כ דעת תחתון כו' ומ"ש וידע אלקים
 55 ר"ל שהגיע הידיעה בדעת תחתון בחי' כלים ועד"ז גם
 56 העבירה שאדם עושה אחר שעשה והגיע בדעת תחתון
 57 עשה רושם ויניקת החיצונים משא"כ קודם המעשה בהיות
 58 הידיעה עדיין במהו"ע לא הי' רושם מזה ועד"ז במעשה
 59 המצות ודו"ק היטב בכ"ז כי הוא סולת נקיה, ע' מצוה
 60 כ"ה. ע"כ הג"ה:

61 בענין מצוה זו שהקב"ה יש לו עבדים עבריים הנ"ל
 62 ועובדים כל שש הם שית אלפי שני ובפרט בכל א' הוא
 63 בירור ששה מדות שבנפשו הבהמית כידוע ומשלחם חפשי
 64 במנוחה בשביעית הוא אלף הז' כנ"ל כמ"כ ציונו הקב"ה
 65 להדמות צורה ליצורה הוא דין קנין עבד עברי ושנשלחהו
 66 חפשי בשנה השביעית לפי שע"ז נעורר כן למעלה כל
 67 הענין הנפלא הנ"ל והמנוחה לחיי העולמים:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

1 **בזוה"ק** פ' לך לך דע"ז ע"א. ר' יוסי פתח מה ידידות
2 משכנותיך ה' צבאות כמה אית לון לבני נשא
3 כו' לא ידעי ולא מסתכלי על מה קאים עלמא ואינון על
4 מה קיימין דכד ברא קוב"ה עלמא עביד שמיא מאש וממים
5 מתערבין כחדא ולא הוי גלדי ולבחר אגלדו וקיימי ברוחא
6 עילאה ומתמן שתל עלמא לקיימא על סמכין ואינון סמכין
7 לא קיימין אלא בההיא רוחא, ובשעתא דרוחא אסתלק
8 כולהו מרפפן וזעין ועלמא אירתת הה"ד המרגיז ארץ
9 ממקומה ועמודי' יתפלצון וכולא קאים על אורייתא דכד
10 משתדלי באורייתא קאים עלמא כו' ועד"ז איתא בגמ'
11 חגיגה ד"ב ב' בשם ר' יוסי הנ"ל אוי לבריות שרואי'
12 ואינם יודעין כו' הארץ עומדת על עמודים ועמודי' על
13 המים ומים על ההרים והרים על הרוח כו' ע"ש. וצ"ל
14 מאמר זהר הנ"ל וגם מהו שייכות להפסוק דמה ידידות כו',
15 וגם מהו שייכות כל הפ' הנ"ל על פ' דלך לך.
16 **הענין** הוא דשמיא עביד מאש וממיא הוא בחי' חו"ג,
17 מים יורדי' מגבוה לנמוך הוא בחי' חסד השפעה,
18 ואש טבעו לעלות הוא מדת הגבורה כי התהוות העולם
19 הוא ע"י ב' המדות דוקא חו"ג כמ"ש כי אמרתי עולם חסד
20 יבנה אמנם לא יוכל להיות קיום עולם ע"י מדת החסד לבד
21 כמו שאנו רואים במלכותא דארעא שהנהגת מלוכה א"א
22 כ"א גם ע"י דין ומשפט כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ
23 שצריך להיות דין ומשפט ובלא זה א"א להיות התנהגות
24 המלוכה כלל, וכך למעלה התהוות העולמות לא הי' יכול
25 להיות ע"י מדת החסד בלבד והי' צריך להיות התכללות
26 חו"ג דוקא היינו אש ומים. והנה אש ומים הם ב' הפכים
27 בטבעם והרוח הוא ת"ת מחבר אותם כמ"ש עושה שלום
28 במרומיו בין מיכאל וגבריאל שאין מכבין זא"ז והוא ע"י
29 בחי' היותר גבוה משניהם² ולכן נק' הקב"ה שלמה מלך
30 שהשלום שלו שמחבר ב' הבחי' חו"ג ע"י גילוי אלקות

1 בזוה"ק. ר' יוסי פתח מה ידידות: מאמר זה הוא הנחה ממאמר
כ"ק אדמו"ר הצ"צ, אשר עליו מיוסדים המאמרים ד"ה ויאמר גו' לך
לך תרל"א שנרפסו לעיל ע' כ ואלילך וע' לד ואלילך. — מאמר זה
נמצא בכת"י מעתיק בבון גוכי"ק של תרל"א (מס. 1061 יג, א) לפני
המאמרים ד"ה ויאמר גו' לך לך הנ"ל. ונמצא גם בס' בש"ז כת"י
1063 כה, א ואלילך נכת"י זה כולל הנחות הרה"ח ר' בערל קאליסקער
ממארי אדמו"ר הצ"צ.

המאמר מיוסד על ד"ה זה בס' ביאורו"ז לאדהאמ"צ ח, ג ואלילך.
מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' נא ואלילך. וראה ד"ה ויאמר גו' לך לך
באוה"ת לך לך (כרך ד) תרעו, ב ואלילך.

2 עושה שלום במרומיו. ע"י בחי' היותר גבוה משניהם: הובא בשם

31 בעצמו, וכמו"כ הרוח הוא ג"כ מחבר אש למים וזהו בחי'
32 התיקון שנמשך מכח מ"ה כלי להשראת אוא"ס ב"ה אשר
33 לאו מכל אינון מדות איהו כלל, ועי"ז הוא התכללות
34 המדות חו"ג.
35 **וז"ש** בס"י שלש אמות אמ"ש³ הוא אויר מים אש
36 שהאויר מחבר מים לאש כי אויר גבוה יותר כמו
37 שרואים למטה שהאש נתפס בחוש הראות והמים נתפסים
38 גם בחוש המישוש, אבל האויר הוא בדקות יותר שאינו
39 נתפס בחושי' הנ"ל, ולכן האויר הוא המחבר אש ומים,
40 **וז"ש** בזוהר דמתחלה לא הוו גלדי ולבחר אגלדו וקיימו
41 ברוחא עילאה דע"י הרוח אגלדו המים ור"ל שנקרשו
42 המים ונעשו גלד וקרח, כי המים כשהולכי' הולכים בחוזק
43 והם בבחי' יש כמ"ש כקול מים רבים אבל כשהם נגלדים
44 ע"י רוח צפונת שמנשבת בהם בתוקף ובקריירות גדול
45 ונעשה קרח וגלד הוא ביטול ממהותם ועומדים על בחי'
46 א', וקרח אותיות חרק⁴ כמו החירק הוא רק נקודה א' בחי'
47 ביטול, וז"ש ברבות בראשית על מאמר יהי רקיע בתוך
48 המים, והרי נברא שמים ממאמר דבראשית אלא מתחילה
49 לא הוו קרשי ולבחר אתקרישו, והיינו ע"י רוחא עילאה
50 נמשך בהם בחי' ביטול באש ומים ונתגלדו כחדא.
51 **ואח"כ** איתא בזהר וכולא קאים על אורייתא, כי אורייתא
52 מחכ' נפקת ובחכ' שורה אוא"ס ב"ה ולכן מזה
53 נמשך התכללות המדות והוא ע"י קול התורה כי הקול
54 מורכב ג"כ מג' יסודות אש מים רוח כי הקול יוצא מהבל
55 הלב הוא יסוד האש והריאה מרחפת על הלב הוא יסוד המים
56 וע"י התחברות הקנה והלב והריאה יוצא הקול ולכן רואי'
57 כשיש באדם התגברות יסוד א' יש שינוי בקול כו', וע"י קלא
58 דתורה דאורייתא מחכ' נפקת עי"ז הי' קיום העולמות
59 והתכללות המדות חג"ת כי לגבי בחי' דלאו מכל מדות כלל
60 נעשה ביטול בהמדות ונכללין כא', וכ"ז הוא בבריאת שמים.

ד"ה בזוה"ק כו' ר' יוסי פתח מה ידידות

הה"מ ממעזריטש בביאורו"ז לאדהאמ"צ שם ח, ג. ומאמרי אדה"ז
תקס"ג שם ע' נב. וראה גם אגה"ק סי"ב (ק"ז, א). לקו"ת תזריע כג,
רע"ג. מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' יב. תקס"ב ח"ב ע' תמ. סה"מ
תרל"ג ח"ב ע' תקד. תר"ם ח"א ע' רלא"ב. וש"נ.

3 וז"ש בס"י שלש אמות אמ"ש: ראה גם לקו"ת שה"ש מט, ג.
4 וקרח אותיות חרק כמו הזחירק: ראה לקו"ת דרושים לשמע"צ
פז, ב (בשם הרה"ק ר' אברהם בן הה"מ). מאמרי אדה"ז על מארז"ל
ע' תב. וראה גם לקו"ת שה"ש כו, ב. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע'
תנב. תקס"ז ע' קעו. ביאורו"ז לאדהאמ"צ מה, ג. אוה"ת שה"ש (כרך
ב) ס"ע שצט"ק. סה"מ תרכ"ז ע' תכז. תרס"ג ח"א ע' קנו. קנח.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפלה

ובדרך מקיף לבד כו' כנ"ל. אלא ששם גם משיכת הלב זו
היא ממוצע בין התפעלות המדות שבמוחין להתפעלות
המדות המורגשות שבלב. והיינו דוקא כשהאור מאיר
במוח בהתרחבות גדולה ובגילוי ממש ונקלט ממש במוח
בבחי' פנימיות. וממילא גם ההתפעלות במוחו הוא בבחי'
פנימיות. ואז גם המשכת הלב היא אמיתית והיא ממוצע
להביא את האור להיות נרגש בלב שיתפעל עי"ז באהוי"ר
בהתגלות. משא"כ כשהאור במוח הוא בבחי' מקיף לבד.
הנה עם היות שמתפעל קצת בלב שנמשך אחר המוח הוא
ג"כ בדרך מקיף לבד ומתעלם ומסתלק תומ"י והי' כלא
הי' כו' (ויש בחי' קטנות יותר והוא שלא יש משיכת הלב
כלל. והו"ע קטן שאין לו דעת כלל כו'. ועמ"ש בע"ח שער
דרושי הצלם דרוש ג' וד"ו) כי לפ"ע האור במוחין כן הוא
בלב כו'. וכנראה בחוש שמיד שיתפעל השכל שבמוח
באיזה דבר מה שהוכשר מאד במוחו. מיד יומשך גם הלב
פתאום אחר התפעלות זאת שבמוח בלי יגיעה כלל אלא
ממילא ומאליו נמשך התפעלות הלב אל אותו הדבר
שממנו נתפעל השכל שבמוח. והוא מצד כח המושך שהוא
בחי' הדעת שמושך את הלב להתפעל באותה התפעלות
שבמוח. אמנם התפעלות הזאת שבלב היא בהעלם עדיין
ולא בהתפעלות מורגשת (ולכן היא מתדמה לאופן
ההתפעלות שבמוח כו'). אך ע"י משיכת הלב הנ"ל שעולה
מלמטלמ"ע בא אח"כ האור מלמעלמ"ט בגילוי ממש בלב.
והוא מה שנחקק ונרגש הענין האלקי בלבו כו'.

קיצור: יבאר כי העבודה האמתית הוא לייגע מוחו
בהתקשרות גדולה ואז תהי' התפעלות הלב בדרך
ממילא שהוא ענין משיכת הלב.

ד. **אמנם** העבודה האמיתי היא ביגיעה בתפלה ביגיעת
נפש ויגיעת בשר דהיינו יגיעת המוח בעיון
גדול ובהתקשרות גדולה (מיט א שטארקע צוא
גיטראגינקייט) בהמושכל, שצריכים לזה אריכות זמן
כשעה ויותר להרחיב את ההשגה וההתבוננו' בריכוז
הפרטים שבו דוקא. ולקרב לעצמו את הענין ע"פ הסברים
הידועים לו או מה שמתחדשים אצלו בעת מעשה. וכ"ז
יהי' לא כלומד בלבד איזה ענין. כ"א בהתקשרות עצמי
בעצם נושא המושכל המושג במוחו. וזה הוא הגורם לו
לידע ריכוזי הפרטים שבהמושכל גם יותר ממה שידע קודם
בלמודו בהענין. ויתחדשו אצלו ענינים רבים במה לקרב
את הענין לעצמו. וכל פרט ופרט שבו וכן כללות הענין
יהי' בעומק הרבה יותר (והוא מה שהעצם מביא את
ההתגלות שלו. כו'. ואין הכוונה כאן על עצם נקודת
ההשכלה כ"א על עצם הענין המושג כו') עד שיוקלט
ויונח הענין היטב במוחו (עס לייגט זיך אפ בא עם דער
ענין האלקי זייער גוט און זייער ריין במוחו) ויאיר האור
בגילוי ממש במוחו. ומהמוח נמשך אל הלב שנחקק ונרגש
האור בלבו. והוא מה שהלב שומע ומרגיש את הענין
האלקי המושג במוחו. והוא ע"י הדעת שבמוח המתפשט
ובא גם ללב (ונחלק לחו"ג שהן אהוי"ר כו'). דהנה
כשהענין האלקי מאיר בגילוי במוחו ה"ה מתפעל במוחו
על האלקות (אם באהבה או ביראה לפי אופן ההשגה
וההתבוננות כנ"ל) והיינו התפעלות המדות שבמוחין
שהיא התפעלות שכלי. ואז נמשך הלב ג"כ אחר המוח. כי
יש כה המושך בשכל (והוא בחי' הדעת) שמושך את הלב
שתתפעל גם היא מהתפעלות המוח (ומשיכת הלב יש גם
בקטנות המוחין היינו כשההתבוננות היא בדרך כללית

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תש"ב

"דעת עליון" מחברת חכמה עם בינה, שגם בהתבוננות דבינה תהיה ראייה חושית. "דעת תחתון"
מחברת מוחין במדות. משה רבינו ממשיך דעת גם בנשמות דזרע בהמה, שירגישו אלקות. משה
גואל ראשון – וידעתם כי אני הוי'. גואל אחרון – ומלאה הארץ דעה את הוי'

הַבְּנִינָה שֶׁל הַמִּדּוֹת, "וְהָאֵדָם יָדַע" דִּהְתַּקְשְׁרוּת הַחֲכָמָה וּבִינָה
הוא על ידי הדעת, וּבְעִבּוּדָהּ הוא שִׁיחָהּ מְקַשֵּׁר לַה' בְּעֵמֶק
נִקְדַּת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב בְּמַחְשַׁבַת הַבִּינָה שֶׁמְתַבּוֹנֵן, מֵה שְׁאִין בֶּן

וְהַבְּחִינָה הַמְּצַעֶת הַמְּחַבֵּרֶת וּמְזוּגָת חֲכָמָה עִם בִּינָה היא
הַדַּעַת, וְזֶהוּ דִּקְתִּיב "וְהָאֵדָם יָדַע אֶת תְּהוֹה",
שֶׁעֲנִינֵנוּ בְּסִפְרֵיזוֹת – הִנֵּה אָדָם הוּא חֲכָמָה, וְתְהוֹה היא בִּינָה, אִם

23 כן אל בני ישראל, ומקדם לזה פתיב "ויאמן העם", שהיה
24 בבחינת אמונה לבד, ומשה השפיע להם בחינת הדעת, וכמו
25 כן הוא גואל אחרון להיות "ומלאה הארץ דעה את הויה",
26 להיות בטל וטפל להו', "כי כולם ידעו אותי", והינו כי
27 הדעת שנמשך בגאלת מצרים זהו רק בבחינת ממלא כל
28 עלמין, אבל שהיה הדעת גם בבחינת סוכב כל עלמין –
29 זה יהיה בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן. וזהו
30 "בטח בהויה", דראשית הכל צריך להיות בוטח בה,
31 והבטחון יהיה בפעל דבר, והינו שלא יהיה רק בדבור בלבד
32 אלא שהיה בפעל, והוא אמרו "ועשה טוב" בפעל ממש,
33 ועל ידי זה יהיה לו חיים של מנוחה, והמילא דמהימנותא
34 שזן ומפרנס את האמונה הוא הדעת שמקשר ומקרב את
35 הדבר, דהנה כל ישראל הם אוהבים את התורה ומצוות
36 ונשים ושמחים ללמד תורה ולקיים את המצוות, וכל ישראל
37 שונאים את העבירות והם יראי אלקים, אבל כל זה הוא על
38 פי השכל והבנה דתורה, וענין הדעת הוא להרגיש את קדשת
39 התורה, די הייליקייט וואס אין תורה, וכמשל הנ"ל שהדעת
40 מקרב את הדבר טוב שהוא שש ושמח או מטיל חרדה ופחד
41 גדול מן הדבר הרע, הנה כן הוא ששל ידי הדעת נעשה
42 שמחה גדולה בקיום המצוות, וכן שמטיל עליו אימה גדולה
43 להיות ירא חטא, וזהו שהדעת הוא מילא דמהימנותא, שזן
44 ומפרנס את האמונה.

ד"ר ב"ס ברוך' ועשה טוב

א' ד' שבט, התש"ב

1 בינה לבדה היא היות הענין במחשבה לבד, ואפלו עמק
2 המחשבה אינו נוגע לעצמותו דהינו ללבד כלל, אבל
3 כש[י]היה בבחינת רעותא דלבאטי התלהבות לבדו ודבקותו
4 בהענין שמחשב עד שהיה כלו בהענין דבוק מאד בכל חושי
5 גופו, שזהו ענין בחינת הדעת, הנה הוא גורם שתתחבר
6 החכמה לבניה, דהינו שיגרום ברכ חזק ההתבוננות עד
7 שהיה בהבניה בחינת ראיה חושית, ראית החכמה. והנה
8 בחינת דעת המחבר חכמה עם הבניה נקראת "דעת עליון",
9 ויש בחינת דעת תחתון המחבר להיות התקשרות המהין
10 במדות, והינו בחינת פנימיות המדות. והנה משה רבנו עליו
11 השלום כחו גדול, שממשיך ומשפיע בחינת דעת בנשמות
12 ישראל, גם בנשמות דבריה-יצירה-עשיה שנקראים בשם
13 "נרע בהמה", שהיה בהם בחינת דעת הפרה והרגשה
14 בגאלקות להיות "וידעת היום" כו', "דע את אלקי אביך",
15 והוא המזוג וממשיך בחינת חכמה לבניה שתהיה
16 בהתבוננות בחינת ראיה, כי משה רבנו עליו השלום הוא
17 רציא מהימנא, אחד המיחד משכבה רועים, שרועה ומפרנס
18 את נשמות ישראל בהשפעתו אליהם מוח הדעת, שזהו פרוש
19 רציא מהימנא, שמפרנס את האמונה, ולכך הוא גואל ראשון
20 וגואל אחרון, פרוש גואל שהוא המשפיע להם בחינת הדעת,
21 שהרי בתחלת דבורו עמהם אמר להם "וידעתם כי אני
22 הויה", כמו שכתוב פרוש פרוש וארא, דכתיב "וידבר משה

טז. רצון הלב. יז. כל העולמות. יח. סובב (מקיף) את כל העולמות (דרגה גבוהה יותר באור אלקי בעולם). יט. ומאכל האמונה. כ. הקדושה שישנה בתורה.

לקוטי דיבורים

13 "עברי" בלי אמונה ובלי תורה ומצוות, דחו ושכחו על
14 מקור מחצבתם ועל שנמצאים בגלות.
15 בימיו של המן קבלו היהודים העבריים את חיי הגלות
16 בזרועות פתוחות ובשמחה שירתית. הם לא רצו לדעת
17 שימי הגאולה קרבים, בהיותם בעלי תאוה מטופשים לא
18 רצו לשמוע על הגאולה, לעגו מדברי אזהרתו של מרדכי
19 ומנבאותו של מלאכי. היו אלה ימים של שפוט
20 השופטים, בעל הרכוש הקטן ביותר היה מעיז בצורה
21 המחוצפת ביותר כנגד ראשי הדמויות התורניות. וכאשר
22 ניתך עליהם האסון הגדול, ראו וחשו אותם פוליטיקאים
23 עבריים ומתבוללי המותרות איזה ערך יש לאותה
24 פוליטיקה ואיזה בטחון יש לעשירותם.

1 על נס פורים כתוב⁸ "והימים האלה נזכרים ונעשים
2 בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר,
3 וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא
4 יסוף מזרעם".
5 למותר לפרש מלים אלו, המובנות לכל. אך חשוב ביותר
6 להעיר על הביטוי הכפול "וימי הפורים האלה לא יעברו
7 מתוך היהודים" "וזכרם לא יסוף מזרעם", ושלנס פורים
8 זקוקים ל"יהודים" בעלי מסירות נפש על תורה ומצוות.
9 מאורעות העולם הנוכחים צריכים להזכיר לנו את
10 התקופה העתיקה של המן, החוזרת עתה ביתר הדגשה.
11 חלק מסויים מעם ישראל שכחו שהם עם ה', "ויאמרו
12 לא-ל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו"⁹, קם יהודי

1 כיום דומה המצב של העולם היהודי למצב אז. יש
2 לנו ה"המנים" שלנו, יש לנו היהודים העבריים
3 הפוליטיים, יש לנו היהודים מתבוללי המותרות
4 הבוטחים בעשירותם, ויש לנו ברוך השם חלק מסויים
5 של בני ישראל "יהודים". אך, חסר לנו מרדכי, ויתירה
6 מזו סובלים אנו מהמכה של שפוט השופטים בכל
7 המדינות בכלל ובמדינה זו בפרט, לא שומעים למה
8 שהרב אומר, רוצים שהרב יאמר מה שעולה על רוחם
9 של אותם פוליטיקאים עבריים.

10 יהודים בכל המדינות נמצאים בים של צרות,
11 היהודים מעבר לים נמצאים בתוך האש, אנו כאן
12 נמצאים מסביב לאש, עושים אמנם הרבה דברים טובים
13 לעזור לאחינו שמעבר לים, נותנים צדקה, אבל זה עדיין
14 לא כל מה שצריכים לעשות, הדבר העיקרי והראשי
15 שצריכים לעשות הוא תשובה.

16 יש לראות את האמת בעינים ולא להיות מוטעה, ולא
17 להינחם בהבלי שוא. כולם צריכים להבין שהצרות
18 הנוכחיות של העולם מהוות קריאה מן השמים שבני
19 ישראל יחזרו בתשובה וישבו ליהדות, ליהדות טהורה
20 של תורה ומצוות, לדחות ולשרש את הפיתוים הטפשיים
21 שהחכמות הפוליטיות יעזרו לנו.

22 בהרבה מדינות שמעבר לים עוררו הצרות את הלב
23 היהודי, והרבה, הרבה מאד יהודים נתפסו למשמעות
24 האמיתית של הקריאה מן השמים ונעשו יהודים שומרי
25 תורה ומצוות, שומרי שבת, כשרות, טהרה, תפילין וכו'.

*

26 גם בסכנה הגדולה ביותר אסור ליהודים להתיאש.
27 גם במצב הנוכחי המאויים והבלתי רגיל, על יהודים
28 להתחזק בתקותם ובבטחונם בהשי"ת. אין להסתפק
29 בשום אופן בנשק גשמי, ואסור בשום אופן להסתמך רק
30 על כוחות העזרה האנושיים, יחזק השי"ת ידי המגינים
31 על הצדק, מן ההכרח לעזור להם בכל היכולת. אך, אנו
32 בני ישראל צריכים להשתמש גם בנשק האלקי הבטוח
33 והנצחי של "אם בחקותי תלכו"¹⁰, תשובה, שמירת שבת,
34 אכילת כשר, שמירת טהרה, הנחת תפילין וקיום מצוות.
35 אסור ליהודים להתיאש, לא צריכים לגלות חלישות,
36 הרי מדברים כאן במסיבת חסידים. בימי רבנו הזקן
37 הראשונים היה הענין של תיקון חצות ברבים, לאחר

38 מכן, עם התפשטות החסידות נקבע ענין תיקון חצות
39 ביחידות, כפי שאמר פעם ה"צמח צדק", יש לבכות
40 ביחידות ולצאת ל"עולם" בריקוד. חסידים יודעים שאין
41 ליפול ביאוש, צריכים לדעת את האמת וצריכים לעשות
42 מה שנדרש, צריכים ללמוד, ללמוד חסידות, להתפלל,
43 לעורר את הזולת ולהשתדל שידברו בעניני חסידות.

44 כשהלך אברהם אבינו עליו השלום עם בנו יצחק
45 לעקידה, כתוב¹¹ "וילכו שניהם יחדו". לאחר שנודע
46 ליצחק דבר העקידה גם כן כתוב "יחדו". שלשה ימים
47 הם הלכו, ומה הם עשו באותם ימים? – בודאי למדו
48 חסידות, רקדו, ניגנו, לאבא נולד בן בהיותו בן מאה שנה,
49 ובן כמו יצחק, והוא מוביל אותו לעקידה תוך ריקוד. כך
50 צריך להיות אצל חסידים ובכלל אצל יהודים, לא ליפול
51 ביאוש, ולדעת את האמת. יעזור השי"ת בישועה כללית
52 לכללות ישראל בקרוב ממש, אמן.

*

53 החיל שלנו הם תינוקות של בית רבן, אותם ילדי
54 מסירות הנפש שבהכרזה שלהם מתוך מסירות נפש
55 הביאו לתלייתו של המן, אך לצערנו הרב מעטים מאד
56 ילדים כאלה במדינה זו, מפני שלא משתדלים היטב
57 לנטוע בהם מסירות נפש.

58 חלק גדול מהמורים בתלמודי התורה אינם שומרי
59 מצוה, אינם מניחים תפילין ואינם שומרים שבת. כיצד
60 יכולים מורים ומלמדים כאלה לנטוע בלבבות הילדים
61 אמונה ומסירות נפש על יהדותו? בין הגויים ישנם בעלי
62 אמונה באמונתם הם, אך אותם מורים עושים את
63 הילדים לאפיקורסים, לשונאי הדת, שישנאו יהדות.

64 כל אב ואם מוכרחים לדעת שגורל ילדיהם –
65 שישארו יהודים – נתון בידי המלמד, וכאשר המלמד
66 מחלל שבת ואינו מניח תפילין – הם מובילים בכך את
67 ילדיהם לשמד ר"ל.

68 מן ההכרח לפרסם רשימה של תלמודי תורה בעלי
69 מלמדים יהודיים יראי שמים, ומן ההכרח לפרסם בצורה
70 הגלויה ביותר את תלמודי התורה שמלמדיהם אינם
71 שומרי תורה.

72 מלמד שהוא מחלל שבת ושאינו מניח תפילין ואינו
73 אוכל כשר וכו' וההורים המוסרים את ילדיהם בידיו הם
74 הרוצחים הרוחניים-דתיים של ילדיהם.

פורים, ה'תש"א

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ל"א – בעיר ובכפר

1 בוויטבסק התפשטה הידיעה שחיים הזמין ממינסק את מחותנו ר' צבי אריה הדיין. הכול ידעו את
2 ערכו של האורח, והכינו לו קבלת-פנים מתאימה. רבני ולמדני וויטבסק קיימו אסיפה והחליטו לשלוח
3 משלחת לקדם את פני האורח בדרכו וללוותו העירה.

4 כשנודע לדוד לייב שאביו כבר נמצא בדרך, נסע לאסטרובנה כדי לפגשו שם. הוא ידע היטב על
5 שום מה הוזמן אביו לוויטבסק, והחליט לעשות משהו כדי שיקבל מראש את ההסברים הדרושים על
6 המצב כפי שהוא.

7 - במשך שמונה השנים שהיה דוד לייב סמוך על שולחן חותנו לא התראה עם אביו, ובמשך תקופה
8 זו השתנה מראה פניו. כשהגיע לאביו לא התוודע אליו מיד, והדיין הסתכל עליו בתחושה סתומה
9 כשמצד אחד נראה לו כמוכר ומצד שני לא הצליח להיזכר מי הוא. לאחר שהות יום שלם באסטרובנה
10 עמד ר' צבי אריה לצאת לעיתותי ערב בדרך לוויטבסק כדי להגיע לשם עם שחר. ברם, דוד לייב הפציר
11 בו להישאר באסטרובנה כי יש לו דבר חשוב אליו. כאשר הדיין נאות לבקשתו והיה מוכן לקבלו -
12 התוודע אליו, וסיפר לו את סיבת הזמנתו על ידי המחותנים.

13 כל הלילה שוחחו האב ובנו בדברי תורה. לר' צבי אריה התברר שבנו למדן גדול, שכן הלה לא
14 הסתיר עצמו כלל ממנו. דוד לייב הסביר לאביו מדוע החל לעסוק בסנדלרות, ואת טיב החלטתו ליהנות
15 מיגיע כפיו ולהיות "נסתר" בדרכיו. בבוקר השכם לאחר התפילה, יצא ר' צבי אריה לדרך, אך דוד
16 לייב ליווהו רק כברת דרך, ונפרד ממנו כדי להקדים לבוא לפניו לוויטבסק מבלי שייוודע למישהו על
17 פגישתם. לפני הפרידה ביקש את אביו שלא ירמוז לאיש על למדנותו ועל דרכו הנסתרת.

18 עם הופיעו בוויטבסק התקבל הדיין ברוב כבוד. המשלחת שיצאה לקראתו אל מחוץ לעיר - ליוותה
19 אותו בכניסתו. לאחר קבלת הפנים המכובדת הובא לבית מחותנו, שם התאספו נכבדי העיר.

20 עם תום סידרת ה"כיבודים", ולאחר שרבי צבי אריה השמיע דברי תורה, התפזר הקהל ובבית
21 נשארו רק ר' צבי אריה, [=בנו] ר' דוד לייב והמחותנים. עתה שפכו המחותנים את ליבם לפני הדיין,
22 על החרפה והביזיונות שהמיט חתנם עליהם בכך שנעשה לסנדלר. כיוון שבינתיים ירד הלילה - אמר
23 ר' צבי אריה, שהאזין במתינות לדבריהם: "אין הלילה כשר לדין, הבה נדחה, אפוא, את פסק הדין
24 למחרת". לאחר מכן התיישב ללמוד.

25 למחרת הופיעו אצלו שוב המחותנים בצפייה שיגער בבנו, אלא שהוא לא השהה את החלטתו,
26 בשאלו אותם: מדוע רוגזים הינכם על כך שבני עוסק במלאכה, והרי משנה מפורשת אומרת: "אהוב
27 את המלאכה ושנא את הרבנות"? ! הדיין הסביר להם את משמעותה של המלאכה בהביאו ראיות רבות
28 מדברי חכמינו ז"ל. הוא ציין את המאמר במדרש רבה: "חביבה מלאכה מזכות אבות", וכיוצא בזה.

29 בקושי רב קלטו המחותנים את דברי הדיין, שהצדיק את בנו. הם לא יכלו להשלים עם הרעיון
30 שחתנם יהי סנדלר.

31 ר' צבי אריה שהה בוויטבסק חמשה שבועות. המחותנים לא חזרו שוב אל הנושא שלשמו בא,
32 בהבינם שהדברים לא יועילו. מאידך, דוד לייב - שהקדיש את לילותיו ללימוד התורה - ניצל את
33 תקופת שהות אביו בוויטבסק כדי ללמוד איתו בספרי חקירה.

1 אירע פעם שנכנס יהודי לבית דוד לייב ומסר נעליו לתיקון. דוד לייב הבחין בו שאינו מוויטבסק,
2 ובשיחה איתו נודע לו שהוא דר בכפר אטינקה ליד קליסק. הלה הציע לו להעתיק מקום מגוריו
3 לאטינקה, שם יוכל, לדבריו, להתפרנס בריווח.

4 הרעיון התקבל על דעתו של דוד לייב, ששוחח לאחר מכן על כך עם אשתו. "לדעתי מתאים הדבר
5 עבורנו מכל הבחינות, ובמיוחד אוכל להרגיש עצמי חופשי כיוון שאיש אינו מכירני שם. מאידך לא
6 יצטערו הוריי כל-כך בגיני כיוון שאהיה רחוק מן העין" - כך אמר דוד לייב לרעייתו. היא הסכימה
7 איתו מיד, והם עברו לדור באטינקה.

8 דוד לייב פתח באטינקה בית-מלאכה והחל להתפרנס שם כסנדלר. איש לא עקב שם אחריו, ולא עלה
9 על דעתו של אדם כי סנדלר זה הוא "נסתר" ועוסק בתורה בלילות. בבית-המדרש ישב עם האנשים
10 הפשוטים והאזין לשיעור ב"עין יעקב" ובמדרש, כמי שאינו מסוגל ליותר מזה. כך עברו חמש שנים, כשדוד
11 לייב שמח בחלקו. הדברים התנהלו בדיוק לפי רוחו, כשאיש לא ראה בו יותר ממה שהיה נראה כלפי חוץ.

12 אלא שדוד לייב הקדיש עין בוחנת לאחרים. הוא רצה להיוודע אם לא נמצא בכפר אי-מי המסוגל
13 להסתיר את עצמו כמותו. במיוחד שם לב לעובדי אורח, שמא נמצאים ביניהם "נסתרים". הרי זו היתה
14 דרכם של הנסתרים: לבוא לכפרים ולעיירות יהודיות נידחות, דווקא במקומות בהם שרונים היהודים
15 במצב נחות ונחשל, ולהשתדל להשפיע עליהם לפי דרכם להעלותם למעשים טובים ולעזור בנפשם
16 חשק ללמוד תורה - איש איש לפי דרכו ואפשרויותיו.

17 דוד לייב היה מעוניין להתוודע אל הנסתרים הנודדים הללו, כדי להתקרב אליהם וללמוד את
18 דרכיהם. משום כך הפך את ביתו למקום הכנסת-אורחים, והתבונן בכל אורח אם אינו "נסתר". אם רק
19 שמע מאורח מלה כלשהי המצביעה על חכמה או ידע - שוב לא הניחו לנפשו. הוא המטיר עליו שאלות
20 וקושיות עד שהלה היה נאלץ להתגלות לפניו.

21 תכופות אירע ש"נסתר" אורח היה מנהל, בבית המדרש או ברחוב, שיחה לפי דרכו עם היהודים
22 הכפריים. בשיחה זו, במלים פשוטות מאד, השתדל הלה לעזור תשוקה לתורה ולמעשים טובים. דוד
23 לייב הבחין מיד במשמעות הדברים, וכדי להיות בטוח בטיבו של המשוחח - היה מציג לו שאלה,
24 בצירוף מבט חוקר שממנו הבין הלה שקיים עליו "חשד". ה"נסתר" ניסה אז להעמיד פני תם כמי שלא
25 הבין כלל את השאלה. אלא שדווקא העמדת פנים זו אישרה בעיני דוד לייב את העובדה כי לפניו
26 צדיק נסתר. שוב לא הרפה מן האורח עד שהלה נאלץ להתגלות לפניו.

27 לעתים אירע, כשדוד לייב הציג שאלה ל"נסתר", והלה היה מגרד לעצמו בפדחתו ואומר: "מה
28 רוצה ממני יהודי זה? מדוע אינו שואל את השאלה לאנשים נבונים ומלומדים ממני"? הנוכחים היו
29 פורצים בצחוק, ואומרים "הסנדלר תקע הפעם מסמר לא במקום הראוי". ברם, דוד לייב כבר ידע אם
30 תקע את ה"מסמר" במקום הראוי אם לאו.

31 בדרך זו התוודע דוד לייב ל"נסתרים" רבים.

32 בין האורחים שהיו מגיעים מפעם לפעם לאטינקה היה יהודי בעל שערות ראש ושערות זקן צהובות,
33 שבגללן כונה באטינקה בתואר "הכהן הצהוב", שכן היה כהן. הוא היה יהודי עליו ונלכב. היו שכינוהו
34 בתואר "קרביים עליזים", משום שתמיד היו בפיו בדיחות ואמרות צחות בהן שימח לבבות אנוש.

35 במיוחד הצטיין בחיבתו לילדים, שאיתם השתעשע והיה מחלק להם אגוזים ותפוחים כשהוא עומד
36 על כך שיברכו תחילה וסוף. הוא היה מדריךם לברך בקול רם ושהשומעים יענו אמן. תוך כדי כך היה
37 מנהל איתם שיחה בקשר לתוכן לימודיהם ב"חדר" והיה בוחן אותם. הוא היה מחזיר בהם חשק

- 1 ללימודים על-ידי סיפורים בתלמידי חכמים וצדיקים, כשהדברים מעוררים בילדים תשוקה להידמות להם וללכת בדרכיהם.
- 2
- 3 איש באטינקה לא ידע דבר אודותיו. אף לא ידעו בדיוק מה שמו, מנין מוצאו, מה מטרת נדודיו
- 4 ולשם מה הגיע לאטינקה. לאיש לא היתה תשובה על שאלות אלה.
- 5 דוד לייב ניסה לעקוב אחריו ולהתחקות על צעדיו. הוא הניח שיכחין באיזו פעולה מצידו העשויה
- 6 להבהיר את היותו "נסתר", אך כל מאמציו עלו בתוהו. דוד לייב הרבה להאזין בתשומת לב לדברי
- 7 "הכהן הצהוב", שמא יצליח לדלות מהם משהו שיוכל להיתלות בו, ה"צהוב" היה מדבר תכופות על
- 8 אהבת ישראל והיה מספר תמיד סיפורים ואגדות חכמינו ז"ל בקשר לנושא זה. ברור שעניינו לנטוע
- 9 אהבה לעם ישראל ולהצביע על ההכרח בדבר שכן עלולה להיות סכנה שיהודים יתחילו, רחמנא לצלן,
- 10 לשנוא איש את רעהו ולזלזל בחשיבותם העצמית.
- 11 אנשים פשוטים חייכו בהקשיבם לדברי ה"צהוב". אחרים קיבלו את דבריו בלעג, סוף סוף מי הוא
- 12 ומה הוא שיהא ראוי לדבר על עניינים כאלה? אף יתכן והדברים של האורח היו מעבר להשגתם, למרות
- 13 שדיבר באופן פשוט ומוכן. עבור דוד לייב היתה משמעות דבריו של ה"צהוב" שאיננו אורח בעלמא.
- 14 רושם עז במיוחד התרשם דוד לייב מכך שה"צהוב" היה אוסף סביבו בבית המדרש את הילדים
- 15 הקטנים והיה פוצח לפנייהם בשירה ומעוררם להצטרף אל שירתו. יחד היו מזמרים בהתלהבות
- 16 ובחדווה. אחר כך היה אף יוצא איתם לריקוד, והאווירה היתה עליזה.

אגרות קודש

בי"ה א' כ"א שבט תרפ"ח

ידידי עוז ש"י

שלום וברכה!

לא הי' אפשר להם לקבל כמבואר בע"ח בטעם ענין הצמצום כו', א"כ למה ענין החשך, וצריך להיות כולו אור וטוב.

מאור עינינו הבעש"ט נ"ע אמר כי סדר העבודה צ"ל ראשיתך מצער כו' בסדר והדרגה דוקא, מן הקל אל החמור, כלומר לבלי ללכת בגדולות ונפלאות כ"א במה שבערך, ולאט לאט עולה בעילוי אחר עילוי, מדרגא לדרגא.

וידוע דכל עבודה איזה שתה"י גם לפי ערך היא כבדה ביותר, וצריכים יגיעה עצומה יגיעת נפש ויגיעת בשר, וכאשר הגוף הוא בחלישות אז הנה זה מניעה גדולה אל העבודה.

את העבר, בהכרח הנסיעה, להתפרד אף על זמן קצר (בעזרתו ית') מאת אוהבים וידידים בגו"ר יחיו עשה רושם עז, וכל הקירוב של הידידים והאוהבים נאמנים יחיו דסביבה זו, אינם בערך ודוגמא כלל, והשי"ת הוא יחוס וירחם עלינו כולנו בגו"ר, ונוכח להתראות בקרוב בשובע שמחות בגו"ר.

יגיד ברכה בשמי לר"ל ור"י יחיו.

ידידו המברכו.

במענה על מכתבו מט"ו לחדש העבר אמת הדבר כי בברייתו של עולם בריש"י חשוכא והדר נהורא, אמנם זה רק בברייתו של עולם בלבד, דעולם הוא העלם, והיינו דהתהוות העולמות יכול להיות רק ע"י העלם האור, ולזאת הנה בכדי שיהי' העולם הוא בריש"י חשוכא, שהו"ע הצמצום, והצמצום הראשון נקרא בשם חשך שהו"ע המניעה והסילוק, וכמו וצדיק יתן ולא יחשך (ענין מניעה מצו"צ) שאינו מונע ומעכב, והצמצום הראשון להיות שגרם ופעל סילוק האור הראשון לגמרי נקי בשם חשך, אבל הדר נהורא שהוא גילוי אור הקו, שנוגע ודבוק באו"ס שלפני הצמצום כמבואר ענינו בארוכה.

והנה כל זה הוא בתחלת בריאת העולמות שצ"ל הצמצום, אשר לולי זאת היו כל העולמות מתבטלים אבל לאחר שנבראו העולמות, הרי יכולים הם לקבל גם את האור מה שבתחלה

יח א וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת
כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
בְּיַהֲצִיא יְהוָה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם כִּסְ"י:
ב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת-צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ
מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ כִּסְ"י: ג וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ
אֲשֶׁר שָׁם הָאָחֵר גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי
בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה: ד וְשֵׁם הָאָחֵר אֱלִיעֶזֶר כִּי-אֱלֹהֵי
אָבִי בְּעֻזִּי וַיַּצֵּלְנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה כִּסְ"י: (לו) ה וַיָּבֹא
יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל-מֹשֶׁה
אֶל-הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר-הוּא חֹנֶה שָׁם הָרַ
הָאֱלֹהִים כִּסְ"י: ו וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ
יִתְרוֹ בָּא אֵלַיךְ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה כִּסְ"י:

א ושמע יתרו רבא דמדין חמוהי
דמשה ית כל די עבד יי למשה
ולישראל עמה ארי אפיק יי ית
ישראל ממצרים: ב ודבר יתרו
חמוהי דמשה ית צפורה אשת
משה בתר דפטר: ג וית תרין
בנהא די שום חד גרשם ארי
אמר דיר הויתי בארעא נוכראה:
ד ושום חד אליעזר ארי אלהא
דאבא הוה בסעדי ושזבני
מחרבא דפרעה: ה ואתא יתרו
חמוהי דמשה ובנוהי ואתתה לות
משה למדברא די הוא שרי תמן
לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי:
ו ואמר למשה אנא חמוך יתרו
אתי לותך ואתתך ותרין בנהא

רע"י

כשאמר לו הקדוש ברוך הוא במדין: "לך שב
מצרים... ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו'",
ויצא אהרן לקראתו "ויפגשוהו בחר האלהים" אמר
לו: 'מי הם הללו?' אמר לו: 'זו היא אשתי
שנשאתי במדין, ואלו בני'. אמר לו: 'להיכן אתה
מוליכן?' אמר לו: 'למצרים'. אמר לו: 'על
הראשונים אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף
עליהם?' אמר לה: 'לכי לבית אביך'. נטלה שני
בניה והלכה לה: (ד) ויצלני מחרב פרעה.
כשגלו דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרג
את משה, נעשה צוארו כעמוד של שיש. (מכילתא):
(ה) אל המדבר. אף אנו יודעים שבמדבר היה,
אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב, שהיה יושב
בכבודו של עולם ונדכו לבו לצאת אל המדבר,
מקום תהו, לשמע דברי תורה: (ו) ויאמר אל
משה. על ידי שליח: אני חתנך יתרו וגו'. אם
אין אתה יוצא בגיני, צא בגין אשתך, ואם אין

(א) וישמע יתרו. מה שמועה שמע ובא? קריעת
ים סוף ומלחמת עמלק (זבחים קטז): יתרו. שבע
שמות נקראו לו: רעואל, יתר, יתרו, חובב, חבר,
קיני, פוטיאל (מכילתא). יתר, על שם שיתר פרשה
אחת בתורה: "ואתה תחזה". יתרו, לכשנתגזר
וקים המצות, הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב,
שחבב את התורה, וחובב הוא יתרו, שנאמר:
(שופטים ד) "מבני חבב חתן משה". ויש אומרים:
רעואל אביו של יתרו היה, ומהו אומר (לעיל ב)
"ותבאנה אל רעואל אביהן"? שהתינוקות קורין
לאבי אביהן: אבא. בספרי: חתן משה. (מכילתא)
כאן היה יתרו מתכבד במשה: אני חותן המלך,
ולשעבר היה משה תולה הגדלה בחמיו, שנאמר:
"וישב אל יתר חותנו": למשה ולישראל. שקול
משה כנגד כל ישראל: את כל אשר עשה. להם
בירידת המן, ובבאר ובעמלק: כי הוציא ה' וגו'.
זו גדולה על כלם (מכילתא): (ב) אחר שלוחיה.

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֵתָנוּ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁקֹלוּ
וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ-לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ
הָאֱהֱלָה רַס"י: ח וַיִּסְפֹּר מֹשֶׁה לְחֵתָנוּ אֵת כָּל-
אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת
יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל-הַתִּלְאָה אֲשֶׁר מָצְאתֶם בְּדֶרֶךְ
וַיִּצְלַם יְהוָה רַס"י: ט וַיַּחֲדִי יִתְרוֹ עַל כָּל-
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
הֲצִילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם רַס"י: י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ
יְהוָה אֲשֶׁר הֲצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד
פָּרְעָה אֲשֶׁר הֲצִיל אֶת-הָעָם מִתַּחַת יַד-
מִצְרַיִם רַס"י: יא עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי-גָדוֹל יְהוָה
מִכָּל-הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם רַס"י:
יב וַיִּקָּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֲלָהּ וּזְבָחִים לָאֱלֹהִים

עמ'ה: ז ונפק משה לקדמות
חמוהי וסגיד ונשיק לה ושאליו
גבר לחברה לשלם ועלו
למשכנא: ח ואשתעי משה
לחמוהי ית כל די עבד יי לפרעה
ולמצראי על עיסק ישראל ית כל
עקתא די אשכחננון בארשא
ושזכנון יי: ט וחדדי יתרו על כל
טבתא די עבד יי לישראל די
שזכנון מידא דמצראי: י ואמר
יתרו בריך יי די שזיב יתכוון
מידא דמצראי ומידא דפרעה די
שזיב ית עמא מתחות מרות
מצראי: יא כען ידענא ארי רב יי
ולית אלה בר מנה ארי בפתגמא
דחשיבו מצראי למדן ית ישראל
בה דננון: יב וקריב יתרו חמוהי
דמשה עלון ונכסת קודשין קדם
יי ואתא אהרן וכל סבי ישראל

רש"י

באפיה: על כל-הטובה. טובת המן, והבאר
והתורה. ועל כלן אשור הצילו מיד מצרים. עד
עכשו לא היה עבד יכול לברח ממצרים, שהיתה
הארץ מסגרת, ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא):
(י) אשור הציל אתכם מיד מצרים. אמה קשה:
ומיד פרעה. מלך קשה: מתחת יד מצרים.
כתרגומו: לשון רדוי ומרות, היד שהיו מכבידים
עליהם, היא העבודה: (יא) עתה ידעתי. מכירו
הייתי לשעבר, ועכשו ביותר (מכילתא): מפל
האלהים. מלמד שהיה מכיר בכל עבודת אלילים
שבעולם, שלא הניח עבודת אלילים שלא עבדה
(מכילתא): כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרגומו:
במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים: אשר זדו.
אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו (סוטה יא) לשון
(בראשית כה) "ויזד יעקב נזיד": בקדרה אשר
בשלו, בה נתבשלו: (יב) עלה. כמשמעה, שהיא

אתה יוצא בגין אשתך, צא בגין שני בניה.
(מכילתא): (ז) ויצא משה. כבוד גדול נתפכד
יתרו באותה שעה, כיון שייצא משה, יצא אהרן,
נדב ואביהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין, ולא
יצא?: וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחוה
למי. כשהוא אומר: "איש לרעהו", מי הקרוי
איש? זה משה, שנאמר: "והאיש משה" (מכילתא):
(ח) ויספור משה לחתנו. למשך את לבו לקרבו
לתורה (מכילתא): את כל התלאה. שעל הים ושל
עמלק (מכילתא): התלאה. למ"ד אל"ף מן היסוד
של תבה, והתמיו הוא תקון ויסוד הנופל ממנו
לפרקים, וכן: תרומה, תנופה, תקומה, תנועה:
(ט) ויחד יתרו. וישמח יתרו, זהו פשוטו,
(סנהדרין צד) ומדרש אגדה: 'נעשה בשרו חדודין
חדודין', מצר על אבוד מצרים, הינו דאמרי
אינשי: "גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה

וַיָּבֹא אֶהָרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאכֹל-לֶחֶם
 עִם-חֲתָן מֹשֶׁה לִּפְנֵי הָאֱלֹהִים: ^{כס"י} (ע"ב בחול) שְׁנִי
 וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת-הָעָם
 וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל-מֹשֶׁה מִן-הַבֹּקֶר עַד-
 הָעֶרֶב: ^{כס"י} יד וַיֵּרָא חֲתָן מֹשֶ�ה אֶת כָּל-אֲשֶׁר-
 הוּא עֹשֶׂה לָּעָם וַיֹּאמֶר מָה-הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר
 אַתָּה עֹשֶׂה לָּעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבִדּוֹךְ
 וְכָל-הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן-בֹּקֶר עַד-עֶרֶב:
^{טו} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֲתָנוּ כִּי-יָבֹא אֵלַי הָעָם
 לְדֹרֵשׁ אֱלֹהִים: ^{כס"י} טז כִּי-יְהִיָּה לָהֶם דָּבָר בָּא
 אֵלַי וְשִׁפְטֹתַי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי

לְמִיכָל לַחֲמָא עִם חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה
 קָדָם יי: יג וְהָיָה מִיּוֹמָא
 דְּבִתְרוּהִי וִיתֵב מֹשֶׁה לְמִדָּן ית
 עֲמָא וְקָם עֲמָא עֲלוּהִי דְמֹשֶׁה מִן
 צִפְרָא עַד רִמְשָׁא: יד וַחֲזָא
 חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה ית כָּל דְּהוּא עֲבַד
 לְעֲמָא וַאֲמַר מָה פִּתְגָמָא הָדִין דִּי
 אַתָּה עֲבַד לְעֲמָא מָה דִּין אַתָּה יתֵב
 בְּלַחֲוֹדָךְ וְכָל עֲמָא קִימִין עֲלוּךְ
 מִן צִפְרָא עַד רִמְשָׁא: טו וַאֲמַר
 מֹשֶׁה לְחֲמוּהִי אַרִי אַתָּן לֹתִי
 עֲמָא לְמַתְבַּע אֲלָפִין מִן קָדָם יי:
 טז כִּד הָנִי לְהוֹן דִּינָא אַתָּן לֹתִי
 וְדִאיִנָּנָא בֵּין גִּבְרָא וּבֵין חֲבֵרָה
 וּמַהוֹדַעְנָא לְהוֹן ית קִימִיָּא דִּי

רש"י

בְּמִסַּע הַדְּגָלִים שָׁאֵמַר לוֹ מֹשֶׁה: (במדבר י) "נוֹסְעִים
 אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם וְגו'" אֵל נָא תַעֲזֹב אוֹתָנוּ. וְאִם
 זֶה קָדָם מִתֵּן תּוֹרָה, מִשְׁשַׁלְּחוֹ וְהֵלֶךְ, הֵיכָן מְצִינוּ
 שְׁחֹזֵר? וְאִם תֹּאמַר: שָׁם לֹא נֹאמַר יִתְרוֹ אֵלָא חוֹכֵב,
 וּבְנֵנוּ שֶׁל יִתְרוֹ הָיָה, הוּא חוֹכֵב הוּא יִתְרוֹ, שְׁהָרִי
 כְּתִיב: (שופטים ד) "מִבְּנֵי חוֹכֵב חוֹתֵן מֹשֶׁה": וַיֵּשֶׁב
 מֹשֶׁה וְגו' וַיַּעֲמֵד הָעָם. יוֹשֵׁב בְּמִלָּךְ וְכֵלֶן עוֹמְדִים,
 וְהַקְשָׁה הַדָּבָר לִיתְרוֹ שֶׁהִיא מְזַלְזֵל בְּכַבּוּדוֹ שֶׁל
 יִשְׂרָאֵל, וְהוֹכִיחוֹ עַל כֵּךְ, שֶׁנֹּאמַר: "מִדּוּעַ אַתָּה
 יוֹשֵׁב לְבִדּוֹךְ" וְכֵלֶם נֹצֵבִים: מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב.
 (שבת י) אֲפֹשֶׁר לומר כֵּן? אֵלָא כָּל דִּין שֶׁדִּין דִּין אֵמַת
 לְאַמְתּוֹ אֲפִלּוּ שְׁעָה אַחַת, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כֹּאֵלוֹ
 עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם וְכֹאֵלוֹ נַעֲשֶׂה שְׂתָף לְהַקְדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֶׂה בְּרִאשִׁית שֶׁנֹּאמַר בו': "וַיְהִי עֶרֶב
 וַיְהִי יוֹם" (מגילה י): (טו) כִּי יָבֹא, כִּי בָא, לְשׁוֹן הוֹוֶה:
 לְדֹרֵשׁ אֱלֹהִים. כְּתַרְגוּמוֹ: לְמַתְבַּע אֲלָפִין, לְשֹׁאֵל
 תִּלְמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה: (טז) כִּי-יְהִיָּה לָהֶם דָּבָר
 בָּא אֵלַי. מִי שֶׁהִיא לוֹ הַדָּבָר, בָּא אֵלַי:

כֵּלָה כָּלִיל: זְבָחִים. שְׁלָמִים: וַיָּבֹא אֶהָרֹן וְגו'.
 וּמֹשֶׁה הֵיכָן הֵלֶךְ, וְהֵלָא הוּא שִׁינָּא לְקִרְאָתוֹ וְגֵרָם
 לוֹ אֵת כָּל הַכְּבוֹד? אֵלָא שֶׁהִיא עוֹמֵד וּמִשְׁמַשׁ
 לִפְנֵיהֶם: לִפְנֵי הָאֱלֹהִים. מִכָּאן שֶׁהִנֵּה מְסַעֲדָה
 שְׂתַלְמִידִי חֲכָמִים מִסְבִּין בָּהּ, כֹּאֵלוֹ נִהְיָה מִזִּי
 הַשְׁכִּינָה (ברכות כד): (יג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת. מוֹצָאֵי
 יוֹם הַכַּפּוּרִים הָיָה, כֵּךְ שְׁנִינוּ בַּסִּפְרִי. וּמַהוּ
 מִמָּחֳרָת? לְמָחָר וּדְתוֹ מִן הָהָר. וְעַל כֵּרֶךְ אִי
 אֲפֹשֶׁר לומר אֵלָא מִמָּחָר יוֹם הַכַּפּוּרִים, שְׁהָרִי
 קָדָם מִתֵּן תּוֹרָה אִי אֲפֹשֶׁר לומר: "וְהוֹדַעְתִּי אֶת-
 חֲקֵי וְגו'" וּמִשְׁנִתְּנָה תּוֹרָה עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים, לֹא
 יֵשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם, שְׁהָרִי בִּי"ז בְּתַמּוּז יֵרֵד
 וְשִׁבְרָא אֶת הַלּוּחוֹת, וְלִמָּחָר עָלָה בְּהַשְׁכָּמָה וְשִׁהָה
 שְׁמָנִים יוֹם וַיֵּרֵד בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְאִין פִּרְשָׁה זֶה
 כְּתוּבָה בַּסִּפְרִי, שֶׁלֹּא נֹאמַר: "וַיְהִי מִמָּחֳרָת", עַד
 שְׁנָה שְׁנִיָּה, אֵף לְדַבְרֵי הָאוֹמֵר יִתְרוֹ קָדָם מִתֵּן תּוֹרָה
 בָּא, שְׁלּוּחוֹ אֵל אֲרָצוֹ לֹא הָיָה אֵלָא עַד שְׁנָה שְׁנִיָּה,
 שְׁהָרִי נֹאמַר כָּאן: "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת-חֲתָנוּ", וּמְצִינוּ

אֶת־חֲקֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו כִּסִּי': יז וַיֹּאמֶר
 חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה
 עֹשֶׂה כִּסִּי': יח נָבֵל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה
 אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמָּךְ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל
 עֲשֹׂהוּ לְבִדְךָ כִּסִּי': יט עַתָּה שְׁמַע בְּקוֹלִי אִיעֲצֶךָ
 וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אַתָּה לָעַם מוֹל
 הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאת אֶתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֲל־
 הָאֱלֹהִים כִּסִּי': כ וְהִזְהַרְתָּה אֶתְּהֶם אֶת־הַחֲקִים
 וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ
 בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: כא וְאַתָּה
 תִּחְזֶה מִכָּל־הָעָם אֲנָשִׁי־חֵיל יִרְאִי אֱלֹהִים
 אֲנָשִׁי אִמָּת שְׂנָאִי בָצַע וְשִׁמַּת עֲלֵהֶם שָׂרִי
 אֲלָפִים שָׂרִי מֵאוֹת שָׂרִי חֲמִשִּׁים וְשָׂרִי
 עֲשֹׂרֹת כִּסִּי': כב וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה

וַיְהִי אֲוִרִיתָה: יז וַאֲמַר חֲמוּהִי
 דְּמֹשֶׁה לֵּה לֹא תִקִּין פִּתְגָמָא דְּאַתָּ
 עָבֵד: יח מִלֵּאָה תִלֵּאָה אָף אַתָּ
 אָף עָמָא דִּדִּין דַּעֲמָךְ אָרִי יָקִיר
 מִנָּךְ פִּתְגָמָא לֹא תִכּוּל לְמַעֲבֹדָה
 בְּלַחֲוֹדְךָ: יט כַּעַן קִבֵּל מִנִּי
 אֲמַלְכֶנָּךְ וַיְהִי מִימְרָא דִּי בִסְעִדְךָ
 הוּי אַתָּ לַעֲמָא (תִּבְע) אֲלִפֹן מִן
 קִדָּם יִי וַתְּהִי מִיָּתִי אַתָּ יִת
 פִּתְגָמִיא לְקִדָּם יִי: כ וַתִּזְהַר
 יְתֵהוֹן יִת קִימִיא וַיְהִי אֲוִרִיתָא
 וַתִּהְיוּדַע לְהוֹן יִת אֲוִרָא דִּיהִכּוֹן
 בַּהּ וַיְהִי עוֹבְדָא דִּיעֲבֹדוֹן: כא וְאַתָּ
 תִּחְזִי מִכָּל עָמָא גְּבָרִין דִּחִילָא
 דִּחִילִיא דִּי גְּבָרִין דִּקְשׁוּט דִּסְנָן
 לְקַבְּלָא מִמוֹן וַתִּמְנִי עֲלֵיהוֹן רַבָּנִי
 אֲלִפִּין רַבָּנִי מֵאוֹתָא רַבָּנִי חֲמִשִּׁין
 וְרַבָּנִי עֲשׂוֹרִיתָא: כב וַיִּדּוֹנוּן יִת
 עָמָא בְּכָל עֵדָן וַיְהִי כָּל פִּתְגָם רַב
 יִיתָנוּן לְוִתָּךְ וְכָל פִּתְגָם זֶעַר יִדּוֹנוּן
 אֲנוּן וַיִּקְלוּן מִנָּךְ וַיִּסּוּכְרוּן עִמָּךְ:

רש"י

שְׂנָאִי בָצַע. שְׂשׂוֹנְאִין אֶת מִמוֹנָם בְּדִין, כִּהִיָּא
 דְּאַמְרִינוּן: 'כָּל דִּינָא דְּמִפְקִין מִמוֹנָא מִינָהּ בְּדִינָא,
 לֹא דִינָא הוּא' (ב"ב נח): שָׂרִי אֲלָפִים. הֵם הָיוּ שֵׁשׁ
 מֵאוֹת שָׂרִים לִשְׁשׁ מֵאוֹת אֲלָף (סנהדרין יח): שָׂרִי
 מֵאוֹת. שֵׁשֶׁת אֲלָפִים הָיוּ: שָׂרִי חֲמִשִּׁים. י"ב אֲלָף:
 וְשָׂרִי עֲשָׂרוֹת. שִׁשִּׁים אֲלָף. (מה שִּׁפְטֵשׁ רִשִּׁי עַל
 כָּל הַשָּׂרִים כִּמְהָ הָיוּ, וְהוּא לְכַאוֹרָה לֹלֵא צִרְךָ,
 וְהִנֵּה בְּאַמַּת תִּקֵּן בְּזָה וַתִּרְצֵן קִשְׂיָה בִּפְסוּק דִּקְחָשִׁיב
 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, רָצָה לוֹמַר: הַמִּסְפָּר מְרַבֵּה קִדָּם
 מִסְפָּר הַמוּעָט, וְלֹא הִנֵּה לוֹ לְפָרֵשׁ, אֲלֵא מִתְחִלָּה
 שָׂרִי עֲשָׂרוֹת בְּרֵאשׁוֹנָה, וְאַחֲרֵי כֵן בְּהַדְרָגָה כָּלָם.
 וְלִפִּי פֶּרוּשׁוֹ שֶׁהַזְכִּיר וּפְרִט סְכוּם מִגֵּן הַשָּׂרִים, צֵא
 וַחֲשַׁב וַיִּכְשַׁתְּדָקֵד בְּמִנְיָנָם, וַיִּגְבְּהֵהוּ אֶתִּי שִׁפִּיר:
 מִסְפָּר הַמוּעָט תִּתְחַלָּה, וְאַחֲרֵי כֵן בְּהַדְרָגָה, כֵּן נִרְאָה
 לִי נִכּוֹן, וְדוּק): (כב) וְשִׁפְטוּ. וַיִּדּוֹנוּן, לְשׁוֹן צוּרִי:

(יז) וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה. דֶּרֶךְ כְּבוֹד קוֹרְאוֹ הַתּוֹב:
 'חֲתָנוֹ שֶׁל מֹלֵךְ': (יח) נָבֵל תִּבֹּל. כְּתִרְגוּמוֹ,
 וְלִשְׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִישָׁה פְּלִישִׁטִּירָא בְּלַע"ז, כְּמוֹ:
 (ירמיה ח) "וְהָעֵלָה נָבֵל", (ישעיה לד) "כְּנָבֵל עָלָה
 מִגִּפֶּן", שֶׁהוּא כְּמוֹשׁ עַל יְדֵי חֲמָה וְעַל יְדֵי קִרְחָה,
 וְכֹחוֹ תֵשׁ וְנִלְאָה: גַּם־אַתָּה. לְרִבּוֹת אֲהֵרֹן וְחֹזֵר וְעִ:
 זְקִנִּים: כִּי־כָבֵד מִמָּךְ. כְּבָדוֹ רַב יוֹתֵר מִכֶּחָךְ:
 (יט) אִיעֲצֶךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ. (מכילתא) בַּעֲצָה
 אָמַר לוֹ: צֵא, הִמָּלֵךְ בְּגִבּוֹרָה: הִיָּה אַתָּה לָעָם מוֹל
 הָאֱלֹהִים. שְׁלִיחַ וּמַלְיָן בֵּינוֹתָם לְמָקוֹם, וְשׂוֹאֵל
 מִשְׁפָּטִים מֵאֲתוֹ: אֶת־הַדְּבָרִים. דְּבָרֵי רִיבּוֹתָם:
 (כא) וְאַתָּה תִּחְזֶה. בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלִיךָ: אֲנָשִׁי־
 חֵיל. עֲשִׂירִים, שְׁאִין צָרִיכִים לְהַחֲנִיף וּלְהַפִּיר פָּנִים:
 אֲנָשִׁי אִמָּת. אֵלּוּ בְּעָלֵי הַבְּטָחָה שֶׁהֵם כְּדֹאִי לְסִמּוֹךְ
 עַל דְּבָרֵיהֶם, שֶׁעַל יְדֵי כֵן יִהְיוּ דְּבָרֵיהֶם נִשְׁמָעִין:

כג אם ית פתגמא הדין תעבד
ויפקדנך יי ותפול למיקם ואף כל
עמא הדין על אתרה יהו בשלם:
כד וקביל משה למימרא
דחמוהי ועבד כל די אמר:
כה ובחר משה גברין דחילא
מכל ישראל ומני יתהון רישין
על עמא רבני אלפין רבני מאותא
רבני חמשין ורבני עשוריתא:
כו ודינין ית עמא בכל עדן ית
פתגם קשי מיתן לות משה וכל
פתגם זער דינין אנון: כז ושלח
משה ית חמוהי ואזל לה
לארעה: א ברחא תליתאה
למפק בני ישראל מארעא
דמצרים ביומא הדין אתו
למדברא דסיני: ב ונטלו
מרפידים ואתו למדברא דסיני
וישרו במדברא ושרא תמן ישראל
לקבל טורא: ג ומשה סלק

כל־הדבר הגדל יביאו אליך וכל־הדבר הקטן
ישפטוהם והקל מעליך ונשאו אתך כס"י:
כג אם את־הדבר הזה תעשה וצוה אלהים
ויכלת עמך וגם כל־העם הזה על־מקמו יבא
בשלום כס"י: שלישי כד וישמע משה לקול חתנו
ויעש כל אשר אמר: כה ויבחר משה אנשי־
חיל מכל־ישראל ויתן אתם ראשים על־העם
שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי
עשרת: כז וישפטו את־העם בכל־עת את־
הדבר הקשה יביאון אל־משה וכל־הדבר
הקטן ישפטוהם כס"י: כז וישלח משה את־
חתנו וילך לו אל־ארצו כס"י: פ רביעי
יט א בחדש השלישי לצאת בני־ישראל
מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני כס"י:

ב ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן־שם ישראל
נגד ההר כס"י: ג ומשה עלה אל־האלהים ויקרא אליו יהוה מן־ההר
רש"י

הזה. (שבת פו) בראש חדש. לא הנה צריך לכתב
אלא ביום ההוא. מהו ביום הזה? שיהיו דברי
תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו: (ב) ויסעו
מרפידים. למה הצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו,
והלא כבר כתב שבמרפידים היו חונים, בידוע
שממש נסעו? אלא להקיש נסיעתן מרפידים
לביאתן למדבר סיני: מה ביאתן למדבר סיני
בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא):
ויחנו־שם ישראל. פאיש אחד בלב אחד, אבל
שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת (מכילתא):
נגד ההר. (מכילתא) למזרחו, וכל מקום שאפה
מוצא נגד, פנים למזרח: (ג) ומשה עלה. ביום
השני, וכל עליותיו בהשפמה היו, שנאמר: (לקמן

והקל מעליך. דבר זה להקל מעליך. והקל, כמו
"והכבד את לבו", "והכות את מואב", לשון הוזה:
(כג) וצוה אלהים ויכלת עמך. המלך בגבורה,
אם יצוה אותך לעשות כף — תוכל עמד, (מכילתא)
ואם יעבב על ידך — לא תוכל לעמד: וגם כל
העם הזה. אהרן, נדב ואביהוא וע' זקנים הנלוים
עתה עמך (מכילתא): (כו) וישפטו. ודינין ית
עמא: יביאון. מיתן: ישפטוהם. כמו 'ישפטו',
(בחולס) וכן (רות ב) "לא תעבורי" כמו: 'לא
תעברי', ותרגומו: דינין אנון. מקראות העליונים
היו לשון צווי, לכך מתרגמין וידנון ויתנו וידנון,
ומקראות הללו לשון עשיה: (כז) וילך לו אל
ארצו. לגיר בני משפחתו (מכילתא): (א) ביום

לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי: ד אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
לְמִצְרַיִם וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל-פְּנֵי נְשָׁרִים וְאָבֹא
אֶתְכֶם אֵלַי כִּי: ה וְעַתָּה אִם-שָׁמָּעַ תִּשְׁמָעוּ
בְּקֹלִי וְשִׁמְרֶתֶם אֶת-בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סֹגְלָה
מִכָּל-הָעַמִּים כִּי-לִי כָל-הָאָרֶץ כִּי: ו וְאַתֶּם
תִּהְיוּ-לִי מִמְּלַכַת כְּהָנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי:
חמישי ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזֻקְנֵי הָעָם וַיֵּשֶׁם
לְפָנֵיהֶם אֵת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ
יְהוָה: ח וַיַּעֲנוּ כָל-הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָל

לְקֹדֶם יי וַיִּקְרָא לֵה יי מִן טוֹרָא
לְמִימַר כְּדִין תִּימַר לְבֵית יַעֲקֹב
וְתַחֲוִי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד אַתּוּן
חֲזַתוּן דִּי עֲבָדִית לְמִצְרַיִם וְנִטְלִית
יְתִכּוּן כְּדַעַל גְּדַפִּי נִשְׁרִין וְקִרְבִּית
יְתִכּוּן לְפִלְחָנִי: ה וְכַעַן אִם
קִבְּלָא תְקַבְּלוּן לְמִימְרִי וְתִשְׁרוּן יֵת
קִנְיִי וְתַהוּן קְדָמִי חֲבִיבִין מִכָּל
עַמְמִינָא אֲרִי דִּי לִי כָל אֶרְעָא:
ו וְאַתּוּן תַּהוּן קְדָמִי מְלָכִין כְּהָנִין
וְעַם קָדִישׁ אֵלִין פְּתֻגְמִינָא דִּי
תְּמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ז וְאַתֹּא
מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְסָבִי עֲמָא וְסִדֵּר
קְדָמִיהוּן יֵת כָּל פְּתֻגְמִינָא הָאֵלִין
דִּפְקֻדָּה יי: ח וְאַתִּיכוּ כָל עֲמָא
כְּחֵדָא וְאִמְרוּ כָל דִּי מְלִיל יי

רש"י

מוטב יכנס החץ בי ולא בכני. אף אני עשיתי כן:
”ויסע מלאך האלהים וגו’”, ויבא בין מנהג מצרים
וגו’”, והיו מצרים זורקים חצים ואבני
פליסטראות, והענין מקבלם: ואבא אתכם אלי.
כְּתַרְגוּמוֹ: (ה) וְעַתָּה. אִם עַתָּה תִּקְבְּלוּ עֲלֵיכֶם,
יַעֲרֹב לָכֶם מִכָּאן וְאֵילָן, שֶׁכָּל הַתְּחִלּוֹת קִשּׁוֹת
(מכילתא. שבת פז): וְשִׁמְרֶתֶם אֶת-בְּרִיתִי. שְׁאֲכַרְתָּ
עִמָּכֶם עַל שְׁמִירַת הַתּוֹרָה: סֹגְלָה. אוֹצֵר חֲבִיב,
כְּמוֹ: (קהלת ב) ”וּסְגֻלַּת מְלָכִים”, כְּלִי-יִקָּר וְאֲבָנִים
טוֹבוֹת שֶׁהַמְּלָכִים גּוֹנְזִים אוֹתָם, כְּךָ אִתָּם תִּהְיוּ לִי
סֹגְלָה מִשְׁאֵר אֲמוֹת, וְלֹא תֹאמְרוּ אִתָּם לְבַדְכֶם שְׁלִי
וְאֵין לִי אֲחֵרִים עִמָּכֶם, וּמָה יֵשׁ לִי עוֹד שֶׁתִּהְיֶה
חֲבִתְכֶם נִכְרַת, ”כִּי לִי כָל הָאָרֶץ”, וְהֵם בְּעֵינֵי וּלְפָנֵי
לְכָלוֹם: (ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ-לִי מִמְּלַכַת כְּהָנִים.
שָׂרִים, כְּמָה דָּאֵת אָמַר: (שמואל ב ח) ”וּבְנֵי דָוִד
כְּהָנִים הָיוּ”: אֵלֶּה הַדְּבָרִים. לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר:
(ח) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת-דְּבָרֵי הָעָם וְגוֹ'. בְּיוֹם
הַמַּחֲרַת, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁי, שֶׁהָרִי בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה.
וְכִי צִרְיָן הָיָה מֹשֶׁה לְהָשִׁיב? אֵלֹא בָּא הַפְּתוּב
לְלַמֶּדֶד דְּרָךְ אֶרֶץ מִמֶּשָׁה, שְׁלֹא אָמַר: הוֹאִיל וְיִוֹדַע

(לד) ”וַיֵּשְׁבֶם מֹשֶׁה בְּבִקְרָא”: כֹּה תֹאמַר. בְּלִשׁוֹן הַזֶּה
וְכַסְדֵּר הַזֶּה (שבת פז): לְבֵית יַעֲקֹב. אֵלֹו הַנָּשִׁים,
תֹּאמַר לָהֶם בְּלִשׁוֹן רַכָּה: וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.
עֲנִשִׁין וְדִקְדּוּקִין, פֶּרֶשׁ לְזִכְרִים דְּבָרִים הַקָּשִׁין
כְּגִידִין (מכילתא): (ד) אַתֶּם רְאִיתֶם. (שבת פז) לֹא
מִסְרַת הִיא בִּידְכֶם, וְלֹא בְּדָבָרִים אֲנִי מִשְׁגֵּר לָכֶם,
לֹא בְּעֵדִים אֲנִי מַעִיד עֲלֵיכֶם, אֲלֹא ”אַתֶּם רְאִיתֶם”
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם, עַל כְּמָה עֲבֹרוֹת הָיוּ חֲבִיבִין
לִי קֹדֶם שֶׁנִּזְדוּגוּ לָכֶם וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם, אֲלֹא עַל
יְדְכֶם: וְאִשָּׁא אֶתְכֶם. (מכילתא) זֶה יוֹם שֶׁבָּאוּ
יִשְׂרָאֵל לְרַעְמָסֶס, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִפְּזָרִין בְּכָל אֶרֶץ
גִּשּׁוֹן, וּלְשַׁעָה קָלָה כְּשֶׁבָּאוּ לִיסַע וְלַצָּאָה, נִקְבְּצוּ
כָּלֶם לְרַעְמָסֶס. וְאוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם: וְאִשָּׁא’, וְנִטְלִית
יְתִכּוּן’, כְּמוֹ וְאַסִּיעַ אֶתְכֶם, - תִּקֵּן אֵת הַדְּבָרִים, דְּרָךְ
כְּבוֹד לְמַעֲלָה: עַל כְּנָפִי נְשָׁרִים. כְּנָשֵׁר הַנוֹשֵׂא
גּוֹזְלִיו עַל כְּנָפָיו, שֶׁכָּל שְׂאֵר הָעוֹפּוֹת נוֹתֵנִים אֵת
כְּנֵיהֶם בֵּין רִגְלֵיהֶם, לְפִי שְׁמַתְרָאִין מֵעוֹף אַחֵר
שְׁפוֹרֵחַ עַל גְּבִיהֶם, אֲבָל הַנָּשֵׁר הַזֶּה אֵינוֹ מַתְרָא
אֵלֹא מִן הָאָדָם שֶׁמָּא יִזְרַק בּוֹ חֵץ, לְפִי שְׁאִין עוֹף
אַחֵר פּוֹרֵחַ עַל גְּבִיו. לְכֹךְ נּוֹתֵנִן עַל כְּנָפָיו, אוֹמַר:

אֲשֶׁר־דָּבָר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי
הָעָם אֶל־יְהוָה כִּסִּי׃ ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
הִנֵּה אֲנֹכִי בֹא אֵלֶיךָ בְּעָב הָעֲנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע
הָעָם בְּדַבְרֵי עַמֶּךָ וְגַם־כִּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם וַיִּגַּד
מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה כִּסִּי׃ י וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקֹדֶשְׁתָּם הַיּוֹם
וּמָחָר וּכְבָּסוּ שְׂמֹלֹתָם כִּסִּי׃ יא וְהָיוּ נֹכְחִים לַיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לַעֲיִנִּי
כָּל־הָעָם עַל־הָרֹם סִינַי כִּסִּי׃ יב וְהִגַּבְלָתָ אֶת־
הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשְׁמָרוּ לָכֶם עֲלוֹת בְּהָר
וַנִּגַּע בְּקִצְהוּ כָּל־הַנִּגַּע בְּהָר מוֹת יוֹמָת כִּסִּי׃
יג לֹא־תֵנֶע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יֵרָה יֵיָרָה
אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יֵחִיָּה בַּמִּשָּׁף הַיָּבֵל
הַמָּה יַעֲלוּ בְּהָר כִּסִּי׃ יד וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר

נַעֲבֹד וְאֵתִיב מֹשֶׁה ית פתגמי
עמא קדם יי: ט ואמר יי למשה
הא אנא מתגלי לך בעיבא דעננא
בדיל דישמע עמא במללותי עמך
ואף כך יהימנון לעלם וחוי משה
ית פתגמי עמא קדם יי: י ואמר
יי למשה אזיל לות עמא ותזמנון
יומא דין ומחר ויחורון
לבושיהון: יא ויהון זמינין
ליומא תליתאה ארי ביומא
תליתאה ותגלי יי לעיני כל עמא
על טורא דסיני: יב ותתחם ית
עמא סחור סחור למימר
אסתמרו לבון מלמסק בטורא
ולמקרב בסופה כל דיקרב
בטורא אתקטלא יתקטל: יג לא
תקרב בה ידא ארי אתרגמא
יתרגם או אשתדא ישתדי אם
בעירא אם אנשא לא יתקים
במיגר שופרא אנון מרשן למסק
בטורא: יד ונתת משה מן טורא

רש"י

לַעֲיִנִּי כָּל הָעָם. מלמד שלא היה בהם סומא,
שנתרפאו כלם (מכילתא): (יב) וְהִגַּבְלָתָ. קבע
לָהֶם תְּחֻמִּין לְסִימָן שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ מִן הַגְּבוּל וְהִלָּאָה:
לֵאמֹר. הַגְּבוּל אֹמֵר לָהֶם: הִשְׁמָרוּ מַעֲלוֹת מִכָּאן
וְהִלָּאָה, וְאִתָּה תִּזְהִירָם עַל כֵּן: וַנִּגַּע בְּקִצְהוּ. אָפְלוּ
בְּקִצְהוּ: (יג) יָרָה יֵיָרָה. (סנהדרין מא) מִכָּאן
לְנִסְקָלִים שֶׁהֵם נִדְחִין לְמִטָּה מִבֵּית הַסֵּקִילָה שֶׁהִיא
גְּבוּל שְׁתֵּי קוֹמוֹת: יֵיָרָה. יִשְׁלַךְ לְמִטָּה לָאָרֶץ, כְּמוֹ
(לעיל טו) "יָרָה בֵּינִי": בַּמִּשָּׁף הַיָּבֵל. כְּשִׁימִשָּׁף
הַיּוֹבֵל קוֹל אֶרֶץ, הוּא סִימָן סְלוּק שְׂכִינָה וְהַפְּסָקָת
הַקוֹל, וְכִיּוֹן שֶׁנִּסְתַּלַּק, הֵם רִשְׁאִין לַעֲלוֹת: הַיָּבֵל.
הוּא שׁוֹפָר שֶׁל אֵיל, שֶׁכֵּן בְּעֶרְבָא קוֹרִין לְדַכְרָא
יּוֹבְלָא, וְשׁוֹפָר שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק הָיָה: (יד) מִן־
הָהָר אֶל־הָעָם. מלמד שלא היה משה פוֹנֶה

מִשְׁשִׁלְחָנִי, אֵינִי צָרִיךְ לְהַשִּׁיב: (ט) בְּעָב הָעֲנָן.
בְּמַעֲבָה הָעֲנָן, וְזֶהוּ עֶרְפֶּל: וְגַם כֵּן. גַּם בְּנִבְיָאִים
הַבָּאִים אַחֲרָיִךְ: וַיִּגַּד מֹשֶׁה וְגו'. בַּיּוֹם הַמַּחֲרָת,
שֶׁהוּא רִבְעִי לַחֹדֶשׁ: אֶת־דְּבָרֵי הָעָם וְגו'. תִּשׁוּבָה
עַל דָּבָר זֶה שֶׁמַּעֲתִי מֵהֶם שְׂרָצוֹנִם לְשֹׁמֵעַ מִמֶּךָ:
אֵינִי דוֹמָה הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשְּׁלִיחַ לְשׁוֹמֵעַ מִפִּי
הַמֶּלֶךְ, רְצוֹנָנוּ לְרֹאוֹת אֶת מַלְכֵנוּ: (י) וַיֹּאמֶר ה'
אֶל־מֹשֶׁה. אִם כֵּן שֶׁמִּזְקִיקִין לְדַבֵּר עִמָּם, לֵךְ אֶל
הָעָם: וְקֹדֶשְׁתָּם. וְזִמְנָתָם, שִׁכְיָנוּ עִצָּמָם הַיּוֹם
וּמָחָר: (יא) וְהָיוּ נֹכְחִים. מְבַדָּלִים מֵאִשָּׁה.
(מכילתא): לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. (מכילתא) שֶׁהוּא שְׁשִׁי
בַּחֹדֶשׁ, וּבַחֲמִישִׁי בָּנָה מֹשֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר
וּשְׁתֵּים־עָשָׂרָה מַצֵּבָה. כָּל הָעֲנָן הָאֵמֹר בְּפִרְשֵׁת
וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים", וְאֵין מִקְדָּם וּמֵאֲחֵר בַּתּוֹרָה:

לְוֹת עֲמָא וְזִמִּין יַת עֲמָא וְחִנּוּרֵי
לְבוּשִׁיהוֹן: טו וְאָמַר לְעֲמָא הָיוּ
זְמִינִין לְתִלְתָּא יוֹמִין לֹא תִקְרְבוּן
לְצַד אֲתֵתָא: טז וְהָיָה כְיוֹמָא
תְּלִיתָאָה בְּמַהְוֵי צִפְרָא וְהָיָה קָלִין
וּבְרָקִין וְעֲנָנָא תִקְיָף עַל טוֹרָא
וְקַל שׁוּפְרָא תִקְיָף לְחֻדָּא וְזַע כֹּל
עֲמָא דִּי בְּמִשְׁרֵיתָא: יז וְאָפִיק
מִשָּׁה יַת עֲמָא לְקַדְמוֹת מִימְרָא
דִּי מִן מִשְׁרֵיתָא וְאִתְעַתְּדוּ
בְּשׂוּפְלֵי טוֹרָא: יח וְטוֹרָא דְסִינֵי
תִנּוּן בְּלָה מִן קָדָם דִּאֲתַגְלִי עֲלוּהִי
יְיָ בְּאַשְׁתָּא וְסָלִיק תִּנְנָה כְּתִנְנָא
דִּאֲתוּנָא וְזַע כֹּל טוֹרָא לְחֻדָּא:
יט וְהָיָה קַל שׁוּפְרָא אֲזַל וְתִקְיָף
לְחֻדָּא מִשָּׁה מְמַלֵּל וּמִן קָדָם יְיָ

אֶל־הָעָם וַיִּקְדָּשׁ אֶת־הָעָם וַיִּכְבְּסוּ
שְׂמֹלֹתָם: כס"י: וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הָיוּ נִכְנִים
לְשִׁלְשֵׁת יָמִים אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה: כס"י: טז וַיְהִי
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיִת הַבֶּקֶר וַיְהִי קָלֹת וּבְרָקִים
וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקַל שֹׁפֵר חֲזָק מְאֹד וַיַּחֲרֹד
כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה: כס"י: יז וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה
אֶת־הָעָם לִקְרֹאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה
וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר: כס"י: יח וְהָרָה סִינֵי עֵשָׂן
כָּלֹּ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל
עֵשָׂנוּ בְּעֵשָׂן הַכֹּבֵשֶׁן וַיַּחֲרֹד כָּל־הָהָר מְאֹד: כס"י:
יט וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד מִשָּׁה

רש"י

פְּשׁוּטוֹ: בְּרַגְלֵי הָהָר. וּמִדְרָשׁוֹ, שְׁנֹתֶלֶשׁ הָהָר
מִמִּקְוָמוֹ וְנִכְפָּה עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית (שְׁבַת פח):
(יח) עֵשָׂן כָּלֹ. אֵין עֵשָׂן זֶה שֵׁם דְּבָר, שֶׁהָרִי נִקְוֵד
הַשִּׁי"ן פֶּתַח, אֵלֹא לְשׁוֹן פֶּעַל, כְּמוֹ: אָמַר, שָׁמַר,
שָׁמַע. לְכָף, תִּרְגוּמוֹ: 'תִּנּוּן בְּלָה', וְלֹא תִרְגָּם תִּנְנָא,
וְכָל עֵשָׂן שֶׁבְּמִקְרָא, נִקְוֵדִים קָמֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֵׁם
דְּבָר: הַכֹּבֵשֶׁן. שֶׁל סִיד. יְכוֹל כְּכֹבֵשֶׁן זֶה וְלֹא יוֹתֵר?
תִּלְמוּד לומר "בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם". וְמָה
תִּלְמוּד לומר כְּכֹשֶׁן? לְסַבֵּר אֶת הָאֲזֹן מָה שֶׁהִיא
יְכוֹלָה לְשַׁמֵּעַ, נוֹתֵן לְבְרִיּוֹת סִימֵן הַנֶּכֶד לָהֶם. כִּיּוֹצֵא
כּוֹ: (הוֹשַׁע יא) "כְּאַרְיֵה יִשָּׂאג". וְכִי מִי נָתַן כֹּחַ בְּאַרְיֵה,
אֵלֹא הוּא, וְהַכְּתוּב מוֹשְׁלוֹ בְּאַרְיֵה, אֵלֹא אֲנִי מְכַנִּין
וּמְדַמִּין אוֹתוֹ לְבְרִיּוֹתָיו, כְּדִי לְסַבֵּר אֶת הָאֲזֹן מָה
שֶׁיְכוֹלָה לְשַׁמֵּעַ. כִּיּוֹצֵא כּוֹ: (יחזקאל מג) "וְקוֹלוֹ כְּקוֹל
מִיָּם רַבִּים". וְכִי מִי נָתַן קוֹל לְמִיָּם? וְהֵלֵא הוּא,
וְאַתָּה מְכַנֶּה אוֹתוֹ לְדַמּוּתוֹ לְבְרִיּוֹתָיו, כְּדִי לְסַבֵּר אֶת
הָאֲזֹן: (יט) הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד. מְנַהֵג הַדְּיוּט כֹּל
זְמַן שֶׁהוּא מְאַרִיךְ לְתַקֵּעַ, קוֹלוֹ מְחִלִּשׁ וְכוּתָּה, אֲבָל
כָּאֵן: "הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד". וְלָמָּה כֹּךְ? מִתְחַלֵּה לְסַבֵּר
אֲזִינֵיהֶם מָה שֶׁיְכוֹלִים לְשַׁמֵּעַ: מִשָּׁה יְדַבֵּר. כְּשֶׁהִיָּה

לְעִסְקִיו, אֵלֹא מִן הָהָר אֶל הָעָם: (טו) הָיוּ נִכְנִים
לְשִׁלְשֵׁת יָמִים. לְסוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הוּא יוֹם רַבִּיעִי,
שֶׁהוֹסִיף מִשָּׁה יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ, כְּדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי,
(שְׁבַת פז). וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר: 'בְּשִׁשָּׁה בְּחֻדָּשׁ נִתְּנוּ
עֲשָׂרֹת הַדְּבָרוֹת', לֹא הוֹסִיף מִשָּׁה כְּלוּם. וְלְשִׁלְשֵׁת
יָמִים, כְּמוֹ לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי: אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה. כֹּל
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הִלָּלוּ, כְּדִי שִׁיְהִיו הַנָּשִׁים טוֹבֵלוֹת לַיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וְתִהְיֶינָה טְהוֹרוֹת לְקַבֵּל תּוֹרָה, שָׁאֵם
יִשְׁמְשׁוּ תוֹף שְׁלֹשָׁה יָמִים, שָׁמָּה תִּפְלֹט הָאִשָּׁה
שְׁכֵבֶת זָרַע לְאַחַר טְבִילָתָהּ, וְתִחְזֹר וְתִטְמָא, אֲבָל
מִשְׁשֶׁתָּהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים כָּכָר הַזָּרַע מְסֻרִיחַ וְאִינוּ
רְאוּיִי לְהַזְרִיעַ, וְטְהוֹר מִלְטָמָא אֶת הַפּוֹלָטִת:
(טז) בַּהֲיִת הַבֶּקֶר. מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדִים עַל יָדָם, מָה
שָׁאִין דֶּרֶךְ בְּשׁוֹר וְדָם לַעֲשׂוֹת כֵּן, שִׁיְהִי הָרַב מִמֶּתִין
לְתַלְמִיד, וְכֵן מְצִינוּ: (בִּיחֻזְקָאֵל ג) "קוּם צֵא אֶל־
הַבְּקָעָה וְגו' וְאָקוּם וְאֵצֵא אֶל־הַבְּקָעָה וְהִנֵּה־שֵׁם
כְּבוֹד־ה' עוֹמֵד": (יז) לְקֹרֹאת הָאֱלֹהִים. (מְכִילֵתָא)
מְגִיד שֶׁשְׁכִּינָה יֵצֵאָה לְקֹרֹאתָם, כְּחֻתֵּן הַיּוֹצֵא
לְקֹרֹאת כְּלָה, וְזֶהוּ שְׁנֵאֲמַר: (דְּבָרִים לג) "ה' מִסִּינֵי
בֹא", וְלֹא נֵאֲמַר: 'לְסִינֵי בֹא': בְּתַחֲתֵית הָהָר. לְפִי

מתעני לה בקל: כ ואתגלי יי על
טורא דסיני לריש טורא וקרא יי
למשה לריש טורא וסליק משה:
כא ואמר יי למשה חות אסחיד
בעמא דילמא יפגרון קדם יי
למחזי ויפל מנהון סגי: כב ואף
כהניא דקריבין לשמשא קדם יי
יתקדשון דילמא יקטול בהון יי:
כג ואמר משה קדם יי לא יפול
עמא למסק לטורא דסיני ארי את
אסהדת בנא למימר תחים ית
טורא וקדשה: כד ואמר לה יי
אזיל חות ותסק את ואהרן עמך
וכהניא ועמא לא יפגרון למסק
לקדם יי דילמא יקטול בהון:
כה ונחת משה לעמא ואמר
להון: א ומליל יי ית פל

ידבר והאלהים יעננו בקול רש"י: ששי כ וירד
יהוה על-ההר סיני אל-ראש ההר ויקרא יהוה
למשה אל-ראש ההר ויעל משה רש"י:
כא ויאמר יהוה אל-משה רד העד בעם
פני-יהרסו אל-יהוה לראות ונפל ממנו רב רש"י:
כב וגם הכהנים הנגשים אל-יהוה יתקדשו
פני-פרץ בהם יהוה רש"י: כג ויאמר משה אל-
יהוה לא-יוכל העם לעלת אל-הר סיני
כי-אתה העדתה בנו לאמר הגבל את-ההר
וקדשתו רש"י: כד ויאמר אליו יהוה לד-רד
ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם
אל-יהרסו לעלת אל-יהוה פני-פרץ-בם רש"י:

כה וירד משה אל-העם ויאמר אליהם: רש"י: ס כ א וידבר אלהים את

רש"י

ה'. להקריב קרבנות, אף הם אל יסמכו על
חשיבותם לעלות: יתקדשו: יהיו מזמנים להתיצב
על עמך: פני-פרץ. לשון פרצה, יהרג בהם
ויעשה בהם פרצה: (כג) לא-יוכל העם. איני
צריך להעיד בהם, שהרי מותרין ועומדין הם היום
שלשת ימים, ולא יוכלו לעלות, שאין להם רשות:
(כד) לד-רד. (מכילתא) והעד בהם שנית, שמזרזין
את האדם קדם מעשה, וחוזרין ומזרזין אותו
בשעת מעשה: ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים.
יכול אף הם עמך? תלמוד לומר: "ועלית אתה".
אמר מעתה: אתה, מחצה לעצמך, ואהרן, מחצה
לעצמו, והכהנים, מחצה לעצמם. משה נגש יותר
מאהרן, ואהרן יותר מן הכהנים, והעם כל עקר אל
יהרסו את מצבם לעלות אל ה': פני-פרץ-בם. אף
על פי שהוא נקוד חטף קמץ, אינו זו מגזרתו, כף
דרך כל תבה שנקדטה מלאפוס, כשהיא באה
במקף, משתנה הנקוד לחטף קמץ: (כה) ויאמר
אלהם. התראה זו: (א) וידבר אלהים. אין

משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא
שמעו מפי הגבורה, אלא "אנכי" ו"לא יהיה לך",
והקדוש ברוך הוא מסיעו לתת בו כח להיות קולו
מגביר ונשמע: יעננו בקול. יעננו על דבר הקול,
כמו: (מלכים א יח) "אשר יענה באש", על דבר
האש להורידו: (כ) וירד ה' על-הר סיני. יכול
ירד עליו ממך? תלמוד לומר: (לקמן כ) "כי מן
השמים דברתי עמכם". (מכילתא) מלמד שהרפין
שמים העליונים ותחתונים והציען על גבי ההר
כמצע על המטה, וירד כסא הכבוד עליהם:
(כא) העד בעם. התרה בהם שלא לעלות בהר:
פני יהרסו וגו'. שלא יהרסו את מצבם על ידי
שתאותם אל ה' לראות, ויקרבו לצד ההר: ונפל
ממנו רב. (מכילתא) כל מה שיפל מהם, ואפלו הוא
יחיד, חשוב לפני רב: פני יהרסו. כל הריסה
מפרדת אסיפת הבנין, אף הנפרדין ממצב אנשים,
הורסים את המצב: (כב) וגם הכהנים. אף
הכבורות שהעבודה בהם (זבחים קטו): הנגשים אל

כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר רַשִׁי׃ ס ב אֲנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדִּים רַשִׁי׃ ג לֹא־יְהִיֶּה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
עַל־פְּנֵי רַשִׁי׃ ד לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה

פְּתֻמָּיָא הָאֵלִין לְמִימַר: ב אֲנָא
יְיִ אֱלֹהֶךָ דִּי אֶפִּיקְתָּךְ מֵאֶרְעָא
דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא: ג לֹא
יְהִי לְךָ אֱלֹהֵי אַחֲרֵן בֵּר מִנִּי:
ד לֹא תַעֲבֹד לְךָ צִלָּם וְכָל דְּמוּת
דִּי בִשְׁמֵיָא מְלַעֲלָא וְדִי בְּאֶרְעָא

רש"י

הַשְּׁעָבוּד, וּכְעַצֵּם הַשְּׁמִים, מִשְׁנַגְגָּלוֹ. הוֹאִיל וְאֲנִי
מִשְׁתַּנָּה בְּמִרְאֹתַי, אֵל תֹּאמְרוּ: שְׁתֵּי רִשְׁיֹת הֵן.
אֲנֹכִי הוּא אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַל הַיָּם. דָּבָר
אֲחֵר: לִפִּי שֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹלוֹת הַרְבֵּה שֶׁנֶּאֱמַר:
"אֵת הַקּוֹלוֹת", קוֹלוֹת בָּאֵין מִד' רוּחוֹת וּמִן הַשְּׁמִים
וּמִן הָאֶרֶץ, אֵל תֹּאמְרוּ רִשְׁיֹת הַרְבֵּה הֵן. וְלָמָּה אָמַר
לְשׁוֹן יְחִיד: "אֱלֹהֶיךָ"? לִיתֵּן פְּתֻחוֹן פֶּה לַמֹּשֶׁה
לְלַמֵּד סִגְוּרָיָא בְּמַעֲשֵׂה הַעֲגֹל, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: (לִקְמֹן
לֵב) "לָמָּה ה' יַחְרֶה אַפָּךְ בְּעַמֶּךָ"? לֹא לָהֶם צוּיֹת:
לֹא יְהִיֶּה לָכֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים' אֲלֵא לִי לְבָדִי:
מִבֵּית עַבְדִּים. מִבֵּית פֶּרְעָה שֶׁהֵייתֶם עַבְדִּים לוֹ, אוֹ
אֵינוֹ אוֹמֵר אֲלֵא "מִבֵּית עַבְדִּים", שֶׁהָיוּ עַבְדִּים
לְעַבְדִּים? תִּלְמוּד לומר: "וַיִּפְדֶּךָ מִבֵּית עַבְדִּים מִיַּד
פֶּרְעָה מִלֶּךְ מִצְרַיִם". אָמַר מַעֲתָה, עַבְדִּים לְמֶלֶךְ הָיוּ
וְלֹא עַבְדִּים לְעַבְדִּים: (ג) לֹא־יְהִיֶּה לְךָ. לָמָּה
נֶאֱמַר? לִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ", אֵין לִי אֲלֵא
שְׂלֵא יַעֲשֶׂה. הַעֲשׂוֹי כָּכָר, מִנֵּין שְׂלֵא יָקִים? תִּלְמוּד
לומר: "לֹא יְהִיֶּה לְךָ" (מְכִילֵתָא): אֱלֹהִים אֲחֵרִים.
שְׂאִינֵן אֱלֹהוֹת, אֲלֵא אֲחֵרִים עֲשָׂאוּם אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם
(מְכִילֵתָא), וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרֶשׁ: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים"
זוֹלָתִי, שֶׁנֶּגְנָא הוּא כָּלִפִּי מַעֲלָה לְקִרְוָתָם אֱלֹהוֹת
אֲצִלוֹ. דָּבָר אֲחֵר: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁהֵם אֲחֵרִים
לְעוֹבְדֵיהֶם, צוֹעֲקִים אֲלֵיהֶם וְאֵינֵן עוֹנִים אוֹתָם,
וְדוֹמָה כְּאֵלוֹ הוּא אֲחֵר, שְׂאִינוֹ מְכִירוֹ מַעוֹלָם: עַל
פְּנֵי. כָּל זְמַן שְׂאִנִּי קָיָם, שְׂלֵא תֹאמַר: לֹא נִצְטוּר עַל
עַבְדוּתָה זָרָה, אֲלֵא אוֹתוֹ הַדּוֹר (מְכִילֵתָא): (ד) פֶּסֶל.

עשרת הדברות לקריאה בציבור

אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים לֹא יְהִיֶּה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי
לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל | וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשְּׁמִים | מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאֶרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת

מלרע ודי במיא מלרע לארעא:
 ה לא תסגד להון ולא תפלהון
 ארי אנא יי אלהך אל קנא מסער
 חובי אבהן על בנין מדין על דר
 תליתי ועל דר רביעי לשנאי כד
 משלמין בנאי למחטי בתר
 אבהתהון: ו ועבד טיבו לא לפי
 דרין לרחמי ולנטרי פקודי:
 ז לא תימי ית שמה דיי אלהך
 למגנא ארי לא יזפי יי ית דיימי
 בשמה לשקרא: ח הוי דכיר ית
 יומא דשבתא לקדשותה:
 ט שתא יומין תפלה ותעבד כל
 עבדתך: י יומא שביעאה
 שבתא קדם יי אלהך לא תעבד

אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת
 ואשר במים מתחת לארץ: ה לא-
 תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה
 אלהיך אל קנא פקד עון אבת על-בנים
 על-שלשים ועל-רבעים לשנאי: ו ועשה
 חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי: ז
 לא תשא את-שם-יהוה אלהיך לשוא כי
 לא ינקח יהוה את אשר-ישא את-שמו
 לשוא: ח זכור את-יום השבת
 לקדשו: ט ששת ימים תעבד ועשית כל-
 מלאכתך: י ויום השביעי שבת ליהוה

רש"י

(ח) זכור. זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, וכן
 (לקמן לא) "מחלליה מות יומת", (במדבר כח)
 "וביום השבת שני כבשים" וכן: (דברים כב) "לא
 תלבש שעטנז", "גדלים תעשה לך", וכן: (ויקרא
 יח) "ערוה אשת אחיך", (דברים כב) "יבמה יבא
 עליה". הוא שנאמר: (תהלים סב) "אחת דבר
 אלהים שתים זו שמעתי". זכור לשון פעול הוא,
 כמו: (ישעיה כב) "אכול ושתו", (שמואל ב ג) "הלוך
 ובכה", וכן פתרונו: תנו לב לזכר תמיד את יום
 השבת: שאם נזדמן לך חפץ יפה, תהא מזמינו
 לשבת (ביצה טז): (ט) ועשית כל-מלאכתך.
 כשתבא שבת יהא בעיניך כאלו כל מלאכתך
 עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכתך (מכילתא):
 (י) אתה ובנך ובתך. אלו קטנים, או אינו אלא

על שם שנפסל: וכל תמונה. תמונת כל דבר אשר
 בשמים: (ה) אל קנא. (מכילתא) מקנא להפרע
 ואינו עובר על מדתו למחל על עון עבודת
 אלילים. כל לשון קנא, אנפרימנ"ט בלע"ז, נותן
 לב להפרע: לשנאי. בתרגומו, כשאוחזין מעשה
 אבותיהם בידיהם (סנהדרין כז): (ו) ועשה חסד.
 שאדם עושה לשלם שכר עד לאלפים דור, נמצאת
 מדה טובה יתרה על מדת פרענות אחת על חמש
 מאות. שזו לארבעה דורות וזו לאלפים (סוטה יא):
 (ז) לשוא. (השני, לשון שקר בתרגומו), כמה
 דתימר אי זהו שבועת שוא? נשבע לשנות את
 הידוע: על עמוד של אבן שהוא זקב (הראשון
 לשון מגן, בתרגומו, זה הנשבע לחנם ולהקבל על
 של עץ, עץ, ועל אבן, אבן (שבעות כט. מכילתא):

עשרת הדברות לקריאה בציבור

לארץ לא-תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על-בנים
 על-שלשים ועל-רבעים לשנאי ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי: ז לא תשא
 את-שם-יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקח יהוה את אשר-ישא את-שמו לשוא: ח זכור את-יום
 השבת לקדשו ששת ימים תעבד ועשית כל-מלאכתך ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה

אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה אֹתָהּ | וּבִנְךָ
 וּבִתְּךָ עֲבָדְךָ וְאִמָּתְךָ וּבְהִמָּתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
 בְּשַׁעֲרֶיךָ רַס"י: יֵאָכְלֵי שְׁשַׁת־יָמִים עֲשֶׂה יְהוָה
 אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־
 אֲשֶׁר־בָּם וַיֵּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ
 יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ רַס"י: ׀ יֵב כִּכְר
 אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יָמֶיךָ עַל
 הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ רַס"י: ׀ ׀
 לֹא תִרְצַח ׀ לֹא תִנָּאֵף ׀ לֹא תִגְנוֹב ׀
 לֹא־תַעֲנֶה בְרַעְךָ עַד שְׁקֹר רַס"י: ׀ יֵד לֹא תַחֲמֹד
 בֵּית רַעְךָ ׀ לֹא־תַחֲמֹד אִשֶּׁת רַעְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל

כָּל עֲבָדְתָא אֶת וְבִרְךָ וּבִרְכָּךָ
 עֲבָדְךָ וְאִמָּתְךָ וְעִבְרֶיךָ וְגֵיּוֹרְךָ דִּי
 בְּקִרְוֶיךָ: יֵאָכְלֵי שְׁשַׁת יוֹמִין עַבְד
 יְיָ יֵת שְׁמִיָּא וְיֵת אֶרְעָא יֵת יָמָא
 וְיֵת כָּל דִּי בְּהוֹן וְנַח בְּיוֹמָא
 שְׁבִיעָאָה עַל כֵּן בֵּרַיךְ יְיָ יֵת יוֹמָא
 דְּשַׁבְּתָא וְקִדְּשָׁהּ: יֵב יְקֹר יֵת
 אָבוּךָ וְיֵת אִמָּךָ בְּדִיל דִּיּוֹרְכוֹן
 יוֹמֶיךָ עַל אֶרְעָא דִּי אֱלֹהֶיךָ יְהִב
 לָךְ: יֵג לֹא תִקְטוֹל נַפְשָׁךְ לֹא
 תִּגְנוֹף. לֹא תִגְנוֹב. לֹא תִסְהִי
 בְּחִבְרָךְ סְהִדוּתָא דְשִׁקְרָא: יֵד לֹא
 תַחֲמֹד בֵּית חֲבֵרְךָ לֹא תַחֲמֹד אִפְתָּ
 חֲבֵרְךָ וְעַבְדָּהּ וְאִמָּתָהּ וְתוֹרָהּ

רַס"י

נִזְרִיקוֹן הֵם: נִדְרָשִׁים מְכָלֵל הֵן לֹא, וּמְכָלֵל לֹא
 הֵן: (יג) לֹא תִנָּאֵף. אֵין נִאֹוֹף אֵלֹא בְּאִשֶּׁת אִישׁ,
 שְׁנֵאָמֵר: (ויקרא כ) "מוֹת יוֹמֵת הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת",
 וְאִמָּר: (יחזקאל יז) "הָאִשָּׁה הַמִּנְאֶפֶת תַּחַת אִישָׁה
 תִּקַּח אֶת זָרִים": לֹא תִגְנוֹב. בְּגוֹנֵב נִפְשׁוֹת הַכְּתוּב
 מְדַבֵּר. (ויקרא יט) "לֹא תִגְנוֹבוּ", בְּגוֹנֵב מְמוֹן. אוֹ
 אֵינוֹ אֵלֹא זֶה בְּגוֹנֵב מְמוֹן וְלִהְלֵן בְּגוֹנֵב נִפְשׁוֹת?
 אִמָּרְתָּ: דְּכֹר הַלֵּמֵד מִעֲנִינוֹ. מַה "לֹא תִרְצַח", "לֹא
 תִנָּאֵף", מְדַבֵּר בְּדִבְרֵי שְׁחִיבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית
 דִּין, אֵף "לֹא תִגְנוֹב", דְּכֹר שְׁחִיב עֲלֵיו מִיתַת בֵּית

גְּדוֹלִים? אִמָּרְתָּ: הֲרִי כִכְר מְזִהִרִים הֵם, אֵלֹא לֹא
 כֹּא אֵלֹא לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל שְׁבִיתַת הַקְּטָנִים, וְזֶה
 שְׁשִׁנִּינוּ: (שבת קכא) "קִטְּוֹן שְׁבִיָּא לְכַבּוֹת, אֵין
 שׁוֹמְעִין לוֹ", מִפְּנֵי שְׁשִׁבִיתָתוֹ עֲלֵיךְ: (יא) וַיֵּנַח
 בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. כְּכִיכּוֹל הַכְּתִיב בְּעֶצְמוֹ מְנוּחָה
 לְלֵמֵד הֵימְנוֹ קַל וְחֹמֶר לְאָדָם שְׁמַלְאֲכָתוֹ בְּעֶמֶל
 וּבִיגִיעָה שֶׁיְהִי נָח בְּשַׁבָּת: בֵּרַךְ. וַיְקַדְּשֵׁהוּ. בִּרְכוּ
 בְּמֶן לְכוּפְלוֹ בְּשִׁשִּׁי, לַחֵם מִשְׁנֶה, וְקִדְּשׁוּ בְּמֶן, שְׁלֹא
 הָיָה יוֹרֵד בּוֹ: (יב) לְמַעַן יֵאָרְכוּ יָמֶיךָ. (מכילתא)
 אִם תִּכְבֵּד, יֵאָרְכוּ וְאִם לֹא, יִקְצְרוּ, שְׁדִכְרֵי תוֹרָה

עשרת הדברות לקריאה בציבור

כָּל־מְלָאכָה אֹתָהּ | וּבִנְךָ־וּבִתְּךָ עֲבָדְךָ וְאִמָּתְךָ וּבְהִמָּתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ כִּי שְׁשַׁת־יָמִים עֲשֶׂה יְהוָה
 אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיֵּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
 וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ׀ כִּכְר אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ׀ ׀
 לֹא תִרְצַח: ׀ לֹא תִנָּאֵף: ׀ לֹא תִגְנוֹב: ׀ לֹא־תַעֲנֶה בְרַעְךָ עַד שְׁקֹר: ׀ לֹא תַחֲמֹד בֵּית רַעְךָ ׀
 לֹא־תַחֲמֹד אִשֶּׁת רַעְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעְךָ: ׀

וְחִמְרָה וְכָל דִּי לְחִבְרָה: טו וְכָל
עָמָא חֲזֵן יֵת קְלִיָּא וְיֵת בְּעוּרִיָּא
וְיֵת קַל שׁוּפְרָא וְיֵת טוּרָא תְּנִן
וְחִזָּא עָמָא וְזַעו וְקָמוּ מִרְחִיק:
טז וְאָמְרוּ לְמִשָּׁה מְלֵל אֶת עֲמָנָא
וְנִקְבֵּל וְלֹא יִתְמַלֵּל עֲמָנָא מִן קָדָם
יז דִּילְמָא נְמוּת: יח וְאָמַר מִשָּׁה
לְעָמָא לֹא תִדְחִלֹן אָרִי בְּדִיל
לְנִסָּאָה יִתְכוּן אֲתַגְלִי לְכוּן יִקְרָא
יז וּבְדִיל דְּתֵהִי דִחְלָתָה עַל
אֲפִיכוּן בְּדִיל דְּלֹא תַחֲבוּן:
יח וְקָם עָמָא מִרְחִיק וּמִשָּׁה קָרַב
לְצַד אֲמִיטָתָא דְתַמָּן יִקְרָא יז:
יט וְאָמַר יז לְמִשָּׁה בְּדִנָּן תִּימָר
לְבָנִי יִשְׂרָאֵל אֲתוּן חֲזַתוּן אָרִי מִן
שְׁמִיָּא מְלִילִית עֲמָכוּן: כ לֹא
תַעֲבִידוּן קָדְמִי דִחְלֹן דְּכֶסֶף וְדִחְלֹן

אֲשֶׁר לְרַעְדָּה: פ שְׂבִיעִי טו וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־
הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־
הַהָר עֹשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעֻוּ וַיַּעֲמְדוּ מִרְחָק כס"ו:
טז וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה
וְאֶל־יְדִבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: יז וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ כִּי לִבְעֹבוֹר נִסּוֹת
אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ
עַל־פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ כס"ז: יח וַיַּעֲמֵד הָעָם
מִרְחָק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם
הָאֱלֹהִים כס"ח: ס מִפְּטִיר יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי
מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם כס"ט: כ לֹא תַעֲשֹׂון

רש"י

הָעֶרְפֶּל. לְפָנִים מִשְׁלֵשׁ מַחְצוֹת: חֲשֹׁף, עֲנָן וְעֶרְפֶּל,
שְׁנַאֲמַר: "וְהָהָר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשֹׁף
עֲנָן וְעֶרְפֶּל". עֶרְפֶּל הוּא עֵב הָעֲנָן, שְׁאָמַר לוֹ: "הִנֵּה
אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעֵב הָעֲנָן": (יט) כֹּה תֹאמַר.
בְּלִשׁוֹן הַזֶּה: אַתֶּם רְאִיתֶם. יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין מַה
שְׁאָדָם רוֹאֶה לְמַה שְׁאֲחֵרִים מְשִׁיחִין לוֹ: שְׁמָה
שְׁאֲחֵרִים מְשִׁיחִין לוֹ פְּעָמִים שְׁלֹבּוֹ חֲלוּק
מִלְּהֲאֲמִין: כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי. וּכְתוּב אַחֵד
אוֹמֵר: "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינִי". בָּא הַכְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי
וְהַכְּרִיעַ בִּינִיָּהֶם (דְּבָרִים ד): "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעַךְ
אֵת קוֹלוֹ לִיִּסְרָךְ וְעַל הָאָרֶץ הִרְאָךְ אֵת אֲשׁוֹ
הַגְּדוּלָּה": כְּבוֹדוֹ בְּשָׁמַיִם, וְאֲשׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ עַל
הָאָרֶץ. (מְכִילֵתָא) דְּכָר אַחֵר: הֶרְפִּין הַשָּׁמַיִם וְשָׁמִי
הַשָּׁמַיִם וְהַצִּיעָן עַל הָהָר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תְּהִלִּים
יח) "וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד": (כ) לֹא תַעֲשֹׂון אֶתִּי. לֹא
תַעֲשֹׂון דְּמוּת שְׁמִשִּׁי הַמְשַׁמְשִׁים לְפָנֵי בְּמִרוֹם.
(מְכִילֵתָא): אֱלֹהֵי כֶסֶף. בָּא לְהַזְהִיר עַל הַכְּרוּבִים
שְׁאֲתָה עוֹשֶׂה לַעֲמֵד אֶתִּי שְׁלֹא יִהְיֶה שֶׁל כֶּסֶף, שְׁאֵם

דִּין (סְנֵהֲדִין פו): (טו) וְכָל הָעָם רוֹאִים. מְלֵמֵד
שְׁלֹא הָיָה בָּהֶם אַחֵד סוּמָא. וּמִנֵּין שְׁלֹא הָיָה בָּהֶם
אֵלִם? - תְּלִמוּד לומר: "וַיִּנְעֻוּ כָּל הָעָם", וּמִנֵּין
שְׁלֹא הָיָה בָּהֶם חֲרָשׁ? תְּלִמוּד לומר: "נַעֲשֶׂה
וְנִשְׁמָע" (מְכִילֵתָא): רוֹאִים אֵת הַקּוֹלֹת. רוֹאִין אֵת
הַנִּשְׁמָע, שְׁאִי אֶפְשָׁר לְרֹאוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר (שם): אֵת
הַקּוֹלֹת. הַיּוֹצֵאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה: וַיִּנְעֻוּ. (שם) אִין
נוֹעַ אֵלָּא זֵיע: וַיַּעֲמְדוּ מִרְחָק. (שם) הָיוּ נִרְתָּעִין
לְאַחֲרֵיהֶם שְׁנִים עֶשְׂרֵי מִיל, כְּאֶרֶךְ מַחְנִיָּהֶם,
וּמִלְּאֲכֵי הַשֶּׁרֶת בָּאִין וּמִסְעִיעִין אוֹתָן לְהַחֲזִירָן,
שְׁנַאֲמַר: (תְּהִלִּים סח) "מִלְּכִי צָבָאוֹת יִדְּדוֹן יִדְּדוֹן":
(יז) לִבְעֹבוֹר נִסּוֹת אַתְכֶם. לְגַדֵּל אַתְכֶם בְּעוֹלָם,
שְׁיִצֵּא לָכֶם שֵׁם בְּאֲמוּת שֶׁהוּא בְּכְבוֹדוֹ נִגְלָה
עֲלֵיכֶם: נִסּוֹת. לִשׁוֹן הִרְמָה וּגְדֻלָּה, כְּמוֹ: (ישעיה
סב) "הִרְמִינוּ גֵּס", (שם מט) "אָרִים נְסִי", (שם ל)
"וְכִנֵּס עַל הַגְּבָעָה", שֶׁהוּא זְקוּף: וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה
יְרֵאתוֹ. עַל יְדֵי שְׁרָאִיתָם אוֹתוֹ יְרֹאוּ וּמֵאִים, תִּדְּעוּ
כִּי אִין זוֹלָתוֹ וְתִירָאוּ מִפָּנָיו: (יח) נִגַּשׁ אֶל

אֶתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ
 לָכֶם כִּסִּי: כֹּא מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִּי וְזִבְחָתָא
 עָלָיו אֶת-עֲלִיתִיד וְאֶת-שְׁלֹמִיד אֶת-צֹאנִיד
 וְאֶת-בְּקָרִיד בְּכַל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת-
 שְׁמִי אָבוּא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתִיד כִּסִּי: כב וְאִם-מִזְבֵּחַ
 אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִּי לֹא-תִבְנֶה אֹתָהּ גְזִית כִּי
 חֲרֹבֶךָ הִנֵּפֶת עָלֶיהָ וְתַחֲלִלָה כִּסִּי: כג וְלֹא-

יִדְהֵב לֹא תַעֲבֹדוּן לָכוֹן:
 כא מִדְּבַח אֲדָמָתָא תַעֲבֹד קִדְמִי
 וְתִהְיֶה דְּבַח עֲלוֹהֵי יִת עֲלוֹתֶךָ וְיִת
 נִכְסֵי קוֹדֶשֶׁךָ מִן עֲנֶךָ וּמִן תּוֹרֶךָ
 בְּכָל אֲתָרָא דִּי אֲשֶׁרִי יִת שְׁכִנְתִּי
 לְתַמָּן אֲשַׁלַּח בִּרְכָתִי לָךְ
 וְאִבְרַכְנֶךָ: כב וְאִם מִדְּבַח אֲבָנִין
 תַעֲבֹד קִדְמִי לֹא תִבְנֶה יִתְהֵן פְּסִילָן
 לֹא תִרִים חֲרֹבֶךָ עֲלֶיהָ וְתַחֲלִלָה:

רש"י

בְּאֲשֶׁר: וְכֹאֲשֶׁר תַעֲשֶׂה-לִּי מִזְבֵּחַ אֲבָנִים, "לֹא
 תִבְנֶה אֹתָהּ גְזִית", שֶׁהִרִי חוֹבָה עָלֶיךָ לִבְנוֹת מִזְבֵּחַ
 אֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דְּבָרִים כז) "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה".
 וְכֵן (לִקְמָן כב) "אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה", חוֹבָה הוּא,
 שֶׁנֶּאֱמַר: (דְּבָרִים טו) "וְהָעֵבֶט תַעֲבִיטְנוּ", וְאִף זֶה
 מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן בְּאֲשֶׁר. וְכֵן: (וִיקְרָא ב) "וְאִם תִּקְרִיב
 מִנְחָת בִּכּוּרִים", זֶה מִנְחָת הָעֹמֶר שֶׁהִיא חוֹבָה. וְעַל
 בְּרִיחֶךָ, אֵין 'אִם' הִלְלוּ תְלוּיִין אֱלָא וְדָאִין, וּבְלִשׁוֹן
 'בְּאֲשֶׁר' הֵם מִשְׁמָשִׁים: גְזִית. לִשׁוֹן גְזִיזָה, שֶׁפּוֹסֵלָן
 וּמִכְתָּתָן בְּבִרְזֹל: כִּי חֲרֹבֶךָ הִנֵּפֶת עָלֶיהָ. הִרִי 'כִּי'
 זֶה מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'פֶּן' שֶׁהוּא דִילְמָא, פֶּן תִּנִּיף
 חֲרֹבֶךָ עָלֶיהָ: וְתַחֲלִלָה. הֵא לְמִדָּת, שֶׁאִם הִנֵּפֶת
 עָלֶיהָ בְּרִזֹל, חֲלֵלָתָא (פֶּרֶק ג' דְּמִדּוֹת), שֶׁהִמְזַבֵּחַ נִבְרָא
 לְהֶאֱרִיף יָמִיו שֶׁל אָדָם, וְהַבְּרִזֹל נִבְרָא לְקַצֵּר יָמִיו
 שֶׁל אָדָם, אֵין זֶה בְּדִין שִׁינּוּף הִמְקַצֵּר עַל הַמֶּאֱרִיף.
 וְעוֹד, שֶׁהִמְזַבֵּחַ מְטִיל שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם
 שְׂבִשְׁמִים. לְפִיכָךְ, לֹא יָבֹא עָלָיו כּוֹרֶת וּמִחְבָּל. וְהִרִי
 דְּבָרִים קָל וְחֶמֶר: וְמָה אֲבָנִים שְׂאִינִם רֹאוֹת וְלֹא
 שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל יְדֵי שְׁמִטִּילוֹת שְׁלוֹם,
 אֲמָרָה תּוֹרָה: "לֹא תִנִּיף עָלֵיהֶם בְּרִזֹל", הַמְטִיל
 שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין מִשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה, בֵּין
 אָדָם לְחֵבְרוֹ, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה שְׁלֹא תִבּוֹאֶהוּ
 בְּרַעְיוֹנוֹת: (כג) וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלָתָא. כְּשֶׁאֲתָה
 בּוֹנֶה כְּבֹשׁ לְמִזְבֵּחַ, לֹא תַעֲשֶׂהוּ מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת,
 אֲשֶׁקְלוֹנוֹ שׁ בְּלַע"ז, אֱלָא חֲלוּק יִהְיֶה וּמִשְׁפָּע:
 אֲשֶׁר לֹא תִגָּלָה עֲרוֹתֶךָ. שְׁעַל יְדֵי הַמַּעֲלוֹת

שְׁנִיתָם לַעֲשׂוֹתָם שֶׁל כֶּסֶף, הִרִי הֵן לְפָנֶי כְּאֵלֹהוֹת:
 וְאֱלֹהֵי זָהָב. כֹּא לְהִזְהִיר שְׁלֹא יוֹסִיף עַל ב': שֶׁאִם
 עֲשִׂיתָ ד', הִרִי הֵן לְפָנֶי כְּאֱלֹהֵי זָהָב: לֹא תַעֲשׂוּ
 לָכֶם. לֹא תֹאמַר: הִרִינִי עוֹשֶׂה כְּרוּכִים בְּכַתִּי
 כְּנִסְיוֹת וּבְכַתִּי מִדְּרָשׁוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵנִי עוֹשֶׂה בְּבִית
 עוֹלָמִים, לָכֶךְ נֶאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם":
 (כא) מִזְבֵּחַ אֲדָמָה. מִחְבֵּר בְּאֲדָמָה שְׁלֹא יִכְנֹנוּ עַל
 גְּבִי עַמּוּדִים, אוֹ עַל גְּבִי כְּפִיס (נִסְחָה אַחֲרֵת: בְּסִיס)
 (מְכִילְתָא). דְּבָר אַחֵר: שֶׁהִיא מְמַלָּא אֶת חֲלָל מִזְבֵּחַ
 הַנּוֹחֶשֶׁת אֲדָמָה בְּשַׁעַת חֲנִיתָן: תַעֲשֶׂה לִּי. שֶׁתִּהְיֶה
 תַּחֲלֵת עֲשִׂיתוֹ לְשְׁמִי: וְזִבְחָתָא עָלָיו. אֲצִלוּ, כְּמוֹ:
 (בְּמִדְבָר ב) "וְעָלָיו מִטָּה מְנוּשָׁה" (מְכִילְתָא), אוֹ אֵינוֹ
 אֱלָא עָלָיו מִמֶּשׁ? תִּלְמוּד לֹאמַר: "הַבֶּשֶׁר וְהָדָם עַל
 מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ
 (זִבְחִים נח): אֶת עֲלִיתִיד וְאֶת-שְׁלֹמִיד. אֲשֶׁר מִצֹּאנִיד
 וּמִבְּקָרִיד: אֶת-צֹאנִיד וְאֶת-בְּקָרִיד. פְּרוֹשׁ ל"אֶת
 עֲלִיתִיד וְאֶת-שְׁלֹמִיד": בְּכָל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר
 אֶת-שְׁמִי. אֲשֶׁר אֶתֵּן לָךְ רִשׁוֹת לְהִזְכִּיר שֵׁם הַמִּפְרָשׁ
 שְׁלִי, שֵׁם 'אָבוּא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתִיד', אֲשֶׁר שְׁכִינְתִּי
 עָלֶיךָ. מִכָּאֵן אֲתָה לְמַד שְׁלֹא נִתֵּן רִשׁוֹת לְהִזְכִּיר שֵׁם
 הַמִּפְרָשׁ, אֱלָא בְּמָקוֹם שֶׁהַשְׁכִּינָה בָּאָה שֵׁם, וְזֶהוּ
 בֵּית הַבְּחִירָה. שֵׁם נִתֵּן רִשׁוֹת לְכֹהֲנִים לְהִזְכִּיר שֵׁם
 הַמִּפְרָשׁ בְּנִשְׂיַאת כְּפִיס לְבָרֶךְ אֶת הָעָם: (כב) וְאִם
 מִזְבֵּחַ אֲבָנִים. (מְכִילְתָא) רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אוֹמַר: כָּל
 אִם וְאִם שֶׁבִּתּוֹרָה רִשׁוֹת חוּץ מִג': "וְאִם מִזְבֵּחַ
 אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִּי", הִרִי אִם זֶה מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן

תעלה במעלת על־מזבחי אשר לא־תגלה ערוותך עליו: כפפ

ע"ב פסוקים יונד"ב סימן

רנ"י

אֶתָּה צָרִיךְ לְהַרְחִיב פְּסִיעוֹתֶיךָ, וְאַף עַל פִּי שָׂאִין בָּהֶם דַּעַת לְהַקְפִּיד עַל בְּזִיווֹן, אֲמָרָה שָׂאִינוּ גִלּוֹי עֲרוֹה מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי כְּתִיב "וַעֲשֵׂה תוֹרָה: הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶם צָרָה, לֹא תִנְהַג בָּהֶם לָהֶם מְכַנְסֵי־בֶד", מְכַל מְקוֹם, הִרְחַבְתָּ הַפְּסִיעוֹת מִנְהַג בְּזִיווֹן, חֲבָרָךְ שֶׁהוּא בְּדַמּוֹת יוֹצֵרָךְ וּמְקַפֵּיד קְרוֹב לְגִלּוֹי עֲרוֹה הוּא, וְאַתָּה נוֹהֵג בָּהֶם מִנְהַג עַל בְּזִיווֹנוֹ, עַל אַחַת פְּמָה וְכַמָּה: חֲסֵלַת פִּרְשֵׁת יִתְרוֹ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עִי־חִיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרִכֵּי־נֶגַע, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמָאלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יֵי חֶפְזָן לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לַגִּלּוֹל הַסֵּפֶר תוֹרָה נִגַּד הַתֵּפֶר, שֶׁמְקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בַּתְּחִילַת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפִּי הַמִּפְטִיר. ומכל מקום, צריכים ליוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת יתרו בישעיה פרק ו

ו א בְּשַׁנְת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיחֵהוּ וְאַרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשְׁאָ וְשׁוֹלֵיו מְלָאִים אֶת־הַהִיכָל: ב שָׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל לֹא שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאַחַד בְּשֵׁתִים | יִכְסֶּה פָנָיו וּבְשֵׁתִים יִכְסֶּה רַגְלָיו וּבְשֵׁתִים יַעֲוֹפֶה: ג וְקָרָא זֶה אֱלֹהִים וְאָמַר קְדוֹשׁ | קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יִהְיֶה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ד וַיִּנְעֻזוּ אַמּוֹת הַסָּפִים מִקּוֹל הַקּוֹרָא וְהַבֵּית יִמְלֹא עֶשֶׂן: ה וְאָמַר אוֹיְלִי כִי־נִדְמִיתִי כִּי אִישׁ טָמֵא שִׁפְתִּים אֲנִי וּבִתְוֹךְ עַם־טָמֵא שִׁפְתִּים

אֲנִי יֹשֵׁב בְּכִי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רְאוּ עֵינַי: וַיַּעַף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשָּׂרָפִים וּבִידוֹ
 רִצְפָה בְּמִלְקָחִים לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: וַיִּנָּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שַׁפְתֶּיךָ וְסֹר
 עוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תִּכְפֹּר: הַאֲשַׁמֵּעַ אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֲמַר אֶת־מִי אֲשַׁלַּח וּמִי יֵלֶךְ לָנוּ וַאֲמַר
 הִנְנִי שְׁלַחְנִי: ט וַיֹּאמֶר לְךָ וַאֲמַרְתָּ לָּעַם הַזֶּה שְׁמָעוּ שְׁמוֹעַ וְאַל־תִּבְיִנוּ וּרְאוּ רְאוּ וְאַל־תִּדְרְעוּ:
 י הַשָּׁמַן לִב־הָעַם הַזֶּה וְאֲזַנּוֹ הַכֹּכֵד וְעֵינָיו הַשֹּׁעַ פֶּן־יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאֲזָנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבוֹן
 וְיָשֹׁב וּרְפֹא לוֹ: יא וַאֲמַר עַד־מָתִי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם־שָׂאוּ עָרִים מֵאִין יוֹשֵׁב וּבָתִּים
 מֵאִין אָדָם וְהָאָדָמָה תִּשָּׂאָה שְׁמָמָה: יב וּרְחַק יְהוָה אֶת־הָאָדָם וּרְבָה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב
 הָאָרֶץ: יג וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה וְשֶׁבַע וְהִיתָה לְבָעֵר בְּאֵלָה וּכְאֵלֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלְכַת מַצֶּבֶת בָּם
 זֶרַע קֹדֶשׁ מִצִּבְתָּהּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנָּאֶמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת
 וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
 אַחֲזוּר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
 הַנָּאֶמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
 אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
 יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמְךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
 וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:20	06:25	08:33	08:36	09:08	09:06	10:04	10:02	17:25	17:30	17:50	17:55	17:12	18:04
חיפה (ח)	06:21	06:26	08:33	08:36	09:08	09:06	10:04	10:02	17:23	17:28	17:47	17:52	16:57	18:02
ירושלים (ח)	06:17	06:22	08:32	08:35	09:06	09:03	10:02	10:00	17:25	17:30	17:49	17:54	16:49	18:02
תל אביב (ח)	06:22	06:27	08:34	08:37	09:09	09:07	10:05	10:03	17:24	17:29	17:48	17:53	17:10	18:03
אוסטריה וינה (ח)	07:09	06:59	09:05	09:00	09:37	09:32	10:28	10:24	17:10	17:19	17:40	17:49	16:48	17:52
אוסטרליה מלבורן (ח)	05:38	05:45	08:32	08:35	09:04	09:07	10:14	10:16	19:30	19:23	19:57	19:50	19:05	20:01
אוקראינה אודסה (ח)	07:09	07:00	09:06	09:01	09:38	09:34	10:29	10:26	17:15	17:24	17:44	17:53	17:04	17:57
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	06:57	06:48	08:51	08:47	09:24	09:19	10:14	10:11	16:52	17:01	17:22	17:32	16:43	17:37
אוק. ז'יטומיר (ח)	07:16	07:26	09:19	09:13	09:51	09:46	10:41	10:37	17:13	17:24	17:45	17:55	17:04	17:59
אוקראינה קייב (ח)	07:18	07:08	09:11	09:06	09:43	09:38	10:33	10:30	17:07	17:17	17:39	17:49	16:58	17:53
אוקראינה דונייצק (ח)	06:43	06:33	08:39	08:34	09:11	09:06	10:02	09:59	16:44	16:53	17:14	17:23	16:34	17:27
איטליה מילאנו (ח)	07:32	07:23	09:31	09:26	10:03	09:59	10:55	10:52	17:44	17:52	18:13	18:21	17:33	18:34
אקוואדור קיטו (ח)	06:17	06:17	08:50	08:50	09:20	09:20	10:23	10:23	18:40	18:39	19:01	19:01	18:22	19:05
ארגנטינה ב. איירס (ח)	06:19	06:25	09:08	09:11	09:41	09:44	10:50	10:52	19:56	19:50	20:22	20:15	19:33	20:27
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	06:55	07:02	09:54	09:58	10:25	10:29	11:36	11:39	21:03	20:55	21:31	21:23	20:18	21:27
ארה"ב בולטימור (ח)	07:04	06:57	09:08	09:04	09:40	09:37	10:34	10:32	17:38	17:45	18:05	18:11	17:26	18:15
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	06:55	06:47	08:59	08:55	09:31	09:27	10:24	10:21	17:27	17:34	17:54	18:01	17:15	18:12
ארה"ב ג'רסי (ח)	06:55	06:48	08:59	08:55	09:31	09:27	10:24	10:22	17:26	17:33	17:53	18:00	17:14	18:12
ארה"ב דטרויט (ח)	07:34	07:26	09:36	09:32	10:08	10:04	11:01	10:58	18:00	18:08	18:28	18:35	17:48	18:46
ארה"ב היוסטן (ח)	07:03	06:59	09:15	09:13	09:48	09:45	10:44	10:42	18:08	18:13	18:32	18:37	17:54	18:46
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	06:40	06:34	08:50	08:47	09:22	09:19	10:17	10:15	17:35	17:40	18:00	18:05	17:21	18:14
ארה"ב מיאמי (ח)	06:58	06:54	09:12	09:10	09:45	09:43	10:42	10:40	18:12	18:16	18:36	18:39	17:58	18:49
ארה"ב ניו הייבן (ח)	06:53	06:45	08:55	08:51	09:28	09:24	10:20	10:18	17:19	17:27	17:47	17:54	17:08	18:07
ארה"ב שיקאגו (ח)	06:50	06:42	08:54	08:50	09:26	09:22	10:19	10:16	17:20	17:28	17:48	17:55	17:08	18:05
בוליביה לה פאס (ח)	06:15	06:18	09:00	09:01	09:29	09:30	10:35	10:36	19:18	19:16	19:41	19:38	18:58	19:41
בלגיה אנטוורפן (ח)	08:06	07:55	09:57	09:51	10:29	10:24	11:19	11:15	17:48	17:59	18:20	18:31	17:39	18:47
בלגיה בריסל (ח)	08:04	07:53	09:56	09:51	10:28	10:23	11:18	11:14	17:50	18:01	18:23	18:33	17:41	18:48
בלרוס ליובאוויטש (ח)	07:29	07:17	09:16	09:10	09:48	09:42	10:35	10:31	16:52	17:05	17:27	17:39	16:45	17:43
ברזיל ס. פאולו (ח)	05:45	05:49	08:30	08:31	09:01	09:03	10:08	10:09	18:56	18:52	19:19	19:15	18:35	19:22
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	05:32	05:36	08:16	08:18	08:48	08:49	09:54	09:55	18:41	18:38	19:05	19:01	18:20	19:07
בריטניה לונדון (ח)	07:23	07:12	09:15	09:10	09:47	09:42	10:36	10:33	17:07	17:18	17:40	17:50	16:58	18:05
בריטניה מנצ'סטר (ח)	07:38	07:26	09:27	09:21	09:59	09:53	10:47	10:43	17:10	17:21	17:44	17:55	17:01	18:11
גרמניה ברלין (ח)	07:33	07:21	09:23	09:17	09:55	09:49	10:44	10:40	17:09	17:21	17:43	17:53	17:01	17:57
גרמניה פרנקפורט (ח)	07:44	07:33	09:38	09:33	10:10	10:05	11:00	10:56	17:36	17:46	18:08	18:18	17:27	18:22
הודו בומביי (ח)	07:08	07:05	09:26	09:24	09:59	09:57	10:57	10:56	18:38	18:41	19:00	19:03	18:22	19:07
הודו פונה (ח)	07:02	06:59	09:21	09:20	09:53	09:52	10:52	10:51	18:36	18:39	18:58	19:01	18:21	19:05
הונגריה בודפשט (ח)	06:57	06:48	08:53	08:49	09:26	09:21	10:17	10:13	16:59	17:09	17:29	17:38	16:49	17:42
טורקיה אינסטמבול (ח)	07:05	06:57	09:07	09:03	09:40	09:36	10:33	10:30	17:33	17:40	18:00	18:07	17:21	18:11
יוון אתונה (ח)	07:20	07:13	09:25	09:22	09:58	09:54	10:52	10:49	17:59	18:06	18:25	18:32	17:47	18:36
מולדובה קישינב (ח)	07:18	07:09	09:14	09:09	09:47	09:42	10:37	10:34	17:20	17:30	17:50	17:59	17:10	18:03

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	06:58	07:01	09:22	09:24	09:52	09:54	10:52	10:53	18:44	18:41	19:06	19:03	18:25	19:10
ניו-זילנד קרייסטצ'רץ (ח)	05:46	05:37	08:40	08:35	09:12	09:08	10:23	10:20	19:41	19:49	20:10	20:18	19:24	20:14
נפאל קטמנדו (ח)	06:36	06:40	08:54	08:56	09:25	09:27	10:23	10:24	18:00	17:56	18:24	18:19	17:42	18:28
סינגפור סינגפור (ח)	07:14	07:14	09:42	09:42	10:14	10:14	11:16	11:16	19:24	19:24	19:45	19:45	19:06	19:49
פולין ורשא (ח)	06:49	07:00	08:46	08:52	09:18	09:23	10:09	10:13	16:52	16:41	17:24	17:14	16:32	17:28
פרו לימה (ח)	06:06	06:04	08:39	08:38	09:12	09:11	10:15	10:15	18:39	18:41	19:01	19:03	18:21	19:05
צרפת ליון (ח)	07:41	07:49	09:44	09:48	10:16	10:20	11:09	11:12	18:10	18:01	18:39	18:30	17:50	18:51
צרפת פריז (ח)	07:57	08:06	09:57	10:02	10:29	10:34	11:21	11:24	18:14	18:04	18:44	18:35	17:54	18:58
קולומביה בוגוטה (ח)	06:03	06:04	08:35	08:35	09:05	09:05	10:07	10:07	18:18	18:17	18:39	18:39	18:00	18:43
קנדה טורונטו (ח)	07:13	07:21	09:19	09:23	09:51	09:55	10:44	10:47	17:51	17:43	18:19	18:11	17:31	18:30
קנדה מונטריאול (ח)	06:54	07:02	08:57	09:02	09:29	09:34	10:22	10:25	17:24	17:15	17:53	17:44	17:04	18:05
קפריסין לרנקה (ח)	06:31	06:37	08:40	08:43	09:14	09:17	10:09	10:11	17:28	17:23	17:53	17:48	17:09	17:57
רוסיה מוסקבה (ח)	07:51	08:04	09:44	09:51	10:16	10:22	11:05	11:09	17:37	17:24	18:13	18:00	17:17	18:29
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ח)	07:25	07:35	09:26	09:31	09:59	10:03	10:51	10:54	17:46	17:37	18:16	18:07	17:27	18:20
שווייץ ציריך (ח)	07:28	07:37	09:31	09:35	10:02	10:07	10:55	10:58	17:53	17:44	18:23	18:14	17:33	18:35
תאילנד בנקוק (ח)	06:39	06:41	09:01	09:02	09:34	09:35	10:33	10:34	18:25	18:23	18:47	18:45	18:07	18:51

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק: כל ליל רביעי ט"ו בו

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קִדְּשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00151
08/02/2009